

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
ТОРАЙҒЫРОВ УНИВЕРСИТЕТІ**

**МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
ТОРАЙҒЫРОВ УНИВЕРСИТЕТ**

**ЖАС ҒАЛЫМДАР, МАГИСТРАНТТАР,
СТУДЕНТТЕР МЕН МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ
«XXIII СӘТБАЕВ ОҚУЛАРЫ» АТТЫ
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ КОНФЕРЕНЦИЯСЫНЫҢ
МАТЕРИАЛДАРЫ**

**МАТЕРИАЛЫ
МЕЖДУНАРОДНОЙ НАУЧНОЙ КОНФЕРЕНЦИИ
МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ, МАГИСТРАНТОВ,
СТУДЕНТОВ И ШКОЛЬНИКОВ
«XXIII САТПАЕВСКИЕ ЧТЕНИЯ»**

ТОМ 15

**ПАВЛОДАР
2023**

ӘОЖ 001
КБЖ 72
Ж64

Редакция алқасының бас редакторы:

Садықов Е. Т., э.ғ.д., профессор, «Торайғыров университеті» КЕАҚ Басқарма Төрағасы – Ректор

Жауапты редактор:

Ержанов Н. Т., б.ғ.д., профессор, «Торайғыров университеті» КЕАҚ ғылыми жұмыс және халықаралық ынтымақтастық жөніндегі –Басқарма мүшесі-проректор

Редакция алқасының мүшелері:

Ахметов К. К., Бегимтаев А. И., Бексейтов Т. К., Испулов Н. А., Кислов А. П., Колесников Ю. Ю., Абишев К. К., Шакарманова М. П., Крыкбаева М. С., Исенова Б. К., Ибраева А. Д.

Жауапты хатшылар:

Айтмагамбетова Г. А., Акимбекова Н. Ж., Алимова Ж. С., Арынова Ш. Ж., Ахметов Д. А., Ашкина А. А., Бармина Е. Ю., Бахбаева С. А., Бейсембаева А. К., Бельгибаева К. К., Боранкулова Б. Е., Джанарғалиева М. Р., Джусупова Э. М., Жакубаева Б. Б., Жумабекова Д. К., Жуманбаева Р. О., Зарипов Р. Ю., Исимова Б. Ш., Исакова З. С., Казбеков Е. Ж., Клошина З. В., Кривец О. А., Нургожина Б. В., Ордабаева Ж. Е., Сарбасов А. К., Суентаева З. Т., Таничев К. С., Тапалчинова А. С., Титанов Ж. Е., Токтарбекова А. Б., Толокольникова Н. И., Фазлутдинова Ж. К., Шабамбаева А. Г., Шагиева Г. Т.

Ж64 «XXIII Сәтбаев оқулары» атты Халықаралық ғылыми конференциясының материалдары. – Павлодар : Торайғыров университеті, 2023.

ISBN 978-601-345-364-4 (жалпы)
Т. 15 «жас ғалымдар». – 2023. – 468 б.
ISBN 978-601-345-349-1

«XXIII Сәтбаев оқулары» атты Халықаралық ғылыми конференциясы (12 сәуір 2023 жыл) жинағында келесі ғылыми бағыттар бойынша ұсынылған мақалалар енгізілген: Энергетика, Физика-математикалық және компьютерлік ғылымдары, Ауыл шаруашылығы және АӨК, Мемлекеттік басқару, бизнес және құқық, Заманауи инженерлік инновациялар мен технологиялар, Жаратылыстану ғылымдары, Гуманитарлық және әлеуметтік ғылымдары, Техникалық және кәсіптік білім беру.

Жинақ көпшілік оқырманға арналады.
Мақала мазмұнына автор жауапты.

ӘОЖ 001
КБЖ 72

ISBN 978-601-345-349-1 (Т. 15)
ISBN 978-601-345-364-4 (жалпы)

©Торайғыров университеті, 2023

*Гуманитарлық және әлеуметтік ғылымдары
Гуманитарные и социальные науки*

Секция 35

*Заманауи білім беру және әлеуметтік жұмыс
Современное образование и социальная работа*

**ШЕТ ТІЛДЕРІН ОҚЫТУ КЕЗІНДЕ ИННОВАЦИЯЛЫҚ
ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУДЫҢ
АРТЫҚШЫЛЫҚТАРЫ МЕН КЕМШІЛІКТЕРІ**

АБДРАЗАКОВА А. О.

магистрант, Торайғыров университет, г. Павлодар

Қазіргі білім беру жүйесі оқу-тәрбие процесінің басты ұстанымы ретінде тұлғалық-бағдарлы көзқарасты алға қояды, яғни оқу процесінің негізгі бағыты жеке тұлғаның дамуы, оның оқу-тәрбие процесіндегі белсенді позициясы, оқушыны іс-әрекетпен қамтамасыз ету болып табылады. болашақта оның өнімді іс-әрекетіне ықпал ететін, білім беру қажеттіліктері мен оқуға деген танымдық қызығушылықтары жүзеге асады. болашақ кәсіби іс-әрекет.

«Қазақстан Республикасының 2050 жылға дейінгі даму стратегиясында», «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілікте» [2] айқындалған Қазақстанның дамуы мен жаңғыруының алға қойылған стратегиялық келешегі Қазақстанды дамытудың мақсатты бағдарын айқындайды. «Қазақстан Республикасының білім беруді дамытудың 2011 – 2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы» Мектептегі білім беру бағдарламаларын функционалды және мазмұнды жаңарту және жаңарту үшін. Осыған сәйкес, атап өтілген мемлекеттік-стратегиялық міндеттерге және оларды жүзеге асыруға концептуалды бағдарланған бағдар жалпы мектептік білім беру жүйесі құрылымының әрбір кезеңінің функционалды және тәрбиелік көрсеткіштерін нақты нақтылай отырып, мектептегі білім беруді кезең-кезеңімен стратификациялауды енгізу болып табылады. Жоғарыда аталған мемлекеттік-бағдарламалық перспективалар мен ел стратегиясының ерекше маңызы мен назары жалпы білім беретін мектептің қорытынды кезеңінде бейіндік білім беруді енгізу болып табылады.

Бұл зерттеудің өзектілігі әсіресе салалық мектеп деңгейіне қажет шет тілінде білім беретін педагогикалық кадрларды даярлау міндеттерімен байланысты. Ағылшын тіліндегі білім беру бағдарламаларының осы салалық негізін қамтамасыз ететін шет тілін барабар білу арқылы әлемдік ғылымның, техниканың, мәдениеттің ашықтығы мен қолжетімділігі шарттарына дайындалған түлектердің буынын қалыптастыру қажеттілігімен қиындатады.

Қазіргі заманғы мұғалім моделінің атап өтілген кешенді негізі Қазақстан Республикасының Мемлекеттік білім беру бағдарламасының негізгі белгілеуімен алдын ала анықталған. Ол «кәсіби білім берудің» мәнін «білім беруді саралау және даралау, сонымен қатар білім алушылардың қызығушылықтарын, бейімділігін және қабілеттерін ескере отырып, оқу-тәрбие процесін ұйымдастыру» процесі ретінде анықтауға бағытталған.

Заманауи телекоммуникация құралдарының дамуы, дүниежүзілік қоғамның ақпараттандыру және жаһандану процестері, мәдениетаралық байланыстардың нығаюы жағдайында ЖОО-да заманауи білім берудің мақсаттары мен міндеттерін анықтауға жаңа көзқарас пайда болды. Бүгінгі таңда мектеп жоғары оқу орнында алған теориялық білімін практикада тиімді қолдана алатын жаңа типті маманды даярлауға бағытталған. Шетел тілі мұғалімінің басты міндеті – мектеп оқушыларына белгілі бір тілдік дағдыларды қалыптастыру ғана емес, ең алдымен, коммуникативті және мәдениетаралық құзыреттіліктерді қалыптастыру және дамыту, шетел тілінде (ағылшын тілінде) нақты тілде қарым-қатынас жасай білу, сөйлеу әрекеті. Қазіргі білім беру шет тілінде қарым-қатынасқа үйретуге арналған, тіл жүйе ретінде өзекті тақырыптар бойынша шынайы қарым-қатынас процесінде меңгерілуі керек. Осыған байланысты ЖОО-да шетел тілін оқытудың осындай технологиялары әзірленді, олар нақты уақыт режимінде нақты қарым-қатынас үшін жаңа білім беру және білім беру ортасын, шынайы кәсіби жағдайлардың үлгісін жасайды, оны шешу барысында студенттер дәстүрлі емес шығармашылық ойлау, топта жұмыс істеу дағдылары және өз бетінше әрекет ету. Шетел тілдерін оқытудағы жаңа технологиялар қазіргі қоғамның ұтқырлық мәселесін тиімді шешеді, қашықтықтан оқыту мүмкіндігін ұсынады. Заманауи инновациялық технологиялар – оқытудың оқушыға бағдарланған тәсілін жүзеге асыру шеңберінде шет тілін оқытудың белгілі бір әдістерін тиімді қолданудың озық ұжымдық тәжірибесі.

Инновациялық технологияларды шет тілі сабағында тілдік менгеру құралы ретінде пайдаланудың тиімді жақтарының көп деп айтуға болады. Біріншіден, олар тапсырмаларды орындауға ынталандырады және оқушылардың зейініне ұзақ мерзімді әсер етуге көмектеседі. Мұғалімнің рөлі үйлестіруші рөліне ауысады. Шетел тілін оқытуда инновациялық технологиялардың көмегімен оқушылар білімді өз бетінше алуды тез үйренеді. Мультимедиялық құралдарды қолдану балалардың қиялын, қызығушылықтарын арттырады және ақпаратты БАҚ арқылы жинауға мүмкіндік береді.

Бағалы мультимедиялық материалдар студенттерге күрделі тақырыптарды, әсіресе уақыт өте келе болатын динамикалық процестерді түсінуге көмектеседі. Сонымен қатар, есте сақтау қабілетін арттырады – мультимедиялық материалдар ақпаратты жақсы есте сақтауға және оны пайдалануға ықпал етеді. Ең маңызды артықшылығы - мультимедиа тыңдау, оқу, сөйлеу және жазу сияқты төрт тілдік дағдыларды жақсартуға көмектеседі. Сонымен қатар ақпараттық технология оқушылардың сыни тұрғыдан ойлауын дамытады. Мультимедиа бізге дербестендірілген оқыту мүмкіндігін береді, бұл мультимедиялық ресурстар әртүрлі типтегі оқушылардың қажеттіліктерін қанағаттандыруға көмектесетінін білдіреді. Мысалы, шет тілдерін менгеруде көрнекі қабілеті бар студенттер бейнефильмдерді көре алады, ал студенттер естіген аудионы өмірде пайда пайдалана алады. [1].

Көбірек тәжірибе қажет студенттер грамматика мен сөздік дағдыларын жақсарту үшін онлайн тапсырмаларды пайдалана алады. Мультимедиялық ресурстар студенттерге қазіргі әлемдік қауымдастықпен танысуға көмектеседі. Мультимедиялық ресурстардың көмегімен оқушылар жаңа мәдениеттер мен елдер туралы лезде және шынайы түрде біліп, шет қауымдастықтармен өзара әрекеттесуге дайындала алады, өйткені мультимедиа оқушының мәдени ортасы мен оқу қажеттіліктеріне бағытталған.

Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар қазіргі заманғы әлеуметтік-мәдени жүйенің ең маңызды параметрі болып табылады. Интернет-ресурстар – басқа елдер мен халықтардың мәдениетін үйренудің таныс әрі ыңғайлы құралы, қарым-қатынас, ақпарат, оқу процесінің сарқылмас көзі. Сондықтан, ақпараттық-білім беру ортасы ұғымына сүйене отырып, жаңа ақпараттық технологияларды пайдалана отырып, шет тілін оқыту әдістемесін реформалаудың жүйелі тәсіліне сүйене отырып, оны дамушы білім беру жүйесімен тығыз байланыста қарастыру қажет.

Ақпараттық-білім беру ортасы – бұл тілдік дағдыларды, қабілеттер мен дағдыларды қалыптастыруға және дамытуға мүмкіндік беріп қана қоймай, сонымен қатар оқушы тұлғасының дамуына ықпал ететін жағдайлардың жиынтығы. Мультимедиялық технологиялар оқушының есептерді шешу және әрекет арқылы оқу қабілетін айтарлықтай арттырады. Компьютерлер студенттердің өз бетімен жұмыс істеу мүмкіндіктерін кеңейтті. Белгілі әдіскер Джордж Хармердің [5] зерттеуі мультимедиа тіл үйренушілерді ынталандыруға, олардың тілдік дағдыларын қолдауға, олардың оқуға деген көзқарастарына әсер етуге және әртүрлі коммуникативті және интерактивті әрекеттер арқылы өзіне деген сенімділікті арттыруға көмектесетінін көрсетті. Зерттеу нәтижелері тіл курстарына арналған мультимедиялық бағдарламалық қамтамасыз ету тест элементтерін ұсына отырып, әрбір тіл үйренушіге өзінің оқу компоненттерін сенімді түрде бағалауға мүмкіндік беретінін көрсетті.

Ақпараттық-коммуникациялық педагогикалық іс-әрекетке қатысу коммуникативті құзыреттіліктің барлық аспектілерін жан-жақты дамытуға ықпал етеді: лингвистикалық, әлеуметтік-мәдени, когнитивтік, лингвистикалық аймақтану; сонымен қатар оқушылардың ілеспе танымдық және коммуникативті қабілеттері (тиісті ақпаратты іздеу және таңдау, оны талдау, синтездеу және жіктеу). Интернет-ресурстарды тарту арқылы шынайы аутентикалық ортаны модельдеу тілдің табысты дамуы ғана емес, сонымен бірге мәдениеттің бірлігі мен көптүрлілігінің іргелі заңдылықтарын түсінуге мүмкіндік береді.

Көптеген оқу орындарында білім беруде мультимедиялық құралдарды қолдану үшін қажетті техникалық және бағдарламалық қамтамасыз етудің технологиялық ресурстары жетіспеуі мүмкін [6], бұл кейбір оқушылардың ақпараттық технологиялар саласындағы білімдерінің, мысалы, компьютерлік дағдылардың болмауының себебі болып табылады.

Кейбір мұғалімдер мультимедианы оқу процесіне қалай енгізу керектігін білмегендіктен дәстүрлі оқыту әдісіне сүйенеді. Педагогтардың көпшілігі сабақты дайындауға, оқушылардың үлгерімін бағалауға, тапсырмалар мен жаттығулар жасауға көп уақыт алады, сондықтан мультимедиялық әрекеттерді жобалау олар үшін үлкен қиындыққа айналады.

Бейне файлдар үлкен болуы мүмкін және ұзақ жүктеу уақыттары кейбір студенттерді медиада ұсынылған суреттерден, дыбыстардан немесе қатысты материалдан алшақтатуы мүмкін.

Кейбір жағдайларда белгілі бір тақырып бойынша ақпараттың шамадан тыс көп болуы когнитивтік функциялардың шамадан тыс жүктелуіне әкеліп соғады және студенттерге берілген барлық ақпаратты түсіну қиынға соғады. Мұғалімдерге студенттердің барлығын қадағалап отыру өте қиын болуы мүмкін, ал олардың кейбіреулері ағымдағы жұмысқа назар аударудың орнына ойын ойнауы немесе интернетті шолуы мүмкін [9].

Технология жылдам дамыған сайын, мультимедиялық мазмұнды жылжыту немесе ойнату кезінде әртүрлі құрылғылар арасындағы үйлесімділік мәселеге айналуы мүмкін. Қарапайым ақаулық, сервер қатесі немесе пішімдер арасындағы өзгерістер көрсетілімді кешіктіруі немесе [8] пішіміндегі ақпаратты бұзуы мүмкін.

Қорытындылай келе, оқушының оқу өнімділігін арттырудың негізгі факторы – мұғалімнің шет тілін оқытуда ақпараттық технологияларды дұрыс және тиімді пайдалану туралы құзыретті білімінің болуы болып табылады.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Акрамова Х.М. Шетел тілін оқытуда студенттердің есту қабілетін арттыру // Ғылым және білім, 2018. 14-б. [Электрондық ресурс]. Қол жеткізу режимі: <https://naukaip.ru/wp-content/uploads/2018/06/%D0%BC%D0%BA-367.pdf#page=14/> (кіру күні: 04.05.2021).

2 Акрамова Х.М. Тілдік емес ЖОО студенттерінің шет тілінің грамматикалық құзыреттілігін коммуникативті көзқарас тұрғысынан жетілдіру. Ғылым мен білімнің инновациялық дамуы. Монография, 2019. [Электрондық ресурс]. Кіру режимі: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=41466196&pf=1/> (кіру күні: 05.04.2021).

3 Ахмедов А.А., Фаязов С.Ф., Гофуров В.О. Шет тілдері оқытудағы инновациялық технологияларды қолданудағы кемшіліктер мен артықшылықтар

4 Фаврузов Б.В. Шет тілдерін компьютерлік басқару арқылы оқытудың плюстары мен кемшіліктері // Мектептегі шет тілдері, 2006. С. 34-132.

5 Хармер Дж. Ағылшын тілін оқыту тәжірибесі. 3-ші басылым. // Pearson Education Limited, 2001. С. 43.

6 Фудезман К.Ф. Көмекші технологиялармен тілдік бағдарламаны кеңейту: Вербалды емес коммуникация және интерактивті бейне. // Durham, NC: COLENCOR, 1997. С. 14-17.

7 Акрамова Н.М. Шет тілдерін оқытудағы жобалық жұмыстың артықшылықтары // Ғылым және білім мәселелері, 2018. № 11 (23). [Электрондық ресурс]. Кіру режимі: <https://cyberleninka.ru/article/n/benefits-of-project-work-in-teaching-foreign-languages/> (кіру күні: 05.03.2021).

8 Акрамова Н.М., Умаралиев З.Б. Оқыту үрдісіндегі мінез-құлық мәселелерін жеңу // Ғылым және білім мәселелері, 2018. №10 (22). [Электрондық ресурс]. Кіру режимі: <https://cyberleninka.ru/article/n/overcoming-behavior-problems-in-teaching-process/> (04.05.2021 ж. қолжетімді).

9 Умаралиев З.Б., Тойчиев И.К., Акрамова Н.М. Ағылшын тілін нақты мақсатта оқытуда кездесетін мәселелер // Ғылым және білім сұрақтары, 2019. №3 (47). [Электрондық ресурс]. Қол жеткізу режимі: <https://cyberleninka.ru/article/n/problems-encountered-in-learning-english-for-specific-purposes/> (қолданылған күні 04.05.2021).

САЛАУАТТЫ ӨМІР САЛТЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДА ЭКОЛОГИЯЛЫҚ БІЛІМНІҢ МАҢЫЗЫ

АБИЛЬДИНОВА Ж. К.
мұғалім, бастауыш сынып, Дарынды балаларға арналған
Абай атындағы гимназия, Павлодар қ.

Бұл мақалада өскелең ұрпақтың денсаулығын сақтау мен осыған байланысты мәселені шешу жолдарын іздестірудің аса маңызды бағыты – салауатты өмір салтын қалыптастырудағы экологиялық білімнің маңызы зор екендігі айқындалып отыр.

Салауатты өмір салтын қалыптастырудың басты мақсаты – дені сау болу, ұрпақты білімді де, жан – жақты білім арқылы денсаулықты сақтауға үйрету. Қазіргі кезде білім беру мекемелерінің алдында тұрған міндеттердің бірі – жас ұрпақтың салауатты өмір сүруге көзқарасын қалыптастыру, олардың денсаулығын сақтауға, қоршаған ортасын таза ұстауға және жоғары, сапалы білім алып, сол білімді келешектегі өмірінде пайдалана білуге тәрбиелеу. Өмір салты мен денсаулық арасындағы өзара байланыс салауатты өмір салты ұғымын құрастырады. Салауатты өмір салтын насихаттауда, салауатты өмір сүру мәдениетін қалыптастыру мәселелерін жетілдіретін, осы саладағы басымдылықтарды анықтайтын ғылым да, өскелең ұрпақты оқыту, тәрбиелеу формалары мен жаңа әдістерді ұстанатын білім де қажет [1].

Қазақстан Республикасы «Білім туралы» Заңында білім беру жүйесінің міндеттері қатарында «адамгершілік пен салауатты өмір салтының берік негіздерін қалыптастыру» мәселесі көзделген.

Салауаттылық – ішкіліктен, есірткі, темекіден аулақ болу, дене және жан тазалығын сақтау, тіпті қарапайым түрде айтсақ адамның киім киісі, тамақты қалыппен ішуі де кіретін игі іс-әрекет [2]. Өмір заңдылығы салауатсыздықты кешірмейді, оғаш қылықтар түбінде опық жегізеді. Жасөспірімдердің салауаттылық өмірге ұмтылысы, зиянды әдеттерді жек көрушілігі олардың өзге адамдармен қарым-қатынасына яғни әлеуметтік ортаға тығыз байланысты. Ұрпақты өмір заңдылықтарына, салауаттылық негіздеріне бейімдеу мектеп жүйесі жүктеген маңызды да жауапкершілігі мол міндет болып табылады.

Әлеумет себепші болған аурулар санының өсуіне, адамның әлеуметтік биологиялық мәні арасындағы қарама – қайшылықтардың шиеленісуіне байланысты – салауаттанудың пайда болуы заңдылық. Салауаттану ғылымы аурудың алғашқы алдын алу әдіснамасын, денсаулықты сақтау және нығайту амалдары мен әдістерін зерттейтін салауатты өмір салтын қалыптастырудың ғылыми негізі болып табылады [3].

Салауаттанудың рөлі – адамның ішкі биологиялық табиғатымен, өзін қоршаған тірі және өлі табиғатпен өзара әсері сапасын өзгерту, кикілжіңнің көзін жою болып табылады [4].

Салауаттану ғылымы «қалай денсаулықты сақтаудың» ұстанымдары мен тетіктерін зерттейді. Салауаттану нысаны, біріншіден – дені сау адам, екіншіден – оны қоршағандардың барлығы және денсаулыққа әрекет етуші факторлар, үшіншіден – аурудың пайда болу себептері, организмнің дені сау күйге оралу тетігі, қорғануға бейімделу тетіктері, төртіншіден – сақтандыру және сауықтыру шаралары болып табылады.

Салауаттанудың зерттеу пәні – адам. Зерттеуге организмнің анатомиялық, физиологиялық негіздері, бейімделу тетіктері, қорғану тосқауылдары, организмнің сыртқы ортаға бейімделуі туралы білімдері енеді. Салауаттану адамның термодинамикалық, денелік, химиялық, антропологиялық, экологиялық құбылыстарын қамтиды. Адам қоғамның қарапайым мүшесі, этикалық және эстетикалық ұстанымдарын жеткізуші жеке тұлға ретінде қарастырылады. Тек осындай кешенді тәсіл оның негізгі қасиеті – денсаулығын сипаттауға мүмкіндік береді [5].

«Денсаулық» ұғымын анықтау барысында оның нормасы туралы мәселе туындайды. «Норма» ұғымының өзі пікірталас тудырады. Үлкен медициналық энциклопедияда бұл феномен адам ағзасы тепе-теңдігінің, оның жекелеген органдары мен функцияларының сыртқы орта жағдайындағы шартты белгісі ретінде онда денсаулық ағза мен оның өмір сүретін ортасының тепе-теңдігі ретінде, ал ауру сол ортамен тепе-теңдіктің бұзылуы ретінде айқындалады.

Қазіргі таңда денсаулықтың бірнеше компонентін (түрлерін) бөліп көрсетуге болады:

Соматикалық денсаулық – адам ағзасындағы органдар мен жүйелердің ағымдағы күйі. Оның негізін жеке дара дамудың биологиялық бағдарламасы құрайды.

Физикалық денсаулық – ағза органдары мен жүйелерінің өсу және даму деңгейі. Оның негізін бейімделуші реакцияларды қамтамасыз ететін морфофизиологиялық және функционалдық резервтер құрайды.

Психикалық денсаулық – психикалық саланың жай-күйі. Оның негізін қалыпты мінез-құлықтық реакцияны қамтамасыз ететін жалпы рухани үйлесім құрайды. Мұндай күй биологиялық қажеттіліктермен қатар әлеуметтік қажеттіліктерге де байланысты.

Рухани денсаулық – өмір әрекетінің саласы, мотивациялық және қажетті ақпараттық сипаттамасының кешені. Оның негізін индивидтің қоғамдағы мінез-құлқының құндылықтар жүйесі, бағдарлары мен мотивтері айқындайды.

Денсаулықтың белгілері мыналар:

- залал келтіруші факторлардың әрекетіне арнайы (имунды) және арнайы емес тұрақтылық;
- өсу мен дамудың көрсеткіштері;
- ағзаның функционалдық күйі және резервтік мүмкіндіктері
- моральдық, еріктік және құндылық-мотивациялық бағдарлардың деңгейі.

Салауатты өмір салты – тұлғаның үйлесімді дамуы мен тәрбиесінде маңызды рөл атқара келе, қауіпті өмір салтының басты құрамдас бөлігі болып табылады. Салауатты өмір салтында төмендегі міндеттерді шешуді көзделген:

– ғылыми деректер негізінде қоршаған ортаның биотикалық және биохимиялық емес факторларының әсері арқылы оқушыларға өзінің денсаулығы мен қалыптасқан жағдайдың сын бағасын беруге мүмкіншілік туғызу;

– адамның физиологиялық жетістіктерін білу негізінде өзінің денсаулығы үшін жауапкершілігін қалыптастыру және денсаулыққа зиянды заттарды қолданудан бас тарту және т.б.

Салауатты өмір салтын сақтауға ықпал ететін құндылық құрылымды қалыптастыру критерийлеріне:

- валеологиялық ақпараттану;
- өзі-өзі сауықтыру әрекетін қосылу;
- валеологиялық мәдениетті тәрбиелеу және т.б.

Бұл аспектілердің болуы, оларды толыққанды қалыптастыру оқушы тұлғасының құндылық құрылымында «денсаулық» құндылығының бірінші орынға шығуына ықпал етеді.

Әлеуметтендірудің және тәрбие құрылымында құндылықтар маңызды орын алады [6]. Құндылықтар – олардың мақсаты мен негізі. «Әлеуметтену» ұғымы мен оның біз шешетін проблемадағы рөлін айқындау үшін оның мазмұндық жағын зерттеу және осы негізде жалпы түрде бастауыш сынып оқушысын әлеуметтендірудің ерекшеліктерін, содан соң – саламатты өмір салтына құндылық бағдарын қалыптастыру контекстінде анықтау қажет.

Әлеуметтену бойынша философтардың көзқарастарына тарихи шолу төмендегідей қорытынды жасауға мүмкіндік берді:

- адамның әлеуметтік қалыптасу проблемасы философтарды ертеден қызықтырып келді;
- тұлға дамуындағы әлеуметтік факторлардың рөлі атап көрсетілді (адам–«әлеуметтік жағдайлар өнімі»);
- адам қоғамдық тіршілік иесі ретінде анықталады, сондықтан тұлғаның қалыптасуы қоғам арқылы жүзеге асырылады.

Қазақстан жеріндегі экологиялық апаттың қауіпкеріне байланысты экология мәселесі: бүкіл республика жұртшылығына мектептен бастап ғылыми мекемелердің, үкімет пен мемлекеттің көкейкесті мәселесіне айналып отыр. Қазіргі кезде көптеген зерттеушілер экология – ол тірі организмдер мен қоршаған ортаның қайшылығын оқып үйрететін немесе тірі организмдердің ортадағы өмір сүру шарттарының жағдайын бір-бірімен өзара қарым-қатынас байланысын зерттейтін ғылым деп санайды. Қоршаған ортаны танып – білуге деген құштарлық сонау адамзат дамуының ақ таңы атқан кезден бастап қазірге дейін қызығушылық білдіреді. Ертеңгі ұрпақтарымыздың денсаулығына осы жағдайдың әсері қандай болмақ?– деген сұрақ туындайды. Осыған орай кез келген Қазақстан азаматының алдында тұрған үлкен міндет – табиғатты қорғау жұмысына белсенді сауаттылықпен араласу. Егер де адам

ұзақ уақыт бойы өзінің туып өскен ортасынан өзге ортада тіршілік етсе, онда оның ағзасының ішкі орта тұрақтылығы бұзылады да, қалыпты тіршілік пен денсаулыққа өсер етеді.

Көптеген зерттеушілердің мәліметтерін қорыта отырып, әлеуметтенген тұлға деп пісіп жетілген тұлғаны есептеуге болады. Пісіп жетілудің, тұлғаның әлеуметтенуінің негізгі критерийлері: өзін сыйлау, басқаларды сыйлау, табиғатты сыйлау, болжам жасау білігі, өмірге шығармашылықпен қарау білігі (өзгермелі жағдаяттардағы икемділік пен тұрақтылық, сондай-ақ шығармашылық), яғни проблеманы шеше алу білігі, бұл денсаулықтың әлеуметтік аспектісімен байланысты.

Оқушыларда білім беру үдерісінің белсенді субъектісі позициясын қалыптастыру қажеттігіне бастауыш білім берудің міндетті мемлекеттік стандарттары бағдар береді. Онда мектептің бастауыш сатысында оқушыда әрекеттің барлық түрлері (ойын, оқу, еңбек, қарым-қатынас, көркем әрекет) қалыптасуы тиіс екені атап көрсетілген (оқытудың объектісі емес, субъектісі ретінде қатысатын).

Оқушы болашағы оның денсаулығына байланысты. Оқу, білім алу, үйрену немесе біреуді үйрету үшін адамға мықты денсаулық керек. Жеке тұлғаның денсаулығын сақтауға деген құндылық бағдары әрдайым әртүрлі жағдайларда өзінің ойлары мен іс-әрекеттерін денсаулығын сақтауға бағыттай алуы. Оқушылардың дені сау болу үшін ұстаздар оған жақсы дәстүрлер мен әдеттерді сіңіріп, салауатты өмір салтын сақтаудың қажеттілігі мен оны іске асырудың жолдарын үйретуі қажет.

Салауатты өмір салтын дұрыс қалыптастыра алмау (режимнің дұрыс сақталмауы, қимыл-қозғалыстың аз болуы, дұрыс тамақтанбау, жағымсыз жағдайлардың көп болуы, зиянды әдеттерге үйір болуы) қоғамымыздағы келеңсіз жағдайлардың таралуының басты факторы [7].

Қазіргі қоғамымызда халықтың табиғи өсімі төмендеп, сырқаттанушылық және өлім-жітім деңгейі арта түсті. Әсіресе, балалар мен жастардың денсаулығы қауіп тудыруда. Темекі тарту, ішімдік пайдалану, есірткіге құмарлық және улы заттарға әуестік, адамгершілікке жат мінез-құлық кеңінен етек алуда. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы сарапшыларының дерегі бойынша, халық денсаулығының көпшілігі өмір салтына, яғни адамның өз денсаулығына қалай қарайтынына тәуелді және қоршаған орта ерекшеліктеріне байланысты деп көрсетілген [8].

Қорытындылай келе, жастары, болашақ мамандары әлсіз, денсаулығы нашар, білімсіз, зиянды әдеттерге әуес, жалқау, тәрбиесіз болса, ол мемлекет қашан да әлсіз, қорғансыз. Ендеше, жасөспірімдердің денсаулығын нығайту, жүйке психикасын дұрыс қалыптастырып, ширақ, жігерлі, сымбатты өсіру әрбір ата-ана мен педагогтардың алдында тұрған үлкен міндет. Мектептегі денсаулықты сақтауға негізделмеген тәлім мен тәрбие үрдісі тиімді болуы мүмкін емес. Сондықтан да білім беру саласындағы мамандардың барлығының денсаулықты сақтау ұстанымына негізделіп жүргізілген де ғана нәтижелі болады.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 ҚР «Білім туралы» Заңы. – Астана, 2007. – 25б.
- 2 Ақмырзаев М.М., Сағымбаев Валеология: Кәсіптік бастауыш және орта білім беру ұйымдарына арн. оқулық. / М.М. Ақмырзаев Ә.Ү.– Астана: Фолиант, 2007.– 296 б.
- 3 Данияров Т.А. Ауыл мектептері оқушыларының салауатты өмір сүру дағдысын сыныптан тыс жұмыстарда инновациялық технологиялар арқылы қалыптастыру: Пед.ғ.к... дис. автореф.– Түркістан, 2016. – 32б.
- 4 Әділханов.А.С., Тель.Л.З., Даленов.Е.Д., Жаңабердиева М. Қазақстан Республикасы жалпы білім беретін мектептерінің 1–11 сынып оқушыларына арналған салауатты өмір салтын қалыптастыру жөніндегі «Салауаттану– денсаулықты сақтау» бағдарламасы // Валеология дене тәрбиесі спорт.– 2003.–N 1. – 22 – 56 б.
- 5 Әліпбек А. Жеткіншектердің салауатты өмір салтында эстетикалық тәрбие берудің маңыздылығы // Қазақстан жоғары мектебі. – 2011. – №2. – 30 – 33б.
- 6 Байназарова М. Денсаулығы мықтының – ойы да мығым..: «Саламатты Қазақстан» бағдарламасы // Айқын.– 2011.– 30 қыркүйек.– 6б.
- 7 Батырғали А. Салауаттылық – өмір салты // Білім технологиялары.– 2012ж. – № 5. – 49 – 50б.
- 8 Бектұрғанов Ә., Жанпейісов К. Адамның салауатты өмір салты мен қимыл белсендігі // Ұлт тағылымы.– 2010.–№4.– 21 – 25б.

САБАҚТЫ ЗЕРТТЕУ (LESSONSTUDY): БІРЛЕСКЕН ОҚУ ТӘЖІРИБЕСІ

АЗНАБАЕВА Г. К.

мұғалім, информатика және технология пәні,
Жамбыл орта мектебі, М. Омаров ауылы, Ақсу к.

НУРУМОВА А. Б.

мұғалім, тарих және география пәндері,
Жамбыл орта мектебі, М. Омаров ауылы, Ақсу к.

САМАРХАН Е.

мұғалім, тарих, құқық пәндері,
Жамбыл орта мектебі, М. Омаров ауылы, Ақсу к.

Бірге жиналу-бұл бастама,

Бірге болу-бұл ілгерілеу,

Бірге жұмыс істеу-бұл жетістік.

Генри Форд

Сабақты зерттеу мұғалімнің кәсіби білімін жетілдірудің ынтымақтастықта бағытталған ең тиімді педагогикалық қуатты құралы болып табылады. Сабақты зерттеуге жоспарлау, оқыту, қадағалау, оқыту мен оқытуды талдау, өз қорытындыларын тұжырымдап, құжаттарды бірлесіп жүзеге асыратын мұғалімдер тобы қатысады. Сабақты зерттеудің кезеңдерін өткізген соң, мұғалімдер педагогикалық тәсілдерді түрлендіріп немесе жетілдіріп, қорытындысы жайлы таныстырылым өткізіп, баспада жариялау арқылы озық тәжірбие таратылады.

Сабақты зерттеудің басты мақсаты-оқушыларға білім алуға көмектесу, топ мүшелерінің кәсіби дамуына ықпал ету. Сонымен қатар, сабақты зерттеу тәсілінің негізгі ерекшеліктері жеке оқушылардың қажеттіліктеріне қарай оқыту, мұғалімдермен бірлесе отырып жұмыс жасау. Нақты айтқанда, мұғалімдерді оқыту мен тәжірбиесін дамыту ынтымақтастыққа бағытталған тәсіл болып табылады.

Сабақты зерттеудің қағидаттары: бірлескен жоспарлау, сабақты өткізу, қадағалау, талдау жасау. Осы арқылы үдеріс жалғаса береді. Нәтижесінде тәжірбиелік білімді әріптестермен бөлісіп, оқушылардың маңызды білім алуына жағдай тудырады. Атап айтқанда, сабақты зерттеу-тәжірбиені жақсартудың демократиялық жолы. Әдетте топтар кеміне үш мұғалімнен тұрады, бұл тәжірбиесі мен білімдері бір-біріне жайлы әсер ететін фактор болып есептеледі. Сабақты зерттеудің тағы бір демократиялық ерекшелігі мұғалімнің

жинақтаған білімін ауқымды педагогтер қауымымен бөлісу болып табылады.

Мектепте жүргізілген сабақты зерттеу бізге не берді?

Біріншіден, мектепішілік сабақты зерттеу тобы деп аталатын мұғалімдер қауымдастығы құрылады. Оның ішінен 3-5 мұғалімнен тұратын шағын белсенді топтарда ішкі механизм жұмыс істей бастайды. Олардың бірі сабақ бере отырып, қалған мұғалімдер бақылаушы болып, сабақты зерттеу циклын толық аяқтайды. Осы топ мүшелерінің барлығы сабақ беруші және бақылаушы болғанда бірлескен жұмыс үрдістің жүзеге асырыла отырып, бұл әдіске деген қызығушылық «бұл бізге не береді?» деген күмәнді сөйлтті.

Екіншіден, бір сыныпта сабақ беретін әртүрлі пән мұғалімдерінің сабақтарды бірлесе жоспарлауы жүзеге асырады. Сабақты жоспарлау барысында зерттеу тобының мүшелері төмендегі мәселелері назарда болды:

Оқушылар қазіргі кезде бұл тақырып бойынша не біледі?

Осы тарауды өтіп болғанда олардың нені біліп, түсінгенін көздейміз?

Оқушыларға бірінші тармақтан екінші тармаққа жетуге көмектесетін тізбектелген сабақтар топтамасы қандай болуы керек?

Әр тақырыпты және әр сабақты әсерлі әрі қызықты ету жолдары қандай?

Бұл тақырыптың ішіндегі қай сабақ зерттеу сабағы ретінде таңдалып алынады?

Бұл сабақты бастамай тұрғанда оқушылар нені білуі керек, яғни олардың бұл сабақтың алдындағы білімі қандай болуы керек?

Бұл сабақ барысында оқушылар не үйренеді?

Бұны үйрену үшін оқушылар қандай жаттығу орындау керек?

Оқушылар жаттығуларды қалай орындап, сұрақтарға қалай жауап береді (болжау)?

Қандай проблема туындап, қандай түсінбестік орын алуы мүмкін және мұғалімдер оны қалай шеше алады?

Осы мәселелерді қарастыру барысында мектеп мұғалімдері арасында іскерлік ынтымақтастық ортасы пайда болады.

Үшіншіден, оқушы үнін тыңдау арқылы оқушының қажеттіліктеріне сай дұрыс істеуді үйренеді. Басты нысанадағы (фокустағы) оқушылар сабақтан соң сұхбат түрінде алынған өзіне бағытталған жеке сұрақтың маңызын жақсы түсінеді. Олар өз ойларын сеніммен айта алады, мұғалімнің шын дос екендігіне сеніммен қарап, қажет кезінде көмек сұрап отырады.

Төртіншіден, мұғалімдерде бақылау және зерттеу дағдылары қалыптасады.

Зерттеу сабағын қадағалаудан мұғалімдер көп тәжірибе алады. Бұл мұғалімдердің қадағалау дағдыларын шындаумен қатар, оларға оқу үдерісін ішінен тануға, оқушылардың санасында жүріп жататын ойлау үдерісін танып білуге мүмкіндік береді. Себебі күнделікті сабақ барысында мұғалімдер көп істі қатарынан алып жүретін болғандықтан, оқушыларды бұлай терең зерттеуге мүмкіндік бола бермейді. Мұғалімдер зерттеу сабағын қадағалау барысында өздері күтпеген көптеген нәрселерді аңғаруы мүмкін. Оқушылардың «ойлары» мен айтқан сөздерін мұқият зерделей отырып, мұғалімдер олардың ұғымды, құбылысты қаншалықты түсінгені немесе қате түсінгені туралы, оқушылардың тапсырманы орындауға қанша уақыт жұмсайтыны және қанша уақыт бос отыратыны туралы, оқушыларға табысқа жетуге көмектесетін немесе кедергі келтіретін факторлар туралы терең түсінік ала алады. Мұғалім кісіби тұрғыдан шындалады. Оқыту стратегияларын сабақ үдерісіне енгізу шеберлігі, ойдан ұтымды әдіс-тәсілдер қолдану арқылы сабақты қызықты етіп өткізуге, яғни шығармашылыққа ұласады.

Бесіншіден, басты нысандағы оқушыларға оқу мақсатын қоя отырып, оқытуда саралау жүргізіледі.

Алтыншыдан, оқушы білімін оқытудың әр сатысында бағалау жан-жақты жүргізіледі.

Жеке мұғалім үшін тиімділігіне тоқталсақ,

Мұғалімдерде оқушыны мұқият бақылау дағдылары қалыптасады.

Зерттеу жүргізген топ жұмысты жақсарту мақсатында сабақты зерттеудің бірнеше циклын қамтып, рефлексия жасау арқылы сәтті және сәтсіз тұстарын таразылап, сәтсіздіктің алдын алу жолдарын қарастырады.

Кәсіби білімді жетілдіруде сабақты зерттеу тиімді тәсіл, себебі мұғалімдер өзара тәжірибе алмасу арқылы білім жинақтайды. Мұнда мұғалімдер арасында белсенді диалог, әр мұғалімнің сабақ жоспарлаудағы құнды пікірі, тәжірибесі, сабақты зерттеудің кезеңдеріне белсене қатысуы, қызығушылығы жалпы мектеп бойынша оқу үдерісін жақсарту мақсатында жүргізілгендіктен, кәсіби қоғамдастықтың жұмысын жақсартуға, жеке мұғалімнің кәсіби өсуіне ықпалы көп.

Сабақты зерттеуді өз тәжірибемізде жүзеге асыру барысында деңгейлі курстан өткен мұғалімдермен және жанартылған

мазмұндағы пәндік білім бағдарламасы бойынша оқып келген мұғалімдермен бірлесе отырып, «Сабақты зерттеу тәсілін оқытуда қолданудың тиімді жолдары» тақырыбы аясында мектебімізде зерттеу топ құрылды. Зерттеу тобына 8 А сыныбында сабақ беретін, нақты қызығушылық танытқан мұғалімдер тартылды. (Нурумова А.Б-география пәнінің мұғалімі, Азнабаева Г.К-технология пәнінің мұғалімі, Самархан Е-тарих пәнінің мұғалімі).

Сабақты зерттеуге кіріспес бұрын педагогикалық қажеттіліктерді анықтау мақсатында кездесулер, коучингтер өткіздік.

Зерттеу тобының кездесулерінің мазмұны

Таблица 1

Кездесулер	Не қарастырылады
Бірінші кездесу	-топ мүшелерінің тізімін бекіту -Зерттеу сұрағын, мақсатын, қандай әдісті немесе стратегияны зерттейтіндерін келісу -Зерттеу сыныбын таңдайды -Бірінші циклде зерттеуді қай пәннен және қай күні өткізетіндерін келіседі -сабақ жосарының алғашқы нұсқасын кім жазатынын келіседі -жұмыстың нәтижелелігін қамтамасыз ететін ережелер жүйесімен келіседі, келесі кездесулердің жоспарын жасау
Екінші кездесу	-жоспардың түпнұсқасын талдайды -өзгерістер енгізу, ұсыныстар жасау -сыныптағы бақылауға алынатын оқушыларды белгілеу -оқушыларды бақылайтын мұғалімдер анықталалады.
Үшінші кездесу	-жоспарды талдайды, ұсыныстар арқылы түзетулер енгізеді -Зерттелетін стратегия бойынша оқушылардың болжамды жауаптарын жазады -оқушылар үшін бақылау парақтарын әзірлейді -оқушылардан алынатын интервью сұрақтарын әзірлейді
Төртінші кездесу	-егер сабақты зерттеу тобы жоспарларына күмәнданатын болса, эксперттерге (тәжірибелі мұғалімдер, тренерлер) жүгінеді; (Қажет болған жағдайда бесінші және алтыншы кездесулерді ұйымдастыру керек).

Осы кездесулер аясында зерттеу сабағын жоспарлауда сабақты зерттеу тобы келесі талаптарды үнемі естен шығармағаны жөн:

Зерттеу сабағының құрылымы SMART талаптарын қанағаттандыру керек;

Сабақ жоспарында қай тәсілдің зерттелетіні көрсетілген дұрыс;

Бұл тәсіл сабақтың қай этапында пайдаланылатыны айқын жазылу қажет;

Оқыту нәтижелі болу үшін оқушылардың білім алғандығын өлшейтін құралдар анық көрсетілуі орынды болады;

Оқыту үдерісіндегі тәжірибені жақсартуды және жетілдіруді зерттеу мақсатында біздің мектебімізде зерттеуші құрамына шығармашылық топтан құрылған топ бірігіп, сабақты зерттеуді ұйымдастыру үшін информатика, тарих, география пәндері таңдап алынды. Зерттеуші топ жиналып, аталған сыныпта А,В,С деңгейіндегі оқушылар тобына жататын оқушының сабақ барысында іс –әрекетін зерттеу үшін, оның қажеттілігін және қандай қолдау керектігін анықтауға болатын тиімді әдіс –тәсілдерді сабақтың жоспарын құруда талқылап шықтық. Оқушының қажеттілігін қанағаттандыру үшін Блум таксономиясы бойынша талдау сұрақтарын сабақ барысында қолданып, оқушының сыни тұрғыдан ойлау қабілетін жетілдіре түсу жұмыстарын қолға алып, оны сабақ сайын күрделендіре түсу жоспарланды. Жоспар бойынша сыныпқа тарих пәнінен зерттеу сабақтары жүргізілді.

Бірінші, екінші сабақтарда оқушылар ашыла алмады, өз ойларын еркін жеткізе алмады, себебі, бұл үрдіске дағдыланбағандықтан деп ойладық. Бұл бірінші сабақта топпен жұмыс жасау тиімділігі, диалогтік оқыту әдісінің тиімділігі анықталып, келесі сабақ жоспарланып іске асты. Әр сабақта 3 баланы үнемі бақылауда ұстап, сабақтан соң талқылау болып отырды. Бізге топпен оқыту әдісінің тиімді екені белгілі болып, келесі сабақты оқушылардың қызығушылығын арттыру мақсатында ойын түрінде өткізуді жоспарладық. Одан кейінгі сабақтарда зерттеу сабағы әдебиеттік оқу пәнінен өткізілді. Осы сабақ барысында анықталып алынған А,В,С деңгейіндегі оқушылардың сабақ барысындағы ісәрекеттерін шығармашылық топ зерттеп шықты. Блум таксономиясына байланыстырып құрылған сабақ жоспары мен сыни тұрғыда ойлау қабілетін дамыту үшін берілген сұрақтар жауаптарымен сәйкес келе ме, жоқ па сабақ барысында анықталды. Сабақ сәтті өтті.

А деңгейдегі оқушы өз білімін дәлелдей алатынын көрсетті. Жетелеу сұрақтары арқылы, жеке жұмыстар мен тапсырмалар беру арқылы сабаққа деген қызығушылығы мен топ арасында көшбасшылық қабілетін көрсете білді. Ал С деңгейдегі оқушының ынтасын ашатын түрткі сұрақтарды қоя отырып, алға қарай ілгерілеуге жетеледі. В деңгейіндегі оқушы бастапқыда сұрақтарға онша араласпады, кейіннен оның белсенділік қабілеті арта түсіп, топпен тапсырма берілгенде топ басшының берген тапсырмасын өз деңгейінде орындап шығып, өзін көрсете білді. Оқушы үнін

тындаған кезде А деңгейдегі оқушы тұжырым жасаған кезде, тақырыптағы кейіпкерлердің мінез-құлқын өзгертіп, сәл де болса мәтіннің мазмұнын жаңалап өз ойынша аяқтағысы келетінін айтты. Қорыта келгенде, бұл тәсілдің нәтижесінде біз оқушылардың білімдерін жаңа тәсілдер арқылы кеңейте алдық. Сабақ соңында өз мақсаттарымызға жеттік, қалыс қалған оқушылар болған жоқ. Бағдарламаның жеті модулін ықпалдастыра отырып, оқушылардың сұрақтарға толық жауап беруіне, ойларын ашық айтуына дағдыланды. Топтық жұмыс арқылы ойларын ортаға салып талқылау, талдау, өз пікірін ашық айтуға дағдылана отырып, оқуға деген қызығушылығы артты.

Зерттеу қадамдарының нәтижесі барысында мынандай қорытынды жасауға болады:

8-сыныптың білім сапасының жақсарғаны байқалды;

А, В,С тобындағы оқушылардың білім деңгейінің жақсарғаны байқалады;

Мұғалім-мұғалім арасындағы кәсіптік тәжірибе байланысы орнығады;

Зерттеу жұмыс тобының білім сапасын арттыру мақсатында жүргізілген зерттеу ісәрекеті нәтижесі мұғалімдердің тәжірибелік шеберлігін байытты.

Сабақты зерттеу үдерісінде оқушыларды бақылау кестесін дайындау зерттеу сабағын жоспарлаудың құрамдас бөлігі болып табылады. Сондықтан зерттеу сабағында бақылауға алынған оқушылардың қайсысын қай мұғалім бақылайтыны шешілгеннен кейін зерттеу сабағы болғанға дейінгі уақытта сол оқушыны жан-жақты зерттеп оқушы туралы деректер жинау керек. Бақылау кестесін дайындау барысында оқушы жайлы жиналған деректер негізінде сол оқушы сабақ кезіндегі зерттелетін тәсіл аясында нақты қандай жауап беру мүмкін екенін осы кезде не істей алу мүмкін екенін болжап, бақылау кестесіне табыс критерийлері арқылы көрсету ұсынылады. Бұл сабақты зерттеу үдерісі бойынша зерттеліп жатқан тәсілдің оқушының дамуына қаншалықты ықпал жасап жатқанына алдыңғы жиналған деректермен салыстыра отырып, көз жеткізуге кепілдік береді.

Қорытындылай келе, сабақты зерттеу үдерісі бойынша тәжірбиеге қатысатын мұғалімдерге:

Өздерінің оқыту сапасын арттырады, бұл өз кезегінде білім сапсын арттыруына ықпал етеді

Зерттеу жұмысына тартылады

Бақылау дағдылары артады
 Кіріктірілген сабақтар орын алады
 Кәсіби дамуына мүмкіндік болады
 Бақылау, салыстыру, ой қорытындылау арқылы мұғалімдер сын тұрғысынан ойлаудың жоғары деңгейіне бағыт алды
 Жинаған ақпаратымен әріптестерімен бөлісе отырып, кәсіби қоржын молайды
 Бірлесіп жоспарлау арқылы сапалы жоспар жасау біліктілігі жетілдірілді.
 Бірлесіп жұмыс жасау арқылы, мұғалімдердің арасында ынтымақтастық орнады, ол жұмыстың сапалы жүргізуінің кепілі болды.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Абдраманова Ж.Б., Биярова С.Б., Зейнолдина Г.Т. Lesson Study: өз сабағын зерттегісі келетіндер үшін: әдістемелік ұсыным. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2015. – 52 б.
- 2 Әлімов А. Интербелсенді әдістемені мектепте қолдану. Алматы, 2015. – 180 б.
- 3 Lesson Study (сабақты зерттеу) бойынша мұғалімге арналған нұсқаулық - Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2017
4. <http://yandex.kz/clck/jsredir?bu=e8oj36&from=yandex>.

РОЛЬ МЕТОДИЧЕСКОЙ СЛУЖБЫ В ОРГАНИЗАЦИЯХ ОБРАЗОВАНИЯ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ

АЙДАРОВА М. О.

Заведующая методическим кабинетом, г. Ақсу

Рост профессионального мастерства и педагогической культуры учителя идет более интенсивно, если личность занимает позицию активного субъекта деятельности, если практический индивидуальный опыт осмысливается и соединяется с социальным и профессиональным опытом, если в педагогическом коллективе поддерживается и поощряется творческий профессиональный поиск.

Вопросы методического сопровождения образовательной практики в условиях введения и реализации новых образовательных стандартов особенно актуальны. В период перехода на новые образовательные стандарты необходима мотивационная и методическая готовность учителей школы.

Так как главная роль в реализации основных требований Стандарта нового поколения отведена именно учителю, современный педагог должен быть креативным: быть открытым новшествам, владеющим современными образовательными технологиями; эффективно взаимодействующим с семьями учащихся; мотивированным на работу с учащимися, способным к личностному и профессиональному развитию.

Задачи повышения профессионального мастерства педагогов для эффективного управления качеством образовательного процесса решает методическая работа в школе.

Эти закономерности и составляют суть методики, педагогической технологии. Отсутствие того или иного компонента сказывается на методике губительно. Так, если нет конкретных материалов, которые другой учитель может взять себе на вооружение, остаются пустые рассуждения и общие слова. Они могут быть правильными и красивыми, но за ними не стоят конкретные действия. Если нет второго компонента (методического обобщения), то материал превращается в простой конспект урока, занятия. Он даже может быть интересен, но другой учитель взять его не сможет. К. Д. Ушинский отмечал, что передается не опыт, а мысль, выведенная из опыта. Вот эта мысль, обобщающая конкретику, и должна составить суть методики, методических рекомендаций.

Под компетентностью педагога понимают синтез профессионализма (специальная, методическая, психолого-педагогическая подготовка), творчества (творчество отношений, самого процесса обучения, оптимальное использование средств, приёмов, методов обучения) и искусства (актёрство и ораторство).

А профессиональная компетентность педагога – это достаточный уровень квалификации и профессионализма, способность:

- выбирать оптимальные решения;
- владеть критическим мышлением;
- постоянно обновлять знания,
- применять оптимальные решения в конкретных условиях.

Содержание методической работы учителя целесообразно определять через составные части профессионально-педагогической культуры:

- общекультурную составляющую;
- воспитательную культуру;
- дидактическую культуру;
- управленческую культуру;
- методологическую и исследовательскую культуру;
- профессионально-нравственную культуру и культуру общения.

Цель данной работы – определить, как должна быть организована методическая работа в школе в условиях модернизации и внедрения новых образовательных стандартов.

В настоящее время происходят существенные изменения в педагогической теории и практике учебно-воспитательного процесса. Центральное место занимает поддержка процессов развития образования, нацеленная на развитие образовательного учреждения, работающего в новых социально-педагогических условиях и профессионализма участников образовательного процесса, осваивающих новые модели обучения и воспитания, в первую очередь, педагога.

Повышение профессионального мастерства педагогов, их профессиональной компетентности происходит путем организации и дальнейшего совершенствования методической и научно-методической работы. А именно:

- формирование профессиональной педагогической культуры;
- наращивание профессиональных и мировоззренческих знаний;
- продуцирование новых педагогических идей, технологий;
- обобщение и распространение перспективного педагогического опыта.

Методическое пространство, как отмечает М. М. Поташник, – «это целостная, основанная на достижениях науки и передового педагогического опыта система взаимосвязанных мер, направленных на всестороннее повышение квалификации и профессионального мастерства каждого учителя и воспитателя, на развитие и повышение творческого потенциала педагогического коллектива в целом, а в конечном счете – повышение качества и эффективности образовательного процесса».

Основной миссией методической службы является содействие комплексному развитию образовательного учреждения, оказание реальной адресной помощи педагогам и руководителям в развитии их профессионального мастерства, повышении творческого потенциала. В соответствии с данной миссией, с одной стороны, и новым содержанием образования, новыми образовательными технологиями, развитием педагогического творчества, с другой, вызвана необходимость приведения службы в соответствие с требованиями времени.

Система методической работы учебного заведения призвана:

- развивать и обновлять содержание образования;
- удовлетворять интересы педагогического коллектива в постоянном повышении профессионального уровня;
- совершенствовать учебно-воспитательный процесс;
- внедрять инновационные педагогические и производственные технологии в учебный процесс.

Современная методическая служба должна иметь следующие черты:

- максимально удовлетворять социальный спрос на методические услуги;
- отвечать за возможность выбора учителем содержания, форм и методов методической работы, способствующих его профессиональному росту;
- обеспечивать тесное сотрудничество учителя и ученого по поиску оптимальных методических решений в реальном процессе обучения;
- организовывать распространение социально-педагогических инициатив, новаций и реальных достижений учителей, педагогических коллективов и их руководителей и др.

Выстраивая работу с педагогическим коллективом в области инновационного развития, в качестве приоритетных методические службы все чаще выделяют следующие направления деятельности:

- развитие инновационной, ресурсной деятельности;
- научно-методическое обеспечение содержания образования;
- методическое сопровождение республиканских, областных, городских, проектов в области образования;
- внедрение новых форм взаимодействия участников образовательного процесса и демонстрации педагогического мастерства;

- формирование профессиональных компетенций и повышения квалификации руководящих и педагогических работников и др.

В развивающейся школе методическая работа, методическое сопровождение учителя приобретает ряд особенностей:

- методическая работа строится на основе науки и практики;
- методическая работа носит перспективный характер, рассчитана на ряд лет и ведется по общешкольной тематике;
- возможна разработка целевой комплексной программы, включающей все субъекты образовательного процесса в работу по избранной теме;

сочетание коллективной и индивидуальной самообразовательной деятельности педагогов с учетом их затруднений, потребностей, возможностей и необходимости для работы в данном образовательном учреждении;

своевременная и целенаправленная помощь педагогам в профессиональном росте и др.

Многообразие функций и задач методической работы, постоянно обновляющийся характер ее содержания, а также конкретные особенности образовательного учреждения требуют от методической службы повышения эффективности традиционных и применения новых форм методической работы.

Теоретические основы методической работы

Под методической работой сегодня понимается особый вид образовательной деятельности, представляющий собой совокупность мероприятий, проводимых коллективом образовательного учреждения, в целях овладения методами и приемами учебно-воспитательной работы, творческого применения их на практике, поиска новых, наиболее рациональных и эффективных форм и методов организации, проведения и обеспечения образовательного процесса в школе.

Методическая работа в школе - понятие многогранное:

методическая работа в школе – составная часть единой системы непрерывного образования педагогических кадров, системы повышения их профессиональной квалификации.

методическая работа – это постоянная и индивидуальная деятельность учителей по повышению своей научно-теоретической и методической подготовки, а также профессионального мастерства.

методическая работа выступает необходимой организационной основой для формирования инновационной направленности инновационной среды.

методическая работа может в значительной мере удовлетворить запросы учителей по совершенствованию научно-методической подготовки при условии принципов индивидуализации и дифференциации.

управление методической работой в школе может протекать эффективно, если ее задачи, содержание ясно представляют себе учителя.

Методическая работа – это специальный комплекс практических мероприятий, которые базируются на достижениях передового педагогического опыта и направлен на всестороннее повышение компетентности и профессионального мастерства каждого учителя (Симонов В.П. Педагогический менеджмент, с. 140).

Методическая работа – это деятельность по обучению и развитию

Основной целью методической службы является подготовка кадров к достижению требуемого качества образования. Поэтому при отборе содержания методической работы следует исходить из потребностей учителей, а также функций методической службы по созданию ресурсов для обеспечения высокого качества образования.

К последним следует отнести:

сбор и переработку информации о потребностях в отношении качества образования; о причинах низкого качества образования на уровне учебного заведения;

об имеющемся опыте повышения качества образования;

планирование, организация, проведение обучения кадров и контроль за его результатами; мотивация кадров на обучение;

анализ мотивации кадров и создание мотивационной профессиональной среды, побуждающей учителей к работе над достижением требуемого качества образования;

создание научно-методических условий для управления качеством образования (программы, пособия, методики контроля, анализа, оценки качества образования).

Следует признать, что в организации методической работы важным условием является распределение прав, полномочий и ответственности между всеми участниками научно-методической деятельности, что учитывается в нормативно-правовом обеспечении.

Миссия, цели, задачи, функции, направления методической работы

Миссия методической работы - создание условий для:

смены типа образовательной деятельности, предполагающей переход от «знаниевой» модели образования в школе к «деятельностной»;

успешной работы педагогического коллектива в режиме развития; формирования атмосферы заинтересованности в росте педагогического мастерства, приоритета педагогической компетентности, творческих поисков коллектива.

Методическая служба образовательного учреждения формировалась с целью повышения уровня профессионального мастерства педагогов. На протяжении почти столетия, в ситуации стабильного функционирования системы образования это служило основной целью работы методической службы. Однако сегодня, в ситуации перехода образования на качественно иной уровень, не менее важной целью становится научно-методическое обеспечение условий работы педагогов и всего образовательного учреждения в режиме развития.

Цель методической работы:

Создание модели методического сопровождения перехода на новые государственные образовательные стандарты, создание предпосылок для их реализации.

Обеспечение профессиональной готовности педагогических работников к реализации обновленных стандартов через создание системы непрерывного профессионального развития.

Основные задачи методической службы образовательного учреждения

обучение и развитие педагогических кадров, повышение их квалификации;

анализ качества работы педагогов в режиме функционирования;

приведение методического обеспечения учебных предметов в соответствие с методическими требованиями, предъявляемым к документам в области образования, учебным планам и программам;

помощь в профессиональном становлении молодых (начинающих) педагогов;

организация педагогических поисков новых технологий, форм и методов обучения;

выявление, изучение, обобщение и распространение передового педагогического опыта;

повышение качества проведения учебных занятий на основе внедрения новых педагогических технологий;

разработка учебных, научно-методических и дидактических материалов;

организация взаимодействия с другими учебными заведениями, научно-исследовательскими учреждениями с целью обмена опытом и передовыми технологиями в области образования и др.

обеспечение научно-методического сопровождения разработки и реализации основной образовательной программы в общеобразовательной организации;

повышение уровня теоретической (предметной) и психолого-педагогической подготовки учителей, общего уровня профессионально-педагогической культуры.

оказание научно-методической помощи учителям на диагностической индивидуализированной и дифференцированной основе;

оказание консультативной помощи учителям в организации педагогического самообразования;

Функции методической работы:

Выделяют следующие основные функции методической службы по реализуемым задачам:

компенсаторная (преодоление пробелов в профессиональной подготовке педагогов);

коррекционная (внесение коррективов в практические умения и навыки педагогов);

адаптационная (приспособление к меняющимся социальным условиям, запросам общества);

развивающая (осуществление качественного, творческого роста педагогов);

опережающая (подготовка с учетом прогнозов развития системы образования).

Актуальность проблем обновления методической работы

Актуальность проблем обновления методической работы продиктована следующими факторами:

изменением ценностей современного образования, что предъявляет определенные требования к личности учителя, его профессионализму и педагогическому мастерству;

необходимостью создания нового технологического обеспечения (учебный план, программы, новые учебники, системы измерителей результатов (оценивание) и т.д.), что вносит существенные изменения в содержание методической работы;

возрастанием роли управленческой деятельности учителя при проведении учебных занятий; проявлением им таких профессиональных умений, как прогностические, диагностические, аналитические исследования и др.;

возрастанием роли администрации ОУ по изучению и повышению мотивации профессиональной деятельности учителей; проблемой стимулирования педагогов к ОЭР.

БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕ ГЕОМЕТРИЯЛЫҚ МАТЕРИАЛДЫ ОҚЫТУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

АЙТИМОВА М. К.

мұғалім, бастауыш сынып, Ж. Ағаділов атындағы ЖОББМ,
Баянауыл ауданы, Павлодар облысы

Бастауыш білім беру деңгейінде математикалық білім берудің негізгі мақсатына сәйкес оқу пәні келесідегідей міндеттерді айқындайды:

1) логикалық ойлауды, кеңістіктік елестетуді және математикалық терминдерді пайдалану біліктілігін дамыту;

2) оқу және тәжірибелік проблемаларды шешу, арифметикалық алгоритмдерді пайдалану, геометриялық салулар мен математикалық зерттеулер жүргізу қабілеттерін дамыту;

3) сын тұрғысынан ойлауды, шығармашылық қабілеттерді дамыту;

4) математиканы әлемді суреттеу, модельдеу және түсіну тәсілі ретінде қабылдау;

5) өзінің математикалық білімі мен біліктерін басқа пәндерді меңгеруде, сонымен қатар күнделікті өмірде қалай пайдалану керектігін түсіну;

б) білуге құштарлық, мақсаттылық, жауапкершілік, сенімділік және тәуелсіздік сияқты тұлғалық қасиеттерді дамыту;

7) түсінудің, түсіндірудің, талдаудың, синтездің, жүйелеудің, қолданудың және суреттеудің когнитивтік дағдыларын дамыту... [1].

Негізінен математика сабақтары олардың негізгі бөлігі арифметикалық материал, ал геометриялық материал құрамдас бөлігі болатындай етіп құрылған. Бұл геометриялық және басқа білімдердің байланысын жүзеге асыруға үлкен мүмкіндіктер туғызады, сонымен қатар математика сабақтарында балалардың оқу іс-әрекетіне белгілі бір әртүрлілікті енгізуге мүмкіндік береді және оқудың тиімділігін арттыруға көмектеседі.

Математика курсына геометриялық материал оқушыға геометриялық фигуралар мен геометриялық қатынастардың бейнелерін дәйекті түрде игеруге мүмкіндік беретін нақты жүйені білдіруі керек. Басқаша айтқанда, бастауыш мектепте іс жүзінде геометриялық ұғымдар базасы қалыптасады.

Геометриялық материалды оқытуда геометриялық фигураларды құру, қарапайым сызбаларды орындау, сызу және өлшеу құралдарын қолданумен байланысты дағдыларды қалыптастыру

бойынша жүйелі түрде жүргізілетін практикалық жұмыстар жетекші рөл атқарады. Бұл жағдайда орындалатын іс-әрекеттерге ауызша сипаттама беру, символика мен терминологияны қолдану қабілетін қалыптастыру қажет.

Оқушыларды геометриялық фигуралармен таныстыру әдістемесі тақырыпты зерттеу міндеттерімен байланысты:

1. Нүкте, кесінді, бұрыш, көпбұрыш, тіктөртбұрыш, шаршы және т.б. геометриялық фигуралар туралы нақты түсініктер қалыптастыру;

2. Чертеждык құралдардың көмегімен де, оларсыз да геометриялық фигураларды құрудың практикалық дағдыларын қалыптастыру;

3. Оқушылардың кеңістіктік көріністерін дамыту.

Бастауыш білім беру деңгейдегі математика курсы кезең-кезеңге бөлініп, жүйелі түрде берілген, қоршаған ортадағы заттардың сандық арақатынасы мен кеңістіктегі формаларын сипаттаудан тұратын оқу курсының негізгі мақсаты – оқушылардың математикалық таным негіздерін меңгеруіне және тиісті дағдыларын қалыптастыруына мүмкіндік жасау. Бұл оқу пәні математиканы қоршаған ортаны бейнелеу мен түсіну тәсілі ретінде қабылдауды дамытуға бағытталған және оқушылардың қабылдауы мен танымын кеңейтуді, математика ғылымына қызығушылығын талап етеді [1].

Білім мен дағдылардың практикамен байланысын орнатуға, математикалық білімді өмірде қолдануға «Бастауыш білім беру деңгейінің 1-4-сыныптар үшін «Математика» пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламасы» бағытталған.

Бағдарламада оқушылардың геометриялық фигуралар туралы білімдері мен дағдыларына қойылатын талаптар нақты анықталған. Мұғалім оқушылардың зерделетін геометриялық фигуралардың атауларын және олардың қасиеттерін игеруіне қол жеткізуі керек, сонымен қатар фигураларды клетка қағазға сала білу қабілетін қалыптастыруы керек.

Қағаз, таяқшалар, ермексаздан геометриялық фигуралар жасау, оларды кесу, модельдеу және т.б. сияқты жұмыс түрлері жүйелі түрде жүргізілуі керек. Бұл жағдайда балаларды фигуралардың маңызды және маңызды емес белгілерін ажыратуға үйрету де маңызды болып табылады. Сонымен қатар, геометриялық фигураларды салыстыру және қарама-қарсы қою әдісін қолдануға көп көңіл бөлу қажет.

Оқушылардың геометриялық фигуралар туралы жалпы түсініктері «10-ға дейінгі сандарды санау» тақырыбын игеру кезінде нақтыланады, алдымен бұл фигуралар (шеңберлер, үшбұрыштар, квадраттар және басқалар) санау материалы ретінде қолданылады. Бұл жерде оқушылар олармен келесі жұмыс жасайды: 5 үшбұрыштар, 3 шаршы, 8 шеңбер, үлкен және кіші шеңберлерді, қызыл және көк үшбұрыштарды санау. Бұл жағдайда геометриялық фигуралардың атаулары нақтыланады. Оқушыларды кесіндімен таныстыра отырып, мұғалім қоршаған заттарды (қалам, қарындаш) пайдаланады және кесіндіні қағазға қалай бейнелеу керектігін көрсетеді.

Оқушылар кесіндіні қоршаған заттардан (жиек, тақталар, үстелдер және т.б.) және геометриялық фигуралардан (үшбұрыштардың жақтары және т.б.) табуды үйренеді. Бұл жағдайда балаларды нүктелер мен кесіндіні дұрыс көрсетуге үйрету маңызды.

«Бастауыш білім беру деңгейінің 1-4-сыныптар үшін «Математика» пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламасы бойынша геометриялық материалды зерттеу нүкте мен кесіндіні зерттеуден басталады, сәуле, бұрыш, сызық, түзу, қисық және сынық сызықтар, тұйықталған және тұйықталмаған сызықтар сияқты ұғымдармен танысады.

Оқушыларға осы фигуралар туралы қарапайым түсінік беру мысалдарын келтіріп өтейік:

Нүкте - тақтаға бордың ұшын, дәптерге қаламның ұшын қойған кезде қалатын із - нүкте.

Түзу - тақтадағы бордың, қағаздағы қарындаштың ізі, үстелдегі жіп - сызық моделі.

Қисық сызық - екі адам жіптің ұштарынан тартпай ұстаған кезде ол салбырап тұрады.

Түзу сызық - екі адам жіптің екі жағынан қатты тартып ұстаған жағдайда түзу сызық аламыз.

Сәуле - бір нүктеден түзу шексіз кететін сызық. Созылған жіпті кесеміз – ол басы, ал шегі жоқ.

Кесінді – тартылған жіптің бір бөлігін екі жерден кесіп, кесінді аламыз.

Сынық сызық – жұмсақ сымды кесінді түрінде аламыз да оны бірнеше жерден майыстырамыз. Сынық сызық дайын.

Тұйықталған сызықтар – сымның ұштарын қоссақ тұйықталған сызық аламыз.

Тұйықталмаған сызықтар – сымның ұштарын ажыратамыз да – тұйықталмаған сызық аламыз [2].

1–4 сынып оқушыларында нүктенің, түзу және қисық сызықтың, түзудің кесіндісінің айқын бейнесін қалыптастыру қажет. Бұл жерде мұғалімнің мақсаты – бұл фигураларды оқшаулауға, атауға және сауатты көрсетуге, оларды қағазда, тақтада бейнелеуге және сипаттауға, әріптерді қолдана отырып атауға үйрету. Оқушылар белгіленген ұзындықтағы кесінділерді анықтауға және сызуға үйренуі керек.

Кескін ұғымына сүйене отырып, 1-сынып оқушылары сынық сызық ұғымымен танысады. Ол үшін мұғалім берген үлгі бойынша оқушыларға таяқшалар немесе қағаз жолақтарынан сызық жасау ұсынылады. Оқушылар сынық сызықтарды сызады. Әр жолы балалар сынық сызықта қанша кескін бар екенін және оның қанша буыны бар екенін есептейді. Сондай-ақ, практикалық жұмыстарға сүйене отырып, тұйықталған және тұйықталмаған сынық сызықтар ұғымы енгізіледі. Оқушылар таяқшалардан сынық сызық жасап, оның басы мен соңын табады. Мұғалім мұндай сыныққа тұйықталмаған атау береді, содан кейін тұйықталмаған сынық сызықтың басы мен ұшын үлгі бойынша қосуды ұсынады. Оқушылардың өздері–ақ мұндай сынық сызық тұйықталған сызық деп аталатынын түсінеді.

Содан кейін екінші сыныпта оқушылар сынық сызықтарды өлшеумен, яғни сынық сызықтың ұзындығын табумен таныстырылады. Сынық сызықтың ұзындығын табу үшін әр буынның ұзындығын өлшеп, олардың барлығын қосу керек. Әр түрлі буыннан тұратын тұйықталған және тұйықталмаған сынық сызықтардың ұзындығын табу үшін жаттығуларды жеткілікті түрде қосу қажет.

Шеңбер, үшбұрыш, төртбұрышты және бесбұрышты оқыту барысында оқушылар соңғылардың бұрыштары бар екенін анықтайды: үш бұрыш, төрт бұрыш, бес бұрыш. Олар: үшбұрыш, төртбұрыш, бесбұрыш деп аталады. Сонымен қатар, олардың тек бұрышы ғана емес, сонымен қатар жақтары да бар екендігін анықтап, берілген жақтар мен бұрыштардың санын анықтайды [3].

3-сыныпта олар үшбұрыш, төртбұрыштың және т.б. модельдерін қарастырады және оларды бір сөзбен – «көпбұрыштар» деп атайды, яғни бұл жерде жалпылау жасалады. Нүктені «атау» ретінде белгілегеннен кейін бұл фигураларды «атауларымен» – АВ кескіні,

ABC үшбұрышы, үшбұрыштың қабырғаларын – AB, BC, AC, шындарды – A бұрышы, B бұрышы, C бұрышы атай бастайды [4].

Көпбұрыштармен танысқаннан кейін оқушылар қоршаған ортадағы сәйкес көпбұрыш пішіні бар заттарды атайды немесе көрсетеді, бұрыштарын, қабырғаларын, шындарын көрсетеді.

Бұрыш ұғымы болашақта көпбұрыштарды оқыту процесінде, мысалы, тіктөртбұрышты қарастыру кезінде бекітіледі. Тіктөртбұрыш пен шаршы туралы қиялдарды қалыптастыруға бағытталған оқушылардың іс-әрекетін ұйымдастырудың негізінде келесі анықтамалар жатыр: тіктөртбұрыш – барлық бұрыштары түзу болатын төртбұрыш, ал шаршы – қабырғалары тең тіктөртбұрыш.

Тік бұрышпен таныстыруды практикалық жұмыстан бастаған дұрыс. Оқушылар түрлі-түсті қағаз парақтарын алады, ал олардың назарын әркімнің қағаз парақтарының пішіні мен өлшемі бойынша әр түрлі екендігіне аудару қажет. Содан кейін мұғалімнің басшылығымен олар парақтарды алдымен екі қабаттап бүктеп, содан кейін тағы бір бүктейді Мұғалім бүктелген парақты ашуды ұсынады. Балалар қағаздың бүктелген сызықтары оны төрт бұрышқа бөлгенін және олардың бір шыңы – бір нүкте екендігін көреді. Оқушылар іс жүзінде барлық төрт бұрыштың бір-біріне тең екендігіне көз жеткізеді, өйткені қағаз парағын бүктеу сызықтары бойымен бүктеу кезінде бұрыштар сәйкес келеді. Мұғалім бұл бұрыштардың түзу бұрыштар деп аталатынын атап өтеді.

Бастауыш сыныптарда геометриялық материалды оқытуда геометриялық тапсырмалар маңызды рөл атқарады, олар оқушылардың кеңістіктік қиялдарын, олардың сөйлеуі мен ойлауын, практикалық дағдылары мен қабілеттерін қалыптастыруға бағытталған.

Өлшеу және есептеу тапсырмалары геометриялық мазмұнға негізделген тапсырмалардың негізгі түрлері болып табылады. Бұл тапсырмалардың мақсаты – оқушыларда өлшеу дағдылары мен машықтарын қалыптастыру, есептеу дағдыларын практикалық сипаттағы тапсырмаларда қолдану.

Өлшеу және есептеу тапсырмаларының кейбір түрлерін қарастырайық:

1. Бір кескіннің ұзындығы берілген кескіннің ұзындығынан екі есе, ал екіншісінің ұзындығы берілген ұзындықтан 2 есе аз болатындай етіп екі кескінді сызыңыз.

Шешімі:

Берілген кескіннен 2 есе ұзын кескінді салу үшін оны циркульмен өлшеп алып осындай екі кескінді қатарынан түзу сызыққа қоюға болады:

Нәтижесінде осылайша алынған кескін берілген кескіннен екі есе ұзын болады.

Берілген кескіннен екі есе қысқа сызық салу үшін берілген кескінді екіге бөліп, берілген кескіннің жартысына тең кескін салу керек.

2. Ұзындығы 10 см кескінді сызыңыз, оған 4 см кескінді шығатындай етіп нүкте қойыңыз. Екінші кескіннің ұзындығын табыңыз. Алынған кескіндердің ұзындығын салыстырыңыз.

Шешімі:

Оқушы ұзындығы 10 см кескінді салады, кез-келген шетінен 4 см өлшейді және нүкте қояды – ұзындығы 4 см кескінді пайда болды. Екінші кескіннің ұзындығын өлшейді – 6 см (немесе оны есептеуге болады $10 \text{ см} - 4 \text{ см} = 6 \text{ см}$). Ұзындық айырмашылығын есептеу арқылы табады: $6 \text{ см} - 4 \text{ см} = 2 \text{ см}$.

3. Периметрі 8 см болатын ABCD шаршының қабырғасының ұзындығын табыңыз.

Шешімі:

Шаршының периметрі – оның барлық қабырғаларының ұзындықтарының қосындысы, яғни квадраттың бір жағы 8 см: $4 = 2 \text{ см}$ (өйткені квадраттың қабырғалары бірдей ұзындыққа ие). Шаршының ауданы – оның қабырғаларының ұзындығының көбейтіндісі: $2 \text{ см} \cdot 2 \text{ см} = 4 \text{ см}^2$.

4. Берілген шеңбердің радиусын өлшеп, дәп осындай радиустың шеңберін сызыңыз. Шешім:

Шеңбердің радиусын сызамыз, центрді шеңбердің кез-келген нүктесіне қосамыз. Оны циркульмен өлшеп, сол радиустың шеңберін сызамыз.

5. Ауданы 2 см және 8 см қабырғалары бар тіктөртбұрыштың ауданына тең шаршы сызыңыз. Шаршының периметрін табыңыз.

Шешім:

1. Тіктөртбұрыштың ауданын есептейік: $2 \text{ см} \cdot 8 \text{ см} = 16 \text{ см}^2$.

2. Бұл аудан шаршының ауданына тең. Шаршының ауданы оның қабырғаларының ұзындығының көбейтіндісіне тең, демек, көбейтіндісі 16-ға тең болатын санды таңдау керек – бұл 4 саны. Квадраттың қабырғасы ұзындығы 4 см. Шаршының периметрі $4 \text{ см} \cdot 4 = 16 \text{ см}$.

Осымен, қорытындылай келгенде:

1) Математиканы оқытуда геометриялық материалдың рөлі артады; бұл бастауыш сынып оқушыларын көптеген геометриялық фигуралармен таныстырумен ғана емес, сонымен қатар осы фигуралардың қасиеттерін зерттеуге және нақты әлем объектілерінің геометриялық формасымен танысуға назар аударумен сипатталады;

2) Сонымен, математика сабақтарында бастауыш сынып оқушыларын геометриялық материалды оқытудың қолданылған әдістері негізінде геометриялық фигуралармен таныстыру, сондай-ақ сабақтарда практикалық жаттығуларды, дамытушылық сипаттағы жаттығулар мен тапсырмаларды пайдалану оқушылардың геометриялық ойлауын дамытуға, геометрияның жүйелі курсының толық игеруіне ықпал етеді.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1600013619>

2 Байрамукова П. У. Методика обучения математике в начальных классах / П.У. Байрамуков, А.У. Уртеннова. – Ростов-на-Дону: Издательство «Феникс», 2009. – 299 с.

3 Истомина Н. Б. Методика обучения математики в начальных классах / Н.Б. Истомина. – М.: Академия, 2001. – 288с.

4 https://yropk.pf/library/metodika_izucheniya_geometricheskogo_materiala_064132.html

ЕРЕСЕКТЕРГЕ ШЕТ ТІЛІН ОҚЫТУДЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ ТУРАЛЫ

АЛҒАЗИНОВА А. Қ.

докторант, Л. Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Астана қ.

СЕЙІТҚАЗЫ П. Б.

пед.ғ.д., профессоры, Л. Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Астана қ.

Қазақстан Республикасының жаһандау кезеңіндегі ең маңызды мәселелерінің бірі - үштілділік. Еліміздің дамыған 30 елдің қатарына кіруге көптілді білім беру жүйесін құру білім беру саласының бәсекеге қабілетті факторларының бірі болып табылады.

«Қазақстан әлемде жоғары білімді, халқы үш тілді де: қазақ тілін – мемлекеттік тіл ретінде, орыс тілін – ұлттаралық қатынас тілі ретінде және ағылшын тілін – жаһандық экономикаға нәтижелі етудің көмекші тілі ретінде еркін меңгерген ел болып танылуы

керек» - деп Елбасы Н.Ә. Назарбаев отандық білім беру ісіне жоғары талап межесін қойды.

Осы орайда, шет тілін үйрену ересек мамандарға қойылған шарттардың бірі. Сонымен қатар, ересектердің білім алу үрдісі – жалпы білім жүйесінің бөлінбейтін, маңызды, өзіндік ерекшелігі бар ажырамас бөлігі. Ересектердің үздіксіз дамуының басты міндеті – бүгінгідей динамикалық жылдам өзгеретін қоғамда еркін еңбек ете алу, толыққанды өмір сүре алу үшін білім, білік, дағдымен қамтамасыздандырылып, алған білімін өз мәселесін шешуде тиімді, нәтижелі жүзеге асырудың жолдарын меңгеруі болады.

Бүгінгі таңдағы ересектердің үздіксіз дамуын өзектендіретін бірден-бір құжат «Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы» (ҚР Үкіметінің 2019 жылғы 27 желтоқсандағы № 988 қаулысы) болып отыр. Бағдарламада: «...Білім берудің әрбір деңгейіндегі оқыту мазмұны жалпы әдіснамалық шеңберге біріктірілмеген әртүрлі мақсаттар мен күтілетін нәтижелерге құрылады. Қажетті білім, дағды және құзыреттер жиынтығына ие Қазақстан азаматының моделін (бейнесін) айқындайтын өмір бойы оқытудың бірыңғай тұжырымдамасы жоқ» деп түсіндіріледі. Сәйкесінше, кез-келген категориядағы білім алушы оқытудың 5 нәтижесін көрсетуі тиіс дей келе, оларды келесідей: оқып жатқан саласындағы білім және түсінік; кәсіби деңгейде қолдану, дәлелдерді қалыптастыру және проблемаларды шешу; ақпаратты жинау мен түсіндіруді жүзеге асыру; ақпаратты, идеяларды, шешімдерді хабарлау; оқуды өз бетінше жалғастыру дағдысы деп міндеттейді.

Демек, жоғарыда көрсетілген әрі талданған нормативтік құжаттардың мақсат, міндеттерін шешу жолында қазіргі кезде ересектердің білім алуын, үздіксіз дамуын, яғни нақтырақ айтсақ, білімнің пәндік аймақтарындағы педагогикалық-психологиялық әрекеттерде жоғары нәтижеге жеткізетін дидактикалық еңбектің негізгі заңдылықтарын, шарттарын, мотивтерін кәсіби тұрғыда қарастыру мәселесін туындатып отыр. Бұл өз кезегінде біліктілікті арттыру жүйесінде ересектердің шет тілін жетік меңгеруі, кәсіби тұрғыда дамуын онтайландыру жолдарын зерделеуді қажет етеді.

Осы тұста бүгінде «life-long education», яғни «өмір бойы оқу, өмірлік оқу» халықаралық терминіне сай біліктілікті арттыру жүйесін дамытудың басты стратегиялық бағдары – ересектердің кәсіби жолында өмірге жауапкершілікпен қарайтын, дүниетанымдық

мәдениеті жетілген, креативті ойлауға дағдыланған, іскерлік қабілеттілігі биік, академиялық ұтқырлығы жоғары, гуманистік ойлауы басым, инновациялық іліммен қаруланған адамгершілік қасиеттері мол білікті мамандардың жаңа форматын қалыптастыру жұмыстарын атқарады.

Бүгінгі күн талабына сай ағылшын тілін үйренудің маңызы зор екендігіне белгілі. Осыған сәйкес, біз ересек жастағы қызметкерлерге шет тілін үйретудегі психологиялық және педагогикалық ерекшеліктеріне сай әдістерді қолдануымыз қажет.

Ағылшын тілін ересек адам ретінде үйренгісі келетін адамдар үшін басты проблема уақыттың жетіспеуі немесе мүлдем жалқаулық емес. Басты кедергі – өз-өзіне күмәндану. Өйткені, тек балалардың тіл үйренуге мүмкіндігі бар деген аңыз көп кездеседі. Ғалымдардың пікіріне қарама-қарсы, көптеген адамдар жас өткен сайын жаңа дағдыларды үйренуге мүмкіндік беретін ақыл-ойдың «икемділігі» жоғалады деп сенеді. Егер осы мәселені егжей-тегжейлі зерттесек, зерттеуге жүгінетін болсақ, сау адамдарда ақыл-ой қабілеттері жасына қарай төмендемейді, керісінше ақпаратты ұйымдастырудың дағдылары бар, басқаша айтқанда, адам сөрелерден алынған ақпаратты сұрыптай алады. Егер біз оқушының деңгейіне, қалаған мақсатына және жеке басының сипатына сәйкес келетін дұрыс әдістеме таңдасақ тілді меңгеру процесі балалардағыдай тез жүруі мүмкін.

Осылайша, ересек мамандарға шет тілін кәсіби оқытудың педагогикалық-психологиялық тарапынан, оқу-әдістемелік еңбектерге және озат педагогикалық тәжірибелерге жасалған талдаулардың нәтижесінде тиімді әдісін қолдану. Өмірге шынайы көзқараста қарайтын болсақ, әр адам жаңа дүниені үйренуге құқылы және оны практикалық тұрғыда қолданудың көптеген тәсілдері бар. Шет тілін есте сақтау әрине тілім деп жанын беруге даяр көптеген “патриот” адамдар үшін басында қиынға соғады. Тіпті, жалықтырып, істі тастап кетуге деген құштарлығын оятуы да мүмкін. Ал, бәсекеге қабілетті ересек тұлға ретінде қалыптасу үшін ағылшын тілі маңызды екенін ұғыну соңына дейін апарудың басты қадамы. Қазақстанда қазіргі кезде тіл үйренуге дайындайтын орталықтар саны жетерлік. Технологияның дамуының нәтижесінде білімді үйден отырып - ақ алуға болатын онлайн курстар өте көп. Ұялы телефоныңызға уақытты басқарудың тиімді әдісін қолданатын, есте сақтаудың оңай жолын үйрететін программаларды жүктеп алсаңыз, ағылшын тілінің хас шебері боларыңыз анық.

«Шет тілдерін үйрену миды жаттықтырудың жақсы жолы. Күніне кем дегенде он жаңа сөз жаттауды әдетке айналдырыңыз. Осындай әдісті меңгергенде, сөз емес сөз тіркестерін жаттауға көшу керек».

(К.Д.Ушинский)

Қазақстандық білім беру жүйесінде үздіксіз оқыту үдерістерінің кешенін іске асыруда екі түрлі өзара байланыстағы сатыларды қамтиды, сонымен бірге үздіксіз білім-білімдегі бір саты мен келесі сатының жалғасып келуі нәтижесінде пайда болды. Оның көмегімен ересек адамдар өз қабілеттерін дамытады, біліммен байытады, кәсіби біліктілігін жетілдіреді немесе оларды жаңа бағытта қолданады. Екі түсінік бір-бірімен тығыз байланыста дамиды. Бүгінгі біздің көтеріп отырған мәселеміздің өзі тіл үйренуді арттыру бойынша ересектердің білім алуы, кәсіби құзыреттілігінің дамуы жайында болмақ.

Ересектерге білім беру ілімімен андрагогика ғылым саласы айналысады. Андрагогика – даму үстіндегі ғылым. Сол себепті оқытудың ересек адамның іс-әрекеті ретінде әлеуметтік-андрагогикалық ерекшелігін қалыптастыратын негізгі шарттарын белгілеудің қажеттігі туындайды. Зерттеулерге сүйене келе ересек адамдардың білімді қабылдаудағы негізгі айырмашылықтарын қарастырсақ:

1. Ересек адам өзін тәуелсіз, өзін-өзі басқаратын тұлға ретінде біледі және өмірлік тәжірибесі жоғары, оның ішінде алған білімі;
2. Ересек оқушының оқуға деген жоғары бастапқы және ерекше мотивациясы бар, бұл олардың кәсіби міндеттерін оқу әрекеті арқылы шешуге байланысты;
3. Ересек білім алушы алған білімдері мен дағдыларын күнделікті және кәсіби өмірде жедел түрде практикалық қолдануға ұмтылады;
4. Ересек тұлға сапасына және оқу нәтижелеріне жоғары талап қояды. Бұл ересек адамдардың шет тілін меңгеру жолындағы ең басты жолдары ретінде көрініс табады.

Психологиялық - педагогикалық тұрғыда алатын болсақ, психолог мамандар ересек адамдарды оқытудың 8 ерекшеліктерін анықтайды

1. Ересектер өздері оқуға дайын болуы керек. Олар сыртқы қысымға қарсы тұрады. Оларды оқыту жаңа дағдыларды игеруге немесе белгілі бір жаңа білімді алуға деген ішкі мотивация болған кезде ғана тиімді болады. Оқуға деген құштарлықты сыртқы әсерлер оятуға немесе ынталандыруға болады, бірақ оны таңуға болмайды.

2. Ересектер өздері үйрену үшін қажет деп санайтын нәрсені ғана үйренеді. Ересектер оқуға тәжірибелік қызығушылық танытады және кәсіби өмірінде өздеріне тікелей пайдалы нәрселерді үйренеді.

3. Ересектер жасап үйренеді. Бір жыл ішінде ересек адам «пассивті» үйренгеннің 50%, екі жылда - 80% ұмытады. Бірақ егер оған оқудан кейін тәжірибеде алған білімдерін бекітуге, содан кейін осы тәжірибелік жаттығуларды мезгіл-мезгіл қайталауға мүмкіндігі болса, жаңа білім әлдеқайда ұзақ сақталады.

4. Ересектерді оқыту нақты мәселелерге бағытталуы керек. Мәселені тәжірибелік өмірден алып, нақты шешім іздеген дұрыс.

5. Ересектердің білім алуына алдыңғы тәжірибе көбірек әсер етеді. Ересектердегі жаңа білімді қабылдау жинақталған өмірлік тәжірибемен тығыз байланысты.

6. Ересектер бейресми жағдайда жақсы үйренеді. Көпшілігінде мектеп жұмысымен байланысты жағымсыз естеліктер бар. Сыныпта бейресми атмосфера құруға тырысу керек.

7. Ересектерге сабақ беру кезінде сізге оқытудың әр түрлі әдістерін қолдану қажет. Егер ақпаратты бірден бірнеше сезім мүшелері қабылдаса, оқу үдерісі тез жүреді. Бейнефильмдер, аудиожазбалар, көрнекі құралдар сынып тәжірибесін едәуір жақсарта алады. Ересек оқушының іс-әрекетінде, көзқарасында немесе ойында өзгеріс тудыру үшін тыңдаушыны білім беру үдерісіне белсенді қатысуға тарту керек, яғни оқытудың пікірталас әдісін қолдану керек.

8. Ересектерге «бағалаудың» қажеті жоқ. оларды басшылыққа алу керек. Бәсекелестік ересектердің білім алуына кері әсер етеді. Олардың көпшілігі бір нәрсені үйрену қабілетіне сын көзімен қарайды.

Ересектермен жұмыс барысында когнитивті-коммуникативті әдіс өзін-өзі толығымен ақтайды, яғни тілдік жүйені тану, түсіну және түсіну арқылы оқыту. Таза имитация және көбею тек бастапқы кезеңде оң нәтиже бере алады. Мұндай мақсаттарды тұлғаға бағытталған тәсілді жүзеге асыратын әдістер қанағаттандырады. Оларға келесі технологиялар кіреді: бірлесіп оқыту, студенттер портфолиосының жобасы, интернет-технологиялар және т.б.

Қорытындылай келе, жоғары да айтылған негізгі ақпараттар ересек адамдардың кез келген жаңа дүниені және оның ішінде Қазақстан Республикасы үшін басты орында тұрған шет тілін оқып үйренудегі қажетті мәліметтер болып табылады. Ел экономикасының дамуы үшін, шет елдермен дипломатиялық қарым-

қатынас орнату үшін, бизнесте және нарықта алдыңғы қатарға шығу үшін тіл үйренудің маңызы зор. Ал, оны педагогика-психологиялық тәсілдер арқылы қабылдау ұзақ мерзімде қолданудың басты шарты ретінде қарастырылады.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Балластов, А. В. Практическое применение информационных технологий при обучении взрослых профессионально ориентированному неязычному общению в условиях неязыкового вуза /А. В. Балластов // Вестник ТГПУ. 2012. - № 4. -С. 74-79.

2 Козлова, О. В. Интегративная технология обучения взрослых иностранному языку / О. В. Козлова // Современные наукоемкие технологии 2005.-е 8.-С. 135-137.

3 Амандықова Г. Н., Мұхтарова Ш. Е., Баймұқанова Б. С., Бисенғалиева А. Н. Шет тілін оқытудың әдістемесі: оқу құралы. – «Фолионт» баспасы, Астана. – 2007. – 35-37 бет.

4 Мектептегі шет тілі «Ағылшын тілі сабағында білім сапасын арттыруда жаңа технологиялық әдістерді тиімді пайдалану». – 2011. – №2. – 11-19 бет.

РОЛЬ ПРЕПОДАВАНИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В СОВРЕМЕННОЕ ВРЕМЯ

АМАНГЕЛДІ Ә. А.
магистрант, Торайғыров университет, г. Павлодар
НУРГАЛИЕВА М. Е.

PhD, асоц. профессор, Торайғыров университет, г. Павлодар

В нынешних социально-экономических условиях формирование познаний о предпринимательской деятельности становится значительным для будущего преподавателя. Несмотря на то, что услуги в сфере образования причисляются к общественным благам, ряд организаций их могут исполнять на основе коммерции. Противоречие между доступным форматом получения образования, с одной стороны, и желанием индивида изучать дополнительные образовательные программы – с другой, привело к тому, что активно развивается рынок услуг в сфере образования. Это способствует развитию конкуренции между собой с целью привлечения клиентов и соответственно, росту качества услуг в сфере образования.

В ряде исследований посвященных предпринимательству, рассматриваются трудности в области предпринимательства в сфере образования, далеко выходя за границы тесного понимания предпринимательской деятельности в виде создания и обеспечения функционирования частного учебного заведения. Эта деятельность охватывает инициативы и инновации, обращенные на повышения уровня и качества образовательного процесса, совершенствования сферы образования в целом и ее отдельных составных частей

Согласно исследованиям авторов статей и научных работ, предпринимательская деятельность в сфере образования развивается довольно медленно, и даже помощь государственных структур не дает больших результатов активного развития отрасли. В связи с этим, необходимо обеспечивать выпускников преподавательского направления, учителей, преподавателей дополнительного образования и учителей высшей школы знанием о предпринимательстве. Сложилось суждение о необходимости создания системы непрерывного образования, ориентированной на молодежь, учитывая увеличение общественной и экономической значимости малого и среднего предпринимательства

В исследованиях иностранных ученых выявляются вопросы «индустрии образования», разбирается значимость предпринимательства в образовании, а развитие различных форм предпринимательской инициативы является решением проблем, с которыми сталкиваются школы и школьные менеджеры в настоящее время. Особый интерес в рамках заявленной проблемы вызывает исследование профессора Алена Гибба, который определяет значимость предпринимательских компетенций учителя (инициативность, способность принимать решения, умение вести переговоры, целостное управление бизнесом / проектами / ситуациями, стратегическое мышление и др. «Предпринимательский подход в образовании требует высокого уровня компетенции преподавателей, наличие у них опыта в области предпринимательства и способность “преподавать” в предпринимательской манере».

Исходя из вышесказанного, возможно сделать вывод, что обучение преподавателя должно реализовываться в рамках компетентностного подхода на основе выстраивания образовательного процесса с позиций развития личности, через мотивацию ее саморазвития в профессии. Отмечая универсальные компетенции, такие как критическое мышление,

разработка и реализация проектов, умение создавать команду и взаимодействовать в ней, осуществлять деловую коммуникацию, тайм-менеджмент, саморазвитие, владение правовой грамотностью в образовании, способность разрабатывать образовательные продукты и взаимодействовать с участниками образовательных отношений. Все эти компетенции непосредственно связаны с рынком образовательных услуг, способностью организовать предпринимательскую деятельность в сфере образования, способностью разработать образовательные продукты в соответствии с потребностями общества и учетом правовых норм законодательства РК. Появление частных детских садов, школ, институтов и учреждений дополнительного образования позволило определить выбор условий, создать систему конкуренции и повышения качества, благодаря капитализации образовательных услуг. Параллельно и в государственной образовательной системе также устойчиво формируется внебюджетная деятельность: платные кружки, группы продленного дня, платное высшее (второе высшее) образование, различные курсы и мастер-классы – это сфера предпринимательской деятельности в образовании, которая позволяет гражданам реализовать свои потребности в образовательных услугах. По сравнению с другими формами образования для бизнес-образования характерна повышенная мотивация, так как успех в предпринимательстве и карьерном продвижении непосредственно и весьма сильно влияет на материальное благосостояние и социальный статус людей.

Поощрение предпринимательства для стимулирования экономического развития и создания рабочих мест приобретает все большее значение. В этом смысле предпринимательское образование считается ключевым инструментом для повышения предпринимательских намерений. Несколько исследований были сосредоточены на вопросах ‘что’ и ‘почему», но ‘кто’ должен преподавать - все еще недостаточно изученная тема.

Политики в Европе и Соединенных Штатах считают, что для достижения более высоких уровней экономического роста и инноваций требуется больше предпринимательства. Несколько исследований подтверждают, что намерение человека стать предпринимателем является лучшим показателем приверженности предпринимательству в будущем. И на этот рост предпринимательских намерений влияет ряд личных факторов и факторов окружающей среды, среди которых выделяются факторы,

связанные с образованием и профессиональной подготовкой в области предпринимательства.

Вот почему предпринимательское образование в целом и предпринимательские намерения студентов, в частности, стали ключевой темой исследования. В частности, эмпирическое исследование показало, что наличие образования в области предпринимательства оказывает положительное влияние на предпринимательские намерения студентов и повышает вероятность их реализации.

Дискуссия о влиянии программ обучения предпринимательству вызвала большой интерес. В этом смысле многие исследования были сосредоточены на содержании этого образования («чему» следует учить) и его целях на учебном и социально-экономическом уровнях («почему» следует учить). Однако преподаватели предпринимательства остаются недостаточно изученной группой. Это может быть проблемой, поскольку в целом все исследования, посвященные передовому опыту в области образования, сходятся во мнении, что ключевым фактором достижения успеха в образовании является качество учителей, и, более конкретно, исследование по подготовке учителей к обучению предпринимательству показало, что подтверждено, что успешное внедрение этого образования в значительной степени зависит от вмешательства учителей в классе. Это подчеркивает важность обращения к этим ключевым участникам образовательного процесса, поскольку они могут стать образцами для подражания и, следовательно, мотивировать и развивать предпринимательские намерения студентов.

Этот документ посвящен вопросу «кто» должен преподавать предпринимательское образование. Хотя существуют исследования, в которых изучаются образцы для подражания в предпринимательстве, существует несколько работ, посвященных преподавателю предпринимательства как образцу для подражания, и нет ни одного исследования, изучающего их характеристики.

Таким образом, возможно сделать вывод, что предпринимательская подготовка будущего преподавателя является ощутимой компонентой в просветительной программе студенческой подготовки. Инновационность идей компилирования представленных познаний с уже существующей подготовкой преподавателя позволяет увеличить авторитетность специальности преподавателя, показать многоплановость рабочей деятельности и конкурентоспособность преподавательских знаний.

ЛИТЕРАТУРА

1 Волошина, Т. А. Предпринимательство в образовании: учебное пособие для студентов вузов: [в 2 ч.] / Т. А. Волошина; [науч. ред. И. А. Колесникова]; М-во образования и науки Рос. Федерации, Федер. гос. бюджет. образоват. учреждение высш. образования Петрозав. гос. ун-т. — Петрозаводск: Изд-во ПетрГУ, 2016. — Ч. 1. — 60 с.

2 Городнова, А. А. Непрерывное образование и тенденции развития бизнес-образования / А. А. Городнова // Региональное образование XXI века: проблемы и перспективы. — 2014. — № 1. — С. 32–36

3 Шалболова, У.Ж., Байжолова Р.А., Егимбердиева С.М., Рыспекова М.О., Рахметулина Ж.Б., 2020 // Основы предпринимательства – 2020

ПСИХИКАЛЫҚ ДАМУЫ ТЕЖЕЛГЕН БАЛАЛАРДЫҢ ЕСТЕ САҚТАУ ҚАБІЛЕТІН ТҮЗЕТУ ҮШІН МНМОТЕХНИКАНЫ ҚОЛДАНУ

АМИРХАНОВА Г. М.

мұғалім-логопед, №13 арнайы бала бақшасы, Екібастұз қ.

КАРИМОВА А. Ш.

тәрбиеші, №13 арнайы бала бақшасы, Екібастұз қ.

ТУСУПОВА Г. М.

тәрбиеші, №13 арнайы бала бақшасы, Екібастұз қ.

АЗАТХАН Т.

тәрбиеші, №13 арнайы бала бақшасы, Екібастұз қ.

Есте сақтау маңызды психикалық функциялардың бірі болып табылады. Ол адамның жеке тәжірибесін, оның сөйлеуін, ойлауын, эмоциясын, қимыл-қозғалыс дағдыларын қалыптастырудың негізінде жатыр. Жады табысты және өнімді жұмыс үшін қажетті білімнің жинақталуын қамтамасыз етеді, жеке тұлғаны оқыту мен дамытудың, оның тұлғасын қалыптастырудың міндетті шарты болып табылады.

Есте сақтау процестеріне ерік-жігердің қатысу сипаты бойынша есте сақтау бөлінеді:

- еріксіз есте сақтау-адам тарапынан автоматты түрде және көп күш жұмсамай, оның алдына арнайы мнемикалық тапсырма, яғни материалды есте сақтау және көбейту міндеті қойылмайды;

• ерікті есте сақтау-есте сақтау және көбейту процесі ерікті күш-жігерді қажет етеді (мнемикалық тапсырманың болуы). Баланың дамуындағы есте сақтаудың рөлі орасан зор. Қоршаған әлем туралы және өзі туралы білімді игеру, мінез — құлық нормаларын игеру, дағдыларды, әдеттерді игеру-мұның бәрі есте сақтау қабілетімен байланысты.

Білім мен дағдыларды жүйелі, мақсатты игеру балалардың есте сақтау қабілетінің белгілі бір деңгейін, соның ішінде баланың ерікті, логикалық есте сақтау қабілетін, яғни түсінуге негізделген жадыны, материалды есте сақтау және көбейту мақсатында оны арнайы ойша өңдеуге негізделген.

Есте сақтау - бұл адамның кез-келген іс-әрекетінің қажетті буыны: практикалық, танымдық, көркемдік. Жадтың қатысуынсыз бала заттарды ойнай да, сөйлесе де, өңдей де алмайды. Есте сақтау, баланың өзі сияқты, ересектермен қарым-қатынас пен бірлескен іс-әрекеттің әсерінен дамиды. Алайда, барлық балалардың есте сақтау қабілеті бірдей дамымаған. [1]

Психикалық дамуы тежелген мектеп жасына дейінгі балаларда есте сақтау қабілеті жеткіліксіз және есте сақтау қабілеті нашар. Дәл осы ерекшеліктер ЗПР бар балалардың материалды есте сақтау қабілетіне, ауызша да, көрнекі де әсер етеді.

«Психикалық дамудың тежелуі» диагнозы қойылған балалардағы есте сақтау ерекшеліктерін түсіну үшін оның құрылымы мен негізгі процестерін білу қажет. Жад болуы мүмкін:

- * бейнелі;
- * ауызша-логикалық;
- * эмоционалды;
- * моторлы.

Ақпарат пен бейнелерді есте сақтау және оларды ойнату процестері.

Психикалық дамуында тежелуі бар балалардағы есте сақтау қабілетінің бұзылуының көрінісі күрделі және ерекше көрініске ие. Ақыл-ой дамуының кешеуілдеуіндегі ақау құрылымының айрықша белгісі-басқалардың салыстырмалы түрде сақталуымен есте сақтаудың кейбір жақтарына әсер ету. Бұл гетерогенділіктің нақты көріністері негізінен жеке болып табылады. Орталық жүйке жүйесінің дамуы тежелген балада жедел және ұзақ мерзімді жады шектеулі, сондықтан кез-келген ақпаратты игеру күші төмендейді. Ол оны дәл есінде сақтамайды, Жаңа өткен материалды тез ұмытады. Сонымен қатар, көрнекі материал (суреттер, сызбалар)

ауызша, яғни сөйлеу материалына қарағанда әлдеқайда жақсы есте қалады. Психологтар мен педиатрлар есте сақтаудың әртүрлі әдістерін үйрену психикалық дамуында тежелуі бар балалардың мнемоникалық қабілеттерін айтарлықтай жақсартуға мүмкіндік беретінін анықтады.

Психикалық дамуы тежелген мектеп жасына дейінгі балаларда ерікті және еріксіз есте сақтаудың ерекшеліктері ол ұзақ мерзімді және қысқа мерзімді болып келеді.

Психикалық дамуында тежелуі бар балалардың есте сақтау қабілетінің ерекшеліктері

- * жад көлемі мен есте сақтау жылдамдығының төмендеуі;
- * еріксіз есте сақтау қалыптыға қарағанда өнімділігі төмен;
- * есте сақтау механизмі есте сақтаудың алғашқы әрекеттерінің өнімділігінің төмендеуімен сипатталады, бірақ толық жаттауға кететін уақыт қалыпты жағдайға жақын;
- * ауызша есте сақтаудың үстемдігі;
- * ерікті жадтың төмендеуі;
- * механикалық жадтың бұзылуы. [2]

Мектепке дейінгі білім беру мекемесінде жұмыс істейтін мамандар қалыпты дамып келе жатқан балалармен еріксіз есте қалатын нәрсе әрдайым психикалық дамуында тежелуі бар оқушылардың санасында сақталмайтынын білуі керек. Сондықтан осы санаттағы мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қызметін арнайы жандандыру қажет.

Есте сақтау қабілетін жақсарту үшін балада есте сақтау және еске түсіру әдістерін тәрбиелеу қажет. Бұған Мнемотехника ықпал етеді.

Мнемотехника-есте сақтауды жеңілдететін және қосымша бірлестіктер құру арқылы есте сақтау қабілетін арттыратын, ойын түрінде оқу процесін ұйымдастыратын әртүрлі әдістер жүйесі (В.А. Козаренко).

Мнемотехника әдістерін қолдана отырып оқытудың мақсаты-мнемотехниканың әртүрлі әдістерін қолдана отырып, жұмыс жүйесі арқылы балалардың есте сақтау қабілетін дамыту.

Мнемотехниканың міндеттері:

- * балалардың есте сақтау қабілетін, оның әртүрлі түрлерін дамыту;
- * балалардың психикалық процестерін дамыту (ойлау, зейін, қиял) ;

* балалардың ақыл-ой белсенділігін, тапқырлығын, байқампаздығын, салыстыру, Елеулі белгілерді бөліп көрсету қабілетін дамыту;

* балаларда кез-келген ақпаратты есте сақтау дағдыларын қалыптастыру.

Қазіргі уақытта мнемотехниканы қолдану өзекті болып отыр. Мектепке дейінгі жаста баланың есте сақтау қабілеті тез дамиды. Бұл дамуды байыту үшін әртүрлі мнемотехникалық әдістерді қолдану қажет.

Қазіргі кезеңде Мнемотехника мәселесін М. Зиганов пен В. Козаренко қарастырады. Дұрыс ұйымдастырылған оқытумен мектепке дейінгі жастағы есте сақтау қабілетін дамытуда айқын әсерге қол жеткізуге болады, яғни.әдеттегіден бір жарым-екі жыл бұрын.

Балаларға мнемотехниканың мәні болып табылатын есте сақтауды жеңілдететін және есте сақтау қабілетін арттыратын жасанды ассоциацияларды құрудың негізінде жатқан схема белгілерін қолдана отырып, визуалды-бейнелі ойлауды дамыту өте маңызды. Мектеп жасына дейінгі балалар үшін түрлі-түсті мнemo кестелер беру керек, өйткені балалардың жадында жеке бейнелер қалады: сары тауық, сұр тышқан, жасыл шырша. [3]

Мнемотехника дамытуға көмектеседі: ассоциативті ойлау және есте сақтау. Өлеңдерді жаттауға үйрету үшін тірек сызбаларын қолдану балаларды қызықтырады, әрекетті ойынға айналдырады. Тындаудан кейін балада сақталған визуалды сурет, суреттерді қараумен бірге, мәтінді тезірек есте сақтауға мүмкіндік береді. Есте сақтаудың мнемотехникалық әдістері-бұл есте сақтау процесін жеңілдетуге арналған арнайы әдістер .

1. Есте қаларлық ақпараттың бастапқы әріптерінен семантикалық тіркестердің қалыптасуы» әрбір аңшы қырғауылдың қайда отырғанын білгісі келеді « - қызыл, қызғылт сары, сары, жасыл, көк, көгілдір, күлгін. Түстің атауы сөйлемдегі сөздермен бірдей әріптен басталады.

2. Ритмизация, яғни ақпаратты өлеңдерге, әндерге, рифмалық немесе ритімдік жолдарға аудару. Қазіргі педагогикада бұл әдіс емле ережелерін, көбейту кестесін және басқа оқу материалдарын есте сақтау үшін сәтті қолданылады.

3. Ұзақ терминдерді дауыссыз сөздер арқылы есте сақтау. Мәселен, мысалы, шетелдік терминдер үшін олар ұқсас орыс сөздерін іздейді. Бұл әдіс көмекші де зияндыда болуы мүмкін. Кейде

дауыссыз сөздер есте қалады, ал түпнұсқаның мағынасын қалпына келтіру мүмкін емес.

4. «Байлам әдісі» бойынша жарқын, ерекше бейнелерді, суреттерді, сюжеттерді табу. Сіз жасай аласыз «жандандыру (әрекеттерді ұсыну) бояулар, иістер, дәм қосу. Сіз заттардың өлшемдерін өзгерте аласыз және оларды керемет ете аласыз. 5. Цицерон Әдісі. Мысалы, сіз жидектердің, көкөністер мен жемістердің аттарын есте сақтауыңыз керек. Біз қуыршақ бұрышын мұқият ойластырып, ойыншық кейіпкерлеріне тамақ таратамыз. Қоян-сәбіз, аю-таңқурай, ешкі - қырыққабат, тышқан-шалқан. және т. б.

6. «Мнемокесте» Қабылдау. Кішкентай балаларда белгілі бір дағдылар мен дағдыларды дамыту үшін оқу процесіне мнемотехникалық кесте(схемалар) енгізіледі. Мысалы, балабақшаларда жуу, киіну және т. б. процестерінің алгоритмдері жиі қолданылады.

Мнемотехникасы есте сақтауды жеңілдетеді, бірақ тек жекелеген жағдайларда (ойлап тапқан жасанды бірлестіктер есте сақтау кезінде оңай және тез бекітіледі). Алайда, кейбір жағдайларда мнемотехниканы дұрыс қолданбау механикалық жаттау арқылы мағыналы (логикалық) есте сақтауды ауыстырған кезде тікелей зиян келтіруі мүмкін. Белгісіз, дерексіз мағынасы бар сөздерді көпшілік есте сақтау қиын. Егер мұндай сөз жаталған болса, онда ол бірнеше күннен кейін жадтан жоғалады. Күшті және сонымен бірге оңай есте сақтау үшін сөзді мазмұнмен толтыру керек (Мнемотехника әдістері) - нақты жарқын визуалды, дыбыстық бейнелермен, күшті сезімдермен байланысты нәрсе.

Мнемотехника-есте сақталатын ақпараттың маңызды элементтерін білдіретін визуалды бейнелер арасындағы байланыстарды миға тікелей жазуға негізделген «ішкі жазу» жүйесі. Мнемоникалық есте сақтау төрт кезеңнен тұрады: кескіндерге кодтау, есте сақтау (екі кескінді біріктіру), тізбекті есте сақтау, жадқа бекіту.

Сондай-ақ, Мнемотехника құралы ретінде графикалық модельдеуді алуға болады. Графикалық модельдеу - бұл мектепке дейінгі балалық шақтағы екі бірін-бірін толықтыратын және өзара ынталандыратын іс-әрекеттің синтезі-бейнелеуі және сөйлеуі. Бұл графикалық модельдерді қолдану-белгілі бір түзету контекстінде баланың өзі орындайтын сызбалар (изографтар) (сурет-сюжеттік әңгіме, пайымдау, өлең, ертегі, сипаттамалық әңгіме, күрделі

бұрылыстар, фразеологиялық бірліктер, мәтін фрагменттері, қайталау жоспары және т. б.)

Сөздерді, сөз тіркестерін, сөйлемдерді алмастыру үшін абстрактілі белгілерді қолдану сөйлеуді визуализациялауға ықпал етеді, осылайша қайталанатын мәтіннің күрделі құрылымын есте сақтау процесін жеңілдетеді, оның мазмұнын жеткізудің толықтығына, презентация логикасына әсер етеді, оқиғаның негізгі мағынасын түсінуге және автордың айналымына назар аударуға мүмкіндік береді. Мәтін. Изографиялық модельдерді енгізу баланың проблемалық жағдайларда болу және болу процестерін жеңілдетеді, логикалық сюжеттік тізбектерді салу бүкіл шығарманың құрамын талдау мен синтездеу процесін жеңілдетеді және жеделдетеді, ойлардың дәйекті бағытын ұйымдастыруға және дәйекті баяндау құрылымын, оның байланысын игеруге көмектеседі. Сурет салу ойыны лексика-грамматикалық категорияларды қолдану сапасын жақсартуға мүмкіндік береді, өйткені сурет салу процесі ілеспе сөйлеумен байланысты және вариативті презентацияны үнемі іздеуді қажет етеді.

Мұғалімдер психикалық дамуында тежелуі бар балаларға материалды дұрыс ұсыну формасын қолдана отырып, маңызды ақпаратты есте сақтауды үйренуге көмектесе алады. Сонымен қатар, әр мұғалім балалардың жас ерекшеліктерін, психикалық дамуы тежелген балаларға тән даму ауытқуларын есте ұстауы керек. Әдетте, психикалық дамуы тежелген балалар инертті, эмоционалды емес. Сондықтан назар аударатын, әр баланы қызықтыратын осындай әдістемелік әдістер қажет. Психикалық дамуы тежелген балалар пассивті және кестелермен, схемалармен белсенді әрекет етуді қаламайды, ересектер үнемі балаларда ұсынылған іс-әрекетке жағымды эмоционалды қатынас жасауы керек. Мнемотехника осы мақсатқа қызмет етеді. [4]

Мұғалімдер баланың мүмкіндігінше көп ақпарат алғысы келетініне және көбейте алатындығына ықпал етуі керек, тіпті бәрі дұрыс болмаса да, оның бастамаларын көтермелеуі керек.

Мұғалімдер балалардың есте сақтау қабілетін жаттықтыру үшін материалды таңдауға жауапкершілікпен қарауы керек, психикалық дамуы тежелген мектеп жасына дейінгі балалар үшін шынымен қызықты және қол жетімді нұсқаларды таңдауды тоқтатуы керек.

Дұрыс таңдалған әдістермен Психикалық дамуында тежелген диагнозын өтеуге жеткілікті үлкен мүмкіндік бар.

Осылайша, арнайы мектепке дейінгі мекеменің оқу процесінде мнемотехниканың ерекше рөлі мнемотехниканы қолдану арқылы анықталады. оқу процесін эмоционалды, тиімді ету керек, балаға өз тәжірибесін алуға мүмкіндік беру керек.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Алимбаева Р.Т., Айқынбаева Г.Қ. Бастауыш мектепке келген балалардың даму деңгейін анықтау.

2 Менжанова А.Н. Мектеп жасына дейінгі педагогика Алматы 1992

3 Айзман.Р., Память и внимание-компоненты психического здоровья/Вестник Новосибирского государственного педагогического университета.-Новосибирск: Наука, 2002.

4 Выготский Л. С. Память и ее развитие в детском возрасте. Психология памяти/ Под ред. Ю.Б.Гиппенрейтер и В.Я. Романова.- М.: ЧеРо, 2008.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ӘРЕКЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

АМИРХАНОВА Ф. Н.

мұғалім, қазақ тілі мен әдебиет пәні, Үштерек ауылының орта мектебі, Ақсу к.

Танымдық даму – баланың оқу және проблемаларды шешу қабілеті. Дәлірек айтқанда, танымдық даму оқуға деген қабілеттілік, сондай – ақ зейін, сөз сөйлеу дағдылары, ойлау, негіздеу және шығармашылық зияткерлік сияқты қабілеттерді дамытуға және тұрақтандыруға қатысты. Аталған зияткерлік қабілеттер ойлау үдерістерінің сипаты және жасына қарай олардың өзгеру ықтималдығы туралы маңызды ақпараты бар танымдық даму шеңберінде сипатталады.

Оқудағы бихевиористикалық тәсіл. Психологиядағы бихевиористикалық бағыт ортамен өзара байланысты мінез-құлықты зерделеу үшін эксперименттік рәсімдерді пайдалануды қарастырады.

Оқудағы танымдық тәсіл. Жан Пиаже, Мария Монтессори және Лек Выготский оқу және даму мазмұнының ұқсастығын анықтай отырып, танымдық тәсілді дамытуда одан әрі ілгерілеген. Ғалымдар

кіші жастағы балалар дәл өзін қоршаған ортамен және адамдармен әрекеттесу кезінде оқу және даму жүзеге асады деп сендірген. Зерттеуші жан Пиаже ортаның әсерін мойындап, ішкі танымдық құрылымдағы өзгерістерді зерттеді. Ол психикалық дамудың төрт сатысын (сенсорлы-моторлық, оперативтінің алдындағы оперативті және оперативтіден кейін) айқындады. Джемром Брунер жаңалық ашу арқылы оқудың маңызын атап көрсетіп, ақыл – ой үдерісінің оқытумен өзара байланысу мүмкіндіктерін зерттеген. Бұл теория оқу үдерісіне балалардың белсенді қатысуын атап өтеді, тіпті бастауыш мектеп жасындағы балалар оқу және даму үшін қажетті қызмет түрлерінің басым бөлігіне бастамашылық етеді деп сендірді. Бұл теорияны басшылыққа алатын мектептер кіші буынды оқыту ортасына және оқу мазмұнына ерекше назар аударды. Педагогтер мен ересектер балалармен тікелей қарым-қатынас жасайды, олар орындайтын қызмет түрлері оқу мазмұнындағы балалар тәжірибесін пайдалануға аса маңызды болады.

Қоршаған ортаны танып-білу процесі ойдың еш нәрсемен алмастыруға болмайтын эмоциялық стимулы болып табылады. Қоршаған дүниенің заттары мен құбылыстары жинақталып көрінетін ақиқат шындық ол сезімге ықпал жасайтын жарқын бейнелермен рухтанған жағдайда ғана балалардың жеке басының кәміл сеніміне айналмақ. Баланың алғашқы ғылыми ақиқаты қоршаған дүниеден танып-білуі, ойдың қайнар көзі табиғат құбылыстарының әсемдігі мен шексіз күрделілігі болуы, баланы қоғамдық қарым-қатынастар, еңбек дүниесіне бірте-бірте енгізу маңызды нәрсе.

Сабақ оқушылардың дүние таным процесінде аса маңызды ұйымдық формасы. Олардың рухани өмірінің бүкіл бітімі балалардың дүниені қалай танытынына, оларда, қандай сенімдер қалыптасатынына байланысты болады. Бірақ дүниені тану тек білімді меңгеруге ғана келіп саймайды. Көптеген оқытушылардың кінәсі мынада: олар баланың рухани дүниесін тек бағалармен және балдармен ғана өлшеп, бағалайды, балалардың сабақты оқыған оқымағанына қарамастан барлық оқушыларды екі санатқа бөледі.

Танымдық Оқу процесінде бала мұғалімнің әсерін қабылдаушы ретінде объекті болса, ол оқу әрекетін барлық психикалық процестерін басқару, ұйымдастыра білу, (Іс-әрекетін жоспарлай білуі, бақылауы, бағалауы, өзін-өзі тәрбиелеу) жағынан алынады, оқушыны субъекті деп қараймыз. Оқыту процесінде бала логикалық ойлау әрекетінің жалпы тәсілдерін қолдануға және дербес шығармашылық әрекет жасауға үйренеді. Бұдан түйетініміз:

оқыту баланың жан-жақты дамып, ой-өрісі кеңейеді. Оқыту мен дамытудың арасында өте үлкен байланыс бар. Осыған байланысты психолог Л.С.Выготский «Жақсы оқыту деп ол – баланың дамуынан ілгері жүретін, оны жетекке алатын оқытуды айтады. Баланың кешегі күнгі дамуына емес, ертеңгі күнгі дамуына қарау керек деп ескертеді, баланың дамуының «екі зонасы» болатынын айтады. «Бірінші зона» - баланың дамуының қазіргі қол жеткен сатысы, осыған қанағаттанып қоймай, мұғалім оқушылардың болашақтағы дамудың ең жақын сатысына (екінші зонаға) жеткізуге міндетті, - дейді.

Ол үшін ұстаз баланың ой-өрісінің дамуына ерекше қабілетін ескере отырып, дербестігін, жеке дара ойлауын бақылып, зерттеп, соған сай жұмыстар ұсына алуы керек.

Оқушылардың дербестік қасиетін мейілінше арттыру;

Оқушылардың алған білімдерінің беркестігін қамтамасыз ету;

Оқушылардың оқуға қажетті біліктермен дағдыларды қалыптастыру;

Оқушылардың таным, ақыл-ой қабілеттерін дамыту.

Оқыту – таным процесі өзіне тән ерекшелігі бар, күрделі психикалық процесс. Оқушының нәтижелі оқуына әсер ететін сыртқы және ішкі күштер немесе себептер болады. Оқушы білуге алғашқы қадам жасағанда, түрлі қиындықтар мен кедергілерге жолығады, оны шешу оқу мақсаттары мен міндеттері арқылы жүзеге асады. Оқыту процесіндегі негізгі қайшылық, ол – педагогикалық міндетті – талаптар мен оқушының мүмкіндіктерінің (білімі мен дағдысының дәне дамуының қазіргі деңгейі) арасындағы қайшылық. Осыған баланың теориялық ойлауы білімі мен тәжірибелік икемділігі, шығармашылық ойының жүйріктігі мен репродуктивтік ойлау арасындағы ерекшеліктер жатады.

Оқушының санасына ықпалы ететін, ол – мотивтер, қызығушылығын арттыру. Мотивтер деп – белгілі әрекеттерге бағыттайтын іс-әрекетті айтады. Барлық жаңдай оқушының қажеттілігі мен қызығушылығына байланысты болады. Ж.Аймауытов: «Баланы бір нәрсеге үйрету үшін, иә пайдалы дағдыны қондыру үшін балалық шақ екені өзінен өзі көрініп тұр. Олай болса, баланың бір іске құлшынысын деп шағы қалай білінді, солай дене күшін машықтандыратын істерді көбірек беріндер. Мейлі шапшаң есептеу, санау болсын, қысқасы, мейлі өлең жаттау, ейлі сурет салу, мейлі өсімдік жинау болсын, қсқасы неге талпынса, соны істеу керек. Ондай шабыт бар кезде өзге жұмысты қоя

тұрғаны жарайды. Сонда сіз, уақытты ұтасыз, баланың қабілетін де бекітесіз», - дейді.

Оқыту процесі екі жақты. Оқыту процесі бала мен ұстаз арасында бірлесіп жасайтын күрделі әрекет. Ұстаз – білім берудегі бағыттаушы, оқу – оқушының өзінің танымдық әрекеті. Үздік оқитын оқушы мен үлгерімі төмен оқушының арасында үлкен айырмашылық, жұмыс істеу барысында қиындықтар бар. Үздік оқитын оқушы қалайда мақсатқа жетудің тиімді жолдарын қарастырады. Оқу үлгерімі төмен оқушы бұндай жағдайда мақсатқа жетуге күш жұмсамай енжерлік танытып, ойын тиянақтай алмайды, қалайда құтылып кетуге тырысады. Оқу үлгерімі төмен оқушылар өздігінің оқу әрекетін ұйымдастыра алмайды, зейінін шоғырландырып, өзін басқара алмайды.

Оқушылардың дүние танымын дамытуда Мерсердің зерттеуіне сәйкес, әңгімелесу оқушылардың оқуының ажырамас бөлшегі болып табылады және әңгіменің үш түрі бар.

Әңгіме – дебат;

Кумулятивтік әңгіме;

Зерттеушілік – әңгіме;

Әңгіме- дебат барысында:

Ой-пікірлерде үлкен алшақтық болады және әрқайсысы өз шешімдерінде қалады;

Ресурстарды біріктіруге бағытталған аздаған талпыныс жасалады;

Қарым-қатынас көбіне «Иә, бұл солай», «Жоқ, олай емес» деген бағытта жүзеге асады;

Орта бірлесуден гөрі, көбіне бәсекелестікке бағытталған.

Зерттеушілік әңгіме жүргізілу үстінде:

Әркім ақылға қонымды мәлімет ұсынады;

Әркімнің идеясы пайдалы деп саналғанымен, мұқият бағаланады;

Қатысушылар бір-біріне сұрақ қояды;

Қатысушылар сұрақ қояды және айтқандарын дәлелдейді, осылайша әңгімеде дәлелдеме «көрінеді»

Топтағы қатысушылар келісімге жетуге тырысады (олар келісімге келуі де, келмеуі де мүмкін, ең бастысы – келісімге ұмытылу).

Зерттеушілік әңгіме барысында оқушылар өз сыныптастарымен шағын топтарда жұмыс істейді. Оларда ортақ проблема болады, бұл мәселе бойынша бірлескен түсінік қалыптастырады; идеялармен

пікір алмасып, бір-бірінің идеяларын талқылайды, баға береді, ұжымдық білім мен түсінікті қалыптастырады. Оқушылар бірге ойланады, зерттеушілік әңгімеге тартылғанда, өз ойларын дауыстап айтады; болжамдар ұсынып, тақылайды. Талқылау кезінде олар «мүмкін», «егер», «бәлкім», деген сияқты сөздерді коданып, өз идеясын дәлелдейді.

Балалардың ішкі рухани өмірін, танымдық әрекеттерін қалыптастыру, әсіресе олардың ойлауын зерттеу мұғалімнің аса маңызды міндетінің бірі болып табылады.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Сухомлинский В.А. «Балаға жүрек жылуы» Алматы – 1976ж, [12-26 беттер.]

2 Мұғалімге арналған нұсқаулық Үшінші (базалық) деңгей, 2015 жыл ([71 бет])

3 Қазақ тілі мен әдебиеті журналы, 1997 ж. № [7-8, 80-бет]

4 Қазақ тілі мен әдебиеті журналы, 2001 ж. № [9]

ЫБЫРАЙ АЛТЫНСАРИННИҢ ӘҢГІМЕЛЕРІНІҢ ТӘРБИЕЛІК МӘНІ

АМРЕНОВА К. Ж.

мұғалім, бастауыш сынып, Сілеті ЖОББМ, Ертіс ауданы, Павлодар обл.

Еліміздің тарихында жарық жұлдыз болып білім шырағын жаққан, қазақ даласының төрінде бұрын құлаққа шалынбаған жаңа әуен, жаңа үн – балаларды білімге шақырған қоңырау үнін әкелген сахараның бір данышпан перзенті, тұңғыш ағартушы, педагог-жазушы, қоғам қайраткері Ыбырай Алтынсариннің ізденіске, күреске, толы өшпес өмірі мен шығармашылық ілімі бүгінгі таңда жалғасын тауып, заманауи білімнің нақ ұстар тұтқасы екені анық. Бүгін республикадағы заманауи білім беру парадигмасы туралы айта отырып, оның педагогикалық мұрасын айтпай кетуге болмайды. Алтынсарин бүкіл өмірін туған халқын ағартуға арнады.

Ыбырай Алтынсарин – бар саналы ғұмырын туған халқын өнер-білімді, жаңа заманның өркениетті, мәдениетті елдерінің қатарына қосу жолына арнаған көрнекті тұлға. Ол өзінің ағартушылық, педагогтік, ақын-жазушылық тарихи қызметі мен зор талантын, жан-жақты терең білімі мен қайрат-жігерін елдің «желкілдеп өскен көк шөптей» жас

ұрпағын оқытып, тәрбиелеуге, қазақ жерінде жаңа үлгідегі мектептер ашып, оқушыларды өз кезінің озық ғылымымен қаруландыруға, кәсіп түрлеріне үйретуге арнаған. Ыбырай атамыз өлеңдерді өз кезінде «Сөз басы» деген атпен алған. Ол халық ағарту ісіне арнаған әдеби туындаларын да оқу- білімді насихаттаудың ұтымды әдісінің қажеттігін көрсетті. Ыбырай - халықтың сүйген ұлы - «Барлық қазақ жастары менің соңымда, олар мені жақсы көреді мен қайтып жалғыз болайын?» деген болатын. Өзінің мінез-құлқы жағынан қарапайым әрі еңбек сүйгіш еді, көп оқыды, өзге халықтардың қол жеткен табыстарын неғұрлым көбірек біле түссем деп армандады. Алған білімін өз халқының пайдысына асыруға талпынды.

Ыбырай - жаңа дәуірдегі қазақ әдебиетінің қалыптасуына қомақты үлес қосқан. Ол қазақ жастарын ең алдымен оқу, өнер-білім, техниканы игеруге шақырады. Ыбырай ағарту ісімен бірге сол уақыттағы қоғамдық - саяси өмірге сергек араласып, ғылым білімге, еңбек пен өнерге, дінге, этнографияға қатысты еңбектер жазды. Ыбырай қажырлы еңбектерінің нәтижесінде көркем еңбектері қазақ әдебиетінің қалыптасуына айрықша ықпал етті. Сол әдеби шығармалары арқылы тіршіліктің өзекті мәселелерін көтеруге бет бұрды. Ол қазақтың жазба әдебиетінің, әдеби тілінің негізін қалаушылардың бірі болды. Ыбырай шығармаларын оқыту - оқушыларға жақсылық, әділдік, азаматтық сезім, ар-ұят, қамқорлық, қарапайымдылық сияқты адамгершілік қасиеттерді қалыптастыруға көмектеседі. [1.656]

Ы. Алтынсариннің басты арманы – халқының оқып, білім алуы, өнер-білімді игеріп, терезесі тең елдер қатарынан көру еді. Оған нақты дәлел ұстаздың педагогтік мақсатына лайықтай жазған тәрбиелік мәні жоғары көптеген шағын әңгімелері, өлеңдері мен ауыз әдебиеті үлгілері, аудармалары. Бұл шығармалардың тақырыптық-идеялық мазмұнынан біз Ыбырайдың ұстаз-тәрбиеші ретінде алдына мақсат етіп қойған адамгершілік мәселелерін көреміз. Олар: жас жеткіншектерді адал еңбекке тәрбиелеу, белгілі бір кәсіпке, өнерге баулу, адам бойындағы адалдық, достық, мейірімділік секілді асыл қасиеттерді ардақтау, үлкенді, ата-ананы қадірлеу, өнер-білімді байлық дәулеттен жоғары қою. Ол мектептің адамгершілік-тәрбиелік рөліне үлкен мән берді, «алғашқы тәрбие баланың шенеулік емес, ақын емес, қолөнерші емес, ең бастысы адам болуы керек», - деп жазды.

«Білім адамның ақыл-ойын дамытып, оған белгілі бір ақпарат беріп қана қоймай, оның өміріне лайықты да, бақытты да бола алатын еңбекке деген құлшынысты тудыру керек». [2]

Алтынсариннің пікірінше, еңбекке деген сүйіспеншілік адам бойындағы адамгершілігін күшейтеді.

Оның басты тілегі – қазақ балаларын өз халқына пайдалы болатындай етіп, ауыл шаруашылығы мен өнеркәсіптің жетістіктеріне қосыла алатындай етіп оқыту.

Ұстаз бүкіл өмірін далаға ғылым мен білімді әкелген демократиялық интеллигенцияның алғашқы кадрларын даярлауға арнады. Оның тәрбиелеген алғашқы қазақ халық мұғалімдері Ы. Алтынсарин бастаған прогрессивті істің ізбасарлары болды. Педагогикалық жұмыста, Алтынсариннің айтуынша, мұның бәрі мұғалімнің оқытудың ең жақсы әдістерін таба білуінде және балаларға дұрыс қарауында, «Маған жақсы мұғалім бәрінен қымбат, өйткені, ол – мектептің жүрегі» . . [3.156]

Ы. Алтынсариннің тұңғыш берген білімінің бағыт-бағдарына үңілсек, адами құндылықтар білім беру мазмұнында көрініс табады, оның мақсаттары арқылы нақтыланады:

адамзаттың ортақ үйі ретінде табиғатқа құндылық қатынасты қалыптастыру;

тіршілік субъектісі және Жердегі ең жоғары құндылық ретінде адам туралы түсініктерді қалыптастыру;

адам өмірінің әлеуметтік құрылымына (Отанға, мемлекетке, отбасыға, ұлттық тарихқа және қазіргі уақытқа) құндылық қатынасты қалыптастыру;

гигиена, құқық, эстетика, экономика және экология саласындағы мәдени өмірдің нормаларына құндылық қатынасты қалыптастыру;

әртүрлі еңбек әрекетіне, кәсіпке, әлеуметтік қарым-қатынасқа деген құндылық қатынасты қалыптастыру;

өз халқының тілін, тарихын, мәдениетін білу;

өнерге, мәдениетке, әдебиетке, ғылыми жетістіктерге, еркіндік, еңбек, шындық нәтижелеріне деген құнды қатынас;

айналасындағы адамдардың сезімдері мен тәжірибелерін түсіну;

ізгілік пен әдемілікті жасау;

Қазіргі білім беру саласындағы басты мәселе де – білім беру мазмұнына жаңалық енгізудің тиімді жаңа әдістерін іздестіру және оларды жүзеге асыратын болашақ мамандарды даярлау. Заманауи педагогиканың негізгі мақсаты – білімді сапалы ету, оқушының толыққанды жеке тұлға болып қалыптасуына негіз қалау. Сонымен бірге, ақын, бір жағынан, жастарды оқуға, білім алуға үндесе, екінші жағынан, оқу, өнер, ғылым-білімге құлшындырып, оқудың жалпы

пайдасын жете ұғындырады. Өмірдегі сарқылмайтын мол байлық – білім екендігін айта келіп, білімге адамның қолы жету үшін, ерінбей оқу, қажымай еңбек ету керектігін түсіндіреді. Ыбырай «Өнер-білім бар жұрттар» атты өлеңінде оқу, білім алудың мақсатын кеңінен сөз етеді. Өлеңнің негізгі идеясы – қазақ қауымына озық мәдениетті елдерді үлгі етіп көрсету. Ыбырай жастардың оқыған адам болғандағы мақсаты өз халқының бір керегіне жарау, оны «тастан сарай салдырып, айшылық алыс жерлерден көзінді ашып-жұмғанша, жылдам хабар алғызатын» елдердің қатарына жеткізу деп білді. Келешекке сенімі мол Ыбырай өмір көркі, болашақтың иесі – жастар деп ұқты. Қазіргі заманда ғылымның дамып, адам өмірін жеңілдететін құралдар ойлап табылған. Бұл ойлап табылған жаңа технологиялар адам өмірін жақсартуда. Осының барлығын озық, дамыған елдердің білімді, ойшыл адамдары жасады емес пе? Мұндай адамды қалыптастыру – қазіргі заманғы білім беру жүйесінің алдында тұрған басты міндет. Мұғалім еңбегінің бүгінгі нәтижесі қандай болса, елдің, қоғамның ертеңі, болашағы сондай болмақ. Демек, Елбасының «XXI ғасырда білімін дамыта алмаған елдің тығырыққа тірелері анық» деген қағидасына сүйенсек, қазіргі қоғамдағы дамудың басты факторлары: білім, ғылым, саяси тұрақтылық екенін, яғни заман өзгергенімен, мемлекеттің өркендеуі, халықтың әл-ауқатының көтерілуі білім-ілімсіз әсте мүмкін емес екеніне көз жеткіземіз.[4,89]

Ы. Алтынсариннің жеке тұлғаны қалыптастырудағы айырықша атап айтар тарихи еңбегі — «Қазақ хрестоматиясы». Қалай болғанда да жастарға дұрыс тәрбие беру үшін олардың дүниетанушылық көзқарасын кеңейту үшін «Қазақ хрестоматиясының» тек өз кезі ғана емес, қазірдің өзінде де мәні зор. Сондықтан да ол талай жылдар талай рет басылып, мектеп оқушыларына ұсынылып келеді. Бұл кітапқа енгізілген әңгімелер: еңбек, оқу, өнер, отансүйгіштік, талаптылық, жігерлілік, іздемпаздық, кішіпейілділік, қайырымдылық, адамгершілік, т.б. осылар тәрізді жақсы мінез-құлыққа тәрбиелеуге қатысты мәселелерді қамтиды. Бұларға жалқаулықты, қиянатшылдықты, надандықты, сотқарлықты қарсы қойып, жастардың мұндай әрекеттерден аулақ болуына жол көрсетті. Басты жетістігі мен нәтижеге бағытталуы:

Біріншіден, әр халықтың тұрмыс-тіршілігі мен салт-дәстүрлерінен хабар беру принципін көздей отырып, тұлғаны өмір сүрген қоғамына қатысты халықаралық қатынасқа бейімдеу.

Екіншіден, жеке тұлғаны адалдыққа, еңбекке, ұқыптылыққа, талаптылыққа тәрбиелеу, адамгершілік жақсы қасиеттерді олардың бойына дарыту арқылы адами мінез-құлықтарын өздері игере алулары;

Үшіншіден, жастардың, әсіресе, мектеп оқушыларының түсінігіне жеңіл, тілі жатық әңгімелерді беруімен бала түйсігін жүйелілікпен қалыптастыруға бағытталуы.

Ұлт тұлғасының төл әңгімелері мен аударған шағармаларының тәрбиелік мәні мен құндылығына, негізгі идеясына тоқталатын болсақ:

Қазіргі заманғы білім мен тәрбие үрдісінде әрбір парадигма «не үшін тәрбиелеу керек, оқушыларды қандай мақсатқа дайындау керек, не үшін өмір сүреміз» деген сұрақтарға жауап береді. «Адам тәрбиенің нәтижесі. Ол өмірге пешенесіне не жазылса, сонымен келмейді, оның тағдыры туысынан белгіленбейді. Адамдық қасиетінің қалыптасатын жері – өмір талқысы, әрекет етуі, тәрбиесі. Күн мен Ай бәрімізге ортақ, бәріміз де адамның баласымыз, ешкімді біріңнен бірін артықсын деп айыруға болмайды», — дейді Ыбырай.

Ы. Алтынсарин шығармаларында көтерілген екінші бір өзекті мәселе: жастарды түрлі жақсы қасиеттерге баулу, жаман қасиеттерден жирендіру мәселесі. Бүгінгі таңда «Әдебиеттік оқу» кітабында балаларды оқуға, өнерге, ұқыптылыққа, тазалыққа, мейірімділікке шақырған әңгімелері мен өлеңдері жиі кездеседі.

Сондықтан да Ы. Алтынсарин жазба әдебиетіміздің төрінен заңды түрде орын алып отыр.

Қорыта айтқанда, «Өткенге қарап басымызды иеміз, ертеңге қарап білек сыбанамыз» демекші, бүгінгі бала – ертеңгі жаңа әлем. Сондықтан қазіргі кездегі мектеп оған жүйелі жәрдем беріп, ынта-ықыласын дұрыс бағыттайтын қабілет-қасиеттерін дамытатын, білім беретін шаңырақ болуы тиіс. Ы.Алтынсарин ілімі – мағынасы кең, мәні терең, ескірмеген жанданған ілім. Заманауи білім беру парадигмасының басты бағыты – оқушының дамуы, оның жеке мұқтаждықтары, тұлғааралық қарым-қатынастар қалыптастыру. Түйіні: ізгілікті амал, тұлғалық өсуге көмек беру, өмірге дайындығына назар аудару.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 «Өнер – білім бар жұрттар. Төл әңгімелері.». Ы.Алтынсарин, 1991ж. - 136

2 <http://www.orleu-uko.kz>

- 3 Алтынсарин И. Избранные произведения. — Алматы, 1998 г.- 260
- 4 Алтынсарин Ы. «Таза бұлақ» жин. Алматы, Жазушы, 1988ж.- 188

ҚАЗІРГІ МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУДЕ БАЛАЛАРДЫҢ СЫНИ ОЙЛАУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУ ЖОЛДАРЫ

АРФЫНБАЙ Ш. С.

магистрант, Ә. Марғұлан атындағы
Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар қ.

САРСЕНБАЕВА Б. Ф.

п.ғ.к., профессор, Ә. Марғұлан атындағы
Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар қ.

КОШКИМБАЕВА Р. Х.

п.ғ.магистрі, Ә. Марғұлан атындағы
Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар қ.

Кіріспе. Қазіргі өмір жоғары деңгейдегі ойлауды, қарым-қатынасты, әлеуметтік және интеллектуалды жағдайлардың кең ауқымына бейімделуді талап етеді. Сондықтан, бүгінгі педагогиканың өзекті міндеті-баланың бір-бірінен бөлек білім мен дағдыларды игеруін емес, оларды кешенді игеруді көздейтін білім берудегі құзыретті тәсілді жүзеге асыру. Біздің мақсатымыз жаңа тәсілдерді, заманауи білім беру технологияларын тек мектепте ғана емес, мектепке дейінгі мекемелерде де қолдануды талап етеді. Мектепке дейінгі білім беру мекемесінде педагогикалық процесте келесі технологияларды қолдануға болады: ақпараттық компьютерлік, денсаулық сақтау технологиялары, ақыл-ой қабілеттерін дамытуға арналған жаттығулар мен ойындарды қолдану, жобалық іс-шаралар, зерттеу қызметін пайдалану және сыни ойлауды дамыту технологиялары. Инновациялық технологияларды қолдану арқылы мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қызығушылықтары артады, нәтижесінде білім беру мотивациясы дамиды.

Сыни ойлауды дамыту технологиясының өзектілігі-бұл баланың ақпараттық құзыреттілігін қалыптастыруда, оң нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік беретін инновациялық әдістердің бірі. Бұл ақпаратты қолданудың тиімділігі мектеп жасына дейінгі балалардың дағдыларын қалыптастыруға, баланың жеке басының дамуына,

жеке қабілеттерін, ойлауын дамытуға мүмкіндік беретін тұтас жүйе болып табылады. Сыни тұрғыдан ойлау тәсілдері заманауи жаңа идеяларды, сыналған, бағаланған, дамыған және жасалған жұмыс негізінде қорытынды жасауға ықпалын тигізеді. Сыни тұрғыдан ойлау-бұлбалалардың ойлау түрлерін және сұраққа жауап беретін оқытудың ерекше әдісі. Балаға сыни ойлау өте қажет, өйткені ортаға бейімделуге, адамдар арасында өмір сүруге көмектеседі [1,2].

Сыни тұрғыдан ойлау технологиясы үш кезеңнен тұрады:

Бірінші кезең – «қиындық» деп аталады. Мектепке жасына дейінгі балалардың тақырыпқа деген қызығушылығын ояту. Мақсатыұсынылған тақырып бойыншабаланың қызығушылығын ояту, бар білімін өзектендіружәне жалпылауға мүмкіндік беру. Аталмыш кезеңде мектеп жасына дейінгі балалардың зерттелетін тақырыпқатұрақты қызығушылығы қалыптасады, танымдық іс-әрекеттеріне, тапсырмаларды белсенді орындауға ынталандырады.

Екінші кезең - тақырып мазмұнының«түсіну». Бұл кезеңде мектеп жасына дейінгі баланың білім беру процесінде жаңа материалмен тікелей және бағытталған мағыналы жұмыс жасауға мүмкіндік береді.Кезең барысында бала жаңа ақпарат алады және алған ақпаратты түсіну үшін бұрыннан бар біліммен байланыстырады.

Үшінші кезең – «рефлексия». Рефлексия, баланың дүниетанымын қалыптастарады.Бұл кезеңде бала проблемаға жеке өз көзқарасын білдіреді және мәтін немесе пікірталастағы позициясы арқылы бекітеді. Дәл осы жерде жаңадан алынған білімді ескере отырып, өз идеяларын белсенді түрде қайта қарауы жүреді.

Аталмыш кезеңде мектеп жасына дейінгі баланыңалынған ақпаратты біртұтас түсінуін, жалпылауын, балаға жаңа білім, жаңа ақпарат беруін,мектеп жасына дейінгі баланың зерттелетін материалға өзіндік көзқарасын қалыптастыруды қамтиды.

Сыни ойлауды дамыту технологиясы бойыншамектеп жасына дейінгі балалардыңақпаратты қабылдауға, зерттелетін материалға да, білім беру процесіне де қызығушылықтарын,сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін,өз біліміне жауапкершілікпен қарай білуге,басқалармен ынтымақтастықта тапсырмаларды орындай білуге, білім беру сапасын көтереді,өмір бойы жеке тұлға болуға деген ұмтылыс пен шеберлік әрекеттердің тиімділігін арттырады.

Материалдар мен әдістер.Мектепке дейінгі жаста сыни ойлауды дамытудың келесі әдістері мен материалдарды қолдануға болады [2].

Шақыру кезеңі:

1 «Болжау» - кезеңнің мақсаты балалардың идеяларын белсендіру. Мысалы, мектепке дейінгі жастағы балаларға М. Пришвиннің «Түлкінің наны» атты шығарма оқытылады да, оның атауында көрсетілген оқу мәтінінің мазмұнын ашуға тәрбиеші сұрақтар қояды. Сіздер М.Пришвиннің «Түлкінің наны» әңгімесі не туралы деп ойлайсыз? Біз қандай жануарлар туралы сөйлесеміз? Атаңыз. (Иллюстрациялар жиынтығынан таңдаңыз).

2 «Идеялар қоржыны» кезеңінде, балалардың осы тақырып бойынша қандай түсініктері бар екенін анықтауды қамтиды. Бұл әдіс балалардың білімдерін жинақтайды. Біз балаларға осы тақырып бойынша бұрыннан білетін нәрсені еске салуды салуды ұсынамыз. Балалар суреттерді, тірек схемаларын, заттарды таңдап, есіне түсіреді. Бір апта ішінде біз жаңа нәрсені үйренеміз қоржын толтырылады. Жалпылама әңгімеде біз қоржын мазмұнын сұрыптап, қорытындылаймыз.

3 «Адал және дұрыс емес пікірлер» кезеңі. Балаларға әлі таныс емес тақырып бойынша бірнеше мәлімдемелер ұсынылады. Балалар жеке тәжірибеге немесе болжамға сүйене отырып, «дұрыс» мәлімдемелерді таңдайды. Бұл кезеңнің ерекшелігі, балалар жаңа білімдерді қабылдауы, пайдаланып үйренуі негізінде ойлаулары қалыптасады. Мәлімдемелердің қайсысы дұрыс болғанын рефлексия кезеңінде білуге болады. Бұл игерілген материалды тексеру кезінде де қолдануға болады. Сонымен қатар, балалардың жауаптары ауызша да, сигналдық та болуы мүмкін (сигналдық карталар немесе бояу сынақтары).

4 «Білемін-білгім келеді-білдім» кезеңі. Бұл кезең мектепке дейінгі жастағы балалардың қабылдауын, жан-жақты білімдерін өзектендіруге, жаңа ақпарат алуға, жеке қызығушылықты, құндылық қатынасын қалыптастыруға бағытталған. Білім беру процесінде бала өзіне келесі сұрақ қоюға үйренеді: «Мен не білемін?» «Бұл мәселе бойынша не білмеймін» деген түсінік қалыптасады, «Мен не білгім келеді?» [3,4].

5.Түсіну кезеңі төрт сатылардың тұрады:

а) «Логикалық тізбектер» сатысы- балалардың жалпы белгілеу қабілетін дамыту. Мысалы, мектепке дейінгі жастағы балаларға келесі тапсырма беріледі. Бірқатар сөздерді жалғастырыңыз: қалпақ, панама, шырша және т. б.

ә) Сұрақтары бар «бөлшектеу» сатысы, осында тақырып туралы білімді белсендіру, сұрақтарға жауап түрінде ұсыныстар

жасау. «Бөлшектеудегі» сұрақтар келесідей: Не? Қайсысы? Қалай? Неліктен? Қайда? Неге?

б) «Толық және нәзік сұрақтар» сатысы- көркем шығарманың мазмұнын түсіну. «Толық» сұрақ «Иә», «Жоқ», «Білмеймін» деген жауаптарды білдіреді, ал «жінішке» сұрақ толық жауап беруді талап етеді. Нәзік сұрақтар бір буынды жауапты қажет етеді. Және олар: кім? не? қашан? Қашан қоңырау шалу керек? Қалың сұрақтарға толық жауап қажет. Бұл келесідей естіледі: неге...? Ал егер жесе ше? Неліктен жеді деп ойлайсыз?

в) «Ассоциативті» - балалардың тақырып бойынша білімдерін белсендіру, бөлінген ұғымдардың өзара байланысын орнату. Мектепке дейінгі жастағы балаларға келесі тапсырмалар беріледі: «Қысқы спорттық ойындар» тақырыбы:- спорт сөзінде қандай бірлестіктер пайда болады? Есте қалғанның бәрін атаңыз. Балалар сөздерді, сөз тіркестерін атайды, барлығы маркер тақтасында сөздің бас әріптерімен немесе таңба суретімен белгіленеді. - Дұрыс сөздерді атағаныңызды дәлелдеңіз. Дәлелденген сөздер көрсеткілердің көмегімен негізгі «спорт» сөзіне қосылады. - Бірқатар пәндерден спорттық ойынға қатысты жаңа сөздерді таңдаңыз. Таңдауыңызды дәлелдеңіз.

«Синквейн» («бес жол») - конгерентті сөйлеуді дамыту, белсенді сөздікті кеңейту әдісі. «Синквейн жазу ережелері» жадынамасы. Бірінші жолда тақырып бір сөз деп аталады (әдетте зат есім). Екінші жол-тақырыпты қысқаша сипаттау әдетте сын есімдермен. Үшінші жол-осы тақырып шеңберіндегі әрекетті үш сөзбен сипаттау (етістіктер,...қатысушылары). Төртінші жол-автордың тақырыпқа қатынасын білдіретін төрт сөзден тұратын сөз тіркесі. Соңғы жол - тақырыптың мәнін білдіретін бір сөзден тұратын синоним (метафора) сөзі.

Мектепке дейінгі жастағы балаларға жаза және оқи алмайтындықтан, біз синквейндерді ауызша, сондай-ақ заттардың шартты белгілерін, схемалық жазбаларды қолдануға тырысамыз [5,6].

Мнемотехника әдісі. Бұл әдіс бойынша ақпаратты тиімді есте сақтауды және көбейтуді қамтамасыз ететін әдістер жүйесі.

Есте сақталатын ақпараттың маңызды элементтерін білдіретін визуалды бейнелер арасындағы байланыстарды миға тікелей жазуға негізделген «ішкі жазу» жүйесі.

Балалардың жас кезінен бастап белгілі бір дағдыларды дамыту үшін білім беру процесіне есте сақтауды дамытуға көмектесетін

түрлі әдістер енгізіледі. Мнемоникалық кестелер (схемалар) жиі қолданылады. Мысалы, балабақшаларда жуу, киіну, үстел және т. б. процестерінің алгоритмдері жиі қолданылады.

Мнемоникалық кестелер әсіресе өлеңдерді үйренуде тиімді. Мәні мынада: әр сөзге немесе жолға сурет ойлап табылған; осылайша, бүкіл өлең схемалық түрде сызылған (кодталған). Осыдан кейін бала графикалық бейнені қолдана отырып, өлеңді толығымен қайталайды. Бастапқы кезеңде ересек адам дайын жоспарды (схеманы) ұсынады, ал білім беру процесі барысында балалар құру процесіне қосылып, өз схемаларын жасайды. Мнемоникалық кестелер әріппен танысу кезінде, қайталау кезінде, тілдің бұралуын айту кезінде, өлеңдерді үйрену кезінде кеңінен қолданылады. Сонымен қатар, мнемоникалық кестелер әңгімелер мен ертегілерді құрастыруда кеңінен қолданылады [7].

Рефлексия кезеңі:

1. «Венн диаграммалары» («салыстыру шеңберлері») – салыстыру негізінде нақтылау, жіктеу. Тақырыбы: «Үй жануарлары». - Жануарлар туралы не білеміз? Біз оларды қандай топтарға бөле аламыз? Жануарларды салыстыру шеңберлеріне таратыңыз. Балалар магниттік тақтадағы жануарлардың суреттерін балалар ұсынған топтардың (жабайы, үй) атаулары бойынша тиісті шеңберге бекітеді. - Қандай жануарлар жабайы және үй жануарлары бола алады? Сіз оларды салыстыру шеңберлеріне қайда орналастырдыңыз? Балалар шеңберлердің жалпы бөлігінде орналасқан құстарды атайды. - Жабайы және үй иттерінің айырмашылығы неде? Неліктен жануарларды үй жануарлары деп атайды? Оларға қамқорлық жасау үшін не қажет? Бұл жануарлар несіз өмір сүре алмайды? [8]

2. «Кластерлер» («кластерлер») – материалды жүйелеудің графикалық әдісі.

Ақылды карталар - ақпаратты есте сақтаудың бірегей және қарапайым әдісі. Зияткерлік карталарды жасау ережелері:

1. Беттің ортасында негізгі идея (сурет) жазылады және дөңгелектенеді.

2. Әр негізгі нүкте үшін әр түрлі түсті тұтқаларды қолдана отырып, орталықтан әр түрлі тармақтар жасалады

3. Әрбір тармақ үшін кілт сөз немесе сөз тіркесі жазылып, егжей-тегжейлерді қосу мүмкіндігі қалдырылады.

4. Таңбалар мен иллюстрациялар қосылады.

5. Түсінікті (баспа) әріптермен жазу керек.

6. Маңызды идеялар үлкен қаріппен жазылады.

7. Белгілі бір элементтерді немесе идеяларды бөлектеу үшін еркін пішінді сызықтар қолданылады.

8. Жад картасын құру кезінде қағаз парағы көлденең орналасады, бала да өз схемасын құру процесіне белсенді қатысады [9,10].

Нәтиже. Педагогтің осы технологияда жұмыс істеудегі қиындықтары.

1. Барлық балалар үлкен көлемдегі ақпаратпен жұмыс істей алмайды.

2. Технология әлсіз кіші топтарда әрдайым тиімді бола бермейді (кез-келген басқа даму сияқты).

3. Технологиямен егжей-тегжейлі танысу керек, қажетті курстардан өтіп, семинарларға, әріптестердің сабақтарына қатысқан жөн. Бұл шарттардың бірі.

4. Стратегиялар мен әдістерді дұрыс түсінбеу.

5. Технологияда көптеген әдістер бар - таңдау қиын.

6. Бағалаудағы қиындықтар. Мысалы, топта жұмыс істегенде (біреу пассивті).

РКМ технологиясының артықшылықтары:

1. Ойлауды белсендіреді.

2. Салауатты талқылауды үйретеді.

3. Қорытынды жасауға көмектеседі.

4. Ойластырылған шешімдерді қабылдауға мүмкіндік тұғызады.

5. Білім беру қызметіндегі белсенділікке ықпал етеді.

Қорытынды. Сыни тұрғыдан ойлау технологиясының осы әдістерін қолдана отырып, біз өте маңызды міндеттерді шешеміз.

Біріншіден, білім беру процесін қызықты етеміз.

Екіншіден, ақпаратпен жұмыс істеу дағдыларын қалыптастырамыз, онсыз қазіргі адамға әлеуметтік жетістікке жету қиын.

Үшіншіден, біз кез-келген мәселені шешудің дұрыс жолын таба алатын сыни ойлайтын тұлғаның қасиеттерін тәрбиелейміз.

Осылайша, сыни ойлауды дамыту технологиясы балаларға ақпаратты ойлауға, жіктеуге, бағалауға, сыни тұрғыдан талдауға, қорытынды жасауға мүмкіндік береді; коммуникативті дағдыларды, білім беру іс-әрекетіндегі белсенділікті қалыптастыруға ықпал етеді және ең бастысы мектеп жасына дейінгі баланың сөйлеуін белсенді дамытады.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Выготский Л. С. Педагогикалық психология. М.: Педагогика-баспасөз, 2016.
- 2 Заир-Бек С. И., Муштавинская И. В. Сабақта сыни ойлауды дамыту. - М.: Білім, 2004.
- 3 Загашев И.О., Заир-Бек С. И. сыни ойлау: даму технологиясы. - Санкт-Петербург: «Альянс» Дельта «Баспасы», 2018.- 284 б.
- 4 Загашев М.О.»Сұрақ қоя білу». - Санкт-Петербург: «Альянс» Дельта «Баспасы», 2018. – 168 б.
- 5 Муштавинская И. В. Сыни ойлауды дамыту технологиясы: ғылыми-әдістемелік түсінік: [халықаралық жоба аясында Санкт-Петербургтің N 177 гимназиясының жұмыс тәжірибесінен]
- 6 Дэвид Клустер «Сыни ойлау дегеніміз не?» http://murmix.narod.ru/uch/psy/Formirovanie_i_sushnost_kriticheskogo_myshleniya.htm
- 7 И.Загашев Оқу және жазу арқылы сыни ойлауды дамытудың білім беру технологиясының негіздері. «Тоқтаумен оқу» стратегиясы <http://lib.1september.ru/2020/17/15.htm>
- 8 «Оқушылардың сыни тұрғыдан ойлауын дамыту нысандары мен әдістері» С.Мирсеитова, 2011 жыл.
- 9 «Қазіргі кездегі оқытудың педагогикалық технологиялары», Н. Қошқарбаев, 2010 жыл.
- 10 «Интерактивті оқыту әдісін қолданып, сабақты жоспарлау және басқару», Ж.А. Жартынова, В.Н. Ким, Н.О. Қойлық, А.Ш. Орақова, 2009 жыл.

**АЛҒАШҚЫ ӘСКЕРИ ДАЙЫНДЫҚ
САБАҒЫНДА ЖЕКЕ ТҰЛҒАНЫҢ ПАТРИОТТЫҚ
ҚАСИЕТТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ**

АРЫНОВ С. А.

Алғашқы әскери және технологиялық дайындықтың оқытушы-ұйымдастырушысы, Панфилов ЖОББМ, Ертіс ауданы, Павлодр обл.

Ел Президенті Қасым - Жомарт Тоқаевтың тамыз конференциясында «Ұлағатты ұрпақ тәрбиелеу – аса жауапты әрі күрделі міндет» деп әр оқушының құндылықтары мен қасиеттерінің қалыптасуы барша педагогтардың алдында тұрған үлкен міндет екенін атап өтті. [1]

«Қайратты әдісіне жолдас ет, әдісіне ақылынды жолдас ет» деп Бауыржан Момышұлы айтқандай өскелең ұрпақтың бойында патриоттық сезім ұялатып тәрбиелеу әрбір жаңашыл педагогтың мойнына жүктелген парыз деп санаймын. [2] Сондықтан жоғары технологиялы өндіріс кең қанат жайған, ақпарат басты құндылыққа айналған қазіргі заманғы қоғамда ұлттық сипаттағы тамыры тереңге жайылған құндылықтарымызды сақтай отырып, заман ағымына лайықты өз ана тілін білетін, басқа тілді құрметтейтін, тарихи зердесі жоғары, ұлттық салт-дәстүрден нәр алған, әлемдік ғылыми-техникалық прогресс көшіне ілесе алатын ұрпақты тәрбиелеу өте маңызды қажеттілікке айналып отыр.

Бүгінгі таңда еліміздің әрбір ұлтжанды азаматын ойландырмай қоймайтын, халқымыздың болашақта рухани тазаруы мен дамуы қалай болады, ұлттық тіліміз бен ділімізді, діншімізді, мәдениетімізді қалай сақтап қаламыз, өз есебімізді өзгеге бермей, өркениеттілікке қалай жетеміз деген сұрақтар өзекті мәселеге ретінде күн тәртібінде тұр. Осы мәселелерді шешудің бір жолы - ұлттығымызды, тәуелсіздігімізді жан-тәнімен қорғайтын және оған жасалып жатқан әр түрлі шетпіғылдарға тегеурінді тойтарыс бере алатын ойы орнықты, сөзі салмақты, парасатты азаматтарды тәрбиелеу.

XXI ғасырдың жаһандану үдерісі бүкіл әлем халықтарын бір-біріне жақындатып, мемлекет аралық байланыстарды күшейтіп, өркениеттердің өзара ықпалын одан ары жандандыра түсуде. Жер бетіндегі барлық ұлттар өзара жақындасып, олардың мәдениеті, ділі, діні өзгеріске ұшырауда. Бүгінгі таңда XXI ғасыр табалдырығын еркін аттаған азат ұрпаққа тәлім-тәрбие мен білім беруді жетілдірудің басым бағыттарын айқындап, ұлттық сананы қалыптастыру көкейкесті мәселелердің бірі болып отырғаны анық. Сондықтан келешек ұрпақты ұлтжандылық, отансүйгіштік тұрғыдан тәрбиелеу қажет. Жас ұрпаққа ұлтжандылық тәрбие берудің негізгі бағдарлы идеялары еліміздің Тұңғыш Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан – 2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты халыққа жолдауында көрініс тапқан: «Өз бойымызда және балаларымыздың бойында жаңа қазақстандық патриотизмді тәрбиелеуіміз керек. [3, 256]

Бұл ең алдымен елге және оның игіліктеріне деген мақтаныш сезімін ұялатады. Бірақ бүгінде қалыптасқан мемлекеттің жаңа даму кезеңінде бұл түсініктің өзі жеткіліксіз. Біз бұл мәселеге прагматикалық тұрғыдан қарауымыз керек. Осындай тәсіл ғана патриотизмді және оны тәрбиелеу мәселесіне прагматикалық және

шынайы көзқарасты оятады. 2050 жылға қарай біз Қазақстанның кез келген азаматы ертеңгі күнге, болашаққа өте сенімді болатындай саяси жүйе құруымыз керек. Біздің балаларымыз бен немерелеріміз сырт елден гөрі Отанында өмір сүргенді артық көретіндей, өйткені өз жерінде өзін жақсы сезінетіндей болуға тиіс. Біздің еліміздің әрбір азаматы өзін өз жерінің қожасы ретінде сезінуге тиіс». Сондықтан жас ұрпақты өз халқының тарихын, тегін, салт-дәстүрін, тілін, білімін меңгерген мәдениетті, адами қасиеті мол, шығармашыл тұлға етіп тәрбиелеу – өмір талабы, қоғам қажеттілігі.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы жас ұрпаққа жан-жақты білім мен тәрбие берудің мемлекеттік саясатының негізгі ұстанымдарын айқындап берді: Қазақстанның барлық азаматтарының білім алуға тең құқылы, әрбір азаматтың интеллектуалдық дамуына, психо-физиологиялық ерекшеліктеріне қарай, білімнің барлық деңгейіне кең жол ашылды. Әрбір азаматтың білім алуға құқылығын негізге ала отырып, бойына ұлттық құндылық қасиеттерін қалыптастырып, тәрбиелеуде дидактикалық шарттар, яғни оқыту, тәрбиелеу, дамыту, қалыптастыру үдерісін жан-жақты қамту қажеттілігі туындайды.

Жас ұрпаққа сапалы біліммен бірге саналы тәрбие беру қай кезде де өзектілігін жоғалтқан емес. Қазір де солай. Арғы ата-бабаларымыз жас өренді елін, жерін сүйуге үндеп, ұлттық салт-дәстүрмен сусындатуды мұрат тұтқан. Жаңа ғасырлардың белесінде өзінің 30 жылдық тарихына табан тіреген Қазақ елінің патриоттардың мекеніне айналуы өзгеге үлгі, өзімізге медеу. Мемлекет тарапынан отансүйгіштікті дамыту, сапалы білімге жол бастау бағытында келелі шаралар атқарылып, көлемді бағдарламалар жасалып жатқаны сондықтан болар.

Ұлтжандылық, отансүйгіштік, патриотизм сезімдері әркімнің бойында әр кезеңде оянып, кейін кәмілетке келгенде біржола буыны қатып, тәжірибемен, уақытпен, біліммен, қоршаған ортаның ықпалымен, балабақша, отбасы, мектеп, жоғарғы оқу орындары, бұқаралық ақпарат құралдары, қоғамдық ұйымдар мен қозғалыстар әсерімен қалыптасады. Оларды қалыптастыратын басты орта – отбасы мен мектеп. Өйткені өскелең ұрпақтың өмірінің басым бөлігі осы өзара тығыз байланысты екі ортада өтеді.

Мектеп қабырғасында жас буынның бойында ұлтжандылық, отансүйгіштік, патриотизм сезімдерін қалыптастыру, оларды Отанға, Қазақстанға, өз халқына деген мақтаныш сезімі тұрғысында тәрбиелеу кешенді үдеріс болып табылады. Жалпы білім беру

бағдарламасындағы барлық пәндер осы үдерістің дамуына өз үлесін қосады. Патриоттық сезімнің объектісі мен қайнар көзі - Отан десек, оның мазмұны: туған жер, табиғат, оның байлықтары, тарихы, халқы, оның тілі, салт-дәстүрі мен мәдениеті. Мектептегі білім беру үдерісі ауқымында осыларды жан жақты қарастыратын пәндердің барлығы арнайы тәрбиелік жұмыстармен ұштаса отырып, оқушы тұлғасын ұлтжандылық тұрғысында қалыптастыруға ұмтылады.

Мектеп қабырғасынан бастап оқушы Отан, туған жер, ұлт, халық, ерлік, егемендік, тәуелсіздік, патриот ұғымдарын жете түсіне бастайды. Өз Отанының, ұлтының тарихы туралы алғашқы мәліметтер жиынтығымен танысады. Тарихты оқып-үйрену оқушылардың бойында жалпы адамзаттың қалыптасуы мен дамуы, қоғам, мемлекет, тәуелсіздік жолындағы күрес және т.б. туралы жүйелі білім қалыптастырып, адамзат тарихындағы халықтар мен жеке тұлғалардың орны мен рөлін түсінуге мүмкіндік береді. Тарихи білімді игеру ұлтжандылық, отансүйгіштік, патриоттық сезімдермен бірлесе, сабақтаса жүзеге асады. Жас буынның өз елінің ұлтжанды азаматы, патриоты болып қалыптасуына әдебиеттің де қосар үлесі зор. Өз ұлтының, әлемдік мәдениеттің озық үлгілерімен танысу оқушының рухани құндылықтарды өз бойына сіңіруіне, әдеби шығармалардың жағымды кейіпкерлерінің іс-әрекеті негізінде тәлім-тәртіптік образ қалыптастыруына, өткен мен бүгіннің арасын байланыстырып, өз Отаны, өз халқы туралы мақтаныш сезіміне кенелуіне мүмкіндік береді.

«Алғашқы әскери дайындық» пәні оқу бағдарламасының негізгі мақсаты – саптық, тактикалық, атыс, медициналық дайындық, топография, азаматтық қорғаныс бойынша оқушылардың білімдерін қалыптастыру, Отансүйгіштікке, ұлтжандылыққа тәрбиелеу, алған білімдерін практика жүзінде көрсетуге ықпал жасау. Жас жеткіншектерді болашақта ҚР Қарулы Күштерінің қатарында болуға тәрбиелеу, ең алдымен, олардың бойында Қазақстанның азаматы деген мақтаныш сезімін қалыптастыруды, Отан қорғау қажеттілігін жете түсіндіруді, мектеп түлегі, Отанның болашақ қорғаушысы қандай болуы керек деген сұраққа жауап беруді қажет етеді. Міне осы міндеттерді орындау алғашқы әскери дайындық пәнінің ауқымында жүзеге асады.

Әскери-патриоттық тәрбие, ең алдымен, оқу үдерісінде іске асырылады. Алғашқы әскери дайындық пәні бойынша өтетін сабақтарда оқушылар Отан қорғауға бағытталған әскери қызметтің қыр-сырымен танысады, өздерінің бойында болашақта Қарулы

күштердің қатарында болуға қажетті сапаларды дамытады. Оқу бағдарламасына сәйкес оқушылар әскери қызметтің нақты салалары бойынша білім алумен қатар, Қазақстанның Қарулы Күштерінің тарихымен танысып, олардың бейбіт өмірді қорғаудағы ерліктерін мақтан етеді.

Патриоттық тәрбие өз халқының салт-дәстүрлерін, тарихын білумен қатар, сол елде тұратын басқа ұлттарға құрметпен қарумен, олардың да тарихын, ұлттық бейне-болмыс білумен тікелей байланысты. Көпұлтты мемлекетте ұлттар достығы, ұлтаралық келісімнің орын алуы мектеп қабырғасынан бастап оқушылардың бойында барлық ұлттардың теңдігі туралы түсінік қалыптастыруды қажет етеді. Ондай түсінік патриоттық тәрбие ауқымында қалыптасады.

Оқушыларға патриоттық тәрбие беру – оқушылардың бойында жоғары патриоттық сана, өз Отанына деген мақтаныш сезімін, Қазақстан Республикасының азаматы ретінде болашақта өзінің азаматтық парызы және конституциялық міндетін, яғни олардың Отан мүддесін қорғауға дайын болуын қалыптастыруға бағытталған жүйелі, мақсатты іс-әрекет. Ең бастысы, жастар мектеп қабырғасында жүріп өз бойларында өзіне деген сенімді, өзінің білетініне, қолынан келетініне деген сенімді, өзіндік арнамыстарын қалыптастырады. Сонымен қатар, оларға өмірдің мәнін айқындауда көмек көрсету, заңды, ұжымдық өмір нормаларын құрметтеуге тәрбиелеу, әлеуметтік және азаматтық жауапкершілігін дамыту да мектепте жүзеге асады. Адам бойындағы мұндай қасиеттер, сапалар өз Отанының әл-ауқаты мен оның іргесінің берік болуына, қорғаныс қабілетін арттыруға қамқорлық танытудан көрінеді. Сондықтан мұндай қасиеттер, сапалар болашақ Отан қорғаушысына ғана емес, жалпы кез келген адам үшін қажетті болып табылады.

Бүгінгі таңда әлемде, өз қоғамымызда болып жатқан өзгерістер мемлекет аумағының бүтіндігін сақтау, халықтың тыныштығын алатын лаңкестерге қарсы ұйымшылдықпен күрес, халықтың бейбір өміріне қауіп төндіретін кез келген сыртқы және ішкі күштерге қарсы тұрудың маңызды екенін көрсетіп отыр. Бұл жастарды ұлтжандылық, отансүйгіштік, патриоттық рухта тәрбиелеудің де маңызын арттыруда. Өйткені патриотизм дегеніміз тек қана Отанға деген сүйіспеншілік емес, ол жеке адамның аман-саулығының қоғамдық-мемлекеттік қауіпсіздікке тікелей байланысты екенін сезіну, ал мемлекетті нығайту дегеніміз-жеке адамды күшейту

екенін мойындау, яғни патриотизм мемлекет деген ұғымның жеке адаммен, оның өткенімен, бүгінгі күнімен және болашағымен байланысты болуын білдіреді.

Қазіргі уақытта оқушыларға білім беру, оларды тәрбиелеу және дамыту міндеттері барған сайын күрделеніп бара жатыр. Осыған байланысты мектеп ұжымының басты міндеті – орта мектепті бітіретін оқушының өмірге белсене араласуына, ғылымның шапшаң дамуына ілесіп, ашылған жаңалықтарды өздігінше оқып меңгеруіне, өмірде өз орындарын табуына жағдай жасау. Көрнекті педагог В. Сухомлинский «Егер балаға қуаныш пен бақыт бере білсек, ол бала солай бола алады», – дейді. [4.65]

Демек, шәкіртке жан-жақты терең білім беріп, оның жүрегіне адамгершіліктің асыл қасиеттерін үздіксіз ұялата білсек, ертеңгі азамат болатын жеке тұлғаның өзіндік көзқарасының қалыптасуына, айналасымен санасуына ықпал етері сөзсіз.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 https://www.akorda.kz/kz/speeches/internal_political_affairs/
- 2 https://massaget.kz/lafystayl/debiet/bauyirjan_momyishulyi/35450/
- 3 Назарбаев Н.Ә. «Қазақстан-2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты // Алматы ақшамы. – №151-152 (4713). -2012. -15 желтоқсан., 90
- 4 Педагогика. Оқулық. 3-басылым. Құрманалина Ш., Мұқанова Б., Ғалымова Ә., Ильясова Р., -188

РАЗВИТИЕ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ИНТЕЛЛЕКТА НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

АСЫЛХАНОВА Н. Ж.
магистрант, Торайғыров университет, г. Павлодар
АУБАКИРОВА Р. Ж.
к.п.н., профессор, Торайғыров университет, г. Павлодар

Чтобы изучение иностранного языка не стало обязанностью, рутиной, а учитывая, что система организации образования и преподавания в частности может быть травмирующим фактором для здоровья обучающихся и может привести к снижению их результатов обучения и мотивации, ухудшение дисциплины,

состояние тревожности, представляется необходимым создание особой эмоциональной здоровьесберегающей среды через формирование эмоционального интеллекта на занятиях по иностранному языку, который мотивирует к изучению языка и показывает его практическое применение [1].

В зарубежной и отечественной педагогике используется термин «эмоциональный интеллект», под которым понимают сумму знаний, умений и навыков, связанных с регуляцией эмоциональной сферы личности и необходимых для эффективной социализации и общения. В понятие входит умение различать и понимать эмоции, управлять своими эмоциональными состояниями и эмоциями партнеров по общению. По мнению Г. Бреслава, понятие «эмоциональный интеллект» позволило исследователям по-новому взглянуть на эмоциональную составляющую и увидеть, что «люди различаются не только тем, какие эмоциональные явления у них возникают и как они протекают, но и тем, как они могут справиться с их» [2].

При обучении иностранному языку многие компоненты «эмоционального интеллекта» (саморегуляция, эмпатия, исполнительская мотивация, рефлексия) необходимы для успешного формирования иноязычной коммуникативной компетенции студентов.

Эмоциональный интеллект развивается только в процессе общения, модулированного на уроке иностранного языка. Подключение эмоциональной сферы учащегося в процессе изучения иностранного языка способствует более успешному его усвоению.

Принципы формирования эмоционального интеллекта.

Самоуверенность. На занятиях следует обращать внимание на способности и возможности каждого ученика. В оценивании важен не только результат, но и усилия, которые студент приложил для его достижения. Необходимо показать сильные стороны каждого студента и результаты успешной работы, что способствует мотивации к изучению иностранного языка.

Самосознание. В обучение необходимо включить элемент самоконтроля, т.е. дать возможность учащимся самостоятельно оценивать свою работу.

Управление эмоциями. Преподаватель должен внимательно выслушать каждого ученика и научить его слушать других участников общения.

Мотивация к успеху. Необходимо ставить перед учащимися достижимые цели и задачи, использовать проектные и проблемные задания.

Сочувствие. На занятиях учащиеся должны научиться реагировать на эмоции других людей в различных ситуациях. Важно научить их ценить личные и коллективные достижения и успехи.

Навыки общения. Необходимо давать задания в парах, в группах, что способствует общению.

Существуют различные методики, технологии и упражнения, формирующие и развивающие эмоциональный интеллект. Их можно объединить под термином художественная техника. Использование художественных технологий позволяет сделать обучение иностранному языку творческим, интересным и разнообразным, особенно в неязыковом вузе [3].

Среди наиболее часто используемых приемов игровые формы заданий (ролевые игры, постановки, игры на развитие общения), стихи, рисунки и фотографии, музыка и песни, конкурсы.

Постановка на иностранном языке развивает эмоциональный интеллект учащихся в процессе овладения иностранным языком естественным образом, формируя жизненные ситуации и типы поведения.

Стихи на иностранном языке можно использовать как в качестве введения в тему, так и в качестве конкурсов.

Песни на иностранном языке способствуют прочному усвоению и расширению словарного запаса, усвоению грамматических структур. В песнях знакомая лексика представлена в новом контексте, а встречающиеся в песнях реалии стран изучаемого языка развивают чувство языка и знание стилистических знаков, песни также способствуют эстетическому воспитанию.

Групповые обсуждения позволяют сочетать результативность с развитием личностных компонентов эмоционального интеллекта. Таким образом, речевая направленность дискуссий включает в себя использование различных ситуаций, ролевого и подражательного общения. В дальнейшем эти виды деятельности реализуются в форме общения, которое организуется в соответствии с разработанным сюжетом, разделенными ролями и межролевыми отношениями.

Отметим, что речевая направленность процесса обучения состоит не столько в преследовании практической речевой цели, сколько в том, что путь к этой цели есть максимально практическое использование иностранного языка [4].

Ролевые игры приближают речевую деятельность к реальному общению. Ролевая игра – это речевая деятельность, игровая и обучающая, в ходе которой учащиеся выступают в определенных ролях. Целью ролевой игры является действие, которое необходимо выполнить. Ролевая игра как модель межличностного общения вызывает потребность в общении на иностранном языке [5].

Пословицы и поговорки развивают языковую интуицию, приучают мыслить языковыми терминами, расширяют словарный запас, делают речь живой и выразительной.

Видео на уроке иностранного языка открывает перед преподавателем и учащимися возможности усвоения иноязычной культуры, особенно при формировании социокультурной компетенции как одного из компонентов коммуникативной компетенции в целом. Грамотно подобранный фильм или учебное видео на иностранном языке позволяет учащимся войти в среду изучаемого языка, усвоить и повысить определенные нормы этики и морали [6]. Необходимо изучать и использовать правила речевого этикета, обращать внимание на манеры и ведение беседы, на выбор фраз и выражений, проявлять разные подходы, свойственные носителям чужой культуры [7].

Использование таких технологий способствует, в том числе, осуществлению эффективной межкультурной коммуникации с носителями языка.

Как известно, необходимыми условиями эффективного общения между двумя и более представителями разных культур являются знание иностранного языка, а также знание норм и правил поведения, психологии и менталитета [8].

Занятия по иностранному языку наиболее подходят для интеграции эмоций в процесс обучения, а добавление эмоционального компонента способствует более успешному его изучению и применению; формирование эмоционального интеллекта способствует развитию коммуникативной компетенции и более эффективной межкультурной коммуникации.

Умение читать эмоциональное состояние окружающих и показывать собственные эмоции в определенных жизненных ситуациях – один из важнейших аспектов общения в современном мире. Однако умение успешно общаться необходимо не только в повседневной жизни, но и в рамках школьного урока, что позволит конструктивно разрешать возникающие конфликты, успешно

общаться со сверстниками и учителями, повышать уровень внешней и внутренней мотивации.

Среди технологий, внедряемых на уроках иностранного языка, хотелось бы особо отметить технологию развития эмоционального интеллекта. Его актуальность определяется требованиями нового федерального государственного образовательного стандарта, национального проекта «Образование». Главная цель, которая стоит сегодня перед учителем - формирование гармоничной, целостной личности.

Эмоциональный интеллект – это сумма навыков и способностей человека распознавать эмоции, понимать намерения, мотивы и желания других людей и свои собственные, а также способность управлять своими эмоциями и эмоциями других людей с целью решения практических задач. проблемы.

Структурные компоненты эмоционального интеллекта:

1. Идентификация собственных эмоций.
2. Управление эмоциями связано с проблемой самоконтроля.
3. Понимание эмоций других.
4. Управление эмоциями других людей.

Человек с развитым эмоциональным интеллектом обладает следующими характеристиками: высокая стрессоустойчивость; харизма; общительность; ответственность; решительность; производительность; власть.

Рассмотрим следующие эффективные методики развития эмоционального интеллекта на занятиях по английскому языку:

1) Сторителлинг — это способ передачи информации и поиска смысла посредством разговора.

В рамках этой интерактивной методики, где помимо закрепления грамматических знаний, расширения словарного запаса, развития навыков аудирования и отработки разговорной речи, студенты имеют возможность проявить свое творчество, эмоционально окрасить этот рассказ и самовыразиться.

2) Списки - составление ассоциативного ряда в рамках определенной темы.

При этом, казалось бы, простом упражнении у вас автоматически будут всплывать определенные положительные образы и вы будете развивать лексические и грамматические навыки в устной или письменной речи, осваивать тот или иной материал.

3) «Выключить звук телевизора» — воспроизведение ситуации на основе просмотра видеофрагмента без звука, на основе только невербальных подсказок.

Эта методика учит читать эмоции других людей на основе невербального общения и показывать свое отношение к предложенной ситуации.

ЛИТЕРАТУРА

1. Кириллова А.И. Возможности формирования ценности здорового образа жизни на уроках иностранного языка // Гуманитарные научные исследования. – Апрель 2013. – № 4 [Электронный ресурс]. URL: <http://human.snauka.ru/2013/04/2788>
2. Бреслав, Г.М. Психология эмоций. – М.: Смысл, 2004.
3. Кириллова А.И. Использование арт-технологий на уроках иностранного языка // Гуманитарные научные исследования. – Декабрь 2013. – № 12 [Электронный ресурс]. URL: <http://human.snauka.ru/2013/12/5398>
4. Новгородова Е.Е. Особенности формирования устной иноязычной речи посредством речевого взаимодействия на занятиях по английскому языку // Современные научные исследования и инновации. – Январь 2014. – № 1 [Электронный ресурс]. URL: <http://web.snauka.ru/issues/2014/01/30526>
5. Валеева Р.З. Ролевая игра как активный метод обучения иностранному языку в вузах культуры и искусств // Гуманитарные научные исследования. – Декабрь 2013. – № 12 [Электронный ресурс]. URL: <http://human.snauka.ru/2013/12/5479>
6. Устинина Г.Ф. Использование видеоматериалов на занятиях иностранного языка как средство формирования навыков межкультурной коммуникации // Гуманитарные научные исследования. – Март 2013. – № 3 [Электронный ресурс]. URL: <http://human.snauka.ru/2013/03/2469>
7. Кириллова А.И. Межкультурная коммуникация через стратегии речевого поведения // Гуманитарные научные исследования. – Январь 2014. – № 1 [Электронный ресурс]. URL: <http://human.snauka.ru/2014/01/5741>
8. Сатарова Л.Х. Основные проблемы межкультурной коммуникации как фактор развития современного общества // Современные научные исследования и инновации. – Декабрь 2013. – № 12 [Электронный ресурс]. URL: <http://web.snauka.ru/issues/2013/12/29074>

ФОРМИРОВАНИЕ ИНКЛЮЗИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПЕДАГОГОВ В УСЛОВИЯХ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО УЧЕРЕЖДЕНИЯ

АУБАКИРОВА А. С.

магистрант, Торайгыров университет, г. Павлодар
учитель географии, СШ №4, г. Аксу

Современная система образования в свете модернизации претерпевает значительные изменения. Эти преобразования ориентируют специалистов на работу с детьми с особыми образовательными потребностями в разных направлениях.

Один из важных вопросов развития детей с ограниченными возможностями — образование. Это не только возможность получить документ и профессию. Это решение проблемы социализации детей с особыми потребностями. Для этого в Казахстане развивают инклюзивное образование.

Инклюзивное образование — (фр. «inklusif» — ‘включающее в себя’) — совместное обучение обычных детей и детей с ограниченными возможностями. То есть инклюзивное образование предполагает равные права и возможности для удовлетворения всех нужд и потребностей детей в образовании независимо от состояния их здоровья.

Особенности инклюзивного образования, его реализация в РК Согласно Конституции РК (ст. 30), все граждане страны имеют право на бесплатное среднее образование в государственных заведениях, а также в высших на конкурсной основе. Но до недавнего времени дети с ограниченными возможностями не могли учиться в обычных образовательных заведениях. Их отправляли на домашнее обучение либо в специализированные центры, что не обеспечивало необходимый уровень социализации, адаптации детей в обществе. Инклюзивное образование базируется на следующих принципах: Каждый ребенок особенный. Все дети равны в своих правах, в дружбе, в образовании, в праве на посещение кружков, концертов и прочего, а также перспектив дальнейшего социального развития. Каждый ребенок развивается в своем темпе, от этого он не становится лучше или хуже. Отношения между детьми строятся на доброте, отзывчивости, эмпатии. Взаимодействие детей расширяет их мировоззрение и развивает академический интеллект. Как реализуется инклюзивное образование в Казахстане? Инклюзия должна дойти до положения нормы, стать гуманистической

позицией общества. Законодательно этот вопрос решен. Президент Республики Казахстан Касым-Жомарт Токаев 26 июня 2021 года подписал Закон «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам инклюзивного образования». Государство обязуется создавать детям с особыми образовательными потребностями условия для получения образования в пределах системы образования с учетом их индивидуальных особенностей развития (статья 8, п. 1–1). Для детей с ограниченными возможностями разрабатываются специальные учебные программы. Организации дошкольного и среднего школьного образования по закону должны принимать всех детей, которые проживают на территории их обслуживания, в том числе детей с особыми образовательными потребностями (статья 26, п. 2). Чтобы инклюзивное образование стало нормой, нужно решить такие проблемы: неготовность педагогов, психологическая и профессиональная, работать с такими детьми; сложность для родителей других учеников принять факт обучения особенных детей вместе с их детьми; неподготовленность материально-технической базы садиков, школ и других учебных учреждений; опасения родителей детей-инвалидов из-за возможного психологического дискомфорта, социального остракизма (издевательства, насмешки), которые будут переживать их дети. В Казахстане расширили географию обучения специалистов-дефектологов. Сейчас их готовят в 17 вузах страны. Педагоги проходят переподготовку по этому направлению. Все эти шаги призваны развить инклюзивное образование, чтобы большинство особенных детей в дальнейшем чувствовали себя не изгоями, а полноценными и полноправными участниками общества. Перспективы инклюзивного образования в Казахстане и мировой опыт Инклюзивное образование — запрос современной жизни и международный стандарт. В Казахстане более 160 тысяч детей с ограниченными возможностями, которые нуждаются в инклюзивном образовании, в казахстанских школах введена должность педагога-ассистента — тьютора. Перспективы развития инклюзивного образования в Казахстане: Pxhere Согласно Государственной программе развития образования и науки Республики Казахстан на 2020–2025 годы, к 2025 году 100% школ, детских садов и 70% колледжей и вузов должны создать условия для инклюзивного образования. Инклюзивное образование — переворот в сознании современного человека и выбор открытых демократических государств. Инклюзивное образование — это

глобальное движение, которое поддерживается конвенцией ООН. Термин «инклюзия» и принципы инклюзивного образования были введены в международный обиход в 1994 году на Всемирной конференции по образованию лиц с особыми потребностями в Саламанке (Испания). В этом же году к международной программе «Образование для всех» присоединился и Казахстан. В Великобритании дети-инвалиды получили право обучаться в обычных школах еще в 1976 году. В специальных учебных центрах учатся только те, у кого тяжелые формы нарушений. Для развития инклюзивного образования в Англии: государство выделяет средства, готовит специалистов; с раннего возраста и до старшей школы особенного ребенка сопровождают психологи и педагоги, формируют у него необходимые умения и навыки, консультируют родителей; разрабатывают специальные учебные программы; кроме учителя, у ребенка есть ассистент, который помогает ему осваивать учебный материал, решает психологические и социальные вопросы. Эти меры позволяют детям с ограниченными возможностями чувствовать себя полноценными участниками общества, развиваться и стать полезными окружающим. Развитие инклюзивного образования — это развитие образования не только для детей с ограниченными возможностями, но и всей образовательной системы. Оно дает возможность обучаться всем на равных правах и в равных условиях. [4 с.5]

Инклюзивное образование, по мнению Ю.А. Герасименко - это признание ценности разных категорий детей (с особыми образовательными потребностями, разных этнических групп, принадлежности к той или иной социальной группе), их особенностей и способностей к обучению. Важно отметить, что система образования подстраивается под ребёнка, а не ребёнок под систему. В связи с реформированием системы образования необходимо решить вопросы качественного образования и социального взаимодействия детей с учетом их индивидуальных особенностей; учитывать уникальность каждого ребенка при разработке индивидуального плана развития и реализации образовательной программы. Одной из приоритетной составляющей работы в данном направлении является вопрос развития кадрового потенциала. [1 с.2]

Таким образом, сложились противоречия:

между необходимостью перестройки педагогов на новую инклюзивную систему образования и неготовностью педагогических кадров к реализации инклюзивной практики.

между объективной необходимостью формирования инклюзивной компетентности воспитателей и недостаточной теоретико-технологической разработанностью данной проблемы в научной литературе.

Цель исследования: теоретически обосновать, разработать и апробировать программу формирования инклюзивной компетентности педагогов дошкольной образовательной организации.

Объект исследования: инклюзивная компетентность педагогов в условиях общеобразовательного учреждения.

Предмет исследования: формирование инклюзивной компетентности педагогов в условиях общеобразовательного учреждения.

Гипотеза: процесс формирования инклюзивной компетентности педагога будет успешным при условии:

разработки и реализации специальной программы для воспитателей на основе компетентностного подхода;

содержание и реализация программы будет направлено на развитие и получение нового профессионального опыта в инклюзивном образовании;

реализация программы будет направлена на развитие профессиональной компетентности педагогов, обеспечивающей развитие мотивационного, когнитивного и рефлексивного компонентов готовности педагогов к работе в условиях инклюзии;

реализация программы будет носить непрерывный характер с учетом тенденций развития в зарубежной и отечественной практике формирования единой команды специалистов образовательной организации, работающих в условиях реализации инклюзии

Задачи исследования:

Проанализировать психолого-педагогическую литературу по проблеме формирования инклюзивной компетентности педагогов общеобразовательных учреждений.

Выделить методические приемы формирования инклюзивной компетентности педагогов общеобразовательных учреждений

На эмпирическом уровне выявить и оценить компетентность педагогов в реализации инклюзивной практики

Разработать, апробировать и определить эффективность специальной программы формирования инклюзивной компетентности педагогов общеобразовательных учреждений

Практическая значимость исследования: заключается в том, что разработанная программа формирования инклюзивной компетентности педагогов общеобразовательных учреждений может быть использована в практической деятельности педагогов образовательной организации, будет полезна специалистам, менеджерам, работающим в сфере образования, так как повышает профессиональную и психологическую готовность в реализации инклюзивной практики.

Актуальным направлением в русле комплексного культурологического подхода в настоящее время выступает компетентностный подход, он определяет ориентиры, содержания и методы образования. Последовательное и полное воплощение компетентностного подхода – один из способов реализации культурологической концепции, так как он вбирает все его основные составляющие, предусматривает готовность к деятельности, активному участию в различных сферах жизни, закладывает основу жизненной успешности и самореализации.

Компетентностный подход в образовании большинством исследователей (И. А. Зимняя, А. В. Хуторской, Б. И. Хасан, Г. К. Селевко, Д. Равен и др.) рассматривается как комплексная ориентация образования на достижение интегрированного результата в образовании: обществом ценностных ориентаций, достаточно высокого уровня знаний, умений и навыков, осведомленности, опыта, развитых способностей, готовности к жизни и деятельности в различных сферах. Такой подход является альтернативой односторонне-предметной ориентации образования.

Компетентностный подход выражает лучшие традиции мирового и отечественного образования, служит способом реализации личностноориентированного, деятельностного, культурологического подходов, но в то же время он более универсален, мобилен и одновременно конкретен и практичен. Однако его практическая реализация сопряжена с преодолением многих затруднений, требует основательной перестройки образовательного процесса. Поэтому более привлекательна позиция сторонников «эволюционного сценария», постепенного встраивания компетентностного подхода в существующую систему образования (Л. Н. Боголюбов, А. В. Хуторской и др.). [5 с.3]

Инклюзивная компетентность педагогов относится к уровню специальных профессиональных компетентностей. Это интегративное личностное образование, обуславливающее способность педагогов осуществлять профессиональные функции в процессе инклюзивного образования, учитывая разные образовательные потребности учащихся и обеспечивая включение ребенка с ограниченными возможностями здоровья в среду образовательной организации и создание условий для его развития и саморазвития. В структуру инклюзивной компетентности педагога входят ключевые содержательные (мотивационная, когнитивная, рефлексивная) и ключевые операционные компетенции, которые рассматриваются как компоненты инклюзивной компетентности педагога.

Подготовка компетентных кадров для инклюзивного образования является одним из условий реализации самой инклюзии. На настоящий момент решение этого вопроса оказывается наименее обеспеченным как организационно, так и методически. Уже на первых этапах внедрения инклюзии, у педагогов возник страх перед неизвестностью, профессиональная неуверенность, нежелание изменяться, психологическая неготовность к работе с «особыми детьми». Для оценки качества инклюзивного процесса в системе образования необходима разработка комплекса программ мониторинга показателей динамики оценки развития процесса инклюзии, одним из таких показателей является готовность педагога к профессиональной деятельности в рамках инклюзии.

Готовность педагогов к работе в условиях инклюзивного образования рассматривается через 2 основных показателя: профессиональная готовность и психологическая готовность. [2 с.5]

Структура профессиональной готовности:

информационная готовность;

владение педагогическими технологиями;

знание основ психологии и коррекционной педагогики;

знание индивидуальных отличий детей;

готовность педагогов моделировать урок и использовать вариативность в процессе обучения;

знание индивидуальных особенностей детей с различными нарушениями в развитии;

готовность к профессиональному взаимодействию и обучению.

Структура психологической готовности:

эмоциональное принятие детей с различными типами нарушений в развитии (принятие—отторжение);

готовность включать детей с различными типами нарушений в деятельность на уроке (включение—изоляция);

удовлетворенность собственной педагогической деятельностью [3 с.12-13].

Организация инклюзивной практики — это процесс творческий. В инклюзивном подходе заложена необходимость изменять образовательную ситуацию, создавать новые формы и способы организации образовательного процесса с учетом индивидуальных различий детей. Поэтому педагог должен обладать особым набором профессиональных компетенций, которые позволят ему реализовать инклюзивную практику.

Но не один из перечисленных способов не будет эффективным, если педагог сам не осознает необходимости повышения собственной профессиональной компетентности. Для этого необходимо создать те условия, в которых педагог самостоятельно осознает необходимость повышения уровня собственных профессиональных качеств.

ЛИТЕРАТУРА

1 Организация инклюзивного образования для детей с ограниченными возможностями здоровья. Учебное издание /Под ред. Алехиной С. В. Кутеповой Е.Н. – Московский городской психолого-педагогический университет, Москва 2013

2 Алехина С.В., Алексеева М.Н., Агафона Е.Л. Готовность педагогов как основной фактор успешности инклюзивного процесса в образовании // Психологическая наука и образование №1: Инклюзивный подход и сопровождение семьи в современном образовании. М., 2011.

3 Организация инклюзивного образования для детей с ограниченными возможностями здоровья. Учебное издание /Под ред. Алехиной С. В. Кутеповой Е.Н. – Московский городской психолого-педагогический университет, Москва 2013

4 Хафизуллина И.Н. К вопросу об инклюзивной компетентности учителя общеобразовательной школы / И.Н. Хафизуллина // Сборник материалов II межрегионального семинара «Государственная социальная политика по защите детства: теория и практика». – Астрахань, 2007. (324 с. – С. 58-67. (0,5 п.л.)

5 Ярская-Смирнова Е. Р., Лошакова И. И. Инклюзивное образование детейинвалидов // Социологические исследования. – 2003. – № 5.

**«ХАЛЫҚҚА ҚЫЗМЕТ КӨРСЕТУ ГЕОГРАФИЯСЫ»
КУРСЫ МЫСАЛЫНДА ФАКУЛЬТАТИВТІК КУРС
БОЙЫНША ҚАШЫҚТЫҚТАН
ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ**

БАЙБУСУНОВА Н. М.
магистрант, Торайғыров университеті, Павлодар қ.
ФАУРАТ А. А.
ассоц. проф. доцент, PhD, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

Заманауи қоғамның қалыптасу дәуірінде қоғамның шығармашылық және де интеллектуалдық әлеуетінің маңызы едәуір артқан кезде, білім үдерісінде цифрлық технологиялар жағдайындағы қашықтықтан оқыту үрдісі елеулі орын алып отыр.

Осы орайда, қазіргі уақытта оқушыларды оқыту теориясы мен әдістемесі саласындағы көптеген зерттеулер креативтілікті, дербестікті дамытуға және ең алдымен құзыреттіліктерді арттыру үшін, сондай-ақ қашықтықтан оқытуда жұмыс істеу кезінде оң нәтижелерге қол жеткізу үшін ең оңтайлы цифрлық технологияларды пайдалануға арналған. Бұлар оқытушылардың өздігінен білім алуына, өзіндік жұмыс процесінде жеке және кәсіби түрде өзгеруіне мүмкіндік беретін дидактикалық жағдайларды табуының қажетті шарты болып табылады [1, б. 32-34].

Осыған сәйкес, мысалға география пәні өзінің мазмұнында физикалық және қоғамдық географияның негіздерін біріктіретін ерекше оқу пәні ретінде белгілі. География сабақтарында қашықтықтан оқыту құралдарын пайдаланудың отандық тәжірибесіне көз жүгіртсек, көбінесе география бойынша оқу сабақтарын өткізу үшін ZOOM құралдарын базалық мессенджер ретінде ұсынуға мүмкіндік береді. Интернеттің жоғары жылдамдығы сабақта бейнефрагменттер мен дайын сабақтарының материалдарын сенімді пайдалануға мүмкіндік береді екендігі анықталды [2, б. 41].

Сонымен қатар, ZOOM платформасы қашықтан оқытуда қол жетімділікте кеңес беру кезінде өзін дәлелдегенін аңғарамыз. ZOOM-ның география бойынша оқу сабақтарында кез-келген түсті және қалыңдықтағы маркерлермен сурет салу және жазу мүмкіндіктері өте ыңғайлы түсіндірме жазулар презентациялардың

үстінде де, арнайы ақ тақтада да қатысушылар өз экрандарын бөлісе алады әрі жазбалар жасау арқылы максималды интерактивтілікке қол жеткізе алады. Топтық чаттар, тарихты іздеу, файл алмасуды біріктіру және деректер мұрағаты, бейне жазу мүмкіндігі, екі параллель ZOOM бөлімін құру мүмкіндігі – бұл жұмыс үшін өте маңызды және пайдалы құралдар. Осы ретте қашықтан оқытуда кеңінен қолданатыны анықталды [3, 4].

Сонымен қатар, географиялық пәнді оқыту үдерісінде google ұсынатын электрондық поштаны пайдалану да маңызды болып шықты gmail.com немесе yandex @yandex.ru екі пошта агенті де спамды тиімді түрде сүзеді, сонымен қатар Google Cloud және Яндекс-диск қоймаларын пайдалану арқылы үлкен көлемдегі деректерді жіберуге мүмкіндік береді [5]. Электрондық поштаның түрлерін қолданудағы бір себеп – олар күннің уақытына немесе тұрақты уақытқа байланысты жұмысын тоқтатпайды және хакерлік шабуылдар болмайды. Және де көптеген оқушылар өздерінің үй тапсырмаларын, толтырылған контурлық карталардың фотосуреттері мен сканерлеп жібереді, сонымен қатар ZOOM консультациясына дейін күте алмайтын кейбір төтенше сұрақтарын қоя алады [6, б. 12].

Сонымен қатар, географиялық пәнді оқыту үдерісінде Youtube бейне хостингінің басты артықшылығы - кез-келген географиялық (және тек қана емес) тақырыптағы бейне мазмұнның көптігі, бірақ бұл порталдың басты кемшілігі, әрине – жарнама. Оқу сабақтарында «National geographic», «Naked science», «Моя планета», «Орел и решка» арналарының оқыту және бейнефильмдерін көрсету ерекшелік екендігі қарастырылды.

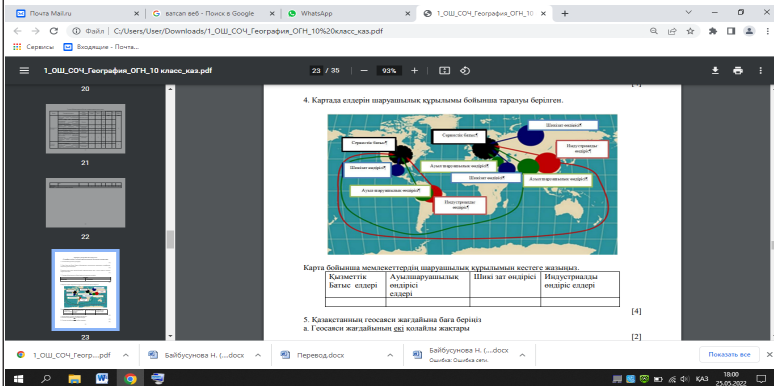
Осыған сәйкес, білім беру үдерісінде қашықтықтан оқытуда цифрлық платформаларды зерттей келе, халыққа қызмет көрсету географиясы курсы мысалында факультативтік курс бойынша «Nearpod» және де «ZOOM» платформаларын таңдауға мүмкіндік туды [7, б. 32-34].

«Nearpod» - бұл мұғалімдерге дәріс барысында презентациялар жасауға және оқушылармен ақпаратпен бөлісуге мүмкіндік беретін онлайн-платформа [8].

Осы құралдардың платформаларында халыққа қызмет көрсету географиясы курсы мысалында факультативтік курс бойынша оқыту дәрістері әзірленіп, ұйымдастырылды. Халыққа қызмет көрсету географиясы курсы мысалында факультативтік курс бойынша

тәжірибелік жұмыс ұйымдастырылды. Экспериментке 11 білім алушы қатысты.

Халыққа қызмет көрсету географиясы курсы мысалында факультативтік курстың тәжірибелік жұмыстың қалыптастырушы кезеңінде оқушылар екі топқа яғни, алты және бас адамнан бөлінді. Тәжірибе барысында бірінші топқа «ZOOM» платформасы арқылы арнайы дайындалған сабақ негізінде карта бойынша мемлекеттердің шаруашылық құрылымы тапсырма орындау үшін өздерінің смартфондары немесе планшеттерді қолдану ұсынылды. Факультатив сабақ барысында тапсырмаларды орындау үшін 15-20 минут уақыт берілді (сурет 1).

Сурет 1 – «ZOOM» платформасы қалыптастыру кезеңінде берілген тапсырма

Аталмыш тапсырмада оқушылар қатарына мемлекеттерін шаруашылық құрылымы бойынша кестеде қызметтеік, ауыл шаруашылық, шикізат өндірісі және индустриалды мемлекеттер бойынша ақпарат толтыру ұсынылды. Факультативтік тәжірибесінің екінші тобына мынадай тапсырма берілді яғни, сол тапсырманы (жазбаша немесе ауызша) дәстүрлі түрде орындау.

Курс мысалында факультативтік тәжірибе барысында бірінші топ оқушылардың сабаққа деген мотивациясының бастапқы деңгейі әлдеқайда жоғары болды, өйткені оларға жаңа жұмыс түрі ұсынылды, сонымен қатар олардың қолында өз гаджеттері болды (кесте 1). Екінші топта оқушылар тапсырмаға ынта-жігерсіз жауап берді, өйткені жаңа ақпаратты үйренудің бұл әдісі дәрістерде жиі қайталады.

Кесте 1 – 2022 жылдың наурыз айындағы оқушылардың өзіндік жұмысының нәтижелері

Оқушылардың тапсырмаларды орындау нәтижелері	Ұпай	
	1 топ (6 оқушы)	2 топ (5 оқушы)
Қызмет көрсету географиясы курсы мысалында факультативтік курсы бойынша жазбаша тапсырмалардың нәтижелері	15 ұпай	11 ұпай
Қызмет көрсету географиясы курсы мысалында факультативтік курсы бойынша сараптау және талқылау тапсырмалар нәтижелері	11 ұпай	10 ұпай
Қызмет көрсету географиясы курсы мысалында факультативтік курсы бойынша арнайы тапсырмаларды құрастыру және орындау нәтижелері	14 ұпай	11 ұпай
Қызмет көрсету географиясы курсы мысалында факультативтік курсы бойынша өздік тапсырмаларын орындау	15 ұпай	9 ұпай
Қызмет көрсету географиясы курсы мысалында факультативтік курсы бойынша қорытынды презентация, тест тапсырмаларын орындау	17 ұпай	12 ұпай
Жалпы ұпай саны	72 ұпай	53 ұпай

4 аптадан кейін оқушылардың факультатив сабақ бойынша жаңа материалдарды ұсынудың жаңа әдісі өзгертілді. Мысалға төмендегі сызбаны мұқият талдап, 15 минут ішінде 7 сұрақтан құралатын тест тапсырмалырын құрастыру оқушылар назарына ұсынылды (сурет 2). Жоғарыда көрсетілгендей, эксперименттік жұмыстың қалыптастырушы кезеңінде дәстүрлі емес сабақтар мен қызықты теориялық лекциялар легі енгізілген болатын.

Сурет 2 – Қалыптастыру кезеңінде берілген тапсырма

Сонымен қатар, факультативтік тәжірибе барысында оқушылардың жағымды уәждерін қалыптастыру үшін бәсекелестік сипаттағы ойындар, слайд дайындау, шолу сабақтары, тест сұрақтары және т.б. сабақтар легі ұсынылған болатын.

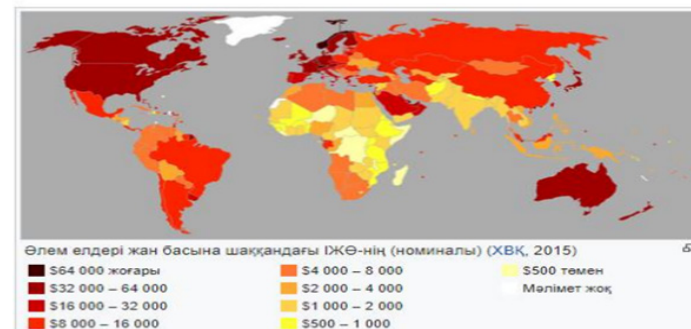
Мысалға, оқушылар «Nearpod» платформасы арқылы берілген кесте арқылы әлемдік діндер бойынша дұрыс және бұрысын анықтап, аталмыш бойынша арнайы слайд жасау тапсырмасы және берілген тақырып бойынша тест сұрақтарын құрастыру берілді (кесте 2).

Кесте 2 – «Nearpod» платформа арқылы орындалатын тапсырма үлгісі

Әлемдік діндер	Қалыптасу тарихы	Басты ағымдары	Басты таралу айырмашылықтары
Христиан	Б.з.д. Рим империясының шығыста пайда болған	Католик, Протестант, православие Израиль жерінде пайда болды.	Еуропа, Азия, Америка, Африка
Ислам	610 жылы Арабия түбегінде қаланды.	Суннит, шиит	Азия (Арабия, Солтүстік Америка)
Буддизм	Б.з.д. II ғ. қалыптасты	-----	Азия (Қытай), Корея, Мьянма

Қызмет көрсету географиясы курсы мысалында факультативтік тәжірибе барысында дәстүрлі емес сабақтарды өткізудің негізгі әрі басты мақсаты – оқушыларға берілген тақырыптар бойынша ақпаратты кәсіби түрде жеткізу, оқу материалын байытып әрі қызықты ұйымдастыру болатын. Осыған сәйкес, қызмет көрсету географиясы курсы мысалында факультативтік тәжірибенің екінші топ оқушылары «Nearpod» платформасымен жұмыс істеуге ұсынылды (сурет 3).

Картадан дүниежүзі елдерінің жан басына шаққандағы ЖІӨ берілген.

Сурет 3 – «Nearpod» платформа арқылы орындалатын тест құрастырудың тапсырма үлгісі

Жоғарыда орналасқан кестелердің көрсеткіштеріне көз жүгіртсек, «Nearpod» платформасын қолданған оқушылар тобының жұмысының тиімділігі жоғары екендігін байқауға болады (сурет 5).

Сурет 5 – 2021 жылдың сәуір айындағы 2 топ студенттердің өзіндік жұмысының нәтижелері

Сонымен қатар, қызмет көрсету географиясы курсы мысалында факультативтік курсының тәжірибе жұмысы кезінде оқушылар санатымен арнайы сауалнама жүргізілген болатын. Сауалнама нәтижесі бойынша оқушылардың 90%-дан астамы факультативтік жоспарда дәстүрлі емес форматта орындалуын таңдағанын аңғаруға болады (5-сурет).

Сондықтан да, қызмет көрсету географиясы курсы мысалында факультативтік тәжірибе барысында «ZOOM», «Nearpod» онлайн-білім беру платформаларын қолдану: оқытушы мен оқушының шығармашылық қабілеттерін дамытуға, оқыту уақытын тиімді

пайдалануға, сонымен қатар білім үдерісінің субъектілерінің он эмоционалдық жағдайларды туғызуға мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, халыққа қызмет көрсету географиясы курсы мысалында факультативтік оқытуда да сабақтар мен бәсекелестік сипаттағы тест тапсырмалары, ойындарды, саяхат сабағын, слайд жасау, ашық ойындарға, атласпен жұмыс жасау негізделген сабақты көптеген оқушылардың білімдерінің артуына ықпал етті. Бұны қызмет көрсету географиясы курсы мысалында факультативтік тәжірибе барысында оқушылардың тапсырмаларды орындау көрсеткіштері 9-11-ден 14-15-ке дейін артқанын көруге болады.[9, б. 58].

Қорыта келе, дәстүрлі типтегі сабақтармен салыстырғанда халыққа қызмет көрсету географиясы курсы мысалында факультативтік курс бойынша қашықтықтан оқытуды дұрыс пайдалану кезінде келесі ерекшеліктер болды:

- қызмет көрсету географиясы курсы мысалында факультативтік тәжірибе барысында мұғалімнің де, оқушының де шығармашылық әлеуеті артты;
- факультативтік тәжірибесінің оқу уақытын дұрыс пайдалану тиімділігі артты;
- тәжірибе барысында оқушылар мен мұғалім арасында ақпарат алмасу жылдам қарқынмен жүзеге асырылды;
- курс мысалында факультативтік тәжірибе барысында оқушы тек тыңдаушы ғана емес, сонымен қатар толығымен белсенді ретінде танылды;
- тақырыпты толығымен ашу, оқу материалының мазмұндық-мағыналық мағынасын цифрлық технологиялар арқылы жүзеге асыру мүмкіндігі;
- материалдың түрлі формалары мен әдістері кеңінен қолданылды;
- оқу материалын менгеруде оқушылардың есте сақтау қабілеті артты;
- анимацияны, аудио және бейнематериалдарды пайдалана отырып, оқушыларға эмоционалды-психологиялық әсер етті [10, б. 124]

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Мусаева, Г. А. Ақпараттық технологияларды дәріске қызығушылығын арттыру құралы ретінде пайдалану // Мектептегі технология. – 2010. – №5. – Б.32–34.

2 Жумабаева, Ж. О. География пәнін оқыту үдерісінде қашықтықтан оқыту платформаларын қолдану // Қазақстан білім журналы. – 2018. – №4 – б. 41.

3 Использование дистанционных технологий на уроках географии – 2022 [Электронный ресурс] - Режим доступа: <https://ukz.kz/ru/app/23226>

4 Воронина, Д. В. Педагогический дизайн как средство развития учебной мотивации студентов дистанционной формы обучения [Текст] // Ярославский педагогический вестник. – 2016. – № 5. – С. 135-140.

5 Байсалбаева, М. К., Сыздыкова Г. С. Принципы конструктивной обратной связи в исследовательской практике учителя [Текст] // Молодой ученый. – 2019. – № 6(244). – С. 198–201.

6 Арманова, К. К. Ақпараттық технологияларды қолдану // Мектептегі технология.– 2015. – №8. – б. 12.

7 Краевский, В. В. Инновациялар мен дәстүрлер – білім әлемінің екі полюсі // Эйдос интернет-журналы. – 2003– №5. – Б.32–34.

8 Nearpod - приложение для эффективного мобильного обучения // [Электронный ресурс] - Режим доступа: <http://didaktor.ru/nearpod-prilozhenie-dlya-effektivnogo-mobilnogo-obucheniya/>

9 Иманбаева, А. Оқу-тәрбие процесін ақпараттандырудың менталитеті // Қазақстан мектебі. – 2000. – №2 – б. 58.

10 Халитова, І. Р. Әлеуметтік педагогика // Қазақстан мектебі. – 2000. – №3 – б. 124.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕТОДА КРОССЕНСА ПРИ РАЗВИТИИ РЕЧИ ДЕТЕЙ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ

БАРАНОВСКАЯ В. А.

учитель – логопед, Специальный детский сад №13, г. Экибастуз

Модернизация системы дошкольного образования, его целей и задач содействует развитию интеллектуальных способностей старших дошкольников. На необходимость реализации данного направления указывает и Государственный общеобязательный стандарт дошкольного воспитания и обучения, предъявляющий высокие требования к развивающей специфике содержания

образования, а также к педагогическим технологиям и методам, призванным стимулировать интеллектуально – познавательный потенциал дошкольников.

В центре внимания педагогов должна быть ориентация образовательного процесса на познавательные возможности дошкольника и на их реализацию в различных видах деятельности.

Способность к развитию существует в человеке с рождения. Развитие обусловлено некоторыми наследственными механизмами, однако и социальная среда является существенным фактором в формировании личности. Процессу развития присущи стадийность и неравномерность. Возрастные изменения определяют количественные и качественные возможности развития. В связи с разработкой теории развивающего обучения, были выдвинуты предположения, о том, что ребенок с дошкольного возраста способен овладеть многими общими теоретическими понятиями. В связи с этим возможно активизировать умственное развитие через содержание учебного материала, в котором приоритет отдается повышению теоретического уровня.

Дети с ограниченными возможностями – это дети, имеющие различные отклонения психического или физического плана, которые обуславливают нарушения общего развития, не позволяющие детям вести полноценную жизнь.

У детей с ограниченными возможностями здоровья очень часто наблюдаются нарушения всех сторон психической деятельности: внимания, памяти, мышления, речи, моторики, эмоциональной сферы.

Развитие речи в дошкольном детстве является процессом, многоаспектным по своей природе. Этот процесс органически связан с умственным развитием, поскольку развитое мышление человека – это речевое, языковое – словесно- логическое мышление. Взаимосвязь речевого развития, овладение языком и умственного, познавательного развития свидетельствует об огромном значении языка для развития мышления. Вместе с тем взаимосвязь речевого и интеллектуального развития ребёнка необходимо рассматривать и в обратном направлении – от интеллекта к языку [1, с. 8].

В младшем возрасте ребёнок с большим трудом понимает чужую речь, в лучшем случае, улавливает тон, интонацию, мимику говорящего и отдельные опорные слова, относящиеся к его потребностям. Со временем ребенок станет лучше понимать

обращенную к нему речь, однако очень долго он воспринимает только то, что связано с его личным опытом.

У детей с недостатками развития особенно глубоко нарушено мышление. Ребенок затрудняется делать элементарные обобщения, очень узко воспринимает то, о чем вы ему рассказываете.

Ф.А. Сохин рассматривал взаимосвязь речевого и умственного аспектов овладения родным языком в дошкольном детстве в нескольких направлениях. Словесно –логическое мышление возникает не сразу, не на первых порах усвоения ребёнком родного языка. Начальные формы мышления дошкольника- наглядно – действенное и наглядно-образное (Н.Н. Поддьяков), затем они взаимодействуют со словесно – логическим мышлением, которое постепенно становится ведущей формой мыслительной деятельности, осуществляющейся на лексических, грамматических и других речевых средств. Здесь развивается интеллектуальная функция языка [2, с.20].

В процессе мыслительной деятельности вырабатываются определенные приемы и операции (анализ, синтез, сравнение, обобщение, конкретизация).

У детей с ЗПР наблюдается задержанный темп формирования мыслительных операций, что в дальнейшем отрицательно скажется на обучении в школе. Поэтому очень важно, как можно раньше начать работать над развитием мышления у детей с ЗПР.

В процессе формирования устной речи детей с речедвигательными нарушениями мы должны создать необходимые условия для возникновения этих предпосылок... иными словами, ребёнок должен достигнуть такой ступени слухоречевого развития, при котором становится возможным формирование обобщенного представления звуковых вариантов основного звука, то есть фонематического представления. [3, с.69].

Работая с детьми с ОВЗ, при подготовке занятий задумываешься о том, как познакомить детей с новыми знаниями, пробудить интерес и желание добывать информацию самостоятельно.

Методический прием «кроссенс» относят к интерактивным методам обучения, соответствующим личностно-ориентированному подходу. Он основывается на прямом взаимодействии детей со своим опытом и опытом своих друзей. Новое знание, умение формируется на основе такого опыта. «Кроссенс» - это метод, позволяющий на практике создать условия для самостоятельного творческого поиска. Дети не только находят связи между предметами и явлениями,

они углубляют свои знания, раскрывают новые грани понимания привычных вещей.

Метод кроссенса появился сравнительно недавно - в 2002 году, разработан Сергеем Фединым - писателем, педагогом, математиком и Владимиром Бусленко - доктором технических наук, художником и философом. Первый кроссенс они опубликовали в журнале «Наука и жизнь». Авторами утверждалось, что при решении кроссенса развиваются все аспекты мышления - память, ассоциации, синтез и поиск информации, неординарность мышления. [4, с.33].

Слово «кроссенс» означает «пересечение смыслов» и придумано по аналогии со словом «кроссворд». Это ассоциативная головоломка нового поколения, представляющая собой цепочку из девяти картинок, замкнутых в стандартное поле как для игры в «Крестики-нолики». Для разгадки кроссенса надо найти цепь ассоциаций между любыми двумя соседними (то есть имеющими общую сторону) картинками. При этом ассоциации следует искать не только по каким-либо «внутренним» свойствам объектов, но и по «внешним» (скажем, по сходному звучанию соответствующих слов).

Уникальность данного метода заключается в том, что его можно использовать при обучении с детьми начиная со старшего дошкольного возраста, поняв смысл и суть кроссенса, дети могут разгадывать кроссенсы сами, и даже составлять их, подбирая необходимые по теме и смыслу картинки.

Девять изображений расставлены так, что каждая картинка имеет связь с предыдущей и последующей, а центральная объединяет по смыслу сразу все.

У детей 5-7 лет практически нет ассоциативных связей, познавательные процессы находятся в стадии формирования и развития. Адаптацию технологии нужно осуществлять в рамках одной темы, постепенно расширяя ассоциативный ряд.

Задача разгадывающего кроссенс - найти ассоциативную связь между соседними (то есть имеющими общую сторону) картинками. Связи в головоломке могут быть как поверхностными, так и глубинными.

Для удобства лучше пронумеровать клетки заранее, чтобы дети (особенно на первых порах) не запутались. Дети, глядя на изображение, должны понять его смысл (кстати, можно для удобства делать некоторые подписи), немного рассказать о нем, далее установить логическую связь со следующим изображением, также рассказать о нем. И так далее, пока не доберутся до центрального квадрата и не завершат свое повествование самым главным фактом.

Технология кроссенс позволяет упражнять детей в умении выделять и называть предметы, их признаки, состояния, действия; учить классифицировать и обобщать предметы, явления, развивать зрительное восприятие, определять пространственные отношения символов, образов размещенных в таблице, употреблять в речи предположно-падежные конструкции. Способствует умению анализировать, вычленять части, объединять в пары, группы, целое; систематизировать предметы по основному и второстепенным признакам, развивать логику и образное мышление; умение связно мыслить, составлять рассказы, перекодировать информацию, смекалку, тренировать внимание.

На первом этапе предполагается, проводится мониторинг стартовых возможностей дошкольников, который включает: исследование уровня развития лексико-грамматического строя речи; развитие зрительно-пространственных представлений; степень сформированности высших психических функций.

На втором этапе формулируются целевые ориентиры применения технологии. Педагог определяет алгоритм создания кроссенса по направлениям коррекционной работы: развитие и коррекция фонематического восприятия; развитие и коррекция лексико-грамматического строя речи; развитие и коррекция связной речи детей.

В процессе коррекционно-развивающей деятельности, по каждому направлению создается раздаточный и демонстрационный дидактический материал, формируется банк презентаций по темам кроссенса.

На третьем этапе педагог разрабатывает и проводит организованную деятельность с использованием технологии.

Педагог заранее готовит поле с картинками, расставляя их в определенной последовательности. Задача детей - «разгадать» кроссенс, уловить ассоциативную цепочку и составить рассказ.

Данный метод можно использовать на любом этапе работы с детьми как на стадии определения темы образовательной деятельности, определения и постановки проблемы, так и для закрепления материала, как способ организации групповой работы (составление кроссенса на заданную тему из предложенных изображений), как творческая совместная работа родителей с детьми.

При создании кроссенса можно воспользоваться следующим алгоритмом: определение тематики, общей идеи; выделение

элементов, имеющих отношение к идее, теме; нахождение связей между элементами, определение последовательности; выделение отличительных черт, особенностей каждого элемента; поиск и подбор изображений, иллюстрирующих элементы и построение ассоциативной связи между образами элементов.

Задача, стоящая перед детьми - объяснить кроссенс посредством видения взаимосвязи изображений, составить рассказ. Такой прием позволяет организовать работу с текстом, рисунками, символами. Педагог может создавать разно уровневые обучающие задачи, что дает возможность продвигаться от одного уровня к другому, более сложному.

Направление решения кроссенса: кроссенс можно решать в любом направлении, т.е. все символы в таблице взаимосвязаны определенным смыслом. Однако, у дошкольников наблюдается недостаточная сформированность зрительно-пространственных представлений, поэтому возникают трудности восприятия материала. Предлагается, особенно на начальных этапах использования технологии, определять направление в таблице (можно рисовать стрелочки, или просто показывать направление от одной картинке в таблице к другой по часовой стрелке).

В основном в дошкольной организации используется два вида оформления кроссенса: кроссенс с открытой темой, улитка. Адаптированными вариантами для детей с особыми образовательными потребностями могут быть: ассоциативный куст, логические цепочки, не полный кроссенс (4,6 картинок), непосредственно сам кроссенс.

Развитие речи в дошкольном детстве – процесс многоаспектный по своей природе. он связан с умственным развитием, поскольку интеллектуально- языковые взаимосвязи, включённые в овладение родным языком активно влияют на педагогический процесс обучения, развития и формирования речи.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 О. С. Ушакова, А.Г.Арушанова Занятие по развитию речи в детском саду. Москва, 1999 г. с. 8
- 2 О. С. Ушакова Развитие речи дошкольников. Москва 2001 г. с. 20
- 3 Г. В. Чиркина Основы коррекционного обучения. Хрестоматия по логопедии. Том 1 Москва, 1997 г. с. 68

4 Бусленко В. Н., Федин С. Н. Кроссенс // Наука и жизнь : журнал. — Москва, 2004. — Июнь (№ 6) с. 33

РАЗВИТИЕ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

БАРМИНА Е. Ю.

магистрант, Торайгыров университет, г. Павлодар

УШАКОВА Н. М.

к.п.н., профессор, Торайгыров университет, г. Павлодар

В данной статье произведен теоретический обзор понятия «самостоятельная познавательная деятельность», рассматриваются составляющие процесса самостоятельной познавательной деятельности;

Цель статьи заключается в уточнении понятия «самостоятельная познавательная деятельность» и её структурных компонентов, рассмотрении на их основе способов развития у обучающихся самостоятельной познавательной деятельности.

Познавательная деятельность определяется как самостоятельный вид человеческой деятельности, осуществляемой в специально созданных учебных условиях. Специфическая черта учебно-познавательной деятельности - ее направленность на приобретение учащимися новых для них знаний, умений и навыков, на познание объективной реальности. [1]

Самостоятельная познавательная деятельность рассматривается как «такой вид учебной деятельности, при котором предполагается определенный уровень самостоятельности ученика во всех ее структурных компонентах – от постановки проблемы (цели) до осуществления контроля, самоконтроля и коррекции, с переходом от выполнения простейших видов работы к более сложным, носящим поисковый характер» [4].

На наш взгляд, наиболее оптимальным возрастом для развития самостоятельной познавательной деятельности является младший школьный возраст. Данный вывод мы получили, изучив характеристику возрастной периодизации, представленной Д.Б. Элькониним. Он определил, что младший школьный возраст - это важный период детства, в котором учебная деятельность становится ведущей. Именно желание и умение учиться характеризуют младшего школьника как субъекта учебной деятельности,

обладающего вместе с тем такими важными личными качествами, как самостоятельность, инициативность, ответственность и т.д. На первых этапах формирования учебной деятельности она выполняется коллективным субъектом. Но постепенно эту деятельность начинает самостоятельно осуществлять каждый ребенок, становящийся индивидуальным ее субъектом. Память в этом возрасте становится мыслящей, а восприятие — думающим. Благодаря такому мышлению, памяти и восприятию дети способны в последующем успешно осваивать подлинно научные понятия и оперировать ими. Другим важным новообразованием этого возраста можно назвать умение детей произвольно регулировать свое поведение и управлять им, что становится важным качеством личности ребенка.»[8]

Однако, проблема заключается в том, что именно в начальных классах, процесс усвоения знаний часто носит репродуктивный характер, ограничивая возможности использования потенциала детей младшего школьного возраста., «...в начальных и средних классах доля творческой деятельности учащихся в процессе их учения пока явно недостаточна» [3]

Согласно требованиям Государственного общеобязательного стандарта начального образования Республики Казахстан целью начального образования является создание образовательного пространства, благоприятного для гармоничного становления и развития личности обучающегося, обладающего основами следующих навыков широкого спектра: функционального и творческого применения знаний; критического мышления; проведения исследовательских работ;... [9].

Таким образом, на сегодняшний день развитие самостоятельной познавательной деятельности младших школьников является актуальной задачей образования.

Исследование структуры самостоятельной познавательной деятельности обучающихся, ее внутренних процессов, выявление конкретных характеристик и уровней познавательной самостоятельности получили развитие в работах И.Я.Лернера, П.И. Пидкасистого, М.Н. Скаткина, Н.И. Чиканцевой, Б.П.Есипова, Н.А. Половниковой, Т.И. Шамовой, Г.И. Щукиной. Рассмотрим точки зрения некоторых из них.

Н.А. Половникова «самостоятельную деятельность» определяет как качество личности, означающее готовность своими силами овладеть знаниями, умениями и навыками. Стремление

личности к самостоятельной деятельности подразумевает соответствующие чувственные и волевые моменты: добровольность и целеустремленность обдумывания, планирования; реализация решения,

П.И. Пидкасистый выделил следующие компоненты процесса самостоятельной деятельности учащихся: определение школьником познавательной задачи, общей и частных (умение выбрать цель, увидеть задачу в структуре учебной ситуации); подбор и применение адекватных способов действий, ведущих к решению задачи (умение выбрать пути и средства для ее решения); выполнение операций контроля за тем, решается ли поставленная задача найденными и примененными способами (умение применить усвоенные знания и навыки в процессе практической реализации решения задачи). Вышеперечисленные компоненты должны составлять содержание любого самостоятельного интеллектуального акта поведения школьника. Такой подход позволяет выделить в содержании самостоятельной деятельности две стороны – внутреннюю и внешнюю.

Содержание внутренней или мыслительной стороны самостоятельной деятельности заключается в выработке ее целей, соотнесение предмета и средств деятельности, отбор и конструирование заново способов выполнения действий в ходе решения познавательной задачи. Здесь особенно четко проявляется такие качества личности обучающегося, как способность мысленно представить себе зону поиска, предвосхитить его результаты, осознать объем и характер действий, которые придется предпринять в соответствии с условиями задачи. Содержание внешней стороны самостоятельной деятельности составляют практические действия с предметом самостоятельной деятельности, совершаемые в определенной последовательности и обеспечивающие его преобразование и получение соответствующих продуктов познавательной деятельности – знаний и умений. [6]

Н.И. Чиканцева в своих трудах исследует организационную сторону индивидуальной самостоятельной работы. При выполнении самостоятельных работ она

выделяет следующие этапы в деятельности учащихся: постановка цели; планирование способов выполнения задания, достижение цели; отыскание недостающих средств для выполнения задания; осуществление контроля над каждым своим шагом; соотношение полученного результата с поставленной целью [7].

В педагогической литературе середины 1980-х гг. большое внимание уделялось проблемному обучению как эффективному средству активизации и развития познавательной самостоятельной деятельности учащихся. Необходимость активизации познавательной самостоятельности учащихся положила начало разработке проблемы создания методов обучения, основанных на самостоятельной работе школьников.

Особое место и роль самостоятельной познавательной деятельности отводится в развивающем обучении, в котором учебная деятельность рассматривается, как особый вид деятельности, ориентированный на творческое преобразование объекта изучения, позволяющее овладеть теоретическим мышлением, т.е. это такое изучение материала, при котором выясняются происхождение, становление и развитие предмета или явления. Чтобы овладеть этой деятельностью, школьники должны решать учебные задачи. В.В. Давыдов полагает, что это является главным методом школьного обучения. Именно с его помощью достигается интенсивное формирование «развивающих новообразований» у учащихся. То есть, умственные действия, обеспечивающие учебную деятельность, способствуют появлению новообразований. К этим действиям следует отнести: составление вариантов и планов, построение объяснения явления, восприятие и конструирование суждений, проигрывание вариантов ответов, контроль за логикой изложения своей и чужой мысли, использование логических схем и других материалов, разработанных в дидактике. [3]

На самостоятельную познавательную деятельность учащихся оказывают влияние разного рода стимулы – побуждения к действию. Стимулами учения и воспитания являются различные процессы, предметы, явления, знания, умения и навыки, если они вызывают у учащегося потребность в познавательной деятельности, направленной на их изучение или присвоение [5].

Педагогическое стимулирование самостоятельной познавательной деятельности заключается в специальной организации учебно-воспитательного процесса, которая предполагает решение следующих педагогических задач:

- формирование и развитие мотивации самостоятельной познавательной деятельности, развитие волевой саморегуляции;
- формирование и совершенствование умений и навыков ведения самостоятельной познавательной деятельности;

- формирование положительного эмоционального опыта ведения самостоятельной познавательной деятельности.

Следовательно, развитие самостоятельной познавательной деятельности связано с мотивом, с осознанным побуждением, которое приводит к целенаправленной деятельности. Потребность обучающихся в познавательной деятельности показывает высокий уровень активности и их самостоятельности.

Исходя из вышеизложенного, приведем уточненное понятие «самостоятельная познавательная деятельность». Это качество личности, проявляющееся в готовности осуществить активную и осознанную деятельность в познании, способность к ее самостоятельной организации посредством умений ставить познавательные задачи, находить рациональные способы их решения, проявляя волевые качества в достижении целей. Анализ работ позволил установить три компонента самостоятельной познавательной деятельности: мотивационный, волевой и содержательно-операционный. Таким образом, для реализации государственного заказа, а именно формирования личности, обладающей широким спектром навыков, необходимо организовать учебный процесс с большей долей активности и самостоятельности его субъектов, т.е. через создание условий для самостоятельной познавательной деятельности.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Беликов В.А. Образование. Деятельность. Личность. Академия Естествознания. 2010
- 2 Иванова А.В., Скрябни А.Г. Статья «Познавательная самостоятельность как психолого-педагогическая проблема в современном образовании» Журнал «Мир науки, культуры, образования», 2019
- 3 И.Я.Лернер. Развивающее обучение с дидактических позиций. Педагогика, 1996, №2
- 4 Коджаспирова, Г.М. Педагогический словарь: для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений / Г.М. Коджаспирова, А.Ю. Коджаспиров. – М.: Издательский центр «Академия», 2003. – 176 с.
- 5 Пидкасистый П.И., Фридман Л.М., Гарунов М.Г. Психолого-дидактический справочник преподавателя высшей школы. – М.: Педагогическое общество России, 1999. – 354с.

6 Пидкасистый П.И. Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении. Москва: Педагогика, 1980.

7 Чиканцева Н.И. Теоретические основы организации самостоятельной работы в процессе обучения школьников математике. Москва, Научная книга, 1998

8 «...Д. Б. Эльконин Избранные психологические труды Под редакцией В. В. Давыдова, В. П. Зинченко Москва «Педагогика» 1989...»

9 Государственный общеобязательный стандарт начального образования Республики Казахстан от 3 августа 2022 года № 348

РАЗВИТИЕ ПРАКТИЧЕСКИХ НАВЫКОВ НА УРОКЕ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

БАТЫРГУЖИНОВА А. К.
мұғалім, орыс тілі мен әдебиеті пәні, Бірлік негізгі ЖОББН,
Ертіс ауданы, Павлодар обл.

Обновление содержания образования является новой вершиной для современных педагогов, которую придется брать штурмом. Ведь перед педагогами стоит важнейшая задача: воспитать и обучить таких учеников, которые смогут адаптироваться и реализовать себя в современном мире. Целью учебной программы по предмету «Русский язык» является формирование функционально грамотной личности через развитие практических навыков применения языковых единиц в четырех видах деятельности: слушании, говорении, чтении, письме. Акцент делается не на полученные знания, а на процесс их применения. [1, с.65]

Информационные технологии обогащают учебный процесс во многих областях знания, в самых различных условиях обучения и на всех его уровнях. В полной мере это относится к преподаванию иностранных языков особенно за рубежом, где непосредственный контакт с изучаемым языком ограничен.

В рамках данной технологии ученик действительно становится активным субъектом учебного процесса, самостоятельно владеющим знаниями и решающим познавательные задачи. Цель таких методик — активизировать, оптимизировать, интенсифицировать процесс познания. Инновационное обучение предполагает обязательное включение учащихся в деятельность, коллективные формы работы, обмен мнениями.

Инновациями в образовании называют новшества, нововведения в содержании образования, в формах и методах обучения, в отношениях «преподаватель – студент», использовании информационных технологий обучения, внедрение нового оборудования, в организации учебно- воспитательного процесса, его управлении и др.

Инновационные технологии позволяют реализовать одну из основных целей обучения русскому языку и литературе - дать возможность перейти от изучения предмета как системно-структурного образования к изучению его как средства общения и мышления, а учебно-познавательную деятельность перевести на продуктивно-творческий уровень. Использование проектной технологии: повысит и углубит интерес детей; разовьет творческие способности учащихся путем формирования компетентности в сфере самостоятельной познавательной деятельности приобщение к чтению, развитие любознательности, расширение кругозора, критического мышления; поможет школьникам приобрести навыки работы с большим объемом информации, исследовательские умения.

Взаимодействия с группой на уроках и вне их, обеспечения сотрудничества обучающихся на уроке учитель-гуманитарий обязан создавать атмосферу доверия, взаимного уважения между преподавателем и учащимися, вовлекать учащихся в активную самостоятельную деятельность. На уроках - зачётах возможно осуществлять групповую работу, что способствует воспитанию коллективизма, создаются условия для раскрытия и проявления индивидуальных особенностей учеников. Кроме того, на таком уроке создаётся атмосфера сотрудничества ученик – ученики, а участие консультантов и ассистентов на этапе проверки обеспечивает сотрудничество учитель – ученики. [2, с.32]

Для развития интереса к русскому языку и литературе следует включать в урок исторические, этимологические справки, которые могут заинтересовать детей, проводить игровые формы работы: «Составь слово», «Третий лишний», «Переводчик», «Эрудит», «Собери пословицу», «Шеренга», «Перевёртыш», «Паутина слов» и др., использовать творческие эксперименты, метод проектов, нестандартные уроки, конкурсы, олимпиады.

В современном обществе одним из быстро развивающихся методик и вызывающий огромный интерес со стороны учащихся является применение интернет ресурсов как инновационный подход

к обучению. Идея использования Интернета в образовании не нова. Уже с начала 1990-х годов национальные и интернациональные компьютерные сети стали широко использоваться в учебных целях в рамках разных образовательных подходов. И учащиеся, и учителя смогли обмениваться информацией в режиме, не зависящем от времени и места. Новые дигитальные технологии освободили человеческий разум для более креативных задач, что способствует развитию личности. Это позволяет ученикам творчески взаимодействовать и с одноклассниками, и с учителем. [2, с.86]

Интернет можно рассматривать как «средство производства», в том числе и в учебном процессе. Он используется и как неиссякаемый источник информации, и как новая коммуникативная среда, в которой можно по-новому организовать учебную работу. Интернет позволяет организовать реальную, мобильную информационную среду, в которой можно не только черпать информацию, но и решать множество других коммуникативных задач. Его использование помогает повысить мотивацию учащихся, поскольку в случае применения Интернета во время классных и индивидуальных занятий современные ученики получают возможность погружаться в привычную для них информационную среду. В Интернете в учебных целях используются самые разные по масштабам ресурсы — от веб-страничек с интересными учебными материалами (часто тестовыми) до объёмных проектов для полноценного, с точки зрения составителей, дистанционного обучения.

Особенно хорошо использовать интернет-общения с учащимися вузов зарубежных стран при изучении классиков русской литературы, вызывающий большой интерес у зарубежной молодежи. Это дает возможность учащимся рассмотреть смысл произведения с разных сторон. Интернет позволяет реализовать различные приёмы, предоставлять методические разработки, разнообразить учебный процесс, сделать его более привлекательным, принимать во внимание потребности и интересы субъекта обучения, уровень его подготовки, оперативно и целенаправленно контролировать работу учащихся, эффективно управлять ею.

Говоря о недостатках работы с применением Интернета, исследователи упоминают в качестве основного замкнутость учебных материалов на себя. Преодолеть этот недостаток можно, направив учащихся к конкретным сегментам Интернета, связанным с изучаемыми темами. Даже Александр Адамский утверждал, что:

«Только наивный или заблуждающийся человек может полагать, что инновационная педагогика является универсальной заменой традиционных методов обучения».[3,с.55]

Эту проблему можно решить следующим способом. Нужно, чтобы традиционные и инновационные методы обучения были в постоянной взаимосвязи и дополняли друг друга. Эти два понятия должны существовать на одном уровне. Инновационный подход к обучению позволяет так организовать учебный процесс, что ребёнку урок и в радость, и приносит пользу, не превращаясь просто в забаву или игру. И, может быть, именно на таком уроке, как говорил Цицерон, «зажгутся глаза слушающего о глаза говорящего». Что же такое «инновационное обучение» и в чём его особенности?

Определение «инновация» как педагогический критерий встречается часто и сводится, как правило, к понятию «новшество», «новизна». Между тем инновация в точном переводе с латинского языка обозначает не «новое», а «в новое». Именно эту смысловую нагрузку вложил в термин «инновационное» в конце прошлого века Дж. Боткин. Он и наметил основные черты «дидактического портрета» этого метода, направленного на развитие способности ученика к самосовершенствованию, самостоятельному поиску решений, к совместной деятельности в новой ситуации. Используя в работе технологию развития критического мышления, наиболее приемлемыми для себя я считаю такие приемы, как дискуссия (от лат. – исследование, разбор, обсуждение какого-либо вопроса).

Дискуссия — одна из весьма сложных форм речи, для овладения которой необходима предварительная подготовка с речевыми штампами, помогающими ребята выражать свои мысли. Данный прием особенно эффективен на уроках литературы при обсуждении и анализе художественного произведения. Групповая дискуссия может использоваться как на стадии вызова, так и на стадии рефлексии. При этом в первом случае ее задача: обмен первичной информацией, выявление противоречий, а во втором — это возможность переосмысления полученных сведений, сравнение собственного видения проблемы с другими взглядами и позициями. Форма групповой дискуссии способствует развитию диалогичности общения, становлению самостоятельности мышления.

Эффективным также нахожу на некоторых уроках чтение с остановками и вопросы Блума. Развитию критического мышления способствуют и нетрадиционные уроки, которые позволяют повысить интерес ученика как к предмету, так и к обучению в

целом. Творчество на таких уроках я вижу не в развлекательности, а в подборе таких заданий, такого дидактического материала, который своей новизной, необычностью подачи (путешествие, заседание, конкурс, игра и т.д.), вызывая удивление, активизирует внимание, мышление ученика. Попадая в необычную ситуацию, ребенок включается в деятельность, сотрудничество с учителем, при этом создается положительный эмоциональный фон, начинают активно функционировать интеллектуальная и волевая сферы, легче усваиваются знания, быстрее формируются умения и навыки. Этому способствует создание на нестандартных уроках условий для мобилизации творческих резервов и учителя, и ученика. Подготовка к нетрадиционным урокам проводится очень тщательно, а это, как правило, требует много сил и времени и со стороны учителя, и со стороны ученика. В своей практике я наиболее удачно использую несколько нетрадиционных форм урока: практикум, викторина, исследование, путешествие, диалог на основе проблемной ситуации, деловая игра, зачет. Выбор зависит от нескольких условий: во-первых, учитываю возрастные особенности учащихся, во-вторых, задачи, цели, содержание обучения в связи с изучаемой темой. Например, урок-семинар имеет повторительно-обобщающий характер. Она способствует формированию научного стиля речи, самооценке собственных высказываний, оказывается эффективной формой контроля и самоконтроля, ребята учатся работать самостоятельно, пользоваться научной литературой. Основой содержания урока-семинара служит теория. Ведущая цель - формирование теоретического мышления, которое позволит учащимся самостоятельно отбирать, изучать информацию и применять полученные знания на практике.

В соответствии с задачами повторения разделов семинарские занятия можно организовать по следующим темам: «Состав слова и словообразование», «Морфология. Самостоятельные и служебные части речи», «Пунктуация простого предложения» и т.д. [3, с.68]

Уроки такого плана требуют тщательной подготовки и ученика, и учителя. Воспитательная и образовательная ценность семинаров неоспорима. Она заключается, прежде всего, в том, что школьники учатся самостоятельно работать с научной литературой, строить свои выступления в соответствии с предложенным планом, а это готовит учеников и к обучению в вузе. Одним из современных требований к уроку русского языка является работа с текстом. В связи с этим я использую в своей работе такую форму урока, как исследование. В

самом названии «урок - исследование» просматривается основная задача - исследование языкового материала на основе текстов.

Особое внимание при подготовке к такому уроку следует обратить на выбор текста. Текст должен быть высоко художественным, при этом необходимо учитывать и возрастные особенности учеников, и объём исследуемого материала. Целесообразно использовать для анализа тексты разных авторов, объединённых общей темой, тексты разных стилей и типов речи, чтобы впоследствии провести сравнительный и сопоставительный анализ.

На таком уроке перед учителем возникает задача: исследовать язык художественного текста /нескольких текстов/ «под лингвистическим микроскопом» и вместе с тем не лишить художественное произведение его поэтического очарования и целостности. Как правило, перед таким уроком знакомлю с произведением на уроке литературы, чтобы они имели представление о произведении в целом. При всем многообразии и эффективности нетрадиционных уроков использовать их часто нельзя по целому ряду причин. Но ведь так хочется, чтобы каждый урок был особенный, со своей «изюминкой». Поэтому я часто прибегаю к нестандартным, творческим элементам отдельного традиционного урока. Это и лексический диктант или диктант - кроссворд, как называют его ребята, и составление загадок на уроке, и комментированное письмо или предупредительные диктанты с «вагоновожатым», и задание по типу «найди лишнего», которое прививает умение синтеза и осмысления информации. Главное, чтобы детям на уроке некогда было скучать, чтобы им хотелось работать, учиться, а ведь для этого важны и ситуация успеха, которую, как правило, создают нестандартные уроки или элементы уроков, и самостоятельность, к которой ребята приучаются на таких уроках, и творческое отношение к русскому языку, которое воспитывается только на творческих уроках.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Руководство для учителя, третий уровень, НИШ, 2014г, -108
- 2 Качурин М.Г. Организация исследовательской деятельности учащихся на уроках литературы. Москва, 1982.- 185
- 3 Мұхамбетжанова С.Т., Жартынова Ж.Ә. Интерактивті жабдықтармен жұмыс жасаудың әдіс-тәсілдері. Алматы, 2008., - 204

МЕКТЕП БІЛІМ АЛУШЫЛАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДА СЫНИ ОЙЛАУДЫҢ ӘСЕРІ

БЕГИМЖАНОВА И. М.

магистрант, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

НУРГАЛИЕВА М. Е.

PhD, қауымд. профессор, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

Функционалдық сауаттылық – қазіргі қоғамда табысты бейімделудің маңызды дағдысы. Бұл адамға тиімді қарым-қатынас жасауға, ақпаратты табуға және талдауға, шешім қабылдауға және мәселелерді шешуге мүмкіндік береді. Сыни тұрғыдан ойлау, өз кезегінде, функционалдық сауаттылықтың негізгі аспектілерінің бірі болып табылады. Бұл ақпаратты талдауға және бағалауға, оның сенімділігі мен әртүрлі жағдайларда қолданылуын анықтауға мүмкіндік береді [1].

Осы мақаланың мақсаты – сыни ойлаудың білім алушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға әсерін қарастыру.

Сыни тұрғыдан ойлау ақпаратты талдау, оның элементтері арасындағы байланыстарды анықтау, әр түрлі контексте сенімділік пен қолдануды бағалау қабілеті ретінде анықталады. Сыни тұрғыдан ойлау функционалдық сауаттылықтың негізгі элементі болып табылады, өйткені ол ақпаратты түсініп қана қоймай, оны талдау мен шешімдер қабылдау үшін тиімді пайдалануға мүмкіндік береді.

Функционалдық сауаттылық – белгілі бір мақсаттарға жету үшін әртүрлі мәтіндер мен құжаттарды түсіну, пайдалану және талдау қабілеті. Қазіргі уақытта функционалдық сауаттылық білім мен мансаптағы табыстың негізгі құрамдас бөлігі болып табылады. Функционалды сауаттылыққа ие мектеп білім алушыларының өмірде сәттілікке жету мүмкіндігі жоғары.

Сыни тұрғыдан ойлау – бұл ақпаратты талдау, бағалау және алынған мәліметтер негізінде негізделген шешімдер қабылдау мүмкіндігі. Сыни тұрғыдан ойлау – функционалдық сауаттылықты дамытуға көмектесетін маңызды дағды. Бұл мақалада біз сыни ойлаудың мектеп білім алушыларына функционалдық сауаттылығының дамуына қалай әсер ететінін қарастырамыз.

Функционалды сауаттылық дегеніміз не?

Функционалдық сауаттылық – белгілі бір мақсаттарға жету үшін әртүрлі мәтіндер мен құжаттарды түсіну және пайдалану мүмкіндігі. Функционалдық сауаттылық мәтіндерді оқу және талдау, құжаттарды құрастыру, техникалық ақпаратты түсіну

және пайдалану және мәтіндерді пайдаланумен байланысты басқа тапсырмаларды орындау қабілетін қамтиды [2].

Сыни ойлау функционалдық сауаттылыққа қалай әсер етеді?

Сыни тұрғыдан ойлау – функционалдық сауаттылықты дамытуға көмектесетін маңызды дағды. Сыни тұрғыдан ойлайтын мектеп білім алушылары функционалдық сауаттылықтың маңызды құрамдас бөлігі болып табылатын ақпаратты жақсы түсінеді, талдайды және қолдана алады.

Сыни тұрғыдан ойлау оқушыларға ақпаратты талдауға және алынған мәліметтер негізінде негізделген қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Сыни тұрғыдан ойлайтын оқушылар мәтінде не жазылғанын жақсы түсініп, функционалдық сауаттылықты дамытуға көмектесетін негізгі идеялар мен дәлелдерді анықтай алады [3].

Сонымен қатар, сыни тұрғыдан ойлау мектеп білім алушыларының ақпарат көздерін талдау және бағалау қабілетін дамытуға ықпал етеді. Сыни тұрғыдан ойлайтын мектеп оқушылары сенімді ақпаратты жалған ақпараттан жақсы ажырата алады және қай көздердің ең сенімді екенін анықтай алады. Сыни тұрғыдан ойлау мектеп білім алушыларының аргументация және логикалық ойлау қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Сыни тұрғыдан ойлайтын мектеп оқушылары аргументтердің логикалық құрылымын жақсы түсініп, қай аргументтер ең сенімді екенін талдай алады. Бұл дағдылар функционалдық сауаттылықты дамыту үшін де маңызды, өйткені олар мектеп оқушыларына өз ойларын білдіруге және құжаттардағы және басқа мәтіндердегі ұстанымдарын дәлелдеуге көмектеседі [4].

Білім алушыларда сыни ойлауды қалай дамытуға болады?

Білім алушыларда сыни ойлауды дамыту білім беру жүйесі үшін маңызды міндет болып табылады. Сыни ойлауды дамытуға көмектесетін бірнеше әдістер бар:

1. Психологиялық тренингтер арқылы ақпаратты талдау, дереккөздерді бағалау, дәлелдеу және логикалық ойлау тәсілдерін қамтуы керек.

2. Әр түрлі ақпарат көздерін пайдалану. Білім алушылар талдау және бағалау үшін әртүрлі ақпарат көздерін пайдалануы керек. Олар сенімді ақпаратты жалған ақпараттан ажырата білуі керек және қай көздер ең сенімді екенін түсінуі керек.

3. Дәлелдеу дағдыларын дамыту. Білім алушылар аргументация және логикалық ойлау дағдыларын дамытуы керек. Олар өз ойларын

білдіре білуі керек және құжаттарда және басқа мәтіндерде өз ұстанымдарын дәлелдей білуі керек.

5.Топтарда жұмыс істеу. Топтарда жұмыс істеу білім алушылардың сыни ойлауын дамытуға ықпал етеді. Олар бір-бірін тыңдауға, өз ойларын айтуға және өз ұстанымдарын дәлелдеуге үйренеді. Сонымен қатар, топтық жұмыс қарым-қатынас пен ынтымақтастық дағдыларын дамытуға ықпал етеді, бұл функционалдық сауаттылық үшін де маңызды.

6. Мәселелерді шешу дағдыларын дамыту. Мәселелерді шешу дағдыларын дамыту білім алушылардың сыни ойлауын дамытуға ықпал етеді. Олар проблемаларды талдауды, олардың себептерін анықтауды және оларды шешу үшін іс-қимыл жоспарларын құруды үйренеді [5].

Функционалдық сауаттылықты дамыту үшін сыни ойлаудың маңыздылығын көрсететін көптеген зерттеулер бар. Зерттеулердің бірінде (Ennis, 1985) сыни тұрғыдан ойлау оқуда және кәсіби өмірде сәттіліктің маңызды факторы екендігі көрсетілген. Басқа зерттеулер функционалдық сауаттылықты дамыту үшін сыни ойлаудың маңыздылығын растайды.

Сыни ойлаудың білім алушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға әсерін зерттеу үшін эксперименттік зерттеу жүргізілді. Зерттеуге жалпы білім беретін мектептің 8-9 сынып білім алушалары қатысты.

Қатысушыларға мәтіндерді талдау, мәселелерді шешу, дәлелдер мен айғақтарды бағалау сияқты сыни ойлауды дамытуға арналған тапсырмалар ұсынылды. Сонымен қатар, қатысушыларға функционалдық сауаттылықты дамыту бойынша қажетті ақпаратты талап ету, әртүрлі тақырыптарға мәтіндер құрастыру, ақпараттың сенімділігі мен қолданылуын бағалау бойынша тапсырмалар ұсынылды.

Эксперимент 10 апта бойы жүргізілді. Алғашқы 5 апта ішінде қатысушылар сыни ойлауды дамытуға арналған тапсырмаларды, ал келесі 5 апта ішінде функционалдық сауаттылықты дамытуға арналған тапсырмаларды орындады. Сонымен қатар, эксперимент басталғанға дейін және аяқталғаннан кейін қатысушыларға сыни ойлау мен функционалдық сауаттылық деңгейін бағалауға арналған тесттер өткізілді.

Нәтижелерді талдау сыни ойлауды дамыту тапсырмаларын орындаған қатысушылар функционалдық сауаттылықты дамыту тапсырмаларын орындағандармен салыстырғанда сыни ойлау

деңгейінің айтарлықтай өскенін көрсетті. Сонымен қатар, сыни ойлауды дамытуға арналған тапсырмаларды орындаған қатысушылар функционалдық сауаттылықты дамытуға арналған тапсырмаларды орындағандармен салыстырғанда функционалдық сауаттылық деңгейінің айтарлықтай өскенін көрсетті.

Зерттеу нәтижелеріне сүйене отырып, сыни тұрғыдан ойлау мектеп білім алушыларының функционалдық сауаттылығын дамытудың маңызды факторы болып табылады деген қорытынды жасауға болады. Нәтижелер сыни ойлауды дамыту тапсырмаларын орындаған қатысушылар функционалдық сауаттылықты дамыту тапсырмаларын орындағандармен салыстырғанда сыни ойлау мен функционалдық сауаттылықтың жоғары деңгейін көрсеткенін көрсетеді.

Бұл нәтижелер функционалдық сауаттылықты оқытудың тиімді әдістерін, соның ішінде сыни тұрғыдан ойлау жаттығуларын жасау үшін пайдаланылуы мүмкін. Мектеп бағдарламасында сыни ойлауды дамыту мектеп білім алушыларына ақпаратпен тиімдірек қарым-қатынас жасауға, неғұрлым негізделген шешімдер қабылдауға және оқуда және кәсіби өмірде табысқа жетуге көмектеседі.

Сонымен қатар, зерттеу нәтижелері сыни ойлауды мектеп бағдарламасына енгізудің маңыздылығын көрсетеді. Мұғалімдер білім алушыларға сыни ойлауды дамытуға және олардың функционалдық сауаттылығын жақсартуға көмектесу үшін жаңалықтар мақалаларын талдау, этикалық мәселелерді талқылау және логикалық тапсырмалар сияқты әртүрлі сыни ойлау жаттығуларын пайдалана алады.

Алайда, бұл зерттеудің кейбір шектеулері бар екенін атап өткен жөн. Біріншіден, қатысушылардың үлгісі шағын болды және тек бір жастағы мектеп оқушыларынан тұрды. Екіншіден, эксперимент тек 10 апта ішінде жүргізілді, бұл сыни ойлаудың функционалдық сауаттылыққа ұзақ мерзімді әсерін анықтау үшін жеткіліксіз болуы мүмкін.

Осыған байланысты әрі қарайғы зерттеулер сыни ойлаудың функционалдық сауаттылыққа, оның ішінде ұзақ мерзімді әсерге және әртүрлі жас топтарына әсерін нақтылауға бағытталуы мүмкін. Бұл мектеп бағдарламасына сыни тұрғыдан ойлау жаттығуларын енгізудің тиімділігін дәлірек анықтауға және функционалдық сауаттылықты оқытудың тиімді әдістерін жасауға көмектеседі.

Жалпы, осы зерттеудің нәтижелері оқушылардың функционалдық сауаттылық деңгейін арттыру үшін сыни ойлауды дамытудың маңыздылығын көрсетеді.

Сонымен қатар, сыни тұрғыдан ойлау функционалдық сауаттылықтың дамуына ықпал етіп қана қоймай, оқушыларға табысты оқу және болашақ кәсіби қызмет үшін қажетті дағдылар мен дағдыларды қамтамасыз ететіндігін ескеру қажет. Сыни тұрғыдан ойлайтын адамдар ақпаратты талдауға және бағалауға дайын, өз бетінше шешім қабылдауға және мәселелерді шешуге қабілетті, сонымен қатар топтық жұмыста тиімдірек.

Осылайша, мектеп білім алушыларында сыни ойлауды дамыту білім беру жүйесінің маңызды міндеті болып табылады.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру (бастауыш сыныптар). Әдістемелік құрал. – Астана: Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2013. – 66 б.

Glušac, Tatjana & Pilipovic, Vesna & Milić, Mira. (2020). Critical thinking skills of third grade secondary school students as a component of their functional literacy. *Теме*. XLIV. 355-380. 10.22190/TEME180206031G

Оспанова, Н. Т. Педагогические условия формирования критического мышления старшеклассников: дисс... к.п.н., Алматы, 2010. – 150 с.

Chigisheva, O.P., Soltovets, E.M., Bondarenko, A.V. (2017). Interpretation specifics of the concept of “functional literacy” in the Russian and European theory of education, *Online-journal “The World of Science”*, 5(4). Available at <http://mir-nauki.com/PDF/45PDMN417.pdf>.

Ташетов, А. А. Болашақ педагог-психологтардың сыни ойлауын дамытуда медиа-ресурстарды пайдаланудың ғылыми-тәжірибелік негіздері: бД010300: док. PhD ... дис. – Астана, 2017. – 149 с.

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕ ОҚУҒА ДАЙЫНДЫҒЫН ОҢТАЙЛАНДЫРУ ЖОЛДАРЫ

БЕКНИЯЗОВА К. Е.

магистрант, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

АУБАКИРОВА Р. Ж.

п.ғ.к., профессор, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

Қоғамның барлық салаларындағы серпінді өзгерістер педагогикалық практиканың барлық сатыларына әсер ететін қазіргі білім беру жүйесінде елеулі өзгерістерді талап етеді. Білім беру жүйесінің маңызды, түбегейлі өзгерістері мектепке дейінгі және бастауыш мектеп жасына байланысты.

Бүгінгі таңда мектепке дейінгі және бастауыш мектептегі білім беру сатыларының сабақтастығы мәселелері әлі де өзекті болып отыр. Білім берудің негізгі мақсаты-оқушылардың жеке басын дамыту (жалпы мәдени, жеке, танымдық). Қазіргі білім беру жүйесінің маңызды міндеті – «оқу қабілеті» сияқты негізгі құзыреттілікті қамтамасыз ететін «әмбебап оқу іс-әрекеттерінің» жиынтығын қалыптастыру [1].

Педагогикалық практика мен ғылыми зерттеулер көрсеткендей, тек кейбір пәндер бойынша білімнің болуы (немесе қандай да бір салада) оқытудың тиімділігі мен табыстылығын анықтамайды. Қазіргі уақытта оқушылардың оларды өз бетінше өндіру және тәжірибеде қолдану қабілеті маңызды.

Соңғы жылдары мектепке дейінгі білім беру жүйесінде де елеулі өзгерістер болды. Бірінші кезекте бюджеттік мектепке дейінгі білім беру мекемелері ұсынған мектепке дейінгі білім берудің мемлекеттік жүйесінен басқа, қазіргі уақытта басқа да нысандар белсенді дамып келеді: жеке мектепке дейінгі орталықтар, отбасылық тәрбие (ата-аналар, күтушілер).

Мектеп жасына дейінгі балалардың ата-аналарында балаларды дамытудың нақты білім беру бағдарламалары бар белгілі бір білім беру мекемесін таңдау мүмкіндігі бар [2, Б.156].

Жаңа жағдайда мектеп жасына дейінгі балалардың мектепке дейінгі білім беруден сапалы ерекшеленетін оқыту мен тәрбиелеудің жаңа білім беру сатысына көшуге оңтайлы дайындығының қажеттілігі туралы мәселе туындайды. Мектепке дейінгі білім беру жүйесі де қайта бағдарланып, балалардың жеке және интеллектуалды-шығармашылық дамуын, мектеп жасына

дейінгі баланың жеке басының субъективтілігінің негіздерін қалыптастыруды басымдыққа айналдыруы керек [2, 54 б.].

Сабақтастық қазіргі бастауыш білім беру жүйесінің негізінде жатқан жүйелі-белсенділік тәсілінің негіздерінің бірі екенін атап өту маңызды. Балалармен оқу-тәрбие жұмысында білім беру процесін оңтайландыру және дамытушылық әсерді арттыру психологиялық және педагогикалық ғылымнан балаларды оқытудың тиімді дамуы мен тәрбиесіне ықпал ететін жаңа формалары мен әдістерін іздеуді талап етеді.

Жалпы, мектепте оқуға психологиялық дайындық мектеп жасына дейінгі баланың дамудың жаңа әлеуметтік жағдайына оңтайлы енуінің және оқу іс-әрекетін игерудің алғышарттары болып табылатын нақты психикалық қабілеттер мен қасиеттер жүйесі ретінде түсініледі.

Қазіргі уақытта біздің еліміздегі педагогикалық практикада мектеп жасына дейінгі балалардың мектепте оқуға дайындығы әртүрлі жолдармен жүзеге асырылады. Балаларды мектепте оқуға дайындаудың бір бағыты-олардың оқу іс-әрекетінде қажет және қажет болатын негізгі оқу дағдыларын (санау, жазу, оқу) дамыту. Осы тәсілдің нәтижесінде мектеп жасына дейінгі нақты іс – шаралар – ойын, өнімді іс-шаралар-көбінесе оқу сабақтарымен ауыстырылады. Мектеп жасына дейінгі баланың өзі көбінесе «мектеп жасына дейінгі балаға» айналады.

Айта кету керек, көптеген мектептерде балаларды бірінші сыныпқа қабылдау кезінде, ең алдымен, оқу дағдылары мен дағдыларының қалыптасуы бағаланады. Балаларды мектеп талаптарына дайындаудың екінші бағыты бастауыш сыныптарда мектеп жасына дейінгі баланың бастауыш мектепке келетін оқу дағдыларын, дағдылары мен білімдерін дамыту тәжірибесімен байланысты. Бұл жағдайда мектепке дейінгі және бастауыш мектеп жүйесі арасындағы сабақтастық баланың белгілі бір пәндер бойынша қарапайым оқу дағдылары мен білімінің болуымен (болмауымен) анықталады.

Бұл баланы мектепте оқуға дайындаудың біржақты педагогикалық тәсілі. Әрине, белгілі бір пәндер бойынша оқу дағдылары, Дағдылар мен білім балаға қажет, бірақ оларды қалыптастыру - бастауыш мектептің міндеті. Ғылыми зерттеулер көрсеткендей, мектеп жасына дейінгі балаларды оқу дағдылары мен дағдыларына үйретудің тікелей бағыты мектепке санауды, жазуды

және тіпті оқуды білетін, бірақ негізгі танымдық қабілеттерінің әлсіз дамуымен: ойлау, зейін, қабылдау.

Нәтижесінде балалар салыстыруға, жалпылауға, талдауға, туа біткен, себеп-салдарлық қатынастарды орнатуға, стандартты емес тапсырмаларды орындауға қабілетсіз, психикалық процестердің еріктілігі төмен, тұрақтылық, үлестіру және зейінді ауыстыру проблемалары бар.

Алайда, егер біз білім беру жүйесінің басым мақсаттары ретінде баланың жеке басының дамуын белгілейтін болсақ, онда бұл жағдайда мектепке дейінгі және бастауыш мектеп жасындағы сабақтастық мектеп жасына дейінгі баланың жаңа іс – әрекетті-оқу іс-әрекетін жүзеге асыру (және игеру) үшін қажет болатын ісіктердің (жеке қасиеттердің, қабілеттердің, дағдылардың) дамуымен анықталады. Мектеп жасына дейінгі баланың ерікті мінез-құлқын, оқу іс-әрекетінің алғышарттарын, танымдық мотивациясын, белсенділігін, зейінін, ойлау қабілетін, тәуелсіздігін және т.б. дамыту. - бұл мектепке дайындық кезіндегі психологиялық тәсіл.

Мектепке дейінгі және бастауыш мектеп білімінің білім беру практикасында мектепке дейінгі және бастауыш сынып оқушыларының тиісті ісіктерін (күзыреттерін) дамытуға бағытталған барабар дамытушы психологиялық-педагогикалық технологияларды қолдану маңызды.

Мектепке дейінгі балаларды мектепте оқуға дайындаудың балама бағыты мектепке дейінгі тәрбие жүйесінде дамытушылық білім беру аясында ұсынылған. Осы тұжырымдамаға сәйкес, оқу іс – әрекеті арқылы шындыққа теориялық көзқарастың негіздерін қалыптастыру кіші мектептің нақты міндеті болып табылады. Алайда, бастауыш сынып оқушыларында теориялық ойлаудың негізгі компоненттерін «нөлден, бос жерде» дамыту өте қиын. Сондықтан мектепке дейінгі білім беру балаларға теориялық ойлаудың бастапқы формаларын кейіннен сәтті дамыту үшін жағдай жасауы керек.

Мектепке дейінгі жаста негізгі неоплазмалар «салынуы» керек – шығармашылық қиял, еріктілік, рефлексия элементтері, басқа адамның позициясына назар аудару. Мектепке дейінгі кезең жүйесіндегі білім баланың психикалық дамуы бастапқыда өзін-өзі дамыту процесі ретінде өрбуі үшін жағдай жасауы керек.

Осылайша, мектепке дейінгі кезеңнің негізгі ісігі және оған негізделген балалардың шығармашылық қабілеттерінің жүйесі ретінде қиялды дамыту мектепке дейінгі балалық шақтың білім

беру жобаларына сәйкес психологиялық-педагогикалық жұмыстың маңызды бағыты болып табылады.

Дамушы мектепке дейінгі оқытудың біртұтас жүйесі балаларды оқыту мен дамытудың байланыс мәселелерін дамытатын бірқатар психологиялық-педагогикалық теорияларды қамтитын кең ғылыми қолдауға ие болуы керек.

Біздің ойымызша, бұл теориялар іс-әрекет және оның субъектісі туралы түсініктерге негізделуі керек. Егер Біз мектепке дейінгі білім беруді дамыту туралы айтатын болсақ, онда мектеп жасына дейінгі баланы іс-әрекеттің субъектісі ретінде қалыптастыру мәселесі туындайды. Бүгінгі таңда мектеп жасына дейінгі баланың іс – әрекет пен қарым-қатынас субъектісі ретінде қалыптасуы нақты ма?

Бұл мәселені қарастыра отырып, соңғы жылдары балалардың жас мүмкіндіктері, олардың тәуелсіздігінің шекаралары туралы идеялар күрт өзгергенін атап өткен жөн. Соңғы жылдардағы психологиялық-педагогикалық зерттеулер көрсеткендей, кішкентай бала өте икемді және оңай үйренеді, ол бұрын ойлағаннан әлдеқайда көп игере алады.

А.В. Запорожец, В.В. Давыдов, В.Т. Кудрявцевтің зерттеулерінде балалардың жеке, интеллектуалды және шығармашылық дамуы тұрғысынан үлкен әлеуетті мүмкіндіктері анықталды, демек, баланың жеке басын өзін-өзі жүзеге асыру үшін педагогикалық жағдайлар жасау қажеттілігі анықталды. Мектеп жасына дейінгі баланың субъективті даму процесін ұйымдастыра отырып, принципті жағдайға сүйену керек – бала әрдайым тәрбиелік және білім беру әсерінің пассивті объектісі емес, белсенділік пен қарым-қатынастың белсенді субъектісі болуы керек.

Баланың іс-әрекет пен қарым-қатынас субъектісі ретіндегі позициясына сүйене отырып, біз келесі жұмыс бағыттарын қамтамасыз етуді маңызды деп санаймыз.

Қызметте: мектеп жасына дейінгі баланың ойын іс-әрекетінің бірегейлігін сақтау және оны жетекші отандық психологтар атап өткендей, оқу іс-әрекетін сәтті игерудің алғышарттары сәйкесінше «пісетін» өзіндік мазмұнмен байыту. Біріншіден, бұл балалық шақтың жетекші неоплазмасына қатысты – еріктіліктің қалыптасуы.

Өкінішке орай, бүгінгі таңда барлық отбасылар мен мектепке дейінгі мекемелерде ойын тәжірибесі жоқ баланың оқуда жиі қиындықтар туындайтынын түсінбейді: ережелер мен нұсқауларды тыңдап, қабылдай алмайды, оқушының жаңа әлеуметтік рөлін игеру қиын және т.б.

Мектепке дейінгі тәжірибеде жиі кездесетін қателік-бұл «псевдооқу» ойын әрекетін ерте ауыстыру, бұл оқу мотивациясына және мектеп жасына дейінгі баланың танымдық және жеке салаларын қалыптастыруға теріс әсер етеді. Бала өмірінің әр кезені даму процесіне өз үлесін қосады және толыққанды өмір сүруі керек. Баланың қажеттіліктерін, мүмкіндіктері мен психологиялық ерекшеліктерін ескеру керек, әр жастағы балаларға тән даму жолдарын табу керек.

А.В. Запорожец балалар іс-әрекетінің нақты түрлерін (ойын, бейнелеу, музыка және т.б.) оңтайлы пайдалану есебінен әр жас кезеңінде баланың дамуын «күшейту» (байыту) ұғымын енгізді [3, 117 б.].

Мектеп жасына дейінгі балалардың психикалық дамуында зерттеу сипатындағы іздеу қызметі маңызды. Ғалым-психологтардың пікірінше, бұл балалардың бастамашылығын, тәуелсіздігін, қызығушылығын, танымдық мотивациясын дамыту үшін ең оңтайлы зерттеу әдісі. Зерттеу әдісі балаға (және тәрбиешіге) өзін-өзі шығармашылықпен жүзеге асыруға және өзін-өзі дамытуға мүмкіндік береді.

Бүгінгі таңда, бір жағынан, білім алушылардың әдіснамалық мәдениетін дамыту мақсатында, екінші жағынан, осы процесің тұлғалық-құндылық бағдарлануын, оның субъективтілігін күшейту мақсатында оның қолданылу шекарасын кеңейту туралы айтылып отыр.

Поддяков Н. Н. балалардың эксперименті креативті деп санайды және мектеп жасына дейінгі баланың жеке құрылымында «белсенді шабуыл позициясы-кішкентай эксперименталды зерттеушінің позициясы» ойнай бастайды. Оның пікірінше, дәл іздеу іс-әрекетінде баланың субъект ретіндегі ұстанымы толық көрінеді [4, 32 б.]. Іздеу қызметіне қатысты, біздің ойымызша, субъективтіліктің маңызды көріністері: білуге, іздеуге, «ашуға» деген ұмтылыс; іздеу қызметінің субъектісі ретінде өзін-өзі анықтау (әрекет ету әдісін таңдау); әртүрлі стандартты емес жағдайларда ерікті мінез-құлық қабілеті; зерттеу қызметінің барысы мен нәтижелерін болжау қабілеті; рефлексия элементтері: өзін-өзі бақылау, өзін-өзі бағалау, қателерді өздігінен түзету.

Т.А. Белованың эмпирикалық зерттеуінен алынған нәтижелерді талдау балаларда ақпарат алу және іздеу процесінің өзі қиындық тудыратынын көрсетті. Сонымен қатар, балалардың бақылаулары қызығушылықтың, экспериментке бейімділіктің және «зерттеу

ізденісінің» ситуациялық көріністерін анықтады, бұл балалардың зерттеу дағдылары мен дағдыларын қалыптастыру мен дамытудың әлеуетті мүмкіндігін көрсетеді [5, 318 б.]. Осыған байланысты, біздің ойымызша, өте маңызды және өзекті психологиялық-педагогикалық міндет-мектеп жасына дейінгі балалардың зерттеу және іздеу қызметіне деген ішкі мотивациясын қалыптастыру мәселесін шешу.

Іздеу қызметі мектеп жасына дейінгі балалардың жобалық қызметімен тығыз байланысты. Дизайн мектеп жасына дейінгі балалардың субъективтілігін дамытудың ерекше әдісі болып табылады.

Бұл технология балалардың өзін-өзі дамуына жағдай жасайды, зерттеу дағдылары мен дағдыларын қалыптастырады, тәуелсіздігін дамытады, балалар мен ересектердің ынтымақтастығы үшін шығармашылық жағдай жасайды. Дәл осы жобалық қызметте ересек адам (тәрбиеші, педагог-психолог) баланың әлеуетті мүмкіндіктерін («жақын даму аймағы») толық аша алады, ал мектеп жасына дейінгі бала бұл жағдайда «кішкентай зерттеуші» рөлін атқарады.

Оқытудың іздеу-зерттеу моделі қазіргі мектепке дейінгі мекеменің дидактикасында лайықты орын алуы керек деп санаймыз.

Баланың қарым-қатынас субъектісі ретіндегі позициясына сүйене отырып, педагогикалық практикада мектеп жасына дейінгі баланың дамуы үшін маңызды келесі жағдайларды ескеру қажет:

- мектеп жасына дейінгі баланың соңында бала белсенді қарым-қатынас жасай білуі, құрдастарымен де, ересектермен де қарым-қатынас жасай білуі керек;
- басқалардың мүдделері мен пікірлерін ескеру, табыстарға қуану және басқалардың сәтсіздіктеріне қайғыру;
- даулы жағдайларда келісе білу.

Бірақ бұл мектеп жасына дейінгі баланың тамаша «портреті» және іс жүзінде біз көптеген балалардың дамуының басқа деңгейін көреміз. Балалардың мазасыздық, импульсивтілік, сезімталдық, эмоцияларын басқара алмау, қарым-қатынас дағдылары мен дағдыларын дамытудың жеткіліксіз деңгейі сияқты жеке ерекшеліктері баланың құрдастарымен (және ересектермен) қарым-қатынас процесінің бұзылуына және «деформациясына» әкеледі.

Коммуникативті «жетілмегендік» - бұл балалардың мектепте оқуға психологиялық дайындығына әсер ететін мектепалды кезеңдегі қауіп факторларының бірі. Мектепке дейінгі кезеңде мектепке дейінгі баланың негізгі коммуникативті қасиеттерін

(құзыреттерін) қалыптастыру - бұл бүкіл мектепке дейінгі балалық шақты қамтитын жүйелі және өте күрделі процесс.

Мектеп жасына дейінгі баланың қарым – қатынас субъектісі ретіндегі маңызды қасиеттері-Тәуелсіздік пен бастамашылық. Біздің ойымызша, баланың тәуелсіздігі мен бастамашылығын дамыту үшін іздеу және жобалау қызметі, ересектердің баламен қарым-қатынасының сипаты, стилі мен модельдері, олардың балаға көмектесу дәрежесі мен уақтылығы маңызды.

Ересектермен, құрдастарымен әртүрлі қарым-қатынас - бұл бала үшін баға жетпес тәжірибе. Субъективті қасиеттерді дамытудың стратегиялық бағыты қатынастардың гуманизмі және қарым-қатынастың тұлғаға бағытталған моделі болуы керек.

Осылайша, мектепке дейінгі мекемелердегі педагогикалық процесс түбегейлі өзгереді, мектеп жасына дейінгі баланың психикалық даму процесін ұйымдастыруға қажетті психологиялық білімнің рөлі мен маңызы күрт артады. Мектепке дейінгі білім беру практикасында баланы мектепте оқуға дайындау жөніндегі қызметті психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу өзекті болып отыр.

Сүйемелдеуді білім беру процесіне қосу баланы мектепке дайындау тұрғысынан педагогикалық және психологиялық тәсілдердің мақсаттарын біріктіруге мүмкіндік береді - оларды баланың жеке басының даму проблемасына баса назар аударады. Сүйемелдеудің маңызды міндеті-мектеп жасына дейінгі баланың жеке басының субъективті алғышарттарын қалыптастыру.

Осылайша, баланың жеке басын дамыту, оның субъективті қасиеттерін қалыптастыру мәселесін іс жүзінде жүзеге асырумен байланысты қиындықтар көбінесе ересектердің кәсіби құзыреттілігі саласында жатыр. Осы позициядан бізге біліктілікті арттырудың базалық кезеңінде де, одан әрі сатыларында да кәсіптік дағдылардың неғұрлым кең «ауқымы» бар мамандарды даярлау мазмұнына ерекше назар аудару қажет болып көрінеді.

Білім берудегі жеке тұлғаны дамыту мәселесі педагогикалық практикада өте күрделі міндет болып табылады. Интеллектуалды қабілеттерді (талдау, рефлексия, икемділік, шығармашылық және т.б.), жеке қасиеттерді (еріктілік, ұйымшылдық, тәуелсіздік, бастамашылық және т.б.), коммуникативті дағдыларды дамыту - психологиялық міндет. Сондықтан тәрбиешілердің (мұғалімдердің) психологиялық дайындық деңгейі жоғары болуы керек.

Педагог кадрларды даярлау жүйесі қоғамның әлеуметтік, экономикалық, техникалық, ақпараттық және басқа да салаларында

болып жатқан өзгерістерге икемді жауап беруі тиіс. Бүгінгі таңда кез-келген тәрбиеші, мұғалім тек пәндік оқытудың міндеттерін шеше білуі керек, сонымен қатар балалардың, оқушылардың жеке, интеллектуалды, шығармашылық, коммуникативті даму технологияларын білуі керек, оларда тиісті неоплазмаларды (күзиреттіліктерді) қалыптастыру керек.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Фадеева О.В. Самсонкина Д.Д. Развитие социального интеллекта дошкольников (исследовательский аспект) // Дошкольник. Методика и практика воспитания и обучения. – 2017. - № 6. – С. 21-27.
- 2 Ерофеева Т.И. Современные образовательные программы для дошкольных учреждений: учеб. пособие для студ. пед. вузов и колледжей. – М.: Издательский центр «Академия», 2019. – 344 с.
- 3 Запорожец А.В. Избранные психологические труды: в 2-х т. // Психическое развитие ребенка. – М.: Педагогика, 2016. - Т.1. - 320 с.
- Поддъяков Н.Н. Мышление дошкольника / Н.Н. Поддъяков. - М.: Педагогика, 1977. – 262 с.
- 4 Белова Т.А. Специфика развития исследовательских способностей старших дошкольников в дошкольной образовательной организации: сб. науч. трудов [Электронный ресурс] // Проблемы современного педагогического образования. – Серия: Педагогика и психология. – Ялта: РИО ГПА, 2017. – Вып. 55. – Ч. 3. – 380 с.

ВОЗМОЖНОСТИ АРТ-МЕТОДОВ НА УРОКАХ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА В ШКОЛЕ

БИМАГАМБЕТОВА З. Д.

магистрант, Павлодарский педагогический университет

имени Ә. Марғұлана, г. Павлодар

БУРДИНА Е. И.

д.п.н., профессор, Павлодар педагогический университет

имени Ә. Марғұлана, г. Павлодар

Статья рассматривает возможности использования арт-методов на уроках изобразительного искусства в школе. Подчеркиваю, что использование различных техник и материалов может помочь ученикам развивать свои творческие навыки и выражать свои эмоции через искусство. Описываются примеры арт-методов,

таких как использование граффити и абстрактного искусства, которые помогают ученикам научиться творчески мыслить и развивать свои социальные навыки [1, с.28]. Статья подчеркивает, что использование арт-методов на уроках изобразительного искусства может быть полезным для развития талантов учеников и их личностного роста.

Использование арт-методов на уроках изобразительного искусства в школе может помочь решить эту проблему, предоставляя ученикам возможность экспериментировать с различными материалами и техниками, а также выражать свои эмоции и мысли через искусство. Кроме того, арт-методы могут помочь ученикам развивать социальные навыки, такие как коммуникация и коллективная работа, что может быть важно для их будущей карьеры и жизни [2, с.18].

Основным результатом исследования является то, что использование арт-методов на уроках изобразительного искусства в школе может значительно расширить возможности учеников в области творчества и социальных навыков. Арт-методы могут помочь ученикам развивать свое визуальное мышление, экспериментировать с различными материалами и техниками, а также выражать свои эмоции и мысли через искусство [3, с.14].

Важным выводом является то, что использование арт-методов может помочь ученикам не только в области изобразительного искусства, но и в других сферах жизни. Умение выражать свои мысли и эмоции через искусство может помочь ученикам стать более уверенными в себе и развивать свою личность [4, с.24].

В целом, результаты исследования подтверждают важность использования арт-методов на уроках изобразительного искусства в школе для развития творческих способностей и социальных навыков учеников.

Изобразительное искусство – это одна из важнейших областей творческой деятельности, которая может помочь развить творческие способности учеников, а также улучшить их социальные навыки. Арт-методы, такие как коллаж, мозаика, рисование и скульптура, могут помочь ученикам выразить свои мысли и эмоции через искусство и развить свое визуальное мышление [5, с.51].

Цель данной статьи – рассмотреть возможности использования арт-методов на уроках изобразительного искусства в школе. Мы рассмотрим различные арт-методы и их влияние на развитие творческих способностей и социальных навыков учеников. Также

будут представлены результаты исследований и анализ опыта применения арт-методов на уроках изобразительного искусства в разных странах мира [6, с.15].

Изучение возможностей арт-методов на уроках изобразительного искусства является актуальной темой в области образования. Для более глубокого понимания этой проблемы, рекомендуется ознакомиться со следующими источниками:

В работе Радис (2018) обсуждается, как искусство может быть использовано для трансформации учебной среды.

В работе Волковой (2018) описываются возможности использования арт-методов на уроках изобразительного искусства в средней школе.

Шилова (2019) исследует влияние арт-методов на развитие социальных навыков учащихся на уроках изобразительного искусства.

ЮНЕСКО (2010) определяет цели развития искусственного образования в своей декларации «Сеульская повестка дня».

Отчет Всемирного экономического форума (2021) «The Future of Jobs Report 2020» указывает на значимость развития творческих навыков искусства в будущем.

Несмотря на большой объем исследований, посвященных использованию арт-методов на уроках изобразительного искусства в школе, остаются некоторые вопросы, которые требуют дальнейшего изучения. Некоторые из них включают:

Влияние арт-методов на развитие других областей знаний и умений учащихся, таких как математика, науки или иностранные языки [7, с.31].

Оптимальные условия и средства для использования арт-методов на уроках изобразительного искусства в школе, такие как количество времени, необходимое для проведения урока, доступность материалов и оборудования, опыт преподавателя и уровень учащихся [8, с.25].

Различия в эффективности использования арт-методов на уроках изобразительного искусства для разных возрастных групп учащихся.

Определение долгосрочного воздействия арт-методов на учащихся, в том числе их способность к решению проблем, творческому мышлению и самореализации в будущем.

Дальнейшее исследование этих вопросов может помочь улучшить эффективность использования арт-методов на уроках

изобразительного искусства в школе и принести больше пользы учащимся [9, с.17].

Наша цель - привлечь внимание к важности использования арт-методов на уроках изобразительного искусства в школе. Мы хотим обратить внимание на потенциал этих методов для улучшения учебного процесса и развития творческих способностей учащихся. Кроме того, мы считаем, что необходимо проводить дополнительные исследования, чтобы лучше понимать, как оптимизировать использование арт-методов на уроках изобразительного искусства в школе и улучшить их эффективность для обучения и развития учащихся. Мы надеемся, что наша работа поможет повысить осведомленность о возможностях использования арт-методов на уроках изобразительного искусства в школе и способствует дальнейшим исследованиям этой важной области.

Для достижения нашей цели мы будем использовать различные методы исследования, которые позволят нам изучить возможности арт-методов на уроках изобразительного искусства в школе.

В первую очередь, мы проведем обзор литературы и анализ научных статей и исследований, которые рассматривают использование арт-методов в образовательной среде. Мы также соберем информацию о том, как эти методы используются на уроках изобразительного искусства в разных странах, и изучим лучшие практики [10, с.21].

Далее, мы проведем опросы учителей и учащихся, чтобы узнать их мнение о том, как эффективно используются арт-методы на уроках изобразительного искусства и какие методы наиболее интересны и полезны для них.

В конце нашего исследования мы соберем и анализируем все полученные данные, чтобы определить основные преимущества и недостатки использования арт-методов на уроках изобразительного искусства в школе и определить наилучшие способы использования этих методов для улучшения учебного процесса и развития творческих способностей учащихся.

Для проведения обзора литературы мы использовали следующие критерии отбора источников.

Первым критерием было соответствие теме нашего исследования - использование арт-методов на уроках изобразительного искусства в школе. Мы искали источники, которые были связаны с этой темой и представляли собой научные статьи, книги, диссертации, отчеты и другие научные публикации.

Вторым критерием был период публикации. Мы ограничились источниками, опубликованными в период с 2020 года по настоящее время, чтобы убедиться, что мы работаем с актуальной и достоверной информацией.

Третьим критерием был тип источника. Мы учитывали только научные публикации, которые были прошли рецензирование и были опубликованы в научных журналах, книгах или других официальных источниках.

Также мы использовали различные базы данных, такие как Google Scholar, JSTOR, ScienceDirect, для поиска научных статей и публикаций, соответствующих нашим критериям отбора источников.

В итоге, мы получили обширный список научных статей и публикаций, которые были проанализированы на основе нашей цели и вопросов исследования.

Ниже приведена примерная анкета для детей, которая может помочь выяснить, насколько необходимы арт-методы на уроках изобразительного искусства.

Как часто ты рисуешь дома?

- *Очень часто
- *Иногда
- *Редко
- *Никогда

2. Что больше всего нравится тебе рисовать?

- *Людей
- *Животных
- *Пейзажи
- *Абстрактные формы

3. Какую технику ты бы хотел попробовать на уроках изобразительного искусства?

- *Коллаж
- *Граффити-арт
- *Комиксы
- *Дудлинг

4. Как часто ты используешь искусство для выражения своих эмоций?

- *Очень часто
- *Иногда
- *Редко
- *Никогда

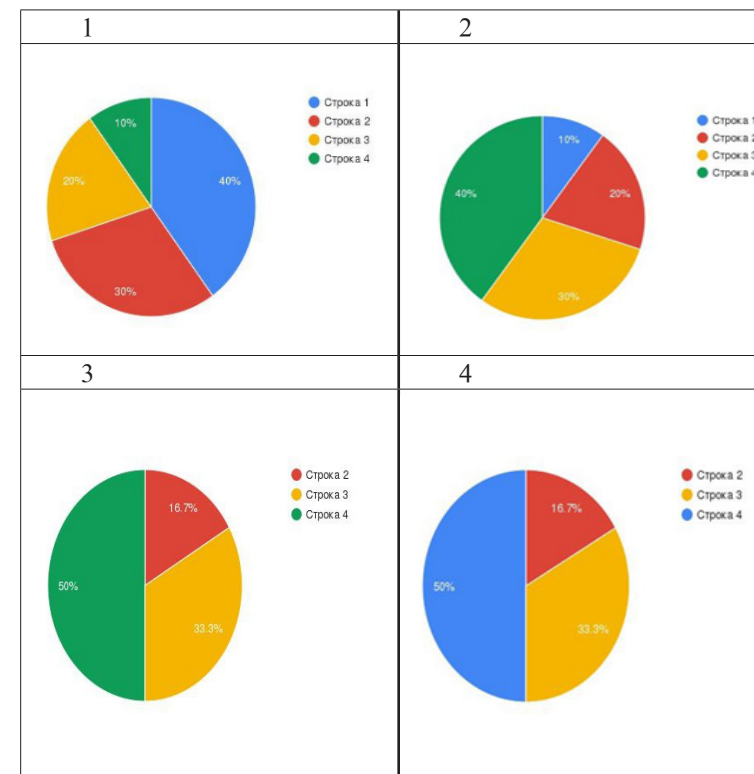
5. Как ты думаешь, помогут ли арт-методы на уроках изобразительного искусства тебе лучше выражать свои мысли и эмоции?

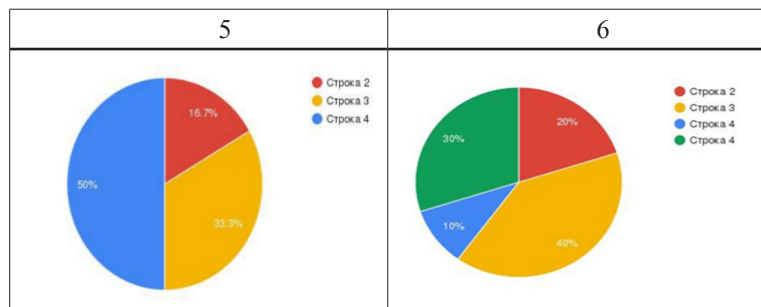
- *Да
- *Нет
- *Не уверен/а

6. Что бы ты хотел получить от уроков изобразительного искусства?

- *Новые техники рисования и живописи
- *Улучшить свои навыки в рисовании и живописи
- *Использовать искусство для выражения своих эмоций
- *Просто получить удовольствие от творчества

Результаты анкетирования :

Анализ результатов анкеты позволяет сделать вывод, что большинство детей часто рисуют дома и предпочитают рисовать Абстрактные формы, пейзажи и животных. Кроме того, большинство опрошенных детей хотели бы попробовать новую технику дудлинг. Большинство детей часто используют искусство для выражения своих эмоций.

Исходя из результатов анкеты можно сделать вывод, что арт-методы могут быть полезны на уроках изобразительного искусства, чтобы дети могли больше выражать свои мысли и эмоции через искусство, а также попробовать новые техники искусства, которые могут быть интересны им и помочь им развиваться в этой области.

В целом, результаты анкеты показали, что арт-методы могут быть полезны для обогащения уроков изобразительного искусства, чтобы дети могли попробовать новые техники искусства, выражать свои эмоции через искусство и развиваться в этой области.

В заключение, арт-методы имеют большой потенциал для использования на уроках изобразительного искусства в школе. Они могут помочь детям развивать свои творческие навыки, экспериментировать с различными техниками искусства и выражать свои эмоции через искусство.

Использование арт-методов на уроках изобразительного искусства может также повысить мотивацию учащихся и заинтересованность в изучении этой дисциплины. Благодаря арт-методам, учащиеся могут чувствовать себя более уверенно в своих творческих способностях и научиться видеть мир в новом свете.

Таким образом, внедрение арт-методов на уроках изобразительного искусства является важным шагом для обогащения образовательного процесса и помощи детям в развитии их творческих, эмоциональных и критических навыков.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Дьюи, Дж. Опыт и воспитание. — М.: Издательство МГУ, 1991.
- 2 Кун, Т. Структура научных революций. — М.: Прогресс, 1977.
- 3 Мак-Клуд, М. Понимание медиа: Внешние расширения человека. — М.: Медиум, 2003.
- 4 Стейнар, Д. Технология обучения в искусстве: учебное пособие / пер. с англ. Е. А. Любарской; под ред. Е. А. Любарской, И. Г. Штабовой. — М.: Издательство МГУ, 2011.
- 5 Хэтчинсон, Р. Арт-терапия: теория и практика. — М.: Питер, 2011.
- 6 Шпитальник, В. А. Педагогическая технология: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. А. Шпитальник. — 3-е изд. — М.: Издательство Юрайт, 2016.
- 7 Art Education Research Journal, National Art Education Association (научный журнал).
- 8 Journal of Aesthetic Education, University of Illinois Press (научный журнал).
- 9 Visual Arts Research, National Art Education Association (научный журнал).
- 10 Smith, R. A. (2014). Engaging Learners through Artmaking: Choice-Based Art Education in the Classroom. New York: Teachers College Press.

РАЗВИТИЕ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ИНТЕЛЛЕКТА ОБУЧАЮЩИХСЯ ВУЗА В УСЛОВИЯХ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОГО СОПРОВОЖДЕНИЯ

БЫКОВА Э. Г.
магистрант, Торайгыров университет, г. Павлодар
ПИГОВАЕВА Н. Ю.
PhD, доцент, Торайгыров университет, г. Павлодар

Изучение и развитие эмоционального интеллекта обучающихся вузов является важной проблемой по нескольким причинам. Во-первых, вузовский период характеризуется активным формированием социальных и моральных качеств личности, которые напрямую зависят от уровня эмоционального интеллекта, позволяющего не только распознавать свои эмоции и чувства, но и понимать их в других людях.

В вузе ключевой задачей является подготовка специалистов, которые готовы эффективно сотрудничать с другими людьми в рамках международных научных проектов, инновационных программ и т.д. С учетом важности эмоционального интеллекта в кризисных ситуациях, на Всемирном экономическом форуме в Давосе было выделено 10 наиболее необходимых компетенций в 2020 году, в том числе и эмоциональный интеллект, а в 2025 году этот показатель вошел в топ-15 [1].

Исследователи в последнем десятилетии 20 века начали изучать эмоциональный интеллект как самостоятельную структуру. Термин «эмоциональный интеллект» первоначально был введен американскими учеными Дж. Мейером и П. Сэловеем в области психологии. Их определение эмоционального интеллекта включало способность воспринимать и выражать эмоции, ассимилировать эмоции и мысли, понимать и интерпретировать эмоции, а также регулировать свои собственные эмоции и эмоции других [2]. В настоящее время существуют другие определения эмоционального интеллекта. Наиболее популярное определение описывает эмоциональный интеллект как способность распознавать собственные эмоции и эмоции других людей и управлять ими. В этой статье мы следуем определению, выдвинутому Д.В. Люсиным, уважаемым российским ученым в области эмоционального интеллекта. Согласно Люсину, эмоциональный интеллект – это совокупность когнитивных способностей, связанных с обработкой эмоциональной информации [3].

Актуальность этого исследования связана с необходимостью создания психолого-педагогических условий для повышения уровня эмоционального интеллекта у обучающихся вуза, который является решающим фактором для становления личности в профессиональной деятельности.

Цель исследования – рассмотрение возможности повышения уровня эмоционального интеллекта обучающихся вуза посредством программы психолого-педагогического сопровождения.

Д. Гоулман, Э.Л. Носенко и Н.В. Коврига, считают, что эмоциональный интеллект поддается тренировке и может быть повышен с помощью правильно организованной образовательной среды. Они предполагают, что эмоциональный интеллект можно намеренно развивать как у детей с помощью обучения и воспитания, так и у взрослых с помощью специализированных обучающих программ. Мы согласны с этой точкой зрения.

Несколько исследований, проведенных в России, показали, что эмоциональный интеллект и его отдельные компоненты могут быть намеренно повышены с помощью тренинговых мероприятий. Примером этого являются исследования Т.П. Березовской. Эмпирическое исследование, проведенное ученым, подтверждает, что эмоциональный интеллект может быть развит с помощью специально организованного обучения [4].

Анализ работ ряда авторов: Д. Гоулмана [5], С. Шабанова и А. Алешиной [6] и Д. В. Люсина [7] позволил нам сформулировать основную гипотезу нашего исследования: развитие эмоционального интеллекта обучающихся вуза осуществляется в условиях психолого-педагогического сопровождения.

Объектом исследования выступил эмоциональный интеллект, а предметом исследования – уровень развития эмоционального интеллекта обучающихся вуза.

Методы и организация исследования

Исследование проводилось на базе НАО «Торайгыров университет» г. Павлодара. В исследовании приняли участие студенты-психологи 1 и 3 курса очной формы обучения. В экспериментальную группу вошли студенты 1 курса (25 человек), в контрольную – студенты 3 курса (25 человек). Объем выборки составил 50 человек, средний возраст 20 лет.

Эффективность программы психолого-педагогического сопровождения была проанализирована с помощью методики на определение уровня эмоционального интеллекта (Н. Холл) и теста эмоционального интеллекта (ЭМИн), разработанного Д.В. Люсиным. Уровень эмоционального интеллекта измерялся дважды: на начальном и конечном этапах исследования. Опросник ЭМИн основан на теоретической модели, которая проводит различие между внутриличностным и межличностным компонентами эмоционального интеллекта (фокусирование на собственных или чужих эмоциях), а также способностью понимать эмоции и регулировать их. Структуру эмоционального интеллекта можно проиллюстрировать в табличном формате (таблица 1).

Таблица 1 – Структура эмоционального интеллекта (ЭМИн)

	Межличностный ЭИ	Внутриличностный ЭИ
Понимание эмоций	Понимание чужих эмоций	Понимание своих эмоций
Управление эмоциями	Управление чужими эмоциями	Управление своими эмоциями

На начальном этапе мы провели сравнение двух групп студентов-психологов 1 и 3 курса, с использованием подобранных методов. Собранные данные были проанализированы с помощью U-критерия Манна-Уитни. Результаты не показали какой-либо существенной статистической разницы, что указывает на то, что обе группы были эквивалентны по всем параметрам.

Для формирования эмоционального интеллекта в экспериментальной группе студентов, обучающихся по направлению «психология» мы разработали программу психолого-педагогического сопровождения.

Программа состояла как из теоретического материала об эмоциях и эмоциональном интеллекте, так и из упражнений, отобранных нами в ходе изучения современных тренингов по развитию эмоций и эмоционального интеллекта. То есть были занятия в формате лекции-беседы и семинара-тренинга.

Лекция-беседа включала в себя заранее подготовленный визуальный материал в формате слайдов, рисунков, схем и таблиц по теме занятия с акцентом внимания на определенные вопросы, которые разбирались обучающимися во время занятия.

Семинар-тренинг включал в себя различные методы активного взаимодействия обучающихся для развития навыков, обозначенных в целях и задачах соответствующего занятия. Одними из отобранных нами методов были игры и упражнения: «узнай и назови эмоцию», «установки относительно эмоций», «синонимы», «напоминалки», «о чем сигнализирует нам негативная эмоция?», «измени свой пульс», «возьми и передай», «вербализация чувств», «управление эмоциями с помощью дыхания», «помощь другому осознать свое эмоциональное состояние», «заражение эмоциями», «алгоритм управления эмоциями других», «конструктивная обратная связь» и т. д.

Общая продолжительность занятий составляла 12 академических часов: 6 занятий по 2 академических часа.

Перейдем к сравнению данных по отобранным методикам до и после прохождения программы психолого-педагогического сопровождения в экспериментальной группе студентов. Полученные данные были обработаны с помощью T-критерия Вилкоксона.

После завершения программы сравнение данных, полученных с использованием выбранных методов, показало, что показатели эмоционального интеллекта в экспериментальной группе стали лучше. Мы обнаружили достоверные различия (и уровень

значимости $p=0,99$) по всем показателям, за исключением показателя УЭ (управление эмоциями) опросника Д.В. Люсина. Кроме того, наблюдается увеличение показателей эмоционального интеллекта по всем шкалам методики Н. Холла (уровень значимости $p=0,99$), за исключением показателя «Управление своими эмоциями».

Программа психолого-педагогического сопровождения оказалась успешной в улучшении различных показателей эмоционального интеллекта, таких как распознавание и идентификация эмоций у себя и других, понимание причин, вызвавших эмоцию и контроль интенсивности эмоций.

Можно заметить, что все эти показатели опираются на приобретенные и отработанные умения, поэтому мы можем говорить о семинаре-тренинге как методе развития преимущественно практического эмоционального интеллекта.

Занятия программы в формате лекции-беседы являются эффективными для совершенствования способностей анализировать эмоции и подбирать точное словесное описание к ним. В результате было установлено, что этот формат более эффективен в улучшении показателей эмоционального интеллекта, которые зависят от знаний, в частности академического эмоционального интеллекта.

Таким образом, можно сделать вывод, что программа психолого-педагогического сопровождения была успешной, так как показатели эмоционального интеллекта у обучающихся вуза после прохождения программы повысились, при этом оцениваемый сдвиг достоверен (на уровне значимости $p=0,99$) и достигал показателей высокого уровня статистической значимости.

ЛИТЕРАТУРА

1 World Economic Forum (2020). The Future of Jobs Report 2020. Switzerland: World Economic Forum, 20 October. — [Электронный ресурс]. — 2020. — Режим доступа: <https://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs-report-2020>

2 Бредберри Т., Гривз Дж. Эмоциональный интеллект 2.0. – М., 2011. – 208 с.

3 Социальный и эмоциональный интеллект: от процессов к измерениям / под ред. Д.В. Люсина, Д.В. Ушакова. – М., 2009. – 351 с.

4 Березовская Т.П. Психологические особенности эмоционального интеллекта старшеклассников // Когнитивная

психология : сб. ст. / под ред. А.П. Лобанова, Н.П. Радчиковой. – Минск, 2006. С. 16–20.

5 Гоулман Д. Эмоциональный интеллект. Почему он может значить больше, чем IQ. – М. МИФ, 2016. – 560 с.

6 Шабанов С., Алешина А. Эмоциональный интеллект. Российская практика. – М. : Манн, Иванов и Фербер, 2014. – 448 с.

7 Люсин Д. В. Современные представления об эмоциональном интеллекте // Социальный интеллект: Теория, измерение, исследования. – М. : Институт психологии РАН, 2004. С. 29 - 36

ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ И МЕТОДИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ АНИМАЦИОННЫХ УЧЕБНЫХ ПОСОБИЙ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

ДАУЛБАЕВА К. М.

учитель английского языка,
специализированная школа–лицей «Жас дарын» г. Павлодар

КУЛАХМЕТОВА М. С.

к.ф.н., профессор Павлодарский педагогический университет
имени А. Маргулана, г. Павлодар

Эффективность современного обучения иностранным языкам должна основываться на принципе креативности. Это связано с тем, что современное общество развивается очень динамично, меняются социальные условия, меняются и требования к языковым навыкам учащихся

Творческая педагогика подразумевает готовность педагога к постоянному поиску актуальных методов применения современных средств обучения, способов активизации темпов учебных действий, развития рефлексивных навыков у обучающихся, стремление к формированию определенных метапредметных компетенций, возможных к использованию в течение всей педагогической деятельности.

Согласно исследованиям Ю.К. Бабинского, любая целенаправленная функциональная саморегулируемая педагогическая система стремится к оптимальным наилучшим результатам учебно-воспитательного процесса на основе 2 критериев: достижение каждым учащимся максимально возможного для него, в данный период уровня успеваемости, воспитанности и развитости, и отсутствие фактов систематического превышения

учениками и учителями норм времени [1]. Это определение полностью соответствует нашим профессиональным целям: обеспечить максимально возможное качество обучения каждого ученика на наших уроках в течение всего времени, отведенного на занятия в классе.

В поиске путей достижения этой цели, мы изучаем педагогический опыт других стран и творчески применяем его в своей педагогической практике. В последние годы в методике преподавания иностранных языков наметилась тенденция к переходу от коммуникативного подхода к его разновидности- интерактивному подходу, который был предложен западными методистами. Однако, еще не выработано однозначное понимание самого термина «интерактивный подход». Некоторые авторы отождествляют его с коммуникативным подходом, считая, что «интерактивная модель овладения языком предполагает, что обучение происходит во время и в процессе участия в языковых актах (speech events)» [2]. Другие определяют интерактивный метод как модифицированный прямой метод, включающий ряд других методов.

Большинство авторов сходятся во мнении, что интерактивное обучение – это способ познания, осуществляемый в формах совместной деятельности обучающихся [3]. Все участники образовательного процесса взаимодействуют друг с другом, обмениваются информацией, совместно решают проблемы, моделируют ситуации, погружаются в реальную атмосферу делового сотрудничества по разрешению проблем. При этом происходит постоянная смена режимов деятельности: эвристические беседы, игры, дискуссии, работа в малых группах, небольшой теоретический блок (мини-лекция), презентации, «мозговая атака», метод «круглого стола».

Эффективность интерактивного подхода в обучении была продемонстрирована рядом авторов, но мастерство учителя должно проявляться в творческом применении данного метода. В нашем понимании, важное место при реализации интерактивного подхода в обучении является применение информационных технологий в обучении английскому, что позволяет добиться активизации темпов учебных действий. Использование информационных технологий в обучении английскому языку открывает новые возможности. Мультимедийные средства просты в применении, велика их роль в интенсификации урока и повышении его эмоционального воздействия на учащихся.

На наш взгляд, интересной современной практикой обучения является применение аутентичных медийных материалов с применением мультипликационных технологий. Англоязычные медиа материалы могут дать обучающимся наглядное представление о языковых реалиях и традициях страны изучаемого языка. Их использование на уроке английского языка создает условия, приближенные к реальному межкультурному общению с носителем языка, а владение знаниями социокультурного характера способствует формированию более высокого уровня иноязычной коммуникативной компетенции.

Наша гипотеза основана на идее, что созданные на основе англоязычных медиаматериалов интерактивные анимационные учебные пособия будут способствовать повышению учебной мотивации, а также концентрации внимания учащихся на правилах английской грамматики, и за счет этого повысится качество обучения. Мультимедийные учебные пособия созданные в программе Hand Animation, это наглядно, красочно, интерактивно.

Проверить рабочую гипотезу позволяет технология Lesson Study. Многие зарубежные педагоги эффективно используют эту технологию для проведения исследования в действии и совершенствования своей педагогической практики [4]. Так, например, Мариэль Лауреано, директор одной из государственных школ Чикаго, каждый год проводит Lesson Study по изучению уроков [5]. Изначально она заметила положительный эффект проведения Lesson Study на качество знаний по математике и решила использовать Lesson Study для совершенствования обучения по другим дисциплинам. С помощью Lesson Study мы осуществляли поиск наиболее эффективных методик применения на уроках английского языка.

Для того, чтобы добиться максимально объективного исследования Lesson Study, группа учителей школы-лицея «ЖасДарын», объединились в одну команду, для дальнейшего сравнительного анализа результатов обучения на уроках каждого учителя, чтобы убедиться, что устойчивое повышение качества знаний не зависит от личностных качеств, а зависит от выбранной методики обучения. А также, в качестве субъекта исследования, выбрали один класс. Разные классы имеют разный качественный состав учеников, и сравнивать качество знания разных классов не валидно.

Для первого этапа исследования на практике были тщательно проанализированы текущие контрольные работы и свои наблюдения на уроках. Далее определены основные затруднения учащихся: забывают правильное употребление Past Simple; испытывают затруднение в заполнении таблиц и записей в своих предложениях с использованием Past Simple; затрудняются самостоятельно составить грамматически правильные предложения; делают ошибки в грамматических тестах Past Simple. Команда сконцентрировалась на теме урока: «Language Focus. Past Simple» и разработали концепцию:

Рисунок – 1

Таблица 1 - Результаты

Педагог	Оценки	1 этап Lesson Study	2 этап Lesson Study	3 этап Lesson Study
Педагог 1	отлично	4	6	8
	хорошо	7	6	4
	удовлетворительно	1	0	0
Педагог 2	отлично	5	5	8
	хорошо	6	7	4
	удовлетворительно	1	0	0
Педагог 3	отлично	4	5	10
	хорошо	8	7	2
	удовлетворительно	0	0	0

В ходе исследования были созданы новые мультипликационные учебные пособия в программе Hand Animation, определена методология их применения, а также применения Kahoot для контроля знаний учащихся, разработаны планы уроков и график

взаимопосещения уроков по Lesson Study. В результате проведения трех этапов исследования Lesson Study были получены следующие результаты:

Мониторинг качества знаний на уроках Lesson Study, показал положительную динамику у каждого учителя из нашей команды.

Диаграмма – 1. Динамика качества знаний на уроках Педагога 1

Диаграмма – 2. Динамика качества знаний на уроках Педагога 2

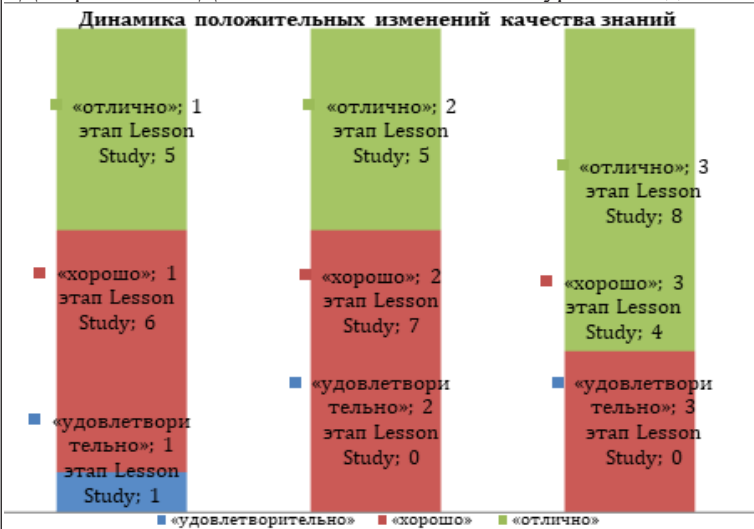

Диаграмма – 3. Динамика качества знаний на уроках Педагога 3

Анализируя представленный выше практический опыт проведения исследования Lesson Study, можно сделать вывод, что применение информационно-компьютерных технологий на основе интерактивного взаимодействия учителя и ученика, и при условии использования аутентичных медиаматериалов на английском языке, открывает новые возможности для обучения иностранным языкам, стимулирует поиск, инициативу, заставляет идти в ногу со временем.

Интерактивный метод обучения формирует мотивированный интерес у школьников к английскому языку, способствует более эффективному усвоению учебного материала учащимися, содействует развитию социокультурного образования, обогащает коммуникативный опыт учащихся, обеспечивает повышение качества обучения в целом.

Анимационные учебные пособия, созданные в программе HandAnimation, предоставляют значительные педагогические возможности для формирования языковых компетенций учащихся. Возможно их использование не только на уроках английского языка, но и русского языка, казахского языка.

ЛИТЕРАТУРА

1 Бабинский Ю.К. Педагогика. М.: «Просвещение», 1983.

2 LeenLeemans. Waaromlerarenbeter in team werken, 11.06.2019, [website], -URL: <https://www.klasse.be/182229/samenwerken-loont-leraren-onderwijs-team/> [retrieved: 16.12.2022];

3 Гладиллина И.П. Некоторые приемы работы на уроках английского языка в средней школе // Иностранные языки в школе. – М.: «Просвещение», 2003.

4 Wilson, E. (2009) ActionResearch, Schoolbasedresearch (И. Уилсон, Исследование в действии, «Исследование в школе»).

5 The Lesson Study Groupat Mills College, School-wide Lesson Study, 2022, [website], -URL: <https://www.lessonresearch.net/resources/schoolwide-lesson-study/overview/> [retrieved: 15.12.2022].

ҚАЗАҚ ХАЛЫҚ МУЗЫКАСЫНЫҢ ТӘРБИЕ ДАҒДЫСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ОРНЫ

ДЖАРАСОВА Б. С.

музыка пәнінің мұғалімі, Панфилов ЖОББМ, Ертіс ауданы, Павлодар обл.

Өнердің барлық түрлерінің ішінде бұл адамның қабылдауына тікелей әсер ететін музыка, өйткені ол санадан тыс деңгейде адамның сезіміне ғана емес, оның санасына да күшті әсер етеді. Музыкада адамның көңіл-күйі мен тәжірибесі, оның эмоционалды әлемі бейнеленген. Музыкада ашылған ақыл-ой күйлерінің нәзіктігі, күші мен әртүрлілігі оның негізгі мазмұнын құрайды.

Музыка адамзат қоғамында маңызды рөл атқарады. Оның даму, білім беру және тәрбиелік факторлары тұлғаның қалыптасуы мен дамуына, оның құндылық бағдарларына әсер етеді. Музыка адамның әлеуметтік-мәдени өмірінің қажетті құрамдас бөлігі ретінде әлеуметтік сәйкестендіру фактісі ретінде қызмет ете алады, яғни адамның белгілі бір әлеуметтік топқа жататындығын білдіреді, адамның эмоционалды жағдайын белсендіреді немесе оның релаксациясына ықпал етеді.

Көне заман философ ойшылы Пифагор музыканың акустикалық заңдарын ашса, Платон, Аристотель музыканы - адамның ізгілік және әсемдік әлеміне ықпал етудің маңызды құралы, мінез-құлықты түзету, жеке тұлғаның психологиялық көңіл-күйін жасау құралы ретінде қарастырған. [1, 246.]

Әбу-Насыр әл-Фарабидің пікірінше: музыка – табиғаты терең, жан-жақты сыры, әсері бар құбылыс. Оның ерекше атап көрсеткен

ойы музыкалық әуеннің адам бойында үлкен эмоциялық тебіреніс күш туғыза алатын құдыретті күш екендігі және оны әртүрлі мақсатта, адам баласының жанын сауықтыруда немесе адам тәрбиесінде халыққа басшылық жасап, меңгеруде үлкен маңызды құрал бола алатындығын айтады.

Әл-Фараби «Музыканың адамға емдік қасиетін, жағымды әсерін сондай-ақ, оның адамның жан дүниесіне әсер ететін, тәрбиелік мәні зор» деп тұжырымдаса, Абай: «Артыңа із қалдырғың келсе, кейінгі ұрпаққа білім нұрын сеп, болашағымыз өз ұлт өнері мен мәдениетінің тұңғыынан сусындап, тарихын терең түсінетін болсын» деген өсиеті де болашақ ұрпақты өнер білім арқылы тәрбиелеудің қажеттігі мен маңыздылығын дәлелдейді. [2, 186.]

Мұғалімнің басты міндеті қазақ халық музыкасына оқушылардың назарын аудара білу қабілеті болып табылады. Қазақ халық музыкасының идеялық мазмұны маңызды екендігі іс-тәжірибе жүзінде дәлелденген. Сондықтан мұғалімнің міндеті музыканы меңгеруде сыныптағы оқушылардың нақты эмоциялық көңіл-күйін қалыптастыра отырып, арнайы оның мазмұны, сипаты жөнінде білім беруде шығармашылық ізденісті ұйымдастыра білгені жөн. Осының нәтижесінде білім алушыларда шығарманың идеялық-эмоциялық бейнесін жасауға, мазмұнның эмоциялық - ойын ашуға және үйретілген туындының көркемдік бейнесін көркемдік мәнерлік құралдарды табуға толығымен мүмкіндік болады.

Ұлттық музыкалық мол мұраны ғылыми зерделеу тек қана сол музыка мәдениетінің парқын тануға себепші болып қана қоймайды, сонымен бірге халықтың тарихи тұлғасын тануға да мейлінше көмектеседі. Қазақ халқының тарихы болмысы әні мен күйінде тұнып тұр.

Ендеше қазақ халқының мәдени-рухани даму ерекшеліктерінен ұлттық дүниетаным мен түсініктерді ығыстырып тастамай, сан ғасырлар бойы қалыптасқан мәні терең ұлттық музыкамыздың құрылымдарын жаңғырта тану, ғылыми негізде сараптап түсіндіруіміз керек.

М.Жұмабаев музыканың адамға әсері жайында: «Халықтың арғы-бергісін қозғап, естеріне түсіріп, мұң-мұқтажын зарлап, кем-кетігін көрсетіп, әдемі даусымен күйкылжытып тұрғанда қандай тас көңіл болса да қандары қайнап, тіпті арқалары қызып кетеді» - дейді.

Р.Қ.Дүйсембинова музыканы оқыту үдерісінің өзіне тән функциялары бар екендігін, олар: музыканы оқытудың білімділік функциясы - бұл оқушыларды музыкалық ғылыми

білім, іскерлік дағдылар жүйесімен қаруландыру. Оның түпкілікті нәтижесі берілген білімнің іс-жүзінде саналы түрде қолдана білуі; музыканы оқытудың тәрбиелік функциясы – музыканы оқытудың мазмұнымен, оқытудың формасымен, әдістерімен анықталатын және мұғалім мен оқушылардың қарым-қатынасы арқылы жүзеге асатын үдеріс. Музыканы оқыту үдерісінде жеке тұлғаның белгілі бір көзқарастары, қарым-қатынастары, тұлғалық сапа-қасиеттері, музыка өнеріне, музыкалық іс-әрекеттерге деген өзіндік көзқарастары, пікір-пайымдаулары, мінез-құлықтары қалыптасады; музыканы оқытудың дамыту функциясы - мұғалімнің басшылығымен жүзеге асырылады. Музыканы оқытудың дұрыс ұйымдастырылуы оқушылардың сенсорлық, қозғалыстық, мотивациялық дамуына көмектеседі. Қажеттік және тұлғаның танымдылық үдерісінің белсендірілуі арқылы әсіресе музыкалық есту, музыкалық ес, музыкалық ойлау, қиялдау, сонымен бірге музыкалық қабілеттері дамиды – деп атап көрсетеді. [3, 66б.]

«Сіздердің бүгінгі шәкірттеріңіз – Қазақстанның жарқын болашағы» деп Президентіміз Қасым – Жомарт Тоқаев айтқандай қазіргі кезеңде мектептің алдына қойылып отырған ең басты талап-рухани бай, жан-жақты дамыған жеке тұлғаны қалыптастыру болып табылады. [4]

Адамзат ұрпағынан жинақталған мәдени байлығын ұлттық байлықпен ұштастыру, оның озық үлгілерімен байланыстыру жеке тұлға қалыптастырудың бірден-бір жолы болып табылады. Қазір айтылып жүрген технология талаптары білім мен тәрбиені жеке тұлғаға қарай бағыттау ісі болып отыр. Оқушының «Мен» деген менталитетін қалыптастыру, өзін-өзі тану, өмірден өз орнын таба білуге баулу мәселелерінің музыка пәнінде маңызы ерекше. Оқушылардың музыкалық шығармашылық қабілеті іс - әрекет үдерісінде қалыптасады. Ғалымдар пікіріне сүйенсек дарынсыз, мүлде қабілетсіз бала болмайды. Сол қабілеттің көзін ашу оны әрі қарай дамыту - әр бір музыка мұғалімінің қасиетті борышы. Жалпы музыка пәні эстетикалық сезімі жетілген, рухани бай тұлға тәрбиелеудің қайнар көзі десек қателеспейміз.

Мектептегі музыкалық-педагогикалық жұмыстың басты мақсаты-оқушыларды музыкалық даму үдерісіне талдау жасауға үйрету. Музыкалық - есту түсініктерін өз бетінше орындату. Музыканы көпшілігі тындайды, бірақ азы ғана естиді, әсіресе аспапты музыканы адамдар көбінесе қойылған музыканың жеке

сәттерін қабылдайды, нақтырақ айтсақ осы сәттердегі өз әсерлерін ұсынады. Ал шығарма толығымен оларға түсініксіз болып қалады.

Сонымен қатар оқушының шығармашылық қабілетін қалыптастыру үшін төмендегі міндеттер орындалу қажет: қазақ халық музыкасын қабылдай, талдай білуі; өзара пікірталастар мен талқылауларға белсенді қатысуы; өз бетінше жұмыс жасау; нәтижеге, жетістікке ұмтылу; өз бетімен күрделі тапсырманы таңдауға құштарлану; іс-тәжірибелік әрекетін талдауға қызығушылық таныту;

Музыка саласында халқымыздың өткеніне терең үңіліп, сол өнер қазынамызды оқушыларға белгілі бір жүйелі бағытта теориялық және іс-тәжірибеде қолдана білсек, оқушылардың шығармашылық қабілеті артады

- Қазақ халық музыкасының шығу тарихы, ерекшелігін тануға ұмтылу;

- Қазақ халық музыкасының тәрбиелік мәнін, сезімталдық әсерін ашып талдауға талпыну;

- Қазақ халық музыкасын жеткізуде нәтижеге жету сияқты қабілетін қалыптастыра аламыз.

Музыкалық дамудың логикасын білмей және оны бөлшектей талдай алмай, музыканы қабылдау, бағалау мүмкін емес.

Қазақ халық музыкасының өзіндік мәні мен маңызы, қадір-қасиеті, ерекшелігі бар. Мәні – адамның аңсаған арманы, қуанышы мен күйінішін, өмір құбылыстарын сан алуан сиқырлы иірімдер арқылы санаға жеткізіп, жүрегіне құйып беретіндігінде болса, ал маңызы – сиқырлы да сүйкімді ырғақтарымен, тебіреністі -- тербелістерімен адамды дүние сырын түсінуге, сезінуге жетелейді. Оның негізгі мақсаты мен міндеттерін іске асыруы мен табысты болуы мұғалімінің іскерлігіне, шеберлігіне, білімділігіне байланысты. Оқушының бейімділігіне, білімділігіне, қабілетіне, шеберлігіне бағыт беріп, тұлға ретінде қалыптасуына мұғалім мүмкіндік жасап, бірігіп жұмыс істеп, оқушылардың шығармашылық қабілетін қалыптастырады.

Шығармашылық қабілеті қалыптасқан оқушының ерекшелігін педагогикалық тұрғыдан қарағанда өзгеше ойлайды, білуге талпынады, белсенділік, көп көлемде білім меңгереді де оны ұмытпайды, психологиялық тұрғыдан қарағанда ішкі сезім өзгеше - өте сезімтал, шыдамды, өзін-өзі бақылау, ықылас қойған нәрсесін негізгі мәселе етіп қояды, физиологиялық тұрғыдан: мақсатқа жетудегі табандылық, дамудағы шапшаңдық, ойға берілу, қиял

күшінің басымдылығы, әлеуметтік тұрғыдан қарағанда адамгершілік сезімдері дамыған, парызға берілген, моральдық қасиеттері жоғары.

Бүгінгі таңда мектептердің оқу-тәрбие үдерісінде қазақ халық музыкасы негізінде оқушылардың шығармашылық қабілеттерін қалыптастыруды жетілдіруде мұғалімдерге төмендегідей ұсыныстар береміз: оқушылардың шығармашылық қабілетін қалыптастыруда қазақ халық музыка материалдарын оқу-тәрбие үдерісінде пайдаланудың жүйелі-әдістемелік кешенін жетілдіру; оқушылардың шығармашылық қабілетін қалыптастыруда оқу-тәрбие үдерісінде қазақ халық музыкаларын жүйелі пайдалану және сыныптан тыс әрекеттер ұйымдастыру, олардың қызығушылығын тудырып, дамыту; қазақ халық музыка шығармашылығын оқу-тәрбие үдерісінде пайдалануға байланысты үлгілі ұстаздардың озат тәжірибелерін кеңінен насихаттау үшін, бастауыш сынып мұғалімдерімен семинар, тренингтер өткізіп, әдістемелік кеңестер ұйымдастырып, дәстүрлі емес ашық сабақтар өткізу. Қазіргі жас буын мемлекетіміздің мығым тірегі бола алса ғана, шын мәнінде экономикалық-әлеуметтік жағдайымыз өз дәрежесіне көтеріліп, жаңа дәуір салтанат құрады. Олай болса, ХХІ ғасыр жастардың жан-жақты терең интеллектуалды деңгейі жоғары болуын талап етеді.

Бүгінгі қоғам талабына сай мектепте мұғалім ой-өрісі жаңашыл, шығармашылық деңгейде қызмет атқара алатын, дүние тану мәдениеті жоғары ізденімпаз ғалым, нәзік психолог, танымпаз еңбекқор, терең қазыналы білімпаз, кез-келген ортаның ұйытқысы болатын өнерлі, рухани-бай, шеберліктің шыңына шыққан ұстаз болуы қажет.

Қорыта айтқанда, музыка мұғалімдері қазақ халық музыкасын оқушыларға тереңдете меңгертіп білім беру, оның ерекшеліктерін музыкалық тәрбиенің дағдыларын қалыптастырудың нәтижелі болуында. Бүгінгі таңда жас ұрпақты тәрбиелеп, шығармашылық қабілеттерін қалыптастыруда оқушыларға музыкалық білім берудің барлық әдіс-тәсілдерін қолдана отырып шығармашыл тұлға етіп тәрбиелеуге тиістіміз.

ӘДЕБИЕТЕР

1 Р.Қ.Дүйсембінова. Музыкалық білім беру педагогикасы. Талдықорған қаласы, 2006, - 89

2 Омарова Р.С., Нұрмұханова Г.Е. Оқушылардың шығармашылық дербестігін қалыптастырудың дидактикалық негіздері. Оқу құралы. – Ақтөбе, 2007.- 122

3 Лихачев Б.Т Теория эстетического воспитания школьников: Учеб. Пособие по спецкурсу для студентов пед. ин — ов. — М., 1985. — 176 с.

4 <https://ult.kz/post/tokaev-tarbie-sapaly-bilimnin-negizgi-arkauy>

TO THE QUESTION OF THE ENGLISH-SPEAKING COUNTRIES' MODERN CULTURE (ON THE SAMPLE OF THE UNITED STATES, THE UNITED KINGDOM AND CANADA)

DINER E.

Master student, Toraighyrov University, Pavlodar

BAITEMIROVA M.

Master of Education, Senior Lecturer, Toraighyrov University, Pavlodar

KAPENOVA ZH.

c.p.s, Associate Professor, Toraighyrov University, Pavlodar

The term “culture” refers to the common products of the collective imagination and the lifestyles developed by particular social groups. Contemporary culture is the media units developed to enable this culture-communication connection, and communication is the power that links these communities to culture [1, p. 3].

A collection of people’s shared beliefs, philosophies, and customs make up their contemporary culture. Modern life is associated with new methods of thinking, living, and dressing. This component blends the old traditions with the current technologies in addition to the lifestyle that a civilization has previously accepted.

America’s cultural diversity has grown more than ever in the twenty-first century. The number of refugees, the number of languages spoken, and the number of religious groupings have all increased throughout this time. While appearing to be a recent issue, immigration to America is actually rooted on issues that are very old. In addition to accepting Jewish refugees in the 1650s, other immigrants during the colonial era included Germans, French, Brazilians, Quakers, Scots, Welsh, and Irish. To guarantee cultural cohesion, English was to be chosen as the common tongue, thus individuals who immigrated to America were required to acquire the language [4, p.30]. According to the definition of

contemporary American culture, it refers to how news events, political viewpoints, religious convictions, and issues in our days.

The following will provide a brief list of some American cultural traits:

English is the most widely used language in the United States (American English), accounting for 78.5% of all spoken languages. Moreover, Spanish is the second most widely spoken language (13.2% of the population), and there are indigenous languages that were brought by people from Europe, Asia, and Africa [6];

According to the Pew Research Center Study conducted in 2021, 63% of the world's population, or 40% of Protestants, 21% of Catholics, 29% of unaffiliated individuals, and 2% of others, identify as Christians;

Cowboy hats, boots, leather jackets, and denim are emblems of American fashion. Fashion, which reflects cultural diversity, has also affected American fashion. America leads the globe in fashion design, with France, Italy, Great Britain, Germany, and Japan following;

American cuisine is made up of foods that immigrants like Chinese Americans, Native Americans, Italian Americans, Greek Americans, Cajun, and soul food introduced to the country. African, Asian, and Pacific Island foods have all made their way into American cuisine.

We cannot discuss American cuisine without bringing up fast food. This is a proven fact. Before, customers had a choice between sit-down restaurants and fast food. Currently, a quick casual has been added to it, offering a menu with fresh products prepared in accordance with your orders;

American artists create works of art in a wide range of aesthetic inclinations and styles. Throughout both the American colonies and the United States, American art has advanced. American artists are skilled at creating lifelike portraits and beautiful landscapes. The Native Americans produced works of art that portrayed their worldview and the natural world before the European colonists arrived. Benjamin West and John Singleton Copley were the first American artists to gain recognition abroad in the 18th century. They took the initiative in creating the historical image. The Armory Show in 1913 was a crucial occasion that facilitated the diffusion of modern art in the 20th century. Due to the diversity of viewpoints existing in this era, the 21st century is not represented in any art.

While in Britain, there is little doubt that multiculturalism policy is practiced there. The practice of multiculturalism is reflected in the educational curriculum, ethnic representation in the BBC and other public

media, the freedom to wear religious attire, the opportunity to learn your own language in school, the right to receive bilingual education, issuing passports to refugee children born in the UK, and facilitating the granting of dual citizenship. Most immigrants came from Pakistan, Bangladesh, and India. Before the Second World War, Jews, Irish, Poles, Gypsies, and Italians were among the foreign origins in Britain [2, p. 19]. The government designated a law to discourage animosity toward immigrants. 1905" "Aliens Act" Multiculturalist policies encouraged people to be welcoming to immigrants, and as a result, immigrants now see themselves as the owners rather than coming from another ethnic group [5, p. 54]. Throughout the industrial revolution, significant technological advancements were made in Great Britain, a nation that has produced many scientists. Due to its rich history and wide culture, Great Britain has had a significant impact on the development of European culture. Yet, when it comes to etiquette and comedy, Great Britain is at the forefront. The following are the cultural traits of Great Britain:

Language: English is the most widely used language in Great Britain. Regional tongues including Ulster Scots, Scottish Gaelic, Welsh, Celtic languages, and Irish are also spoken. There are numerous accents and dialects in Great Britain. even in its four nations and the nations themselves;

Christianity and Islam are the two biggest religions in England, respectively;

London is the United Kingdom's center for fashion design. Several foreign modern techniques have been mixed with contemporary British traditional styles to create new, unremarkable designs. The British have a distinctive vintage aesthetic. They create a Bohemian style by fusing the old with the new, giving fashion a fresh appeal;

British food is an eclectic cuisine. Several traditional foods are imported because of multiculturalism from places like Europe, India, Asia, and other places. Full breakfast, steak, Sunday roast, Shepherd's pie, kidney pie, and mash are all staples of British cuisine.

English art, Gaelic art, Irish art, and Scotch art are all types of art found in the United Kingdom. Also, it is located in a significant area of the West. Great Britain excelled at painting portraits and landscapes in the 18th century. In addition, there has been a significant increase in the production of ornamental and fine arts during this time. The variety of art expanded significantly throughout the Victorian era. Contemporary art has grown significantly in importance in Great Britain since the Second World War.

Only Canada has a solution for the potential issues that coexisting nations may bring up. As a result, Canada's "multiculturalism" policy allows for the peaceful coexistence of numerous civilizations. The "multiculturalism" statute ensures that all racial and ethnic groups inside Canada's boundaries have access to the same freedoms and rights [3, p. 57].

How does Canada coexist peacefully with various cultures?

The objects listed below can be sorted:

It respects people's lives in two ways: 1. without compromising their ethnic identities; and 2. by viewing them as a component of Canadian culture. 3. The government teaches refugee languages in Canada, enabling them to integrate into society and aiding in the development of their culture.

The Canadian government has made an effort to create and administer "Canadian" culture in a unique manner from that of Great Britain and America. The Canadian government acts in this manner because it seeks to set itself apart from South America, which shares many of its cultural and linguistic traits. The goal of the Canadian government is to create a single, happy government that can manage the enormous diversity of lives, languages, traditions, and cultures that it accommodates inside itself. Because Canada shares a border with America, there is a constant cultural connection between the two countries.

Painters, historians, sculptors, and architects were able to create original cultural works thanks to America's cultural progress. Yet, Canadian governments and art buyers could also be interested in any of them. In Canada, imitating British, European, and North American Continentalists was the most secure path to becoming a full-time artist.

Following the immigration of people from Africa, Asia, and Latin America, there were questions over how to preserve the contemporary Canadian identity. In modern-day Canada, urbanization and new technological advancements were being redefined. The cultural traits of Canada are:

French and English are the official languages of Canada. In addition, there are 14 native language groupings and roughly 70 dialects within them. English is the official language in Ontario, Manitoba, and Alberta, whereas French is the official language of Quebec. Currently, only New Brunswick has two official languages;

Catholics made up 29.3% of the Christian population in Canada in 2021, while Protestants made up 20.3%. followed by those who practiced no religion (34.6%) and others (11.5%) [7];

In terms of fashion, geography and the effects of social class have shaped fashion trends in relation to Canadian culture. For instance, the "blanket jacket" may have been the first athleisure item of clothing to be produced in Canada, and "capotes and mackinaw jackets" are a continuation of this trend;

Canada's unique cooking techniques provide for the country's diverse regional cuisine. Canadians continue to value their regional cuisine, which includes specialties like Alberta beef and oysters from Malpeque. It could be considered a national creole culinary custom;

The creation of Canada's own distinctive cultural style in the arts, drama, and literature by its youthful, middle-class, and powerful immigrants has been a laborious and protracted process. The wealthiest people in Canada brought and copied the best artwork from North America, England, and Europe. The significance placed on artists started to rise after the Second World War in the 20th century as the government prioritized developing Canadian culture and building its national character. The visual and plastic arts, such as painting, sculpture, printmaking, and photography, are all part of current Canadian art culture, which draws inspiration from the country's geographical landscape. European artists are firstly protected in Canadian art, followed by the traces of artists who immigrated from all over the world.

This article shows how, up until this point, the immigration policies of the United States, the United Kingdom, and Canada have caused ethnic, racial, and religious diversity. As a result of the migration to these nations, regulations have to be implemented in these nations to safeguard the security and rights of refugees. With the influx of immigrants, a variety of cultures have developed in these nations, and the usage of a common language is the key factor for cross-cultural interaction. Language, religion, fashion, food, and art in these nations have all been briefly covered in relation to contemporary culture.

REFERENCES

1 Lewis J. Cultural Studies: The Basics, Second Edition. – Sage Publication LTD, 2008. 456 p.

2 Manyakin K. (2015). Multiculturalism in Western Europe: from Implementation to Failure (Doctoral dissertation, Carleton University).

3 Ozensel E. (2012). Çokkültürlülük uygulaması olarak Kanada çokkültürlülüğü. Akademik İncelemeler Dergisi, 7(1), 55-70. Canadian multiculturalism as a multiculturalism practice. Journal of Academic Reviews , 7(1), 55-70.

4 Sengstock M. C. Voices of Diversity: Multi-culturalism in America, 2009th Edition. – Springer Publication, 330 p.

5 Vertovec S. and Wessendorf S. The Multiculturalism Backlash: European Discourses Policies and Practices, 1st Edition. –Routledge Publication, 2010, 224 p.

6 Wikipedia. “Languages of the United States”. Access: 10 March 2023. https://en.wikipedia.org/wiki/Languages_of_the_United_States. [Internet Resource]

7 Wikipedia. “Religion in Canada”. Access: 10 March 2023. https://en.wikipedia.org/wiki/Religion_in_Canada [Internet Resource]

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПРИЕМОВ СЕНСОРНОЙ ИНТЕГРАЦИИ В КОРРЕКЦИОННОЙ РАБОТЕ С ДЕТЬМИ С ОСЫБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ

ДУТБАЕВА Н. К.

педагог-психолог, специальный детский сад № 13, г. Экибастуза

Период дошкольного детства является периодом интенсивного сенсорного развития ребенка- совершенствования его ориентировки во внешних свойствах и отношениях предметов и явлений, в пространстве и времени.

Воспринимая предметы и действуя с ними, ребенок начинает все более точно оценивать их цвет, форму, величину, вес, температуру, свойства поверхности и др. При восприятии музыки он учится следить за мелодией, выделять отношения звуков по высоте, улавливать ритмический рисунок, при восприятии речи- слышать тончайшие различия сходных звуков. Значительно совершенствуется у детей умение определять направления пространства, взаимное расположение предметов, последовательность событий и разделяющие их промежутки времени. [2, с. 221]

Сенсорное воспитание, направленное на формирование полноценного восприятия окружающей действительности, служит основой познания мира, первой ступенью которого является чувственный опыт. Успешность умственного, физического, эстетического воспитания в значительной степени зависит от уровня сенсорного развития детей, т.е. от того, насколько совершенно ребенок слышит, видит, осязает окружающее.

Ребенок на каждом возрастном этапе оказывается наиболее чувствительным к тем или иным воздействиям. В этой связи каждая возрастная ступень становится благоприятной для дальнейшего нервно- психического развития всестороннего воспитания дошкольника.

В истории дошкольной педагогики, на всех этапах ее развития, эта проблема занимала одно из центральных мест. Видными представителями дошкольной педагогики (Я.Каменский, Ф.Фредбель, М.Монтессори, О.Декроли, Е.И.Тихеев и др.) были разработаны разнообразные дидактические игры и упражнения по ознакомлению детей со свойствами и признаками предметов. [1, с. 4]

Сенсорное развитие дошкольника включает две взаимосвязанные стороны- усвоение представлений о разнообразных свойствах и отношениях предметов и явлений и овладении е новыми действиями восприятия, позволяющими более полно и расчленено воспринимать окружающий мир. [2, с. 222]

Сенсорное развитие, с одной стороны, составляет фундамент общего умственного развития ребенка, а с другой – имеет самостоятельное значение, так как полноценное восприятие необходимо для успешного обучения ребенка в детском саду, в школе и для многих видов деятельности. Сенсорное развитие детей тесно связано с сенсорной интеграцией.

В последние десятилетия во многих странах в коррекционно- развивающей деятельности с детьми с особыми образовательными потребностями активно используется метод сенсорной интеграции. Он был разработан американским врачом- трудотерапевтом Джин Айрес (1923-1988), работавшей в Калифорнии с детьми и взрослыми, имеющими неврологические нарушения. После ее смерти в 90-х годах сенсорная интеграция также нашла своё применение в работе с детьми, имеющими трудности в обучении, склонных к гиперактивности; в лечении неврологических и дементных взрослых больных.

Сенсорная интеграция (от лат. «sensus» - ощущение, «integratio» - восстановление) - это способность человека организовывать ощущения, испытываемые организмом, для совершения движений, обучения и нормального поведения. Знакомимся, перерабатывая информацию от органов чувств, воспринимающих ощущения - визуальные, звуковые, обонятельные, вкусовые, тактильные, вестибулярные и земное притяжение. Процесс сенсорной интеграции начинается с первых недель внутриутробной жизни и

наиболее интенсивно протекает до конца дошкольного возраста. С развитием сенсорной интеграции связана деятельность человека в целом.

Сенсорная интеграция занимается проблемами, связанными с интерпретацией мозгом сигналов от всей нервной системы тела. Примером того, что у мозга бывают проблемы с интерпретацией может послужить привыкание к новым очкам или одежде. [3, с. 6]

Проблемы сенсорной интеграции довольно распространены среди детей с такими нарушениями, как аутизм, задержка психического развития, задержка речевого развития, так же наблюдаются у детей, воспитываемых в условиях сенсорной депривации.

Сенсорная интеграция - это терапевтический метод, направленный на работу с телом ребенка.

Задачи метода сенсорной интеграции – это развитие и совершенствование разных видов восприятия, обогащение чувственного опыта детей, формирование праксиса позы, развитие крупной и мелкой моторики, стабилизирование эмоционального состояния, корректирование поведения.

Сенсорная интеграция – это способность воспринимать информацию, поступающую от всех наших органов чувств, вычленять наиболее значимую информацию, анализировать информацию, вырабатывать соответствующую ответную реакцию.

У детей с нарушениями сенсорной интеграции, чаще всего, одно или несколько чувств недостаточно развиты (гипосензитивность) или наоборот – чрезмерно чувствительны (гиперсензитивность).

Нарушения сенсорной интеграции.

Тактильная дисфункция: неспособность ощущать и различать прикосновения: эмоциональное или негативное реагирование даже на легкое прикосновение; уход в себя, если прикосновение кажется ребенку неприятным, ребенок начинает тереть то место, к которому прикасались; сверхреакция на боль, дети делают трагедию из-за малейшей царапины, или очень слабая реакция на боль, может присутствовать аутоагрессия; раздражение на новую одежду, особенно жесткую и колючую, предпочитают строго определенные виды одежды или ткани; избегание игр, в которых можно испачкаться, или наоборот, не обращают внимание на грязь на лице; проблемы с расчесыванием и мытьем головы.

Вестибулярная дисфункция: неуклюжесть и неловкость движений, неустойчивость, негативные проявления к активным

играм, детским площадкам и спорту, мышечный тонус, проблемы с концентрацией внимания и координацией, излишняя тревожность.

Проприорецептивная дисфункция: чрезмерная близость – ребенок встает слишком близко к другим людям, плохо понимает концепцию личного телесного пространства; плохо удерживают позу; трудно поднимаются и спускаются по ступеньками; жуют несъедобные предметы; трут руки о стол, кусают и сосут пальцы, щелкают суставами; не понимают, какую силу надо приложить, чтобы сдвинуть предмет, не могут оценить вес предмета, поэтому часто ломают предметы, не могут рассчитать силу нажима и поэтому рвут бумагу, когда рисуют; шлепают ногами во время ходьбы; проблемы с навигацией по помещению и избеганием препятствий, такие дети постоянно натываются на мебель, часто сталкиваются с другими людьми. [3, с. 14]

Обонятельная дисфункция: не чувствуют запахов, не замечают даже сильную вонь или же наоборот повышенная чувствительность и сильные реакции на запахи; проблемы с тем, чтобы воспользоваться туалетом; неприязнь к животным и к людям, которые используют духи или шампуни с сильным запахом.

Зрительная дисфункция: непереносимость яркого света или же темноты; раздражаются от яркого света, легко отвлекается на зрительный стимул, избегают зрительного контакта, возбуждается, если в комнате яркие стены или обои; плохо следят за движущимися объектами, путают схожие буквы, фокусируются на отдельных деталях картины, не замечая ее целиком, не могут следить за строкой при чтении или списывании с доски; проблемы с восприятием глубины – трудности с тем, чтобы бросать и ловить предметы, неуклюжесть.

Слуховая дисфункция: плохо откликаются на речь, любят слишком громкую музыку или сами создают шум, не понимают, где находится звуковой источник, постоянно переспрашивают; громкость шума преувеличивается, окружающие звуки воспринимаются как искаженные и спутанные; ребенок не распознает определенные звуки.

Вкусовая дисфункция: некоторые виды вкуса и продукты воспринимаются как слишком интенсивные и невыносимые; предпочитают есть пищу с ярко выраженным вкусом; определенная структура еды вызывает дискомфорт или же наоборот, имеется потребность есть буквально все – землю, траву, ткань, зубную пасту. [3, с. 10]

В целом нарушения сенсорной интеграции вызывают: снижение самооценки, фрустрацию из-за невозможности находиться среди других детей, чувство физической и психологической небезопасности, трудности в освоении знаний.

Для преодоления сенсорной интеграции в работе с детьми с особыми образовательными потребностями используются разнообразные упражнения. [4, с. 68]

Цель сенсорных игр при тактильной дисфункции - это дать ребенку новые чувственные ощущения.

При низкой сенсорной чувствительности использовать: тяжелые одеяла и подушки, массажные коврики, растирать жёсткой мочалкой, развивать мелкую моторику, работать с материалами разной фактуры и плотности.

При высокой сенсорной чувствительности: всегда надо предупреждать ребенка, что собираются прикоснуться к нему, приближаться к нему только спереди; постепенно знакомить детей с различными текстурами, использовать коробку с разнообразными материалами: шерсть, шелк, бархатная бумага и т.д., использовать игры, где необходимо толкать или тянуть что-то, нести умеренно тяжелые предметы, прыгать, ощупывать руками разные поверхности, ходить по ним ногами, соприкосаясь всем телом с различными материалами (шариками в сухом бассейне, с песком, камешками, водой разной температуры и т.д.). [5, с. 26]

При нарушении тактильной дисфункции использовать традиционные виды сенсорных игр: игры с красками, водой, мыльными пузырями, льдом, с песком, природным материалом, с тканями и бумагой, с сенсорными баночками, со стеклянными шариками, гидрогелем, с массажерами для рук.

Все описанные игры дают ребенку поток разнообразных по силе и направлению ощущений. В итоге происходит стимуляция нервной системы, улучшается сенсорная интеграция. В сочетании с традиционными методами развития речи, происходит положительная динамика в развитии речи ребенка.

Вестибулярная дисфункция: при высокой сенсорной чувствительности разделить деятельность на маленькие шаги, использовать визуальные подсказки для обозначения финишной линии.

При низкой сенсорной чувствительности: поощрять занятия, которые способствуют развитию вестибулярной системы – гамак, лошади-качалки, качели, карусель и кресла-качалки; использовать

традиционные игры с потешками; применять на занятиях игры с большим мячом (фитболом), ходить по скамейке, перелезать и подлезать под стульями.

Все эти варианты игр можно использовать в ежедневной коррекционной деятельности и в качестве организационных моментов или динамических пауз во время организованной деятельности.

Для коррекции нарушений проприоцептивной дисфункции при низкой сенсорной чувствительности: размещать мебель у стены комнаты, чтобы сделать навигацию проще; обозначать границы с помощью яркого скотча на полу; прививать правило «вытянутой руки» для других людей.

При высокой сенсорной чувствительности: использовать все виды занятий для развития мелкой моторики, упражнения на поочередные движения правой и левой руки; синхронные движения обеих рук; фиксировать одну руку на предмете, объекте, а другой совершение какого-либо движения; учить осуществлять несинхронные движения обеих рук для выполнения какого-либо действия. [5, с. 28]

Коррекция нарушений сенсорной интеграции позволяет детям с особыми образовательными потребностями анализировать окружающий мир, адекватно взаимодействовать с ним, позволяет снизить частоту проявлений поведения, улучшает учебные навыки и умения.

Все описанные выше игры дают ребенку много различных по степени сенсорных раздражений. В итоге происходит стимуляция нервной системы, и как следствие, улучшается сенсорная интеграция. В сочетании с традиционными методами воспитания и обучения, происходит положительная динамика в адаптации к социуму, усвоению учебной программы, развитие коммуникативных умений.

Современное образование нацеливает педагогов на обязательный учёт индивидуальных, возрастных, психологических, физиологических особенностей детей, на необходимость создания системы комплексной помощи детям с особыми образовательными потребностями и специальных условий для их обучения и воспитания. Использование технологии сенсорной интеграции в комплексе с традиционными методами коррекционного воздействия способствует всестороннему и гармоничному развитию детей с особыми образовательными потребностями, а также способствует развитию творческого потенциала педагогов.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Э.Г.Пилюгина Занятия по сенсорному воспитанию. Пособие для воспитателя детского сада. Москва «Просвещение»1983, 4с.
- 2 В.С.Мухина Детская психология Москва «Просвещение» 1985 с.221, 222.
- 3 Ефремова Т.Е., Сафонова И.А., Лобанова А.М. Роль сенсорной интеграции в реабилитации детей с речевыми и психическими нарушениями в практике отделения медицинской реабилитации ГБУ РО «ОДКБ»: учебно-методическое пособие /Т.Е. Ефремова, И.А. Сафонова, А.М. Лобанова [и др.]; ФГБОУ ВО РостГМУ Минздрава России, ФПК и ППС, кафедра неврологии и нейрохирургии с курсом мануальной терапии и рефлексотерапии. - Ростов-наДону: Изд-во РостГМУ, 2020г. – 6с, 10-14 с.
- 4 Кислинг, Улла. Сенсорная интеграция в диалоге: понять ребенка, распознать проблему, помочь обрести равновесие / Улла Кислинг; под ред. Е.В. Клочковой; [пер. с нем. К.А. Шарп]. - М.: Теревинф, 2010. - 68 с. ISBN 97N 978-5-4212-0003-1.
- 5 Метиева Л. А., Удалова Э. Я. Развитие сенсорной сферы детей. Пособие для учителей спец. (коррекц.) образоват. учреждений VIII вида / Л. А. Метиева, Э. Я. Удалова - М. : Просвещение, 2009 . 12-28 с.

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОЙ ЛИЧНОСТИ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

ЕКИДИНА Ю. С.

магистрант, Торайгыров университет, г. Павлодар

УШАКОВА Н. М.

к.п.н., профессор, Торайгыров университет, г. Павлодар

Исследование посвящено способам формирования творческой личности учащихся на занятиях по иностранным языкам. Целью исследования является наметить дидактические средства формирования творческой личности учащихся и доказать их эффективность.

Ключевые слова: самоидентификация, творческая личность, иностранный язык, эксперимент, креативные технологии.

В текущем исследовании были применены следующие методы: теоретический с целью определения понятий исследования, изложения особенности формирования творческой личности

ученика; эмпирически – диагностический для изучения результатов образовательной деятельности и определения уровня сформированности творческой личности ученика; педагогический эксперимент для проверки эффективности системы соответствующих дидактических средств, основанной на разработанной методологии.

Формирование творческой личности в первую очередь ориентировано на ролевую деятельность как главное условие успешного взаимодействия. Поскольку личность рождается и раскрывается в диалогическом общении с другими людьми, ее нравственные качества должны подчеркиваться в процессе образовательной деятельности. Они не только выявляются, но и формируются в процессе командной работы [1. с.250]. Таким образом, учащийся воспринимает себя как личность (отличную от других) в процессе выполнения определенной роли в группе. Во-вторых, следует отметить, что индивидуальная личность взаимодействует с другими людьми на основе Я-концепции, т. е. личностная рефлексия, которая включает в себя представления о самом человеке, его собственных способностях и значимости. Таким образом, деятельность человека направлена на устранение несоответствия между идеальным и реальным, то есть между текущими знаниями и навыками и теми, которые необходимо приобрести для достижения желаемого результата [2. с.416]. Таким образом, саморефлексия как последующая деятельность ценится во время образовательных занятий. В-третьих, путь к формированию творческой личности лежит в ее постепенном освобождении от косвенного влияния окружающей среды и превращении в активную и творческую фигуру, занимающуюся самообразованием. Согласно теории постепенного формирования ментальных актов и понятий знания, навыки и привычки приобретаются постепенно, через интериоризацию. На мотивационном этапе учащиеся осваивают ориентационную основу деятельности, т.е. понимать цель, план, средства для их реализации и воспринимать схему, которая служит системой ориентиров и индикаторов при осуществлении различных действий. Целью когнитивного этапа является ознакомление с содержанием действий и правилами их осуществления. На этом этапе учащийся индивидуально реализует материализованные действия с помощью моделей, схем, формул, паттернов и т.д. Следующий этап-трансформационный связан с обобщением изученных паттернов и выполнением индивидуальных

действий. Творческая природа человека реализуется в поисковой и преобразующей деятельности, которая развивает мотивационную сферу и способствует совершенствованию его деятельности. Основной целью формирования творческой личности учащихся на данном этапе является постановка перед ними проблемных ситуаций и творческих заданий [3]. Поиск оптимальных способов их решения способствует развитию эвристических способностей учащихся, а также приучает их работать индивидуально и самообразовываться. На заключительном рефлексивном этапе учащиеся оценивают реализованные действия и оценивают свои собственные и чужие результаты. Ежедневная педагогическая практика доказала, что благодаря внедрению педагогической технологии, основанной на упомянутой теории, значительно улучшаются возможности управления педагогическим процессом.

Результаты. Иностраный язык рассматривается не только как средство общения, но и как средство успешного сотрудничества в межкультурной сфере. Для достижения этой цели в учебную программу вводятся факультативные междисциплинарные курсы. Они предназначены для охвата практических занятий и индивидуальных исследовательских задач. Например, факультативный курс «Межкультурная коммуникация» состоит из таких тем, как «Анализ межкультурной коммуникации», «Стереотипы и обобщения», «Основные типологии культур» и т.д. Поскольку творческая личность является прочной основой для успеха в любой сфере, целесообразно формировать это качество при преподавании любого факультатива в рамках учебной программы [4. с.47]. На мотивационном этапе упомянутого факультативного курса ученикам предлагается проанализировать фрагмент из стихотворения Киплинга «Мы и они» в качестве эпиграфа к теме «Стереотипы и обобщения»: Согласны все добрые люди, / И хором они все твердят, Есть славные люди- это как мы / И все остальные - это они: Но если ты уедешь за море, / А не просто тропу перейдешь, Ты, может, подумаешь, глядя на Нас/ Что мы-как они, точь в точь! Обсуждение сути отрывка дает представление о принадлежности каждого человека к определенной культуре, которую они воспринимают как стандарт или модель при сравнении ее с другими. В качестве последующей деятельности на когнитивном этапе предполагается, что учащиеся должны придумать определенные типы культур, такие как личная, национальная и организационная, а также наметить и проанализировать их характерные черты. В

процессе сравнения культур с айсбергом учащиеся указывают на их видимые (вершина айсберга) и невидимые аспекты (подводная часть). Это позволяет им прийти к выводу о высокой ценности косвенных культурных аспектов, которые могут быть восприняты только при внимательном изучении культур. На основе полученных знаний учащиеся создают ментальные карты основных понятий межкультурной коммуникации [5]. Работая в группах на примере работы с ментальной картой, учащиеся выделяют среди множества определенных стереотипов и обобщений. Следовательно, одна часть учащихся описывает свои стереотипы и обобщения о конкретной культуре, в то время как другие должны определить предполагаемую национальность и обосновать свой выбор. Техника «коллажирования» используется для привлечения внимания учащихся к конкретному понятию и наглядной демонстрации взаимосвязи различных понятий. Для реализации этого яркого инструмента используется модель разноцветного цветка ромашки. В процессе обсуждения учащимся предлагается сопоставить свои ассоциации с различными культурами с предложенными цветами цветка. Они вдохновлены на это занятие, используя свой собственный личный опыт. Изучение различных культур с помощью пословиц и поговорок - еще одно эффективное средство на пути к формированию творческой личности. Это развивает мотивационную сферу, которая является ключевым аспектом в определении его потребностей, мотивов, склонностей и т.д. Формирование мотивационной сферы определяется приобретением конкретных моральных ценностей в качестве доминирующих мотивов поведения. Они предполагают демократические отношения, построенные на самоуважении как условия эффективного взаимодействия людей и достижения определенных целей. Однако, чтобы стать активным «передатчиком» нравственного сознания в обществе и внедрять его в свою практическую деятельность, человеку необходимо приобрести опыт нравственной культуры, накопленный другими поколениями и человечеством в целом. Таким образом, принимая во внимание, что осведомленность в культурной мудрости, в частности в пословицах, помогает глубже воспринимать различные аспекты материальной и духовной культур конкретных народов, учащиеся учатся сортировать пословицы, соответствующие эквивалентным картинкам, и сравнивать их значения в своей и иностранной культурах [6]. В результате делается вывод о взаимосвязи между содержанием пословиц и их национальным характером, поскольку

обобщающим смыслом конкретной жизненной ситуации считается пословица, когда она приобретает значение мудрости для всего народа составляющий моральный образец национальной культуры. Например, в Америке пословица “Первая птица поймает червяка” подчеркивает такие доминирующие черты, как индивидуализм и стремление к самоутверждению. Напротив, в Китае популярна пословица “Первая птица в стае - первая, кого подстрелят”. Это иллюстрирует доминирующую черту китайской культуры, которая заключается в реактивности, то есть представители культуры предпочитают слушать других вместо того, чтобы инициировать идеи и дискуссии. Анализ пословиц помогает учащимся провести мозговой штурм и добавить к списку различные вопросы о многогранной природе пословиц.

Игра “Честное рукопожатие” иллюстрирует различия в поведении представителей разных культур. На первом этапе участникижимают руку каждому партнеру, представляются и повторяют имя своего партнера. На втором этапе игры они берут вымышленные имена, которые должны состоять из прилагательного, начинающегося с первой буквы их имени, и существительного, начинающегося с последней буквы их имени (например: яркий бриллиант для Влада). Задача игроков состоит в том, чтобы передвигаться по классу,жимая только левую руку и обмениваясь своим новым именем (из двух слов). Идея состоит в том, чтобы ознакомить учащихся с разнообразием форм обращения к людям в разных культурах [7]. Эпиграф к теме “Невербальная коммуникация” на мотивационном этапе может быть проиллюстрирован высказыванием Сиварда “То, как мы выбираем видеть мир, создает мир, который мы видим”. При изучении темы учащиеся сравнивают невербальное поведение в разных культурах на основе видеоматериалов. Таким образом, в западных культурах зрительный контакт является признаком уважения и честности, в то время как в Латинской Америке взгляд скорее сверху вниз. В японской культуре предпочтительнее смотреть на шею, в то время как в мусульманских странах следует избегать зрительных контактов между мужчинами и женщинами. Баллы начисляются за правильные ответы в этом упражнении, что также мотивирует учащихся придумывать предложения с нуля. Во время игры “Карусель” на трансформационном этапе учащиеся демонстрируют различные способы приветствия, характерные для различных культур [8. с.288]. Цель игры -

вовлечь всех учащихся в педагогический процесс одновременно и в максимальной степени. В результате этой деятельности участники педагогического процесса знакомятся с влиянием форм приветствия на коммуникативный стиль культур, осознают необходимость их изучения для достижения успеха в межкультурном сотрудничестве. Во-первых, невербальная коммуникация сильно влияет на восприятие предоставляемой информации. Во-вторых, невербальные модели поведения обусловлены культурой. В-третьих, понимание невербального общения деловых партнеров повышает эффективность коммуникации. Ролевая игра “Спирс” показывает, как на восприятие сообщений получателями влияют коммуникативные особенности разных культур. Это также иллюстрирует важность изучения коммуникативных правил других культур, дает возможность испытать замешательство из-за неподобающего поведения, которое не соответствует поведению их партнера (когда правила не обсуждаются). Все участники получают “Правила правильного общения” с разноцветными табличками. Они выбирают партнера со знаком другого цвета, чтобы обсудить определенную тему. За нарушение каждого “личного” правила партнеры обмениваются зубочистками, или так называемыми копиями (раздаются заранее), которые символизируют недовольство поведением своих партнеров. Это упражнение помогает прийти к следующим выводам. Изучение правил новой культуры может уменьшить культурный шок, “коммуникативные правила” в рамках одной культуры воспринимаются без слов [9. с.113]. Вот почему необходимо быть внимательным в случае недопонимания и задавать вопросы, чтобы уточнить значения непонятных фраз или ситуаций. Молчание также может быть частью коммуникативного стиля и повышать эффективность общения.

Для определения уровня развития творческой личности учащихся (низкий, удовлетворительный, достаточный, высокий) были проверены определенные критерии: личностный, когнитивный, прагматический. Были намечены показатели по каждому критерию. Таким образом, личностный критерий оценивался по показателям мотивации к развитию себя как творческой личности; рефлексии собственного приобретенного опыта и результатов. Среди показателей когнитивного критерия - качество знаний (полнота, эффективность, гибкость) алгоритмов анализа новых задач и достижения эффективности при их выполнении; способы приобретения знаний. Прагматический критерий характеризовался

показателями дивергентного и критического мышления как в стандартных, так и в нестандартных ситуациях; способностью предлагать различные решения одной и той же проблемы.

В исследовании применен набор дидактических средств, таких как ролевая деятельность, пошаговая педагогическая технология и последующая рефлексивная деятельность. Доказано, что в педагогическом процессе следует применять постепенный и личностно ориентированный подход. В статье раскрываются такие приемы, как “Карусель”, “Первое впечатление”, “Двойная интерпретация” и другие.

По результатам эксперимента большинство достигли достаточного уровня сформированности творческой личности. Выявлена положительная динамика показателей в повышении уровня исследуемого качества по всем критериям. Количество учащихся из экспериментальной группы с достаточным уровнем сформированности творческой личности стало на 15% больше, в контрольной группе прирост составил 8%. В то же время количество учащихся из экспериментальной группы с высоким уровнем сформированного качества стало на 19% больше, в то время как в контрольной группе количество учащихся стало на 3% больше. Количество учащихся, обучающихся в экспериментальной группе, было сокращено как на низком, так и на удовлетворительном уровнях на 12% и 22% соответственно. В контрольной группе количество учащихся, имеющих удовлетворительный уровень, было увеличено на 8% и уменьшено на 8% относительно низкого уровня. Благодаря внедрению выявленных дидактических средств, основанных на рассмотренной методологии, учащиеся экспериментальной группы значительно улучшили качество знаний в отношении анализа новых задач и достижения эффективности в их выполнении; мотивации к саморазвитию и рефлексии; уровня прагматических навыков, перечисленных выше. Намеченные задачи способствуют формированию у учащихся позитивных ценностных ориентаций и коммуникативных навыков, а также ведут к заключительному рефлексивному этапу, когда учащиеся стремятся оценить свою деятельность, поскольку они полностью вовлечены в нее. Моделирование ситуаций приближает педагогический процесс к реальной межкультурной среде, обеспечивает развитие качеств и опыта общения. Учащиеся приобретают навыки правильного поведения, усваивают требования к культуре речи в процессе общения [10. с.304]. Реализация предложенной деятельности обеспечивает всестороннее развитие творческой личности. Намеченные задачи способствуют

формированию навыков, необходимых для повседневной и профессиональной деятельности учащихся в условиях современного мира. Их учат планировать свою деятельность, прогнозировать и оценивать ее результаты, приобретать знания и использовать их индивидуально, принимать решения самостоятельно или в команде и нести за них ответственность. Все это расширяет спектр социальных отношений и способствует межпредметным отношениям, основанным на сотрудничестве и поддержке.

Эффективность предложенных методов была подтверждена показателями личностных, когнитивных и прагматических критериев. Проводился анализ динамики сформированной творческой личности учащихся в экспериментальной и контрольной группах на начальном и заключительном этапах эксперимента.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Андреев В. И. Деловая риторика. Москва: Народное образование, 1993. С. 250
- 2 Библер В. С. Школа диалога культур: Идеи. Опыт. Проблемы. Кемерово: «Алеф», 1993. С. 416
- 3 Boesch, E. E. Das fremde und das Eidepe. Psychologie Interkulturellen Handelns/un ed. A. Thomas. Göttingen: Hogrefe. 1996. P. 87–106.
- 4 Гальперин П. Я. К теории программного обучения. Москва, 1967. С. 47
- 5 Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. Москва: АСТ, 2003. С. 603
- 6 Hofstede G. Culture's consequences: Comparing values, behaviors, institutions, and organizations across nations. 2nd ed. Thousand Oaks, CA: Sage, 2001.
- 7 Кабанова О. Я., Гальперин П. Я. Языковое знание как основа формирования речи на иностранном языке. Психологические основы обучения неродному языку / сост. А. А.
- 8 Леонтьев. Москва; Воронеж: НПО «МОДЭК», 2004. С. 288-294.
- 9 Колбина Т. В. Педагогические условия развития творческого потенциала личности. Развитие творческого потенциала будущего специалиста / под ред. Т. А. Дмитренко и др. Херсон: ЧП Вышемирский В. С., 2014. С. 59-125.
10. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. Москва: Политиздат, 1975. С. 304

ДАРЫНДЫ БАЛАЛАР – ЗАМАНАУИ БІЛІМ ЖҮЙЕСІНІҢ ҚАУАТТЫ РЕСУРСЫ РЕТІНДЕ

ЕРСАИНОВА Н. С.

Әдіскер, Ақсу қаласының білім бөлімі ММ, Ақсу қ.

Бүгінгі таңда қазақстандық білім беруде дарынды балаларды анықтау, дамыту және қолдау мәселесі өте өзекті. Дарынды, талантты балалар – бұл кез-келген елдің қазіргі экономикалық және әлеуметтік міндеттерді тиімді дамытуға және сындарлы білім негізін шешуге мүмкіндік беретін әлеуеті.

Осыған байланысты дарынды балаларды анықтау, жүйелі жұмысты ұйымдастыру – қазіргі заманғы білім беру мен білім беру практикасының басты міндеттерінің бірі, оны мектепке дейінгі жаста бақылау, психологиялық ерекшеліктерді зерттеу, сөйлеу, есте сақтау, балалардың логикалық ойлауы және ата-аналармен қарым-қатынас негізінде жүргізу қажет екендігін алға тартуға болады [1, б. 52].

Дарынды балалармен жұмыс жасаудың өзектілігі бірнеше жағдайлармен анықталады:

- адамға ақпараттық және эмоционалды жүктемелерді арттыру, көптеген мәселелерді және оларды шешу үлкен интеллектуалды күш-жігерді қажет етеді;

- қоғамның шығармашылық, белсенді, әлеуметтік жауапты, дамыған интеллектімен, жоғары білімді және жеке тұлғаның кәсіби қызметіне қойылатын талаптары.

Аталмыш мақаланың зерттеушілік мақсаты - әр баланың өзінің шығармашылық қабілеттері мен қызығушылықтарын көрсету үшін қандай жағдайлар бар екенін көрсету, танымдық қызығушылықты дамыту, әр түрлі іс-әрекеттерде жеке тұлғаның шығармашылық өзін-өзі жүзеге асыру мүмкіндігін қамтамасыз ету.

Сондықтан да, жалпы білім беретін мектепті дамытудың қазіргі кезеңі оқушылардың зияткерлік деңгейін арттыру және олардың танымдық әлеуетін іске асыру үшін жағдай жасау мәселесін шешумен байланысты. Бұл мәселенің маңыздылығы білім беру әлеуметтік инфрақұрылымның маңызды элементтерінің бірі болып табылатындығына байланысты күшейе түседі, ал мектеп өзінің негізгі буыны ретінде елдің мәдени-білім беру әлеуетінің негізін қалайды және ұлттық зиялы қауымның дамуына өз үлесін қосады. Осыған байланысты Қазақстанда соңғы жылдары елдің зияткерлік

және шығармашылық әлеуетін арттыру негізі ретінде дарынды балаларды қолдау және дамыту бойынша жұмыс жандана бастады [2, б. 121].

Жоғарыда аталған ақпараттарға сүйене отырып, мектепте дарынды балалармен жұмыс істеудің негізгі идеяларын тұжырымдауға болады.

1. Барлық балалар табиғи қабілеттерге ие, тек осы қабілеттер спектрі мен көріну сипаты бойынша ерекшеленеді.

2. Дарындылық баланың ішкі ерекшеліктеріне негізделген, оның сыртқы көріністері өз жетістіктерінің жоғары мотивациясымен және қажетті жағдайлар болған кезде мүмкін болады.

3. Мұғалім дарындылықтың қырларын көруге және анықтауға, оның дамуы мен іске асырылуына барлық жағдай жасауға міндетті.

4. Дарындылықты дамыту және іске асыру үшін білім беру қызметтерін, дамушы ортаны құру, өз қабілеттерін жетілдіру бойынша уәждемені қалыптастыру қажет.

5. Дарынды балалармен жұмыс істеудің негізгі векторы - ойлау процестерін дамыту [3, б. 23-24].

Мысалға, Пассов 1982 жылы әртүрлі жастағы дарынды және талантты балаларға қатысты білім беру бағдарламаларын құру принциптерін ұсынды.

- Бағдарламаның мазмұны білімді ойлау құрылымдарымен біріктіретін маңызды мәселелерді, идеялар мен тақырыптарды ұзақ, терең зерттеуді қамтамасыз етуі керек.

- Дарынды және талантты балаларға арналған бағдарлама нәтижелі ойлауды, сондай-ақ оны практикалық қолдану дағдыларын дамытуды көздеуі тиіс, бұл оқушыларға қолда бар білімді қайта қарауға және жаңаларын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

- Дарынды және талантты балаларға арналған бағдарлама оларға үнемі өзгеріп отыратын, дамып келе жатқан білімге және жаңа ақпаратқа қосылуға, білім алуға деген ұмтылысты оятуға мүмкіндік беруі керек.

- Дарынды және талантты балаларға арналған бағдарлама ақпараттық көздердің болуын және еркін пайдаланылуын көздеуі, олардың оқуда және дамуда бастамашылығы мен дербестігін көтермелеуі, балалардың күрделі ойлау процестеріне, олардың шығармашылық және орындаушылық қабілеттеріне назар аударуы тиіс [4, б. 26-31].

Осы орайда, дарынды балаларға арналған білім беру бағдарламалары:

- дарынды балалардың әмбебап және жалпыға деген қызығушылығын, олардың жалпылауға деген ұмтылысын, теориялық бағдары мен болашаққа деген қызығушылығын ескеруге мүмкіндік беретін кең (жаһандық) тақырыптар мен мәселелерді зерттеуді қамтиды;

- дарынды балалардың өз білімдерін кеңейтуге және тереңдетуге деген ұмтылысын ынталандыруға, сондай-ақ олардың гетерогенді құбылыстарды байланыстыру және әртүрлі білім түрлерінің түйісуінде шешімдер іздеу қабілеттерін дамытуға мүмкіндік беретін білімнің әртүрлі салаларына қатысты тақырыптар мен мәселелерді интеграциялау негізінде оқытуда пәнаралық тәсілді қолдану;

- балалардың мінез-құлықты зерттеу түріне бейімділігін, оқу проблемаларын ескеруге, сондай-ақ зерттеу жұмысының дағдылары мен әдістерін қалыптастыруға мүмкіндік беретін ашық типтегі мәселелерді зерттеуді болжау;

- дарынды баланың мүдделерін барынша ескеріп, баланың өзі таңдаған тақырыптарды терең зерттеуге ынталандыру;

- оқытуда тәуелсіздікті қолдау және дамыту;

- оқу процесінің мазмұны, формалары мен әдістері тұрғысынан икемділігі мен өзгергіштігін, олардың өзгеріп отыратын қажеттіліктерінің сипатын және олардың жеке іс-әрекет тәсілдерінің ерекшеліктерін ескере отырып, оларды балалардың өздері түзету мүмкіндігіне дейін қамтамасыз ету.

Аталған мақсаттар мен міндеттерді жоспарлы және жүйелі іске асыру дарынды балаларды анықтауға және дамытуға бағытталған шығармашылық білім беру ортасын қалыптастыру үшін қолайлы жағдайлар жасауға ықпал ететін болады.

Әлемге ақылды балалар қажет, олардың әлеуетті қабілеттері, егер олардың дамуына мүмкіндік берілсе, әр түрлі іс-шаралардағы барлық прогрессивті катализатор бола алады. Бүгінде дарынды, талантты оқушылар және неге олардың көпшілігі өз қабілеттерін жүзеге асыра алмайтынын анықтау маңызды. Шамасы, мұның себебі педагогикалық кадрлардың жеткіліксіз, толық емес кәсіби дайындығы болып табылады. Мектепте дарынды балалардың оқыту мәселелерін қарастыру кезінде жиі біржақты шешімі жоқ проблемалар туындайтыны факт. Мұғалімдерде дарынды балалармен жұмыс істеуге арнайы дайындық жоқ. Осыған байланысты оларда сұрақтар туындайды: «Дарынды балаларды қалай анықтауға болады? Зияткерлік, шығармашылық қызметте олардың әлеуетті мүмкіндіктерін қалай көруге болады? Балалардың

өз дарындылығын сақтап, дамытып, Өмірде өзін лайықты түрде жүзеге асыру үшін не қажет?» [5, б. 33].

Дарынды балалармен жұмыс істейтін мұғалім, ең алдымен, дарындылықтың табиғатын біліп, оның көріністерін ынталандыру керек. Екіншіден, оқушылардың зияткерлік күштерінің өсуіне әсер ететін инновациялық жеке формалар мен оқыту әдістерін белсенді түрде іздеу. Шамасы, отандық педагогтар, әсіресе жас мамандар, сындарлы жағдайдан дарындылықты дамыту проблемасын тудыруы мүмкін толық сапалы бағдарламаға ие емес.

Қорытындылай келе, дарынды тұлғаның дамуы, жаңа әлеуметтік ортаға ену және онымен интеграция, күрделі және қарама-қайшы процесс. Дарынды тұлғаның дамуындағы мұғалімнің рөлі туралы заманауи зерттеулер мұғалімдердің іс-әрекетінде диалог пен пікірталас әдістерін кеңінен қолдану маңызды екенін көрсетеді. Балалардың білім алуында оқушылардың жеке оқыту формалары мен мазмұнын жеке таңдау тенденциясын дамыту, балаларды педагогикалық қызметтің барлық процесіне және әсіресе мұғалімді олармен сабаққа дайындауға қосу - мұғалімдер мен оқушылардың айтарлықтай жақындасуына ықпал етеді екендігін алға тартуға болады [6, б. 306].

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Савенков А. И. Одаренный ребенок дома и в школе. – М., 2001. – 52 с.
- 2 Богоявленская Д. Б. Пути к творчеству. – М., 2015. – 121 с.
- 3 Арын С. М., Жексенбаева У. Б. Система выявления, обучения и поддержки одаренных детей и талантливой молодежи РК // Дарын. – № 3. – 2000. – С. 23-24.
- 4 Бискер Л. М. Программа «Одаренные дети» // Завуч. – 2001. – № 4. – С.26-31.
- 5 Жадрина М. Ж. Дифференциация как условие осуществления вариативной образовательной подготовки одаренных детей // Дарын. – 2000. – № 3. – С. 33.
- 6 Савенков А.И. Одаренный ребенок в массовой школе. – М., 2001. – 306 с.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ СЫНИ ОЙЛАУЫН ДАМУҒА ҮШІН ОҚЫТУДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ

ЕЩАНОВА А. Т.

магистрант, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

ЕЛИКБАЕВА А. С.

магистрант, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

ГАЗИЗОВА А. Р.

магистрант, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

Қазақстан Республикасының Мемлекеттік білім беру стандартының талаптарына сәйкес білім берудің барлық деңгейлерінде оқытуда «сыни ойлауды дамыту» технологиясын қолдану өзекті болып табылады. Бірақ көбінесе сабақта мұғалім осындай проблемаға тап болады: мұғалім сабаққа дайын, қызықты идеяларға толы, оқушылармен бірге оларды қалай жүзеге асыратынын күтеді, бірақ сабақ басталып, сабақ аяқталып, оқушылар бей-жай қалды, мұғалім ұсынған барлық нәрсеге баяу жауап берді.

Біздің ойымызша, бұл мәселе әр мұғалімге ғана емес, бүкіл білімге де қатысты. Жалпы орта білім беруді дамытудың қазіргі кезеңінде оқушылардың танымдық іс – әрекетін жандандыру қажет – оны қызықтыру, оған қызығушылық ұшқынын жағу, қызығушылықтың жарқылын қолдау - білім алушы ересектер (мұғалімдер мен ата-аналар) «білім бағажын» беретін объект емес, субъект, әлемді белсенді түрде танып, оны өзгертеді. Мүмкін, осы мәселелерді шешуге көмектесу қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар мұғалімінің жұмыс тәжірибесінде қолданылуы мүмкін. Егер сабақтарда проблемалық, топтық оқыту технологияларын, жобалау қызметі технологиясының әдістері мен әдістерін қолданатын болсақ, онда бұл өз кезегінде оқушылардың сыни ойлауының дамуына әкеледі, оларды оқу процесіне интерактивті енгізу арқылы сыни ойлаудың дамуын қамтамасыз етеді деп санаймыз.

Ұсынылған технологияның «инновациясы» дегеніміз не? Бұл модель классикалық технологиялық стратегия шеңберінен шығып, оқытуда тұлғаға бағытталған тәсілді іс жүзінде жүзеге асыру тәжірибесін ұсынады.

1 «Сыни ойлауды дамыту технологиясы» (СОД) дегеніміз не?

Сыни тұрғыдан ойлау: жаңа, мағыналы сұрақтар қою қабілеті; әр түрлі, күшейтетін дәлелдер жасау; тәуелсіз ойластырылған шешімдер қабылдау.

Сыни тұрғыдан ойлайтын адам сұрақ қояды: Мен не білемін? Мен не білдім? Менің білімім қалай өзгерді? Мен бұл туралы не істеймін?

«Сыни ойлауды дамыту» технологиясын американдық тәрбиешілер Джинни Стил, Кертис Мередит, Чарльз храмы және Скотт Уолтер жасаған. Сыни тұрғыдан ойлау, американдық тәрбиешілердің пікірінше, адамның оқытуда зерттеу әдістерін қолданатынын, өз алдына сұрақтар қойып, оларға жүйелі түрде жауап іздейтінін білдіреді. Технология Ресейде 1997 жылдан бастап белгілі болды. Технология философиясы: үйретуге болмайды, үйренуге болады.

Бұл педагогикалық технологияның ерекшелігі-оқу процесінде оқушының өзі бұл процесті нақты және нақты мақсаттарға сүйене отырып құрастырады, оның даму бағыттарын өзі бақылайды, түпкілікті нәтижені өзі анықтайды. Екінші жағынан, бұл стратегияны қолдану ақпаратпен ойластырылған жұмыс істеу дағдыларын дамытуға бағытталған. Сыни тұрғыдан ойлау дегеніміз-қызығушылықтың көрінісі, белгілі бір мәселе бойынша өз көзқарасын дамыту, оны логикалық дәлелдермен қорғай білу және зерттеу әдістерін қолдану.

«Сыни тұрғыдан ойлауды» инновациялық технологияларға жатқызуға болады, өйткені ол инновациялық оқытудың негізгі параметрлеріне сәйкес келеді.

«Сыни ойлауды дамыту» технологиясының мазмұны, мақсаттары мен міндеттері қандай?

Сыни тұрғыдан ойлау « – кейбір педагогикалық көзқарасты белгілеу. Технологияның мақсаты-оқу мотивациясын арттыру, білімді кеңейту және интеллектуалды дағдыларды дамыту, жалпылау дағдыларын дамыту және т. б.

2 СОД технологиясы міндеттерді шешуге мүмкіндік береді:

- Жоғарылату:

- оқу пәнін зерделеу кезінде РКМ технологиясы бойынша сабақтар жүйесін әзірлеу арқылы білім беру процесінің сапасы;

- оқу мотивациясы: оқу процесіне қызығушылықты арттыру және пән бойынша оқу материалын белсенді қабылдау;

- ақпараттық сауаттылық: кез-келген түрдегі және әр түрлі күрделіліктегі ақпаратпен тәуелсіз аналитикалық және бағалау жұмысына қабілеттілікті дамыту;

- әлеуметтік құзыреттілік;

- пәндік мәтіндерді талдау және синтездеу дағдыларын қалыптастыру.

«Сыни тұрғыдан ойлау» – сабаққа жаңа көзқарас, бұл технология жаңа нәрсені білудің жаңа әдісін игеруге мүмкіндік береді.

Осыған сүйене отырып, келесі қорытындылар жасауға болады:

Біріншіден, сыни тұрғыдан ойлау – бұл өзіндік ойлау. Демек, ойлау жеке сипатта болған кезде ғана сыни болуы мүмкін.

Екіншіден, ақпарат сыни ойлаудың соңғы нүктесі емес, бастапқы нүкте болып табылады. Білім мотивацияны тудырады, онсыз адам сыни тұрғыдан ойлай алмайды.

Үшіншіден, сыни тұрғыдан ойлау сұрақтар қоюдан және шешілетін мәселелерді түсінуден басталады.

Төртіншіден, сыни тұрғыдан ойлау сенімді дәлелдерге ұмтылады. Сыни тұрғыдан ойлайтын адам мәселенің өзіндік шешімін табады және бұл шешімді ақылға қонымды, негізделген дәлелдермен қолдайды.

Бесіншіден, сыни ойлау – бұл әлеуметтік ойлау.

Сыни ойлаудың әр түрлі анықтамаларымен олардан ойлаудың бағалау және рефлексиялық қасиеттерін көрсететін жақын мағынаны көруге болады. Осылайша, сыни тұрғыдан ойлау- бұл өмірлік тәжірибеге жаңа ақпарат енгізу арқылы дамитын догмаларды қарастырмайтын ашық ойлау.

3»СОД» технологиясында оқушылардың ақыл-ой қызметін қалыптастырудың негізгі бағыттары:

- Білім алушыны қызықтыру.

- Оны іс-әрекетке шақыру.

- Жалпылау үшін жағдай жасау.

- Ақпарат алуға үйрету.

- Сыни ойлауды дамытуға ықпал ету.

- Интроспекцияны үйрету.

Бұл технология не береді?

- өз білімі үшін жеке жауапкершілікті қалыптастырады;

- мәтінмен жұмыс істеу дағдыларын дамытады.

«Сыни ойлауды дамыту»технологиясының белгілері:

- Әлеуметтілік: (жұмыс жұпта, топта жүзеге асырылады);

- Өнімділік: (адамда болып жатқан барлық нәрселерден жағымды тәжірибе қалыптасады);

- Даралық: (ақпаратпен жеке жұмыс);

- Дербестік: (жауапкершілік);

- Дәлелдеу: (сенімді дәлелдер келтірініз).

- Көп қырлы: (сенімді тұжырымдар жасау).

4 «Сыни ойлауды дамыту» технологиясын қолданудан күтілетін нәтижелер:

-білім беру процесінде зияткерлік қызметтің әртүрлі түрлерінің дағдыларын қарым-қатынас дағдыларымен: «оқытушы-білім алушы», «білім алушы - топ» және «білім алушы -білім алушы» байланыстыруға мүмкіндік бар;

- өз білімінің сапасы үшін жауапкершілік артады;

- әр түрлі типтегі ақпараттық көздермен жұмыс істеу дағдылары қалыптасады;

- білім алушылардың шығармашылық әлеуеті ашылады.

5 Қағида:»мүмкіндігінше көп білім алушы және мүмкіндігінше аз оқытушы».

6 «Сыни ойлауды дамыту» тұжырымдамасындағы сабақтың құрылымы.

Оқыту процесінің технологиясы үш кезеңнен тұрады: шақыру, түсіну, рефлексия.

1 кезең шақыру (таза паракты жою).

Жұмыстың бірінші кезеңі зерттелетін тақырып бойынша қолда бар білімді өзектендіруге және жалпылауға, әр студенттің жаңа ақпарат алуға жеке қызығушылығын қалыптастыруға бағытталған. Білім алушы өз алдына «Мен не білемін ?» деген сұрақ қояды осы тақырып бойынша. Сабақтың осы мәселесі бойынша сұрақтармен жұмыс істеуге болады.

Шақыру сатысында технологияны қолдану нысандары мен әдістері:

- миға шабуыл (жеке, жұптық, фронтальды);

- тақтада кластер құру;

- негізгі терминдерге сүйену, өз тіліңіздегі ұғымдарды түсіну (сіз не білесіз, ойлайсыз?);

- жазбаша жұмыс («Мен бұл объект туралы не білемін, осы тақырып бойынша» дәптеріне жазба);

- кестеде «Білемін», «Білгім келеді» бағандарын толтыру, таным картасы, кластер, қысқаша эссе, шатастырылған логикалық тізбектер және т. б.

Осы кезеңде түсінудің 2 кезеңі (түсінуді жүзеге асыру) мұғалімнің жетекшілігімен оқушы өзінің жолдастарының көмегімен бірінші кезеңде өзі қойған сұрақтарға жауап береді.

Тапсырмалар:

- білім алушының жаңа ақпаратты белсенді алуға тұрақты уәждемесін құру;

- алынған ақпараттың білім алушыға белгілі нәрсемен байланысы.

Технологияны түсіну сатысында қолданудың формалары мен әдістері:

- белгіленген мәтінді оқу – И. Н.С. Е.Р.Т.

«V» - «Мен мұны білемін»;

«+»- «жаңа ақпарат»;

«- «- «менің біліміме қайшы келетін ақпарат»;

«?»- түсіндіруді қажет ететін ақпарат»;

«!»- «бұл қызықты».

- кластер құру;

- синквейнді құрастыру;

- мәтінді аялдамамен оқу;

- тақырыптың ақыл-ой картасын жасау;

- кестеге, схемаға, диаграммаға және т.б. мәтін түрінде берілген

ақпаратты кішірейту., талдау, қорытынды жасау;

- фишбоун;

- Блум сұрақтарын құрастыру (жінішке-кім? Не?, қалың: бағалау, нақтылау, практикалық, шығармашылық, интерпретация);

- қайта сұрау немесе өзара сұрау;

- кестеде «білдім»бағанын толтыру.

- борттық журнал.

3. Рефлексия кезеңі (рефлексия). Осы мәселе бойынша сабақта оқушының «не білгенін» ойлау, жалпылау.

Жұмысты ұйымдастыру ақпаратты біртұтас түсінуге және иемденуге, зерттелетін материалға өз көзқарасымды дамытуға бағытталған (мен қазір бұл туралы ойлаймын, бұл менің бұрын білгеніммен қалай байланысты, Менің идеяларым қалай өзгерді), материалды зерттеудің бүкіл процесін талдау.

Рефлексия сатысында технологияны қолдану формалары мен әдістері:

- Блум сұрақтары;

- оқытушының сұрақтары;

- жазбаша жұмыс, тест;

- 6 ойлау шляпасы (оны сипаттаңыз..., оны салыстырыңыз..., оны талдаңыз..., оң және теріс жақтарын келтіріңіз, оны қолданыңыз немесе жоққа шығарыңыз..., оны қолданыңыз...);

- балық сүйегі;

- соқыр жазу.

- кластер құру.

- синквейн.

Сонымен, қорытындылай келе, бұл «сыни ойлауды дамыту» технологиясы ақпаратпен жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыратын тұтас жүйе болып табылады деген қорытынды жасауға болады. Бұл білім беру саласындағы көптеген мәселелерді шешуге ашық жалпы педагогикалық, пәннен тыс, рефлексивті, құзыреттілікке бағытталған технология.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Асқарова С.А., Құрманбекова Д. д. инновациялық технологияларды қолдану арқылы оқушылардың сыни ойлауын дамыту. Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университетінің хабаршысы. 2018;(2):53-58.

2 Заир-Бек С.И. Муштавинская И.В. Развитие критического мышления на уроке. – М.: Просвещение, 2004.

3 Селевко Г.К. Энциклопедия образовательных технологий. Том 1, – М., НИИ школьных технологий, 2006.

4. Загашев И.О. Умение задавать вопросы. // Перемена, 2001 г. №4,– с.12-

5 Клустер Д. Что такое критическое мышление.// Подборки «Первое сентября».

6 Калмыкова И.Р. Об интеграции американской технологии «Развитие критического мышления через чтение и письмо» с отечественной и зарубежной лингвистикой по вопросу продуцирования текстов http://ucheba.com/ur_rus/k_metodkopilka/kalmikova.htm

МҰҒАЛІМНІҢ КӘСІБИ ҚҰЗІРЕТТІЛІГІ – НӘТИЖЕГЕ БАҒЫТТАЛҒАН БІЛІМ БЕРУ НЕГІЗІ

ЕЩАНОВА А. Т.

бастауыш сынып мұғалімі, № 25 казак қыздар гимназиясы, Екібастұз қ.

«Болашақта еңбек етіп, өмір сүретіндер- бүгінгі мектеп оқушылары, мұғалім оларды қалай тәрбиелесе, Қазақстан сол деңгейде болады. Ендеше білім беруде мұғалім білігі мен білімі өте жоғары, ұлағатты тұлға болуы міндетті. Басқа ешбір мамандық адамға дәл мұғалімге қойылғандай жоғары талаптар қоймайды.

Сол себепті өзгермелі қоғамдағы жаңа формация мұғалімі – педагогикалық құралдардың барлығын меңгерген, тұрақты өзін-өзі жетілдіруге талпынған, рухани дамыған, толысқан шығармашыл тұлға құзыреті. Жаңа формация мұғалімі табысы, біліктері арқылы қалыптасады, дамиды. Нарық жағдайындағы мұғалімге қойылатын талаптар : бәсекеге қабілеттілігі, білім беру сапасының жоғары болуы, кәсіби шеберлігі, әдістемелік жұмыстағы шеберлігі. Еліміздің әлемдік білім кеңістігіне еруге талпынысы, білім беру парадигмасының өзгеріп, жаңа ұлттық модельдің қалыптасуы болашақтың жаңаша ойлайтын, дүниеге көзқарас мәдениеті мен санасы дамыған ұрпағын оқытып, тәрбиелейтін кәсіби құзіреттілігі жоғары мұғалімді талап етіп отыр.

Қазіргі кезде білім стандарты жасалынып, жаппай компьютерлендіру, инновациялық технологиядан іздену, білім мазмұнын байыту, әлемдік білім кеңістігіне ену мақсатында жұмыстар жүргізіліп жатыр. Қазіргі инновациялық технология туралы айтсақ, «технология» грек сөзінен, яғни өнерпаздық, шеберлік, іскерлік деген ұғымды білдіреді.

Мұғалімнің басты мақсаты – алдындағы оқушыларға таза білімнің өзін бере білу емес, бүгінгі алған білімін өмірлік қажеттіліктеріне сай пайдаға асыра білуге үйрету. Тұлғаның өзіндік дамуы өз білімі үшін өз жауапкершілігін көтеру оның «көптің бірі» немесе «көптің ең жақсысы» болуымен емес, өз тұлғасының мәнділігін, құндылығымен маңызды болып саналады. Осы тұрғыда оқытудың жаңа технологияларын жете меңгеріп, оны оқушылардың технологиялық жас ерекшеліктеріне орай орынды қолданудың мәні ерекше. Жаңа технологияны жетік меңгеру сонымен қатар мұғалімнің интеллектуалдық, кәсіптік, адамгершілік, рухани, азаматтық және басқа да көптеген адами қабілетінің қалыптасуына

игі әсерін тигізеді, өзін-өзі дамытып, оқу-тәрбие үрдісін тиімді ұйымдастыруына көмектеседі.

Білім берудің даму бағыты мен технологияларын қамтитын көптеген педагогикалық технология қолданып жүргені мәлім. Олар: Д.Б.Эльконин, В.В.Давыдовтың «Дамыта оқыту» технологиясы, Ж.Қ.Қараевтың «Деңгейлі саралап оқыту» технологиясы, П.М.Эрдниевтың «Дидактикалық бірліктерді ірілендіру» технологиясы, В.Ф.Шаталовтың «Тірек сигналдары арқылы оқыту» технологиясы, «Ойын арқылы оқыту» технологиясы, т.б.[1, 56]

Жаңа технологияларды пайдалану оқушылардың өз бетімен жұмыс істеуін ұйымдастыруда тигізер пайдасы зор. Осының нәтижесінде оқушылар өздігінен бақылауды үйренеді, оларда тапсырылған істі орындаудағы жауапкершілік сезім, еңбексүйгіштік, табандылық, ұйымшылдық, бір-біріне деген жолдастық көмек қалыптасады. Дидактикалық мақсатына қарай өз бетінше жұмыстарды, жаңа материалдарды оқып үйренуге дайындық, жаңа материалды оқып үйрену, бекіту, қайталап пысықтау және бақылау деп бөлуге болады. Ал оқушылардың өз бетінше білім алуы – олардың шығармашылықпен жұмыс істеуіне әкеледі. Шығармашыл оқушы – дарынды оқушы. Дарынды оқушылар – сапалылықты қамтамасыз ететін сапалы мұғалімдерді қажет етеді. Яғни, бүгінгі күннің мұғалімі – шығармашыл болу керек. Ол өздігінен қаншалық ізденсе, болашақ ұрпаққа соншалықты сапалы білім бермек. Ендеше мұғалімнің күш-қуаты, көңіл-күйі жоғары болуы керек, сонда сабақ беру сапасы арта түсіп, еңбегі жанады.

«Балалар ХХІ ғасырда табысты болу үшін нені үйренуі керек?» және «Оқытудың тиімді әдістері қандай?» деген сияқты негізгі сауалдар туындайды. Осы мәселе аясында бұл сауалдар білім беру бағдарламасымен және білім беру бағдарламасын жүзеге асыруда пайдаланылатын педагогикалық тәсілдермен тығыз байланысты. Осы заманғы мұғалім оқуға үлкен потенциалдық мүмкіндіктермен келеді. Сондықтан олардың функционалдық сауаттылықтарын кәсіби шеберлікпен ұштастыру үшін нәтижеге бағытталған білім беру үлгісінде мақсатты түрде білім беретін, қалыптастыратын, дамытатын процесс қажет. Қазіргі кезде табысты болу үшін оқушыларға білім қандай қажет болса, дағды да сондай қажет деген ойдың жақтастары көбейіп келеді. Бұл оқушылардың ақпаратты есте сақтап, алған білімдерін ұғынуын, түсінуін және әртүрлі салада қолдана білуін талап етеді.

Білімді дәл осылай қолдану оқушыларға «XXI ғасыр дағдысы» деп жиі айтылып жүрген кең ауқымды құзыреттілікті меңгеруге мүмкіндік береді. Нәтижеге бағытталған жаңаша білім беру тек пәндік білім мен білікке ғана емес, сонымен қатар кең ауқымды дағдылардың қалыптасуына бағытталғаны оның ерекше өзгешелігі болып табылады. Оқыту мақсаттарының құрастырылған жүйесі: білімді функционалдық және шығармашылық қолдану, сын тұрғысынан ойлау, зерттеу жұмыстарын жүргізу, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану, қарым-қатынас жасаудың түрлі тәсілдерін қолдану, топпен және жеке дара жұмыс істей алу, мәселелерді шешу және шешімдер қабылдау сияқты кең ауқымды дағдыларын дамытуға негіз болады. Кең ауқымды дағдылар оқушының мектептегі білім алу тәжірибесінде де, келешекте мектепті бітіргеннен кейінгіде жетістігінің кепілі болып табылады.

Мұғалімге өз ісінің маманы болумен қатар, оның бойында баланы жақсы көру, баланың көзқарасы мен пікірін сыйлау, тыңдай білу керек. Білім беруде кәсіби құзырлы маман иесіне жеткен деп мамандығы бойынша өз пәнін жетік білетін, оқушының шығармашылығы мен дарындылығына жағдай жасай алатын, тұлғалық-ізгілік бағыттылығы жоғары, педагогикалық шеберлік пен өзінің іс-қимылын жүйелілікпен атқаруға қабілетті, оқытудың жаңа технологияларын толық меңгерген, отандық, шетелдік тәжірибелерді шығармашылықпен қолдана білетін кәсіби маман педагогті атаймыз. Мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі-оның жан-жақты білімінен ұстаздық шеберлігімен, оқытудың жаңа әдістерін меңгерумен өлшенеді. Мұғалім қаншалықты білімді, шығармашыл болса, оның құзыреттілік аясы да соғұрлым кең болмақ. «Құзыреттілік» ұғымы педагогика саласында тұлғаның субъектілік тәжірибесіне ерекше көңіл аудару нәтижесінде ендіріліп отырған ұғым. Құзырлық-белгілі сала бойынша жан-жақты хабардар, білгір деген мағынаны қамти отырып, қандай да бір сұрақтар төңірегінде беделді шешім шығара алады дегенді білдіреді.[2, 76]

Мұғалімнің кәсіби - тұлғалық құзыреттілігін қалыптастырудың негізгі шарттары төмендегідей.

«Ұйымдастырушы басқарушылық (оқу жоспары, тоқсандық кестелер, кесте жасау, құзыреттілік деңгейін анықтау критерийлерін әзірлеу, білімдік үрдісті материалдық техникалық қамтамасыз ету).

Оқу - әдістемелік (сабақтардың мазмұнын таңдау, түрлі курстарды кіріктіру), жетекші идеяларды айқындап алу.

Технологиялық (бақылау бағалау, оқытудың белсенді түрлерін ұйымдастыру, құзыреттілікке енетін біліктердің тобын анықтау), инновациялық технологияларды қолдану.

Психология - педагогикалық (оқушылардың даму диагностикасын іске асыру, оқу уәжін ынталандыру жүйесі), оқушыларды бірлесе басқаруға тарту».

Білімді толық игеру үшін оқушылардың ойлау қабілетін дамыту, еркін сөйлеуіне, өз ойын ашық және толық айтуға үйрету, ой-өрісін кеңейту — оқытудың ең басты мақсаты. Әрбір оқушыны өз мүмкіндігіне қарай білім, дағды алатындай етіп оқытуымыз дұрыс.

Жас өркеннің жақсы азамат, білікті тұлға ретінде қалыптасуы мұғалімдердің білімі мен кәсіби шеберлігіне, мемлекет пен халық алдындағы азаматтық парызына деген жауапкершілігіне тікелей қатысты. «Мектептің жүрегі — жақсы мұғалім» деп ұлы даланың дана педагогы Ыбырай Алтынсарин айтқандай, бүкіл мемлекеттің, тұтас ұлттың болашағы – ұстаздардың қолында. Жеке тұлғаның танымдық үрдістерін дамытуда, сондай-ақ, білім, білік, дағдыны, жалпы дүниетанымын қалыптастыруда оқыту әдістерін, жаңа оқыту технологияларын оқыту үрдісінде тиімді пайдалана білу мұғалім шеберлігіне байланысты.

Өз тәжірибемде қазіргі заман талабына сай «қазақ тілі» пәнін оқыту да жаңа тақырыптарды оқушылардың өздеріне меңгере алатындай билік беру, ізгілендіру, түрлендіру, тұлғаға бағытталған білім беру ұстанымдары арқылы жүзеге асырылады. Орта білім беру жүйесінде әлемдік жоғары деңгейге қол жеткізген танымал әдістемелері арасында сындарлы (конструктивті) теориялық оқытуға негізделген тәсіл кең тараған. Мен сындарлы оқыту бойынша қазақ тілі пәні бойынша әдіс-тәсілдерімен оқытып жатырмын. Сындарлы оқытудың мақсаты-оқушылардың пәнді терең түсіну қабілетін дамыту, алған білімдерін сыныптан тыс жерде, кез-келген жағдайда тиімді пайдалана білуін қамтамасыз етеді..

Балаларды жеке тұлға ретінде қалыптастыру, олардың ақыл — ойын жүйелеу, ойлау қабілетін жетілдіру, дәлдікке үйрету, шындыққа тәрбиелеу мақсатында сауаттылыққа баулу – бүгінгі күн талабы. Оқу іс — әрекетті жоспарлағанда мұғалімнің білімділігі, ізденімпаздығы, меңгертуі, педагогикалық шеберлігі аса маңызды. Балалардың оқу іс — әрекет үстінде көңіл — күйін, зейінін, әрекеттерін бақылау, қызығушылығын ояту, белсенділігін арттыру, танымдылығын дамыту үшін пікір алысу, шығармашылық

кабілеттерін шындау мұғалімге байланысты болмақ. Мұғалім оқушыны жігерлендіруші, қуат беруші. Н. Кузьминаның көзқарасы бойынша, «Құзырлылық дегеніміз — педагогтің басқа бір адамның дамуына негіз бола алатын білімділігі мен абыройлығы».

Кәсіби құзыреттіліктің сипаттамасын шебер — мұғалімнің, жаңашыл — мұғалімнің, зерттеуші- мұғалімнің, кәсіби дәрежесіне көтерілген мұғалімдердің жиынтық бейнесі ретінде қарастырады. Бірінші кезекте мұғалімнің «өзіндік жаңалығы» болуы қажет. Ғылым жаңалығын түрлендіруде өз үлесін қосу арқылы жасаған нәтижелі жұмысы, өзіндік іс — әрекет жиынтығы арқылы айтарлықтай нәтижеге қол жеткізу керек. Мұғалім – оқушылардың жеке тұлғасын дамытуға басымдық беретін, күрделі әлеуметтік-мәдени жағдайларда еркін бағдарлай алатын, шығармашылық процестерді басқара алатын, адам туралы ғылымның жетістіктерін, оның даму заңдылықтарын, компьютерлік оқыту өнерін терең меңгерген жан-жақты дамыған шығармашыл тұлғаны талап етеді. [3, 46]

Қазіргі кезеңде мұғалімдердің біліктілігін жетілдіру курстары аралығында кәсіби қызметтің ғылыми негіздерін практикаға қолдануға, практикалық іскерлік пен дағдыны қалыптастыруға ерекше көңіл бөлінген.

Қоғамның сұранысын қанағаттандыру мұғалімнен жоғары мәдени адами құндылықтар мен сенімдердің қалыптасқан жүйесін, кәсіби белсенділік пен өзін-өзі жүзеге асыруға деген ұмтылысты талап етеді. Осыған байланысты мұғалім тұлғасын үнемі шындап отыру қажет. Міне, біліктілікті арттыру жүйесінің негізгі міндеті осыдан туындайды: ол маманның кәсіби құзіреттілігін тұлғалық қасиеттерімен үйлесімді дамыту болып табылады. Еркін әрі белсенді ойлауға, оқу тәрбие үрдісін моделдеуге, жаңа идеяларды өзі туындатып, іске асыруға қабілетті мұғалімнің кәсіби құзіреттілігінің деңгейін көтеру проблемасы- қазіргі әлеуметтік экономикалық жағдайға өзекті проблемалардың бірі болып табылады.

Мұғалімнің кәсіби - тұлғалық құзіреттілігінің құрылымы ол игерген педагогикалық біліктер арқылы ашылады, ал біліктер педагогикалық міндеттерді шешуге бағытталған және теориялық білімге негізделген, үздіксіз дамитын әрекеттердің тұтастығы арқылы ашылады.

Құзіреттілік тәсіл идеясы – «қоғамға қандай, жеке тұлғаға қандай білім қажет және ол қоғамның қандай қажетін өтей алады» деген сұраққа жауап береді. Мұғалімнің құзыреттілігін қалыптастыру – бүгінгі білім беру саласының өзекті мәселелерінің

бірі. Құзырлылық тәсіл, білім сапасын арттыруды дәстүрлі тәсіл мен білім мазмұнын ұлғайту арқылы шешудің арасындағы қарама-қайшылықтан туындаған дағдарыстан шығудың бір жолы деп қарастыруға болады. Бұл тәсіл білім берудің нәтижесіне басты орын береді. Оның сапасы алған білімнің көптігінен емес, сол білімді қолдана білумен маңызды. [4, 186]

Білім беру саласын ізгілендірудің басты бағыттарының бірі - белсенді оқыту түрлері мен әдістерін жетілдіру. Осындай барлық жағдай жасалып отырған білім ордасының ұстаздарына талабы таудай дарынды-жеке тұлғаны дамыту, яғни Ушинскийдің «Бала-балқытылған алтын, оны қандай қалыпқа құйып, қандай мүсін жасаймын десе де мұғалімнің қолында» деген сөзі аталған міндетті жүзеге асыру жолында ұстазды үлкен асуларға жетелейді, жауапкершілігін арттырады. Біздің басты мақсатымыз – оқушылардың өз бетінше білім алатын шығармашылық деңгейін көтеру. Бұл мақсатты жүзеге асыруда әрбір мұғалім білім стандарты талабына сәйкес инновациялық негізде еңбек етуге тиісті.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Қазақстан Республикасының 2011-2020 жж дейінгі «Білім беруді дамыту бағдарламасы»
- 2 Маркова А. К. Кәсіби құзіреттіліктің даму деңгейі /2009
- 3 Богаева И. Д. Педагогикалық қызметтегі кәсіби шеберлік// 2009
- 4 К.Құдайбергенова. Құзырлылық – тұлға дамуының сапалық критерий // «білім сапасын бағалаудың мәселелері: әдіснамалық негізі және практикалық нәтижесі » атты халықаралық ғылыми – практикалық конференцияның материалдары. 2008. 30- 32-б

ОСОБЕННОСТИ РЕГИОНАЛЬНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЫ

ЖАКСЫБАЕВ Е. С.
магистрант, Торайгыров университет, г. Павлодар
ТИТКОВ А. А.
к.э.н., доцент, Торайгыров университет, г. Павлодар

Образование – это сложный и многомерный феномен, который представляет собой целенаправленный педагогический процесс, осуществляемый для развития личности и государства, а также

для обеспечения устойчивого развития общества. Это также многоуровневый социальный институт, четко структурированный для общественного воспроизводства и обеспечения определенного уровня компетенций. Образование является важнейшей социальной ценностью, и в настоящее время оно выступает в качестве ведущей и основной подсистемы общества, где знание, передаваемое образованием, становится основным капиталом

Принимая во внимание новые тенденции, необходимо уточнить понятие «образование», которое в законе Республики Казахстан «Об образовании» определяется как «непрерывный процесс воспитания и обучения, осуществляемый в целях нравственного, интеллектуального, культурного, физического развития и формирования профессиональной компетентности» [1].

Мы считаем, что данное определение недостаточно и требует серьезных дополнений. В современных условиях более соответствующей кажется категория «образовательная система», которая является составной частью систем образования.

Образовательная система способна существовать отдельно от образовательных систем и включает в себя сложные многоуровневые системы, в рамках которых осуществляется передача социально значимого опыта из поколения в поколение при помощи педагогических средств. Качественное формирование личности является результатом работы данной системы.

Как объект управленческой деятельности, образовательная система должна включать:

- составные компоненты (элементы), которые формируют систему;
- интегративные качества, которые отсутствуют у каждого из ее отдельных компонентов;
- структуру - конфигурацию, установленные сочетания и связи между компонентами;
- функциональные характеристики системы и отдельных компонентов;
- коммуникативные свойства, проявляющиеся во взаимодействии с другими системами и средой.

Среда является важным элементом образовательной системы. Внешняя среда, такая как состояние экономики, политические процессы, рынок трудовых ресурсов, образовательные услуги, социальные партнеры и т.д., не зависит от деятельности образовательных учреждений, но оказывает влияние на внутреннюю

среду. В свою очередь, внутренняя среда, включая ресурсное обеспечение, содержание и организацию педагогической системы, качество конечного результата и определение приоритетных направлений развития, находится под контролем внешней среды.

Учитывая вышеназванное, образовательная система выполняет две основные функции - внешнюю и внутреннюю. Внешняя функция заключается в том, что система предоставляет образовательные услуги, удовлетворяя запросы и потребности общества и выполняя социально-воспитательную миссию. Внутренняя функция заключается в том, что система обеспечивает свое существование и развитие.

Современная образовательная система является полифункциональной и многоаспектной. Она имеет сложную структуру и взаимодействует с государственными интересами и запросами общества. Различные элементы системы имеют право влиять на ее функционирование и одновременно несут ответственность за ее развитие и жизнеспособность.

Мы разделяем позицию А.О. Тарасенко, подчеркивающего, что все элементы образовательной системы должны активно влиять на ее функционирование и развитие, взаимодействуя между собой и принимая на себя ответственность за общий результат [2, с. 22].

Ученый выделяет несколько основных характеристик современной образовательной системы в условиях кризиса. В новой системе образования функции выполняют не только школы, но и другие социальные институты, включая предприятия. Важные образовательные функции берут на себя предприятия.

Основу новой образовательной системы составляют современные компьютерные и телекоммуникационные технологии, используемые для хранения, обработки и передачи информации, которые дополняются традиционными информационными технологиями. Это позволяет создать открытую, гибкую и индивидуализированную систему образования, которая созидает знания и обеспечивает непрерывное образование человека на протяжении всей его жизни.

Развитие рынка образовательных продуктов и услуг является еще одной характерной чертой современной образовательной системы, которая становится все более глобальной. Система образования теперь функционирует на рыночных механизмах и формирует конкурентные предложения для удовлетворения потребностей и запросов общества.

В целом, новая образовательная система становится более открытой и гибкой, ориентированной на индивидуальные потребности и непрерывное образование. Современные технологии и глобализация помогают создать новую образовательную систему, способную эффективно решать вызовы и проблемы современного общества в условиях кризиса [2, с. 23].

Соглашаясь с представленными выше характеристиками современной образовательной системы, стоит подчеркнуть, что одним из важных условий ее устойчивости и стабильности является ее разнообразие. По мнению В. П. Зинченко, именно разнообразие позволяет обеспечить вариативность выбора и последующего отбора наиболее эффективных образовательных стратегий и технологий.

Выделяют три принципа организации образовательной системы: целостность, оптимизация зоны «ближайшего развития» и референция образовательного пространства. Целостность образования подразумевает соответствие содержания образования основным составляющим личностного бытия. Оптимизация зоны «ближайшего развития» включает создание социально-культурной среды, которая становится основным пространством жизнедеятельности. Референция образовательного пространства подразумевает использование образовательных ресурсов, которые существуют в обществе, включая культурные и технологические возможности.

Хотя каждая образовательная система различна, все они в большей или меньшей степени отражают глобальные тенденции, сохраняя при этом имеющееся разнообразие.

Современное социально-экономическое развитие Казахстана требует обращения внимания на проблемы образования, как на уровне страны в целом, так и на региональном уровне. Тем не менее, понятие «региональной системы образования» еще не имеет общепринятого определения в отечественной литературе, поэтому было произведено обобщение зарубежных литературных источников, где сформулировано рабочее определение. Анализ исследований российских ученых, включая Е. А. Андрееву, С. А. Гильманова, В. И. Загвязинского, Н. Я. Карпушина, Л. Рэмхельда, А. И. Тагорского и других, показал, что понятие «регион» характеризуется следующими признаками: географическое местоположение, социокультурная общность населения, экономические особенности и юридическая принадлежность и пр.

Основываясь на указанных признаках, можно определить категорию «регион» как определенную географическую область, которая закреплена законодательно и находится в юридической принадлежности к государству. Она имеет собственные государственные и местные органы управления, а также объединяет единство природных, экономических, политических и социальных процессов на территориальном пространстве.

Согласно точке зрения А. К. Костина, регион - это не просто административная система, но также пространство, которое способствует социализации человека, формированию, сохранению и передаче норм жизни, а также сохранению и развитию природных и культурных богатств [3, с. 29].

Кроме этого, исследования ученого показывают, что важную роль в определении специфики социально-экономических и социокультурных связей на административно-территориальном пространстве играют образовательные учреждения. В частности, философ Е. А. Найман считает, что регион можно рассматривать как среду, которая сохраняет общую базу знаний, контролирует обмен идеями, организует процесс коллективного обучения в сетях и развивает социальный капитал.

При этом, конкурентоспособность региона зависит от повышения квалификационного уровня региональных субъектов и комбинации знаний, которые не могут быть воспроизведены конкурентами [4, с. 180].

Кроме того, считается, что образовательные системы должны учитывать своеобразие регионального образовательного пространства и его потребности, а не только отвечать глобальным требованиям. Все эти факторы определяют специфику социальных процессов в регионе.

С учетом различий в инфраструктуре, необходимо разрабатывать региональные образовательные системы, которые сохраняют региональные особенности и учитывают этнокультурное своеобразие личности.

Регионализация образования направлена на раскрытие потенциала человека и является проявлением гуманистических принципов. При этом, удовлетворение образовательных потребностей личности должно учитывать специфику социума и региональные запросы общества, определяемые государственными стандартами качества образования.

Отсутствие единой методологии организации и структуры региональной образовательной системы приводит к необходимости использования различных компонентов, выделенных М. А. Галановой, А. Я. Данилюком, М. М. Поташником и Г. Н. Сериковым. Это разнообразие компонентов может способствовать появлению различных связей между ними, которые, в свою очередь, способствуют улучшению качества образования и устойчивости образовательной системы. После анализа точек зрения исследователей на структуру региональной образовательной системы, мы выделили следующие ее компоненты:

1) нормативно-регламентирующий компонент закрепляет обязательное выполнение оказания образовательных услуг и предоставляет возможность для их вариативности в регионе;

2) ценностно-ориентированный компонент региональной образовательной системы представляет собой совокупность целей, задач и принципов, которые не только соответствуют региональной образовательной политике, но и отражают основные принципы государственной образовательной политики;

3) организационный компонент играет важную роль в координации управленческой связи между различными образовательными учреждениями, обеспечивая эффективность их работы;

4) информационно-содержательный компонент включает государственные образовательные стандарты, равноуровневые образовательные программы и информационные образовательные ресурсы, центром которых является образовательная задача;

5) материально-пространственный компонент определяет материальное обеспечение и географическое положение региональной образовательной системы, что позволяет обеспечить эффективность образования в регионе;

6) перспективно-проективный компонент направлен на прогнозирование развития образования, его тенденций и стратегий, что является важным элементом для эффективной работы региональной образовательной системы.

В совокупности, эти компоненты обеспечивают высокую эффективность и уникальность региональной образовательной системы, которая соответствует современным требованиям образования

Таким образом, регионализация, как явление современной культуры, отражает социальные трансформации XXI века и

используется для сохранения идентичности на политическом, экономическом и культурном уровнях в условиях глобализации. В этом контексте, региональный компонент содержания образования является уникальным и свойственным только конкретному региону. Тем не менее, на республиканском уровне еще не разработана программа внедрения регионального компонента в образовательный процесс и не дано исчерпывающее определение этого понятия.

ЛИТЕРАТУРА

1 Закон «Об образовании» от 27 июля 2007 года № 319-III. URL: https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z070000319_ (дата обращения: 6.02.2023).

2 Тарасенко А. О. Управление образованием на местном уровне. Роль системы образования в развитии территории // Муниципальная академия. 2013. № 1. С. 22–25.

3 Костин А. К. Регионализация образования – «стратегическое направление образовательной политики» // Педагогика. 2005. № 8. С. 26–32.

4 Найман Е. А. Институт высшего образования в системе обмена знаниями в регионе // Общество знания: философия, управление, образование: материалы III Сибирского филос. семин. Всерос. науч. конф. с междунар. участием. Томск: Изд-во ТГУ, 2013. С. 180–183.

Начало формы

РЕГИОНАЛЬНАЯ СИСТЕМА ОБРАЗОВАНИЯ: ПРОБЛЕМЫ И ИНСТРУМЕНТЫ РАЗВИТИЯ

ЖАКСЫБАЕВ Е. С.

магистрант, Торайгыров университет, г. Павлодар

ТИТКОВ А. А.

к.э.н., доцент, Торайгыров университет, г. Павлодар

Развитие региональной системы образования - это важный фактор, влияющий на развитие общества. Качество образования, доступность учебных программ и технологий, а также уровень квалификации педагогов являются ключевыми аспектами, которые помогают сформировать эффективную и конкурентоспособную систему образования. Чтобы обеспечить эффективное управление

региональной системой образования, необходимо использовать эффективные инструменты менеджмента.

При изучении литературы по управлению региональной системой образования в России и Казахстане можно отметить множество научных работ, которые посвящены этой теме. Некоторые из наиболее значимых исследований были проведены в России. Например, работа В.А. Садовского «Управление региональной системой образования: проблемы и перспективы» предлагает методы и инструменты для решения актуальных проблем управления региональной системой образования [1, с. 131-137]. Еще одна важная работа - «Управление региональной системой образования: теория и практика» Л.В. Лукьяновой, которая предлагает свой собственный взгляд на данную проблему [2, с. 725-733].

В Казахстане также проводятся исследования, посвященные управлению региональной системой образования. Например, С.М. Абенова и А.Ж. Абылкеримова в статье «Управление качеством образования в региональной системе образования Казахстана» рассматривают проблемы управления качеством образования в региональной системе образования и предлагают инструменты для их решения [3, с. 24-34]. Еще одно исследование - «Менеджмент качества образования в региональной системе образования Республики Казахстан» М.С. Баянгалиева, в которой автор предлагает рекомендации по улучшению процесса управления качеством образования в Казахстане [4, с. 1-10].

Региональная система образования играет важную роль в развитии региональной экономики и общества в целом. Однако, разработка эффективных инструментов менеджмента в данной области является сложной задачей, которая сталкивается с рядом проблем. Рассмотрим основные проблемы менеджмента в региональной системе образования и возможные пути их решения:

Проблема отсутствия единой стратегии развития региональной системы образования. В настоящее время, в большинстве регионов Казахстана отсутствует единая стратегия развития региональной системы образования. Каждое учебное учреждение разрабатывает свою стратегию развития, которая может не совпадать с общей стратегией региона. Это приводит к дублированию усилий и неэффективному использованию ресурсов.

Проблема недостаточного финансирования. Важной проблемой является недостаточное финансирование региональной системы

образования. Это приводит к низкому уровню оплаты труда педагогов, нехватке современного оборудования и необходимых материалов для обучения.

Проблема низкой мотивации педагогов. Низкая оплата труда и отсутствие механизмов стимулирования и мотивации педагогов является серьезной проблемой в региональной системе образования. Это может привести к ухудшению качества образования и снижению интереса к профессии педагога.

Проблема отсутствия эффективной системы контроля качества образования. Несмотря на наличие различных механизмов контроля качества образования, в большинстве регионов России и Казахстана отсутствует единая и эффективная система контроля. Это приводит к различным проблемам, таким как низкий уровень знаний у выпускников, несоответствие квалификации педагогов и т.д [5, с. 149].

Недостаточная эффективность использования ресурсов. Региональные системы образования могут столкнуться с проблемой неэффективного использования своих ресурсов, таких как денежные средства, персонал, материально-техническая база и т.д. Это может привести к неоптимальному расходованию средств и ограничению доступа к необходимым ресурсам.

Недостаточное внимание к инновациям. Региональные системы образования могут с трудом следить за новыми технологиями и методами, которые могут повысить эффективность обучения и сделать его более интересным для учеников. Это может привести к ограниченному развитию системы образования и отставанию от других регионов и пр. [6, с. 15].

Поскольку региональная система образования является важным фактором развития общества, и для ее эффективного управления необходимо использовать различные инструменты менеджмента, далее рассмотрим наиболее эффективные инструменты управления региональной системой образования.

Один из инструментов управления региональной системой образования – системы управления образованием (LMS). Это онлайн-платформы, которые позволяют управлять учебным процессом, включая создание и распределение учебных материалов, проведение тестов, организацию форумов для обсуждения вопросов, связанных с учебным процессом и т.д. Кроме того, LMS позволяет отслеживать успеваемость студентов и оценивать качество обучения [7, с. 96].

Следующий инструмент - системы управления проектами (PM). Это инструменты, которые помогают координировать работу всех участников проекта и следить за его выполнением. Система управления проектами позволяет добиться эффективного управления ресурсами и оптимизации процессов в образовательной сфере.

Системы мониторинга и оценки качества образования - еще один важный инструмент управления региональной системой образования. Они позволяют отслеживать и оценивать качество образования в региональной системе образования. Системы мониторинга и оценки качества образования могут включать в себя опросы, тестирование, анализ учебных материалов и т.д.

Системы управления персоналом - это инструменты, которые помогают управлять персоналом региональной системы образования. Они позволяют отслеживать квалификацию педагогических кадров, координировать обучение и повышение квалификации, а также оптимизировать управление ресурсами.

Еще один инструмент управления региональной системой образования - системы управления ресурсами. Они позволяют управлять ресурсами региональной системы образования, отслеживать бюджеты, оптимизировать расходы и управлять инфраструктурой.

Другие возможные инструменты управления региональной системой образования могут включать в себя:

- системы управления информацией и коммуникациями, которые помогают эффективному взаимодействию между различными участниками региональной системы образования, обеспечивают быстрый обмен информацией и способствуют совместной работе;

- системы планирования и прогнозирования, которые позволяют разрабатывать стратегии развития региональной системы образования на основе анализа данных о текущей ситуации и прогнозирования будущего развития;

- системы мониторинга и анализа рынка труда, которые помогают определить требования рынка труда к специалистам и адаптировать образовательные программы к этим требованиям;

- системы управления инновациями, которые позволяют внедрять новые технологии и методы обучения в региональную систему образования и разрабатывать инновационные образовательные программы;

- системы управления качеством, которые контролируют качество образования, отслеживают прогресс и оценивают достигнутые результаты;

- системы управления рисками, которые идентифицируют и управляют рисками, связанными с функционированием региональной системы образования;

- системы управления изменениями, которые координируют и управляют процессом изменения в региональной системе образования, включая внедрение новых технологий и методов обучения [8, с. 65].

Каждый из этих инструментов может быть эффективным в управлении региональной системой образования и помочь повысить ее эффективность и качество. Однако, для достижения максимального эффекта, важно выбрать те инструменты, которые наилучшим образом соответствуют конкретным потребностям и задачам региональной системы образования.

ЛИТЕРАТУРА

1 Садовский В.А. Управление региональной системой образования: проблемы и перспективы // Вестник Российского экономического университета им. Г.В. Плеханова. – 2015. – № 4. – С. 131-137.

2 Лукьянова Л.В. Управление региональной системой образования: теория и практика // Ученые записки Казанского университета. Серия Гуманитарные науки. – 2016. – Т. 158, № 3. – С. 725-733.

3 Абенова С.М., Абылкеримова А.Ж. Управление качеством образования в региональной системе образования Казахстана // Экономические и социальные перемены: факты, тенденции, прогноз. – 2018. – Т. 11, № 4. – С. 24-34.

4 Баянғалиев М.С. Менеджмент качества образования в региональной системе образования Республики Казахстан // Научный журнал КубГАУ. – 2017. – № 138. – С. 1-10.

5 Бабаева Г.А. Проблемы и перспективы развития системы образования в регионах России // Проблемы современной экономики. – 2016. – № 4. – С. 147-151.

6 Киселева Т.Г. Управление образовательными ресурсами региональной системы образования // Образование и наука. – 2016. – № 3. – С. 10-17.

7 Иванова Н.А. Развитие системы управления региональной системой образования в условиях цифровой экономики // Наука и образование: тезисы докладов Всероссийской (с международным участием) научно-практической конференции. – 2019. – С. 95-97.

8 Каратаева А.К., Мусина Г.Р. Менеджмент качества образования в региональной системе образования: проблемы и решения // Профессиональное образование в современном мире. – 2018. – № 3 (23). – С. 62-66.

THE CASE OF LESSON STUDY AT ZHAS DARYN SCHOOL-LYCEUM IN THE 8TH GRADE

ЖУМАГУЛОВА Д. Х.

магистр, учитель английского языка, «Жас дарын» мамандандырылған мектеп-лицейі, г. Павлодар

ДАУЛБАЕВА К. М.

учитель английского языка, «Жас дарын» мамандандырылған мектеп-лицейі, г. Павлодар

For recent years, the rose of Lesson Study has widely emerged. One of the reasons of this is pandemia which has brought its own inevitable influence on educational sphere. As a consequence of this, the most effective solution to overcome this challenge and to support teachers is the collaboration teachers' work that is Lesson Study. Lesson Study gives teachers effective and essential experience in order to receive productive learning output from pupils [1].

As a result of Lesson Study, educators get:

professional growth;
active teacher learning;
ongoing training;
elaborating of the best methods for solving various issues;
life-learning studying [1].

Townsend J., Pagden L., Gin A., reveal their results of Lesson Study in the local context, i.e. Brunei Darussalam. They held their Lesson Study research with the help of CfBT Educational Services, i.e. educational service provider, together with the local Ministry of Education. The theme of the future Lesson Study was “English as a second language” [1]. At first, the best theories and their usage in the local context were demonstrated to teachers at conferences. Thereafter, the groups of 3-4 participants were made. There were 9 leading teachers who were in charge

of fulfillment of that Lesson Study. Hence, colleagues designed a research lesson from their point of view. While one teacher taught, others were in the lesson, pointing out the benefits and downsides of the lesson. Every participant had a lesson according to proposed lesson plan. After each lesson, participants discussed the lesson itself with its results [1]. At the concluding meeting, the decisions about the effectiveness of Lesson Study were made. The key observations were detected by teachers:

peer-collaborative learning;
moving from theory to practice;
reflection and discussion;
outcomes related to classroom practice [1].

Jimenez Sierra A., Ortega Iglesias J., Cabero-Almenara, J., Palacios-Rodriguez, A defined technological pedagogical content knowledge (TPACK) from Lesson Study as the most outstanding [2]. As has been mentioned above, pandemia put technologies as the main resource in today's education.

One negative study of the Lesson Study approach in the Norwegian school clearly revealed that Lesson study practice must include inevitable parts [3]. Even the absence one of these elements can lead to failed results of Lesson Study. There must be robust emphasis on following components in order to have a proper Lesson Study:

- 1) Formulate a research question;
- 1) Pupil learning which leads to the structure and organization of lesson study;
- 3) Pupil learning must be visible;
- 2) Structured observation.

In the experiment conducted by Bjuland R. and Mosvold R, it was shown that the 3rd year student teachers of mathematics in the elementary school did not have enough experience to implement Lesson Study although they were instructed by master teachers beforehand plus 3 Lesson Study workshops were exhibited for the student teachers [3]. The significant feature of these Lesson Study workshops was that the “Handbook for Lesson Study” was given to all participants.

One of the omissions was that after lesson discussions were not held. In addition, the student teachers paid attention only on their own learning.

All the mentioned above information was carefully gathered through video observations of the conversations of the student teachers with their mentors and group interviews in the end of the student teachers practice in the school. The first and the second interviews were last for 90 minutes

before and after the practice. The questions in the interview before the practice were connected to:

- Student teachers motivation of their profession and subject;
- Student teachers plans of their lessons in the field practice;
- Student teachers opinion about a lesson plan of a teacher they were presented with;

Student teachers view of mathematics.

Post field practice included following questions:

Student teachers thoughts about their field practice;

A 3-minute video of the student teacher was demonstrated to the rest in order for other student teachers express their reflection about the video.

The correspondence between the practice itself and motivation of the student teachers in the future.

As stated by student teachers themselves, the reason of negative results of the Lesson Study was that they were not prepared enough at their University in mathematics, i.e. mathematics they were taught at University was different from what they faced at the school during their practice. Moreover, they stated that they had a lack of pedagogical content knowledge, i.e. participants could not explain the material when pupils did not understand them. The researchers strongly underlined that there must be a correlation between subjects that are being taught at Universities and practice, so future teachers will not have this kind of problems.

According to Bjuland R. and Mosvold R., the organization and structure of Lesson Study must be taught to the future teachers in the Universities which have BA, MA and PhD degrees connected to the work of the teachers [3].

Study

In our Lesson Study approach, we engaged 25 children from 8th A grade. The grammar topic was “Past Simple tense”. Students wrote the first assignment test. K. Daylbayeva’s grade had “5”-4, “4”-8, “3”-0; D. Zhumagulova’s grade had “5”-6, “4”-6 [3].

After, we designed our lesson plan. Here, we took various digital game-based learning like “hand-animation” and “Kahoot”.

The results of the second assignment test were following:

In Daylbayeva’s grade there were “5”- 6, “4”- 6, “3”-0; in Zhumagulova’s grade there were “5”-7, “4”- 5, “3”-0.

Moreover, in recent research lessons, we added a questionnaire which is about finding out the most favorite pupils’ digital game-based learning. 50 pupils took part in our survey. In addition, we asked students

to provide their views about educational platforms: Kahoot, Quizlet, Quizizz which are widely used at our school-lyceum. The results are following:

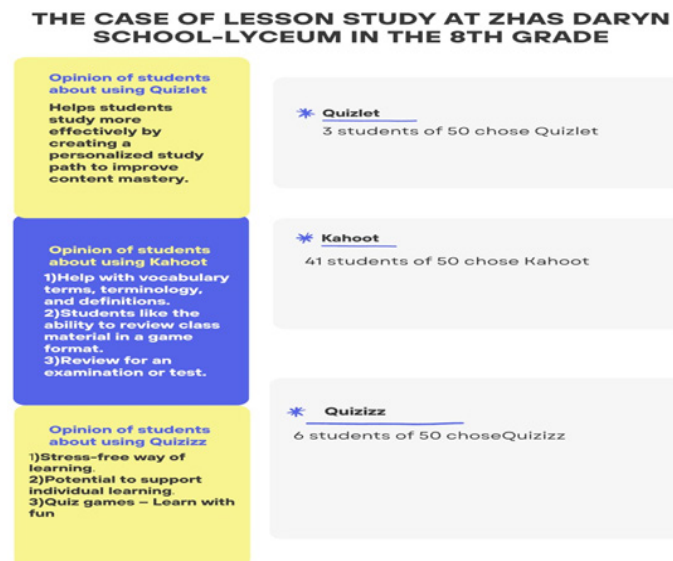

Рисунок 1 – The results of the questionnaire

According to the survey, Kahoot is in the first place as being the most popular educational platform. Quizizz is on the second and Quizlet is on the third place. The positive influence of the Lesson Study project is confirmed by the fact that our pupils have definitely improved their English language knowledge which is supported by the results of assignment tests and effective language outcomes during lessons.

All in all, team work of teachers is a crucial point in modern education life.

REFERENCES

1 Lesson Study as teacher professional learning at scale among expatriate English teachers in Brunei Darussalam. [Электронный ресурс].- URL: https://my.chartered.college/impact_article/lesson-study-as-teacher-professional-learning-at-scale-among-expatriate-english-teachers-in-brunei-darussalam/?utm_content=bufferc6fcf&utm_

medium=social&utm_source=twitter.com&utm_campaign=buffer. 31 January 2023. [дата обращения 01.03.2023].

2 Development of the teacher's technological pedagogical content knowledge (TPACK) from the Lesson Study: a systematic review. [Электронный ресурс].- URL: <https://www.edweek.org/teaching-learning/ability-to-learn-languages-stays-strong-until-late-teens-new-study-finds/2018/05>. 01 May 2018. [дата обращения 02.03.2022].

3 Lesson study in teacher education: learning from a challenging case. [Электронный ресурс].- URL: https://www.researchgate.net/publication/282005231_Lesson_study_in_teacher_education_Learning_from_a_challenging_case. November 2015. [дата обращения 23.03.2023].

4 Филиал «Центр педагогического мастерства» в г. Павлодар, сборник материалов областной научно-практической конференции «Исследование урока: опыт казахстанских школ», Павлодар, 2022.

КРИТЕРИАЛДЫ БАҒАЛАУДЫҢ ОҚУ НӘТИЖЕЛЕРІН БАҒАЛАУ

ЖУМАНОВА Н. К.

магистрант, Ә. Марғұлан атындағы

Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар қ.

КУЛАХМЕТОВА М. С.

ф.ғ.к., профессор, Ә. Марғұлан атындағы

Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар қ.

Бағалар мен белгілер жаттығулар болған сайын көп болады, бірақ соңғы бірнеше ғасырларда, жаппай жүйелі оқыту белсенді дами бастаған кезде, мәселе анықталды: нені бағалау керек және белгінің мазмұны қандай, яғни әр ұпайдың артында қандай нақты нәтиже тұр. Тарихи даму процесінде белгілерді қою формалары, әдістері, бақылау-өлшеу шараларының жиілігі және олардың мазмұны, студенттерге әсер ету шаралары, мотивациялық элементтер өзгерді.

Бақылаусыз оқыту (бағасыз), тәжірибе көрсеткендей, нәтиже бере алмайды-оқу іс-әрекетінде тиімді ынталандыру қажет. Дидактикалық ғалымдар оқу өнімділігінің бақылау санына, уақтылығына (тиімділігіне), сапасына, тереңдігіне, толықтығына, объективтілігіне тәуелділігі туралы келіседі [1, 48 б.].

Мұғалімнің бақылау-бағалау қызметінің мәнін қарастыру кезінде біз дидактиканың келесі ережелеріне сүйенеміз:

1) оқыту екі жақтың - оқыту мен оқудың бірлігін білдіреді. Жалпы алғанда, оқыту дегеніміз-мұғалімнің оқу процесін жоспарлау және ұйымдастыру, оның барысын бақылау және қол жеткізілген нәтижелерді бағалау жөніндегі қызметі. Оқу-бұл оқушылардың практикалық іс-әрекетке дайындалуына, оқу және өмірлік міндеттерді шешу тәжірибесін қалыптастыруға және дамытуға негіз болатын оқу пәнінің мазмұнын игеру бойынша оқушылардың іс-әрекеті;

2) оқушы оқу-жаттығудың субъектісі болып табылады, оның барысында ол белгілі бір білімі мен іскерлігін меңгермеген адамнан оны меңгерушіге айналады. Психолог-ғалымдардың зерттеулерінде көрсетілгендей (И.В. Дубровина, Л.В. Занков, И.И. Ильясов, Ю.Н. Кулюткин, С.Л. Рубинштейн, Г. С. Сухобская, Л.М. Фридман, В.Д. Шадриков) психологиялық тұрғыдан «оқыту - бұл әлеуметтік тәжірибе элементтерін игеру арқылы оқушының өзін-өзі өзгерту әрекеті» [2, 15 б.].

3) бағалау кезеңі оқу процесінің маңызды бөлігі болып табылады және мыналарды болжайды: мұғалім тарапынан - оқушылармен бағалау критерийлерін талқылау, алынған жаңа білімді жалпылау және жүйелеу, оқушы тарапынан оқу-танымдық іс-әрекеттің нәтижелерін өзін-өзі бағалау және өзара бағалау дағдыларын дамыту. Оқушыны өзінің әлеуетін ашуға ұмтылатын жеке, жеке, субъективті тәжірибенің тасымалдаушысы, оқыту субъектісі ретінде тану осы ашуға тиісті жағдай жасауды қамтиды. Білім алушының әлеуетін ашудың маңызды шарты оқу жетістіктерін тиімді бағалау болып табылады.

4) оқыту әр түрлі процесс болып табылады және өз кезегінде бастапқы білім беру модельдеріне (А.В. Хуторский) тәуелді әр түрлі жүйелерден тұратын жүйені білдіреді. Бағалау және бақылау-бұл бір-бірімен және белгілі бір тұтастық пен бірлікті құрайтын барлық басқа элементтермен қарым-қатынаста болатын оқыту жүйесінің элементтері, сипаттамалары. Осылайша, оқытудың негізгі сипаттамасы-бұл қызмет субъектісінің өзінде өзгеріс. [3, 145 б.].

А.В. Хуторской оқыту жүйесі деп «оқытудың өзара байланысты мағынасын, мақсаттарын, қағидаттарын, мазмұнын, нысандарын, әдістері мен құралдарын (технологияларын), сондай-ақ оқыту нәтижелерінің индикаторларын, бақылау және бағалау тәсілдерін

камтитын оқыту процесін ұйымдастыру моделін» түсінуді ұсынады [4, 60 б.].

Бұл ереже бағалау қызметінің тиімділігі оқу жүйесінің жоғарыда аталған әр элементіне байланысты және осы жүйенің әр элементіне белгілі бір дәрежеде әсер етеді деп айтуға мүмкіндік береді. Мұғалімнің бағалау қызметі Сабақтың және жалпы оқытудың құрамдас, органикалық бөлігі ретінде танылатынына қарамастан, ол іс жүзінде бақылау (сұрау) және белгі қою шеңберінде қамтылған.

Педагогикалық теория мен практикада «бағалау» және «бағалау» ұғымдарының шатасуы, бағалау мен белгіні, бағалау мен бақылауды сәйкестендіру немесе қарсы қою орын алады. Жоғарыда келтірілген ұғымдардың қайсысы мұғалімнің бағалау қызметінің мазмұнын неғұрлым толық көрсететінін нақтылау қажет.

Бұл қатарда, әдебиеттерді талдау көрсеткендей, жалпы тұжырымдаманы «бақылау» деп санау ұсынылады, яғни ғалымдардың пікірінше, «білім мен дағдыларды анықтау, өлшеу және бағалау» [5, 93 б.].

Оқу процесінде бақылаудың маңыздылығын кейбір батыс елдерінде қатаң бақылау мен объективті бағалау жағдайында оқудан гөрі бағаланбаған оқу үшін ақы 3-4 есе аз алынатындығы көрсетеді.

Бақылаудың негізгі дидактикалық функциялары:

- мұғалімнің оқу мақсаттарына қол жеткізу дәрежесі туралы объективті ақпарат алуы;
- оқушылардың даму деңгейін анықтау;
- мұғалім мен оқушылар арасында кері байланысты қамтамасыз ету;
- оқу материалын игерудегі кемшіліктер мен олқылықтарды уақтылы анықтау.

Соңғы жылдары оқу нәтижелерін бағалауда бақылаудың дидактикалық функцияларына келесі параметрлерді енгізу тенденциясы нақты көрсетілген:

- қоршаған өмірдің түрлі мәселелерін шешуге дайындығы туралы, өз білімі мен тәжірибесін өмірлік проблеманы тұжырымдамалауға, шешімді әзірлеуге және оны іске асыруды жоспарлауға (өмірлік құзыреттер) бағыттау білігінің қалыптасуы туралы объективті ақпарат алу;
- берілген жеке қасиеттердің қалыптасу деңгейін анықтау.

Алайда, соңғы компонент қиын міндет болып көрінеді және зерттеу сатысында [6, 20 б.].

Бағалау «бақылаудың (тексерудің) ерекше элементімен» айқындалады және тексеру жүргізу барысында іске асырылады. Оқушылардың білімін бағалау-бұл оқушының бағдарламаның осы мәселелері бойынша білетіні мен оқудың осы сәтінде не білуі керек екендігі арасындағы қарым-қатынастың көрінісі.

Осы пайымдауларға сүйене отырып, бағалау процестің нәтижесі ретінде ұсынылады деп қорытынды жасауға болады.

Сонымен бірге, бағалаудың мәні процесс ретінде пікірлер бар: «бағалау - бұл адам жүзеге асыратын бағалау процесі, қызметі (немесе әрекеті)». Бағалау нақты нәтижелердің жоспарланған мақсаттармен арақатынасын білдіреді [4, 61 б.]. Осылайша, «бағалау» ұғымының берілген анықтамаларының қосарлануы анықталады: процесті және оның нәтижесін көрсету үшін.

Бағалау ауызша түрдегі үкім ретінде және белгімен бірдей бағалау. Бағалауды мәлімдеме ретінде түсіну, оқушының жұмыс сапасы туралы пайымдау ғалымдардың пікірімен расталады. Сонымен, Б.Г. Ананьев ситуациялық бағалаудың жіктелуін жасады:

- оң баға (келісім, мақұлдау, ынталандыру);
- теріс баға (ескерту, сөгіс, теріске шығару, сөгіс, қауіп-қатер);
- жанама;
- белгісіз [7, 11 б.].

Г.М. Коджаспированың, А.Ю. Коджаспировтың әйгілі педагогикалық сөздігінде «бағалау» сөзінің әртүрлі мағыналары келтірілген, бұл оның ғалымдардың еңбектерінде түсіндірілуінің сәйкес еместігін көрсетеді. Міне, олардың кейбіреулері:

1) бағалау - шартты белгі-баллдарда, сондай-ақ педагогтің бағалау пайымдауларында оқушылардың бағдарламада белгіленген білімді, іскерлікті және дағдыларды меңгеру дәрежесін, еңбек ету деңгейі мен пәннің жай-күйін анықтау және білдіру;

2) бағалау-орындалған жұмыстың сапасы туралы, білім алушылар қызметіндегі жетістіктер мен кемшіліктер туралы пайымдау;

3) бағалау-оқушының білім деңгейінің белгілі бір елде немесе нақты білім беру мекемесінде қабылданған стандартқа сәйкестігі айқындалатын әріптік немесе цифрлық белгі;

4) бағалау - білім берудің нақты нәтижелерінің жоспарланған мақсаттармен арақатынас процесі, бұл ретте осы процестің шартты-формальды (таңбалы) көрінісі бағалау болып табылады.

Осы анықтамалар мен ғалымдардың жоғарыда айтылған пікірлерінің барлық түсініксіздігімен «бағалау» ұғымының мәні

мұғалімнің бағалау іс-әрекетіндегі белгілі бір кезеңмен, соның ішінде бақылау, белгі қою кезінде орындалған жұмыстың сапасы туралы пікір білдірумен байланысты екендігіне назар аударады. Сонымен қатар, іс-әрекет ретінде бағалаудың мазмұны, процесс ретінде, алынған бағалау нәтижелері негізінде бақылаудың, диагностиканың, әрі қарай оқытуды жобалаудың маңызды кезеңдерін білдірмейді. Сонымен қатар, бағалаудың мәнін мұндай түсіну оқушының бағалау процесіне қатысуын көрсетпейді, оған бағалау іс-әрекетінің пассивті объектісі рөлін береді, бұл қазіргі дидактиканың оқу пәні ретіндегі негізгі ұстанымына қайшы келеді [8, 25 б.].

Айта кету керек, психологиялық-педагогикалық еңбектерде «бағалау» ұғымын белсенді қолдана отырып, оның жеке анықтамасы сирек беріледі. Бағалаудың мәні туралы жоғарыда келтірілген пайымдаулардан қалай қорытынды жасауға болады, бағалау мазмұны бағалау процесі ретінде қарастырылады. Бағалау анықтамасын көрсетілген педагогикалық сөздікте қолданылатын «бағалау» ұғымының анықтамасымен салыстырайық: бағалау - оқушының оқу жетістіктерінің деңгейін бағалаумен аяқталатын кез-келген процесс [9, 105 б.].

Бұл анықтамада келесі тармақтар маңызды:

- 1) бағалауды процесс ретінде көрсету;
- 2) бағалау формальды немесе сараптамалық болуы мүмкін;
- 3) бағалау бағалау элементі болып табылады.

Бағалау туралы неғұрлым кең түсінік шетелдік зерттеушілермен ұсынылады, олар «оқушылардың оқу нәтижесінде не білетінін және түсінетінін және сол білім мен түсініктерді қалай қолдана алатындығын терең түсіну үшін әр түрлі көздерден ақпарат жинау және талдау процесі» деп түсінеді.

Мұндай сызықтық емес процесте бағалау бағалау процесінің әрекеттерінің бірі болады, оның сапалы кері байланыс ақпараты ретінде өзіндік нәтижесі болады.

«Бағалау» және «белгі» ұғымдарының мәнін ажырату да маңызды. Сонымен қатар, біз дәстүрлі түрде білім, білік және дағдыларды бағалау арқылы дидактика оқушылардың оқу бағдарламасында сипатталған анықтамалық идеяларды меңгеру деңгейін салыстыру процесін түсінетінін ескереміз. Белгілер немесе ұпайлар - бұл қатынасты білдірудің бір түрі, яғни бағалау, оның шартты-формальды (символдық) өрнегі.

Оқытудың бағалау жағының психологиялық-дидактикалық, тәрбиелік және педагогикалық аспектілерін қарастыра отырып, Ш.

Амонашвили бұл белгі бағалау нәтижесінің сақтаушысы ғана емес, сонымен бірге бала үшін қуаныш пен қайғы көзі бола алатындығына назар аударады. Бұл шындықты байқамау дегеніміз - оқытудың бағалау жағын талдауда Елеулі психологиялық қателікке жол беру.

Белгі жүйесінің басты кемшілігі-субъективизм. Зерттеулер әр түрлі мұғалімдер бірдей жауап ретінде қойған белгілердің үлкен таралуын көрсетеді. Яғни, мұғалімнің сараптамалық бағасы дұрыс емес. Өлшеу шкаласының өзі, шартты-сандық балл білім деңгейі туралы жалпы түсінік береді, оқу процесінің сапасы туралы аз мәлімет алады және оны жетілдіру үшін ақпарат бермейді [10, 240 б.].

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Аитов В. Ф. Студенттердің шет тіліндегі кәсіби құзыреттілігін қалыптастырудағы проблемалық-жобалық тәсіл: педагогикалық жоғары оқу орындарының тілдік емес факультеттерінің мысалында: реферат. ... док. пед. ғылымдар: 13.00.02. - Санкт-Петербург., 2007. - 48 б.

2 Қазақстан Республикасының шет тілді білім беруді дамыту тұжырымдамасы / ғылыми. басшылық: ф.ғ. д., проф., акад. МАН ЖМ Құнанбаева С. С. - Алматы, КазУМОиМЯ, 2004. - 15 б.

3 Иванова С.В. Дидактикалық жүйелердің даму мәселелері: философиялық-әдістемелік контекст: монография. - М.: FGNU ITIP Rao, IET баспа орталығы, 2015 ж. – 145 б.

4 Құнанбаева С.С. Шет тілді білім берудің теориясы мен практикасы. - Алматы, 2010. – 60-61 б.

5 Муреева С. В. Классикалық латын тілін үйрену кезінде болашақ зангерлердің мәдениетаралық құзыреттілігін дамыту: реферат. ... канд. пед. ғылымдар: 13.00.01. - Саратов, 2001. - 93 б.

6 Adler P.S. Culture Shock and the Cross-cultural Learning Experience // Readings in intercultural communication. - Pittsburgh, PA: Regional Council on International Education, 1972. - Vol.2. – 20 p.

7 Жетпісбаева Б.А., Шайхызада Ж. Г., Костина Е. А. тілдік емес мамандықтар студенттерінің шет тілдік кәсіби-коммуникативтік құзыреттілігінің компоненттері // ҚарМУ хабаршысы. - Педагогика сериясы. - Қарағанды, 2015. - № 3. - 5-11 б.

8 Саранина И.И. Шет тілін үйрену кезінде оқушылардың жобалық қызметіндегі өзін-өзі бағалау критерийлері // полилингвизм және мәдениетаралық тәжірибелер. – 2018. – №1. – 25 б.

9 Преснухина И.А., Фетисова Л. И., Елкина И. М. Ағылшын тілі. 3-бөлім: Оқу құралы. - М.: МГИУ, 2017. – 105 б.

10 Галскова Н.Д. Шет тілдерін оқытудың теориясы мен практикасы: әдістемелік құрал [мәтін 1 / н. Д. Галскова, з.н. Никитенко. - М.: Ирис Пресс, 2004. - 240 б.

АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЫНТАЛАРЫН АРТТЫРУ ҚҰРАЛЫ РЕТİNДЕ ТЕАТР ЖОБАСЫНЫҢ ҚОЛДАНЫЛУЫ

ЖУМАНОВА Н. К.
ағылшын тілі пәні мұғалімі,
Әлихан Бөкейхан атындағы лицей-мектебі, Павлодар қ.

Жаңа ХХІ ғасырда, ЮНЕСКО-ның полиглоттар ғасыры жариялаған бүкіл өркениетті әлемі ашықтық пен өзара түсіністікке ұмтылады. Осыған байланысты шет тілдерін үйренудің маңызы артып келеді. Ағылшын тілінде мәдениетаралық қарым-қатынасқа қатысуға қабілетті және дайын бола алатын адамды дамыту маңызды болып табылады.

Осыған байланысты мұғалімдер ағылшын тілін оқытуда оқушылардың танымдық белсенділігін ынталандыру мәселесін қарастыруда. Тренингті оқушылардың қажеттілігі ретінде ғана емес, сондай-ақ оң сезім тудырып, психологиялық жағымды жағдайлар кезінде орын алған. Шет тілінде ресми түрде еркін сөйлесуге мәжбүрлеу мүмкін емес екені анық.

Оқушы сөйлескісі келеді, жақсы баға үшін емес, қарым-қатынас қажет болғандықтан, қарым-қатынас қажет болатын жағдайларды жасау маңызды. Бұл жағдайда шет тілінде сөйлескенге дейін адамның табиғи қорқынышын ескеру қажет. Қолданыстағы психологиялық тосқауылдарды еңсеру, ішкі қысу - біз үшін ең маңызды міндеттердің бірі. Бірақ осы мәселені зерттеу кеңістігінің қиын шекарасында шешу студенттің толық эмоционалды және психологиялық өзін-өзі жүзеге асыруына кедергі келтіретін теріс бағалауды қабылдаудан қорқуына байланысты [1, 122 б.]. Сонымен қатар, орта кәсіптік мектептердің оқу жоспарларында шет тілі қарапайым орын алады - әдетте аптасына екі немесе үш сағат. Сонымен қатар, мұғалім бірқатар фонндық дағдыларды дамыту, грамматикалық дағдыларды дамыту және сөйлеуді үйрену ғана емес, сондай-ақ болашақ маманның білімін дамыту сияқты бірқатар маңызды мәселелермен бетпе-бет келеді. Бұл жағдайда құтқаруға

сыныптан тыс іс-шаралар кіреді. Шетел тілінен тыс, сабақтан тыс іс-әрекеттердің міндеттері:

- оқушылардың пәнге деген қызығушылығын ынталандыру;
 - білімін кеңейту және тереңдету;
 - шет тіліндегі коммуникативтік қызметті меңгеру, дағдыларын шоғырландыру;
 - тұлғаның жан-жақты дамуына жәрдемдесу.
- Шетел тілінен тыс, сабақтан тыс іс-әрекеттердің мазмұны оның негізгі бағыттарының органикалық бірлігіне жатады:
- аксиологиялық (оқушылардың құндылық бағдарлары мен қызмет мотивтерін дамыту және т.б.);
 - прагматикалық (оқушылардың коммуникативті дағдылары мен қабілеттерін қалыптастыру, көркемдік қызметтің кейбір дағдылары мен қабілеттерін, ұйымдастырушылық қабілеттерін);
 - эпистемологиялық (оқушылардың оқып жатқан лагері туралы, әлемдегі оқиғалар туралы және т.б.).

Мектептерден ағылшын тілін үйренуді жалғастыратын студенттер ғана емес, сонымен бірге жаңадан келгендердің де сабақтан тыс іс-шараларға қатысулары маңызды. Оқиғаларға қатысу оқушылардың тілдік кеңістікті неғұрлым органикалық түрде енгізуге мүмкіндік береді. Лексикалық қорлар едәуір кеңейіп, грамматикалық ережелер оңайырақ оқылады, оқушылар ағылшын тілінің фонетикалық құрылымына табысты енеді.

Бұл «шетел» тілін үйрену кезінде сөзсіз пайда болатын тосқауылдарды жоюға мүмкіндік береді. Оқудан тыс іс-шараның форматы - «мереке», «жарыс», «шетелдік ертегі кеші», «саяхат», «концерт» - тіл өзінің ең маңызды функцияларының бірін - коммуникативті орындауға кіріседі, ол шын мәнінде оқу құралы болады.

Сабақтардан тыс конструктивті оқыту оқушылардың мотивациясын қалыптастыруда маңызды психологиялық рөл атқарады. Іс-шараға үлгерім деңгейі әртүрлі оқушылар, жақсы деңгейлі оқушылардан бастап, үлгерімі төмен балаларға дейін қатысады. Мұның бәрі өзін-өзі бағалауды арттырады, алаңдаушылықты төмендетеді, өз қабілеттеріне сенімділік береді [2, 204 б.]. Оқушылардың оқудағы қиындықтарын жеңуге көмектеседі, топтағы оқушылардың беделін арттырады. Республикалық мәдениет және өнер колледжінде «Шет тілі (ағылшын тілі)» пәнінен тыс сабақтан тыс іс-шаралар жүйесі пәндік олимпиаданы дайындаумен және өткізумен, әртүрлі пәндерден тыс, сабақтан тыс іс-шаралар,

ертегілердің театрландырылған көріністері, қабырға қағаздарын үйрену және т.б.

Осы мақалада біз ертегілердің театрландырылған туындыларына тоқталғмыз келеді. Бірнеше жыл бойы жоғарыда айтылған колледжде білім беру жоспарының бір бөлігі болып табылатын шетелдік ертегілер кешін өткізу жақсы дәстүрге айналды. Спектакльдерді дайындау барысында мұғалімнің әдеттегі рөлі колледждің студенттеріне, әлеуметтік-мәдени саладағы болашақ мамандарға, қарым-қатынас моделі - режиссерлар мен актерлерге тартымды болып өзгерді.

Топтың барлық оқушылары тек әртістің рөлін ғана емес, сонымен қатар режиссердің рөлін «әрбір адамның рөлі үшін ғана емес, сонымен қатар оны сахнада ойнау» рөлін атқарады. Сондай-ақ, әрбір студент өзінің кейіпкерінің костюмын жасауға қатысады, сахнаға декорация жасайды, музыкалық келісімді таңдайды.

Ертегіге дайындық кезінде осы жобаға қатысушы әрбір студент пассивті талдаудың айналып, өзін оқу процесіне белсенді әрі шығармашылық қатысушысына айналдырады. Театрдың шартты өнері адамдық қарым-қатынастың нақты жағдайларын жасауға көмектеседі, ол ағылшын тілін үйретудің коммуникативтік тәсілін қажет етеді. Бұдан басқа, ертегілерді белгілеудегі осы шығармашылық жобалар студенттерге «Режиссура», «Әрекет ету дағдылары», «Сахналық сөйлеу» пәндері бойынша алынған білімдерді нығайтуға көмектеседі.

Мұндай жобалардың құны керемет: олар тек «дарынды жұлдыздарға» емес, әрбір оқушыны қамтиды. Барлық костюмдер мен пейзаждар студенттердің өздері жасаған және олар шығармашылыққа толық еркіндік алады. Олар ең бастысы - суреттердің мәнерлілігі, дәуір рухын беру екенін түсінеді [3, 21 б.]. Түсіністік пен мейірімділік кез-келген әдеби және драматикалық жобаның мәні, әсіресе, жаңа тіл мен мәдениетті үйренуге байланысты.

Театрлық және драматизация әдістерін оқу немесе мектептен тыс іс-шараларда қолдану идеясы жаңа емес. Біздің жұмысымыздың ерекшелігі мынада:

- бұл білім беру үдерісінің құрамдастарының біртұтас тұтастықты біріктіріп, оларды бір-бірінің логикалық, динамикалық және дәйекті жалғастыруға мүмкіндік береді;
- ағылшын тілінде сабақ беретін оқушылар ғана жіберіледі;
- қойылымдарға арналған қойылым әдеби шығармалар негізінде құрылады;
- пәнаралық байланыстарды ескереді.

Театр өнері - шет тілін меңгеру барысында маңызды және қажетті элементтер. Студенттер ойын жағдайына, рөлдік ойын-сауыққа қатысып, жалпы шығармашылық үдерісіне қатысқан кезде, «тіл тосқауылдары» секілді осындай маңызды кедергі оңай өтпейді.

Театр руханилық Ромеодағы монологтарды бір тыныс жолында «мәңгілік трио» сөзінің әр сөзіне кедергі келтіреді. Шекспирдің тілі тек зерттеу тақырыбы ғана емес, кейіпкердің ойларын, сезімдерін және эмоцияларын білдірудің аса қажет құралы болып табылады.

Театрға қатысу бойынша бірлескен қатысушылардың серіктестігі тындау қабілеттерін дамытады, өзара түсіністік пен өзара көмек үшін жағдай жасайды (студенттер бір-біріне көмектеседі). Ортақ істің сәттілігіне жауапкершілік сезімін күшейтеді.

Сонымен қатар, мұғалім жаңа контекстегі сценарий бойынша жаттығуға қосымша уақытты қосады, лексикалық бірліктерді енгізу және бекіту үшін де қосымша уақыттармен қатар, студенттермен қарым-қатынас жасаудың бірегей мүмкіндігін ұсынады.

Театр өнімі - тіл үйрену үшін тамаша жағдайлар жасайтын, кез-келген жастағы тіл меңгеруіне көмектесетін рөлдік ойын. Ойын адамды босатады, өз қиялын ынталандырады, есте сақтауды, көңіл бөлуді, эрудицияны, тәртіпті дамытады, оқушыны белсендірек етеді, топтағы жұмысты ұжымдық түрде үйретеді, қызығушылығын оятады.

Жоғарыда айтылғандарға қарағанда, мұндай сабақтан тыс іс-әрекеттер схематизациядан, монотондылықтан, шығармашылық атмосфераны құруға, оқушылар үшін қарқынды жұмыс жасауға, шет тілін оқытуда мотивацияны арттыруға, лингвистикалық қабілеттерін дамытуға, шын мәнінде ынтымақтастық педагогикасына, демократияландыруға және оқытуды гуманизациялауға жол береді деп айтуға болады.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Зимняя И.А. Мектепте шет тілдерін оқыту психологиясы. – М.: Просвещение, 1999, - 122 б.
- 2 Колкер Я.М. Шет тілін оқытудың практикалық әдістер. – М.: Академия. 2004, - 204 б.
- 3 Пассов Е.И. Основы методики обучения иностранным языкам. – М.: Русский язык, 1997, - 21 б.

МЕКТЕПТЕГІ ӨЗІН-ӨЗІ БАСҚАРУ МЕН БІЛІМ БЕРУДІ ДЕМОКРАТИЯЛАНДЫРУДА ДЕБАТТЫҢ РӨЛІ

ЖУНУСПАЕВА К. Х.

психология магистрі, тарих мұғалімі, №35 ЖОББМ, Павлодар қ.

Қазіргі таңда білім алушылардың танымдық қызығушылығы мен шығармашылық ойлау қабілетін дамыту мәселесіне үлкен мән берілуде, яғни жұмыстың өзектілігі де осында. Сол себепті білім беру қызметінде тек дайын білім беруден білім алушылардың ойлау, әр түрлі ұстанымдарды салыстыра алу, өзінің жеке пікірін тұжырымдай алу, дәйек келтіре алу қабілеттерін шындайтын технологияларды тиімді қолдану керек. Бұл білім алушылардың фактілерге, ғылымның заңдылықтарына, өзінің бақылауларына, тәжірибесіне сүйене отырып, шыңдалуына мүмкіндік береді. Осының барлығы білім алушының ақпаратпен жұмыс жасай отырып, сыни және шығармашылық ойлау қабілетін ашылуына, интеллектуалды жағынан дамып, тұлғалық қасиеттерінің дамуына ықпал етеді.

Жас ерекшелік және педагогикалық психология мәселелерімен көбінесе XX ғасырдың I жартысында көрнекті ғалым Л.С. Выготский айналысқан. Ол жетекші іс – әрекетті негізге алды. Адамның өмірінің әр кезеңінде сол кезең үшін маңызды жетекші іс-әрекет орын алады. Осы теорияға сәйкес жасөспірімдік кезеңде (10/12-15 жас) жетекші іс – әрекет, ол өзінің құрдастарымен арадағы жеке тығыз байланыс болып табылады. Жасөспірімдер үшін маңыздысы өзін –өзі тану, өз болмысын көрсету, өзінің қабілетін іске асыра білу, сәтті әлеуметтену болып табылады. Сонда, жасөспірімдердің өзінің құрдастарымен жағымды қарым - қатынас жасай жүріп, өз қабілетін іске асыруы үшін, сонымен бірге, оқуға деген ынтықсының төмендеп кетпеуі үшін біз не істей аламыз? Оқушылардың танымдық қызығушылығын арттыруда осындай сұрақтарға жауап іздеу педагогикалық қызметінің негізіне айналды.

Егер мектепте дебат технологиясын тиімді және нәтижелі қолдансақ, онда оқушылар саяси – экономикалық, әлеуметтік салаларда білім алады, олардың қоғамның негізгі құндылықтары (адам, отбасы, отан, табиғат, әлем, білім, еңбек, мәдениет) туралы көзқарасы қалыптасады. Оқушының проблемалық мәселелер бойынша көпшілік алдында сөз сөйлеу шеберлігі және басқа балалармен бірлескен іс-әрекетті ұйымдастыруда тәжірибесі артады;

Бұл технология оқытуда тұлғаны дамытуды тәжірибеде іске асыруда көмекші болып табылады. Бұл жұмыстың мақсаты

- педагог қызметінің жүйесін құру арқылы «пікірсайыс» технологиясын оқу және тәрбие процесіне енгізу болды. Сонымен бірге, әлеуметтік - бейімделгіш, когнитивтік, ақпараттық-технологиялық, коммуникативтік құзыреттіліктерді қалыптастыру үшін жағдайлар жасау

Міндеттері:

- мектеп өміріне «дебат»технологиясын енгізу – «өзін - өзі басқаруды» жүзеге асыру;

- осы технологияны оқу процесіне енгізу арқылы қалыптасқан жаңа білім беру нәтижесін сипаттау;

Жаңа педагогикалық технологиялар білімді демократияландыруға және ізгілендіруге, оқыту сапасын арттыруға, басқару тиімділігін жетілдіруге, оқушылардың дамуына бақылау жасауға негізделген. Шәкірттерді өзгермелі өмірде еркін өмір сүруге, өмірде еркін бағдар алатындай және өз ойы мен пікірі бар етіп тәрбиелеуде инновациялық технологиялардың ролі ерекше. Тәжірибенің жаңашылдығы - пікірсайыс бағдарламасын оқу-тәрбие үдерісіне енгізіп, мектепте өзін - өзі басқару ұйымын құрдық және білім алушылардың тұлға, азамат ретінде жетілуіне, қоғамдық жұмысқа белсенді қатысуына ықпал ету үшін жұмыстар атқарылуда.

Мектепте «Болашақ» дебат клубының жұмысы жандандырылып, оның жұмысын жаңаша форматта жүргізу үшін арнайы бағдарлама құрастырылды.

Осы орайда, сіздермен дебат технологиясы бойынша өзімнің көп жылғы іс-тәжірибеммен бөлісіп, технологияның мүмкіндіктері мен артықшылықтары туралы айтқым келеді.

Өзімнің педагогикалық тәжірибемде 2002-2003 оқу жылынан бастап дебат технологиясымен айналысып келемін. Мектебімізде «Болашақ» дебат клубын құрып, мектепшілік, қалалық, облыстық семинарларда әр түрлі өзекті тақырыптарда пікірталастар өткізіп, тәжірибемізбен бөлістік. Сондай-ақ, сол кездерде жүйелі ұйымдастырылатын қалалық, облыстық дебат турнирлеріне жүйелі түрде қатысып отырдық. Сол турнирлерде облыстың дарынды балаларына арналған лицей, гимназия мектептерімен сайысқа түсіп, жүлделі орындарға да ие болдық. Оқушыларымыз «Үздік спикер» номинациясын да иеленіп жүрді. Осы уақытқа дейін оқушыларды дебатқа үйретуді тоқтатпай, жыл сайын мектепте командалар құрып, жаттықтырумен айналыстым. Дебатпен айналысқан түлектеріміз жоғары оқу орындарына түсті. Дебат - олардың жан - жақты дамуына, білім аясының кеңеюіне, ораторлық қабілеттерінің шыңдалуына үлкен әсерін тигізді.

Мектептегі сабақтастықты үнемі назарда ұстап, орта буын оқушыларынан дебатерлерді дайындадым, түлектер өздерінен кейін ізбасарларын қалдырып отырды. Клубымыздың Жарғысы, тұрақты құрамы болды. Дебат үйірмесіне арнайы авторлық бағдарлама жасалып, жылдар бойы үйірме жұмысы жүргізіліп келді.

Дебат технологиясын өзімнің сабақтарымда үнемі қолданып келемін. Бүгінде еліміз бойынша дебат жаңа қарқын алып отыр. Дебат оқушылар арасында жаңа форматпен, яғни, БПФ және Линкольн - Дуглас форматымен жүргізіліп жатыр. Осыған орай, біздің де жұмысымыз жаңа қарқын алып, оқушыларды жаңа форматпен дайындап жатырмын.

«Адамды даңққа бөлейтін екі қасиетті өнер бар: бірі қолбасшылық, екіншісі – шешендік», – деп ежелгі Римнің әйгілі шешені, дарынды жазушысы, қоғам қайраткері Марк Туллий Цицерон айтқандай, өз ойыңды ашық жеткізіп, келістіре айту да – үлкен өнер. Дебат – жастарды көшбасшылыққа баулудың бір жолы. Ел ертеңі болатын жастардың өз ойын ашық білдіріп, еркін сөйлеуі маңызды. Оларға қоғамдық - әлеуметтік маңызды мәселелерді талдап, түсіне алу қабілеті қажет. Пікірсайыс жастарымызды ұтқыр ойлы, саяси сауатты болуға баулиды. Жеке тұлғаның танымын кеңейтеді. [1]

Осылайша, біз де мектебімізде дебатты өзін-өзі басқару және білім беру процесін демократияландыруда неғұрлым тиімді пайдаланудың жолдарын тауып, жұмысымызды жалғастырып жатырмыз. Instagram және TikTok әлеуметтік желілерінде өзіміздің жеке парақшамыздың жұмысын жетілдіруді мақсат етіп отырмыз.

№35 жалпы орта мектебіндегі оқушылардың дебатқа қамтылуы

Кесте 1

	2020 - 2021 о. ж.	2021-2022о.ж.	2022 - 2023 о.ж.
Мектепшілік сайыстарға қатысқан оқушылар саны	25	25	50
Қалалық турнирлерге қатысқан оқушылар саны	6	2	6
Облыстық турнирлерге қатысқан оқушылар саны	6	2	2
Юниорлар арасындағы турнирлер	3	6	4

Дебат клубы

Диаграмма-1

Перспективалық жоспарымыз:

- 2022-2023, 2023-2024 о.ж. арнайы құрылған бағдарлама және клуб жоспары арқылы жұмысты жалғастыру;
- Әлеуметтік желілерде клуб жұмысының жұмысын көрсетуді жалғастыру. Instagram және TikTok ;
- Клуб мүшелерінің санын 28 ден 200 ге жеткізу;
- Жас мамандарды дебаттан тренерлікке тарту;
- Дебатты басқа пән мұғалімдерінің (математика, ағылшын тілі, физика, химия т.б.)қолданысқа енгізуін насихаттау, жүзеге асыру.

«Дебат тек зияткерлік ойын емес, ол – сыни ойлау дағдыларын қалыптастырып, ақпаратты дұрыс талдауға, командамен бірлесіп жұмыс істеуге, сұрақ қойып, оларға нақты жауап беруге үйрететін білім беру технологиясы. Ойынға қатысушылар кейін үгіт-насихат пен популистік идеяларды оңай ажыратып, өз ұстанымын көпшілікке нақты аргументтер арқылы жеткізе алады. Мұндай тәжірибе жастарға күнделікті ақпарат ағынын сыни қабылдауға да көмектеседі. Балалар бір-бірімен қарым-қатынас жасай отырып, өздерінің әлеуметтік байланыстары мен бір-біріне деген сенімін нығайтады», – деді білім басшысы. Әрбір оқу орнындағы білім алушылардың жан-жақты дамуына барынша мүмкіндік жасау қажет. Бұл ретте мектептегі өзін-өзі басқару жүйесінің де ықпалы зор.[2] «Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы арнайы әдістемелік нұсқаулық әзірлеп шығарды. Соның негізінде еліміздегі мектептер өзін - өзі басқару технологияларын енгізе алады.

Мектептегі оқушылардың өзін - өзі басқаруы қалай жүргізілмек? Әдетте, оқушылар арасында сайлау ұйымдастырылып, мектеп парламентінің мүшелері сайланатын. Оның құрылымында атқарушы органдар да болуы мүмкін, олардың әрқайсысы өз бағытына жауап береді. Бұл жүйе оқушыларға басқарудың не екенін түсінуге, олардың саяси және құқықтық мәдениетін арттыруға мүмкіндік береді. Балаларға жауапкершілік жүктеп, өз бетінше әрекет етуге жағдай жасайды.

Мұның маңызы неде? Ең алдымен оқушылар мектептегі барлық білім алушылардың мүддесіне сәйкес бастамалар көтеріп, тиісті шешім қабылдауды және оларды жүзеге асыруды үйренеді. Мектептегі өзін-өзі басқару білім беру процесін демократияландыру, көшбасшылық қасиеттерді дамыту, әлеуметтік маңызы бар жобаларды жүзеге асыруға және бар мәселені бірлесіп шешуге өз ықпалын тигізеді. Мұндай кішігірім бастамалар біздің қоғам үшін өте маңызды. Пікірсайыстар мен өзін-өзі басқару жүйесі әлеуметтік капитал мен қоғамдық сенім деңгейін көтеруге де әсер етпек.

Қорыта айтқанда, пікірсайыс технологиясының мүмкіндіктері зор, өйткені олар оқушы үшін де, мұғалім үшін де жаңа мүмкіндіктерді ашады. Осы технологияның арқасында «мұғалім – оқушы» жүйесінде тапсырманы сол уақытта және оның жеке мүмкіндіктеріне сәйкес келетін түсіну, түсіну және есте сақтау дәрежесімен орындайтын білім алушы орталық орын алады. Оқытуды ынталандыру пәнге деген қызығушылықты арттырады, әр оқушының жұмыспен қамтылуы тәртіпті бұзуды болдырмайды. [3]

Дебат ойындарында оқушылардың ой ұшқырлығы қарама - қарсы сұрақ сәтінде анық байқалады. Білімді, көп ізденетін оқушылардың өзіндік ой-өрісі ойын барысында көрінеді. Қыннан қылыш суырғандай сұрақтары қарсы топты ойландырып, өз кейстеріне күмән тудыратындай етулері керек.

Жалпы, оқушылардың бойына ұлттық үрдісті сіндіруде, баланы озық қоғамға сай етіп тәрбиелеуде дебат технологиясының берер пайдасы мол. Оқушыларға сапалы білім мен саналы білім беру – бүгінгі күннің басты өлшемі. Өз позициясын жақтап шығуға тырысқан оқушылар бос уақытта сенделмей, кітапханаға барып түрлі материалдар іздестіреді.

Қазіргі таңда ғаламтордың шеңберінен шырматылып шыға алмай қалған балалардың көркем әдебиет оқуға құлшынысы арта түседі. Ойын барысында өз ойларын келелі сөз, шынайы шеберлікпен, шешен тілмен жеткізуге тырысады. Кез келген тыңдаушыға жүйелі сөз әсер етері хак.

Шешендік салтанат құрған жерде оқушылар ұлттық-рухани құндылықтарды бойына сіңіріп, алдағы күнде ел жүгін мойнымен арқалауға дайын тұрады. Жаһандану заманында білім берудің озық үлгілерін пайдалана отыра нақты нәтижелерге қол жеткізу – бүгінгі заманның басты талабы.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1 Беркінбаев М. Қосымша гуманитарлы білім беруді пікір - сайыс технологиясы арқылы жетілдіру жолдары// Жалпы тарих және құқықтану мектепте. -, 2004 -N 6.

2 Қалелхан. «Дебат» әдісін пайдаланудың тиімділігі. // «Ертіс дидары» газеті. 18.04.2009

3 К. Хейзинга Й. Homo ludens. В тени завтрашнего дня. /Пер. С нидерландского. М.: Прогресс – Академия, 1992.

4 Щукина Г. И. Проблема познавательного интереса в педагогике. -М.: Просвещение, 1971. -352 б.

5 Светенко Т. А. Путеводитель по дебатам, г. Москва, из-во «Бонфи», 2001.

6 Турик Л. А. Дебаты: игровая, образовательная, развивающая технология. Ростов н/Д, из-во «Феникс», 2012.

МЕТОДЫ СКОРОЧТЕНИЯ ДЛЯ ДЕТЕЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

ИСАБЕКОВА Б. Б.

PhD, Торайгыров университет, г. Павлодар

МАРАТОВА И. М.

магистрант, Торайгыров университет, г. Павлодар

МАТАЕВА Г. К.

преподаватель, Торайгыров университет, г. Павлодар

Увеличение скорости чтения позволяет детям развить переключаемость внимания между похожими задачами, совершенствует ум ребенка во всех его видах и формах, улучшает внимание, память, воображение, улучшает дикцию и артикуляцию, повышается успеваемость в школе, следовательно, повышается самооценка [1-6].

На рисунке 1 представлены причины [7-8] медленного чтения ребенка.

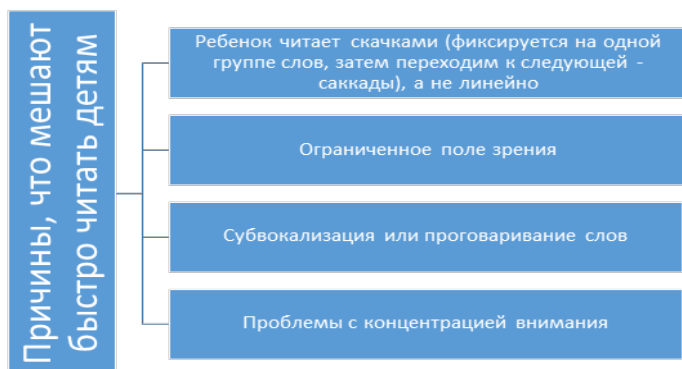

Рисунок 1 – Причины медленного чтения детей.

На рисунке 2 показаны методы и способы скорочтения. Если тренироваться по этим методам систематически, то любой ребенок поднимет свою скорость чтения.

Большинство методов и упражнений для развития скорочтения предназначены для детей 9-10 лет. Для детей 6-7 лет для увеличения скорости чтения считают, что нужно заниматься развитием внимания, делать упражнения на расширение поля зрения, визуализировать прочитанное, то есть уменьшать причины медленного чтения детей (рис.1). Умение концентрироваться и образное мышление помогут ребенку быстро освоить новое, когда придет пора специальных упражнений по скорочтению.

Методы и способы скорочтения			
<p>Подавление субвокализации</p> <p>Ритм Жинкина, помогает избавиться ребенка от мысленного проговаривания текста</p>	<p>Развитие периферического зрения</p> <p>Чтобы расширить «видимую зону» текста, используют клиновидные таблицы.</p>	<p>Техника фоточтения (читающий словно «фотографирует» страницу взглядом, стараясь уловить суть материала)</p>	<p>Техника диагонального чтения (по сути похоже на фотографическое, но с использованием периферического зрения)</p>

Рисунок 2 – Методы и способы скорочтения.

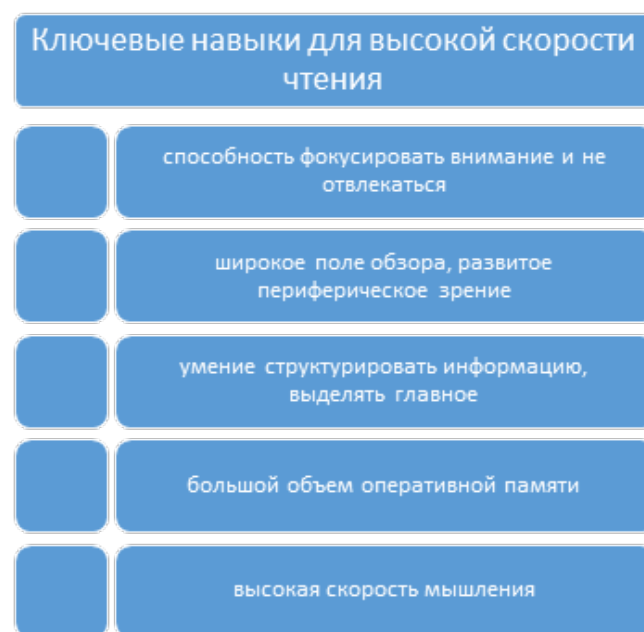

Рисунок 3 – Ключевые навыки для высокой скорости чтения.

Некоторые навыки можно и нужно тренировать в любом возрасте (рисунок 3). Занятия на развитие этих навыков можно проводить как параллельно с обучением скорочтения, так и отдельно. В младшем возрасте они подготавливают ребенка к школе, а у школьников и взрослых представленные навыки помогут быстрее обрабатывать текстовый материал и лучше усваивать прочитанное. Все эти навыки тесно связаны друг с другом и, развивая один из них, можно прокачать другие.

Из всех книг и компьютерных наработок больше всего для детей приглянулись книги Ш. Т. Ахмадуллина. Особенно книга «Обучение чтению с нуля» дает четкое понимание основных принципов обучения ребенка чтению. В книге Ш. Т. Ахмадуллина «Скорочтение для детей» [9-10] представлено большое количество упражнений, благодаря которым обучение ребенка быстрому чтению с запоминанием прочитанного займет намного меньше времени. Кроме увеличения скорости чтения, у ребенка улучшатся внимание и зрительная память. В практической части весь материал представлен в виде пошаговых инструкций. Если выполнять

ежедневно по одному часу упражнения по данной книге, то через 10 дней ребенок получит великолепные результаты. Кроме увеличения скорости чтения, у ребенка улучшатся внимание и зрительная память. К тому же у этого автора очень много разработок для развития любого возраста детей и по всем направлениям. Также есть компьютерные мини-обучалки для развития внимания, мышления, математики, техники чтения и не только.

Изучив различные методики, можно сказать, что детям с 6 до 7 лет нужно выполнять очень простые, но эффективные упражнения, регулярно и систематически. Это позволит повысить скорость чтения детей, развить мышление, сконцентрировать внимание. Чем больше ребенок читает, тем больше у него повышается скорость чтения. Любая технология обучения скорости чтения требует систематичности выполнения заданий.

ЛИТЕРАТУРА

1 Узоров О., Нефедов Е. Быстрое обучение чтению [Электронный ресурс]. – URL: <https://e-bookshelf.info/10-obuchenije/104-bystroe-obuchenie-chteniyu> (дата обращения: 10.01.2023).

2 Андреев О. А., Хромов Л. Н. Учитесь быстро читать. [Электронный ресурс]. – URL: <https://avidreaders.ru/book/uchites-bystro-chitat.html>. (дата обращения: 10.01.2023).

3 Кампа П. Скорочтение [Электронный ресурс]. – URL: <https://knigopoisk.com/files/2016/06/skorochtenie.-kak-zapominat-bolshe-chitaya-v-8-raz-bystree.a4.pdf>. (дата обращения: 10.01.2023).

4 Зрительные диктанты по И. Т. Федоренко http://shatalina-g-narod.ru/teksty_zritelnykh_diktantov_po_fedorenko.pdf (дата обращения: 10.01.2023).

5 Упражнения по системе И. Г. Пальченко и В. Н. Зайцева. [Электронный ресурс]. – URL: <https://doc4web.ru/literatura/sovershenstvovanie-tehniki-chteniya.html> (дата обращения: 10.01.2023).

6 Андреев О. А. Техника быстрого чтения: самоучитель по программе Школы Олега Андреева. – М.: СмартБук, 2011. – 320 с.

7 Андреев, О. А. Техника быстрого чтения [Текст]: самоучитель. – М.: Наука, 2016. – 322 с.

8 Онлайн школа Skysmart [Электронный ресурс]. – URL: <https://skysmart.ru/media/texts/study/kak-razvit-skorochtenie>. (дата обращения: 10.01.2023).

9 Ахмадуллин Ш. Т. Скорочтение для детей [Электронный ресурс]. – URL: <https://shamil-ahmadullin.ru/turboreadbook/> (дата обращения: 10.01.2023).

10 Ахмадуллин, Ш. Т. Скорочтение для детей: как научить ребенка правильно читать и понимать прочитанное [Текст]: учебное издание. – Москва: БИЛИНГВА, 2015. – 160 с.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ГЕЙМИФИКАЦИИ В ОБУЧЕНИИ В ВУЗЕ

ИСАБЕКОВА Б. Б.

PhD, Торайгыров университет, г. Павлодар

АМАНЖОЛОВА А. Е.

магистрант, Торайгыров университет, г. Павлодар

Под термином «геймификация» понимается использование игровых элементов и методик в неигровых ситуациях [1-2], таких как онлайн обучение. Применение геймификации позволяет сделать скучный, неинтересный процесс обучения увлекательным и интересным, похожим на игру. Здесь будет задействована эмоциональная составляющая для усиления целевого поведения [3], вовлечения и лучшего усваивания учебного материала. Возрастающий интерес к геймификации как из основных инструментов при онлайн обучении побудил многих преподавателей использовать элементы геймификации, превращая процесс обучения в творческий процесс. Каждый участник имеет возможность мотивироваться на результат, самореализоваться, играя и не проигрывая.

Применение элементов геймификации может не только значительно упростить работу над созданием электронных образовательных ресурсов, но и обеспечить студентов дополнительной мотивацией к изучению любого предмета.

Применение термина “геймификация” начинается в 2010 году в ходе использования игровых технологий в бизнесе [4-8]. У нас она стала известна благодаря курсу «Gamification», который был прочитан на онлайн-платформе Coursera профессором К.Вербихом в 2012 г. Профессор дает следующее определение понятия «геймификация»: «процесс использования игровых механик и игрового мышления для решения неигровых проблем и вовлечения людей в какой-либо процесс» [9-10].

Существуют и другие определения геймификации, показанные на рисунке 1.

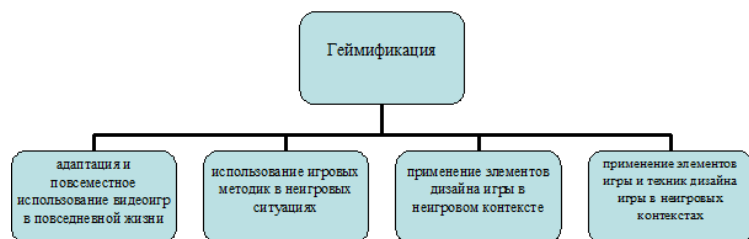

Рисунок 1 – Основные признаки понятия геймификации

Внедрение геймификации в онлайн обучение имеет несколько целей, представленных на рисунке 2.

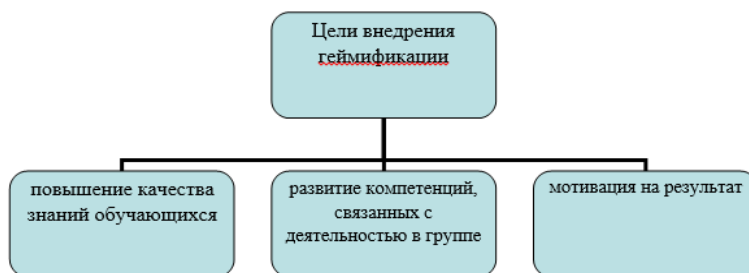

Рисунок 2 – Основные цели внедрения геймификации

Геймификация обычно имеет целью вовлечь студента в учебу так же, как компьютерная игра вовлекает игрока, где успешность игры зависит от навыков игрока и знаний.

Использование геймификации в образовании обычно означает использование приемов, показанных на рисунке 3.

Рисунок 3 – Приемы использования геймификации

При проведении такой игры следует учитывать особенности целевой аудитории, такие как возраст, личностные установки, модель поведения в игре.

Задачи геймификации представлены на рисунке 4.

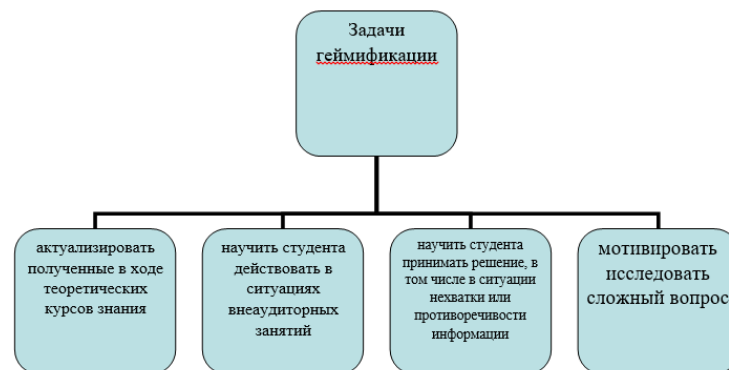

Рисунок 4 – Задачи геймификации

Задачи разработчика игры: дать участнику мотивацию и возможность действовать в пространстве игры. Активность игрока в ходе игры в основном сводится к взаимодействию с другими участниками, работе с информацией, принятию решений и взаимодействию с объектами игры.

Для создания игровой ситуации необходим конфликт, который должны разрешить участники игры. Это может быть конфликт личных или групповых позиций (дискуссия «за» и «против»), конфликт на основе нехватки или противоречивости информации (заполнить пропуски в тексте или исправить ошибки).

Конфликтная ситуация задает студенту-игроку цель игры. Важно помнить, что для успешного завершения игры, участники должна быть задана система принятия решений. Игрок может принимать как пассивное, так и активное участие в решении конфликта.

В основе соревновательности лежат противоречия, заложенные в ролевых предписаниях. Разрешение противоречий возможно только в интересах одной стороны в ущерб другой. Другими словами, предмет игрового взаимодействия всегда неделим» [4].

Популярный образовательный ресурс Coursera.org запустил образовательный курс профессора Кевина Вербаха «Gamification». В нем совмещены видеолекции, тесты, творческие задания, реальная практика мировых компаний и бизнес-структур.

Он свой курс на Coursera разбил на блоки разного уровня сложности, сначала легкие задания, потом сложные, но время от времени делал слушателям передышку. В виде главного босса представлен экзамен, который будет заключаться в создании собственного проекта в области геймификации. Ресурс Coursera является наглядным примером использования геймификации в образовании.

Геймификация не обозначает отказ от таких традиционных источников информации, как лекции и учебники; геймификация является важным дополнением к учебному процессу и дает студенту возможность закрепить полученные теоретические знания на практике.

ЛИТЕРАТУРА

1 Внедрение геймификации в образовательный процесс вуза [Электронный ресурс]. – URL: <https://lala.lanbook.com/vnedrenie-gejmifikacii-v-obrazovatelnyj-process-vuza> [дата обращения 28.02.2023].

2 Геймификация как средство повышения эффективности онлайн-курсов [Электронный ресурс]. – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/geymifikatsiya-kak-sredstvo-povysheniya-effektivnosti-onlayn-kursov> [дата обращения 28.02.2023].

3 Как быстро и бюджетно внедрить геймификацию в обучение [Электронный ресурс]. – URL: <https://skillbox.ru/media/education/kak-bystro-i-byudzhetno-vnedrit-geymifikatsiyu-v-obuchenie/> [дата обращения 28.02.2023].

4 Геймификация в обучении [Электронный ресурс]. – URL: <https://proudalenku.ru/gejmifikaciya-v-obuchenii/> [дата обращения 06.12.2022].

5 Использование элементов геймификации в обучении [Электронный ресурс]. – URL: <http://hmbul.ru/articles/702/702.pdf> [дата обращения 06.12.2022].

6 Геймификация как способ мотивирования студентов // careerfoundry [Электронный ресурс]. – URL: https://dspace.susu.ru/xmlui/bitstream/handle/0001.74/22378/2018_432_vaginats.pdf?sequence=1&isAllowed=y [дата обращения 14.12.2022].

7 Элементы геймификации как интерактивное средство обучения в образовательном процессе [Электронный ресурс]. – URL: https://elar.rsvpu.ru/bitstream/123456789/25420/1/RVSPU_2018_400.pdf [дата обращения 28.02.2023].

8 Совершенствование методологии геймификации учебного процесса в цифровой образовательной среде: [монография] / Н. Л. Караваев, Е. В. Соболева. – Киров: Вятский государственный университет, 2019. – 105 с.

9 Ница А. Геймификация в образовании [Электронный ресурс]. – URL: <https://te-st.ru/2012/12/21/gamification-education/> [дата обращения 28.02.2023].

10 Игровые элементы геймификации [Электронный ресурс]. – URL: <https://4brain.ru/gamification/igrovyjelementy.php> [дата обращения 28.02.2023].

ОСНОВНЫЕ ПОНЯТИЯ ГЕЙМИФИКАЦИИ В ОНЛАЙН ОБУЧЕНИИ

ИСАБЕКОВА Б. Б.

PhD, Торайгыров университет, г. Павлодар

АМАНЖОЛОВА А. Е.

магистрант, Торайгыров университет, г. Павлодар

Под геймификацией обычно подразумевается использование игровых элементов и игровых механик в неигровом контексте для усиления целевого поведения и вовлечения. В образовании геймификация применяется для улучшения вовлеченности обучающихся и усиления мотивации на результат. Как показывает практика, геймификация позитивно влияют на качество образования.

В структуре геймификации, если рассматривать её как процесс, выделяют три составляющих, представленных на рисунке 1.

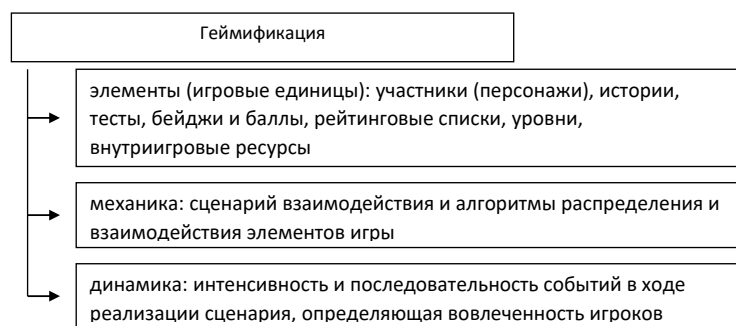

Рисунок 1 – Структура геймификации

Один из примеров использования геймификации это платформы MOOK-курсов. В этих курсах есть рейтинговые списки, модули кейс-анализа, системы поощрения, таких как бейджи и бонусы.

Геймификация из семинарских и лекционных занятий перестраивает обучение в деловые игры и проекты, примеры из профессиональной практики, сочетание теоретического материала с практикой в игровой форме.

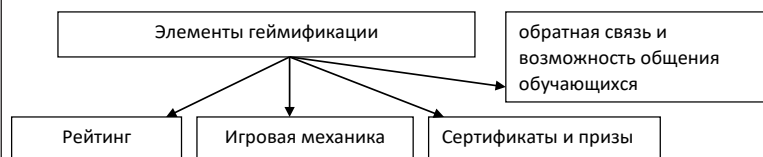

Рисунок 2 – Элементы геймификации

Для повышения мотивации обучающемуся предлагается рейтинг, на сколько успешен каждый студент, а это элемент игры. Также должна присутствовать игровая механика (рисунок 2), представленная в виде полноценной игры или симуляции. Один из примеров является игровые тренажеры, которые помогают оттачивать профессиональные навыки и получать компетенции. Третий элемент геймификации это обратная связь и возможность общения со студентами, который позволяет организаторам узнать, где нужно доработать «трудный» материал, чтобы сделать его

понятным. В конце игры всегда должен присутствовать приз в виде оценки или сертификата.

Преимущества геймификации в электронном обучении представлены на рисунке 3.

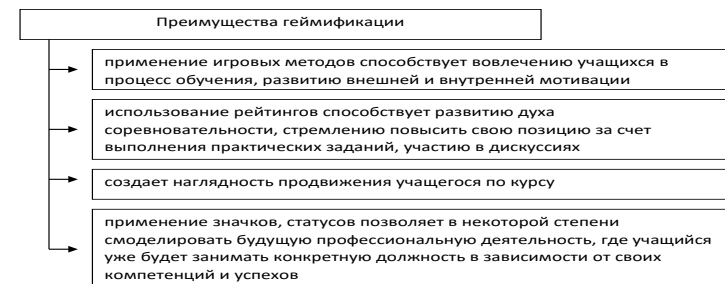

Рисунок 3 – Преимущества геймификации

Представим существующие примеры электронных образовательных ресурсов, построенных на принципах геймификации:

- MotionMathGames (<https://motionmathgames.com/>) – сервис обучения математики;
- DuoLingo (<https://ru.duolingo.com/>), Lingualeo (<https://lingualeo.com>) – сервисы для изучения иностранного языка;
- Classcraft (<https://www.classcraft.com/ru/>) – сервис геймификации для выполнения учебных занятий;
- Foldit (<https://fold.it/portal/>) – платформа для решения научных задач по принципу пазлов;
- Gamification Lab (<https://proudalenku.ru/gejmifikaciya-v-obuchenii/>) – лаборатория геймификации для стимулирования образовательного процесса сотрудников до 10 человек. Здесь бонусы можно обменять на реальные деньги.

– Pointagram сервис создан стать настоящей социальной сетью для геймификации образовательного процесса. Здесь можно не только получать награды и зарабатывать достижения, но и стать настоящим блогером.

Геймификация особенно эффективна при соблюдении следующих условий:

- каждая игра должна иметь определенную цель;
- содержание игры должно соответствовать учебной программе и уровню подготовки участников;

– обучающиеся мотивированы к участию, так как в конце получают приз или вознаграждение, которое ждет их в конце игры;
– вознаграждение или оценка это рейтинг учащегося и совокупный рейтинг своей группы.

Для введения элементов гейминизации в онлайн обучение требуется внести изменения в образовательную программу, в которой будет содержаться описание игры, её правила, предварительные сценарии, цели, задачи, а также призы, т.е сыграть в деловую игру. Геймификация может быть дополнением к обычной системе образования, делая процесс обучения интересным и захватывающим, дает обучающемуся возможность закрепить полученные теоретические знания на практике.

ЛИТЕРАТУРА

1 Внедрение геймификации в образовательный процесс вуза [Электронный ресурс]. – URL: <https://lala.lanbook.com/vnedrenie-gejmifikacii-v-obrazovatelnyj-process-vuza> [дата обращения 28.02.2023].

2 Геймификация как средство повышения эффективности онлайн-курсов [Электронный ресурс]. – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/geymifikatsiya-kak-sredstvo-povysheniya-effektivnosti-onlayn-kursov> [дата обращения 28.02.2023].

3 Как быстро и бюджетно внедрить геймификацию в обучение [Электронный ресурс]. – URL: <https://skillbox.ru/media/education/kak-bystro-i-byudzhetno-vnedrit-geymifikatsiyu-v-obuchenie/> [дата обращения 28.02.2023].

4 Геймификация в обучении [Электронный ресурс]. – URL: <https://proudalenku.ru/gejmifikaciya-v-obuchenii/> [дата обращения 06.12.2022].

5 Использование элементов геймификации в обучении [Электронный ресурс]. – URL: <http://hmbul.ru/articles/702/702.pdf> [дата обращения 06.12.2022].

6 Геймификация как способ мотивирования студентов // careerfoundry [Электронный ресурс]. – URL: https://dspace.susu.ru/xmlui/bitstream/handle/0001.74/22378/2018_432_vaginats.pdf?sequence=1&isAllowed=y [дата обращения 14.12.2022].

7 Элементы геймификации как интерактивное средство обучения в образовательном процессе [Электронный ресурс]. – URL: https://elar.rsvpu.ru/bitstream/123456789/25420/1/RSVPU_2018_400.pdf [дата обращения 28.02.2023].

8 Совершенствование методологии геймификации учебного процесса в цифровой образовательной среде: [монография] / Н. Л. Караваев, Е. В. Соболева. – Киров: Вятский государственный университет, 2019. – 105 с.

9 Ница А. Геймификация в образовании [Электронный ресурс]. – URL: <https://te-st.ru/2012/12/21/gamification-education/> [дата обращения 28.02.2023].

10 Игровые элементы геймификации [Электронный ресурс]. – URL: <https://4brain.ru/gamification/igrovyje-jelementy.php> [дата обращения 28.02.2023].

ПСИХОРЕГУЛЯЦИЯ ТАЭКВОНДО СЕКЦИЯСЫНДАҒЫ САБАҚТАРДА СТРЕССКЕ ТӨЗІМДІЛІКТІ АРТТЫРУ ФАКТОРЫ РЕТІНДЕ

ИСАГУЛОВ Д. Е.

магистрант, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

КСЕМБАЕВА С. К.

п.ғ.к., профессор, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

Жалпы психологиядағы стресске төзімділік теориясының дамуы келесі теорияларға байланысты: жеке, мотивациялық, интегралды даралық, бейімделу-трофикалық, темперамент теориясы, іс-әрекеттің сенімділігі, кәсіби өзін-өзі тану теориясы және орталық және перифериялық жүйке жүйесінің қасиеттері.

Ғалымдардың аз бөлігі стресске төзімділікті функционалды тұрғыдан зерттейді және оны өзін-өзі ұйымдастыру идеялары арқылы әсер ететін құбылыс деп санайды, іс-әрекеттің сәтті, тұрақты орындалуына, оның нәтижесіне, тиімділігі мен қауіпсіздігіне әсер етеді.

Спорттық психологияда стресске төзімділік «эмоционалды тұрақтылық» терминімен теңестіріледі. Эмоционалды тұрақтылықты зерттеушілердің көпшілігі өнімді, стресстік әрекеттерді ынталандыратын жеке қасиет немесе қасиет ретінде анықтайды.

Спортшының спорттық іс-әрекетінің сәттілігі, егер ол осы іс-әрекет үшін эмоционалды қозудың оңтайлы деңгейінде жүрсе болады.

Төтенше жағдайларда шамадан тыс күшті тітіркендіргіш факторларға жоғары реактивтілік, ғалымдар мен практиктер «әлсіз төзімділік, генетикалық орналасу және осалдық» деп анықтайды

және субъектілердің мінез-құлқындағы жеке айырмашылықтар байқалады.

Спортпен шұғылданатын жасөспірімнің жеке қасиеттері мен ерекшеліктеріне негізделген стресс факторларына төзімділік стресске төзімділік ретінде қарастырылады. Жоғары дамыған интеллектуалды қабілеттер, стресстік жағдайларда жеке тұлғаның ойлауының белгілі бір түрі стресске төзімділіктің алғышарттары болып саналады.

Бүгінгі таңда ең өзекті мәселелер-бұл психикалық стрессті басқару және әртүрлі спорт секцияларына қатысатын жасөспірім жағдайында психологиялық тұрақтылықты арттыру (біздің зерттеу аясында – бұл таеквандо) бәсекелестік қызметке қосылады.

Психикалық және физикалық күштердің ерікті жұмылдырылуы жарыстарға дайындық жағдайымен байланысты және қолайлы эмоционалды жағдайдың дамуымен, ерікті күш-жігердің максималды көрінісімен, өзін-өзі танудың бәсекелестік дәрежесі, жеңіс немесе жеңіліс туралы ойларға емес, қарсыластың іс-әрекетін де, өзін де басқаруға бағытталуымен көрінеді.

Таэквондо сабақтары-психикалық қасиеттерді тәрбиелеу мен нығайтудың ең жақсы құралдарының бірі. Таэквондо сабағының ерекшеліктері (көптеген оқу топтары, спарринг-серіктестік) жауынгердің құнды психикалық қасиеттерін тәрбиелеуге пайдалы әсер етеді. Таэквондо – бұл оқыту мен тәрбиелеу процестерінің ажырамас байланысының негізі (әлеуметтік бағдарланған дүниетаным, патриотизм сезімі, күнделікті өмірдегі жоғары моральдық мәдениет, өз ұжымындағы және жалпы қоғамдағы өз позициясын дұрыс бағалау).

Таэквондистің тікелей спорттық міндеті-жарыс жағдайында әртүрлі қиындықтарды жеңуге дайындық. Мұндай дайындық негізінен жаттығу жағдайында әдейі жасалған ұқсас қиындықтарды жеңу арқылы жүзеге асырылады. Мұндай жағдайлар жауынгердің мақсаттылығын, жаттығу циклінің жоспарланған жоспарын жүзеге асыру, жарыстарға немесе осы жекпе-жекке қатысу қабілетін дамытады және қажет болған жағдайда іс-қимыл жоспарын өзгертіп, қазіргі жағдайға сүйене отырып жетістікке жетеді.

Дұрыс моральдық-еріктік дайындықтың нәтижесі спортшының жоғары ұйымшылдығы мен тәртіптілігі, алдағы жекпе-жекке дейінгі қарсыластың сезімдері мен сезімдерін тәуелсіз нақты және объективті бағалау деп санауға болады. Спортшы спорттық нәтижеге тек жағымсыз эмоцияларды жеңу, азғыруларға қарсы тұру

және көптеген шатастыратын факторларға қарсы тұру қабілетін дамытқан жағдайда ғана қол жеткізе алады.

Таэквондистердің психологиялық дайындығы олардың қалыптасуының құралдары мен әдістерін қамтуы керек бәсекелестік жағдайларына байланысты олардың эмоционалды күйлерін саналы түрде реттеңіз. Жаттығуға бейімделу сияқты, жаттығу процесінде таеквондист психикалық шиеленіске үйренуі керек. Психикалық шиеленіс факторларына бейімделу жақсы жолмен жүруі үшін көптеген психологтар оқу процесіне психорегуляция әдістерін енгізу арқылы үйренген әрекеттердің стереотипіне стресс факторларына реакцияны қосуды ұсынады.

Психорегуляция – бұл тәуелсіз ғылыми бағыт, оның негізгі мақсаты адамның физикалық және психологиялық мүмкіндіктерін оңтайлы пайдалануға ықпал ететін ерекше психикалық күйлерді қалыптастыру болып табылады. Психикалық реттеу дегеніміз-жеке психофизиологиялық функциялардың да, жалпы жүйке-психикалық жағдайдың да мақсатты өзгеруі, арнайы ұйымдастырылған психикалық белсенділік арқылы қол жеткізіледі. Бұл арнайы орталық миды қайта құру арқылы жүзеге асады, нәтижесінде организмнің интегративті белсенділігі пайда болады, ол шоғырланған және оның барлық мүмкіндіктерін нақты мәселелерді шешуге бағыттайды.

Психиканың шиеленісуінен құтылудың маңызды әдістері-бұл арнайы жаттығулар, спортшылар психологиялық дайындық процесінде оқытылуы керек әдістер арқылы өздерінің эмоционалды күйлерін саналы түрде реттеудің дамыған әдістері мен әдістері. Бұл жұмысты өз қызметін эмоционалды шиеленісті, ойлау бағытын өзгертуге, жарыс кезеңіндегі мінез-құлықты реттеуге бағыттайтын жаттықтырушы жүргізуі керек.

Жарыс алдында козу деңгейін төмендетуге бағытталған психорегуляция әдістеріне мыналар жатады:

1 ауызша өзін өзі әрекет ету:

- зейін мен ойларды жағымды эмоционалды реакцияларды тудыратын құбылыстар мен бейнелерге ауыстыру;

- ойлар оқиғалардың нәтижесіне емес, әрекеттерді орындау техникасына бағытталуы керек;

- өзін-өзі бағалауға бағытталған Өзін-өзі бағалау, оның жақсы дайындығы, қарсыластың осал жақтары туралы нақты түсінікпен байланысты, жарыс қорытындысы үшін жауапкершілікті азайту;

- өзін-өзі ұйымдастыруға бағытталған командалар құру - «жинал», «уайымдауды доғар», «бәрі сенің қолыңда» және т. б.

2 Қозғалыстарды, сыртқы әсерлерді қолдануға байланысты әдістер:

- «тыныштық маскасы» қозған кезде экспрессивті қозғалыстарды ерікті түрде кешіктіруді қолдану;
- тыныс алуды ұстап тұру және тыныс алу мен дем шығару аралықтарын өзгерту арқылы тыныс алуды реттеу;
- негізгі және жергілікті бұлшықет топтарының біртіндеп босаңсуы;
- тыныштандыруға бағытталған әртүрлі массаждар мен өзін-өзі массаждар (жеңіл сипау, шайқау).

3 Психорегуляциялық және аутогендік жаттығулардың тәсілдері («седация» нұсқасы).

Жекпе-жекке дейін жұмылдыру мақсатында қозу деңгейін арттыратын өзін-өзі реттеу әдістеріне мыналар жатады:

1) ауызша өзін-өзі әрекет ету:

- ойлар жеңіске жетуге және жоғары нәтижеге шоғырланады;
- тактикалық, физикалық техникалық әдістерді барынша қолдануға көңіл-күй;
- қарсыластың артықшылығы туралы түсінік қалыптастыру;
- осы жарыста өнер көрсетудің қорытындысы үшін өзін ерекше маңыздылыққа сендіру;
- өзін-өзі бұйрықтар: «жеңіс үшін бәрін жаса», «тек әлсіздер бас тартады» және т. б.

2) Ең жақсы жұмылдыру дайындығы үшін идеялар кешенін құру.

3) Идеомоторлы жаттығу.

4) Позаларды, сыртқы әсерлерді және қозғалыстарды қолдануға байланысты әдістер:

- спортшыны сергітетін қимылдарды қолдану;
- қысқа мерзімді гипerventилицияны қолдану арқылы тыныс алуды ерікті реттеу;
- келесі жекпе-жекте сәтті болатын Имитациялық қозғалыстармен жылыту;
- спортшыға жұмылдыру сипатын беретін массаж және өзін-өзі массаж (илеу, ысқылау, шайқау);
- салқындатқыш тітіркендіргіштерді қолдану (мүз).

5) аутогендік, психорегуляциялық және психомышечный жаттығулар (ағзаны жұмылдыру).

Психорегуляцияның басқа әдістерін атап өткен жөн:

1 Спортшының ой-өрісін реттеу.

Бұл әдіс «ауысу» немесе «алаңдаушылық» деп аталады.

Оның негізгі мазмұны келесідей. Боксшының мазасыздықпен негізгі бәсекелестігі алдағы жекпе-жекке дейін пайда болатыны және жекпе-жектің өзіне қарағанда ең көп жүйке шығындарын қажет ететіні анықталды.

Спортшыны болашақ бәсекелестік туралы мазасыз Ойлардан алшақтатқанда, оның жүйке әлеуеті өзгеріссіз қалады.

2 Ауыстыру.

Ауыстыруға қол жеткізу тәсілі-бұл спортшы алдағы жекпе-жекте абстракцияланады

Кейбіреулер жекпе-жектің алдында мұқият назар аударуды қажет ететін іс-шаралармен айналысады. Спортшының ойлау дамуының барысын өзгертудің ең өзекті әдістерінің бірі-оның зейінін болжамды нәтижеден спорттық іс-әрекеттің дұрыс техникалық және сауатты тактикалық орындалуына өзгерту. Боксшының психикалық жағдайын оңтайландыру ол көрсеткен нәтиже туралы емес, жеңіске жету жолы туралы ойлана бастаған сәтте орын алады.

3 Стресстің сыртқы көріністеріне әсері.

Стресстің жоғарылауы сыртқы жағынан айқын көрінеді: қозғалыс белсенділігі артады, жест-ишара жоғарылайды, мимика әр түрлі және қаныққан болады, қарым-қатынас қарқындылығы артады, сөйлеу интонациясының өзгеруі, қозғалыстар хаотикалық болады, әбігерлік, ашуланшақтық және т. б.

Егер ерікті түрде, ерікті күшпен бұл көріністерді тежейтін болса, онда перифериялық аймақтардан ми қыртысына тежегіш импульстар түседі.

Қозғалыстарды тежеуге, қимылдар мен сөйлеу реакцияларын басуға бағытталған әрекеттер ми қыртысының тежелу процесінің күшейткіштері болады, сондықтан бұл әдістер стресстің төмендеуіне және қозу процесінің әлсіреуіне әкеледі.

4 жекпе-жек алдында қолайсыз жағдайды реттеудің тиімді әдісі ретінде арнайы ұйымдастырылған жылынуды құру.

5 Өзін-өзі массаж.

6 спортшы үшін әртүрлі эмоционалды маңызы бар ынталандыруларға саналы түрде назар аудару.

7 арнайы тыныс алу жаттығулары.

Егер стресстік жағдай айқын болса, онда ол жекпе-жек басталғанға дейін (1-3 күн) пайда болады, стрессті азайту үшін

тыныс алуды ұстап тұруға бағытталған арнайы тыныс алу жаттығуларын қолдануға болады.

Бұл әдістің негіздемесі тыныс алуды ұзақ уақыт ұстаған кезде медулла облонгатаның тыныс алу орталығында қозу пайда болатындығымен расталады, бұл үлкен жарты шардың қыртысында болатын тежеу процестерін арттырады [36].

Осылайша, таеквондо секциясындағы сабақтарда жасөспірімдердің стресске төзімділігін қалыптастыру үшін психорегуляцияның әртүрлі әдістері мен әдістерін қамтитын бағдарламаларды енгізу қажет, олардың тиімділігі өз кезегінде тәрбие мен жаттығу құралдарының жеткіліктілігіне байланысты. Кез-келген техниканы қолданудың сәттілігі оны қолдануға дайындығына байланысты. Жоғары нәтижеге қол жеткізу үшін жасөспірім спортшы әр техниканың стресске төзімділігіне әсерін түсіндіріп, оны қолдануға үйретуі керек.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Аболин Б.Г. Психологические механизмы эмоциональной устойчивости человека.–Казань:«Каз.ГУ», 2008.–261с;
- 2 Зильберман П.Б. Эмоциональная устойчивость и стресс// Психологический стресс в спорте.–М.: «Эксмо», 2011г.-№16.-С.13-15;
- 3 Шагиев Р.М. Ярославский психологический вестник//Образ в структуре саморегуляции молодых спортсменов.–М.:«Эксмо», 2007г.–С.114–116
- 4 Черникова О.А., Дашкевич О.В. Активная саморегуляция эмоционального состояния спортсмена.-М.:«Эксмо», 2011г.-304с.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЗЕРТТЕУ ҚЫЗМЕТІ ОЛАРДЫҢ ИНТЕЛЛЕКТУАЛДЫ ДАМУЫНЫҢ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ

ИСКАКОВА К. С.

бастауыш сынып мұғалімі, № 17 ЖОБСОБМ, Павлодар қ.

СЕРАЧИТДИНОВА Г. Т.

бастауыш сынып мұғалімі, Шапық Шөкин атындағы жалпы орта білім беру гимназия-мектебі, Павлодар қ.

Білім берудің жаңа стандарттары білім берудің құрылымы мен мазмұнына, мақсаттары мен міндеттеріне елеулі өзгерістер енгізуді,

бір міндеттен – оқушыны біліммен қаруландыру – екіншісіне – оның жалпы білім беру дағдыларын қалыптастыруды көздейді. Оқушының оқу іс-әрекетін ол өзінің барлық компоненттері жағынан толық игеруі керек: оқушы есептерді шешудің жалпы әдісін табуға (оқу тапсырмасын бөліп көрсетуге), осы міндеттерді шешуге мүмкіндік беретін іс-қимыл жүйесін жақсы меңгеруге бағытталуы керек (оқу әрекеттері); оқу жұмысының (бақылаудың) процесін өз бетінше бақылай білу және оны орындау сапасын (бағалауды) барабар бағалау, сонда ғана оқушы оқу іс-әрекетінің субъектісіне айналады.

Оқушыны оқу іс-әрекетінің субъектісіне айналдыру тәсілдерінің бірі оның зерттеу қызметіне қатысуы болып табылады. Бастауыш мектеп жасындағы балалар табиғаты бойынша зерттеушілер және әртүрлі іздеу жұмыстарына үлкен қызығушылықпен қатысады.

Жобалар әдісі педагогикалық практикада жаңа емес, бірақ сонымен бірге ол ХХІ ғасырдың педагогикалық технологияларына жатады. Жобалық қызметпен айналысудың ерекшелігі - олардың жобаларды әзірлеу барысында балаларды бірлескен қызметтің қарапайым әдістеріне үйретуге бағытталуы. Бірінші сынып оқушыларының бірлескен іс-әрекет дағдыларының жоқтығын, сондай-ақ балалардың жас ерекшеліктерін ескеру қажет. Осыған байланысты Жобалық іс-әрекеттің сабақтары балалардың тәуелсіздік дәрежесінің біртіндеп артуын, олардың шығармашылық белсенділігінің артуын ескере отырып жасалуы керек. Жұмыстың көптеген түрлері, әсіресе циклдің алғашқы сабақтарында, балаларға бұрыннан таныс тапсырмалардың жаңа интерпретациясы болып табылады. Болашақта олар жобалық қызметтің өзіндік ерекшеліктерін көбірек алады. Жобалардың күрделілігі оларды жүзеге асырудың сәттілігін қамтамасыз етеді және оқушыны басқа, күрделі және тәуелсіз жобаларды орындауға шабыттандыратын ынталандыру болып табылады.

Бастауыш сынып оқушыларының зерттеу сабақтарының бағдарламасы психология, педагогика, риторика, информатика бағдарламаларының мазмұнымен келісілуі керек. Құрылыс логикасы студенттердің зерттеу қызметінің негіздерін игеру бойынша дәйекті жұмыс жүйесімен анықталады: ғылыми ой мен теорияның бастауынан бастап зерттеу қызметінің құрамдас бөліктерін зерттеуге дейін.

Бұл бағыттың мақсаты: сабақ және сабақтан тыс жұмыстар жүйесі арқылы баланың зерттеу дағдыларын қалыптастыру.

Тапсырмалар:

- бастауыш сынып оқушыларының танымдық қажеттіліктері мен қабілеттерін дамыту;
- өз бетінше зерттеу жүргізу үшін қажетті білімге үйрету;
- зерттеушілік ізденіс дағдылары мен дағдыларын қалыптастыру және дамыту;
- зерттеушілік оқыту туралы түсініктер мен түсініктерді қалыптастыру.

Бұл зияткерлік бағыттың ерекшелігі-жаңа білімді өз бетінше алу және жүйелеу қабілетін қалыптастырудың педагогикалық идеясын жүзеге асыру. Бұл қызметте бағдарлама келесі принциптерді жүзеге асыруды қамтамасыз етеді:

- жалпы білім берудің толықтығы мен тұтастығының тетігі ретінде қосымша білім берудің үздіксіздігі;
- сабақтан тыс қызмет жүйесінде әлеуметтік өзін-өзі анықтау процесінде әр баланың даралығын дамыту;
- оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың жүйелілігі;

Практикалық маңыздылығы - студенттер әртүрлі мәселелерді ғалымдардың көзқарасынан қарауға, ғылыми зерттеулерге қойылатын талаптардың барлық спектрін сезінуге мүмкіндік алады.

Ұсынылатын іс-қимыл тәртібі:

1. Сыныпты тақырыппен таныстыру.
- 2 ішкі тақырыптарды таңдау (білім салалары).
- 3 ақпарат жинау.
- 4 жобаларды таңдау.
- 5 жобалармен жұмыс.
- 6 жобаларды таныстыру.

Ішкі тақырыпты таңдағанда, мұғалім көптеген ішкі тақырыптарды ұсынып қана қоймайды, сонымен қатар студенттерге оларды өздері қалай тұжырымдай алатынын айтады.

Мазмұны бойынша жобалар технологиялық, ақпараттық, аралас болуы мүмкін. Соңғы жағдайда студенттер Ақпараттық хабарлама дайындайды және оны өздері жасаған нысандардың макеттерімен немесе модельдерімен суреттейді. Нысан бойынша жобалар жеке, топтық (әрқайсысы 4-6 адамнан) және ұжымдық (сынып) болуы мүмкін. Ұзақтығы бойынша жобалар қысқа және ұзақ мерзімді болады. Айырмашылық орындалған жұмыс көлемінде және оқушылардың дербестік дәрежесінде. Балалар неғұрлым жас болса, соғұрлым ересектердің ақпаратты табуға және жобаны жобалауға көмегі қажет. Жобаны орындау үш кезеңнен тұрады:

жобаны әзірлеу, жобаны іс жүзінде іске асыру, жобаны қорғау. Ең көп уақытты қажет ететін компонент-бірінші кезең-интеллектуалды іздеу. Оны ұйымдастыруда ең маңызды бөлікке – ақыл-ойды болжауға, мақсатқа (талаптарға) қатаң сәйкестікте дизайн жасауға (тұтастай алғанда өнімнің мүмкін болатын құрылымына немесе оның бір бөлігіне, пішініне, түсіне, материалына, өнім бөлшектерін біріктіру әдістеріне және т.б. қатысты) назар аударылады. Қажетті ақпаратты іздеу барысында оқушылар кітаптарды, журналдарды, энциклопедияларды оқиды, жоба тақырыбы бойынша ересектерден сұрақ қояды. Мұнда барлық қажетті құжаттар (суреттер, эскиздер, қарапайым сызбалар) жасалады, материалдар мен құралдар таңдалады.

Жұмыстың екінші кезеңі-қажетті түзетулер енгізе отырып, жобаны іске асыру немесе әлеуметтік пайдалы сипаттағы практикалық қызмет.

Жобалық жұмысты қорғаудың негізгі мақсаты-алынған нәтижені дәлелді талдау және оның қойылған мақсатқа немесе талаптарға сәйкестігін дәлелдеу, сондықтан орындалған жобаның сәттілігінің негізгі критерийі өнімде (қызметте) жұмыстың басында қойылған талаптарды немесе шарттарды сақтау болып табылады. Оқушылар атқарылған жұмыстар туралы хабарлама жасайды, ал мұғалім жобаларды қорғау рәсімін басшылыққа ала отырып, қайырымдылықтың, әдептіліктің сақталуын, балалардың басқалардың идеялары мен шығармашылығына мұқият қарауын қадағалайды.

Классикалық ақпарат көздері - энциклопедиялар және басқа кітаптар, соның ішінде мектеп кітапханасы. Сонымен қатар, ересектер туралы әңгімелер, экскурсиялар.

Ересектердің әңгімелері деп ата-аналардың балаларына арналған әңгімелері ғана емес, сонымен қатар белгілі бір қызмет саласындағы мамандармен сұхбаттар, сұхбаттар, соның ішінде мектепте арнайы ұйымдастырылған балалармен кездесу кезінде де түсініледі.

Мүмкін болатын экскурсиялар-бұл мұражайларға немесе жұмыс істеп тұрған кәсіпорындарға экскурсиялар.

Сонымен қатар, ересектер балаларға интернеттен ақпарат алуға көмектеседі.

Жобаны орындау кезінде жұмыс дәптері қолданылады, онда жоба бойынша жұмыстың барлық кезеңдері жазылады. Жобада жұмыс істеу кезінде сәтті олжаларды бүкіл сыныптың игілігіне

айналдырған жөн, бұл қызығушылықты арттырып, жобада жұмыс істеуге басқа балаларды тарта алады

Оқу процесін ұйымдастыру формалары.

Бағдарлама сыныптан тыс сабақтарды, топтардағы, жұптардағы балалардың жұмысын, жеке жұмысты, ата-аналарды тартумен жұмысты көздейді. Сабақтар аптасына 1 рет оқу кабинетінде, әртүрлі типтегі мұражайларда, кітапханаларда, мектеп жанындағы учаскеде өткізіледі, жобалау қызметі мыналарды қамтиды: тәжірибелер, бақылаулар, экскурсиялар, отырыстар, қызықты адамдармен кездесулер, жарыстар, жобаларды іске асыру және т. б. жобалау қызметі энциклопедияларда, анықтамалықтарда, кітаптарда, кітаптарда қажетті жетіспейтін ақпаратты іздеуді көздейді. электрондық тасымалдағыштарда, Интернетте, БАҚ және т. б. Қажетті ақпарат көзі ересектер болуы мүмкін: әртүрлі кәсіптердің өкілдері, ата-аналар, ынталы адамдар, сондай-ақ басқа балалар.

Негізгі әдістер мен технологиялар

Сабақтарды өткізу әдістері: әңгімелесу, ойын, практикалық жұмыс, эксперимент, бақылау, экспресс-зерттеу, ұжымдық және жеке зерттеулер, өзіндік жұмыс, зерттеу жұмыстарын қорғау, шағын конференция, кеңес беру.

Бақылау әдістері: кеңес беру, баяндама, зерттеу жұмыстарын қорғау, сөз сөйлеу, көрме, презентация, шағын конференция, ғылыми-зерттеу конференциясы, зерттеу жұмыстарының конкурстарына қатысу.

Технологиялар, әдістемелер:

- деңгейлік саралау;
- проблемалық оқыту;
- модельдеу қызметі;
- іздеу қызметі;
- ақпараттық-коммуникациялық технологиялар;
- Денсаулық сақтау технологиялары.

Бағдарлама нәтижелердің 3 деңгейіне қол жеткізуді көздейді:

Кесте 1 – Бағдарлама нәтижелерінің 3 деңгейі

Нәтижелердің бірінші деңгейі (1 сынып)	Нәтижелердің екінші деңгейі (2-3 сынып)	Нәтижелердің үшінші деңгейі (4 сынып)
бұл бірінші сынып оқушыларының әртүрлі бағыттар бойынша жаңа білім, жобалық мәселелерді шешу тәжірибесін алуы қамтиды. Нәтиже балалардың жобалық іс-әрекеттің мәнін түсінуде, жобалық мәселелерді кезек-кезеңімен шеше білуінде көрінеді.	бұл балалардың қоғамның негізгі құндылықтарына, атап айтқанда білім мен өзін-өзі тәрбиелеуге оң көзқарасын білдіреді. Нәтиже мектеп оқушыларының жоба әдісін белсенді қолдануында, жобаның тақырыптарын (ішкі тақырыптарын) өз бетінше таңдауында, өз бетінше іздеу тәжірибесін алуға қызығушылық тудыратын ақпаратты жүйелеуде және ресімдеуде көрінеді.	оқушылардың Тәуелсіз әлеуметтік тәжірибе алуын көздейді. Оқушылардың өз бетінше таңдалған бағыт бойынша әлеуметтік жобаларды іске асыруға қатысуында көрінеді. Бағдарламаны іске асыру қорытындылары жобалардың тұсаукесерлері, түрлі бағыттар бойынша конкурстар мен олимпиадаларға қатысу, көрмелер, конференциялар арқылы ұсынылуы мүмкін.

Жалпы білім беру, күрделі дидактикалық және зерттеу дағдыларын дамытудағы сабақтастық картасы.

1 сынып

- қойылған мақсат пен міндет негізінде тындау және оқу;
- ішкі іс-қимыл жоспары негізінде материалды игеру;
- өз ақыл-ой әрекеттерін дамытуға түзету енгізу;
- басынан аяғына дейін әңгіме жүргізу;
- білімді жаңа жағдайда шығармашылықпен қолдану, тәжірибелік жұмыс жүргізу;

- белгілі бір мақсатты қондырғысы бар материалды таңдауға тырысып, бірден бірнеше кітаппен жұмыс жасаңыз.

2-3 сынып

- құбылыстар мен процестерде маңызды және маңызды нәрсені байқау және жазу;

- егжей-тегжейлі және таңдамалы түрде қайталаңыз;
- мәтінді талдау негізінде негізгі ойды бөлектеу;
- фактілерден, фактілер жиынтығынан қорытынды жасау;
- әңгімеде маңызды нәрсені бөліп, оны логикалық аяқталған бөліктерге бөліңіз

- фактілер, құбылыстар, процестер арасындағы байланысты анықтау;

- қарапайым және күрделі жалпылау негізінде қорытынды жасау, қорытынды негізінде қорытынды жасау.

4 сынып

- еркін, кең білімді бір құбылыстан екіншісіне ауыстыру;

- ақпараттың үлкен көлемінен қажетті білімді таңдау;

- құру принципін негізге ала отырып, білімді құру;

- оқу жоспарын жүйелеу;

- энциклопедияларды, анықтамалықтарды, жалпы дамушы сипаттағы кітаптарды пайдалану;

- өз ойыңызды, идеяңызды мағыналы түрде білдіріңіз;

- екі-үш тәжірибе негізінде қарапайым қорытындыларды тұжырымдау;

- шығармашылық тапсырмаларды өз бетінше шешу, оларды қиындату;

- білімді игерудің операциялық тәсілдерін еркін меңгеру;

- қарапайым, нақтыдан күрделіге, жалпыға еркін өту.

Барлық оқушылар биолог немесе жай ғалым бола бермейді, бірақ мен олардың бәрі жақсы, керемет адамдар болады деп үміттенемін!

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Бахир, В. К. Эксперимент в начальных классах [Текст] / В. К. Бахир, А. П. Макаровская, В. М. Степанов // Начальная школа.-1997.-№5.

2 М.В. Дубова Организация проектной деятельности младших школьников. Практическое пособие для учителей начальных классов. - М. БАЛЛАС, 2008

3 Савенков А.И. Методика исследовательского обучения младших школьников. Издательство «Учебная литература», дом «Фёдоров», 2008.

4. Разагатова Н. А. Исследовательская деятельность младших школьников... Такое возможно? // В школу вместе: издание для родителей. Самара: Агни, 2007. 88 с.

5. Калайджян, Т. В., Коваль, Н. А. Специфика диалогической речи и проблема её развития у младших школьников // Гуманитарная парадигма. 2018. № 2 (5). С. 21—26.

6. Семёнова, Н. А Исследовательская деятельность учащихся // Начальная школа. 2007. № 2. С. 45—48.

7. Феоктистова, В. Ф. Исследовательская и проектная деятельность младших школьников. Волгоград: Учитель, 2011. 142 с.

КӘСІПТЕРДІҢ ӨЗГЕРМЕЛІ ӘЛЕМІ ЖАҒДАЙЫНДА МЕКТЕПТЕ КӘСІБИ БАҒДАРЛАУДЫҢ ЗАМАНАУИ ТӘСІЛДЕРІ

КАЙДАУЛОВА Д. Қ.

магистрант, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

АУБАКИРОВА Р. Ж.

п.ғ.к., профессор, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

Қазіргі білім берудің міндеттерінің бірі-жастарды мамандық таңдауға және ересек өмірде кәсіби қызметті сәтті жүзеге асыруға дайындау. Білім берудің әр кезеңінде бұл функция оқушы жастарды әлеуметтендірудің басқа бағыттарымен - оқыту мен тәрбиелеумен тығыз байланысты.

Алайда, қандай да бір себептермен кәсіптік білім беру жүйесінің (жоғары оқу орындары мен колледждер) тиімділігі кәсіптік даярлықтың сапасы мен оқу орнын бітіргеннен кейінгі бірінші жылы мамандық бойынша жұмысқа орналасқан түлектердің саны бойынша өлшенеді.

Мектеп оқушылармен кәсіптік бағдар беру жұмысының функциясына қарамастан, олардың кәсіби бағдарлануының қалыптасуы және кәсіби таңдауға дайындығы сияқты критерий бойынша бағаланбайды.

Сонымен қатар, қазіргі мектепте онсыз да маңызды және қиын міндеттердің, оқушылар, олардың ата-аналары, сондай-ақ дайындық сапасы үшін мемлекет алдындағы жауапкершіліктің үлкен жүктемесі жатыр. Дегенмен, кәсіпті дұрыс таңдамау арқылы анықталатын білім берудегі сәтсіздік тәуекелдері, ең алдымен, жас жігіттің білім беру траекториясының мектеп кезеңімен байланысты. Олардың алғышарттары мектепте қалыптасады және кәсіптік білім беру жүйесінде және еңбек нарығына шыққан кезде жүзеге асырылады.

Бұл дегеніміз, мектептегі білім сапасы оқушылардың кәсіби өзін-өзі анықтаудағы жетістіктерімен байланысты.

Зерттеулер көрсеткендей, мектептің оқушылардың кәсіптік бағдарлау қызметі бүгінде бірқатар маңызды кемшіліктерге ие [1].

Мұның себептері-мектеп мұғалімдерінің шамадан тыс жүктелуі, жастардың жаңа буынының психикалық және әлеуметтік-мәдени ерекшеліктерін, еңбек нарығы мен кәсіптер әлемі туралы ақпараттың жетіспеушілігін, ата-аналардың қазіргі шындыққа сәйкес келмейтін тәжірибесін, бұқаралық ақпарат құралдарының әсерін және басқа да көптеген факторларды ескеретін кәсіби бағдарлаудың заманауи тәсілдерінің болмауы.

Мұндай жағдайда мектеп үшін басқа білім беру мекемелерімен және еңбек ұйымдарымен желілік өзара іс-қимыл ерекше маңызға ие, бұл мектептегі кәсіптік бағдар беру жұмысының жеткіліксіздігі мен тиімсіздігінің орнын толтыруға мүмкіндік береді.

Соңғы жылдары университеттердің мектеп оқушыларымен кәсіптік бағдар беру жұмысы контингентті қабылдау мәселелерін шешуге бағытталған, осыған байланысты маркетинг кешенінің құралдары белсенді қолданыла бастады. Кәсіптік бағдар беру жұмысы білім беру бағдарламаларының маркетингтік қызметімен алмастырыла бастады.

Классикалық мағынада кәсіптік бағдар беру жұмысындағы назар жоғары оқу орнын таңдау және оны бітіргеннен кейін жұмысқа орналасу контекстінде оқушылардың саналы кәсіби өзін-өзі анықтауына бағытталуы керек, өйткені бұл университет қызметінің тиімділігінің көрсеткіштерінің бірі, білім беру сапасын бағалау критерийі болып табылады.

Жүйелі кәсіптік бағдар беру жұмысы оқушыға өсудің әртүрлі кезеңдерінде мамандықтардың серпінді өзгеретін әлемінде бағдарлануға, өз қасиеттерін, мүдделерін, белгілі бір кәсіптік салаға бейімділігін салыстыруға мүмкіндік беруге көмектесуі тиіс. И.А. Фирсова «кәсіптер әлемі анағұрлым сараланған» [1] және кәсіби өзін-өзі анықтау көптеген факторлардың, соның ішінде «кездейсоқ» [2], болжау қиын [3] әсерінен болатынын дұрыс атап өтті.

Әр түрлі факторлардың жиынтығы оқушының кәсіби таңдауын қиындатады, бұл кәсіптік бағдарлау жұмысының тетіктерін қайта қарау, сондай-ақ оған қатысатын субъектілер санын кеңейту қажеттілігі туралы айтуға мүмкіндік береді [4]. Оқушыларды кәсіптік бағдарлауда, сондай-ақ «мектеп – ЖОО-жұмыс беруші» кәсіптік бағдарлау өзара іс-қимылының тиімді тізбегін қамтамасыз етуде басты рөлді университеттерге беру керек [5].

Қазақстанда кәсіптік бағдар беру жұмысын ұйымдастырудың ағымдағы жай-күйі жиі сыни тұрғыдан бағаланады: «кәсіптік бағдар кадр саясатының элементі бола отырып, терең, жүйелі

және уақытты қажет ететін жұмыс ретінде қарастырылмайды және көбінесе көптеген сынақтар мен кәсіптік іріктеу арқылы кәсіптік жарамдылықты анықтаумен ауыстырылады». Кәсіби бағдарлаудың қолданыстағы түсіндірмелері көбінесе жеке тұлғаның кәсіби өзін-өзі анықтауына және мансаптық траекторияны таңдауға баса назар аударады. Кәсіби бағдар «жас жігіттің кәсіби өзін-өзі анықтау процесі, олардың өз қажеттіліктері мен мүмкіндіктерін ескере отырып, Жұмыспен қамтудың оңтайлы түрін таңдау», сондай-ақ «кәсіби өзін-өзі анықтауға, еңбек нарығында бағдарлау және бейімделу кезінде құзыреттілікті қалыптастыруға көмектесетін арнайы шаралар кешені» деп түсіну керек [6]. И. А. Сәйкес Фирсова, кәсіби бағдар «мансап таңдаудағы оқушылардың құзыреттілігін дамытуға бағытталған күрделі процесс, атап айтқанда, мансап таңдауы туралы ақпаратты талдау қабілеті, теориялық және практикалық білім мен дағдыларды алу мүмкіндігі, нәтижесінде сіздің еңбек жолыңызды дұрыс анықтау мүмкіндігін арттыру» деп түсініледі [1].

С.Ю. Печерский және Р.С. Фомичев кәсіби бағдарлауды «ағарту, тәрбиелеу, психофизиологиялық ерекшеліктерді зерттеу, Психодиагностика жүргізу, элективті курстарды ұйымдастыру, таңдалған қызмет саласында практикалық дағдылар мен дағдыларды игеру, сондай-ақ, ең бастысы, психология сабақтары» арқылы түсіндіруді ұсынады [7].

«Мектептер мен жоғары оқу орындары тарапынан кәсіптік бағдар беру жұмысының мазмұнын қайта қарау» қажеттілігі ата-аналардың мектептегі кәсіптік бағдар беру жұмысының деңгейіне қанағаттанбауын куәландыратын зерттеу нәтижелерін растайды. Оқушылардың үштен бірінен астамы, зерттеулерге сәйкес, мектепті бітірген кезде нақты кәсіби нұсқауларға ие емес және нәтижесінде өздігінен, кездейсоқ таңдауға бейім. Кәсіптік бағдар беру жұмысының қолданыстағы тәжірибелерін жалпылау нәтижесінде М.В. Разумова кәсіптік бағдар беру жұмысының негізгі актерлеріне (мектепке, жоғары оқу орнына, жұмыс берушіге) шешілетін бірқатар қарама-қайшылықтарды атап өтті [6]. Атап айтқанда, қайшылық бар:

- еңбек нарығының әртүрлі кәсіптер бойынша мамандарды даярлаудағы нақты қажеттіліктері мен өздігінен қалыптасатын оқушылардың кәсіби бағыттылығы арасында;

- беделді мамандықтарға бағытталған мектеп бітіруші кезеңдегі оқушылардың кәсіби қалауы мен кәсіби кадрларға деген қажеттілік арасында.

М.В. Разумова сонымен қатар бір жағынан ғылыми-техникалық прогрестің қарқынды қарқыны мен экономикалық даму арасындағы алшақтықты, екінші жағынан оқушылармен кәсіптік бағдар беру жұмысының айтарлықтай артта қалуын атап өтеді, бұл түлектердің кәсіби бағдарсыздығына әкеледі [6]. Аталған қайшылықтарды шешу оқушылардың кәсіби бағдарлануының негізгі қатысушыларының міндеттерінің бірі болып табылады.

Жоғары оқу орындарының оқушылармен кәсіптік бағдарлау жұмысының жаңа форматтарын іздеу осы бағытқа ғылыми қызығушылықты арттыруға, бар тәжірибені талдауға және практикалық ұсыныстарды әзірлеуге ықпал етті. Соңғы онжылдықтағы отандық зерттеулерде мектеп оқушыларына кәсіби бағдар берудің ең өзекті тәсілдері сипатталған, сондай-ақ осы үдерістегі университеттердің рөлі көрсетілген.

С.Н. Толстогузов шет елдердегі кәсіптік бағдар беру жұмысының тәжірибесін қорытындылады. АҚШ, Ұлыбритания, Франция, Германия, Израиль, Канада, Дания, Швеция, Жапония, Үндістан, Қытай және Сингапурдағы мектеп оқушыларымен кәсіптік бағдар беру жұмысының ерекшеліктерін зерттеу зерттеушіге жан басына шаққандағы табысы жоғары мемлекеттер жеке тұлғаның мүдделерін қанағаттандыруға бағытталған кәсіптік бағдар беру жұмысына мұқият назар аударады деген қорытындыға келді. оқушыларды кәсіптер әлемімен таныстыру бастауыш мектепте. Дамушы елдерде кәсіптік бағдар беру жұмысы экономика мен еңбек нарығының қажеттіліктеріне көбірек байланысты [8].

Шет елдердегі кәсіптік бағдарлау «үздіксіз, бүкіл мектепте оқуды, балалардың жетістіктерін, бейімділіктері мен хоббилерін бақылауды, олардың портфолиосын құруды және кәсіби кеңес беру мен талапкерлерді іріктеу кезінде осы мәліметтердің барлығын есепке алуды ұйымдастырумен» сипатталады [8].

О.Р. Жаворонкова мен Н.Б. Буренина кәсіптік бағдарлауды «еңбек нарықтары мен білім беру қызметтерінің мүдделерін үйлестіру» құралы ретінде қарастырады [9]. Кәсіптік бағдар беру жұмысының жетекші субъектісінің рөлі жұмыс берушілермен, мектептермен қатар еңбек нарығына өзекті кадрларды даярлауға қызығушылық танытатын жоғары оқу орындарына жүктеледі. Жұмыс берушілер сондай-ақ ұсынылған кәсіптер мен кәсіптік

салаларды танымал етуге қызығушылық танытады. Кәсіптік бағдар беру жұмысының тиімділігін арттыру мақсатында «халықтың саналы кәсіби таңдау жасауға дайындығын қалыптастыру» мақсатында оның субъектілерінің келісілген іс-әрекеттеріне қол жеткізу қажет [10].

Мамандар кәсіптік бағдар беру жұмысы мектепке дейінгі жаста басталуы керек екенін, ерте кәсіптік бағдар беру қажеттілігіне назар аударатынын атап өтті. Университеттердің бастауыш және орта буын оқушыларымен кәсіптік бағдар беру жұмысының форматы «балалар университеті» (Kids University) деген атпен таратылды. Еуропада алғашқы «балалар университеттері» Германияда пайда болды (Тюбинген университеті, Гете Институты). Формат басқа Еуропа елдерінде – Австрия, Швейцария, Словакия, Италия, Англияда кеңінен қолданылды. «Балалар университеті» бағдарламалары АҚШ университеттерінде ұсынылады (Делавэр алқабы университеті, Август университеті) [11].

Бұл ретте дәстүрлі нысандардың тиімділігін төмендету аясында кәсіптік бағдар беру жұмысының жаңа форматтарын әзірлеу қажеттілігі атап өтіледі. Мамандар кәсіптік бағдарлау жұмысындағы геймификацияның әлеуетіне назар аударады, бұл олардың пікірінше, «қатысушылардың кәсіптік бағдарлау процесіне барынша тартылуына қол жеткізуге мүмкіндік береді» [12].

Ойын технологиясы ішкі ережелері мен заңдары бар арнайы ойын (балама) шындықты жасайды, онда студент өзін белгілі бір еңбек функциясын орындай алатын маман ретінде сезіне алады. Оқу процесінде квесттер, мета-ойындар, үстел ойындары белсенді қолданылады, бірақ кәсіби мәселелерді шешуге барынша қатысу ойыншылардың мақсаттары мен міндеттерін шешудегі өзара әрекеттесуін қамтитын тірі әрекет ойынымен қамтамасыз етіледі. Кәсіби бағдар беру жұмысында геймификацияланған әдістерді қолданудың тиімділігі допамин циклінің әсерімен түсіндіріледі, ол орындалған тапсырмаға қанағаттану және мақсатқа жету сезімінен тұрады [12].

Мамандар «барлық бағыттар мен барлық деңгейлер бойынша «жүйелі кәсіптік бағдарлау жұмысының қажеттілігін әділ атап өтеді, ал «оқшауланған», «жергілікті-ішінара» кәсіптік бағдарлау өткенге айналуы тиіс». Қазақстандық жоғары оқу орындарында кәсіби бағдарлау жұмысының қалыптасқан дәстүрлерін ескере отырып, кәсіптік бағдарлаудың көп деңгейлі моделінің жұмыс істеуі туралы айтуға болады:

- білім беру бағдарламасының деңгейі;
- кафедра деңгейі;
- факультет деңгейі;
- университет деңгейі.

Ұсынылған кәсіптік бағдар беру жұмысының көп деңгейлі моделі Университет ішіндегі әр түрлі күш-жігерді жүйелеуге мүмкіндік береді және нәтижесінде қажетті нәтижеге әкеледі. Университеттің кәсіптік бағдар беру жұмысында білім беру бағдарламасы мен кафедра деңгейлеріне ерекше рөл беріледі. Жеке білім беру бағдарламасы деңгейінде кәсіптік бағдарлау бастамалары ретінде бейінді мектептер қарастырылуы мүмкін. Университет деңгейіндегі кәсіптік бағдар беру жұмысы талапкерлермен олардың сапалық сипаттамалары (мысалы, түсу кезіндегі ҰБТ орташа балы), аумақтық тиесілігі (талапкерлердің географиясы) және т.б. тұрғысынан жұмыс істеуді көздейді.

Оқушыларды бейін алдындағы даярлаудың және олардың кәсіби өзін-өзі анықтауының тиімді құралы-кәсіби сынақтар. Бейін алдындағы дайындықтың мақсаты-болашақ мамандық контекстінде оқушыларға бейінді саналы түрде таңдау үшін жағдай жасау [13], бұл ресурстар мен уақыттағы білім беру процесінің қолданыстағы шектеулері кезінде кәсіптер әлемінің әртүрлілігін түсінуге мүмкіндік береді.

Кәсіби сынақ-бұл кәсіптік қызметтің белгілі бір түрін модельдеуге мүмкіндік беретін кәсіптік бағдарлау жұмысының тәжірибеге бағытталған форматы, бұл «кәсіпті практикада таныстыру арқылы кәсіби қызметті имитациялау» [14]; бұл «кәсіптік қызметтің белгілі бір түрінің элементтерін модельдейтін және кәсіпті саналы, негізделген таңдауға ықпал ететін кәсіптік сынақ» [7]. Кәсіби сынақтардың өзектілігі олардың кәсіптік бағдар беру жұмысының практикалық компонентін қалыптастыруымен анықталады.

Осылайша, жоғары оқу орындарының қазіргі заманғы кәсіптік бағдарлау жұмысы оқушылармен жұмыстың дәстүрлі және жаңа нысандарының үйлесімді үйлесімін болжайды, Олар жоғары оқу орнына түсу кезеңінде саналы кәсіби өзін-өзі анықтауда жеке тұлғаның мүдделерін, тікелей жоғары оқу орнына талапкердің сапалы параметрлерінде, жоғары білікті мамандардағы еңбек нарығында ескеруі керек. Оқушылармен кәсіптік бағдар беру жұмысының басты актерлерінің ролін университетке, Мектепке және жұмыс берушіге беру керек, олар өзара іс-қимылдың әртүрлі

форматтарымен (ғылыми-ағартушылық дәріс, экскурсия, ЖОО басшылығымен кездесу) біріктірілуі мүмкін. Мұндай тәжірибе оқушыларға өздерінің дүниетанымдық көзқарастары мен идеяларын қалыптастыруға мүмкіндік береді, болашақ кәсіби қызығушылықтар мен мансаптық траекторияны білдіреді.

Оқушылармен кәсіптік бағдарлау жұмысының маңызды аспектісі оның практикалық бағдарлануы болып табылады, бұл белгілі бір кәсіби саланы, рөлді «сынап көруге» мүмкіндік береді, сондықтан шеберлік сыныптары мен тренингтер, «бір күндік студент» немесе «университеттің тест-драйв» форматтары, кәсіпорындарға экскурсиялар арқылы кәсіптік бағдарлау жұмысының түрлері тиімді болып саналады.

Оқушылармен кәсіптік бағдарлау жұмысының жетекші субъектісі университет болып табылады, өйткені, біріншіден, ерте кәсіптік бағдарлау кезеңдерінен бастап ЖОО-ға талапкерлерді қабылдау кезеңіне дейін мектептермен және оқушылармен өзара іс-қимыл жасайды, екіншіден, ЖОО-дан жоғары білікті мамандар алуға мүдделі жұмыс берушілермен өзара іс-қимыл жасайды. Бұл ретте университеттегі жүйелі кәсіптік бағдарлау жұмысын бірнеше өзара байланысты деңгейде: ЖОО, факультет, кафедра деңгейінде және жеке білім беру бағдарламасында іске асыру қажет.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Фирсова И.А. Профориентационная работа в системе развития образования: опыт работы Финансового университета // Управленческие науки в современном мире. - 2015. - Т. 2, № 1. - С. 4-7.
- 2 Кравчук Л.А. Профориентация в вузе: проблема, практика, проекты // Современная социальная психология: теоретические подходы и прикладные исследования. - 2013. - № 4. - С. 21-27.
- 3 Заливанский Б.В., Самохвалова Е.В. Проблемы организации профориентационной работы в университете // Высшее образование в России. - 2014. - № 7. - С. 64-70.
- 4 Балакина А.П. Профориентация в системе управления развитием человеческих ресурсов // Экономика и управление. - 2011. - № 12. - С. 3-6.
- 5 Прохоров А.В. Университет как субъект профориентационной работы со школьниками // Вестник Тамбовского университета. Серия: Гуманитарные науки. - 2020. - Т. 25, № 187. - С. 15-20.

6 Разумова М.В. Профориентация в России: становление, проблемы, перспективы // Профессиональное образование и общество. - 2014. - № 3 (11). - С. 49-57.

7 Печерская С.Ю., Фомичев Р.С. Профессиональные пробы как фактор личностного и профессионального самоопределения обучающихся // Профессиональное образование в России и за рубежом. - 2019. - № 1 (33). - С. 89-94.

8 Толстогузов С.Н. Опыт профориентационной работы за рубежом // Образование и наука. - 2015. - № 1. - С. 151-165.

9 Жаворонкова О.Р., Буренина Н.Б. Профориентация как инструмент сохранения баланса между рынками труда и образовательных услуг // Ученые записки Крымского инженерно-педагогического университета. - 2021. - № 2. - С. 89-94.

10 Троешестова Д.А., Васильева О.В. Система профессиональной ориентации учащихся, привлечения и сопровождения талантливой молодежи в университете // Высшее образование в России. - 2017. - № 7 (214). - С. 125-131.

11 Прохоров А.В. Детский университет как инструмент ранней профориентации // Вестник Тамбовского университета. Серия: Общественные науки. - 2018. - Т. 4, № 13. - С. 25-30.

12 Спирина Н.А., Маковкина С.А. Геймификация как инструмент профориентации школьников // Alma Mater (Вестник высшей школы). - 2020. - № 12. - С. 22-27.

13 Белоусова А.К. Профессиональные пробы как форма профессионального самоопределения учащихся школ // Научно-методический журнал Поиск. - 2017. - № 1 (57). - С. 67-71.

14 Стромов В.Ю., Сысоев П.В., Завьялов В.В. Привлечение талантливой молодежи к обучению в аспирантуре в классическом вузе // Вестник Тамбовского университета. Серия: Гуманитарные науки. - 2020. - Т. 25, № 189. - С. 7-14.

ФИЗИКА, МАТЕМАТИКА, ИНФОРМАТИКА ПӘНДЕРІНЕН ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІН ДАМУ ТУРАСЫ

КАКЕША М.

мұғалім, математика пәні, ЖББОМ №11, Екібастұз қ.

МАТЕЙ Х.

мұғалім, физика пәні, ЖББОМ №21, Екібастұз қ.

ХУАНҚЫЗЫ А.

мұғалім, информатика пәні, ЖББОМ №11, Екібастұз қ.

Бұл мақалада оқушылардың физика, математика және информатика пәндеріне деген қызығушылығын тудыру сабақтың тиімділігін арттыру және оқушылардың шығармашылық белсенділігін дамыту жолдарының бірі - сабақ барысында тақырыпқа қатысты тарихи мәліметтер енгізумен бірге қызықты және практикалық бағыттағы тапсырмаларды тиімді қолдана білу болып табылатындығы туралы айтылады.

Оқу пәндерін оқытудың негізгі мақсаты-арнайы педогогикалық әдістерді мақсатты, жүйелі түрде пайдаланып оқушылардың интеллектін, шығармашылық ойлауын, ғылыми көзқарасы мен белсенділігін дамыту, өз бетімен білім алу дағдыларын қалыптастыру болып табылады.

Математикалық модельдерді құру, физикалық процестерді, абстрактілі ұғымдарды оңай, әрі жеңіл түсініп, сезініп білетін болса, информатика пәнінен ақпаратты іздеу, жинау, сақтау, түрлендіру, жеткізу және пайдалану өздігінен білім алу, білім, іскерлік, практикалық дағдылары қалыптасады.

Қазіргі таңда оқушының өзін-өзі дамытуға, алған теориялық білімдерін өмірмен байланыстыруға, оны қолдана білуге бағытталған жұмыстарға көңіл бөлінуде. Халықаралық PISA, TIMSS зерттеулерінің тапсырмалары да практикалық мазмұндығы есептерді шешуге негізделген. 2022-2023 оқу жылында жалпы орта білім беретін оқу ұйымдарында оқу процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері туралы әдістемелік нұсқау хатында, пәнге деген қызығушылықты арттыру мақсаттарының бірі білім алушылардың жобалық іс-әрекеттерін дамыту жұмыстарын жүргізу болып табылады. Жобалау технологияларын қолдану пән бойынша оқу сапасын көтеріп қана қоймайды, пәнаралық байланысты жүзеге асырады және оқу пәнін игерудің тиімділігін арттырады делінген болатын. [5]

Оқу танымдық қызметі барысында оқушылар қажетті көлемдегі білімді игеріп қана қоймастан, танымдық қабілеті мен шығармашылық ойлауы да дамытылады.

Осы мақсатта өзімнің сабақ үстінде, қосымша сабақтарда қолданатын қызықты және практикалық есептерді ұсынамын. Оқушыларға практикалық маңызы бар тапсырмаларды беру олардың шығармашылық ойлауын, танымдық, ақыл-ой белсенділігін арттырады. Теорияны практикамен ұштастыруға жол ашады жәнede оқушылардың есінде ұзақ сақталады.

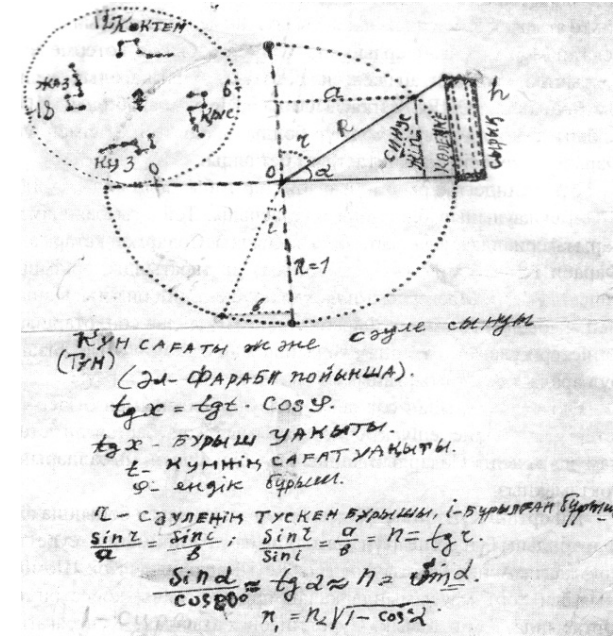
Жалпы оқушылардың тиянақты білім алуын мақсат ете отырып оларды өз бетінше білімдерін толықтыру, жаңа білімді алу тәсілдерін үйрену, алған білімдерін теориялық және практикалық мәселелерді шешуде саналы түрде қолдана білу сияқты ақыл-ой белсенділігін дамыту қажет. Оқушылардың қарапайым білім қоры оны күрделі ғылым салаларын оқып үйренуге жетелейді.

Практикалық тапсырмаларды орындау барысында көбінесе байқап көру, іздену, шығармашылық үрдіспен жүріледі. Кез келген тапсырманы орындау оқушыдан үлкен еңбекті, табандылығын, төзімділігін, өзіне сенімділігін талап етеді.

Дарынды оқушылардың математикалық білімінің даму дәрежесі есеп шығаруда анық байқалады. Есептерді шығарған кезде оқушылар есептердің ұтымды әдістерін тауып, неғұрлым тиімді жақтарын анықтаудың маңызы ерекше зор екенін біледі.

Осы мақсатта өзімнің сабақ үстінде, қосымша сабақтарда қолданатын қызықты және практикалық есептерді ұсынамын.

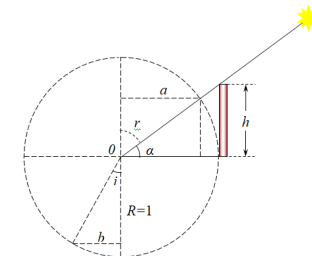
Сабақты оқу мен оқытудағы жаңа әдіс тәсілдерді қолданып өткізген тиімді болады. 8-сыныпта: Тік бұрыштыүшбұрыштың сүйір бұрыштарының синусы, косинусы, тангенсі және котангенсі ұғымын қалыптастыруда оқушыларға үй тапсырмасына Әл-Фарабидің күн сағатын (1-суретті қараңыз) біліп келу тапсырмасы беріледі. [1]

Сурет 1 – Әл-Фарабидің күн сағаты

Мұнда шеңбер сыртына қойылған жанама сырықтың шеңбер өрісіне (радиус) қатысы зыл(көлеңке)-тангенс.

Шеңбердің өрісі(радиусы) R , сырық ұзындығы h болса $\frac{h}{R} = \tan \alpha$, α - көлеңке бұрышы. Күн сағаты (2-суретті және 1-кестені қараңыз)

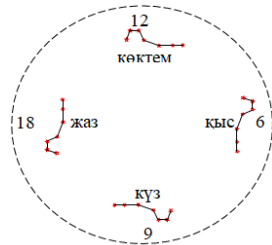

Сурет 2 – Күн сағаты

Кесте 1 – КҮН САФАТЫ ЖӘНЕ СӘУЛЕ СЫНУЫ

$tgx = tgt \cdot \cos \varphi$	$\varphi \div$ ендік бұрыш
$tgx \div$ бұрыш уақыты	$r \div$ сәуленің түскен бұрышы
$t \div$ күннің сағат уақыты	$i \div$ сәуленің бұрылған бұрышы
$\frac{\sin r}{a} = \frac{\sin i}{b}$ $\frac{\sin r}{\sin i} = \frac{a}{b} = n = tgr$	$=> n_1 = n_2 \sqrt{1 - \cos^2 \alpha}$

$R = 1$ десек $h = g \alpha =$ көлеңке, шеңбер ішінде оған сәйкес ішкі сызық жіп-синус. Көлеңкенің ең қысқарған немесе жоғалған кезі тал түс болады. Көлеңкенің бағыты және ұзындығы бойынша сағат уақытын айырады (3-суретті қараңыз).-

Сурет 3

9-сынып: Шеңбердің ұзындығы және доғасы тақырыбында практикалық жұмыс ретінде әр оқушы өзіне тақия тігу (моделін жасау) тапсырылады.

Қазақ киімдерінің ішіндегі ең көріктісінің бірі-әшекейленіп тігілген тақия болып табылады. Тақиялар ерлер және әйелдер тақиясы болып бөлінеді. Әр оқушы өзіне тақия моделін жасау керек.

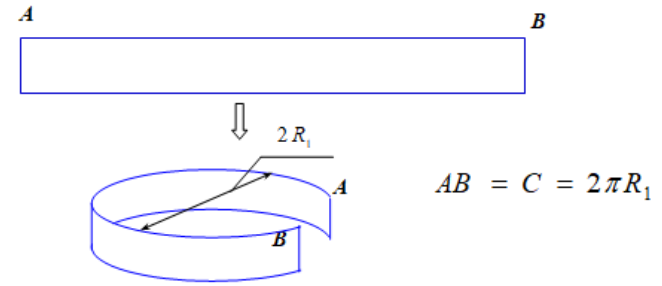
Бұл тапсырманы орындау барысында тақия жиегінің ұзындығы мен төбесінің шеңберінің ұзындығы дәл келу керек. Тапсырманы орындау алгоритімін оқушылар өздері құрастырады.

1. Әркім өз басының айналымының ұзындығын сантиметрлік таспа көмегімен өлшейді. Бұл шеңбер ұзындығы C .

Тақия формасы дөңгелек болғандықтан, дөңгелек сызбасын дәл орындау үшін оның радиусы қажет.

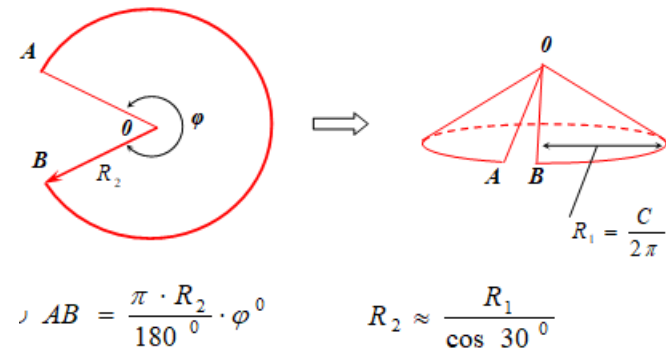
$C = 2\pi R$ формуласынан $R = \frac{C}{2\pi}$ табылады.
2. Тақия төбесін жасау керек. Ол үшін сектор қию керек. Центірлік бұрыштың шамасын φ өлшеп, сәйкес келетін шеңбер доғасының ұзындығын (4-суретті қараңыз)

$L = \frac{\pi R}{180^\circ} \varphi$ [2] формуласымен есептей алады. Соңында қорытынды жасайды.

Сурет 4

Оқушылардың дүниетанымының дамуына әр пән өз үлесін қосып отырады (5-суретті қараңыз).

Сурет 5

Оқушының әрбір басқан қадамына көңіл бөліп бақылап отырған жөн. Сонда оқушы өз мүмкіндігіне сеніп, қызығушылығы артады. Кейбір жеке есептерді шығару барысында кітаппен жұмыс істеуге, шығарылған есептерді оқып түсінуге, соған ұқсас есептерді тауып шығара білуге көмектеседі. Есептердің шығарылуына нұсқау беріп, өз бетімен орындауына мүмкіндік береді. Шығармашылық есептерді шығару барысында оқушылар есептің қарапайым моделін жасауға, есептердің мәліметтерін синтездеуді және оларды математикалық сөйлем түрінде өрнектеуге, алынған нәтижелерді нақтылауға, сонымен қатар өздігімен әр түрлі есептер құрастырып шығармашылықпен жұмыс жасауға төселеді.

Оқытудың түпкілікті нәтижесі – өз ойын дәлелдей алатын, жан – жақты білімді, білімін жүзеге асыра алатын, қалыптасқан өзіндік азаматтық көзқарасы бар іскер, ақылды, адамгершілігі мол тұлғаны тәрбиелеп қалыптастыру.

Қорытындылай келе, оқушылардың шығармашылық ойлауын, ақыл-ой белсенділігін дамыту - оларды өздігімен танып, ізденіп, іс-әрекет жасайтын, өз бетімен білім алып, дами алатын жеке тұлға болып қалыптасуына оң әсерін тигізетін басты факторлардың бірі болып табылады.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Ақжан әл-Машани. Ай айалдамалары. Алматы. Алатау. 2009.
- 2 Абдрашитов Б.М. Учитесь мыслить нестандартно. Москва. Просвещение, 1996.
- 3 Бекбоев И, Абдиев А. Геометрия 8,9 -сынып. Алматы. Мектеп. 2019
- 4 Нұрқанат Көбенкүлұлы. Математикалық ойашар. Алматы. Полиграфкомбинаты. 2009.
- 5 «2022-2023 оқу жылында Қазақстан Республикасының орта білім беру ұйымдарында оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері туралы». Әдістемелік нұсқау хат. – Нұр-Сұлтан: БІ.Алтынсарин атындағы ҰБА, 2022. 163-бет

ОРЫС ТІЛІ САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ СӨЗДІК ҚОРЫН БАЙЫТУ ТӘСІЛДЕРІ

КАНАКАЕВА А. А.

орыс тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі, Майқоңыр жалпы орта білім беру мектебі, Ертіс ауданы, Павлодар обл.

Біздің уақыт - өзгеріс уақыты. Оқушылардың шығармашылықпен дамуы өте маңызды, өйткені қоғамдағы әлеуметтік - экономикалық өзгерістер жаңа өмірлік мәселелерді тиімді және өз бетімен шеше алатын шығармашылық Белсенді тұлғаны қалыптастыру қажеттілігін талап етеді. Бұл үшін оқу процесін дұрыс ұйымдастыру қажет.

Қазіргі қоғам дамуындағы ең басты факторлардың бірі – оқушыға жүйелі, жан-жақты білім беру мен тұлғаны қалыптастыру. Мектепте тек білім беріп қоймай, бойына адами құндылықтар дарыған ұрпақ тәрбиелеуіміз керек. Оқу орыс тілінде жүретін мектептерде оқушыға өз ойын басқа біреуге жеткізе алу үшін коммуникативтік дағды мен білік игертіліп, тіл үйретіледі. Мұғалім өзі жаңа технологияны жете меңгермей, оқушыға тілді үйрете алмайды. Қазіргі мектептерде сабақ жаңа технологияны іске асыру арқылы, оның элементтерін орыс тілді үйретуде дұрыс қолдану арқылы жүзеге асады.[1,65б] Мұғалімнің шеберлігі оқушыны түсінуден, онымен рухани қарым - қатынаста болудан тұрады. Қазақ мектептерінде орыс тілін оқытудың: - практикалық мақсаты – оқушылардың сөздік қорын байыту, орысша ауызекі дұрыс сөйлеуге, сауатты жазуға үйрету, бір - бірімен сөйлесуге, оқығанын, көргенін, естігенін қысқаша әңгімелеп беруге жаттықтыру; - Білімділік мақсаты – орыс тілін пән ретінде оқыту арқылы оқушыларға орыс халқының тұрмысы, мәдениеті, тілі туралы мағлұматтар беру; - Тәрбиелік мақсаты – орыс тілімен танысу арқылы оқушыларды азаматтық, адамгершілік рухта тәрбиелеуге мүмкіндік туғызу. Орыс тілді үйрену арқылы оқушылар орысша ауызекі сөзге түсініп, өздері орыс тілінде көріп-білгенін, оны айтып, жаза алатын дәрежеге жетеді. Сабақ – мектептегі оқу-тәрбие жұмысының негізгі формасы. Оны шеберлікпен ұйымдастыру арқылы ғана табысқа жетуге болады. Шәкірттердің бойына терең біліммен қатар, жоғары адамгершілік қасиеттерді қалыптастыру – мұғалімнің міндеті. Әрбір ұстаз оқушылардың қызығушылығын арттыру мақсатында сабақты техникалық құрал-жабдықтармен, көрнекілікпен күрделендіру керек. Мен алдыма қойған мақсатым

– балалардың сөздік қорын байыту, логикалық ойлау қабілеттерін жетілдіру, нәтижесінде білген-үйренгенін өзінің күнделікті өмірінде пайдалануға дағдыландыру. Жоғары динамикалық қоғамдық даму барысы мен кең хабарлы ағында оқушылардың белсенділігін арттыру және олардың өмірдегі келелі мәселелерді шеше білуге, өзіне қызмет етуді үйрету – өзекті мәселелердің бірі. Оқушылардың өз бетімен оқу жұмыстары – оқу-тәрбие барысында жоғары нәтиже беретін амал. Оқушылардың зерттеу қызметі жеке тұлға сапасы мен даму қабілетін арттырудың бірден-бір жолы деп саналады. Жобалау технологиясының ерекшелігі – оқу құралының орнына көптеген зерттеу материалдары қолданылады. Жобалық оқыту – оқушылардың өзіндік шығармашылық қызметі. Бұл - жобаны іске асыру, орындау барысы, ақпарат іздеу, жинаған материал бойынша қорытындылау, талдау. Жобалық оқытудың мақсаты – оқушылардың мектеп қабырғасында іскерлік қабілеттерін арттыру. Жоба жұмысы оқушылардан шығармашылықты қажет етеді. Бұл жұмыс түрін сыныпта жеке оқушы, жұп немесе топ болып өткізуге болады. Мен сабақтарымда көбіне топ жұмыстарын ұйымдастырамын, өйткені топпен жұмыс балаларды интеллектуалдық, шығармашылық, коммуникативтік істерге жетелейді. Мұғалімнің жалпы және нақты тапсырмалары бойынша жұмыс істейтін әртүрлі шағын топтардың жұмыс істеуін көздейтін сабақта оқу-танымдық іс-әрекетті ұйымдастыру формасы жетіледі. Топтық жұмыс кезінде орыс тілі мен әдебиеті сабақтарында тапсырманың барлық дерлік түрлері дамиды. Оқушылардың коммуникативті дағдылары топтың қарым-қатынасында да, топтар арасындағы диалогта да жүреді. Әр топтың жұмысының тиімділігі диалог режимінде екі негізгі функцияны қаншалықты жүзеге асыруға байланысты. [2, 35б.] Оқу міндеттерін шешу және бірлескен жұмыс барысында топ мүшелеріне қолдау көрсетіліп отыру керек. Мұнда топтың эмоционалды климаты және топ мүшелерінің бір - бірін қолдауға деген ұмтылысы мен мүмкіндігі өте маңызды. Сондықтан мұғалім топтың құрамына мұқият назар аударуы керек. Жобалау оқыту технологиясы – проблемалық оқытудың идеясын дамыту, қарым-қатынас, сөйлеу барысында оқушылардың белсенділігін арттыру, өз бетімен атқаратын жұмысын жете білу, жоғарылату болып табылады. Жобамен жұмыс істеген кезде балалар ақпарат жинайды, әр түрлі ғылыми және әдеби зерттеулерден мәлімет қолданады. Жобаны қорғау кезінде фильм, слайд пайдаланады. Орыс тілінде оқылатын мектептерде оқушылардың сөйлеу тілін дамыту айтылым мен жазылым арқылы

екі бағытта іс жүзіне асырыла алады. Басқа ұлт өкілдеріне орыс тілін үйретуде ауызша айтылым арқылы тіл дамыту жұмыстары басымырақ Ауызекі сөйлеумен қатар, сауатты жаза білуге дағдыландырудың маңызы күннен-күнге артуда. Балалар өз ойын жазбаша да, сауатты, көркем тілде жеткізе білулері қажет. Ал бұл нәтижеге жетуде жазбаша тіл дамыту жұмыстары жүргізілуі керек деп ойлаймын. Бұл сөздердің дыбысталуы бойынша жұмыс, еркін, тұрақты сөз тіркестерімен жұмыс, өйлем бойынша жұмыс, тіл мәдениеті бойынша жұмыс стилистика бойынша жұмыс, ауызекі сөйлеу бойынша жұмыс. Оқушы өз ойын орысша дұрыс жеткізу үшін сөздерді бір-бірімен байланыстырып, сөйлемдегі сөздердің орын тәртібімен сөйлем жасау жолдарын жақсы меңгеру керек. Мұғалім үшін басты міндет – оқушының қызығушылығын арттыру, оның дамуына жағдай туғызу, сөйлеу қабілетін дамыту. Мәтінмен жұмыс кезінде қарамен жазылған сөздердің қосымшалары категорияларын анықта; синоним, омоним, антоним сөздерді тап; негізгі, туынды сөздерді теріп жаз; жаңа тақырыпқа байланысты сөздерді тап; жай сөйлемдерден құрмалас сөйлем құра; құрмалас сөйлемдерден жай сөйлем құра; мәтіннің енгізгі ойын айт; асты сызылған сөздермен сөйлем құра; белгіленген сөйлемді талда; сөзді сөзге, сөз тіркесіне алмастыр; белгілі бір сөз таптарына мысалдар жаз, т.б. тапсырмалар орындауға болады. Орыс тілі пәнін оқыту әдістері мен тәсілдерін анықтау - оны міндетті тіл дәрежесіне көтеруді, оқушының ой-өрісі мен танымдық қабілетін жетілдіруді көздейді. «Қай тілдің де болмасын механизмін үйрену үшін мынадай екі жағдайды білу қажет: бірі – сол тілдің жүйесі қалай құрылған, екіншісі – оны практикалық жағынан қалай меңгеру керек. Демек, орыс тілінің құрылысын және оны практикалық жағынан меңгеру процессінде бірте-бірте коммуникативтік тәсілді ұйымдастыру тиімді» деген пікір бар. Қазіргі білім жүйесінің негізгі міндеті – адамның ішкі жан дүниесінің адамгершілік қасиеттерінің, жеке басының қалыптасуына бағыттау, соған негіздеу. Мектептерде оқыту жолында әр түрлі технологияларды қолдану - заман талабы. Бұл – В.П.Беспалько, М.В.Клариндердің бағдарлы оқытуы, А.С. Выготскийдің дамыта оқытуы, В.Р.Шаталовтың тірек сигналдары, М.М.Жанпейісованың модульдік оқытуы, К.О.Өмірбаеваның деңгейлік оқыту әдісі, Ш.А. Амонашвили, Е.Б.Бондаревскаяның жеке бағдарлы оқытуы. Әрбір педагогикалық технология өзіндік әдіс-тәсілдермен ерекшеленеді. Орыс тілін меңгертуде қолданылатын тиімді әдістердің бірі – деңгейлік оқыту. Өз

тәжірибемде деңгейлеп оқыту технологиясының элементтерін қолданып жүремін. Оқыту барысында оқушылардың ойлау, сөйлеу қабілеттері дамиды. [3,42б.] Пәнге деген қызығушылығын арттырып, топпен жұмыс істеу дағдысын қалыптастырамыз. Оқушының төменгі деңгейден жоғары деңгейге ұмтылысы білім сапасының жоғарылауына ықпал етеді. әр сатыға көтерілген сайын олардың оқуға деген ынтасы, белсенділігі артып, дамып отырады. Өз бетінше, шығармашылық жұмыс істеуге үйренеді. Сабақта түрлі ойындар, диалог және рольдік ойындарды жиі қолдану арқылы білім сапасын жақсартуға, бірін-бірі түсініп, орыс тілінде ауызекі сөйлесе алуға үйретуге болатынына көзім жетті. Қазақ тілді мектептерде оқытылатын орыс тіл сол тілде сөйлейтін ұлттың басты құндылықтарының бірі екені ескерілу, пән бойынша берілетін білім мазмұны бүгінгі қоғамдық әлеуметтік сұранымдарға сай болу керек. Балаларға лексика-грамматикалық минимумды меңгерту мен сөйлеу әрекетінің төрт түрі (тыңдалым, оқылым, жазылым, сөйлесім) модульдік жүйе бойынша жүзеге асады. Әр модульде лексикалық тапсырмалар, грамматикалық тапсырмалар, тақырып бойынша мәтін, мәтін бойынша лексика-грамматикалық жұмыс түрлері, әр тақырып бойынша нәтижені тексеру үшін тест тапсырмалары, танымдық сұрақтар пайдаланылады. Қазіргі таңда орыс тілді оқытуда жаңа технологияларды сабақта жан-жақты қолдану – жаңаша оқытудың тиімді жолдарының бірі. Осындай жаңа жолдардың біріне заман талабына сай сабақта компьютермен тіл үйретуді жатқызуға болады. Компьютерді қолдану барысында мұғалім оқушының тіл үйренуге деген қызығушылығын арттырады, ізденіс және шығармашылық тұрғысынан жұмыс істеуге жетелейді. Мұғалім мұндай сабақ кезінде жай ғана бақылаушы болады. Балаларды орысша сөйлеуге, өз ойын басқаға түсіндіре алуға, біреудің сөйлеген сөзін түсіне алатын дәрежеге жеткізу үшін пайдаланылатын жұмыс түрлерінің бірі – ойын. Интеллектуалдық, грамматикалық және дидактикалық ойындақ сабақтың тиімділігін, сапасын арттырумен бірге оқушының оқу белсенділігін, шығармашылық ойлау қабілетін дамытады. Ойын – оқушы әрекетінің негізгі түрі. Ойын арқылы ол қоғамдық тәжірибені меңгереді, өзінің психологиялық ерекшеліктерін қалыптастырады. Жаңа сөздерді қайталау, бекіту мақсатында қолданылатын ойын жаттығулар мен олардың әр түрлі тақырыптық нұсқалары оқушылардың сөздік қорын ғана арттырып қоймайды, сөзді жандандыра түседі.

Жаңа сабақты түсіндіргенде де, өткенді қайталау кезінде де, сабақты пысықтау-қорытындылау кезеңінде де ойын элементін қолданамын. Жастар арасында бой алдырған жағымсыз қасиеттер мен сүренсіз іс-қылқтардың етек жаюы – халықтық тәрбиеден қол үзіп қалғанымыздың салдары екенін жақсы білеміз. Ұрпақтардың ұлттық сана-сезімін тәрбиелеп, ұлттық дүниетанымын байыту - оқу пәндерін оқытудың негізгі міндеттері. Өмір мен қоғам жас ұрпақты өз халқын, елін, жерін, әдеби - мәдени мұраларын сүйеге, отаншылдыққа тәрбиелеу, халқымыздың салт-дәстүрлерін, даналығын, тұрмыс-тіршілігін таныту керек. К.Ушинский : «Халықтық тәрбиенің тәжірибелерінен тыс жерде педагогика да жоқ, педагог та жоқ» деген еді. Этнопедагогиканың озық дәстүрлерін пайдалана отырып, оқушылардың бойында адамгершілік қасиеттерін қалыптастыру жұмысын жүзеге асыруда - орыс тілі сабағының орны өзгеше. Өз тәжірибемде орыс тілін өзге ұлт өкілдеріне оқыту барысында этнопедагогика элементтерін жүйелі түрде пайдаланамын. [3, 56б.] Тыйым сөздер - халықтың тәлім-тәрбие, үлгі-өнеге, ақыл - кеңес берудегі тәрбие құралдарының бірі. Тыйым сөздер балаларды жаман әдет, жат пиғыл, ерсі қимыл, әдепсіз істерден сақтандырады. «Малды теппе», «Ақты төкпе», «Табалдырықты баспа», «Үлкеннің сөзін бөлме» «Құстың ұясын бұзба», «Аққуды атпа», «Бұлақтың көзін бітеме», «Құмырқаның илеуін бұзба» сияқты сөздер арқылы ата-бабаларымыз жас баланың санасына қоршаған орта, табиғатқа деген ізгі сезімдерді ұялатқан. Жас кезінен жүрегінен орын алған мұндай мейірімділік сезімдер баланың өмір бойына сақталады. Жұмыстың құндылығы оны орыс тілі мен әдебиетінің жеке сабақтарын әзірлеуде, сондай-ақ сөздік мұғалімнің жұмыс жүйесі мен оқыту әдістемесін құруда болып табылады. Сонымен қатар, сипатталған тәсілдерді педагогикалық практикаға енгізу оқушыларға білім берудің әдісін жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Леонов С.А. Развитие устной речи учащихся на уроках литературы. Москва, 1998. – 210 с.
2. Качурин М.Г. Организация исследовательской деятельности учащихся на уроках литературы. Москва, 1982. – 260 с.
3. Мұхамбетжанова С.Т., Жартынова Ж.Ә. Интерактивті жабдықтармен жұмыс жасаудың әдіс-тәсілдері. Алматы, 2008. – 164б.

THE EFFECTIVENESS OF THE PROGRAM OF PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF CAREER SELF- DETERMINATION OF STUDENTS IN DUAL TRAINING

KARABEKOVA A. A.

Master student, Toraighyrov university, Pavlodar

PIGOVAEVA N. Y.

Doctor of Philosophy, Associate Professor, Toraighyrov university, Pavlodar

Career self-determination is an important factor in the formation of a successful career, as it helps a person to determine their abilities, interests, values and expectations, as well as to develop strategies for the realization of their career goals. When a person has well defined himself and his goals, he can better understand what roles and responsibilities will correspond to his abilities and interests, and what resources and efforts need to be invested in order to achieve success. Also, career self-determination can help a person better adapt to changes in the labor market and solve issues related to his career faster [1, p. 67].

The formation of career self-determination includes several stages described below:

- research of personality and professional interests - this stage includes the analysis of personal qualities, talents, skills and professional interests. An individual can use various methods to explore their interests, for example, passing tests and questionnaires, attending events related to a potential profession, etc.

- study of professional opportunities - this stage includes the study of various career opportunities and the choice of a professional field that best suits the interests and needs of the individual. This may include studying the requirements for the profession, its prospects and the required skills.

- determination of career goals - at this stage, an individual determines his career goals based on the analysis of his personal qualities and professional interests. Goals should be specific, measurable, achievable, relevant and timely.

- career planning - includes the development of an action plan to achieve career goals. The plan may include identifying the necessary skills and education, selecting suitable professional opportunities, and setting metrics to track progress.

- implementation of the plan - at this stage, the individual begins to work on his career by implementing the steps defined in the action plan.

- evaluation and adjustment - this stage includes evaluation of results and adjustment of the career plan in accordance with changing circumstances [2, p. 83].

Dual training is of great importance for the formation of career self-determination, as students undergoing such training can balance their academic knowledge and practical skills, which will help them decide on a profession and choose a career path.

In addition, students who undergo dual training can get real work experience, which gives them the opportunity to better understand what skills and knowledge are needed to work in a particular field, as well as what prospects they have in the future [3, p. 304].

Dual training also helps students to establish connections in the professional community, which can be useful for their career growth and getting a job in the future.

According to the research of Korchagina E.A., Lipatova L.V., Timofeeva I.Yu. and Barabanova E.Yu., dual training has a positive effect on the formation of students' career self-determination, due to the presence of a practical component of training and the opportunity to try their hand in practice. However, the author also found that the success of the formation of students' career self-determination depends on their motivation and personal characteristics, as well as on the interaction of the university with employers.

In the process of organizing the experiment, it was supposed to solve the following tasks:

- to study the initial state of formation of career self-determination of students in the dual training system;

- to develop a program of psychological and pedagogical support for career self-determination of students;

- to check the effectiveness of the program of psychological and pedagogical support of career self-determination.

The following methods were used to determine career self-determination:

- methodology of "studying the factors of attractiveness of the profession" (methodology of V. A. Yadov, modification by N.V. Kuzmina, A.A. Reana);

- motivation of professional activity (K. Zamfir's methodology modified by A. A. Rean);

- scale of diagnostics of personal maturity.

In the methodology of "studying the factors of attractiveness of the profession", the subjects are invited to highlight aspects related to

their attitude to the chosen profession. Column “A” lists the factors they consider “attractive”, and column “B” lists “unattractive”. The subjects identified only what is of real importance in assessing the profession [4, p. 244]. The sample size in the ascertaining group is $N = 25$. The coefficient of significance of each factor was calculated.

Students noted the factor “Work corresponds to abilities” as significant. No less significant are the factors “The possibility of self-improvement”, “The opportunity to achieve social recognition, respect”. Students are not attracted to the “Small salary” factor in their work. A contradictory assessment was shown by the factors “Work requires a creative approach”, “a small working day”, for some it is significant positively (attracts in the profession), and for others — negatively (respectively, it does not attract).

In the methodology of motivation of professional activity K. Zamfir, modified by A.A. Rean, the needs and motives of students were determined, which are important for choosing a profession and successful professional activity [5, p. 66].

After calculating the results, the following indicators were calculated: internal motivation, external positive motivation, external negative motivation.

According to the results of the experiment, 18 students (72%) have intrinsic motivation in activity, that is, the activity itself is important to them and they strive to improve their skills and achieve goals. 4 students (16%) have external positive motivation as the main one, they are focused on material remuneration, career advancement, recognition of the team and prestige.

3 students (12%) have negative external motivation, which means that their actions are motivated by fear of punishment, criticism and condemnation from the administration. Thus, the study of the type of motivation among students showed that they are focused on internal motivation.

The satisfaction of students with their chosen profession is the higher, the more optimal their motivational complex is: a high weight of internal and external positive motivation and a low weight of external negative motivation. Thus, 22 students (88%) have a high optimal motivational complex. 3 students (12%) have a low motivational complex.

A program of psychological and pedagogical support of career self-determination of students in the dual system of education was developed. The purpose of the program of psychological and pedagogical support of students’ career self-determination is to help students realize their

professional interests and goals, develop career development plans and learn how to make effective decisions related to the choice of a future profession.

The main objectives of the program:

- to help students identify their personal characteristics, interests, values and needs for professional development;
- to provide information support to students in matters of career path;
- to develop students’ skills of introspection, planning and decision-making in the process of career self-determination;
- to support students’ motivation to achieve their career goals and help them overcome difficulties and obstacles along the way;
- to provide psychological support to students in the process of dual training and job search.

The content of the program includes the following components:

- individual consultations of a psychologist or a career consultant for students;
- organization of group classes on the development of skills of career self-determination and career path planning;
- conducting trainings on managing your emotions, stress resistance and increasing self-confidence;
- organization of curatorial support for students at different stages of their studies;
- provision of information resources and materials on career development issues.

The conditions of dual training were studied. Dual training is an effective method for the development of career self-determination, as it allows students to gain both theoretical knowledge and practical work experience in a professional environment. However, for the effective development of career self-determination in the process of dual training, it is necessary to take into account the following conditions:

1. A clear definition of the goals and objectives of dual education aimed at developing students’ career self-determination.
2. Choosing the optimal form and content of training that would take into account the individual needs and characteristics of students, and provide an opportunity to realize their career goals.
3. Organization of systematic work with students in the framework of dual training on career development, aimed at strengthening their motivation and confidence in their professional abilities.

4. Providing students with the opportunity to regularly practice their professional skills in a real work environment so that they can assess their capabilities and develop their career goals.

5. Creating favorable conditions for students to communicate with specialists in their professional field, so that students can receive feedback from people who have experience in their future profession.

6. Regular analysis and evaluation of the results of dual training related to the career self-determination of students in order to determine the effectiveness and the need for further adjustment of the training program.

According to the research results, the developed program of psychological and pedagogical support of students' career self-determination is effective in achieving its goals. Its main advantage is an individual approach to each student and taking into account his individual needs and characteristics.

Students participating in the program have a better understanding of their personal characteristics, interests and values, which allows them to make a more informed choice of profession.

In addition, participation in the program of psychological and pedagogical support allowed students to develop more realistic career development plans, assess their capabilities and limitations, as well as learn how to effectively manage their emotions and stress.

REFERENCES

1 Матюшкина Е. В. Карьерное самоопределение и профессиональное развитие молодежи в Казахстане / Е. В. Матюшкина // Социология и общество. - №4. – 2018. С. 65-77.

2 Жуина Д. В. Особенности формирования карьерного образа студентов педагогического вуза / Д. В. Жуина // Современные проблемы науки и образования. № 5. -2014. С. 82–85.

3 Тюрина Г. А. Внедрение дуального обучения в систему непрерывного профессионального образования / Г. А. Тюрина, Б // материалы II Международной научно-практической конференции / ФГАОУ ВО «Рос. гос. проф.-пед. ун-т» – Екатеринбург, 2019. С. 303–306.

4 Бордовская Н. В., Реан А. А. Педагогика : Учебник для вузов - СПб: Питер, 2000. - 304 с.

5 Миронова Е.Е. Сборник психологических тестов. Часть III: Пособие / Сост. Е.Е. Миронова – Мн.: Женский институт ЭНВИЛА, 2006. – 120 с.

ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫН ТИІМДІ ПАЙДАЛАНУДЫҢ МАҢЫЗДЫ ЖОЛДАРЫ

КОЖАХМЕТОВА Л. Ж.
химия және биология пәндерінің мұғалімі,
Үштерек ауылының орта мектебі, Ақсу к.

Стратегиялық проблемалар жөніндегі мамандар қашықтан оқыту формасын

21 ғасырдың білім беру жүйесі деп атап жүр. Бұл күні оған үлкен мән беріліп отыр. Бұрын технологияларға бағытталған қоғамдық прогрестің нәтижелерінің бүгінде ақпараттық аймақта орталықтандырылып жатқаны қашықтан оқытудың маңыздылығын арттырды. Информатика дәуірі басталды. Қашықтан оқыту жүйесі әлеуметтік жағдайына (оқушыға, студентке, мұғалімге, азаматтар мен әскерилерге, жұмыссыздарға) қарамастан және еліміз бен шет елдің кез-келген ауданында тұрса да адамның білім және ақпарат алу құқығын қамтамасыз етеді. Жоғарыда айтылған факторларға сүйеніп айтқанда, мамандарды дайындау мен олардың жоғары біліктілік деңгейін ұстап тұруда қашықтан оқыту 21 ғасырдағы ең әсерлі жүйе болып табылады.

Зерттелетін проблеманың мәнісі мынада:

- Қашықтан оқытудың нормативтік – құқықтық негіздері қабылданбаған және жасалмаған;

- Қашықтан оқыту терминін кез-келген білім беру формасына (күндізгі оқудан басқа) «тіркей» салу әдеті бар;

- Бұл ұғымның педагогикалық мазмұны ешкімді толғандырмайды, істің коммерциялық жағы басты орында;

Осы себептен қашықтан оқытуға дәл анықтама беріп, оның теориялық жақтарын әртүрлі деңгейлерден қарастыру керек.

Соңғы кездері педагогикалық әдебиеттерде қашықтан оқытудың педагогикалық проблемаларына көп назар аударылып жүр.

Қашықтан оқыту технологиясы деп нені түсінеміз?

Түрлі мақалаларды салыстыра отырсақ, қашықтан оқыту-бұл әдеттегі күндіз немесе сырттай оқуда көп айырмашылығы мен айртқышылығы бар оқытудың жаңа, арнайы формасы. Ол оқушы мен мұғалімнің, оқушылардың өзара қарым-қатынасының өзгеше формасын, өзгеше оқу құралы мен әдістемені, оқытуды ұйымдастырудың өзгеше түрін ұсынады. Сонымен қатар оның құрамы кез-келген оқыту формасында, кез-келген оқу жүйесінде бар компоненттерден; оқытудың барлық түрінде,

әлеуметтік қажеттілікті өтейтін мақсаттардан; оқу орнының түріне қарай қолданыстағы программаларды қамтитын мазмұннан, әдістемелерден, ұйымдастыру формасынан, оқу құралдарынан тұрады.

Интернеттің ақпараттық ортасының және оның қызметінің мүмкіндіктеріне байланысты, қашықтан білім беруді жүзеге асыру ерекше болады.

Осылайша, бір жағынан қашықтан оқытуды жалпы білім беру арасында (үздіксіз білім беру жүйесінде), оның кейбір жақтарының ерекшеліктерін ескере отырып қарастыру керек. Басқаша жағынан, қашықтан оқуды жүйе және процесс ретінде айыра білу керек.

Қашықтан оқыту-процесс. Қашықтан оқу-жүйе.

Ғылыми жұмыс авторлары қашықтан оқуға тән бірқатар сипаттамаларды бөліп көрсетеді. Қашықтан оқыту курсы оқушы әрекетінің тиінақты және дәл жоспарлауын, ұйымдастырылуын, оқыту мақсаты мен міндетінің айқын қойылуын, оқушы мен оқытушының арасындағы интерактивтілікті қамтамасыз ететін қажетті оқу материалдарының жеткізілуін, оқушы мен оқу материалы арасында кері байланыс болуын талап етеді, топтық оқытуға жағдай жасайды.

Мотивация да кез-келген қашықтан оқыту курсының маңызды бір бөлігі.

Қашықтан оқыту мақсаттары.

Ғылыми жұмыс авторлары қашықтықтан оқытудың мынандай мақсаттарын бөліп көрсетеді:

Қадарларды кәсіби дайындау және қайта даярлау;

Белгілі мамандық бойынша педагогикалық кадрлардың біліктілігін көрсету;

Кейбір жеке оқу пәндерінен оқушыларды экстерн-емтихан тапсыруға дайындау;

Белгілі профиль бойынша оқушыны жоғары оқуға түсуге дайындау;

Мектеп немесе мектептен тыс курс бағдарламасының бөлімін, кейбір жеке пәндер мен тақырыптарды тереңдете оқыту;

Мектепте кейбір жеке пәндер бойынша оқушы біліміндегі, білігіндегі, дағдысындағы жетіспеушіліктерді жою;

Түрлі себептермен мектепке мүлдем немесе белгілі бір уақыт аралығында келе алмайтын оқушыға мектептің базалық курсына оқыту;

Қызығушылығы бойынша қосымша білім алу.

Қашықтан оқыту түрлері

Орындалған талданымдар негізінде қашықтан оқытудың кең тараған түрлері мыналарға негізделген.

Интерактивтік теледидар.

Интерактивті теледидар арқылы жүргізілетін оқытудың артықшылығы, ондағы оқытушыдан әртүрлі қашықтықтағы аудиториямен тікелей бейнелік жанасу мүмкіндігінде. Оның ұтымдылығы сонда, осылай оқытқанда кәдімгі сабақта, әлде қазіргі заманғы педагогикалық технология қолданылған ба, оған қарамастан сабақтың тиражы көбейтіле береді. Мұғалімдер мен оқушылар жаңа білім игерудің, өзіне қажет әдістердің, жаңа ақпараттық технологияның, куәгері немесе қатысушысы боларда, дискуссияға қатысарда, тамаша бір әдістеме немесе лабораториялық жұмыс көрерде осы интерактивтік теледидардың пайдасы зор. Қашықтан оқытудың осы формасы интерактивті және мамандар дайындау мен біліктілігін көтеруде болашағы зор. Алайда, қазіргі уақытта бұл өте қымбат технология болып отыр. Үшінші тәсілде базалық электрондық оқулық ретінде компакт-дискілерді пайдалану ұсынылады. Ол ЖОО-ры мен мектепте білім беруге және мамандардың білімін көтеруге арналған зор дидактикалық мүмкіншіліктерге ие. Компакт-дискілердің артықшылығы мынада; интерактивтік; мультимедиялық; ақпараттың үлкен көлемін қамтиды және осының есебінен қашықтан оқытуды елеулі түрде оңтайландырады.

Қашықтан оқыту моделдері:

Қазіргі уақытта қашықтан оқытудың ашық желісінде қордаланған келесі моделдерді қарастырады:

Бірінші модель- экстернат түрінде оқыту. Қандай да бір себеппен күндізгі оқу орнында оқи алмайтын оқушылар мен студенттерге арналған, мектептің және ЖОО-ның (емтихандық) талабына ыңғайластырылған оқыту.

Екінші модель- бір мектеп немесе университет базасында оқыту. Мұндай бағдарламалар әртүрлі білім аттестаттарын алу үшін пайдаланылады.

Үшінші модель- бірнеше оқу орындарының бірігіп жұмыс істеуіне негізделген оқыту. Жетекші пәндерді (елдің немесе шетелдің кез-келген аумағында) оқытуда бірнеше оқу орнының, сырттай қашықтан оқытудың бағдарламасын бірігіп дайындауына негізделген. Қашықтан оқытудың бағдарламасын дайындағанда осылай бірігіп қызмет ету, оның сапасын арттырады және біршама

арзандатады. Бағдарламаның келешек мақсаты-достас елдердің кез-келген азаматына, өз елінен немесе үйінен алысқа ұзамай – ақ, осы елдердегі мектептер, колледждер мен университеттер базасында кез-келген білім алуына мүмкіндік беру.

Төртінші модель- оқушылар мен студенттер әр бағытта білім алатын, ашық немесе қашықтан оқытуға арнайы құрылған, тәуелсіз білім беру мекемесі. Олар мультимедиялық курстар жасауға маманданады. Осындай ең ірі мекеме Лондондағы Ашық университет болып табылады. Оның базасы негізінде соңғы жылдары Ұлыбританияның ғана емес Достастық елдерінің де көптеген оқушылары мен студенттері қашықтан оқытылып жатыр.

Бесінші модель- тәуелсіз оқыту жүйесімен оқыту. Бұған ұқсас жүйелерде оқыту толығымен теледидардағы бейнежазу немесе радио бағдарлама, сонымен қатар баспа құралдары арқылы жүргізіледі. Қашықтан оқытудың бұндай түрінің мысалына Америка –самоан тележобасын жатқызуға болады.

Қашықтан оқыту артықшылықтары:

Зерттеушілердің айтуынша, қашықтан оқытудың даусыз артықшылықтары мыналар:

Білім беру қызметінің арзандығына қарамай, кешкі немесе сырттай оқу түріне қарағанда әлдеқайда жоғары кәсіби дайындық;

Оқу мерзімін қысқарту;

Қазақстан мен шет ел мектептері мен ЖОО-нда қатар оқу мүмкіндігі;

Студенттердің ЖОО-ның географиялық орнына тәуелсіздігі.

Қашықтан оқыту жүйесінде қолданылатын бағдарламалар мен ақпаратты жеткізу жүйесінің интерактивтік мүмкіндіктері, көптеген дәстүрлі оқу орталарында мүмкін болмайтын кері байланыс орнатады және икемдеп отырады, тұрақты көмек пен сұқбатты қамтамасыз етеді. Қазіргі заманғы компьютерлік телекоммуникация білім және түрлі оқулық ақпарат беруде, дәстүрлі оқу құралдарымен бірдей, ал кейде одан да әсерлі.

Қашықтан оқыту формасының негізгі проблемалары:

Қашықтан оқытудың әсерлі болуы оқушылармен бірге Интернетпен жұмыс істейтін мұғалімге тікелей байланысты. Бұл мұғалім, қазіргі заманғы ақпараттық және педагогикалық технологияны меңгерген, оқушылармен бірге желідегі жаңа оқу-танымдық ортада жұмыс істеуге психологиялық тұрғыдан дайын бесаспап ұстаз болуы керек.

«Қашықтағы» оқушылардың білімін бағалау мен оны ұйымдастыру мәселелері де шешілмеген сұрақ күйінде қалып отыр. Оны шешу үшін оқушылардың білімін бағалайтын нормативтік – құқықтық база жасау керек.

Қашықтан оқыту технологиясы менің іс-тәжірибемде:

Ақпаратты технологияны пайдалана отырып өз тәжірибеммен бөліскім келеді. Мен өз тәжірибемде қашықтан оқыту технологиясын бірнеше түрге бөп көрсеттім.

Қашықтықтан оқытуды ұйымдастыруда әр түрлі технологияларды қолданамын:

Кейс –технологиясы: оқытушы дәстүрлі және қашықтан консультацияларды ұйымдастыру кезінде мәтіндік, аудиовизуальды және мультимедиялық оқу-әдістемелік материалдарды жинау және оларды пайдаланушылардың өз бетінше меңгеруі үшін жіберуге негізделген.

Кейс технологиясы(ағылшынның case-портфель) оқытуда жасалынған әдістемелік материалдармен іске асырылады.

Кейс-технологиясына арналған материал түрлері мыналар:

Әдістемелік нұсқалар.

Қашықтықтан оқытуға арналған кейстердің сапалық қасиеттері: курстың терминдер мен ұғымдарына арналған гипертекстік құрылымы;

Оқулыққа кіріктірілген білімді тексеру жүйесі бар.

Оқулық бетінен Интернет ресурстарына қол жеткізуге болады.

Желілік технология- білім алушы, оқытушылар, әкімшілік арасындағы интерактивті өзара әсері мен оның оқу-әдістемелік құралдармен жабдықталуын қамтамасыз етуде телекоммуникациялық желіні қолдануға негізделген.

Оқытудың желілік- технологиясына жатады:

Интернет желісін пайдалану;

Электрондық поштаны пайдалану;

Қашықтықтан оқыту технологиясы бойынша оқытушының негізгі міндеті білім алушының келесі түрдегі орындалатын өз бетінше жұмысын басқару болып табылады: туындайтын мәселелерді қарастыру; мақсат пен міндеттерді қою; білім, тәжірибелерді беру; ұйымдастыру қызметі; білім алушылардың арасында өзара байланысты ұйымдастыру; оқу процесін бақылау. Сонымен, қашықтықтан оқыту – адамның білім алуға және ақпарат алуға деген құқықтарын іске асыратын үздіксіз білім беру жүйесі

нысандарының бірі ретінде мамандардың негізгі қызметін атқара жүріп білімін, біліктілігін арттыруға мүмкіндік береді.

Сурет 1

Сайттар арқылы

Интернет желісіне қосылғаннан кейін біз әрдайым әр түрлі сайттар арқылы қашықтан оқыту технологиясын көре аламыз, дүние жүзінде қашықтан оқыту сайт арқылы оқыту технологиясы көп сұранысқа ие.

Онлайн сабақтар

2007 жылдан бастап қашықтан Онлайн сабақтар беру дағдысы республикамызда білім беру жүйесіне енді. Ол үшін интернетке қосыла отырып <http://www.l.sabak.kz> сайтына енеміз.

Онлайн арқылы қашықтан оқыту бірнеше кері байланыстар арқылы жүзеге асады және тікелей сабақ барысында қолдануға болады.

Classroomscreen- бұл платформада барлық виджет опциялары көрсетілген: фон, теңшелетін атау таңдау, сүйек, дыбыс деңгейі, медиа (суреттер,, бейнелер және т.б. қосу). Classroomscreen- бұл сабақты көрнекі түрде тартымды ету үшін өте қолайлы және ыңғайлым платформа.

Word wall – оқу ресурстарын пайдалану оңай және интерактивті тақта үшін де, компьютерлерде жеке жұмыс жасау үшін де оңтайлы жаттығулар жасауға көмектеседі.

Егер ақылы нұсқасын алатын болсақ онда 18 дайын шаблонға тағы 25 түрлі шаблон қосылады.

Plickers – тестілеу сияқты кез келген сабақтың қажетті элементі үшін интерактивті форматты қамтамасыз ететін қызмет.

Plickers – бұл сабақта оқушылардың білімін жылдам бағалауға арналған ыңғайлы бағдарлама. Сабаққа қолданған өте тиімді.

Электрондық пошта

Қашықтан ақпарат алудың бір түрі электрондық почта деп аталады. Қазіргі заманда интернет желісі арқылы миллиондаған адамдар электронды почта арқылы жылдам хат алмасып жатады. Керекті мәліметті тез ала – алады. Электронды почтаның мүмкіншіліктері көп.

Оффлайн түрінде

«Оффлайн» режимінде оқу сабағы білім беру қарым-қатынасы процесі кезінде оқытушы мен білім алушы арасындағы тілдесу асинхронды түрде өтеді (электрондық почта, кейіннен аралық және қорытынды бақылау тапсырумен, оқытушының тапсырмасы бойынша білім алушының оқулық бойынша жұмысы және т.б.).

Ұялы телефондар арқылы

Ұялы телефондар арқылы төмендегі байланыс түрлерімен дүние жүзінің кез-келген жерінен тез арада жылдам мәліметтер алуға болады.

Қорытынды:

Қашықтан оқыту формасы тыуралы айтқанда, құрамына; барынша мүмкін болатын ақпараттың электрондық көздері (желікті қоса алғанда): виртуальды кітапханалар деректер базасы, консультациялық қызметтер, электрондық оқу құралдар, киберсыныптар, т.б. кіретін бірыңғай ақпараттық-білім кеңістігін жасау туралы айту керек. Әңгіме қашықтан оқыту туралы болып отырғанда, ол жүйеде мұғалім, ақпарат көздері мен оқушы, оқулық бар деп түсіну керек. Осыдан шығатыны , қашықтан оқыту формасын ұйымдастыруда ең бастысы электрондық курстар, қашықтан оқытудың дидактикалық жасалымы, педагог-үйлестірушілерді дайындау болып табылады. Егер басқа елдер сияқты интернет ресурстары мен қорлары жеткілікті болса қашықтан оқытуды сырттай оқуға ұқсатудың қажеті жоқ, себебі, бұл жерде мұғалім мен киберсыныптағы басқа оқушылармен тұрақты байланыс бар, күндізгі оқудың барлық жағы, оқудың ерекше формасы ескеріле отырып қамтылған. Бұдан шығатыны, теориялық талдаулар, эксперименттік тексеру, жауапты ғылыми-зерттеу жұмыстары талап етіледі. Өкінішке қарай, біздің интернетте көріп жүргендеріміз, компактдікілердегі электрондық

оқулықтар педагогикалық талаптарға жауап бере алмайды. Осыдан барып, интернет ресурстары мен қашықтан оқыту курстарын жасақтаумен және оны әртүрлі базалық, тереңдетілген, қосымша білім беру мақсаттарындағы әдістемелер қолданумен байланысты проблемаларды шешудің мәні зор. Жоғарыда келтірілген фактілер мен мысалдар, Қазақстанда қашықтан оқыту жүйесін құруды және оны аймақтарда кеңейту қажеттілігін көрсетеді. Бұл, біліктілігі жоғары, интеллектуалдық сапасы күшті, кәсіби деңгейі дамыған, халықаралық деңгейдегі бәсекеге төзімді қоғам құруға зор көмегін тигізеді.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Первые Республиканские педагогические чтения работников образования «Профессиональный рост педагога как условие обеспечения нового качества образования»
- 2 Бөрібеков Қ.Қ. « Қазақстан Республикасында техникалық және кәсіптік білім жүйесі жүйелі шараларды қабылдауға мұқтаж». Алматы, 2006 жыл.
- 3 Бөрібеков Қ.Қ. «Әдістемелік ұсыныстар жинағы» Астана, 2002 жыл.
- 4 Журнал «Информатика и образование», № 7-2006ж. [41-45 б.]
- 5 Журнал «Информатика и образование», № 2 – 2006ж. [49-57 б.]
- 6 Журнал «Информатика негіздері» № 1 – 2005 ж [11-14 б.]
- 7 Журнал «Мектеп» № 11 [6 бет]
- 8 Қазақстан және ТМД елдеріндегі білім беруді ақпараттандырудың IV Халықаралық форумының ғылыми мақалалар жинағы [18-19 бет. 38-39 бет. 118-119 бет. 460-461 бет].
- 9 Сайт: www.edu.gov.kz

БАСТАУЫШ СЫНЫПТА САБАҚТА СЫНИ ТҰРҒЫСЫНАН ОЙЛАУ ӘДІСТЕРІН ҚОЛДАНУ

КОЗЫБАЕВА А. С.

бастауыш сынып мұғалімі, Иса Байзақов атындағы ЖОББМ,
Ертіс ауданы, Павлодар обл.

Сыни тұрғыдан ойлау-бұл жаңа, мағыналы сұрақтар қою, әртүрлі дәлелдер жасау, тәуелсіз, ойластырылған шешімдер қабылдау қабілеті. Бұл ойлау ашық, өмірлік жеке тәжірибеге жаңа ақпарат енгізу арқылы дамиды. Осылайша, сыни тұрғыдан ойлау-

бұл бастауыш сыныпта баланың дамуы мен оқуы барысында біртіндеп қалыптасатын дағдылар мен дағдылардың жиынтығы.

Сыни тұрғыдан ойлау-тәуелсіз ойлау. Әр оқушы өз идеяларын, бағалары мен сенімдерін басқалардан тәуелсіз тұжырымдайды. Ойлау жеке сипатта болған кезде ғана сыни болуы мүмкін. Оқушылар өз бастарымен ойлауға және тіпті ең қиын мәселелерді өз бетінше шешуге жеткілікті өзін еркін ұстай білу керек.

Сыни тұрғыдан ойлау сұрақтар қоюдан және шешілетін мәселелерді түсінуден басталады. Кез-келген кезеңдегі шынайы танымдық процесс оқушының проблемаларды шешуге және өзінің қызығушылықтары мен қажеттіліктерінен туындайтын сұрақтарға жауап беруге деген ұмтылысымен сипатталады.

Сыни тұрғыдан ойлау сенімді дәлелдерге ұмтылады. Сыни тұрғыдан ойлайтын адам мәселенің өзіндік шешімін табады және бұл шешімді ақылға қонымды, негізделген дәлелдермен қолдайды. Ол сондай-ақ сол мәселенің басқа шешімдері мүмкін екенін түсінеді және өзі таңдаған шешімнің басқаларға қарағанда қисынды және ұтымды екенін дәлелдеуге тырысады. [1, 446]

Сыни тұрғыдан ойлау-бұл әлеуметтік ойлау. Кез-келген ой басқалармен бөліскен кезде тексеріледі және жетілдіріледі. Сондықтан, сыни тұрғыдан ойлау бағытында жұмыс істей отырып, мен әрқашан өз сабақтарымда жұптық және топтық жұмыстардың барлық түрлерін, соның ішінде пікірталастар мен пікірталастар өткізуді, сондай-ақ оқушылардың жазбаша жұмыстарының әртүрлі жарияланымдарын қолдануға тырысамын.

Енді ойлауды қалай үйрету керек деген мәселе туындайды. Міне, сабақта сыни ойлауды дамыту технологиясының кейбір әдістері. «Сыни ойлауды дамыту» технологиясы ашықтықпен, икемділікпен рефлексивтілікпен, позициялар мен көзқарастардың ішкі түсініксіздігімен қабылданған шешімдердің баламалылығымен сипатталатын ойлаудың жаңа стилін қалыптастыруға бағытталған.

Қауымдастық, қиял, түйсікті дамыту. қабылдау сабақтың тақырыбын анықтауға мүмкіндік береді. Балалар шығарманың мазмұны туралы болжам жасайды, тақырыпты талқылайды, оны тудыратын бірлестіктерді атайды. - Неліктен жұмыс осылай аталады? -Осындай атаумен әңгімеде не болуы мүмкін?

«Мифа шабуыл» қабылдау. Мәселелерді шешу кезінде ойлауды белсендіруге мүмкіндік береді және «ерекше» ойларды айту мүмкіндігін қалыптастырады. Бұл техникада жауаптарды дұрыс және бұрыс деп бөлу қарастырылмаған. Оқушы кез-келген ойды

айта алады, бұл жағдайдан шығуға немесе оған әкелуі мүмкін. Әдістің әмбебаптығы оны оқытудың кез келген кезеңінде кез келген пәнді оқуда қолдануға болатындығымен анықталады.

Технология авторлары сабақты әдеттегі схема бойынша құруды ұсынады: кіріспе, негізгі бөлім және қорытынды. Осындай сызба проблемаларды шешуде де қолданылады

Оқыту мен оқуды дамыту үшін маңызды болып табылатын қазіргі ең басты педагогикалық түсінік – сыни тұрғыдан ойлау. «Ойлау туралы ойлану» - негізгі мәселелерді талқылау және тәжірибені ой елегінен өткізіп саралау. Сыни тұрғыдан ойлау әдетте қарсы пікір айтуға, баламалы шешімдер қабылдауға, ойлау және іс-әрекетке жаңа немесе түрлендірілген әдіс-тәсілдерді енгізуге өзіндік болуға ұйымдастырылған қоғамдық әрекеттерге және өзгелерді сыни ойлауға үйретуді білдіреді. [1, 96 бет]

Бағдарламада сыни тұрғыдан ойлауға үйрету екі бағытта, яғни оқушылар мен педагогтердің сыни тұрғыдан ойлауды дамытуды саналы және оймен қабылдауын көздейді. Сын тұрғысынан ойлау бағдарламасының мақсаты - барлық оқушыларға кез-келген мазмұнға сын тұрғысынан қарауды аудиториялық сабақта үйрету, демократиялық құрылым тараған сайын тұлғаны саналы шешім жасауға баулу.

Білім беру жүйесінің көп межелерінің бірі - өмір сүріп отырған қоғамымызда кездесіп отырған мәселелер шешімін интеллектуальды деңгейде шеше алатын, сын тұрғысынан ойлай алатын, жергілікті және мемлекеттік проблемалардың шешімін табуға көмектесе алатын азаматтар тәрбиелеу деген мақсат қойған. Осы мәселені шешудің жолдарын қарастыратын қолайлы орта, саналы шешім қабылдайтын тұлғаны қалыптастыру, ойлау мен үйренудің орталығы - қазіргі мектептер болып отыр.

Адам тумысынан бүкіл адамзаттық сапаларға ие болып тумайды, биологиялық құрылым болып туады. Адам болып әлеуметтенілу барысында қалыптасады. Әлеуметтенілуіне әсер ететін жағдай бірліктегі ұсақ топтар Әлеуметтенілу сол қоғамға, әлеуметтік бірлікке, топқа тән оқу және адамдық құндылықтардың, нормалардың, бағыттардың, іс-әрекеттің үлгісін жеке адамның қабылдауы, оны қалыптастыру процесі. Яғни, қоғамға ене алатын әлеуметтік сапа қалыптастыру.

Теорияны зерттей келе сын тұрғысынан ойлау жобасының оқушылардың құзіреттілігін қалыптастырудағы ықпалы үлкен болады деген тұжырымға болжам жасаймыз. Сыныпта оқушының

сыни ойлауы мұғалімнің сабақ процесіндегі көшбасшылығына тікелей байланысты деген оймен, «мен қалай ойлаймын?» деген сауалды өзіме қою арқылы, оқушы орнында өзіндік көруге тырыстым. Сабақ үдерісінде дәстүрлі сабаққа қарағанда, осы оқу бағдарламасындағы сыни тұрғыдан ойлауға үйрету негізінде жүргізілген сабағым өз нәтижесіне қол жеткізді Сондықтан мен әрбір сабағымда осы жаңа тәсілді қолдандым. Бір сабақтың әр кезеңінде түрлі әдістерді орнымен пайдалану арқылы көп нәтижеге жетуге болады. Балаларды сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерінен табуды қажет ететін негізгі ерекшеліктер: ұтқырлық, сынаржактылықтың болмауы, пайым, тәртіп, өзіндік сана – сезім. Жалпы сыни тұрғыдан ойлайтын оқушылар белсенді болады, олар сұрақтар қойып, дәлелдерді талдайды, мағынаны анықтау үшін саналы түрде стратегиялар қолданылады, олар ауызша, жазбаша, көзбен шолу дәлелдеріне сенімсіздікпен қарай отырып, ештеңеге сенбейді. мұндай адамдар жаңашыл идеялармен келешекке дайын болады. [1, 546]

Сыныптағы оқушыларды сыни тұрғыдан ойлату үшін қандай әдіс-тәсілдер қолдануға болатынын жоспарладым. Ол үшін оқушының өздік идеясымен санасып ынтымақтастыққа баулу үшін топтық, жұптық, берілген білімді қаншалықты игергенін білу мақсатында Блум таксономиясын, ойлау мен талдауды қажет ететін арнайы қателерді бағалау, «қызықты сұхбат», сандық диктант, жаңа тақырыптың мақсатын ашудағы диалог құрау, Венн диаграммасы, тақырып аясында суреттерге, мәтінге, тірек сөздер бойынша болжам жасау, «Кейін не білдім» кестесін толтыру әдістері қолданылды.

Кез келген сабақтың диалогсыз дамымайтынын және диалогтың оқушыға сабақтың негізгі идеясын түсінуге мүмкіндік жасайтынын өзімізде сабақ беру барысында байқадық. Себебі, мұғалім – оқушы, оқушы-оқушы арасында сұрақ жауап арқылы диалог өз дәрежесінде жүргізілсе оқыту үдерісінің оң сапалы нәтижесін көруге болады. Әдетте, диалог сұрақ қоядан басталады. Мен әртүрлі сұрақтарды қояды жөн санаймын. Өйткені сұрақ қоя отырып мұғалім оқушылардың ойлау қабілетін арттырып, сабаққа деген қызығушылығын оятады, сыни көзбен қарай алатындығын және құзіреттілігін дамытады, терең білім алуға дағдыланадырады

Оқушыларға жабық және ашық сұрақтар қоя отырып олардың сыни тұрғысынан ойлауы да анықталады. Жалпы қорытындылай келе, сыни тұрғыдан ойлайтын оқушылар белсенді болады, олар сұрақ қойып дәлелдерді талдайды, мағынаны анықтау үшін саналы

түрде стратегиялар қолданады. Бағдарламадағы жеті модульді бір-бірінен бөліп жарып қарауға болмайды, өйткені олар бір - бірімен тығыз байланысты. Соның ішінде АКТ пайдалану арқылы да оқушының сыни тұрғыдан ойлануын қалыптастыруға болатынына толық көзім жетті. [2, 146]

Оқушы бойында қалыптасатын сыни көзқарасты арттыру үшін рефлексивтік оқыту тұрғысынан қарауды ұстаным ретінде қарап, болашақтағы стратегиялық іс-әрекетке оқушыны рефлексивтік оқыту тұрғысынан қолданылатын төмендегі дағдыларды қарастырамын деген ойда жұмыс жасаудамын.

- Мәселені шешудің тиімді құралдарын іздеу;
- Нақты, түсінікті сипаттама беру;
- Белгіленбеген жорамалдар мен құндылықтарды мойындау;
- Шешім қабылдап, дәлелдемелерді бағалау үшін нәтижелерді өз бетінше түсіндіру;

Қорыта келе, осы жаңа оқу бағдарламасы негізінде жұмыс жасау, соның ішінде сыни тұрғыдан ойлауды үйрету модулі – күні жарқын, жүзі жадыраңқы және еркін, өзіндік дәлел- уәждерін нанымды жеткізе білетін, ынталы, сенімді, сыни пікір көзқарастары жүйелі дамыған, сандық технологияларда құзырлылық танытатын оқушы ретінде қалыптасуына септігін тигізері анық.

Мектеп жұмысы мен оқушы жетістіктерін өрістетудегі негізгі тұлға – ұстаз болғандықтан, ал сол ұстаз заман талабына сай болуы үшін - әрқашан ізденуді, білімдерін жетілдіруді, жан-жақты, білікті болуды талап етеді.

Ұлы ағылшын ағартушысы Уильям Уарт жай мұғалім хабарлайды, жақсы мұғалім түсіндіреді, керемет мұғалім көрсетеді, ұлы мұғалім шабыттандырады деген екен. Олай болса, сыни тұрғыдан ойлау бағдарламасын меңгерген мұғалім оқушыны шабыттандыратыны сөзсіз. Сыни тұрғыдан ойлау бағдарламасының қағидасы нені оқытамыз және қалай оқытамыз?

Оқушылар бастапқыда өз білгендерін бір-біріне айтқысы келмей, жақсы оқитын оқушылар тек өздерін ғана көрсеткілері келіп отырды. Бірнеше рет өткізілген жұмыстардан кейін ғана олар өз ойларын ортаға сала бастады және де топтарда үндемейтін оқушылар болған жоқ.. Олар біріне-бірі үйрету арқылы ашылып, өз ойларын ашық айта бастады. Оқушыларға бір-бірінің пікірлерінің құнды екенін еске салып отырамын. Себебі, сыныпта ынтымақтастық атмосферасы қалыптасуы керек. Сонымен қатар сабақтың соңында «кері байланыс» жасау, бірін-бірі бағалау арқылы жақсы нәтижеге

қол жеткізеді. Оқушылар бірін- бірі бағалауы арқылы өз білімдерінің нәтижелерін шамалайды.

Мен осы бағдарламамен сабақ жүргізу барысында мынадай қорытындыға келдім:

- Ең алдымен баланы ойлануға, сыни ойлауға үйрету керек.
- Содан кейін өзара әрекеттесу арқылы оқытылады.
- Оқушылардың қалай оқитындықтарын түсіну керек.
- Еркін қарым – қатынас жасау керек.
- Өз ойын ашық айтуға дағдыландыру керек, яғни оқушыға

кеңістік беру керек.

- Жетістігін мадақтап, қолпаштап отыру қажет.

Сындарлы оқыту арқылы оқушыларға білім беруде қай оқушының қалай түсінетінін, яғни оның қалай қабылдайтынын анықтап алу қажет. Яғни оқушының сезім мүшелерінің қайсысы жақсы дамығанын зерттеу керек.

Оқушының меңгеретін материалы немесе тақырып:

- Уақытқа сай болу керек.
- Оқушыға қосымша уақыт беру керек.
- Топ мүшелері бірін – бірі оқытуға немесе үйретуге мүмкіндік

жасау қажет.

Осылай білім беруде :

- білім мен түсінуді оқушы қалыптастырады.
- мұғалім оқушыға білім мен түсінуді қалыптастыруға көмектеседі.

Сыни тұрғыдан ойлайтын адам берілген сұрақтың жауабын өзі іздеп табады да, сол жауапты нақты дәлелдермен нақтылай түседі. Сонымен қатар ол сол сұрақтың жауабының басқа да нұсқаларының бар екенін мойындайды да, өзі таңдап алған жауаптың басқаларға қарағанда қонымды екендігін дәлелдеуге тырысады. Және тағы бір тиімділігі сыныпта үндемей қалмайтын оқушының болмауы. Оқушылар өз ойларын ашық жеткізе отырып, бір – бірінің пікірлерін тыңдауға тәрбиеленеді.

Осыған байланысты білім беруде қолданылатын әдіс-тәсілдер, әдістемелер, технологиялар жаңартылып отырады. Сондықтан оқыту барысында осы технологияларды тиімді қолдануды қажет етеді. Сабақ процесіне ақпараттық -коммуникациялық технологияларды енгізген кезде, теориялық және тәжірибелік білімдердің біртұтастығы оларды ойланып қолдануды қамтамасыз етеді, ал бұл оқу және оқыту үдерістерін жақсартуға жағдай жасайтын болады. [3,186]

Қорыта келгенде, осы технологиямен жұмыс жасау барысында мұғалім оқушының өзін ізденуге жетелейді, ойлануға үйретеді. Дайын білімге қарағанда, өзінің қалыптастырған білімдерімен шынға шықпақ. Ал, оқушы белсенділігінің артуы оны шығармашылыққа жетелейді. Бүгінгі таңда білім берудің озық технологияларын меңгермейінше, сауатты, әрі жан-жақты болу мүмкін емес. Сондықтан да оқу мен тәрбие үрдісінде тұлға дамуына әсер етіп қана қоймай қоғамның белсенді азаматын тәрбиелеуге елеулі үлес қосуға мүмкіншілік жасау – біздің, мұғалімдердің міндеті.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Мұғалімдерге арналған нұсқаулық, 3 деігей, НИШ, 2004ж, - 95
 2 Әбдіғалиев Қ. Шоғырландырып қарқынды оқыту жүйесі. // Қазақстан мектебі. – 1998.-№11-12, 24-35б.
 3 Таубаева Ш.Т., Барсай Б.Т. Оқытудың қазіргі технологиялары // Бастауыш мектеп. - №3, 4, -1999., - 32

ПСИХИКАЛЫҚ ДАМУЫ ТЕЖЕЛГЕН БАЛАЛАРДЫҢ ТЕАТР-ОЙЫН ҚЫЗМЕТІ АРҚЫЛЫ КОММУНИКАТИВТІК ЖӘНЕ ТАНЫМДЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУЫ

КОШУМБЕКОВА А. А.
 мұғалім-дефектолог, №13 арнайы бала бақшасы, Екібастұз қ.
 АЙТИМОВА Ж. Қ.
 мұғалім-дефектолог, №13 арнайы бала бақшасы, Екібастұз қ.

Мектепке дейінгі жаста танымдық дамуы орын алатын іс-шаралар арасында маңыздылығы бойынша бірінші орынға ойын шығады.

Ойындардың негізгі түрлері – рөлдік, режиссерлік, театрландырылған, өйткені бұл ойындарда баланың тәуелсіздікке, ересектердің өміріне белсенді қатысуға деген ұмтылысы байқалады.

Театрландырылған ойындар – психикалық дамуы кешеуілдеген балалардың ойлау, есте сақтау, сөйлеу, зейін, коммуникативтік дағдыларды дамытады. Театрландырылған қызмет барысында баланың жеке тұлғасы дамиды: назар аудару, есте сақтау, қиялдау; сөздік қор, дыбыстық қатынас жетілдіріледі; қозғалыстың моторикасы, мақсатты, бағыты жетілдіріледі; мінез-кұлық түзеледі; ұжымдық сезім дамиды; шығармашылық, ізденістердің

белсенділігі, дербестігі дамиды; театр ойындарына қатысу балаларға қызығушылық тудырып қуаныш сыйлайды.

Мектепке дейінгі тәрбие мен білім беру бағдарламасында баланың әлеуметтенуіне, ересектермен және құрдастарымен ынтымақтастық негізінде жеке және танымдық дамуына мүмкіндік беретін даму шарттары анық көрсетілген. Тиімді шарттардың бірі-оқыту принципінің ең толық және жарқын көрінісіне ықпал ететін театрландырылған іс-әрекет: ойнау арқылы үйрену. Театрландырылған іс-шараларға қатыса отырып, балалар қоршаған әлеммен оның алуан түрлілігімен танысады.

Мектепке дейінгі жастағы баланы дамыту мен тәрбиелеудің ең тиімді құралдарының бірі-театр және театр ойындары, өйткені ойын-бұл мектеп жасына дейінгі балалардың жетекші іс-әрекеті, ал театр-бұл педагогика мен психологияның көптеген өзекті мәселелерін шешуге мүмкіндік беретін ең қол жетімді өнер түрлерінің бірі. Көркемдік және адамгершілік тәрбиесі, тұлғаның коммуникативті қасиеттерін, қиялды, есте сақтауды, зейінді дамыту.[1]

Мектепке дейінгі мекемелердегі театр қызметін ұйымдастырудың педагогикалық негізі мектеп жасына дейінгі ерекше білім қажет ететін балалардың театр өнерін қабылдау ерекшелігі болып табылады. Бұл қабылдау толық болуы үшін балаларды театрландырылған іс-әрекеттің әр түрлерімен таныстыру керек.

Мақсаты: ерекше білім қажет ететін балаларды оқыту, білім беру барысында күн тәртібінде театрландырылған іс-шаралар арқылы танымдық, коммуникативті дамуға жағдай жасау.

міндеттері:

- баланың жеке басын жан-жақты дамыту міндеттерін шешуге ықпал ететін заттық дамытушы ортада жағдайлар жасау;
- балалар мен ересектердің бірлескен театрландырылған қызметінде шығармашылық өзара іс-қимылды ұйымдастыру;
- балалардың театр этюдтері мен ертегі спектакльдерін қою арқылы театр-ойын қызметіне тұрақты қызығушылығын дамыту;
- Белсенді назар аударуды, сөйлеуді, қиялды, жадына, сенсорлық дамуды дамыту.

Балалардың театрландырылған қызметін қамтамасыз ететін заттық-кеңістіктік ортаны жобалау процесінде:

- баланың жеке ерекшеліктері;
- коммуникативтік дағдыларының ерекшеліктері;
- оның тұлғалық дамуының ерекшеліктері;

- қызығушылығы, зерттеу қызығушылығы және шығармашылық қабілеті;

- жас ерекшеліктері.

Театрландырылған қызмет бойынша жұмыс жүйесін құра отырып, коммуникативтік дағдылары бұзылған балалардың танымдық дамуын ынталандыратын әдістер мен тәсілдерді қосу қажет.

- қуыршақ спектакльдерін көру және олар бойынша әңгімелесу;
- драма ойындарын өткізу;
- түрлі ертегілер мен сахналарды ойнау;
- орындаудың мәнерлілігін қалыптастыру бойынша жаттығулар;
- балалардың әлеуметтік-эмоциялық дамуы бойынша жаттығулар өткізу.

- психикалық процестерді дамыту бойынша жалпы білім беру қажеттілігі бар балаларға жаттығулар: есте сақтау, ойлау (көрнекі, сөздік-логикалық, ассоциативтік ойлау); қиялы.

танымдық-зерттеу қызметі (пәндер мен құбылыстар арасында байланыс орната білу, қорытынды жасау, қорыту және ақыл-ой қорытындылары)

Театрландырылған қызмет шеңберінде танымдық дамуды іске асыру жүзеге асырылуда:

- шындық туралы жан-жақты түсініктерді дамыту (театрдың әр түрі, спектакль жасайтын адамдардың кәсібі);
- табиғат құбылыстарын, жануарлардың мінез-құлқын бақылау (театрландырылған ойындарда символдық құралдар беру);
- динамикалық кеңістіктік көріністерді дамыту үшін театрландырылған ойынмен құрастырудың өзара байланысын қамтамасыз ету;
- дамыту, нәтижеге қол жеткізу үшін өз іс-қимылдарын жоспарлай білуге үйрету.

Жұмыстың нысандары, әдістері мен тәсілдері:

- Қойылған міндеттерді көркем бейнеге көшіру арқылы шешуге мүмкіндік беретін драмалау әдісі;
- Балаларға өнер туындылары мен қоршаған ортадан әсер жинауға мүмкіндік беретін белсенді қабылдау әдісі.
- Қуыршақ спектакльдерін қарау және олар бойынша әңгімелесу.
- Драматизация ойындары.
- Балалардың әлеуметтік-эмоциялық дамуына арналған жаттығулар.

- Еркін қуыршақтану үшін қажетті қол моторикасын дамытуға арналған саусақ ойын тренингі

- Дикция бойынша жаттығулар (артикуляциялық гимнастика).

- Сөйлеу интонациялық мәнерлілігін дамытуға арналған тапсырмалар.

- Ойындар - айналымдар («өз дененді меңгеруді үйрен»), бейнелі жаттығулар.

- Балалар пластикасын дамытуға арналған жаттығулар.

- Мәнерлі мимиканы дамытуға арналған жаттығулар.

- Драма кезінде әдеп бойынша жаттығулар.

- Түрлі ертегілер мен сахналарды ойнау.

- Ертегінің мәтінімен ғана емес, сонымен қатар оны драмалау құралдарымен - ымдау, мимика, қозғалыс, костюм, декорациялармен де танысу.[2]

Театр қызметінің әрбір түрі ойды іске асыру құралдарын іздестіруге және пайдалануға бағытталуы тиіс. Сондай-ақ, баланы дамыту үшін дәстүрлі емес нысандарды, әдістер мен құралдарды, соның ішінде педагогикалық процесті ұйымдастырудың барлық нысандарына театрландырылған ойын пайдаланған жөн.

Театрландырылған қызметте балалардың танымдық белсенділігін табысты қалыптастыру үшін бірқатар шарттарды сақтау қажет:

- театрландырылған қызметте балалардың шығармашылық белсенділігін дамыту үшін жағдай жасау;
- балаларды театр мәдениетіне баулуға;
- театрландырылған қызметтің басқа түрлерімен өзара байланысын қамтамасыз етуге;
- балалар мен ересектердің бірлескен театрландырылған қызметі үшін жағдай жасау қажет.

Театрландырылған қызмет оған қатысушылардың сезімін (сенсорикасын), эмоциясын, ойлауын, қиялын, назарын, жадысын, ерік-жігерін, сондай-ақ көптеген іскерліктері мен дағдыларын (коммуникативтік, шығармашылық, қимыл-қозғалыс) дамытуға бағытталған, сондай-ақ ол баланың сөйлеу дамуына үлкен ықпал етеді. Сөздік қорды кеңейту есебінен белсенді сөйлеуді ынталандырады, артикуляциялық аппаратты жетілдіреді. Бала ана тілінің байлығын меңгереді. Кейіпкерлер мен олардың қылықтарының сипатына сәйкес келетін мәнерлі құралдар мен интонацияларды пайдалана отырып, айналасындағыларға нақты және түсінікті сөйлеуге тырысады.

Театрдың қандай түрлері күн тәртібінде пайдаланылады:

1. үстел қуыршақ театры
2. стенд театры
3. Марионетка театры
4. «Қолмен» қуыршақ театры.
5. қамыстардағы қуыршақтар
6. «Адам-қуыршақ» жүйесінің қуыршақтары (бойлық).

Эмоциялық мәнерліліктің жетекші тәсілдеріне байланысты жіктелген театрландырылған ойындардың түрлері – бұл драма ойындары және режиссерлік ойындар.

Ойын-драматизацияда бала «әртіс» ретінде рөлді атқара отырып, вербальды және вербальды емес мәнерлілік құралдарының кешені - интонация, мимика, пантомима көмегімен бейнені өз бетінше жасайды.

Драматизацияның түрлері
жануарлардың, адамдардың, әдеби ;
бейнелерін елестету ойындары
негізіндегі рөлдік диалогтар
сахналау

бір немесе бірнеше спектакльдер қою

алдын ала ескертусіз сюжетті (немесе бірнеше сюжетті) айналатын импровизация ойындары[3]

Режиссерлік ойында ойыншықтар әртістер болып табылады, ал бала «сценарист және режиссер» қызметін ұйымдастыра отырып, «әртістерді» басқарады. Кейіпкерлерді «дыбыстап», сюжетке түсініктеме бере отырып, ол вербалды мәнерліліктің түрлі құралдарын пайдаланады.

Режиссерлік ойындардың түрлері балабақшада пайдаланылатын театрлардың әртүрлілігіне сәйкес айқындалады.

Балаларды театрмен таныстыру мектепке дейінгі кіші жастан басталады.

Дәл осы жаста кішігірім қуыршақ спектакльдерін тамашалау процесінде қалыптасқан театрландырылған ойындарға қызығушылық қалыптасады, оларды педагогтар балаға таныс асуларды, өлеңдерді немесе ертегілерді негізге ала отырып көрсетеді.

Ол мыналардан тұрады: тәрбиешілер балаларды қарым-қатынасқа итермелейді («Біз кіміз?», «Маған өз атыңды айт» ойыны, «Жылқы», «Орманды серуендету» ертегісі). Балаларға сөйлеу логикасының интонациясынан мәнерлі құралдар табуға

үйретеді (балалардың назарын жануарлардың дауыстарын елестетуге аударған «Үйшік» ертегісін көрсету). Балаларға сөз тіркестерін эмоционалды түрде сөйлетуге, дыбыстарды анық айтуға үйретеді («Орманда серуендеу», онда жел қалай шулап, жапырақтар құлап, аяқ астында шуылдап құлайды). Балалар дыбыс бейнелеу сөздерін түрлі үндестікпен айтуды үйренеді, сөйлеу тынысын дамытады (жануарлар туралы жұмбақтар жазылғаннан кейін балалар айдалған жануардың дауысын елестетеді, «Қарға және балапандары» ойыны (жел қыста соғады, мұрнымен терең дем алады және бетін үрлеп, қатты дем алады)- Балаларға дауыстың күшін өзгертіп, сөздерді логикалық тұрғыдан мәнерлеп айтуға үйретеді (міне, дауыстың күші әр түрлі, дауысы дауыстап, үнін өзгертіп, дауыстап ұшады: таң қаларлықтай, сұраулы, қорқынышты, Ша-ша-ша-біз ойнаймыз шана т.б.)

Кіші мектепке дейінгі балалар үшін театрдың ең қолжетімді түрлері саусақ және қуыршақ театры болып табылады.

4-5 жасқа қарай баланың ересектерді театрландырылған қойылымнан дербес ойын қызметіне біртіндеп ауысуы орын алады. Балалар тоқылған театр, конус театры, халық ойыншықтары мен жазық фигуралар және жұмсақ ойыншықтар театрының түр түрлерін игереді.

Мектепке дейінгі жастағы балалар театрландырылған ойындарға белсене қатысу кешендерден босатылады. Балаларға театрдан алған қуыршақ жасау дағдылары бір театрландырылған ойынан әртүрлі жүйедегі театр қуыршақтарының бірнеше түрін біріктіруге мүмкіндік береді. Балалардың өз бетінше таңдауы есебінен театр қызметінің мазмұны айтарлықтай кеңейтіледі, балалар режиссерлік жұмысқа тартылады, жанжалды қарым-қатынассыз дағдылар дамиды.

Мектепке дейінгі жаста жалпы білім беретін қажеттілігі барбалаларға театрландырылған қызмет бойынша жұмыста кішкентай спектакль-этиюдтерді, саусақ театрын, тоқылған театр, конус, көлеңке, би-ба-бо театрын, костюмді театрды пайдалануға болады.

Этиюдтер - балалар актерлік шеберліктің, қуыршақтану негіздерін білетін өзіндік мектеп. Театр қызметінде пайдаланылатын этиюдтер мен жаттығулар әр түрлі:

- назарды, қиялды дамытуға бағытталған этиюдтер;

- мимиялық моториканы дамытуға, негізгі эмоцияларды білдіруге бағытталған этиюдтер;

- жадыны дамытуға бағытталған этюдтер;
- дикция бойынша жаттығулар (артикуляциялық гимнастика);
- сөйлеу интонациялық мәнерлілігін дамытуға арналған тапсырмалар;
- бейнелі жаттығулар;
- қол моторикасын дамытуға арналған саусақ ойын тренингі;
- мәнерлі мимиканы дамытуға арналған жаттығулар;
- театр этюдтері;
- драмалау кезінде әдеп бойынша жеке жаттығулар.

Ертегілер бойынша этюдтер ойнай отырып, алдымен кейіпкердің мінезін анықтау (жалқау немесе қорқақ, мейірімді немесе жаман, ақымақ немесе ақылды) және оның сөйлеу мінездемесін тұжырымдау қажет. Әрбір ертегі кейіпкері диалогтарда көрініс табатын және оларды тірі және табиғи ететін өз сөйлеу мәнеріне ие.

Саусақ театры: Сөйлеудің, зейіннің, есте сақтаудың дамуына ықпал етеді;

- кеңістіктік көріністерді қалыптастырады;
- қимылдардың ептілігін, дәлдігін, айқындылығын, үйлестірілуін дамытады; бас миы қабығының жұмыс қабілеттілігін, тonusын арттырады.

• Саусақтардың ұштарын ынталандыру, қол қылтамақтарымен қозғалту, саусақтармен ойнауы, сөйлеуі, ақыл-ой дамуын жеделдетеді

Тоқылған театр: Моторлы-қимыл, көру, есту үйлестірулерін дамытады;

- Шығармашылық қабілетін, әртістікті қалыптастырады;
- Баяу және белсенді сөздікті байытады

Конустық:

Балаларға қол және көз қимылдарын үйлестіруді үйретуге көмектеседі; Саусақтардың қозғалысын сөйлеу арқылы сүйемелдеу;

• Өз эмоцияларын мимика мен сөйлеу арқылы білдіруге итермелейді.

Топылдату театры (тамтамарески):

• Есту және тактильдік қабылдауды қоса отырып, сөздік қорды кеңейтуге көмектеседі;

- Халық шығармашылығымен таныстырады;

Қарым-қатынас, ойын, есеп дағдыларын үйретеді

Стендтік:

- Шығармашылық қабілетін дамытады;
- Эстетикалық тәрбиеге жәрдемдеседі;

• Ептілікті, өз қимылдарын басқара білуді, қызметтің бір түріне назар аударуды дамытады.

• Түрлі суреттермен әрекет ете отырып, баланың қолының ұсақ моторикасы дамиды, бұл сөздің табысты әрі тиімді дамуына септігін тигізеді.

• Бағытты кеңістікте дамытады, мысалы, Бауырсақ қайда орналасқан (сол, оң, жоғары, төменгі, ортада)

Көленкелі:

Қабаттылықты, қозғалысты, ырғақ сезімін, қозғалысты үйлестіруді дамытады;

- Дауыс тембрін дамыту;

- Босай білу. диалогтық және монологтік сөз жүргізу.

Би-ба-бо театры

- Сөздің бұзылуымен, невроздармен күресуге көмектеседі;

- Күйзелістерді, қорқыныштарды шешуге көмектеседі;

• Қолғап қуыршағы балалар бастан кешкен барлық эмоцияларды жеткізеді.

• Қолына киінген қуыршақ арқылы балалар өздерінің күйзелістері, алаңдаушылықтары мен қуаныштары туралы айтады, өйткені олар өздерін (өз қолымен) қуыршақпен толық ұқсастырады.

- Абстрактілі ойлауды дамытады

Костюмделген театр

• Бұл сөздің түрлі жақтарын - сөздікті, грамматикалық құрылымды, диалогты, монологты жандандыруға, сөздің дыбыстық жағын жетілдіруге ықпал етеді.

• баланың шығармашылық күштері мен рухани құндылықтарын іске асыруға, жеке өзін-өзі бағалауды арттыруға ықпал етеді.[4]

Театрландырылған қызметті ұйымдастырудың кешенді тәсілі ғана оның балалардың сөйлеуі мен шығармашылық қиялын дамытудағы тиімділігін көрсетеді..

Театрландырылған қызметтің нәтижесінде мектеп жасына дейінгі балалармен баланың сөйлеу мәнерлілігін қалыптастыруға, зияткерлік және көркемдік-эстетикалық тәрбиеге қатысты көптеген педагогикалық міндеттер шешіледі. Ол сезім, күйзеліс және эмоциялық жаңалықтар дамуының сарқылмас көзі, рухани байлыққа баулу тәсілі.

Осылайша, бала жақсылық пен жамандыққа деген көзқарасын білдіре отырып, әлемді ақыл-ой мен жүрекпен танып-біледі.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Е.А.Алябьева.4-7 жастағы балалардың тілдерін және киялдарын дамыту: Ойын технологиялары.-М.,2005
- 2 Т.А.Власова. Дети с задержкой психического развития /Под ред. Т.А. - М.: Педагогика,1994.
- 3 Г.В.Генов.Сәбилерге арналған театр – М.,1968
- 4 В.С. Кукушина. Коррекционная педагогика /Под ред.– Ростов н/Д: «МарТ», 2002.

ТЕХНОЛОГИИ И ОБРАЗОВАНИЕ

КУРАКБАЕВА А. С.

докторант, Торайгыров университет, г. Павлодар

В статье рассматривается влияние инновационных технологий на общество, в частности на систему образования в целом, описывается история развития онлайн-обучения как формы дистанционного образования, дается характеристика развитию онлайн-образованию в Казахстане. Отмечается необходимость усиления практических исследований и разработок в области онлайн-образования в Казахстане.

Развитие технологий отождествляется с символом достижений общества, его прогрессом не только в экономике, но и в образовании. Под влиянием технологий произошли глобальные изменения в каждом уровне образования, разработаны и внедрены новые модели образования: онлайн-образование [1], электронное образование [2], цифровое образование [3]. В связи с увеличением спроса на онлайн-образование, что подтверждается данными исследования Британского банка (HSBC, 2017) [4], все больше количество образовательных учреждений используют передовые технологии и предлагают различные онлайн-программы. По данным опроса высокая доля родителей таких стран Азии как Индия, Индонезия и Малайзия, которые считают, что информационные технологии могут обеспечить их детям лучший доступ к достойному образованию.

Доля родителей, рассматривающих обучение своих детей, на онлайн-программах, %

№	Страны	Доля родителей
1	Индия	82
2	Индонезия	80
3	Китай	76
4	Мексика	72
5	Малайзия	69
6	ОАЭ	69
7	Сингапур	67
8	Тайвань	67
9	США	67
10	Гонконг	57
11	Австралия	49
12	Канада	47
13	Великобритания	45
14	Франция	29
15	Египет	22
В среднем		60

Источник: The Value of Education Higher and higher. HSBC. 2017. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/170628-the-value-of-education-higher-and-higher-global-report.pdf (дата обращения: 26.07.2017).

В связи с ростом инновационных технологий и возможностью доступности образования усиливается конкурентоспособность качественного контента, средств разработок и учебных платформ. Необходимость модернизации отечественного образования, внедрения инновационных технологий в образовательный процесс, пересмотра и обновления традиционного образования актуализирует тему исследования. Согласно полученным данным социологического опроса Казахстанских исследователей (2020) об организации онлайн-обучения в Казахстане в период 2019 года 69,1% родителей удовлетворены качеством онлайн-обучения, 30,1 % родителей не удовлетворены качеством дистанционного обучения [5].

Сложности в процессе онлайн-обучения в 2019 году представлены на Рисунке 1.

Рисунок 1 – Источник: Казахстан Спектр (Научный журнал 2020:102) [5].

Нехватка технических средств и низкая скорость интернета ограничивают возможности цифровых технологий и, следовательно, осложняют доступ к дополнительным электронным ресурсам, снижая, таким образом, качество дистанционного обучения и онлайн-обучения. Ключевую значимость имеют контент и средства разработки онлайн-обучения, мультимедийность и интерактивность учебных платформ. Неудовлетворенность контентом, коррелирующие с возникающими сложностями участников онлайн-обучения подтверждается исследованием Forbes (2019) [6], по данным социологического опроса многие респонденты просят легализовать дистанционное обучение в зарубежных школах, поскольку большинство родителей считают, что у них должно быть право выбора формы обучения детей. Онлайн-обучение как форма дистанционного образования уже более 60 лет применяется в США, Великобритании, Австралии, Франции и других развитых странах.

Развитие Казахстанского онлайн-обучения началось в 90-х г., Казахстанское образовательное и научное сообщество стало проявлять интерес к дистанционному образованию, особенно после принятия Закона об Образовании Республики Казахстан в 1999 году. Одной из задач Государственного документа, стоящей перед системой образования является: “внедрение новых технологий обучения, информатизация образования, выход на международные глобальные коммуникационные сети” [7].

В области теории и практики дистанционного обучения Казахстанские исследователи посвятили множество научных трудов, каждый из них внес дифференцированный вклад в развитие

и становление дистанционного обучения в вузах Казахстана. Это Ж. Караев, Е. Балафанов, Е. Есбосынов, Д.М. Джусубалиева, Ш. Каланова. Концептуальные основы информатизации образования в рамках различных педагогических специальностей разрабатываются научными школами Г.К. Нургалиевой, С.С. Кунанбаевой, Е.Ы. Бидайбекова, Д.М. Джусубалиевой, Б.Б. Баймуханова, А.Т. Чакликовой, Курманалина Ш.Х. и др.

В научных школах В.В. Егорова, Д.М. Джусубалиевой разрабатывались эффективные способы организации дистанционного обучения и интеграции информационных технологий, исследовался процесс формирования готовности специалистов к профессиональной деятельности на основе информационных технологий (В.А. Криворучко, И.Ю. Звягинцева, А.К. Мынбаева, Е.А. Спирина, К.Ф. Толенгутов, Б.К. Шаяхметова).

В настоящее время необходимо усилить развитие онлайн-образования в Казахстане, поскольку Казахстаном проведена большая работа: во всех образовательных учреждениях улучшена цифровая инфраструктура, повышена цифровая компетентность преподавателей и обучающихся; созданы условия для внедрения передовых технологий в образовательный процесс на каждом уровне образования, средние и высшие образовательные учреждения имеют равноправный доступ к цифровым ресурсам и учебным платформам (Edu page, Canvas, CollegeSmartNation, Google Classroom, ЕИСО УО, Moodle, BilimAl, Edus, Sova, и другие) [8]. Казахстанскими педагогами сформирован качественный образовательный контент на казахском, русском и английском языках, включая цифровые ресурсы, массовые открытые онлайн курсы, видеолекции, видеоуроки, электронные учебники, электронные методические разработки.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Мынбаева А.К. История, теория и технологии научной деятельности высшей школы: Монография, Алматы, 2010. -249 с.
- 2 The virtual university: The internet and resource-based learning / S. Ryan et al. Routledge, 2013.
- 3 Christensen C. M., Eyring H. J. The innovative university: Changing the DNA of higher education from the inside out. San Francisco, 2011.
- 4 Global Report: The Value of Education, 2017 file:///C:/Users/User/

Downloads/170628-the-value-of-education-higher-and-higher-global-report Дата обращения: 18.03.2022

5 Бокаев Б., Торебекова З., Оценка вовлеченности родителей в учебный процесс в период COVID- 19: Анализ социологического опроса, 2020. https://repository.apa.kz/bitstream/handle/123456789/432/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%8B%20%D0%B8%D0%B7%20KS_2_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y Дата обращения 11.02.2023

6 Forbes: Kazakhstan, 2020. https://forbes.kz/process/education/kazakhstanskije_roditeli_prosyat_legalizovat_distantcionnoe_obuchenie_v_zarubejnyh_shkola Дата обращения: 18.03.2023

7 Закон Республики Казахстан “Об образовании” //Учитель Казахстана. - 1999. - №21-24

8 Информационный ресурс Премьер-Министра РК, 2021. <https://primeminister.kz/ru/news/reviews/novye-podhody-k-obucheniyu-i-podderzhka-molodyh-talantov-mon-rk-o-razviti-i-otechestvennogo-obrazovaniya>. Дата обращения 19.12.2021

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦИАЛА

ЛЕВАДНАЯ М. А.

магистрант, Торайгыров университет, г. Павлодар

УШАКОВА Н. М.

к.п.н., профессор, Торайгыров университет, г. Павлодар

Данная статья посвящена теории исследования интеллекта как определяющего вектора развития современного общества. Работа отражает основные идеи и задачи, прописанные в национальном проекте «Интеллектуальная нация-2020». В статье обосновано понятие интеллектуального потенциала и раскрыто структурное содержание компонентов. Рассматриваются генезис и суждения отечественных и зарубежных ученых о природе интеллекта. Предполагаемые результаты направлены на привлечение внимания общества к актуальной образовательной проблеме.

Ключевые слова: интеллектуальный потенциал, интеллект, интеллектуальная деятельность, мыслительный процесс

Нынешняя стратегия развития общества раскрывает человеческий капитал как один из ключевых ресурсов в формировании здоровой, компетентной, конкурентоспособной

и образованной нации. Современная образовательная парадигма включает продукт процесса обучения в личности, обладающей логическим, аналитическим и критическим мышлением. Одной из наиболее актуальных дискуссий в области психологических исследований является вопрос о значимости развития интеллектуальных способностей человека как двигателя прогресса общества. Следовательно, на данный момент ведущим вектором Казахстанского развития обозначено формирование интеллектуальной нации. Государственный проект «Интеллектуальная нация-2020» отражает концепцию постиндустриального общества нуждающегося в компетентной личности, которая в активном взаимодействии с социумом реализует свои интеллектуальные и творческие способности. В содержании национальной программы интеллектуальный потенциал рассматривается как понятие комплексное, которое объединяет все виды интеллектуальной деятельности и ее субъектов, науку, образование, инновации и создается этот феномен, прежде всего, системой непрерывного образования, которая является базой интеллектуальных ресурсов общества [1, с. 483]. Иными словами, интеллектуальный потенциал каждого индивида формирует интеллектуальный капитал общества в целом. Тенденции реализации научной деятельности, экономического роста страны, нравственного воспитания народа неразрывно связано с развитием интеллектуального потенциала личности. Следует сделать вывод, что вопрос о развитии интеллектуальных способностей является наиболее актуальным на сегодняшний день.

Обращаясь к формулировке концепции интеллекта, в ранних работах В.Векслера интеллект рассматривается как способность к мышлению и взаимодействию с окружающим миром. В тоже время М.Холодная изображает интеллект в виде системы организации индивидуального опыта. Иное видение было зафиксировано Дж.Гилфордом, где интеллект есть способность обработки воспринимаемой информации, отражающей всю систему восприятия индивидуума [2, с. 75]. Проанализировав основные определения вышеупомянутых учёных, следует подчеркнуть общие черты в формировании данного понятия. Интеллектуальный потенциал понимается как система общих умственных способностей, выделяющая процессы обработки вводных данных и восприятия окружающей действительности. Также, следует отметить, что интеллектуальный потенциал

реализуется в ходе внутриличностного, так и межличностного взаимодействия. Следовательно, развитие интеллекта происходит в тесном взаимодействии с процессом социализации личности.

Интеллект - это обширное понятие, которое сложно заключить в рамки одного чёткого определения. На протяжении истории учёные рассматривали его с разных позиций. Так в научном пространстве образовалось несколько подходов к описанию модели интеллекта, которые можно разбить на два класса теорий: эксплицитные и имплицитные. Первое направление теоретизирования основано на результатах собранных в процессе выполнения заданий, оценивающих интеллектуальную деятельность. Эксплицитные теории в свою очередь подразделены на несколько подходов: когнитивный (или информационный) и дифференциальный. Согласно теории дифференцирования, различия основываются на количестве обнаруживаемых индивидуальных характеристик в природе интеллекта [3, с. 157]. Такие учёные как Дж.Гилфорд, Ч.Спирмен выстроили свои учения исходя из положений данного направления. Противоположное течение, когнитивный подход акцентирует внимание на скорости, стратегиях и точности обработки вводного материала. В своих научных работах такие исследователи как Г.Гарднер, Р.Стернберг рассматривая сущность интеллекта, особое значение придавали процессу обработки информации при решении интеллектуальных задач. В данной статье мы рассмотрим положения концепций и моделей представителей эксплицитных теорий.

Одним из наиболее распространённых подходов в изучении природы интеллекта выступают дифференциальные теории. Модель Дж. Гилфорда основывается на идеи того, что интеллект это отражение преобразований информации окружающей среды в мыслительный продукт. На рисунке 1 изображена трёхмерная модель, построенная в виде куба, чётко разграничивает три измерения, характеризующие интеллектуальную деятельность: содержание, операции и результат. Под содержанием понимается входная информация семантического, символического или поведенческого типа. Они различаются путём подачи материала, так данные могут быть представлены в словесной форме, в виде изображений, образов или символов. Стоит отметить, что Гилфордом было выделено поведенческое содержание, что подразумевает воспринимаемый материал в качестве результата общения с людьми. К определённому типу содержания применяются операции.

Данная категория включает в себя 5 основных умственных способностей: процессы познания, память или запоминание, дивергентное, конвергентное мышление и оценка. Познание происходит в процессе обработки вводной информации, иначе говоря, это умственная способность к восприятию среды. Категория память означает запоминание материала обработанного в процессе познавательной деятельности. Следующая ступень в модели решения интеллектуальных задач мышление, которое выступает в роли отличительной черты теории Дж.Гилфорда. Дивергентное мышление выстраивает мыслительный процесс в разных векторах, тем самым выдавая группу альтернативных вариантов. В отличие от дивергентного, в операциях конвергентного мышления мы ищем один верный ответ [3, с. 231]. На основании сопоставительного анализа двух типов мыслительных процессов можно проследить корреляцию между интеллектом и творческим мышлением. Эти суждения основаны на том, что в ходе дивергентного мышления у индивидуума проявляется творческое начало, так как при мыслительном поиске решения задачи, проблемы, операции проходят через разные направления семантического пространства. Возвращаясь к структурным компонентам интеллекта, на последнем этапе в ходе оценки происходит анализ качества, соответствия и целесообразности результата мыслительной деятельности. Заключительная ступень в структуре интеллекта проявляется в формировании конечного продукта решения интеллектуальных задач. Исходя из разработок диагностических тестов, Дж. Гилфорд выделил свыше 120 частных факторов интеллектуальных способностей [3, с. 229]. Несмотря на, тот факт, что природа интеллекта у каждого человека имеет индивидуальные характеристики, идея Гилфорда о таком разнообразии характеристик интеллектуального потенциала вызывает некое сомнение.

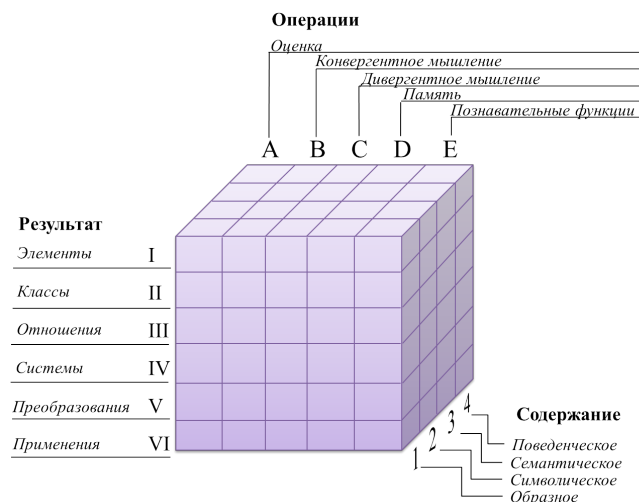

Рисунок 1 – Кубическая модель структуры интеллекта
Дж. П. Гилфорда

Следовательно, будет целесообразно обратиться к концепциям других зарубежных учёных исследователей для того, чтобы изобразить полную картину структуры интеллекта. В педагогической практике учителя часто отмечают, что абсолютно все дети проявляют себя по-разному. Исходя из этих наблюдений, возникает вопрос, чем это обусловлено. Этой области исследования и посвятил свою научную деятельность американский психолог Говард Гарднер. Согласно его теоретическим представлениям, интеллект разделён на 8 независимых структур. Межличностный интеллект отвечает за социальные связи, командную работу и умение соперничать. Вербальный же позволяет перерабатывать текстовую информацию. Внутрличностный интеллект говорит об отношении индивидуума к себе, его чувствах, эмоциях, активности и деятельности в целом. В то время как музыкальный интеллект отображает чувство ритма и более чуткое восприятие к миру звуков, что означает хороший музыкальный слух и склонность к игре на разных инструментах. Телесно-кинестический несомненно оказывает воздействие на координацию и осязание. Визуально-пространственный интеллект позволяет ориентироваться в пространстве и влияет на воображение. В дополнении, в модели Гарднера представлены логико-

математический и натуралистический интеллекты, где последний отражает связь с окружающей средой.

В 2015 году южно-корейским исследователем Пак Юхён была разработана концепция цифрового интеллекта, которая непосредственно дополняет вышеописанную структуру Г.Гарднера. Теория цифрового интеллекта описывает способность личности к адаптации и полному взаимодействию с технологиями и цифровым пространством в целом [5, с. 508]. Из-за довольно обширного подразделения типов интеллекта на составляющие, многие исследователи увидели в этой теории слабое звено. Модель множественного интеллекта зачастую сравнивается со стилями обучения, которые характеризуются разными подходами в усваивании информации. Так теория о визуалах, аудиалах и кинестетиках нашла место в анализе вышеописанной модели интеллекта. Однако стоит опровергнуть эти суждения, так как на практике нет весомых подтверждений тому, что если в процессе обучения английскому языку аудиалу преподнести материал лишь через прослушивание аудио, то данный индивидуум улучшит свои навыки. Таким образом, Гарднер рассматривая интеллект как многоструктурную систему, хотел выделить автономность интеллекта, аргументируя это тем, что каждый предполагаемый блок отвечает за определённые навыки и умения. В совокупности же эти блоки формируют целостную картину устройства интеллекта личности. Тем не менее, Г.Гарднер утверждает, что степень развитости типов интеллекта может колебаться, так у личности какая-то группа интеллектов может преобладать, в то время как другая отставать. Иными словами, если ученик успешно проявляет себя в решении химических уравнений, вовсе не означает отсутствия способности к изучению иностранных языков, так как этот феномен объясняется тем, что один из типов интеллекта развит в наименьшей мере. На данный момент теория множественного интеллекта Г.Гарднера относится к современным моделям описания интеллектуального потенциала личности.

Несколько иное видение природы интеллекта представлено в работах М.Холодной. Советский психолог рассматривает интеллект как организацию умственного опыта, который представлен в виде ментальных структур. Так ментальные структуры, пространство и репрезентации образуют ментальный опыт. За основу структурной организации интеллекта взяты такие уровни опыта как когнитивный, метакогнитивный и интенциональный.

Первый уровень описывается присутствием ментальных структур, отвечающих за процессы упорядочивания и хранения вводной информации. Тем самым, на когнитивном уровне происходит обработка материала. Метакогнитивный опыт определяет контроль процесса переработки интеллектуальных ресурсов, а также организацию самой интеллектуальной деятельности человека. Последний, но не маловажный интенциональный опыт представлен в виде ментальных структур, отвечающих за индивидуальные интеллектуальные способности: предпочтения, убеждения, умонастроение [4]. В дополнении, в данной модели подробно расписано разделение и самих интеллектуальных способностей на креативность, конвергентные навыки, обучаемость и познавательные стили. Комплексная структура интеллекта М.Холодной строится на механизмах регуляции и контроля переработки материала при решении интеллектуальных задач. Данный подход доказывает когнитивную теорию интеллекта. Все вышеперечисленные подходы к рассмотрению структурных компонентов интеллекта подтверждают идею того, что интеллектуальный потенциал личности является многогранной системой и на настоящий момент не разработана единая модель.

В заключение, интеллектуальный потенциал - понятие комплексное, зачастую трактуемое как свойство психической деятельности, система умственных способностей направленные на решение интеллектуальных задач. Изучение интеллектуального потенциала является ключевой проблемой научно-образовательного пространства. Сущность, структура и развитие интеллекта достаточно изучено как зарубежными, так и отечественными учёными. Однако интеллектуально-личностное развитие остаётся главным требованием в концепции развития нации. Интеллект каждого индивидуума в совокупности регулирует общественную деятельность. Тем самым понятие интеллектуального потенциала можно интерпретировать как познавательные способности, реализация которых является условием развития, как индивида, так и социума.

ЛИТЕРАТУРА

1 Велитченко С. Интеллектуальная нация как доминантный тренд государственной политики Казахстана //Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. – 2013. – №. 4. – С. 481-484.

2 Мухаммадиева З. Р. Историко-педагогические предпосылки развития интеллектуального потенциала в философской, психологической и педагогической науках //Вестник института языков. – 2012. – Т. 4. – №. 4. – С. 72-76.

3 Ушаков Д. Психология интеллекта и одаренности. – Litres, 2022. ru/engine/documents/document3354. pdf. – 2009.

4 Холодная М. А. Структурно-интегративная методология в исследовании интеллекта [Электронный ресурс] //Режим доступа: www. ipras.

5 Visser B. A., Ashton M. C., Vernon P. A. g and the measurement of Multiple Intelligences: A response to Gardner //Intelligence. – 2006. – Т. 34. – №. 5. – С. 507-510.

НЕЙРОПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ИГРЫ И УПРАЖНЕНИЯ В КОРРЕКЦИИ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ ДЕТЕЙ С ЗАДЕРЖКОЙ ПСИХИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ

МЕЙРАМГАЛИЕВА А. Б.

учитель-дефектолог, Специальный детский сад № 13, г. Экибастуз

ЗЕМАН Н. С.

учитель-дефектолог, Специальный детский сад № 13, г. Экибастуз

МУХАМБЕТОВА З. К.

учитель-дефектолог, Специальный детский сад № 13, г. Экибастуз

В настоящее время проблема сохранения и укрепления здоровья детей является одной из самых актуальных. В современном образовании идет поиск новых технологий и методов работы, активно набирают популярность новые и современные формы и методы проведения занятий. Это в полной мере относится и к системе дошкольного воспитания. Актуальным является использование нейропсихологического подхода в развитии детей дошкольного возраста с особыми образовательными потребностями. Данный подход основывается на последних современных исследованиях в области физиологии, и нейропсихологии, в которых рассматриваются пути коррекции психического развития детей.

Основоположник отечественной нейропсихологии Александр Романович Лурия отмечал, что высшие психические функции возникают на основе относительно элементарных моторных и сенсорных процессов. Дети дошкольного возраста с задержкой психического развития (ЗПР) отличаются от своих сверстников

замедленным и качественно своеобразным темпом психического развития. Задержка психического развития в современной дефектологии трактуется как замедленное и асинхронное развитие познавательной деятельности и эмоционально-волевой сферы. [3, с.23]

Особенность ЗПП объясняется тем, что созревание организма и развитие психических процессов, речи, эмоционально-волевой сферы личности происходит неравномерно и в замедленном темпе, отставая от нормы на 1,5-2 года.

Характерные проявления задержки психического развития это : рассеянное внимание, сложности с концентрацией на одном типе деятельности; неразвитость волевой сферы; слабая память (зрительная, слуховая); отставание в развитии речи (нарушение формирования лексико-грамматических категорий, произношения, отсутствие речи, бедный активный словарь, недоразвитость связной речи); мышление развито плохо (наглядно-образное, наглядно-действенное, абстрактное, словесно-логическое); отсутствие понимания ответственности за свои поступки; излишняя эмоциональность; агрессивность; неумение понимать, подстраиваться под правила игры, запоминать ограничения. [1, с.50]

Самый благоприятный период для развития интеллектуальных способностей от 3 до 9 лет, так как в этот период кора больших полушарий еще полностью не сформирована, в связи с чем, в таком возрасте крайне важно развивать память, восприятие, мышление, внимание. Иногда родители или педагог, вместо психологического развития ребенка, занимаются его информационным развитием, то есть преждевременные занятия математикой, языками, а в результате можно получить минимальную мозговую дисфункцию (один участок мозга развивается быстрее за счет другого), что является опасным для будущего ребенка, так как это может послужить к затруднению, отставанию в обучении, плохой памяти, рассеянному вниманию, проблемам в эмоциональной сфере. [2, с.58]

При задержке психического развития, страдают интеллектуальные способности (синтез, анализ). Ограничения психических и познавательных возможностей не позволяют ребенку успешно справляться с задачами и требованиями, которые предъявляет ему общество. Двигательная сфера у детей с ЗПП более сохранна, поэтому целесообразно через одновременную стимуляцию сенсорного и моторного анализаторов

активизировать высшие психические процессы. [1, с.35] Доказано, что формирование и закрепление телесных навыков стимулирует развитие психических процессов. Это лежит в основе нейропсихологического подхода, который является наиболее современным, безопасным и эффективным методом коррекционного воздействия, способствует выработке самоконтроля у ребёнка, направлен на улучшение пространственной ориентации и развитие психических функций. [5, с.72]

Игра- это естественное состояние и потребность любого ребенка. Игровые технологии повышают интерес и мотивацию, помогают не бояться ошибок, развивают коммуникацию. Нейропсихологическая коррекция является отличным дополнением к основной коррекционной программе учителя-дефектолога и реализуется вместе с ней. Актуальна для детей любого возраста, её применение дает положительную динамику при задержке психического развития, умственной отсталости, расстройствах аутистического спектра и других нарушениях.

Преимущество нейроигр в дефектологической практике состоит в игровой форме обучения; эмоциональной привлекательности; многофункциональности; автоматизации звуков в сочетании с двигательной активностью, а не статичном выполнении заданий только за столом; в формировании стойкой мотивации и произвольных познавательных интересов; формирование партнерского взаимодействия между ребенком и педагогом. [4, с.18]

Нейропсихологические игры - это комплекс упражнений, эффективность которых состоит в том, что они являются прежде всего здоровьесберегающей технологией, способствуют улучшению всех психических процессов ребенка (внимания, памяти, мышления, речи и др.), а так же развитию его эмоционально-волевой сферы. Улучшение мозгового кровообращения, развитие новых нейронных связей в коре головного мозга, приводит к повышению стрессоустойчивости, обучаемости, адаптированности, снижению конфликтности, возбудимости. Использование нейроигр в коррекционной работе, позволяет решить следующие задачи: улучшение концентрации внимания, обучаемости, развитие памяти, интеллектуальных способностей, улучшение мелкой моторики, пространственного восприятия и воображения. [7, с.105]

Нейрокоррекционные игры и упражнения объединяют две методики коррекции: двигательную- способствует стимуляции отдельных зон коры головного мозга, которые отвечают за регуляцию

движений, улучшение межполушарного взаимодействия, развитие ассоциативных связей; когнитивную- направлена на развитие познавательных навыков и преодоление трудностей в освоении учебного материала. [4, с.45]

Нейропсихологические игры можно использовать как полноценное нейропсихологическое занятие, а также как элемент коррекции на других занятиях. При коррекционной работе необходимо учитывать, что дети с особыми образовательными потребностями не могут длительное время подчиняться групповым правилам, быстро утомляются, не умеют выслушивать и выполнять инструкции, в связи с чем, важно начинать работу с ними с индивидуальных занятий, поэтапно включая их в групповую деятельность, а также следует отметить, что для каждого ребенка необходимы индивидуальная стратегия и тактика взаимодействия. [7, с.39]

При коррекционной работе необходимо учитывать, что дети с ЗПР не могут длительное время подчиняться групповым правилам, быстро утомляются, не умеют выслушивать и выполнять инструкции, в связи с чем, важно начинать работу с ними с индивидуальных занятий, поэтапно включая их в групповую деятельность, а также следует отметить, что для каждого ребенка необходимы индивидуальная стратегия и тактика взаимодействия. Надо чётко знать в работе с какими детьми можно применять нейрокоррекционные игры и упражнения: если ребёнок гиперактивный, «не слышит» взрослых, на замечания не реагирует или, наоборот, чересчур медлительный и пассивный; заметна эмоциональная нестабильность, резкие перепады настроения; есть синдром дефицита внимания; постоянно путает «лево» и «право», сезоны, плохо ориентируется в пространстве, не может скоординировать движения; быстро переключается с одного действия на другое; присутствуют навязчивые движения (почёсывания, рисует высунутым языком, грызёт ногти и т.д.); быстро утомляется, не может сосредоточиться на задании, тяжело осваивает грамоту и счёт; есть проблемы с речью разной сложности; наблюдается слабая познавательная деятельность; плохо развита мелкая и общая моторика и т.д. Нейропсихологические упражнения противопоказаны при таких заболеваниях как эпилепсия генетические симптомы, психические расстройства. [6, с.76]

Чтобы упражнения принесли максимальную пользу, нужно следовать нескольким правилам: не стоит сразу ожидать результатов- начинать коррекцию следует с концентрации внимания на одной из функций, нужно быть терпеливым, ведь у ребенка не сразу может получаться, он будет отвлекаться, не стоит одергивать ребёнка, ему после того сложнее концентрироваться. Только терпение и усилия приведут к положительному результату; не переутомлять и перевозбуждать ребёнка, нужно периодически переключать внимание, меняя виды игр, но делать это не слишком часто, важно также соблюдать режим дня, обеспечить полноценный сон, спокойную обстановку; установить внешние рамки- ребенку нужно точно объяснить, что можно, а что нельзя, стоит учитывать, что ребенок долго ждать не может, поэтому поощрения и наказания должны проявляться вовремя. Это может быть доброе слово, небольшой сувенир, но все должно быть предоставлено вовремя; во время работы лучше использовать сразу несколько игр: для развития внимания, для снятия напряжения, для регуляции воли, для закрепления результатов. [7, с.18]

Все эти упражнения по-настоящему работают под наблюдением специалиста и в четко выстроенной системе, которая подбирается для каждого ребенка индивидуально. В начале необходимой является диагностика, которая выявляет трудности ребенка познавательной психической сферы (мышление, внимание, память, речь) компоненты эмоционально-волевой сферы (учебная мотивация, эмоциональное самочувствие, особенности произвольного поведения). Это позволяет выстроить индивидуальную модель коррекции и осуществить системный подход к коррекции психического, интеллектуального развития ребёнка, в котором применяются двигательные и когнитивные методы с учётом их взаимодополняющего влияния. В коррекционной работе учителя-дефектолога с детьми ЗПР рекомендуется использовать следующие виды нейроигр и упражнений: дыхательные, упражнения на визуализацию, телесные упражнения, упражнения на развитие пространственных представлений, упражнения на развитие межполушарных связей, упражнения для развития произвольного внимания. [5, с.13]

Дыхательные упражнения -развивают контроль и произвольность, улучшают ритмику организма. Эффективным приёмом является подключение к дыхательным упражнениям визуальной и сенсорной системы. Эти упражнения успокаивают

и способствуют концентрации внимания, формируют базовые составляющие произвольной саморегуляции.

Упражнения направленные на визуализацию - способствуют воссозданию образов: слуховых, осязательных, зрительных, обонятельных др. Визуализация происходит в обоих полушариях головного мозга, что эффективно развивает мозолистое тело.

Телесные упражнения- развивают межполушарные взаимодействия, снимаются синкенизии и мышечные зажимы, ослабляют негативные эмоции.

Упражнения на развитие пространственных представлений -формируют представление пространственных и пространственно-временных свойств и отношений: форма, величина, относительное расположение объектов, их поступательное и вращательное движение: умение занимать определенное пространственное положение по заданному условию, пространственные представления: слева, справа, сзади, впереди, умение определять словом положение одного предмета по отношению к другому, умение ориентироваться в движении, умение ориентироваться на плоскости.

Упражнения на развитие межполушарных связей - способствуют развитию межполушарного взаимодействия, у детей появляется уверенность в себе, они становятся более спокойными, лучше усваивают знания, обобщают и систематизируют усвоенный материал. [4, с. 84]

Воздействие нейроигр и упражнений имеет как немедленный, так и накапливающий эффект, способствующий повышению умственной работоспособности, оптимизации интеллектуальных процессов, активизации энергетического потенциала. Прежде чем приступить к нейропсихологическим упражнениям, необходимо убедиться что ребёнок в хорошем настроении. Нельзя настаивать и не перегружать малыша занятиями, иначе достичь нужного эффекта не получится, ребёнок начнёт протестовать и вовсе откажется от каких-либо совместных игр. [3, с.37] Рекомендуется комбинировать разные упражнения, чередовать подвижные и спокойные занятия. Начинать с простых и доступных для ребёнка игр, чтобы он видел, что может с ними справиться. Постепенно добавлять более сложные упражнения. Выполняя такие упражнения, ребенок не утомляется, проводит время весело и интересно, а главное качественно усваивает материал. Играйте и развивайтесь непринуждённо. Тогда обучение будет в удовольствие.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Выготский, Л.С. Вопросы детской (возрастной) психологии/ Л.С. Выготский//Собр.соч.- М.: Педагогика, 1984. - Т.6.— С. 243-403с.
- 2 Выготский, Л.С. Проблемы дефектологии/ Л.С. Выготский. - М.: Просвещение, 1995. - 126с.
- 3 Лурия, А. Р. Речь и развитие психических процессов у ребенка/А.Р. Лурия, Ф. Я. Юдович. - Издательство академия педагогических наук РСФСР, 1956. - 93с.

МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ПРИЕМОМ ЧИТАТЕЛЬСКОЙ ГРАМОТНОСТИ У ОБУЧАЮЩИХСЯ НА УРОКАХ ГЕОГРАФИИ.

МЕНДЫГАЛИЕВА З. В
магистрант, Торайгыров университет, г. Павлодар

В настоящее время наблюдается очень большое количество информации, с которой приходится учащимся сталкиваться каждый день. Школьникам очень сложно обрабатывать, осмысливать, анализировать данную информацию. Поэтому перед учителем стоит важная задача научить учащихся правильной работе с текстами, сформировать культуру и грамотного и осмысленного чтения. Под грамотностью чтение понимается умением не просто прочесть текст, но и осмыслить написанное, использовать данную информацию для дальнейшего развития и достижения учебных целей. Сущность понятия читательской грамотности составляют такие признаки как понимание, рефлексия и использование данной информации. Рефлексия предполагает размышление о содержании, осмысления (или структуре) текста, перенос его в сферу личного сознания. Только в данном случае можно говорить о понимании текста, о возможности использования человеком его содержания в разных ситуациях жизнедеятельности и общения. Выделяют следующие виды чтение текстов:

1.Чтение для личных целей (для себя, своего развития) включает чтение личных писем, биографий, художественной литературы, научно-популярных текстов и другие.

2. Чтение для социальных (общественных) целей включает чтение официальных документов, текстов разного рода общественного значения и другие.

3. Чтение для «рабочих целей» (в процессе работы, труда) включает чтение текстов и различных инструкций и другие.

4. Чтение для получения образования включает чтение различной учебной литературы, текстов, которые могут быть использованы в учебных целях. [4, с.27].

Разрабатывая урок, учитель должен выстроить систему заданий, которая должна предложить самостоятельное чтение учебного текста, превратить в интересную и познавательную игру. Для этого нужно выбирать необходимые практические приемы и методы, которые помогают формированию читательской грамотности учащихся на уроках географии.

Для правильного понимания и осмысления текста используются различные приемы. Урок деятельностного типа в классе требует особого подхода организации работы обучающихся для достижения ими планируемых результатов освоения учебных достижений. Активная деятельность школьников в учении изменяет содержание их взаимодействия с учителем и одноклассниками. Оно принимает характер взаимосоотрудничества. Успешно организовать педагогический процесс в классе можно на основе использования педагогических технологий. В основе технологии лежат стратегии предтекстовой, текстовой и послетекстовой деятельности [2, с.98].

Выявление общего в содержании текста и понимания его целостного смысла, включало определение главной темы, общей цели или назначения текста. Для этого предлагались задания: выбрать из текста или придумать к нему заголовок; сформулировать тезис, выявляющих общий смысл текста; объяснить порядок инструкций, предлагаемых в тексте; сопоставить основные части графика или таблицы; объяснить назначение карты, рисунка и т.д. Например:

1. О чем говорит нам заголовок параграфа?

2. Прочтите подзаголовки текста, о чем будет идти речь?

3. Прочитайте три первых предложения, о чем идет речь в тексте?

4. Что показывают нам диаграммы, таблицы, рисунки в тексте?

Для оценки умения находить информацию в тексте использовались задания, при выполнении которых учащемуся требовалось «пробежать» текст глазами, определить

его основные элементы и заняться поисками необходимой единицы информации. Вопросы должны помочь учащимся найти нужные факты, возможно отметить или подчеркнуть их. Может быть, понадобятся вопросы на понимание незнакомых слов, если такие слова есть в тексте. Например:

1. Что нужно понять из текста?

2. Проанализируйте текст, укажите, какие данные вам известны, а какие непонятны.

3. Просмотрите абзацы и отметьте главную информацию, которую они несут.

Для оценки умения интерпретировать текст, развивать его основной смысл учащимся предлагалось сравнить и противопоставить заключенную в тексте информацию разного характера, обнаружить в нем доводы в подтверждение выдвинутых тезисов, сделать выводы из сформулированных данных, вывести заключение о намерении автора или главной мысли текста. Например:

1. Работая в парах, представьте особенности каждой формы учета населения в виде схемы.

2. Работая в парах, определите сходство и различия в формах учета населения в виде диаграммы Вена

Для оценки рефлексии на содержание текста было необходимо, чтобы учащийся, выполняя задания, связал информацию, обнаруженную в тексте, со знаниями из других источников, оценил утверждения, сделанные в тексте, исходя из своих представлений о мире, нашел доводы в защиту своей точки зрения. Ясно, что этот аспект понимания текста подразумевал достаточно высокий уровень умственных способностей, нравственного и эстетического развития учащихся. Например:

1. Рассмотрите диаграмму «Структура импорта по категориям товаров» и ответьте на вопросы: Подумайте, долю импорта, каких товаров из перечисленного списка можно снизить за импортозамещением? Какие товары сохраняют тенденцию к преобладанию импорта?

2. Подумайте и предложите пути увеличения доли казахстанского содержания в отраслях производства?

Для оценки рефлексии на форму текста было важно, чтобы читатель, выполняя задания, оценивал не только содержание текста, но и его форму, а в целом – мастерство его исполнения. Этот аспект понимания текста подразумевает достаточное развитие критичности

мышления и самостоятельности суждений. Для выполнения заданий учащийся должен был владеть знаниями о структуре текста, особенностях жанра, умениями обнаруживать в тексте иронию, юмор, оттенки мысли, выражаемые словом, обнаруживать способности слышать авторский голос и различать авторские оценки изображенного. Например:

1. Представьте что вы научный руководитель молодых людей, которым предстоит провести учет населения города (региона). Вы должны привести аргументы в пользу значимости численности населения для экономики страны. Не более трех аргументов. Подготовьте критерии оценивания.

Также можно использовать приемы и методы на разных этапах урока, которые также способствуют формированию грамотности чтения на уроках географии. Они помогают активизировать работу учащихся на различных этапах: начало, осмысление, рефлексия. Например: кластер, логическая цепочка, мозговой штурм, синквейн, чтение про себя с пометками («INSERT»), работа с географическими понятиями, нахождение главных мыслей текста, прочтение и интерпретация текста в различной форме (Диаграмма Венна, заполнение таблицы, заполнение пропусков) и т.д. Например:

Прием «Мозговой штурм» или «Корзина идей» применяется тогда, когда учащимся предлагается прочитать параграф и сформулировать ассоциации в виде вопроса, которые у них возникли в ходе чтения. Потому что, эти вопросы помогают определить уровень знания темы учащимися.

Прием «Нахождение в тексте ответов на вопросы словами автора». Данный прием можно использовать для объяснения информации или определения понятий. Для того чтобы дети правильно запомнили термины их нужно записать в тетрадь и провести дополнительную работу (значение понятий, произношение и т. д.).

Наиболее важным приемом для понимания и осмысления содержания текста является нахождение главных мыслей в тексте. Данный прием применяется как при чтении, так и после, в данном приеме учащиеся выявляют главное и отвечают на вопросы учителя. Так же можно использовать прием «INSERT», который помогает учащимся выявить в тексте знакомую, малознакомую и незнакомую информацию.

Так же, данный прием хорошо сочетается на уроке с составлением плана текста. Прочитав текст, учащиеся записывают

в тетрадь план и устно проговаривают его, чтобы было логично и последовательно составлено. При выполнении задания, учащимся необходимо объяснить, что каждый пункт плана – это краткая формулировка содержания части текста, абзаца. Перед составлением плана необходимо предложить учащимся памятку: «Как составить план текста?»:

1. Прочитать текст.
2. Выделить главные мысли в тексте.
3. Кратко сформулировать главные мысли в виде пунктов плана.

На сегодняшний день важнейшим условием успеха становится доступ к информации и умение эффективно ее осмыслить и переработать. Процесс обучения грамотности чтению является сложной по своей структуре деятельностью. Поэтому учителям общеобразовательных школ нужно развивать и расширять потенциал обучающихся и свой собственный. Развитие читательской грамотности у учащихся является необходимой задачей в современном мире.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Абилмажинова С, Каймулдинова К-География. Учебник для 8 класса общеобразовательной школы-Алматы. Мектеп-2018-264с.
- 2 Граник, Г.Г. Когда книга учит / Г.Г. Граник, С.М. Бондаренко, Л.А. Концевая. – М. : Педагогика, 2001. – 256 с.
- 3 Каймулдинова К, Абилмажинова С-География. Учебник для 10 класса естественно-математического цикла-Алматы.Мектеп-2019-288с
- 4 Ковалева Г.С., Красновский Э.А Новый взгляд на грамотность. По результатам международного исследования PISA-2000. М.: Логос, 2004

LESSON STUDY: «КАК ЧЕРЕЗ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕНТАЛЬНЫХ КАРТ РАЗВИВАТЬ НАВЫКИ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ УЧАЩИХСЯ 6 КЛАССА»

МИЩЕНКО И. С., ЖАКАЕВА А. С., МИХАЙЛЕНКО Е. П.
ССОШ №29 «Пальмира», г. Семей

Инновационные процессы, происходящие в начале XXI века в системе образования, наиболее остро ставят вопрос о поисках резервов совершенствования подготовки высокообразованной, интеллектуально развитой личности.

Современное общество предъявляет новые требования как к учителям, так и к учащимся.

Учитель должен постоянно заниматься саморазвитием, повышая свою квалификацию. Использование подхода «Lesson study» в полной мере способствует этому, позволяя повышать качество преподавания и профессиональное мастерство учителей.

Задачами школы и всего образовательного процесса на современном этапе являются: поиск и обработка информации, выделение основного, быстрая ориентация в конкретной ситуации. Для этого необходимо развивать навыки критического мышления учащихся: умение анализировать, обобщать и систематизировать информацию. Составление ментальных карт на уроке – действенный способ решения этих задач.

Приступая к реализации исследования в действии, мы предварительно проработали цикл из трех уроков, совместно планируемых, наблюдаемых и анализируемых учителями и представителями администрации.

Членами исследовательской группы были выделены этапы исследования:

1. проведение заседания с участниками исследования для определения ожидаемых результатов;
2. выявление параметров потребностей в 6 «А» классе по первоначальному наблюдению: развитие навыков критического мышления;
3. определение зоны наблюдения: работа с графическим органайзером (ментальная карта);
4. обсуждение последовательности проведения уроков: урок математики, урок английского языка, русского языка;

5. выбор исследуемых учеников по результатам показателей успеваемости по общеучебным дисциплинам (А, В, С);

6. определение ожидаемых результатов каждого ученика по окончании Lesson Study;

7. закрепление за каждым исследуемым учеником «наблюдателя» с целью фиксации в карте наблюдений ожидаемой реакции учеников в процессе занятий;

8. проведение рефлексии после каждого урока Lesson Study;

9. обсуждение, рекомендации по коррекции плана следующего урока;

10. анализ результатов исследования; составление рефлексивного отчета.

Были поставлены следующие цели цикла уроков:

для учителя:

- повышение эффективности урока через применение приема визуализации информации «ментальная карта»;

- совершенствование школьной практики каждого учителя через обмен опытом;

- рост профессионального мастерства учителей;

для учеников:

- обобщение и систематизация изученного материала через составление ментальных карт в индивидуальной, парной, групповой работе;

- совершенствование предметных и метапредметных умений и навыков.

В качестве объекта исследования были выбраны учащиеся 6 «А» класса КГУ «СОШ №29».

Это класс с лицейским компонентом, ученики обладают высоким уровнем учебной мотивации и стремятся узнавать новое. За редким исключением, дети хорошо владеют основными функциональными навыками, поэтому является целесообразным переход к формированию мыслительных навыков высокого порядка.

Были выявлены сильные и слабые стороны данного классного коллектива (Таблица 1.), определены проблемные аспекты и намечены направления возможного повышения эффективности работы класса в учебном процессе, в частности, развития навыков критического мышления.

Таблица 1 - Характеристика класса

Сильные стороны данного класса:	Слабые стороны данного класса:
<ul style="list-style-type: none"> * стремятся к высокому уровню учебных достижений(большинство) * имеют навыки выделения ключевой информации (большинство) * умеют распределять обязанности внутри группы (некоторые) * обладают творческими способностями (большинство) 	<ul style="list-style-type: none"> * имеют низкий уровень самостоятельности в работе с заданиями (некоторые) * в силу возрастных особенностей обладают недостаточно сформированными навыками обобщения и систематизации материала (большинство)

В результате обсуждения выбраны 3 исследуемых ученика: с высоким, средним и низким уровнем познавательной деятельности.

Состав фокус-группы:

Группа А: Газизов Ильдар, Ивашева Дарья (наблюдатели Жакаева А.С., Жаркенова У.М.).

Группа В: Юдина Яна, Суксов Ярослав (наблюдатели Михайленко Е.П., Оболянская Н.В.).

Группа С: Жолдыбаева Айганым, Ибраев Ильяс (наблюдатели Мищенко И.С., Ахмеджанова Д.Б.).

Для проведения цикла уроков Lesson Study достаточно по 1 ученику в каждой категории, но для уверенности было выбрано большее количество, учитывая возможные причины их отсутствия (болезнь, семейные обстоятельства).

Для реализации поставленных целей на установочном заседании были определены метапредметные результаты, представленные в таблице 2.

Таблица 2 – Метапредметные результаты

Ученик А	Ученик В	Ученик С
<ul style="list-style-type: none"> - примет активное участие на уроке; - безошибочно выполнит задания; - творчески подойдет к составлению ментальной карты; - открыто выскажет свое мнение по теме. 	<ul style="list-style-type: none"> - сможет рассуждать по теме; - предложит свою точку зрения по теме; - может допустить незначительные ошибки при выполнении заданий; - самостоятельно составит ментальную карту. 	<ul style="list-style-type: none"> - примет участие в обсуждении темы; - выполнит задания при помощи учителя; - может составить ментальную карту не в полном объеме;

В соответствии с выбранной последовательностью уроков первым был проведен урок математики. Учитель Оболянская Н.В. провела урок по теме: «Решение линейных неравенств».

Цели урока на данном этапе Lesson Study: учащиеся познакомятся с органайзером «ментальная карта», составят ментальную карту с опорой на образец; применят ее при решении неравенств. Выводы коллег по наблюдению за фокус-группой отражены в таблице 3.

Таблица 3 – Наблюдение за фокус-группой

ученик	фокус-группа	наблюдатели	вывод
Газизов И.	Ученик С	Жакаева А.С., Жаркенова У.М.	Составил ментальную карту, но не прописал алгоритм, выполнил задание частично
Юдина Я.	Ученик В	Михайленко Е.П.	Составила ментальную карту и решила неравенства верно, опираясь на алгоритм решения, отраженный в карте
Жолдыбаева А.	Ученик А	Мищенко И.С., Ахмеджанова Д.Б.	Составила ментальную карту, презентовала ее у доски, использовала при решении неравенств

После проведения урока на заседании группы учителями были сделаны следующие выводы: при первом знакомстве с органайзером «ментальная карта» учащиеся выделили его особенности, его отличия от кластера. После составления ментальной карты по образцу на следующем уроке следует усложнить задание: предложить творчески преобразовать карту, добавив свои направления. В связи с большим объемом материала, отраженного в ментальной карте, рекомендовано применение парной формы работы.

Вторым был проведен урок английского языка. Учитель Жакаева А.С. провела урок по теме: «Holidays and travelling». При подготовке к уроку были учтены рекомендации коллег по предыдущему уроку.

Цели урока на данном этапе Lesson Study: учащиеся составят ментальную карту по лексической теме, работая в парах, добавляя свои направления, творчески преобразуя ее.

Выводы коллег по наблюдению за фокус-группой отражены в таблице 4.

Таблица 4 – Наблюдение за фокус-группой

ученик	фокус-группа	наблюдатели	вывод
Газизов И.	Ученик С	Жаркенова У.М.	Работая в паре, принимал участие в составлении ментальной карты, обращался к учителю за помощью
Юдина Я.	Ученик В	Михайленко Е.П., Оболянская Н.В.	Умеет работать в паре, занимая лидерскую позицию; составила ментальную карту, добавив направления, проявила творческий подход, закрепила лексическую тему
Жолдыбаева А.	Ученик А	Мищенко И.С., Ахмеджанова Д.Б.	работая в паре, составила ментальную карту, добавила направления; креативно преобразовала, закрепила лексическую тему

После проведения урока на заседании группы учителями были сделаны следующие выводы: на втором уроке учащиеся творчески преобразовали ментальную карту, работая в парах, презентовали свою работу. На следующем уроке следует предложить учащимся оценить работы друг друга по определенным критериям для объективности оценки. Следующий этап работы предполагает усложнение работы: составление ментальной карты с самостоятельным выбором направлений и заполнение ветвей карты. В связи с большим объемом задания рекомендовано применение групповой формы работы.

Урок русского языка был заключительным. Учитель Михайленко Е.П. провела урок по теме: «Мир животных на земле обетованной». При подготовке к уроку были учтены рекомендации коллег по предыдущему уроку.

Цель урока на данном этапе Lesson Study: учащиеся самостоятельно составят ментальную карту по грамматической теме, работая в группах

Выводы коллег по наблюдению за фокус-группой отражены в таблице 5.

Таблица 5 – Наблюдение за фокус-группой

ученик	фокус-группа	наблюдатели	вывод
Газизов И.	Ученик С	Жакаева А.С. Жаркенова У.М.	Старается участвовать в работе группы, с помощью учителя заполняет свое направление карты, с поддержкой учителя оценил работу другой группы и свою деятельность
Юдина Я.	Ученик В	Оболянская Н.В.	Активно участвовала в работе группы, заполнила часть шаблона по своей карточке-подсказке, объективно оценила работу другой группы и свою деятельность
Жолдыбаева А.	Ученик А	Мищенко И.С., Ахмеджанова Д.Б.	Организовала работу в группе по заполнению ментальной карты, верно представил и з у ч е н н у ю информацию, проявляя творческий подход и соблюдая аккуратность, объективно оценила работу другой группы и свою деятельность

После проведения урока на заседании группы учителями были сделаны следующие выводы: на третьем уроке учащиеся в группах составили ментальные карты с самостоятельным выбором направлений и заполнили ветви карты, используя задания-подсказки. Работая в группе, учащиеся смогли объективно оценить работы друг друга по данным критериям.

После проведения цикла уроков членами исследовательской группы были сделаны следующие выводы:

Система уроков была выстроена таким образом, чтобы, постепенно усложняя задание, выработать навык составления ментальной карты.

Использование приема «ментальная карта» на уроках разных учебных предметов демонстрирует его универсальность и эффективность на этапах закрепления и обобщения изученной информации.

В результате проведения серии уроков учащиеся, работая индивидуально, в парах, в группах при помощи ментальной карты смогли обобщить и систематизировать изученный материал, тем самым развивая навыки критического мышления.

Таким образом, использование Lesson Study позволяет учителям на демократической основе проводить исследование урока, влиять на качество обучения. Во время реализации подхода Lesson Study можно корректировать методику преподавания через обмен опытом, повышая таким образом качество преподавания и профессиональное мастерство учителей. В целом, апробацию нового метода можно назвать успешной и рекомендовать к использованию в школьной практике.

ЛИТЕРАТУРА

1 Мамерханова Ж.М., Разбекова З.К. Использование подхода «Lesson Study» в период проведения «Практики в школе» (методические рекомендации). – Караганда, 2015. – 32 с.

2 Чичибу Т., Хэйзел Ду Тоит Л., Тулепбаева А. Руководство для учителей по реализации подхода Lesson Study (исследование урока). – Астана: Центр педагогического мастерства АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», 2013. – 45 с.

3 Воробьева В. М. Эффективное использование метода интеллект–карт на уроках: методическое пособие / В. М. Воробьева, Л. В. Чурикова, Л. Г. Будунова. – Москва, 2013. – 44 с.

ОРЫС ТІЛІ САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ АУЫЗЕКИ ТІЛДЕ СӨЙЛЕУ DAҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

МОЛДАБЕКОВА А. М.

орыс тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі, №31 ЖОББМ, Павлодар қ.

Еліміздің әлемдік білім беру кеңістігіне енуі педагогикалық теория мен оқу процесінің тәжірибесінде айтарлықтай өзгерістермен бірге жүреді. Мемлекеттік білім стандарттары бойынша - жаңа білім мен дағдыларды оқушы өз бетінше игеретін қабілеті болу керек,

осы үдерісті ұйымдастыра білу қабілеті мұғалімнің өзінде болу керек. Бұл талаптарды жүзеге асыру үшін жаңа педагогикалық технологияларды игеру әр мұғалімнің міндеті.

Оқу - тәрбие жұмысының негізі - сабақ. Сабақ - оқытудың барлық кезеңінде мұғалім мен оқушының бірлесіп істейтін тиімді әдістерінің жүйесі. Оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыру, білімді өз бетінше толықтыруға үйрету сияқты жұмыстар сабақ барысында жүзеге асырылады. Оқушылардың тіл байлығын молайту үшін сабақта әр түрлі әдіс-тәсілдерді тиімді қолдана отырып, жаңа технологиялардың элементтерін қолдану. Сабақта қолданылатын мәтін мен жаттығулар балалардың жас ерекшеліктеріне сәйкес келуінің маңызы зор. Пәнаралық байланыс болуына, сабақтың өмірмен байланыстылығына мән беру қажет. Оқушылардың ойлау, сөйлеу дағдыларын қалыптастыру, сөздік қорын молайту - әр сабақтың міндеті.

Ауызекі тілде сөйлеу дағдыларын қалыптастыруда грамматикалық ережелерді меңгеріп, оларды түсініп, дұрыс қолдана білудің маңызы өте зор. Қазақ сыныптарында орыс тілін үйрену, лексикалық және грамматикалық тақырыпты меңгеру - күрделі жұмыс. Грамматикалық ережелерді дұрыс түсініп, меңгеріп, орынды қолдана білу дағдыларын дамыту мақсатында сурет бойынша сөз тіркестері мен сөйлемдер құрастыру, әңгімелеу жұмыстарын жүргіземін.[1.25б.]

Мәтінмен жұмыс істегенде, оқушыларды жаңа сөздермен таныстырып, ойын дұрыс айта білуге, сұрақтар қоя білуге, берілген сұрақты түсініп, нақты жауап беруді үйретуге тырысамын. Мәтінде кездесетін таныс сөздермен, сөз тіркестермен және меңгерілген жаңа сөздермен сөйлем құрастыруға, әңгімелей білуге дағдыландырамын. Әр сыныпта тақырыптар бойынша тест сауалдарын қолданып, жарыс, саяхат, ойын сабақтарын өткіземін.

Оқушыларды өздерін естуге, кемшіліктерін естуге және түзетуге үйрету керек. Тындау дағдылары оқушылардың дұрыс ауызша сөйлеуін дамытудың маңызды шарттарының бірі болып табылатын сөйлеу есту қабілетінің даму деңгейімен тығыз байланысты. Оқушының кез-келген ауызша сөзі, оның орыс тіліндегі кез-келген ауызша жауабы-ауызша сөйлеуді дамытудағы жаттығу. Мұғалім оқушының ауызша сөйлеуіндегі қателіктер мен кемшіліктерді бақылауға, талдауға, түзетуге міндетті, сондықтан оқушы бағалау критерийлері мен оның жауабына қойылатын

талаптарды біліп, оны түсінуді үйренуі үшін оның сөйлеуіндегі мұндай қателіктер қайталанбайды.

Оқушылардың ауызша жауаптары ұсынылған барлық талаптарға сай болуы және берілген критерийлерге байланысты бағалануы тиіс. Ауызша жауап-оқушылардың орыс тіліндегі білімдерін есепке алудың негізгі тәсілдерінің бірі. Оқушының кеңейтілген жауабы белгілі бір тақырыптағы үйлесімді, логикалық дәйекті хабарлама болуы керек, сөйлеушінің нақты жағдайларда терминдерді, анықтамаларды, ережелерді қолдану қабілетін көрсетуі керек. Жаңа заман сабағы дәстүрлі тақта мен бор арқылы емес, электрондық құралдардың көмегімен, интерактивті тақтамен оқушылардың белсенділіктерін арттыра отырып өткізіледі. Өз тәжірибемде интерактивті тақтаны қолдана отырып «Білімпаздар сайысы» атты сыныптан тыс шара өткіздім. Мультимедиялық мәтін жазылған бейне материалдар, слайд, суреттер, сызбалар, кестелер қолдандым. Оқушылар күнделікті жүз рет сөзбен айтқан ұғымдарды бір рет көру арқылы естерінде сақтайды. Оқушылардың ауызекі сөйлеу тіл байлықтарын ақпараттық қатынастық технология арқылы дамыту оқушының өзіндік білім алу іс - әрекетін компьютерлік бағдарламалық және техникалық жабдықтардың көмегімен іске асырылады.

Ауызекі сөйлеу әдісінің бірі - диалог арқылы дамыту. Диалог - бұл тұлғаға бағытталған білім беру технологияларының сипаттамасы, өйткені сұхбаттасушы өзінің ғана емес сонымен қатар қабылдаудың да әртүрлі аспектілерінен мүмкіндік алады. Бұл технология оқушының өзі үйренетін нәрсеге жеке көзқарасын қалыптасады. Белгілі бір әрекеттерге баға беру арқылы оқушы әртүрлі проблемалық жағдайларға өз көзқарасын білдіре алады, оны дәлелдеп, субъектілік қатынастарды ұйымдастыруға ықпал етеді. [2, 126] Диалог құру үшін белгілі бір тақырыпты оқуға байланысты оқушының сөздік қорын дамыту, жаңа сөздер үйретіп, мағынасын ұқтыра отырып, оларды жасайтын формаларды меңгертіп, сөйлем құрауға үйрету, сөз бен сөзді байланыстыруға, ауызша ойларын жүйелі айтуға, әңгімелеуге жаттықтыру керек. Сонда оқушы диалог құру кезінде сауатты сөйлеуге, қазақ тілінің грамматикасын ескере отырып, диалогты дұрыс құруға тырысады. Ауызекі сөйлесу оқушының тілін дамытады. Диалогтік оқыту сыныптағы оқушылардың бірлескен сұхбаты үлкен пайда келтіретіндігін көрсететін дәлелдер жеткілікті. Олар оқушылардың тақырып бойынша өз ойларын білдіруне мүмкіндік

береді. Басқа адамдардың идеяларын қабылдауға, оқушылардың өз идеяларын дәлелдеуге,

бірлесіп білім алуға Мерсердің зерттеуіне сәйкес, әңгімелесу оқушылардың оқуының ажырамас бөлігі болып табылады.

Диалог – сын тұрғысынан ойлауды дамытудың басты жолы. Әр сабақта қолданылатын әдістердің бірі сұрақ – жауап, оқушының өз ойын жеткізу, пікірін білдіру дағдысын жаттықтырады. [2, 366.]

Мен орыстілі сабағында Блум түймедағы, фишбоун әдісін, синквейнді пайдаланамын. Мәселен, «Глагол как часть речи», «Имя числительное тақырыбындағы сабақтарымда осы әдістер арқылы мұғалім мен оқушы арасында

топта диалогтік әдісті қолдандым. Мысалы, мәтінмен жұмыс жаттығуларында, топтағы оқушылар постер қорғағанда, өзара пікірлеседі, ортақ шешімге келуге

тырысады. Блум түймедағы бойынша бсұрақ құрастыру оқушыларға қиындық тұғызады, сондықтан сұрақтарды алдын - ала дайындап беремін, оқушылар жауап беруге тырысады. Көптеген ұстаздар бұл әдісті ең жеңіл деп табады, алайда сұрақты орынды қоя білу, оқушының жауабын дұрыс қабылдай алудың өзі мұғалімнен кәсіби шеберлікті, төзімділік пен түсінушілікті қажет етеді. Оқушылардың сөйлеу тілін дамытуда диалогтын берері мол. Диалог – сөйлесудің ең негізгі түрі болып саналады. Адамдар арасындағы қарым-қатынас амандасудан басталады. Мұғалім сабаққа кіргеннен оқушылармен сөйлесуде болады. Оқушыларға белгілі бір тақырыпта тапсырмалар беру арқылы сұхбаттар құрылады. Диалогтік сөйлесуді естіп-тыңдаумен біртұтас та, жекелей де пайдалануға болады. Мақсатты ұйымдастырылған жағдаяттар арқылы ауызекі сөйлесуге үйрету оқушыларды қызықтырады. Диалогтік сөйлеу коммуникативтік оқытудың негізгі ұстанымына сәйкес келеді. Коммуникативтік оқыту жауап алынған жағдайда ғана жүзеге асуы оның ұстанымы болып есептеледі. Ал ауызекі сөйлесу – жауап алу арқылы жүзеге асады. Коммуникативтік сөйлеу әрекетінің қай түрі болса да лексикалық – грамматикалық дайындық деңгейіне сүйенеді. Белсенді сөйлеу әрекетін ұйымдастыруға жағдаяттың ауызекі сөйлесу мен мәтін бойынша жұмыс негізгі құрал болып табылады. Ауызекі сөйлеу тілін қалыптастыруда сөздер мен сөз тіркестерінің қолданылуын, сөйлем құрастыруды, тұрақты сөз тіркестерін қолдануды, сұрақ қоюдың барлық түрлерін үйрену тиімді. Оқушылардың сөйлеу дағдылары ауызекі сөйлеу жүйесінен, сұраққа қысқа да толық жауап құрастыра алуынан,

оқығандарын ауызша да, жазбаша да мазмұндап, беретіндей дағды – машықтарынан, шығарма, хат жазу дағдыларынан құралады. Орыс тілін оқытуда ең алдымен тәжірибелік мақсат қойылады, оған оқушылардың сөздік қорын байыту, қазақша ауызекі сөйлесуге, сауатты жазуға үйрету, көргендерін, естігендерін әңгімелеп беруге үйрету қажет. [3, 236.]

Ауызекі сөйлеудің дамуы есте сақтаудың дамуымен тікелей байланысты, өйткені іс-әрекет барысында көптеген сөздердің жазылуы мен мағынасы есте сақталады. Негізгі міндет- көру сақтау және есте сақтау.

Сөйлеу жаттығулары мен сөздік жұмыстарының әртүрлі түрлерін қолдану оқушылардың ауызекі сөйлеуін дамытады, сөздік қорын байытады. Сонымен қатар, оқушылар пікірталас жүргізу, сендіру және дәлелдеу, әңгімелесушіні тыңдау қабілетін дамытады. Сөйлеу мәдениеті болашақ кәсіби қызметте маңызды рөл атқарады.

Оқушы тілін дамыту үшін әр түрлі әдістер, жұмыстар өткізу керек. Оқушылардың сөйлеу қабілетін дамыту, мәтін бойынша сұхбат құрастыруда, мәтіннің мазмұнын айтқызуға тірек сызбалардың берері көп. Бұл тәсіл жаңа сабақты жылдам түсінуге, есте сақтауға көмектеседі. Тірек - сызба сұхбат құрғыза отырып, оқушылардың қазақша сөйлеу дағдысын қалыптастыруға, сөйлем құрастыруға мүмкіндік береді. Грамматикалық материалды және лексикалық тақырыптарды оқытуда тірек-сызбалардың қолданылуы тілді дамытуға, сөздік қорды молайтуға, бір-бірімен қарым-қатынас жасауға, ойлау қабілетін дамытуға, ойын қазақша жеткізе білуге жаттықтырады. Тірек - сызбалар арқылы оқушылар кез келген тақырыпқа әңгіме құрастырып, өз ойларын оңай жеткізеді, ауызша тіл дамытып, сөздік қорын молайтып, ауызекі сөйлеуге дағдыланады. Тірек - сызба арқылы сұрақ - жауап әдісі бойынша оқушыларға тақырыпқа байланысты сұрақтар қойып, жауап аламын. Балалар тірек сөздер берілген сызбаны пайдалана отырып әңгіме құрастырады. Оқушылардың сөйлеуін дамыту - орыс тілін оқыту әдістемесінің маңызды және өзекті мәселелерінің бірі. Оны шешу үшін мұғалімдер тәжірибеде жинақтаған ауызша сөйлеу дағдыларын дамытудың тиімді әдістері бар. Оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыра отырып, сабақтарда сөйлеу сауаттылығын дамыта отырып, сонымен қатар ауызша сөйлеуді дамытудың әртүрлі тәсілдерін мақсатты және жүйелі түрде қолдана отырып, оқушылардың сөйлеу мәдениетінің қалыптасуы деңгейін сапалы түрде арттыруға болады.

Уақыт талабы мұғалімнен сабақты қызықты, тартымды өткізе білуді көп шығармашылық ізденісті, білімділікті, тапқырлықты қажет етеді. Оқушылардың белсенділігін, жеке дара жұмыстануын ынталандыру, жеке көзқарастарының қалыптасуын, дамуын, оқу еңбегінің нәтижесі тиімді болуын талам етеді. Сондықтан ортақ іс-әрекетті ұйымдастыруда негізгі мақсат – әрбір жеке оқушының дамуына, таным ерекшелігі мен іс-әрекеттің дұрыс ұйымдастырылуына үлкен жауапкершілікпен қарау.

Мұғалім әр сабақта оқушыға жағдай жасап түрлі технологияларды жүйелі қолданып, оларды шығармашылықпен пайдалана білсе, жақсы нәтижелерге қол жеткізуге болады, қазақ тіліне қызығушылық артады, ауызекі сөйлеу дамиды.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Леонов С.А. Развитие устной речи учащихся на уроках литературы. Москва, 1998., -141с.

2. Мұғалімге арналған нұсқаулық 3 деңгей, - 65б.

3. Мұхамбетжанова С.Т., Жартынова Ж.Ә. Интерактивті жабдықтармен жұмыс жасаудың әдіс-тәсілдері. Алматы, 2008., - 215б.

ПРИЧИНЫ ВОЗНИКНОВЕНИЯ СИНДРОМА ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ВЫГОРАНИЯ У СПЕЦИАЛИСТОВ, РАБОТАЮЩИХ С ДЕТЬМИ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ И МЕТОДЫ ЕГО ДИАГНОСТИКИ

МУКАНОВА М. Ю.

магистрант, Карагандинский университет
имени академика Е. А. Букетова, г. Караганда
ОЛЕКСЮК З. Я.

научный руководитель, PhD. асоц. профессор, специальный педагог,
специальная школа-интернат №4, г. Павлодар

В связи с интенсивным экономическим, социальным и культурным развитием современного общества возрастают требования и к школе, ведь целью образования является воспитание востребованной и всесторонне развитой личности. В связи с этим, главной фигурой, оказывающей прямое воздействие на ребёнка,

является педагог, от продуктивной деятельности и самоотдачи которого зависит качество формирования нового поколения.

Главная особенность работы учителя - это высокая эмоциональная напряженность, которая, как следствие, ведёт к ослаблению всей нервной системы, эмоциональных срывов, заболеваний. Несомненно, современная образовательная система должна помимо обучения и воспитания сохранять психическое и физическое здоровье всех участников учебного процесса. Педагогу необходимо быть психоэмоционально стабильным, устойчивым к возможным перепадам настроения и поведения учеников, быть готовым к различным стрессовым ситуациям.

Дети с особыми образовательными потребностями (ООП) нуждаются в постоянной психолого-педагогической помощи, для их обучения и воспитания необходимо организация специальных условий. Педагоги, работающие с детьми данной категории, нацелены на социальную интеграцию, направленную на включение ребёнка в жизнь общества.

Работа специалистов, обучающих детей с особыми образовательными потребностями, требует повышенного внимания и профессиональную компетентность, нежели коллегам общеобразовательных организаций. Ведь прежде чем приступить к обучению воспитанника педагог грамотно должен уметь провести педагогическую диагностику, вести консультирование, непрерывно заниматься коррекционными мероприятиями, постоянно искать подходы, методы и приёмы работы с каждым ребёнком в отдельности. Перед педагогом данной направленности стоят непростые задачи, требующие колоссальные психоэнергетические затраты: повышенная степень ответственности за здоровье каждого учащегося в группе/классе, следить на протяжении всего учебного процесса за доступностью подачи учебного материала, учитывать в работе структуру дефекта и его компенсаторных возможностей. Несмотря на перечисленные факторы, усложняющие педагогическую деятельность педагогов, обучающихся детей с ООП, основной причиной является сложный контингент учащихся.

Исследования выявили, что чаще всего у данной категории педагогов присутствует психоэмоциональное напряжение, усталость, апатия, что несомненно, приводит к самоуничтожению, неверию в себя как специалиста и, как следствие, ухудшение общего физического и соматического состояния [1, с.168].

В связи с особенностями в поведении детей с ООП (значительные нарушения поведения, психические особенности, низкая познавательная активность) у педагога, повышена эмоциональная напряженность, частота нестандартных педагогических ситуаций и, как следствие, риск «эмоционального выгорания».

Впервые понятие «burnout» (выгорание) и термин «синдром эмоционального выгорания (СЭВ)» впервые был введён в 1974 году американским психиатром Х.Дж.Фрейденом при описании особого расстройства личности у здоровых людей, которое возникает как следствие интенсивного и эмоционально нагруженного общения в процессе профессиональной работы с клиентами, пациентами, учениками [2, с.27].

В.В. Бойко называет этот термин как механизм психологической защиты выработанный личностью, проявляющийся в полном или частичном игнорировании на психотравмирующие воздействия. Эмоциональное выгорание приобретает стереотип профессионального поведения. Дозирование и экономия личных ресурсов с одной стороны, и понижение качества деятельности и взаимоотношения с коллегами с другой [3, с.278].

Возникает профессиональное выгорание в результате внутреннего накапливания отрицательных эмоций без соответствующей «разрядки» или «освобождения» от них. Оно ведет к истощению эмоционально-энергетических и личностных ресурсов человека. А.Мороу (Morrow, 1981) предложил яркий эмоциональный образ, отражающий, по его мнению, внутреннее состояние работника, испытывающего профессиональное выгорание: «Запах горячей психологической проводки» [4, с.96].

Проведённый В.Е. Орлом анализ теорий эмоционального выгорания, указывает на существование в современной психологии несколько подходов к феномену эмоционального выгорания:

- однофакторная модель А.Пайнса и Э.Аронсона (выгорание как состояние физического, эмоционального и когнитивного истощения);

- двухфакторная модель Д.Дирендонка, в.Шауфели и Х.Сиксмс (выгорание как феномен, включающий эмоциональное истощение и деперсонализацию);

- трехфакторная модель К.Маслач и с.Джексон (эмоциональное истощение, деперсонализацию и редуцирование личных достижений).

Наряду с данными структурными теориями имеют место быть и динамические подходы к эмоциональному выгоранию как

к процессу, суть которого в постепенном, но постоянном росте эмоционального истощения, а также формировании негативных установок к сущности своей педагогической деятельности [5].

Среди современных российских исследователей наиболее продуктивный подход к изучению данного феномена представила Н.Е. Водопьянова [6, с.443]. В своих трудах она представила развернутую концептуальную модель феномена выгорания, а также адаптировала методику измерения основных показателей синдрома профессионального выгорания К.Маслач и С.Джексона (Maslach, Jackson, 1986) [7, с.336].

Высокие показатели эмоционального выгорания у педагогов, работающих с детьми с ООП, обнаружила Т.В. Редина [8, с.222]. В результате исследования В.Н. Феофановым, выяснилось, что умственная отсталость учащихся, в первую очередь, провоцирует симптом деперсонализации. В меньшей степени подвержены данному риску специалисты, деятельность которых связана с детьми с нарушениями слуха и речи, зрения, а также опорно-двигательного аппарата [9].

Отмечается сниженный эмоциональный фон, перенасыщение, постоянное чувство усталости и опустошенности. Эмоциональное выгорание идет наряду с развитием эмоциональных нарушений (доходящих до неврозов); педагог не видит результаты своей работы, иными словами, труд обесценивается. На фоне постоянного стресса ухудшаются межличностные отношения с коллегами и ближайшим окружением, что в свою очередь, снижает качество жизни педагога.

Т.В.Редина, изучая риски эмоционального выгорания, отмечает, что ведущее место среди факторов, влияющих на снижение психоэмоционального здоровья у изучаемой категории людей, занимают личностные факторы [8, с.224]. Она отмечает, что личностные особенности играют ключевую роль в самом возникновении эмоционального выгорания, а также способности человека к саморегулированию - справляться с последствиями стрессовых ситуаций. Педагоги с высоким уровнем эмпатии имеют больше шансов к эмоциональной стабильности: самоактуализируясь, они запускают механизм резистентности и повышают свое самообладание над выгоранием. Терпение и вежливость – основа хорошего стиля работы, они отображают отношение педагога к учащимся, внимание и заботу. Важно отметить, что исполнительность в работе, психологическая гибкость

и саморегуляция является ключевым фактором в продолжительности эмоциональной стабильности педагога. Здесь высоко значение, каким образом он перераспределяет свои интеллектуальные ресурсы, какой ведет образ жизни, как балансирует при любых нестандартных ситуациях.

Несмотря на ряд исследований проблем эмоционального выгорания педагогов, необходимо отметить, что данная тема, несомненно, актуальна и не изучена всесторонне и глубоко. Особое внимание стоит уделить особым условиям труда специалистов, работающих с детьми с ООП. Необходимо изучить влияние личностных качеств педагога на его способность к саморегулированию эмоционального выгорания.

Для анализа состояния эмоционального здоровья педагогов используют ряд методик:

1.С целью измерения степени «выгорания» в профессиях типа «человек-человек» применяется методика (опросник) «Профессиональное (эмоциональное) выгорание», разработанный на основе трехфакторной модели мериканских психологов К.Маслач и С.Джексона и адаптированный Н.Е.Водопьяновой и Е.С. Старченковой:

2.Для изучения структуры ценностных ориентаций педагога предлагается методика С.С.Бубновой «Диагностика реальной структуры ценностных ориентаций личности»;

3.Уровень самоактуализации личности поможет изучить тест «САМОАЛ», автором которого является Эверетт Шостром (1963), адаптированный А. В. Лазукиным и Н. Ф. Калининой (1998). (<https://psytests.org/result?v=satD13illYXf-k-p2ed>).

А также ряд тестов и опросников с мгновенным анализом и рекомендациями расположенных на различных порталах и сайтах сети интернет, типа:

Тест «Профессиональное выгорание педагога» (<https://education.yandex.ru/uchitel/intensiv2/test/start-4/>);

«Диагностика уровня эмоционального выгорания» (<https://testometrika.com/depression-and-stress/emotional-burnout/>);

Тест на эмоциональное выгорание (https://netology.ru/burnout_test#/quiz), <https://psychiatry-test.ru/test/test-na-emocionalnoe-vygoranie-maslach/>

На сегодняшний день проблема эмоционального выгорания педагогов специальных организаций образования стоит очень остро. Современные реалии указывают на увеличивающийся контингент

детей с особыми образовательными потребностями, в частности с ментальными расстройствами. Несмотря на ряд научных исследований по вопросам эмоционального выгорания, остаётся много проблем, связанных со своевременным выявлением, а главное системной коррекцией по устранению данного синдрома для психологического здоровья педагогов. Проблема сохранения квалифицированных кадров-дефектологов, логопедов, психологов и других узких специалистов, а также повышение их активности в работе, укрепление выносливости, успешной адаптации молодых педагогов является актуальной в современной картине специального образования.

ЛИТЕРАТУРЫ

- 1 Агавелян, Р.О. Социально-перцептивные процессы личности педагога специальной школы в профессиональной деятельности : Дисс...д-ра психол. наук / Р.О. Агавелян. Новосибирск, 2000.168 с
- 2 Ермакова Е.В. Изучение синдрома эмоционального выгорания как нарушения ценностно-смысловой сферы личности (теоретический аспект) // Культурно-историческая психология. 2010. Том 6. № 1. С. 27–39.
- 3 Бойко В.В. Синдром эмоционального выгорания в профессиональном общении [Текст] / В.В.Бойко. – СПб, 2009. – 278 с
- 4 Осухова Н.Г., Кожевникова В.В. Возвращение к жизни: Методические материалы для ведущих тренингов и семинаров по профилактике профессионального выгорания // Помощь помощнику: социально-психологическое сопровождение социальных работников / Под ред. Н.Г.Осуховой. – М.: Изд-во «Амиго-пресс», 2006. – С.96 – 112.
- 5 Орел, В. Е. (2001) Феномен «выгорания» в зарубежной психологии: эмпирические исследования [Электронный ресурс] // Журнал практической психологии и психоанализа. № 3.
- 6 Водопьянова, Н. Е. (2000) Синдром психического выгорания в коммуникативных профессиях // Психология здоровья / под ред. Г. С. Никифорова. СПб. : Изд-во СПбГУ. 504 с. С. 443–463.
- 7 Водопьянова, Н.Е. (2009) Психодиагностика стресса. СПб.: Питер. 336 с.
- 8 Редина, Т. В. (2010) Эмоциональное выгорание педагогов специальных коррекционных образовательных учреждений // Знание. Понимание. Умение. № 1. С. 222–227.
- 9 Феофанов, В. Н. (2008) Психическое выгорание специальных педагогов и его влияние на психологическое благополучие учащихся

с отклонениями в развитии: дис. ... канд. псих. наук. Нижний Новгород. 249 с.

РАЗВИТИЕ СЕНСОРНОЙ ИНТЕГРАЦИИ У ДЕТЕЙ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА С СИНДРОМОМ ДЕФИЦИТА ВНИМАНИЯ И ГИПЕРАКТИВНОСТИ С ПОМОЩЬЮ ИГР И УПРАЖНЕНИЙ

МҰРАТБАЙ Б. Қ.

учитель специальной организации образования,
Специальная школа-интернат № 4, г. Павлодар
НАЖМИДЕНОВА З. Ж.
учитель специальной организации образования,
Специальная школа-интернат № 4, г. Павлодар

Сенсорная интеграция- это процесс передачи сенсорных сигналов. Благодаря этому головной мозг контролирует реакции тела, эмоции и поведение.

Впервые исследованиями в области сенсорной интеграции начала заниматься калифорнийский эрготерапевт Энн Джин Айрес. Она начала работу над принципами терапии, основанной на сенсорной интеграции (сенсорно-интегративной терапии), в 1950-х годах прошлого века. В рамках разработки теории сенсорной интеграции стандартизировала тесты по диагностике связанных дисфункций.

При дисфункции сенсорной интеграции сигналы, поступающие к головному мозгу из разных источников, не трансформируются в адекватный ответ. Ребенок не дает нормальной поведенческой реакции. Некоторые дети приходят в состояние гипертонического возбуждения, а другие, напротив, избегают любых сенсорных стимулов [5].

Сенсорная интеграция:

- бессознательный процесс, происходящий в головном мозге;
- организует информацию, которую получает с помощью органов чувств;
- наделяет значением испытываемые ощущения, фильтруя информацию и отбирая то, на чем следует сконцентрироваться;
- позволяет осмысленно действовать и реагировать на ситуацию, в которой человек находится (адаптивный ответ);
- формирует базу для теоретического обучения и социального поведения [1].

Функции, связанные с сенсорной интеграцией, развиваются в естественном порядке. У всех детей развитие идет в определенной последовательности от простого к сложному. Значительное отклонение от обычной последовательности в развитии сенсорной интеграции позднее приводит к появлению проблем в разных сферах жизни: социальной, бытовой [5]. Некорректная обработка сенсорных сигналов сказывается на обучении и поведении, ребенок не может справиться с простыми задачами и стрессом.

Показатели нарушения сенсорной интеграции можно разделить на несколько групп:

1. Тактильная дисфункция. Ребенок с таким нарушением не любит прикосновения, различает объекты только на ощупь, либо недостаточно реагирует на некоторые тактильные ощущения.

2. Вестибулярная дисфункция. Признаки: низкий тонус мышц, нарушения координации, гиперинтенсивность движений, гипопинтенсивность.

3. Проприоцептивная дисфункция. Симптомы: сильно топает при ходьбе, грубо прижимает к себе игрушки, людей, часто падает, т.е. постоянно находится в поиске сенсорных переживаний. Не может оценить положение своего тела в пространстве, весе, движении.

4. Аудиальная дисфункция. Ребенок бурно реагирует на громкие и резкие звуки, а именно: отказывается от прослушивания музыки и песен, закрывает уши, кричит, проявляет истерические реакции. Или наоборот, не реагирует на обращенную речь, любит громкие звуки. Плохо запоминает стихотворения и текст песен, часто просит повторить.

5. Оральные дисфункции. Ребенок избирателен в еде, часто давится пищей, не ест плотную еду. Или изучает все предметы ртом, любит острую, слишком кислую и сладкую пищу, жует несъедобные предметы.

6. Обонятельная дисфункция. Симптомы: не ест еду из-за сильного запаха, отказывается играть, если в помещении неприятный запах, раздражается от сильного запаха духов. Или не обращает внимания на неприятные запахи, не может определить источник запаха, нюхает все предметы для изучения.

7. Визуальная дисфункция. Признаки: не смотрит в глаза и избегает взгляда, любит играть в затемненном помещении, плачет и щурится от яркого света. Либо не различает цвета, формы предметов, рисует слишком маленькие или слишком большие

линии, пишет наоборот, не может самостоятельно собирать пазлы и обвести контур.

8. Артикуляционная дисфункция. Ребенок не различает знакомых по голосу, испытывает трудности в определении источника звука, не может быстро сформулировать свои мысли, невнятно говорит. Страдает дислексией.

9. Социальная дисфункция. Признаки: не стремится к общению с родственниками и ровесниками, испытывает трудности во время диалога, с трудом контактирует со сверстниками.

10. Эмоциональная дисфункция. Ребенок предпочитает индивидуальные занятия с педагогами. В группе испытывает дискомфорт, часто отвлекается. Импульсивен, эмоционально не стабилен, может впасть в фрустрацию.

11. Игровая дисфункция. Самостоятельно не играет, только с мамой, долгое время совершает одни и те же действия. Не стремится играть с ровесниками.

12. Дисфункция саморегуляции. Признаки: суетливость, раздражительность. Для успокоения необходимы дополнительные стимулы (раскачивания, сосание пальца, поглаживания, накручивание волос на палец).

13. Интроцепция (внутренняя регуляция). Симптомы: частая смена настроения, не контролируемое чувство сытости и голода, чувство жара и холода при нормальной температуре в помещении, учащение сердцебиения без причин, замедленные движения [1].

Чем раньше будет выявлена проблема, тем успешнее пройдет коррекционно-развивающая работа. Это позволит не допустить вторичных, сопутствующих проблем развития: проблемы поведения, внимания, социального взаимодействия, нарушение самоконтроля и эмоциональной сферой.

Детство играет в сенсорной интеграции главную роль, ребенок организует не только свои зрительные и слуховые ощущения, но и ощущение собственного тела и действия силы тяжести. В генах человека заложен базовый уровень сенсорной интеграции. Несмотря на то, что все дети рождаются со способностью к интеграции, им все равно придется развивать ее, по-разному взаимодействуя с окружающим миром и приспособив свое тело и мозг к выполнению физических задач, с которыми ребенок сталкивается в детстве.

В настоящее время наблюдается тенденция к увеличению количества детей с неадекватным, агрессивным, нарушенным

поведением. Большинство ученых связывает это с тем, что у детей не вырабатывается адаптивный ответ на сенсорные раздражители, что влечет за собой нарушение - синдром дефицита внимания и гиперактивности (далее - СДВГ).

СДВГ — это нарушение развития неврологического - поведенческого характера, при котором ярко выражена гиперактивность детей наряду с дефицитом внимания. Наука неврология рассматривает данное расстройство в качестве устойчивого хронического синдрома, для которого не найдено способа лечения по сей день [3].

Нарушения СДВГ у детей проявляется невозможностью удерживать внимание на элементах предмета, допущением множества ошибок, сложностью сохранения внимания в ходе выполнения учебных или иных заданий. Ребенок с синдромом не слушает речь, обращенную к нему, не умеет соблюдать инструкции и доводить работу до конца, самостоятельно не способен спланировать или организовать выполнение задач, старается избегать заданий и поручений, требующих продолжительного интеллектуального напряжения, склонен постоянно терять собственные вещи, проявляет забывчивость, легко отвлекается. Гиперактивность проявляется беспокойными движениями рук либо ног: ёрзаньем на месте, неусидчивостью. Дети с СДВГ довольно неаккуратны, непослушны, часто бросают или ломают вещи, игрушки, могут проявлять агрессивность, иногда отстают в речевом развитии от ровесников [2].

Родители детей с СДВГ впервые сталкиваются с проблемами и жалобами на ребенка в детском саду и начальной школе. Воспитатели и учителя беспокоятся по поводу поведения ребенка. Он не умеет взаимодействовать с коллективом, не способен к социализации, дерется, грубо разговаривает с воспитателем и учителями. Родители детей с СДВГ испытывают стыд за них. Но ребенок не виноват. Процессы, происходящие в мозге, могут быть причиной отклоняющегося поведения, связанного с ослаблением процессов торможения активности нервной системы [4]. Некоторые дети перерастают СДВГ, некоторые вырабатывают компенсаторные механизмы, но все дети нуждаются в коррекционных занятиях, чтобы не закрепилось нежелательное поведение. Все дети с СДВГ находятся в группе риска, поэтому работать с ними надо очень тщательно и не упускать время. Гиперактивность — первичный сигнал нарушения сенсорной интеграции. Многие ученые пришли

к выводу, что метод сенсорной интеграции показал себя наиболее эффективно в коррекции детей с СДВГ. У детей с дисфункцией сенсорной интеграции нарушено торможение импульсов, несущих ненужную в данный момент информацию. Сенсорная интеграция включает разработанный в индивидуальном для каждого ребенка порядке комплекс упражнений, направленных на формирование адаптивного ответа, развитие основных видов восприятия, формирование самоконтроля на всех уровнях.

В реабилитационных центрах успешно применяется метод развития сенсорной интеграции у детей с СДВГ. Сначала проводится диагностическое обследование ребенка на выявление нарушения в области сенсорных ощущений, затем подбираются упражнения в зависимости от того, в какой области выявлена недостаточность. Коррекция нарушения длительный процесс, но уже к концу реабилитационного цикла, а это 8-10 занятий с учетом диагностического, наблюдаются видимые изменения в поведении ребенка. У 85% детей наблюдается улучшение концентрации и устойчивости внимания на задании и педагоге, появляется стойкий интерес к упражнениям и достижению цели, ребенок учится контролировать свое поведение на занятии, начинает слушать родителей и выполнять просьбы дома. Ниже представлены игры и упражнения, которые можно использовать и в домашних условиях.

Для развития гравитационных ощущений (восприятия положения в пространстве) можно использовать:

- качели различных модификаций;
- гамаки;
- доски-балансиры;
- фитболы;
- дорожки из веревок;
- батуты;
- тоннели, маты.

В домашних условиях вместо гамака можно использовать простынь, покрывало и другое. Необходимо уложить ребенка на простынь и раскачивать его. При этом произносить текст, усиливая звук к кульминации: «Море волнуется раз, море волнуется два, море волнуется три (пауза)...Ваня к нам приплыви! Буль, буль, буль...» и активно встряхивать ребенка в простыне. А затем аккуратно опускать на мат или ковер (сначала опускаются ноги). Эта Игра позволяет ребенку не только почувствовать свое тело в непривычном положении, но и четко ощущать временной интервал

воздействия за счет размеренного постоянного текста и выделения голосом кульминации упражнения.

Для развития тактильных ощущений можно использовать:

емкость с водой и различные приспособления для переливания, отжимания, разбрызгивания; тактильное панно из разных материалов (кожи, меха и т.п.);

тактильные мешочки и дорожки;

сенсорные коробки - контейнеры с различными наполнителями (песок, крупы);

материалы для лепки и моделирования;

сортеры с различными наполнителями [7].

Для развития зрительного восприятия можно использовать:

белые и цветные декоративные гирлянды;

зеркала;

калейдоскоп;

цветные прозрачные пластиковые папки для разглядывания мира вокруг;

цветные крупы;

цветные светильники, светящиеся шары;

театр теней;

игры с песком на подсвеченном столе.

При проведении игр с детьми необходимо соблюдать технику безопасности, не оставлять их одних без присмотра при включенном электрическом оборудовании.

Для развития вкусового и обонятельного восприятия у детей лучше всего предлагать игры с натуральными овощами, фруктами, ягодами; можно использовать цветы и другие душистые растения; мешочки с ароматными травами и специями (например, чеснок или палочки корицы); контейнеры с изолированными лекарственными запахами: зеленки, йода. Знакомство с новыми запахами и вкусами нужно проводить крайне деликатно и неторопливо. Если ребенок не готов пробовать или нюхать образец, первой победой можно считать его присутствие в непосредственной близости к ребенку в определенный отрезок времени.

Например, игра «Баночки с сюрпризом». В непрозрачных баночках разместить разные пахучие вещества и предметы (кусочек булки, долька лимона, очищенные дольки чеснока, несколько капель лекарства (раствор йода) и т.п.). Для начала показывать, как можно нюхать запах в баночке. Затем просить ребенка разделить запахи на группы: первая игра «Съедобное и несъедобное», вторая игра:

«Найди запах», третья игра «Лечим куклу» (найди лекарственный аромат).

Для развития слуховых ощущений использовать звучащие игрушки, небольшие емкости с наполнителем из круп, песка, камней и других материалов. Просить ребенка найти аналогично звучащий предмет, определить голос или звук, принадлежащий действию или персонажу (шаги по песку, плеск воды, шум ветра, рык зверя, пение птицы и т.п.) [6].

Таким образом, благодаря играм на развитие сенсорных ощущений, полученная информация будет лучше интегрироваться, то есть лучше обрабатываться мозгом, а значит, у ребенка улучшится качество речи и способность к обучению, саморегуляция и поведение.

ЛИТЕРАТУРА

1 Айрес Э. Джин. Ребенок и сенсорная интеграция. Понимание скрытых проблем развития. пер. с англ. Юлии Даре / Э. Джин Айрес. - М.: Теревинф, 2009.

2 Акименко, А.К., Бурмистрова, Е.Д., Шипова, Л.В. Основы специальной психологии / [под ред. Л.В. Шиповой]. Саратов: ИЦ «Наука», 2013. 335 с.

3 Брызгунов И.П., Касатикова ЕВ. Непоседливый ребенок или все о гиперактивных детях. - М.: Изд-во Ин-та психотерапии, 2002. - 96 с.

4 Изотова Е.И., Никифорова ЕВ. Эмоциональная сфера ребенка: теория и практика: учеб. пособие. - М.: Академия, 2004. - 288 с.

5 Кислинг, У. Сенсорная интеграция в диалоге: понять ребенка, распознать проблему, помочь обрести равновесие / Улла Кислинг [пер. с нем. К.А. Шарп]. Москва: Теревинф, 2014. 240 с.

6 Миненкова, И.Н. Обеспечение сенсорной интеграции в коррекционноразвивающей работе с детьми с тяжёлыми и или множественными нарушениями психофизического развития / И.Н. Миненкова. Минск, 2007. 180 с.

7 Шапкова, Л.В. Коррекционные подвижные игры и упражнения для детей с нарушениями в развитии / Под ощей ред. проф. Шапковой Л.В., Москва: Советский спорт- 212 с.

БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ АЛАТЫН ОРНЫ

МҰХАМЕДИЯР Н. Е.

магистрант, Х. Досмұхамедов университеті, Атырау қ.

МАЙЛЫБАЕВА А. Д.

ф-м.ғ.к., қауымд. профессор, Х. Досмұхамедов университеті, Атырау қ.

Аннотация. Зерттеудің өзектілігі қазіргі заманғы технологиясыз адам өмірін елестету мүмкін еместігіне байланысты. Цифрлық технологиялар қоғам өмірінің көптеген аспектілеріне ене бастады. Бұл процестің білім беру енуіне де ерекшелік емес. Мақаланың мақсаты - цифрлық технологиялардың мүмкіндіктерін талдау негізінде білім беру процесін дамытудың басым бағыттарын, олардың артықшылықтары мен қауіптерін қарастыру. Мақалада электрондық білім берудің артықшылықтары мен кемшіліктері талданады, білім беру жүйесінен жаңа мақсаттар қоятын, білім беру процесінің құрылымы мен мазмұнын өзгертетін кешенді тәсілді талап ететін цифрландыру нысандары көрсетілген.

Түйінді сөздер: цифрлық технологиялар, электрондық білім беру жүйесі, білім беру ортасын цифрландыру нысандары, электрондық білім берудің артықшылықтары мен кемшіліктері.

Ключевые слова: цифровые технологии, электронная система образования, формы цифровизации образовательной среды, преимущества и недостатки электронного образования.

Цифрлық технологиялар өмірдің барлық салаларына белсенді еніп жатыр. Азаматтардың барлық санаттарына - жас балалардан бастап зейнеткерлерге дейін ақпараттық ресурстардың қол жетімділігі Ақпараттық технологиялар қазіргі қоғамды толғандыратын барлық міндеттерді шеше алады деген идеяны қалыптастырады.

Заманауи цифрлық технологиялар бүкіл әлемдегі университеттер мен басқа да білім беру мекемелерін дамытудың жаңа құралдарын ұсынады. Цифрландыру жинақталған тәжірибе мен білім алмасуға мүмкіндік береді, бұл адамдарға күнделікті өмірде көбірек білуге және негізделген шешімдер қабылдауға мүмкіндік береді.

Жақын арада білім беру ортасын цифрландыруға байланысты елеулі өзгерістер күтілуде. Электрондық білім беру жүйесі жаңа мүмкіндіктер мен жаңа проблемаларды тудырады. Негізгі мүмкіндіктерге білім берудің қолжетімділігі мәселелерін шешу,

оқыту нысанын таңдау мүмкіндіктерін кеңейту, білім беру құралдарының әртүрлілігін арттыру жатады.

Цифрландырудың арқасында бүгінде барлығы бұрын тек сарапшылар мен ғалымдар үшін қол жетімді болған ақпаратқа қол жеткізе алады. Білім және Ғылым әлемі жаһандық сипатқа ие болды.

«Цифрландыруды» пайдалануға негізделген енгізілетін технологиялардың сөзсіз пайдасы кезінде этикаға, дербес деректерді қорғауға, роботтар мен ұйым қызметкерлерінің бәсекелестігінің құқықтық аспектілеріне және т. б. байланысты мәселелер алдыңғы қатарға айқын шығады.

Қазіргі білім берудегі цифрлық технологиялардың орны мен рөлін түсіну қажеттілігі жоғары және кәсіптік білім берудің әдіснамасы мен дидактикасы саласындағы заманауи зерттеулерде көрініс табуы керек.

Қазіргі уақытта университеттер алдында тұрған мәселелер одан әрі даму стратегиясын таңдауға және назар аудару жоспарланған бағытты таңдауға байланысты. Болашақта бәсекеге қабілетті білім беру және ғылыми-зерттеу моделіне көшу үшін цифрлық трансформация бағдарламасын әзірлеу керек екені анық.

Электрондық білім беру жүйесінің мәселелерін екі санатқа бөлуге болады: ағымдағы (Өтпелі) және имманентті. Қазіргі уақытта электронды білім беру күндізгі білім беруді имитациялауға ұмтылу, білім беру өнімдерінің сапасын нашар бақылау, интерактивтіліктің төмендігі, құзыреттілікті примитивизациялау сияқты мәселелермен бетпе-бет келеді. Электрондық білім беру жүйесінің ең маңызды имманентті кемшіліктері әлеуметтену және жасырын білім беру мәселелері болып табылады. Цифрландыру сөзсіз білім беру қызметтері нарығының өзгеруіне әкеледі.

Бүгінгі таңда білім беру жүйесі цифрлық технологияларға енетін жылдамдық ақпараттық кеңістікте ұсынылған көптеген нәрселерді байыпты талдауға және педагогикалық негіздеуге негіз береді.

Білім беру ортасын цифрландыру әр түрлі формада болуы мүмкін:

- қолда бар оқу материалдарын, оның ішінде дәрістерді, презентацияларды, оқулықтарды, өз бетінше жұмыс істеуге арналған тапсырмаларды және білімді бақылау құралдарын электрондық ортаға аудару;

- педагог пен білім алушылардың өзара іс-қимылының интерактивті электрондық ортасын қалыптастыру, оның ішінде

оқытушылардың электрондық кабинеттерін құру, вебинарлар, пікірталас форумдары және т. б. өткізу.;

- оқу құралдарының жаңа түрлерін құру: электрондық оқулықтар, электронды тапсырмалар, бейне дәрістер, квесттер, компьютерлік ойындар;

- электрондық ортаның мүмкіндіктерін пайдалану арқылы оқытудың түбегейлі жаңа формаларын құру-ақпаратты бейнелі беру спектрін кеңейту, рөлдік ойындарды өткізу барысында әртүрлі жағдайларды модельдеу, қарсылас ойындарды имитациялау және т. б.;

- оқу процесіне жасанды интеллект мүмкіндіктерін қосу.

Бүгінгі таңда білім беру ұйымдарының басым көпшілігінде білім беруді цифрландыру процесі негізінен алғашқы екі формада жүзеге асырылады. Бұл оқытушылардың оқу материалдарына қол жеткізуін жеңілдетуге, мағынасы жоқ оқытушылық жүктеменің мөлшерін азайтуға, оқу пәні мен оқу процесінің мазмұнын бақылауды жеңілдетуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, бұл процесс қашықтықтан білім беру қызметтерінің ауқымын едәуір кеңейтуге мүмкіндік береді.

Электрондық білім берудің артықшылықтарына мыналар жатады:

1) білімге қол жеткізу проблемаларын шешу: білімге қол жеткізудің аумақтық кедергілерін еңсеру; уақыт шектеулерін алып тастау - пайдаланушыға ынғайлы уақытта қол жеткізу; сабақтарды блоктарға бөлу салдарынан бөлшектеп қол жеткізу мүмкіндігі; жоғары білікті оқытушылардан білім алуға қол жеткізу.

2) таңдау мүмкіндіктерін кеңейту: оқытушыны және материалды ұсыну тәсілін таңдау мүмкіндігі; логикаға, бейнелерге (ассоциацияларға) немесе практикаға (кейстер, міндеттер) баса назар аудару; материалды игеру тәсілін таңдау мүмкіндігі: есту, көру, моторика немесе интерактивті қатысу арқылы; материалды игеру тереңдігін таңдау мүмкіндігі-курстардың кең желісі; ынғайлы әдісті таңдау мүмкіндігі білімді бақылау: тесттер, тапсырмалар, еркін шығармалар, жобалар, жасанды интеллектпен интерактивті сұхбаттар және т. б.

3) білім берудің нысандары мен құралдарын кеңейту: дәстүрлі дәріс-спектакльдермен және жобалық жұмыстың семинарлық сабақтарымен қатар, топтық дауларды, рөлдік және қарсыластық ойындарды, оның ішінде виртуалды қатысушылармен және т. б. пайдалану.

4) әлеуметтік-экономикалық артықшылықтар: мүдделер бойынша әлеуметтік зияткерлік желілерді қалыптастыру мүмкіндігі; салыстырмалы арзандық (үлкен инвестициялық және төмен ағымдағы шығындар).

Қазіргі онлайн білім беру жүйесінің сапасыздығын анықтайтын бүгінгі күннің негізгі проблемалары:

- түпнұсқамен салыстырғанда көшірменің сапасының нашарлауына әкелетін күндізгі білім беруді имитациялауға ұмтылу. Дәстүрлі курстарға цифрлық еліктеу қарым-қатынас құралдарын кедейлендіруге, конспект процесінде оларды жеке өңдеу, мұғаліммен және мұғаліммен даулы мәселелерді талқылау, мұғалімнің оқушының білімі мен дағдыларын жеке түзету, рөлдік ойындар ойнау және т. б. сияқты білім алу формаларын тәжірибеден шығаруға әкеледі.

- білім беру өнімдерінің сапасын әлсіз бақылау. Өкінішке орай, кейбір заманауи онлайн курстар оларды дайындайтын оқытушылардың біліктілігінің төмендігін көрсетеді. Бүгінгі таңда білім беруде цифрлық технологияларды енгізумен айналысатын көптеген мамандар педагогикамен таныс емес, бірақ ақпараттық және техникалық жүйелерде жақсы бағдарланған.

- төмен интерактивтілік. Бүгінгі таңда «түсіну - қайталау- есте сақтау» триадасына негізделген дәстүрлі білім беру жүйесі оқушыны таным процесіне тартуға негізделген белсенді оқыту әдістерінен тиімділіктен айтарлықтай төмен екендігі дәлелденген деп санауға болады [4, б. 122];

- электрондық көмекшілер, соның ішінде калькуляторлар, навигаторлар, орфографтар, сөздіктер және т.б. өз пайдаланушыларының көптеген құзыреттерін төмендетеді, оларды әлемнің өзіндік біртұтас бейнесін құрудан бас тартады. Дәріс жұмысына жүктемені азайту және оны студенттердің электронды оқу-әдістемелік кешенмен жұмыс режимінде материалды өз бетінше зерделеуіне көшіру дәстүрлі қалыптасқан тәжірибесіне балама болады;

- әлеуметтену мәселесі. Оқытудың интерактивті формаларын қолдану жағдайында да оқытушыларды тәрбиелеу, оларға әлеуметтік өзара әрекеттесу дағдыларын беру мәселесі әлі де бар;

- жасырын білімді беру мәселесі. Айтарлықтай, Майкл Полани білімді екі категорияға бөледі: кодтар жүйесі арқылы бір адамнан екінші адамға берілуі мүмкін айқын (вербальді) білім және адамнан бөлінбейтін, бірақ бірлескен іс-әрекет процесінде

басқа адамға берілуі мүмкін (вербальсіз) білім. [5] Білім алушы оқытушыдан әлемді көру тәсілін, проблемаларды шешу тәсілдерін, ақпаратпен жұмыс істеу мәдениетін, идеяларды қалыптастыру өнерін қабылдайды. Бұл дағдылардың барлығы мұғалімнен оқушыға бірлескен жұмыс процесінде жеке мысал арқылы беріледі. Дэвид Бромвич атап өткендей, оқыту - бұл фактілерді ғана емес, сонымен бірге оқушылармен бетпе-бет сөйлесуді қажет ететін интеллектуалды іздеу өнерін де жеткізу [1].

Сонымен қатар, академик С. Ю. Глазьевпен жаңа технологиялық құрылымға көшу біздің елімізге халықаралық білім беру қызметтері нарығында өз орнын өзгертуге бірегей мүмкіндік береді деп келіспеуге болмайды [2].

Жоғарыда айтылғандардың негізінде цифрлық технологияларды енгізу жоғары және кәсіптік білім беру жүйесін дамыту үшін өте маңызды екенін атап өткен жөн, бірақ сонымен бірге оларды енгізуге ғылыми негізделген тәсілді қалыптастыру қажет.

Біздің елімізге жоғары кәсіби кадрлар қажет, сондықтан отандық ғылымның міндеті біздің жағдайымызға үздік шетелдік тәжірибелерді көшіру ғана емес, сонымен қатар үздік отандық ғылыми мектептер мен озық цифрлық технологияларға негізделген ғылыми негізделген озық білім беру стратегиясын әзірлеу болып табылады.

Білім беру кеңістігін цифрландыруға көшу қажеттілігі бірнеше факторларға байланысты. Қазіргі уақытта оқушылардың барлығы дерлік «технологияға жақын» буынына жатады, олар күнделікті өмірде жаңа технологияларды қолдануға үлкен бейімділікті көрсетеді. Бұл әсіресе АТ және интернет технологияларына, сондай-ақ оларды тек кәсіби салада ғана емес, әлеуметтену мен коммуникация үшін де қолдануға қатысты.

Артықшылықтары кемшіліктерден асып түсетіні анық, бірақ білім беруде технологияны енгізудің кілті әрқашан мұғалім мен оқушының қарым — қатынасымен анықталады, өйткені Білім сол жерде болады. Технология өте тиімді құрал бола алады, бірақ бұл жай ғана құрал. Технология мұғалімді алмастыруға арналмаған, керісінше, оқу процесін тиімді әрі өнімді оқу іс-әрекетіне ауыстыруға мүмкіндік беретін оқыту құралы болып табылады.

Бүгін біз технологияларды білім беруге енгізудің бірінші кезеңіндеміз. Цифрлық білім беруді іске асыру процесі көп күш пен уақытты алуы мүмкін, бірақ айта келгенде, технология жаңа

тәжірибелерге, ашылуларға, оқушылар мен оқытушыларға оқудың жаңа әдіс-тәсілдеріне «есік ашуы» мүмкін.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Bromwich D. Trapped in the Virtual Classroom // The New York Review of Books. - 2015. - July 9.

2 Глазьев С.Ю. Экономика будущего/ С.Ю. Глазьев. - М.: Книжный мир, 2016.

3 Виссема Й. Университет третьего поколения. Управление университетом в переходный период / Й. Виссема. - М.: Олимп-Бизнес, 2016.

4 Майхнер Х.Е. Корпоративные тренинги / Х.Е. Майхнер. - М.: ЮНИТИ, 2002.

5 Polanyi M. The Tacit Dimension. Garden City / M.Polanyi. - New York: Doubleday, 1966. References.

БАСТАУЫШ СЫНЫПТА МАТЕМАТИКА ПӘНІН ОҚИТУДЫҢ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІ

ОМАРХАНОВА Г. К.

бастауыш сынып мұғалімі, Сілеті жалпы орта білім беру мектеб,
Ертіс ауданы, Павлодар обл.

Бастауыш сыныпта математиканы оқытып – үйрету барысында әр алуан қиыншылықтарды жеңуге де тура келеді, байқампаздыққа, ойлауға, талдау және талқылауға жүргізуге, қорытынды жасауға, салыстыруға және т.с.с. машықтанады, адамның ақыл-ойының жетілуіне көмектеседі. Математиканы оқыту әдістемесі оқу пәні ретінде ұзақ уақыт қалыптасты және дамыды.

Бастауышта математиканы оқыту процесінде балалардың білімі мен біліктерін, танымдық қабілеттерін дамыту үшін пәнаралық байланысты жүзеге асыру қажет. Бұл-ғылымның әр түрлі салаларының арасында айқын шекара жоқ екендігі және олардың бір-бірімен тығыз байланыста боллатыны туралы түсініктерді, сондай ақ дүниеге ғылыми көзқарасты қалыптастыруға табиғат құбылыстарының біртұтастығын, өзара байланысын көрсетуге мүмкіндік туғызады. Сонда баланың бір бір сабақта алуан білімі, әсері, ойы, қиялы, басқа пәндерге келгенде тежеліп қалмай, әрі қарай жалғастырып дами түсуі, яғни бір пәннен басқа пәндерге көшудің үздіксіздігі қамтамасыз етіледі. [1, 256]

Жаңартылған білім берудің маңыздылығы – оқушы тұлғасының үйлесімді қолайлы білім беру ортасын құра отырып сын тұрғысынан ойлау, зерттеу жұмыстарын жүргізу, тәжірибе жасау. Қазіргі кезеңдігі оқытудың негізгі мақсаты – болашақ мамандығына байланысты әрбір балаға теренірек білім беру, білімді өзгермелі өмір жағдайларына пайдалана білу дағдысын қалыптастыру. Сондықтан қазіргі қоғамның өзекті мәселелерінің бірі – әлеуметтік экономикалық өзгермелі жағдайларда өмір сүруге дайын болып қана қоймай, сонымен қатар оны жақсартуға игі ықпал ететін жеке тұлғаға қойылатын бірінші кезектегі нақты талаптар: шығармашылық, белсенділік, әлеуметтік жауаптылық, жоғары интеллектілік, терең білімділік, кәсіби сауаттылық. Қоғамның өзгеруімен байланысты білім беру әдістері де білім көлемі де үнемі өзгеріп отырады. Ол білім беру заңдылықтарына байланысты өзгеріп дамып отырады. Біз ұстаздар қауымы қандай болмасын жаңалыққа құлақ түре жүретініміз айқын. Жаңа технологияларды сабақта қолданудың тиімділігін қашан да жолға қоярымыз анық.

Жаңартылған білім берудің мазмұндылығы - оқушы тұлғасының үйлесімді қолайлы білім беру ортасын құрып, сыни тұрғысынан ойлау, зерттеу жұмыстарын жүргізу, тәжірибе жасау, болып табылады. Жаңартылған білім берудің ерекшелігі- спиральді қағидатпен берілуі. Бағалау жүйесі де түбегейлі өзгеріске ұшырап, критериялды бағалау жүйесіне өтеді. Критериялды бағалау кезінде оқушылардың үлгерімі алдын ала белгіленген критерийлердің нақты жиынтығымен өлшенеді. Оқушылардың пән бойынша үлгерімі екі тәсілмен бағаланады. Біріншісі қалыптастырушы бағалау тоқсан кезінде қойылатын үлгерім бағасы. Ал жиынтық бағалау тоқсан аяғы кезінде оқушылардың үлгерімін толықтай тексеріп, бағалау. Кеңестік заманнан қалған бес баллдық бағалау жүйесі жойылды. Қалыптастырушы бағалау және жиынтық бағалау барлық пәндер бойынша қолданылады. Критериялды бағалау жүйесі Филиппин, Сингапур, Жапония, Франция, Финляндия, елдерде пайдаланылады. Бағдарлама оқушылық төрт тілдік дағдысын яғни, тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылымды жетілдіруге бағытталған. . [1, 356]

Жаңартылған бағдарламасы бойынша әр мұғалім төмендегідей нәтижелерге қол жеткізуі тиіс: жаңартылған оқу бағдарламасының құрылымына; оқу бағдарламасының және оны іске асыруна байланысты құжаттамалардың мақсаты мен рәсімделуіне; білім беру бағдарламасын әске асыруға көмектесетін тиісті педагогикалық тәсілдерді меңгеруге.

Кезінде ұлт ұстазы А. Байтұрсынұлы «Мұғалім қандай болса, мектеп һәм сондай болмақшы, яғни ұстаз білімді болса, ол мектептен көбірек білім алып шықпақшы» деген болатын. Математика сабағында ақпараттық технологияларды пайдалану арқылы оқушылардың ақпараттық құзіреттілігін қалыптастыру, қазіргі заман талабына сай ақпараттық технологияларды, электрондық оқулықтарды және Интернет ресурстарды пайдалану оқушының білім беру үрдісінде шығармашылық қабілетін дамытуға мүмкіндік береді. . [2, 156]

Оқушылардың ақпараттық құзырлығы мен ақпараттық мәдениетін қалыптастыру қазіргі таңда үздіксіз педагогикалық білім беру жүйесіндегі ең көкейтесті мәселелердің біріне айналып отыр. Ақпараттық - коммуникациялық технологияның тиімділігі - келешек ұрпақтың жан - жақты білім алуына, іскерлігі мен шығармашылығын еркін дамытуға жол ашатын педагогикалық - психологиялық жағдай жасауында. Сондай - ақ, интерактивті тақта арқылы әр түрлі грамматикалық тапсырмаларды орындау, мәтіндермен, жаңа сөздермен түрлі жұмыстар жүргізуде, сөздерге талдау жасауға, уақытты үнемді пайдалануға, оқушылардың ынтасын арттыруға қажетті әрі пайдалы құрал. Әр түрлі тест тапсырмаларын жүргізіп, оқушылардың білім сапасын бақылауда да компьютерлік технологияның үлесі зор.

Бастауыш сыныпта математика пәнін оқытуда білім мазмұнының ерекшеліктері: Математика сабағында Блум таксаномиясы кеңінен қолданылып келеді. Блум таксаномиясы бойынша ұйымдастыру оқушылардың дайын ақпаратты қабылдауынан гөрі ондағы қойылған, мәселені, зерттеуіне, талдауын және салыстыруына, ой толғауына және бағалауына қолдау ететінін айта кеткен жөн. Блум таксаномиясы адамның ақыл-ой қабілеттерінің құрылымы танымдық үдерісінің ең қарапайымнан бастап күрделіге біртіндеп өту барысында белсенді әрекетке жетелейтін деңгейге сәйкес тапсырмаларды құруды қажет етеді. Блум таксаномиясының жеті модульін пайдаланып, оқушылардың не білетінін және нені жасай алатынын, сондай-ақ қызығушылықтарын түсініп, оқытудың жаңа тәсілдерін тиімді және орынды пайдаланып, оқушы бойында ішкі уәж тудырып, өз қабілеттеріне сенім арттырып, ол өз кезегінде жаңа материалды саналы түрде меңгеруіне әсер етеді деп күтіледі. Математика сабағы кезінде оқушыларды пәнге деген қызығушылығын арттыру үшін көптеген әдіс-тәсілдерді қолданып қызықты есептер шығарта білу қажет. Бастауыш сыныпта

математика пәнін оқытуда жаңартылған білім беру мазмұны өте ерекше орын алады. Сонымен қатар, 1 сынып пен 4 сынып аралығында осы математика пәні бойынша көптеген өзгерістер орын алып отыр. Олардың ішінде бағалау критерийлері және де сабақ айту үдерісі өзеше жұмыста жүргізілуде. Яғни, 1-2-3-4 сыныптарда Блум таксономиясы, критериалды бағалау жүйесі жүзеге асып отыр. Қазіргі таңда жаңартылған білім мазмұнына сәйкес математика сабағында мұғалім теориялық ілімдерді меңгеруді, практикалық әдіс- тәсілдермен ұштастыра отырып, тез, ұтымды есептеулерге жаттықтырады. Оқушы үй тапсырмасы ретінде өткен тақырыптарды қайталамаса, үй тапсырмасын орындамаса, есеп шығармаса, белгілі нәтижеге қол жеткізе алмаймыз. Оқушы бұл пәнді тиімді меңгеру үшін, оқытылатын материалға қызығуы, есеп шығарудан рахаттануы тиіс. Математикалық есептердің тәрбиелік мәні зор. Есеп шығару кезінде төзімділік пен табандылық қалыптасады. [3, 86]

Жаңартылған білім мазмұны бойынша математика сабағын жүргізгенде әр түрлі әдіс- тәсілдерді тиімді пайдалана білу керек. Математика пәні нәтжелі болу үшін:

- Әдіс-тәсілдердің тиімді таңдалуы;
- Сабақтан алған әсері оқуға қызығушылығын және білімге деген сұранысты арттыруы;
- Сабақ қарқынының оқушыларға қолайлылығы, мұғалім мен оқушы жұмыстарының нәтижелілігі;
- Жұмыс барысында мұғалім мен оқушы арасында тығыз байланысорнату, әр оқушыға сенім білдіру;

Математика сабағындағы білім беру сапасын арттыру мақсатында жүргізіліп жатқан жұмыстарымыздың негізгі бағыты осындай теориялар мен оқыту мен оқуды жақсатудың жолдарына негізделген. Сындалы оқытудың теориялық негіздеріне сүйене отырып әрбір сабағымды сыни ойлана отырып, оқушылардың білімінің қалыптасуына ықпал ететін әдістерді қолданып өтуімнің нәтижесінде, оқушыларым айтарлықтай нәтижелерге қол жеткізді. Олар, ортақ проблеманы шешуде бірлесіп жұмыс істей алды, әдіс-тәсілдерді қолданып, ойлау дағдыларын, оны жеткізу дағдылары қалыптасты. Бір сөзбен айтқанда математика пәнінің мұғалімдері көп әдісті білуге тырысуы керек. «Оны өзіне сүйеніш, қолғабыс нәрсе есебінде қолдануы керек», - деп Ахмет Байтұрсынов айтқандай

қазіргі заман талабына сай білім беру мәселесі сол қоғам мүддесіне сай болуы керек деп ойлаймын. Өз пәнін сүйетін ұстаз ғана, өз ісінің шебері болып қана қоймай, жоғары жетістіктерге жететініне сеніммен қараймын. Қорыта айтқанда, аталмыш бағдарламаның мәні, баланың функционалды сауаттылығын қалыптастыру қажет. «Білімді болу деген сөздің мағынасы- белгісіз нәрсені ашуға, қабілетті болу» -деген Әл-Фарабилің сөзіне жүгінетін болса, ол ертеңі білімді ұрпақпен ғана өлшенбек. Қазіргі заман – математика ғылымының өте кең, жан-жақты тараған кезеңі. Ал талапқа сай математикалық мәдениеттіліктің деңгейін көтеру болып табылады. Ал математиканың дамуына адамзат тіршілігінің дамуының басқа да түрлерін тарихтың дамуын, өндірістік қатынастармен өндірістік күштердің дамуы, мәдени тарихпен, техника, физика, астрономия, механика, философия тарихымен де тығыз байланысты. [4, 486]

Демек, математиканың дамуына жетілдіріп, толықтырып, математика мен математикалық теориялардың, идеялардың дамуы емес- сол кездегі халықтың тұрмыс тіршілігінің деңгейіне сәйкес, білімнің дамуы зор ықпал етеді. Ал білімнің оқыту процесімен тығыз байланыстылығы мәлім. Сонымен қатар қоғам үшін де, математиканың рөлі ерекше, себебі әр түрлі бағыттағы математикалық әдістерді қолданбаса ғылыми – прогрестің болуы мүмкін емес. Бұл жерде математикалық дайын ақпараттарды қолдану ғана емес, ғылыми мен техникалық дамуына ықпал ететін жаңа туындыларға жол ашу, мүмкіндік жасау. Бұл үшін қажет болған жағдайда жаңа идеялар айтатын, математикалық сауаты жоғары мамандар дайындау қажет. Қазіргі қоғамымызда болып жатқан түбірлі өзгерістерге байланысты әрбір мұғалім оқытудың сан қилы әдістері мен формаларын білу қажет. Сабақ барысында шәкірттің білімге құштарлығын арттыру, өздігінен ойлау қабілетін жандандыру, еңбек етуге баулу, жауапкершілік сезімін қалыптастыру мұғалімнің басты талабы. Жаңа талаптарға сай көптеген оқыту технологиялары бар. Бұл технологиялардың біразы осы жылы нақты жүйеде қалыптастырылып, енгізіліп келеді.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Жанпейісова М.М. Технология модульного обучения. Ақтобе. РИПК СО, 1999.- 125
- 2 Мұғалімдерге арналаған нұсқаулық, 2014Ж, НИШ, -65
- 3 Қазақстан Республикасы “Білім мемлекеттік бағдарламасы” / Қазақстан мұғалімі. – 2000. - №33-34 - 125

4 Қазақстан Республикасында гуманитарлық білім беру тұжырымдамасы. – Астана: Қазақстан, 2014 - 122

К ВОПРОСУ О РЕЗУЛЬТАТИВНОСТИ ОБУЧЕНИЯ МЕТАПОЗНАНИЮ В ШКОЛЕ

ПОПАНДОПУЛО А. С.
постдокторант, PhD, Торайгыров университет, г. Павлодар
КУДЫШЕВА А. А.
к.п.н., профессор, Торайгыров университет, г. Павлодар

Причина сосредоточения внимания на метапознании как на особом направлении педагогической практики заключается в следующем: в многочисленных исследованиях убедительно утверждается, что при эффективном обучении детей метапознанию, развитию метакогнитивных навыков, обучающиеся, как правило, добиваются большего прогресса, чем дети, у которых не развивают такие навыки. В этой статье мы рассмотрим доказательства таких утверждений, рассмотрев большую часть основных исследований в этой области. Мы пытаемся ответить на один главный вопрос: насколько результативно обучение метапознанию в школах?

Метапознание, или «мышление о мышлении», хорошо зарекомендовало себя как внутреннее, психологическое явление, процесс, необходимый для эффективного обучения и решения проблем [1]. Большинство ученых и исследователей давали разные определения метапознанию: J.H. Flavell, R. Kluwe, A. Brown, K. Vogeley, P.R. Pintrich, T.O. Nelson, J. Dunlosky, S.G. Paris. Для описания данного процесса в статье мы будем использовать определение, предложенное Организацией по экономическому сотрудничеству и развитию (ОЭСР), в котором говорится, что «метапознание, ...мыслительный процесс второго или более высокого порядка, который включает активный контроль над когнитивными процессами» [2].

Большинство исследователей (Veenman, Marcel V.J., Bernadette H.A.M. Van Hout-Wolters, and Peter Afflerbach) отделяют метакогнитивные знания от метакогнитивных навыков [3]. Таким образом, есть разница между знанием метапознания и способностью успешно применять такие навыки для завершения новых задач. В дополнение к этому мы принимаем трехуровневую модель, предложенную A.S. Donker [4].

Образование признает «взаимодействие когнитивных, метакогнитивных и мотивационных процессов, которые работают вместе во время обработки информации» [4]. Различные исследования делают весомые заявления о значении метапознания для обучающихся во время обучения. Veenman, V.J. Marcel, Pascal Wilhelm, and Jos J. Beishuizen. утверждают, что на метапознание приходится примерно 17% способностей ребенка быть успешным в школе, в то время как интеллект составляет примерно 10% [5]. Эти важные статистические данные, подкреплены исследованиями Muijs, Daniel, Leonidas Kyriakides, Greetje van der Werf, Bert Creemers, Helen Timperley, and Lorna Earl, которые ясно указывают школьным организациям на необходимость эффективно обучать метакогнитивным навыкам [6].

Мы решили использовать «метапознание» в качестве всеобъемлющего термина, охватывающего другие часто используемые термины, такие как «саморегулируемое обучение», «мыслительные навыки» и «обучение на протяжении всей жизни». Существуют также навыки, ставшие общеизвестными в некоторых сферах бизнеса, как «навыки двадцать первого века», хотя они часто формируют более широкую структуру навыков, чем навыки мышления более высокого порядка, которые являются специфическими в фокусе этого обзора [7]. Навыки 21 века часто включают в себя метакогнитивные навыки, но они также, как правило, включают в себя широкий спектр навыков в области информационных технологий и коммуникации [8].

Важность таких навыков безусловно, особенно в современном образовательном пространстве, они в значительной степени касаются нашего исследования

Мы признаем, что метапознание – это «нечеткое» понятие [9] и что ряд связанных терминов оспаривается [10]. Тем не менее, основная цель данной статьи состоит в том, чтобы понять влияние использования и оценки метакогнитивных навыков на классы с целью улучшения успеваемости детей.

Таким образом, мы пытались быть как можно более всеобъемлющим о подходах, которые, как было показано, имеют значение, и подпадают под рамки того, что мы считаем метакогнитивными стратегиями.

Поскольку метапознание имеет такой нечеткий характер, не существует общепринятой типологии метакогнитивных стратегий, используемых в классах. Однако большинство

педагогов включают стратегии, которые помогают обучающимся контролировать, планировать, оценивать и регулировать свою работу при выполнении конкретной задачи, а также стратегии, которые сознательно помогают обучающимся решить новые задачи. К ним могут относиться, например, требования для письма, интеллект-карты, концептуальные карты или любые другие методы, обучающие стратегиям, направленным на то, чтобы вооружить обучающихся более глубоким пониманием того, как учиться, в отличие от расширенных знаний, специфичных для предметной области. Главное то, что обучающиеся могут использовать такие стратегии контролируемым и сознательным образом для решения новых задач.

Развитие метапознания как успешного способа понимания обучения наиболее широко распространено и приписывается новаторской работе John H. Flavell (1979) [1], который опирался на работу Л.С. Выготского (1978) и, в частности, понятие зоны ближайшего развития (ЗБР). Следующее изучение метапознания сосредоточено в области психологии. Этот фокус с тех пор расширен за счет включения других областей, включая образование. Вскоре ученые пришли к единому мнению, что дети, которые развивают эффективные метакогнитивные навыки, с большей вероятностью добьются успеха, чем дети, обладающие менее эффективными метакогнитивными навыками. По крайней мере, в Англии это привело к растущему интересу к использованию метапознания в образовании.

Были разработаны различные программы обучения, в которых были признаны ценности шести группы навыков для работодателей, программы были направлены на развитие у детей: научная составляющая; креативное мышление; умение рефлексировать; умение работать в команде; проявление самостоятельности; нацеленность на результат.

Школьные системы Шанхая, Гонконга и Финляндии признаны сильнейшими в области образования, обучая метакогнитивным навыкам во всех странах мира, призывают школы применять подходы критического мышления на занятиях в классе, а также навыки мышления высшего порядка, прилагающие значительные усилия для развития навыков мышления в рамках учебной программы.

Метапознание является относительно высокоэффективным и действенным подходом к улучшению результатов обучающихся.

Метапознание является одним из самых эффективных направлений EEF (Education Endowment Foundation) где описаны инструментарии для преподавания и обучения. Метапознание определяется как очень низкочастотное, с подтверждающими доказательствами в зарубежных исследованиях последних лет. Данные исследования определили три концепции: академическая успеваемость; использование когнитивных и метакогнитивных стратегий; мотивационные аспекты. Это указывает на то, что размеры эффекта относительно высоки, хотя авторы предполагают, что влияние на успеваемость по конкретным предметам предсказать труднее, самые явные признаки положительного влияния метапознания, обнаружены в математическом образовании; эта точка зрения разделяется более поздними исследованиями. Когда ученые обращают свое внимание на преподавание науки, наблюдаются аналогичные результаты, что приводит некоторых к выводу что метапознание наиболее эффективно при использовании с математикой или естественными науками. Однако, когда проводятся исследования, специально направленные на изучение междисциплинарного влияния метапознания, эти данные Mannion, James, and Neil Mercer свидетельствуют о том, что метапознание имеет гораздо более широкое применение. Вышеперечисленные исследования в области метапознания предполагают, что преподавание и изучение метакогнитивных навыков и знаний может повысить ценность во всей учебной программе. Везде, где на уроках включены метакогнитивные навыки, наблюдается улучшение успеваемости обучающихся, независимо от того, какие предметы изучаются.

За период почти в течение 20 лет Veenman и его коллеги Stel, Manita van der, and V. J. Marcel изучали детей и молодежь в самых разных контекстных областях от начальных школ до университетов. Используя сложные квазиэкспериментальные методы, основанные на количественных методах. Veenman выдвигает ряд сильных утверждений о метапознании. Центральное утверждение состоит в том, что метапознанию можно успешно научить от уровня начальной школы до уровня университета.

Другое утверждение состоит в том, что для максимизации воздействия обучения необходимо выполнение нескольких условий: метапознание должно быть встроено в учебную программу, а не преподаваться на дискретных «уроках метапознания»; цель обучения, в том числе метакогнитивный элемент должен быть четко

объяснен обучающимся; обучение следует растянуть на длительный период времени. Ученые Veenman, V.J. Marcel, and Jos J. Beishuizen также пришли к выводу, что метапознание является сильным предиктором академической успеваемости, подразумевая что между ними существует тесная связь. Эту точку зрения подкрепляет John Hattie, которая предполагает, что обучающиеся школ очень четко понимают свою собственную академическую успеваемость при обучении соответствующим навыкам метапознания. Еще одним ключевым элементом успешного обучения метапознанию является успешное использование групповой работы в школе. Это имеет смысл, поскольку многие элементы метапознания включают социально-когнитивные теории таких авторов как: Dignath, Charlotte, Gerhard Buettner, and Hans-Peter Langfeldt, Mannion, James, and Neil Mercer.

Baas, Diana, Jos Castelijns, Marjan Vermeulen, Rob Martens, and Mien Segers подробно изучили взаимосвязь между метапознанием и оценкой для обучения (AfL), с AfL (Инструмент для измерения оценки для обучения в классе) обычно означает, что педагоги используют комбинацию следующих стратегий:

- уточнение и понимание целей обучения и критериев успеха;
- организация эффективных обсуждений в классе, вопросов и заданий, которые позволяют получить доказательства обучения;
- предоставление обратной связи, которая продвигает обучающихся вперед;
- активизация обучающихся в качестве учебных ресурсов друг для друга;
- активизация обучающихся собственного обучения.

Baas и другие исследователи обнаружили, что эффективное использование метакогнитивных стратегий улучшает обучение, на этой основе разработали эффективные стратегий AfL, тем самым ускорив обучение по спирали. Может показаться, что, когда обучающиеся учат учиться, посредством метапознания в сочетании с точной формирующей оценкой, через AfL, потенциал для академического успеха в приоритете.

Это подкрепляется исследованиями John Hattie, хотя он не рассматривает AfL как отдельную стратегию, многие из стратегий, изученных в его проекте, соответствуют принципам AfL, и многие из них имеют значительно положительные замеры эффекта. К ним относятся опрос (0,48), самовопрос (0,64), формирующая оценка (0,68), обратная связь (0,73) и взаимная преподавание (0,74).

Инструментарий для преподавания и обучения (EEF) сообщает об аналогичных последствиях для некоторых стратегий, такие как обратная связь и взаимное обучение. Следует отметить, что существуют исследования это говорит о том, что, например, педагоги больше ценят эффект обратной связи, но большинство данных педагогов очень убедительно указывают на то, что AfL имеет центральное значение для эффективного обучения и преподавания.

Таким образом, после обзора доступных исследований справедливо предположить, что обучение метакогнитивным знаниям и навыкам оказывает положительное влияние на результаты обучающихся, по крайней мере, с точки зрения успеваемости и академических достижений. В статье мы показали, что метапознание имеет положительное и результативное влияние на успеваемость обучающихся на уровне школы.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Flavell, John H. 1979. "Metacognition and Cognitive Monitoring: A New Area of Cognitive-Developmental Inquiry." *American Psychologist* 34 (10): 906–911.
- 2 Mevarech, Zemira, and Bracha Kramarski. 2014. *Critical Maths for Innovative Societies: The Role of Metacognitive Pedagogies*. Paris: OECD Publishing
- 3 Veenman, Marcel V.J., Bernadette H.A.M. Van Hout-Wolters, and Peter Afflerbach. 2006. "Metacognition and Learning: Conceptual and Methodological Issues." *Metacognition Learning* 1 (1): 3–14.
- 4 Donker, A. S., H. de Boer, D. Kostons, C. C. Dignath van Ewijk, and M. P. C. van der Werf. 2014. "Effectiveness of Learning Strategy Instruction on Academic Performance: A Meta-Analysis." *Educational Research Review* 11 (1): 1–26.
- 5 Veenman, Marcel V. J., Pascal Wilhelm, and Jos J. Beishuizen. 2004. "The Relation between Intellectual and Metacognitive Skills from a Developmental Perspective." *Learning and Instruction* 14 (1): 89–109.
- 6 Muijs, Daniel, Leonidas Kyriakides, Greetje van der Werf, Bert Creemers, Helen Timperley, and Lorna Earl. 2014. "State of the Art – Teacher Effectiveness and Professional Learning." *School Effectiveness and School Improvement* 25 (2): 231–256. doi:10.1080/09243453.2014.885451.
- 7 Voogt, Jake, and Natalie Pareja Roblin. 2012. "A Comparative Analysis of International Frameworks for 21st Century Competencies:

Implications for National Curriculum Policies.” *Journal of Curriculum Studies* 44 (3): 299–321.

8 Laar, Ester van, Alexander J. A. M. van Deursen, Jan A. G. M van Dijk, and Jos de Haan. 2017. “The Relation between 21st-Century Skills and Digital Skills: A Systematic Literature Review.” *Computers in Human Behavior* 72 (July): 577–588.

9 Akturk, Ahmet Oguz, and Ismail Sahin. 2011. “Literature on Metacognition and Its Measurement.” *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 15: 3731–3736.

10 Proust, Joelle. 2010. “Metacognition.” *Philosophy Compass* 5 (11): 989–998

М.МОНТЕССОРИ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖҮЙЕСІН ЗИЯТЫ БҰЗЫЛЫСТАРЫ БАР БАЛАЛАРҒА ҚОЛДАНУ

РАУШАНБЕКОВА С. М.

тәрбиеші, № 13 арнайы бала бақшасы, Екібастұз қ

БАЙБОЛАТ Д. Б.

мұғалім-логопед, № 13 арнайы бала бақшасы, Екібастұз қ

Бүгінгі таңда психикалық дамуы тежелген, аутизм интеллектуалды жеткіліксіздігі бар балалар өте көп. Интеллектуалды жеткіліксіздігі бар балалар-бұл әлеуметтік өзара әрекеттесу мен әлеуметтік қарым-қатынасты орнату және қолдау қабілетінің бұзылуымен, сондай-ақ қызығушылықтың шектелуімен және қайталанатын әрекеттермен сипатталатын неврологиялық ауытқулары бар балаларды санайды.

Мария Монтессоридің педагогикалық жүйесі баланың дамуы мен білім беру процесін антропология тұрғысынан қарастырады, оның өсуінің негізгі сезімтал кезеңдерін бөліп көрсетеді және олардың жүруіне барынша қолайлы жағдай жасайды. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар бала (барлық басқа балалар сияқты) өзінің дамуында әлеуметтік тәжірибені игеруге, әлеуметтенуге, қоғамға қосылуға бағытталған. Алайда, ол үшін осы жолды өту әдеттегіден айтарлықтай ерекшеленеді: физикалық және психикалық кемшіліктер даму процесін өзгертеді, ауырлатады, әр интеллектуалды жетістіктері бар балалар өсіп келе жатқан адамның дамуын өзінше өзгертеді. Сондықтан дамудағы қайталама ауытқулардың пайда болуын болдырмау, оларды түзету және білім

беру құралдарымен өтеу маңызды міндеттер болып табылады. [1, 33-96-б]

Монтессори техникасының негізгі ұраны- «Маған мұны өзім жасауға көмектес».

М. Монтессори әдісіне тоқтала кететін болсақ, жалпы ол ұғым М.Монтессори педагогикасы деп аталады. Себебі: Онда баланы дамыту, тәрбие беру бірге жүреді. Сондықтан да ерте жастан баланы қалай тәрбиелеу керек барлығын Монтессори педагогикасының ішінен табуға болады. Монтессори әдісі бойынша баланы мектепке дайындау, кіші жастан бастап тілінің жақсы шығуына мүмкіндік беру, баланың психологиялық маторикасын дамыту, баланың өз бетінше жұмыс жасауына мүмкіндік туғызады.

Негізгі міндет-балаға мүмкіндігінше көп білім беру емес, баланың жан дүниесінде Отын жағу, оның қиялын ояту, сонда ол өздігінен дамып ізденісте болады!

Бүкіл жүйенің орталығында ең бастысы - ол бала. Оның айналасында ол өмір сүретін, дамитын және өздігінен үйренетін даму ортасы құрылды. Осындай білім беру процесінің нәтижесінде балалардың әлеуметтенуі мен оқуы, жеке және интеллектуалды өсуі үшін көптеген мүмкіндіктер жүзеге асырылады. [2, 125-133-б]

Интеллектуалды жеткіліксіздік әлеуметтік өзара әрекеттесу қабілетінің бұзылуымен, қарым-қатынастың бұзылуымен, соның ішінде сөйлеу дамуының артта қалуымен, тілдің стереотиптік немесе қайталанатын қолданылуымен, мінез-құлықтың шектеулі және қайталанатын түрлерімен сипатталады. Осындай ерекше балалардың мінез-құлқы жасына сәйкес әлеуметтік қатынастарды орнату қабілетінің айқын бұзылуымен, өз мүдделері мен жетістіктерін басқалармен бөлісуге деген қоршаған ортамен байланыста болмауымен шектеліп, әлеуметтік және эмоционалды алшақтықпен сипатталады.

Бұл ауытқушылықтың ауырлығы әр түрлі балаларда ауыр түрлерлерінен айтарлықтай ерекшеленеді: толығымен стереотиптік мінез-құлықпен, көзбен байланыс орната алмауымен, кез-келген бейтаныс адамдардан қорқумен және аутоагрессиямен, баланың қарым-қатынастан аулақ болатын, бірақ ашық және қатты наразылық білдірмейтін жеңіл формаларға дейін.

Осылайша, интеллектуалды жеткіліксіздігі бар балаларды толыққанды дамыту, әлеуметтендіру, әлеуметтік бейімделудің маңызды шарты М.Монтессори әдістемесінің элементтерін қолдану болып табылады.

Әдістемені қолданудың мақсаты: мүмкіндігі шектеулі мектеп жасына дейінгі баланың дамуының әлеуметтік жағдайын оңтайландыру, ойын қызметін дамыту және жасқа байланысты психологиялық ісіктерді қалыптастыру. [5,168-6]

Түзету әсерлері дамудың қайталама кемшіліктеріне қатысты, тиімді болып табылады және эмоционалды-тұлғалық және интеллектуалдық даму үшін оңтайлы жағдайлар жасалады; жеке және интеллектуалдық дамудың жағымсыз тенденцияларының алдын алуды, оларды әлеуетті мүмкіндіктерді пайдалана отырып оңтайландыруды көздейді.

Педагогтар мұғалім -дефектолог, психолог, ата-ана, баланың мүдделері мен мүмкіндіктеріне сүйене отырып, оған шығармашылық әлеуметті дамыту үшін оңтайлы жағдай жасайды. Қарастырылып отырған әдістеме негізінде ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен сабақтарды ұйымдастыру және іске асыру қазіргі заманғы түзету қызметінің негізгі принциптеріне толық сәйкес келеді.

Олар осындай принциптерге бөлінеді: жеке тұлғаны өзіне тән барлық жеке ерекшеліктерімен тұтастық ретінде есепке алу қажеттілігін көрсететін жеке көзқарас принципі; психодиагностикалық және түзету жұмыстарын мүмкіндігі шектеулі балаға психологиялық көмек көрсетудің тұтас процесіне біріктіретін диагностика мен түзетудің бірлігі қағидаты; психикалық дамудың негізгі заңдылықтарын және баланың дамуының онтогенетикалық кезеңдерінің дәйекті өтуін ескеретін даму нормативтілігі бар принципі; «жоғарыдан төменге» түзету принципі, бұл түзету жұмыстарының маңызды негізі ретінде баланың жақын даму аймағын қарастыру қажеттілігін көрсетеді; баланың өзекті даму аймағын және жаттығу, қолда бар қабілеттерді жаттықтыру қажеттілігін ескеретін «төменнен жоғарыға» түзету принципі; психикалық дамудың жүйелі сипатын есепке алудың маңыздылығын, түзету, алдын алу және дамыту міндеттерінің синтезін анықтайтын психикалық іс-әрекеттің жүйелі даму принципі; жетекші қызмет түрін ұйымдастыруға бағытын және дамудың әлеуметтік жағдайын мақсатты түрде өзгертуді анықтайтын іс-әрекет принципі. [6,176 -6]

Интеллектуалды кемістігі бар балалармен жұмыс жасай отырып осындай білім беру ойындарын қолданады:

Бизиборд тақтасы («busyboard») – сөзбе-сөз» баланы бос ұстауға арналған тақта»; бұл мүмкіндігі шектеулі мектеп жасына дейінгі балалардың практикалық және тұрмыстық дағдыларды өз бетінше игеруіне белсенді ықпал ететін тиімді құрал.

Осы тақтаның көмегімен баланың ұсақ моторикасы дамыды және балаға қарапайым тұрмыстық дағдылар мен өзіне өзі қызмет көрсету дағдыларын үйретіледі.

Атап айтқанда, түймелерді, найзағайларды түймелеу және ашу; құлыптарды жабу, ашу және т.б., сонымен қатар мидың оң және сол жарты шарларының жасушаларын жұмысын белсендіреді.

Осы тақтада жұмыс істегенде, бала ойынға оған көбірек әсер ететін затты таңдауға мүмкіндік алады. Бизиборд тақтасымен сабақ барысында бала әртүрлі күрделіліктегі мәселелерді толығымен дербес шешуге, қателіктерін табуға, түзетулер енгізуге тырысады. Ойын әрекеттері процесінде бала ойлау, үйлесімді сөйлеу, қиял және ұсақ саусақ моторикасын дамытады.

Сенсорлық даму, ұсақ моториканы дамыту, баланың тактильді сезімталдығы, психологиялық стрессті жеңілдету, бұлшықет тонусын жоғарылату үшін, жұмыстарда жарманың әртүрлі түрлерін қолданылады: күріш, қарақұмық, бұршақ, тұз, жарма және т. б. жасырын заттары бар (түймелер, моншақтар, кішкентай геометриялық фигуралар және т. б.), бала қолымен сұрыптайды, жұдырықшаға қысады, табылған затты сипаттайды.

«Сикырлы жастықшалар»- сезіну үшін қолданылады. Жастықшалардың толтырылуы әртүрлі болуы мүмкін: күріш, бұршақ, қарақұмық, тұз, тары және т.б. мұндай жастықшаларға арналған мата тығыз, монофониялық болып таңдалады. Бала тек тактильді сезімдерге сүйене отырып, жастықшалардың толықтығын анықтауы керек. Бұл жаттығу сенсорлық дамуға, ұсақ моториканы, ойлауды, сөйлеуді, сезімдерді қабылдауды дамытуға ықпал етеді.

«Геометрик» математикалық планшеті (кеңсе шегелермен мен серпімді жолақтары бар тақта). Бұл жаттығу барысында бала түрлі-түсті шегелер қалпақшларына созылған резеңке таспалардың көмегімен тақтада әртүрлі фигуралар, әріптер, сандар жасай алады.

Сабақ кезінде балаға келесі нұсқаулық беріледі: «суретке сәйкес планшетте резеңке таспалардан осындай фигура жасаңыз». Бала түймелерге резеңке таспаларды киіп, өрнек, әріптер, сандар және т. б. жасайды.

«Геометрик» осы ойын арқылы ұсақ моториканы дамытады, кеңістікті және бұл жаттығу сөздік қорын кеңейтуге және шоғырландыруға, сенсорлық дамуға, ұсақ моториканы, сөйлеуді дамытуға және т. б. жалпы алғанда Монтессори әдістемесінің аналогтарын қолдану мүмкіндігі шектеулі балалардың дамуының келесі аспектілеріне ықпал етеді: ұсақ моториканы дамыту;

ассоциативті ойлау, логика, қиял, есте сақтауды үйретеді. Оның көмегімен бала құрылысты үйренеді, «бөлік» және «тұтас» ұғымдарымен танысады.

«Сықырлы дорба» - бұл біз толтыра алатын дорба. Бала сөмкеде не бар екенін білуі керек: теңіз қабықтары, түймелер, тосын ойыншықтар, конустар, қиыршық тастар. Сөмкенің толтырылуы неғұрлым әртүрлі болса, баланың мазмұнын болжау соғұрлым қызықты болады: өзіне-өзі қызмет көрсету дағдыларын қалыптастыру және тәуелсіздікке ұмтылу; сөйлеу мен есте сақтауды дамыту, сөздік қорын кеңейту; қателерді байқау және түзету мүмкіндігі; сенсорлық мүмкіндіктерді кеңейту; себеп-салдарлық байланыстарды қалыптастыру; шығармашылық қиялды, пайымдаулардың өзіндік ерекшелігін дамыту; еріктіліктің дамуын қамтамасыз ету (ережелер бойынша әрекет ету және ойнау және нұсқауларды орындау мүмкіндігі).

М. Монтессори әдісін қолдану баланың даму қарқынын тездетпейді, бірақ оған тәуелсіздік алуға көмектеседі. Бұл Монтессори жүйесінің « Маған мұны өзім жасауға көмектес!» ұғымынды ерекше байқалады.

Балалармен жұмыс жасай отырып, біз отбасына баланы қабылдауға және оны өзінің толық мүшесі ретінде тануға көмектесеміз көп назар аударамыз. Ата-аналарға баланың мүдделерін және олардың мүмкіндіктерін тануға көмектесу, осылайша оларды жүзеге асыруға жағдай жасауға болады. [7,39-55-б]

Олардың баланың даму процесіне қызығушылығын қалыптастыру, оларға «кішкентай», бірақ олардың жетістіктері үшін өте маңызды болу мүмкіндіктерін көрсету; баламен жұмыс жасауда сәттілік пен психологиялық-педагогикалық құзыреттілік сезімдерін дамыту; ата-аналардың алдында жеке өзін-өзі таныту, мүмкіндіктерін ашу, баланы оқытудың шығармашылық тәсілдерін іздеуге. Ата-аналармен жұмыс сенім, диалог, серіктестік мүдделерін және олардың балаларды тәрбиелеу тәжірибесін есепке алу қағидаттарына негізделеді.

Осылайша, өзін-өзі ұйымдастырудың, дәлдіктің, тазалықтың маңызды және пайдалы дағдылары қалыптасады, олар баланың өмірінде сөзсіз пайдалы болады. Балада жұмыстан сәттілік сезімі, белгілі бір тапсырманы өз бетінше шешкеніне сенімділік болуы өте маңызды. Дәл осы сезімдер балада бастамашылықты, өз қабілеттеріне деген сенімділікті қалыптастырады.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 « Я сам » Балалар білім беру орталығы 2008-2015
- 2 Монтессори М. «Баланың үйі» Ғылыми педагогика әдістемесі. Задруга 1913 [33-966]
- 3 Монтессори М. Мұғалімінің дайындығы. Пер. с итал. Ю.И.Фаусек//Просвещение-1991-№1-С. [125-1336]
- 4 Монтессори М. «Менің әдістемем бойынша жетекшілік».М.Типолитопр. Н.Кушнерев 1996-646.
- 5 Монтессори М. «Ғылыми педогогикалық әдістемені бала үйінде тәрбиелеуді балаларға қолдану» М. Тип. Госснаба,1993 [1686]
- 6 Монтессори М. «Баланың ақыл ойы» Москва. 1997 [176 б]
- 7 Монтессори М. «Маған өзіме жасауыма көмектес»// Состовители М.В Богуславский, Г.Б. Корнетов (М.Монтессори кітабынан үзінді бөліктер мен М.Монтессоридің педогикасы туралы ресей авторларының баяндамалары) ИД «Карапуз»М. 2000.[39-556]

ЖОБАЛАУ ӘДІСІ - МЕКТЕПТЕГІ ИННОВАЦИЯЛАРДЫ БАСҚАРУДЫҢ ТИІМДІ МОДЕЛІ

РАХИМБАЕВА А. К.

п.ғ.магистрі, гимназия басшысының ғылыми-әдістемелік жұмыс бойынша орынбасары, №25 қазақ қыздар гимназиясы, Екібастұз қ.

Қазақстанның қазіргі әлеуметтік-саяси және экономикалық жағдайы білім беру жүйесіне де әсер етпей қоймайтыны сөзсіз. Экономикалық жағдайлар, білім беру қызметтері нарығының дамуы, білім берудің экономика саласы ретінде қалыптасуы қазіргі білім беру жүйесінің дамуына айтарлықтай әсер етеді.

Мектептің жетістігі негізінен басқару әрекеттерінің тиімді орындалуына байланысты болады. Өлемде жобаларды басқару - менеджменттің ерекше саласы болып табылады, себебі оны қолдану айтарлықтай нәтиже береді.

Біздің мектепте «Білім беруді дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған бағдарламасында» белгіленген міндеттерді шешу үшін инновацияларды басқарудың жобалық әдісі енгізілді. Менің ойымша, басқарудың бұл әдісі көлденең көшбасшылық арқылы басқаруға мүмкіндік береді. Басқарудың жобалық әдісін іске асыру үшін жұмыстың басым бағыттары айқындалды, мектепті дамыту

бағдарламасы жасалды, сондай-ақ мектептің миссиясы анықталды, түлектің портреті және мектеп мұғалімінің портреті жасалды.

Жобалық басқарудың негізгі міндеті білім беру қатынастарының барлық қатысушыларының: білім алушылардың, педагогтардың, ата-аналардың күш-жігерін біріктіру болып табылады.

Біздің мектептегі жобалық басқару тәжірибесіне көшпес бұрын, жобалық басқару деген не екенін есте ұстаған жөн. «Білім беру мекемесін жобалық басқару - бұл нақты мәселелерді шешуге және мекемені білім беру практикасын дамытудың және жаңартудың тиімді режиміне көшіру үшін белгілі бір мақсаттарға қол жеткізуге бағытталған мекеме қызметінің жалпы жүйесіне параллельді түрде енгізу арқылы жүзеге асырылатын басқару және білім беру жобаларының жиынтығын басқару түрі» (Антипина Г.).

Жобалық басқару жобаларда жаңа идеялар мен бағдарламаларды іске асыруға және педагогтардың кәсіби дамуын жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Мектепте жобалар тізімі анықталды, жобалық командалардың құрамы құрылды, оған Әкімшілік топ мүшелері мен мектептің үздік мұғалімдері кірді, сондай-ақ жобалардың жарғылары әзірленді.

Инновацияларды басқарудың тиімділігін дамыту үшін «жобалық кеңсе» құрылды, оның негізгі міндеті жергілікті жобаларды басқару болып табылады. Жобалық кеңсеге директор, директордың ғылыми-әдістемелік жұмыс жөніндегі орынбасары, әдістемелік бірлестіктің үш жетекшісі жұмылдырылды.

Білім алушылардың құзыреттіліктерінің қалыптасу деңгейін өлшеу және бағалау үшін «құзыреттер орталығы» жобасы жұмыс істейді. Бұған негізінен мектептің әдістемелік бірлестіктерінің жетекшілері, сондай-ақ мектептің бірнеше мұғалімдері кірді. Олар функционалдық оқудың даму деңгейін, тұтастай алғанда функционалдық сауаттылықты өлшеу бойынша әдістемелік ұсынымдар әзірледі.

Педагогтердің кәсіби шеберлігін дамыту үшін инновациялық білім беру ортасын құру мақсатында «Шебер» жобасы енгізілді. Жобаға мектептің озық мұғалімдері қамтылды. Олар корпоративтік оқыту үшін инновациялық білім беру ортасының моделін әзірледі, сондай-ақ кәсіби-тұлғалық дамуды жоспарлау үрдісінде олардың жеке мотивациясын арттыру үшін мұғалімдерді коучингтік сүйемелдеу жүйесі сыналды.

Жобалық командалар перспективалық жұмыс жоспарларын және оларды іске асыру жөніндегі қызметті жоспарлауды әзірледі.

Миссияны, мақсаттар мен міндеттерді іске асыру үшін инновациялық типтегі міндеттер кешенін шешуге қайта бағдарлау мақсатында басқарудың ұйымдық құрылымы қайта қаралды, барлық деңгейдегі қызметкерлер үшін құрылымдық бөлімшелер туралы ережелер мен лауазымдық нұсқаулықтар жасалды, педагог қызметкерлердің, мектеп әдістемелік бірлестіктерінің қызметін бағалау жүйесі жаңғыртылуда.

Бұл басқару жүйесі шешімдер мен инновацияларды педагогикалық топ мүшелерінің өздері қабылдайтындығымен және жоғарыдан таңылмайтындығымен сипатталады. Бұл тәсіл фокусты, бірлікті, ашықтықты, инновацияны және тиімділікті қамтамасыз етеді.

Миссияны, мақсаттар мен міндеттерді іске асыру тиімділігін бағалау жыл сайын жоспарланған іс-шаралар сапасының негізгі индикаторларының мониторингі негізінде жүргізіледі. Әр жыл ішінде қызметтің негізгі көрсеткіштерінің орындалуына талдау жасалады, олар олардың күтілетін деңгейімен салыстырылады. Тәуекелдер, ресурстарды тиімді пайдалану мүмкіндіктері бағаланады, ұйым қызметінің көрсеткіштерін жақсарту жөніндегі іс-шаралар жоспарланады.

Мектептің ғылыми-әдістемелік қызметін басқару, көріп отырғанымыздай, соңғы жылдары айтарлықтай өзгерістерге ұшырады. Мұндай жүйені ұжым қаншалықты қабылдағанын түсіну бізге маңызды болды. Осы мақсатта мұғалімдерге анонимді сауалнама жүргізілді. Ұжымның өзгерістерді бағалауы кестеде келтірілген:

Инновацияларды басқарудағы өзгерістерді талдау

Кесте 1

Сіздің мектебіңіз үшін не жаңалық болды?	Жауаптар %
Шешім әдісі	23
Тапсырманың өзі	17
Жаңа педагогикалық ұжымды қалыптастыру	19
Қол жеткізілген нәтижелер	18
Нәтиже үшін жауапкершілік	9
Түбегейлі жаңа ештеңе жоқ	3
Бастаманы арттыру	4

Алынған деректерді талдау мектепте ұйымның ұйымдастырушылық және әлеуметтік капиталын дамыту бойынша қабылданған шаралардың маңыздылығы туралы айтуға мүмкіндік береді. Бұл ереже респонденттердің пікірінше, мектеп білім беру қызметінің нақты нәтижелеріне қол жеткізу үшін (ұсынылатын білім беру бағдарламаларын кеңейту, оқу нәтижелерін жақсарту, олимпиадалық резерв мектебінің жұмысы және т.б.) жаңа міндеттерді қоюға да, оларды шешу жолдарын жаңартуға да назар аударатындығын анықтайды.

Инновацияларды басқару барлық қызмет түрлерінен өтеді және бүкіл педагогикалық ұжымның бастамасы мен шығармашылығына сүйене отырып ынтымақтастық негізінде жүзеге асырылады.

Жобалық қызметтің жай-күйін бақылау мектепшілік бақылау туралы Ережемен, мектептің жұмыс жоспарымен және мектеп бойынша бұйрықтармен реттеледі. Бақылау қорытындылары педагогикалық кеңестердің отырыстарында, директор жанындағы кеңестерде, директордың орынбасары жанындағы кеңестерде, әдістемелік кеңестің және әдістемелік бірлестіктердің отырыстарында қаралады.

Мектептің басқару қызметін талдай отырып, Мектепшілік басқару келесі принциптерге негізделген деп айту керек:

әкімшілік-басқару персоналының кәсібилігі;

функционалды міндеттердің, құқықтар мен жауапкершіліктің айқындылығы;

тұжырымдалған мақсаттардың мектеп ұжымы мүшелерінің құндылық бағдарларына сәйкестігі;

проблемаларды анықтау мен шешудегі алқалылық;

демократиялық көшбасшылық және бақылау стилі;

алға қойған мақсаттарға қол жеткізуде шығармашылық бәсекелестік мүмкіндігі;

білім беру процесін ізгілендіру.

Мектептегі басқару механизмі төрт блокқа негізделген: мақсат қою, жоспарлау, басшылық және бақылау.

Оқу-тәрбие процесін жүйелі бақылау мәселесі осы процестің барысын басқарудағы негізгі мәселелердің бірі болды. Дұрыс таңдалған формалар мектептегі оқу-тәрбие жұмысының жай-күйі туралы толық және жан-жақты ақпарат алуға мүмкіндік береді. Мектеп әкімшілігі барлық тексеру (Бақылау) іс-шараларын белгілі бір ретпен жүзеге асырады (дайындық кезеңі, қажетті ақпаратты

жинау, оны талдау және талқылау, нұсқаулардың орындалуын тексеру).

Мектеп әкімшілігі орындалатын жұмыстың тиімділігі үшін материалдық және материалдық емес мотивацияның және педагогикалық қызметкерлерді ынталандырудың әртүрлі тетіктері мен құралдарын пайдаланады:

педагог қызметкерлерді аттестаттау;

сыйлықақы;

мансапты жоспарлау және дамыту мүмкіндігі: кәсіби мәртебенің өзгеруі, қызмет түрлерінің өзгеруі

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Т. Н. Патрахина. Білім берудегі Менеджмент./ Оқу құралы. Нижневартон мемлекеттік гуманитарлық университетінің баспасы 2011 ж

2 Шамсутдинов Р.и., Баранова Н.А. білім беру қызметіндегі Менеджмент. / Экономикалық ғылымдар. Маркетинг және менеджмент. Қостанай мемлекеттік университеті. А. Байтұрсынова

3 И. А. Сұлтанов басқарудың жобалық әдісінің мазмұны. /<http://projectimo.ru/upravlenie-proektami/proektnyj-metod.html>

4 Акулижин А. жобалық дегеніміз не управление?/<https://finswin.com/projects/metody/proektnoe-upravlenie.html>

5 Серов А. А. қазіргі жобалық басқару әдістері. /https://expinet.ru/upload/publications/68_metody-sovremennogo-proektnogo-upravleni.pdf

6 Жобалық басқару. /<http://lmssoft.ru/expertise/projectmanagement>

7 Бажанова Ю. жобаларды басқару әдістері. /<https://upravlenie-proektami.ru/metody-upravleniya-proektam>

8 Фархутдинов и. кәсіпорындағы жобалық басқару. /pr.ru/article/proektnoe-upravlenie-na-predpriyatii

9 Ивасенко А. Г. Жобаларды басқару: Оқу. жәрдемақы. – Новосибирск: СГГА, 2007.

10 Культин Н. б. инновациялық жобаларды басқару: Санкт-Петербург: Политехника, 2002

БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДАҒЫ МАТЕМАТИКА САБАҚТАРЫНДА САРАЛАП ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

РСАЕВА А. Д.

п.ғ. магистрі, бастауыш сынып мұғалімі,
№ 25 қазақ қыздар гимназиясы, Екібастұз қ.

Бастауыш білім берудің заманауи тұжырымдамалары оқу іс-әрекетін қалыптастыру негізінде бастауыш сынып білім алушының жеке тұлғасын тәрбиелеу мен дамыту мақсаттарының басымдығынан туындайды. Әр білім алушының өзін толық жүзеге асыруына, оқудың шынайы субъектісіне айналуына, оқуға ынталы және қабілетті болуына жағдай жасау маңызды. Оқыту, «білім алушылардың жеке ерекшеліктеріне қарай өзгермелі» болуы керек. Балаларға жеке көзқарасты жүзеге асыру құралдарының бірі оқытуды саралау болып табылады. Білім алушылардың типтік жеке айырмашылықтарын ескерумен сипатталатын оқу-тәрбие процесі сараланған болып саналады.

Педагогтің сынып ішіндегі саралауды ұйымдастыруы бірнеше кезеңді қамтиды.

Сараланған жұмыс үшін білім алушылар топтары бөлінетін критерийлерді анықтау. Тандалған критерий бойынша диагностика жүргізу. Диагностика нәтижелерін ескере отырып, балаларды топтарға бөлу. Саралау тәсілдерін таңдау, білім алушылардың құрылған топтары үшін көп деңгейлі тапсырмаларды әзірлеу. Сабактың әртүрлі кезеңдерінде білім алушыларға сараланған көзқарасты жүзеге асыру. Білім алушылардың жұмыс нәтижелерін диагностикалық бақылау, оған сәйкес топтардың құрамы мен сараланған тапсырмалардың сипаты өзгеруі мүмкін. [1]

Оқу материалының сипатына келетін болсақ, фактілік, логикалық-дәлелді және эмоционалды-бейнелі дегенді ажырата білу керек. Әртүрлі деңгейдегі оқу материалдарын игеру әртүрлі деңгейдегі топтарда бірдей емес. Демек, деңгейі төмен білім алушылар эмоционалды-бейнелі сипаттағы материалды оңай игереді, себеп-салдар байланысын орнату қабілеті жеткіліксіз дамығандықтан логикалық-дәлелді материалды игеру қиынға соғады.

Төмен деңгейлі топта нақты материалды таңдаған кезде теорияны нақты растайтын фактілер алынуы керек. Сонымен қатар, нақты материал эмоционалды бояуға ие болуы керек. Жоғары және

орта деңгейлі топтарда фактілер санын азайтуға болады, өйткені оқу қабілеті жоғары білім алушылар қорытынды жасай алады, фактілерге сүйене отырып үлгі жасай алады.

Саралап оқытуды ұйымдастыру мыналармен сипатталады:

а) жоғары деңгейлі топта:

- жаңа білімді іздеу технологиясын меңгеру, қосымша ақпарат көздерімен жұмыс істеу;

- білімді меңгеруде өзін-өзі бақылау дағдысын қалыптастыру;

- ізденіс әрекеттеріне тарту, шығармашылық тапсырмаларды қолдану, стандартты емес тапсырмаларды шешу.

б) орташа деңгейлі топта:

- жаңа білім іздеу технологиясын оқыту, оқулықпен жұмыс;

- репродуктивті сипаттағы дербес іс-әрекетті ұйымдастыру, білімді меңгеруде өзін-өзі бақылау;

- жартылай ізденіс және ізденіс деңгейінде білімді меңгеруге ықпал ететін әдістерді таңдау.

в) төмен деңгейлі топта:

- оқытудың практикалық бағыттылығы, өмірмен байланысы, табысқа бағдарлануы, оқудағы нақты жетістіктерді тіркеу арқылы оң уәждемені жасау;

- әрбір білім алушының өз жағдайын бағалауға және оны жақсарту мүмкіндіктерін қарастыруға мүмкіндік беретін жағдай жасау;

- репродуктивті деңгейде базалық білімдерді меңгеруге ықпал ететін әдістерді таңдау, сонымен қатар сәйкес жағдайларда ішінара ізденушілік және проблемалық оқыту әдістерін қолдану;

- ойлау әрекеттер мен операцияларды қалыптастыру, пәндік іскерліктер мен дағдыларды тек эмпирикалық деңгейде ғана емес, мүмкіндігінше теориялық деңгейде де үйрету.

Педагогикалық тәжірибе көрсеткендей, оқытудың саралап тәсілімен жүргізілетін сыныптарда білім алушылардың оқу-танымдық іс-әрекетін бақылаудың келесі шарттары сәтті орындалады:

- білім алушыға сәттілік пен сенімділік жағдайын жасау;

- педагог мен білім алушы арасындағы ынтымақтастық;

- білім алушыға бақылау тапсырмасының күрделілігі мен қиындық деңгейін таңдай алатын жағдайлар жасау;

- педагогтің бақылау рәсімін таңдау мүмкіндігі;

- білім алушының жеке мүмкіндіктеріне байланысты уақыт факторын есепке алу;

- білімнің тақырыптық есебі;
- шағын топтар әдісін қолдану;
- білім алушының бағасын көтеру құқығына кепілдік беру;
- білім алушыны ынталандыру;
- білім беру процесін бақылау мақсаттарының сәйкестігі.

Оқытылатын материалды бекіту кезеңінде математика сабақтарында қолдануға болатын әртүрлі саралау әдістерін қарастырайық. Олар оқу тапсырмаларының мазмұнын шығармашылық деңгейіне, қиындығына, көлеміне қарай саралауды білдіреді.

Балалардың іс-әрекетін ұйымдастырудың әртүрлі тәсілдерін және бірыңғай тапсырмаларды пайдалана отырып, педагог мыналарды ажыратады:

- шығармашылық деңгейі бойынша
- қиындық деңгейі бойынша
- оқу материалының көлемі бойынша
- білім алушылардың дербестік дәрежесі бойынша
- білім алушыларға көмек көрсету сипаты бойынша
- оқу іс-әрекеттері нысаны бойынша

Сурет 1 – Іс-әрекетті ұйымдастырудың әртүрлі тәсілдері

Саралау әдістерін бір-бірімен біріктіріп, тапсырмаларды білім алушыларға таңдауға ұсынуға болады. [2]

Шығармашылық деңгейі бойынша оқу тапсырмаларын саралау.

Бұл әдіс білім алушыларының репродуктивті және өнімді (шығармашылық) болуы мүмкін танымдық іс-әрекетінің сипатындағы айырмашылықтарды білдіреді.

Репродуктивті тапсырмаларға типтік жаттығулар кіреді, мысалы, таныс түрлердің арифметикалық есептерді шешу, өрнектердің мәндерін есептеу, яғни зерттелетін есептеу техникасына мысалдарды шешу, қарапайым теңдеулерді шешу. Білім алушылардан білімді қайта жаңғырту және оны таныс жағдайда қолдану, үлгі бойынша жұмыс істеу, жаттықтыратын жаттығуларын орындау талап етіледі.

Өнімді тапсырмаларға стандартты тапсырмалардан өзгеше жаттығулар жатады. Білім алушылар өзгерген немесе жаңа, бейтаныс жағдайда білімді қолдануы, неғұрлым күрделі ойлау

әрекеттерді орындауы (іздену, түрлендіру және т.б.), жаңа өнімді құру (тапсырмалар, теңдік немесе теңсіздіктер құрастыру және т.б.). Өнімді тапсырмалармен жұмыс істеу барысында білім алушылар шығармашылық әрекетте тәжірибе жинақтайды.

Қиындық деңгейі бойынша оқу тапсырмаларын саралау.

Саралаудың бұл әдісі ең жақсы дайындалған білім алушылар үшін тапсырмаларды қиындатудың келесі түрлерін қамтиды:

- математикалық материалдың күрделенуі (мысалы, 1-ші және 2-ші топтарға арналған тапсырмада бір таңбалы сандар, ал 3-ші топқа екі таңбалы сандар қолданылады);

- өрнектегі немесе мәселені шешудегі әрекеттер санының артуы (мысалы, 1-ші және 2-ші топқа үш әрекетте, ал 3-ші топқа 4 әрекетте тапсырма беріледі);

- негізгі тапсырмаға қосымша салыстыру әрекетін орындау (мысалы, 3-топқа тапсырма беріледі: өрнектерді олардың мәндерін көбейту ретімен жазып, есептеу);

- тура тапсырманың орнына кері тапсырманы қолдану (мысалы, 1-ші және 2-ші топқа үлкен өлшемдерді кішігіріммен ауыстыру тапсырмасы беріледі, ал 3-ші топқа кіші өлшемді үлкен өлшеммен ауыстыру қиынырақ тапсырма беріледі.);

- сандар немесе жеке сандардың орнына шартты белгілерді («ертегі сандар», әріптер және т.б.) қолдану (мысалы, 3-ші топқа сандық емес, әріптік мәліметтермен тапсырма ұсынылады). [3]

Оқу материалының көлемі бойынша тапсырмаларды саралау.

Саралаудың бұл тәсілі екінші және үшінші топ білім алушыларының негізгі тапсырмадан басқа, онымен бірдей негізгі тапсырмаға ұқсас қосымша тапсырманы орындайды деп болжайды.

Көлемі бойынша саралау қажеттілігі білім алушылардың жұмыс қарқынының әртүрлі болуына байланысты. Баяу балалар, сондай-ақ оқу деңгейі төмен балалар, әдетте, сыныпта фронтальды тексеру кезінде өздігінен жұмысты аяқтауға үлгермейді, бұл үшін оларға қосымша уақыт қажет. Қалған балалар бұл уақытты барлық білім алушылар үшін міндетті емес қосымша тапсырманы орындауға жұмсайды.

Білім алушылардың дербестік дәрежесі бойынша жұмысты саралау.

Саралаудың бұл тәсілімен білім алушылардың әртүрлі топтары үшін оқу тапсырмаларында айырмашылықтар күтілмейді. Барлық балалар бірдей жаттығуларды орындайды, бірақ кейбіреулері педагогтің басшылығымен, ал басқалары өздігінен жасайды.

Оқу іс-әрекеттері нысаны бойынша жұмысты саралау.

Бұл әдіс дербестік дәрежесі бойынша саралаудан айырмашылығы, педагогтің жетекшілігімен фронтальды жұмысты ұйымдастыруды қарастырмайды. Барлық білім алушылар бірден өздігінен жұмыс істей бастайды. Бірақ тапсырманы орындау қиынға соғатын балаларға өлшенген көмек көрсетіледі.

Көмектің ең көп тараған түрлері:

а) көмекші тапсырмалар, дайындық жаттығулары түріндегі көмек;

б) «кеңес» түріндегі көмек (көмек-парақшалары, кеңес беру-парақшалары, тақтадағы жазбалар және т.б.).

Көмекші-парақшалармен жұмыс істеу ерекшеліктерін қарастырамыз.

Үшінші топ білім алушылары (оқу қабілеті жоғары) өздігінен тапсырманы орындауға шақырылады, ал бірінші және екінші топ білім алушыларына әртүрлі деңгейде көмек көрсетіледі. Көмекші-парақшалар топтағы барлық балалар үшін бірдей немесе жеке таңдалады. Білім алушы бір тапсырманы орындау кезінде көмек деңгейі жоғарылайтын бірнеше парақшаларды ала алады немесе бір парақшамен жұмыс істей алады. Сабақтан сабаққа білім алушыға көмек көрсету деңгейі төмендейтінін есте ұстаған жөн. Нәтижесінде ол ешбір көмексіз өздігінен тапсырмаларды орындауды үйренуі керек. [4]

Парақшаларда көмектің әртүрлі түрлерін қолдануға болады:

- тапсырманы орындау үлгісі: шешу тәсілін, пайымдау және ресімдеу үлгісін көрсету;

- анықтамалық материалдар: теориялық анықтама, ереже, кесте, сұлбе және т.б. түріндегі;

- жадынама алгоритмдері, жоспарлар, нұсқаулықтар;

- көрнекі тіректер, иллюстрациялар;

- жаттығуларды орындау бойынша көмекші (жетекші) сұрақтар, тікелей және жанама нұсқаулар;

- тапсырманы орындау жоспары;

- жаттығу орындау үлгісі.

Білім алушы бір тапсырманы орындаған кезде көмектің әртүрлі түрлері жиі бір-бірімен біріктіріледі.

Н.Ф.Талызинаның еңбектерінде оқу іс-әрекетінің әртүрлі нысандары жан-жақты қарастырылған. Олардың негізгі ерекшеліктерін сипаттайық.

1. Пән әрекеті әдетте қолмен орындалады. Бұл объектінің қасиеттерін зерттеу мақсатында оның нақты түрленуі. Іс-әрекет материалды (әртүрлі заттар пайдаланылады, мысалы, дидактикалық санау материалы) немесе заттандырылған (белгі-символдық құралдар) болуы мүмкін.

2. Перцептивті әрекет қолмен емес, көзбен орындалады. Нақты немесе белгі-символдық объектілерді түрлендіру пәндік әрекеттерді қолданбай жүзеге асырылады.

3. Сөйлеу әрекеті қатты сөйлеу (орындалатын операцияларды дауыстап немесе сыбырлап айту) немесе өзіне сыртқы сөйлеу (әрекетті өздігінен дыбыссыз айту, бірақ оны нақты ауызша-тұжырымдамалық бөлу) түрінде жүзеге асырылуы мүмкін.

4. Ойлау әрекеті ішкі жоспарда қандай да бір сыртқы құралдарға сүйенбестен жүзеге асырылады. Сөйлеу қабығы қысқарады, ішкі сөйлеу сипатына ие болады. Әрекет ақылда орындалады.

Саралаудың әртүрлі тәсілдері әдетте бір-бірімен үйлесімде қолданылады. Біз келесі жұмысты ұйымдастыруды ең орынды деп санаймыз. Оқу деңгейі орташа балалар оқулық бойынша жаттықтыру жаттығуын өздігінен орындайды. Оқуда деңгейі төмен балалар педагогтің жетекшілігімен немесе көмекші-парақшаларды пайдалана отырып, дәл осындай жаттығуды орындайды. Оқу деңгейі жоғары балаларға шығармашылық тапсырма немесе оқулықтағы тапсырмамен салыстырғанда күрделірек тапсырма ұсынылады.

Сараланған тәсіл әр білім алушының қызығушылығын ескереді, бұл білім алушыға бағдарланған тәсіл негізінде оқу үдерісін тиімдірек құруға және математиканы оқыту сапасын арттыруға мүмкіндік береді.

Тәжірибемнен сараланған тапсырмаларды ұсынамын. Олардың көмегімен білім алушылардың білім беру іс-әрекетіндегі дербестігін, пәнге деген қызығушылығын дамыта аламыз.

Шығармашылық деңгейі бойынша сараланған тапсырмалары

Тақырып. Есеп шығару.

Мақсаты: мәтіндік есептерді арифметикалық тәсілмен шешу. Сабақ кезені: білімді бекіту, өзектендіру.

Тапсырма. Вазада 14 сары алма және 12 жасыл алма болды. 13 алма жеді. Қанша алма қалды?

Кесте 1 – Білім алушылардың топтар бойынша іс-әрекеттері:

Репродуктивті	Өнімді	Жетілдірілген
Тапсырманы шешеді. Оны басқа жолмен шешуге болатынын ойлайды	Тапсырманы екі жолмен шығарады	Тапсырманы үш жолмен шешуге болатындай етіп өзгертеді. Тапсырманы үш жолмен шығарады
Білім алушы мәтіндік есепті арифметикалық тәсілмен шығаруды үйренеді	Білім алушы мәтіндік есепті екі тәсілмен шешуді үйренуге мүмкіндік алады	Білім алушы тапсырманы үш жолмен шешуге болатындай етіп өзгертуді үйренуге мүмкіндік алады

Тақырып. Атаулы сандармен амалдарды қайталау.

Мақсаты: атаулы сандармен амалдарды орындау.

Сабақ кезеңі: білімді бекіту.

Тапсырма. Есептеу:

3 дм : 5 18 см – 1 дм 2 м – 1 дм 2 дм 4 см : 8

6 см × 9 7 м × 5 25 м + 75 м 6 м 2 дм + 8 дм

Кесте 2 – Білім алушылардың топтар бойынша іс-әрекеттері:

Репродуктивті	Өнімді	Жетілдірілген
Үлгі 3 дм : 5 = 3 дм = 30 см 30 см : 5 = 6 см 2 м – 1 дм = 2 м = 20 дм 20 дм – 1 дм = 19 дм	А н ы қ т а м а л ы қ м а т е р и а л д ы п а й д а л а н ы п е с е п т е й д і: 1 дм = 10 см 1 м = 10 дм	Өрнектер мәнін есептейді
Білім алушы негізгі өлшем бірліктерін салыстыруды, берілген ереже бойынша есептеуді үйренеді	Білім алушы негізгі өлшем бірліктерін салыстыруды, өзі таңдаған ереже бойынша есептеуді үйренеді	Білім алушы берілген шаманы (ұзындықты) өлшеу үшін бірлік таңдауды үйренуге, өз әрекеттерін түсіндіруге мүмкіндік алады

Сараланған тәсіл әр білім алушының қызығушылығын ескереді, бұл білім алушыға бағдарланған тәсіл негізінде оқу үдерісін тиімдірек құруға және математиканы оқыту сапасын арттыруға мүмкіндік береді.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Қараев Ж. А. «Саралап, деңгейлеп оқыту технологиясы». – Алматы, 2005. [1,134 б.]

2 Арабай Б. Деңгейлеп-саралап оқыту технологиясын сабақта қолдану Педагогика мәселелері. – 2012. – №4. – [2,39-41б.]

3 Ахметжанова Ж. Оқытуда саралап-деңгейлеп оқыту технологиясын қолдану / Ж.Ахметжанова // Математика– 2008. – №3. – [3, 46-47б.]

4 Сламбекова, Т. Деңгейлік-саралап оқыту арқылы оқушылардың таным белсенділіктерін арттыру. Бастауыш мектепте оқыту. – 2013. – №4. [4,134 б.]

ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАТИВНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В СПЕЦИАЛЬНОЙ КОРРЕКЦИОННОЙ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ С ДОШКОЛЬНИКАМИ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ

САЙБОТАЛОВА Т. А.

учитель-логопед, специальный детский сад №13, г. Экибастуз

КАСЕНОВА З. З.

учитель-логопед, специальный детский сад №13, г. Экибастуз

УСЕНОВА К. Т.

учитель-логопед, специальный детский сад №13, г. Экибастуз

Мы живем в век информации, в век, когда происходит компьютерная революция. Мы являемся свидетелями того, что компьютеры, уже занявшие прочные позиции во многих областях нашей жизни, уже проникли в школы и дома. Научно-техническая революция расширила понятие грамотности: сейчас грамотный тот человек, который не только пишет, читает, считает, но и «общается» с компьютером. Компьютер, являясь самым необходимым инструментом для обработки информации, служит мощным техническим средством обучения и играет роль незаменимого помощника в обучении и воспитании ребенка, а также в формировании речевого и общего психического развития дошкольников. Компьютерные программы можно использовать в деятельности логопеда для повышения эффективности коррекционного процесса. [1]

В наше время одной из первостепенных задач социально-образовательного пространства в Казахстане является вопрос об обеспечении гарантий прав на развитие, образования и воспитания каждого ребенка с учётом его индивидуальных возможностей. Эта проблема достигает особой остроты, когда речь идёт о детях, которым необходимы специальные коррекционно-образовательные

услуги, причём число таких детей увеличивается из года в год по самым разным причинам. [2]

Информационные технологии можно применять в коррекционной работе. Это позволяет повысить эффективность образовательного процесса, находить индивидуальный подход в процессе воспитания обучения. Актуальные направления внедрения информационных технологий в работу учителя-логопеда является использование мультимедийных презентаций. Которые позволяют использовать эффект наглядности в занятии, повысить мотивационную активность, способствуют более тесной взаимосвязи педагога и родителей.[3]

Психологи отмечают: чем раньше ребенок познакомится с компьютером, тем меньше психологический барьер между ним и машиной. Компьютер привлекателен для детей, как новая игрушка, а именно так в большинстве случаев они смотрят на него. Процесс обучения ребенка требует длительного времени и отнимает у него много сил. Интерес к занятиям с логопедом у ребенка со временем утрачивается, так как эти занятия часто носят монотонный характер, теряется желание заниматься. Тем более что в настоящее время возросло количество детей, у которых присутствует синдром дефицита внимания и гиперактивности. В коррекционной работе с такими детьми требуется особый индивидуальный подход, так как им необходим постоянная эмоциональная поддержка на занятиях. [3]

Используя в своей деятельности информационно-коммуникативные технологии с целью повышения эффективности процесса коррекционно-развивающего воздействия, педагог при этом решает следующие задачи:

- повышение мотивации детей к коррекционным занятиям;
- формирование сотрудничества и новых форм общения между ребенком и педагогом;
- адекватная (осознанная) оценка ребенком своих действий во время занятий с компьютерной программой;
- положительное эмоциональное состояние ребенка во время занятий, как залог хорошего успеха.

Выделяют следующие дидактические принципы применения компьютерных технологий:

- принцип интерактивной наглядности;
- принцип мультимедийности;
- принцип когнитивности коммуникации;
- принцип здоровьесбережения;

- принцип научности;
- принцип систематичности и последовательности;
- принцип поэтапного преодоления трудностей;
- принцип прочности;
- принцип преемственности;
- принцип активизации познавательной деятельности;
- принцип межпредметных связей.

Эффективность в использовании компьютерных технологий проявляется в следующем:

1.Повышается статус дошкольного образовательного учреждения, предоставляющего услуги дополнительного образования.

2. Повышение качества и эффективности предоставляемых образовательных услуг.

3.Модернизация образовательно-воспитательного процесса путем внедрения новых технологий и направлений.

4.Организация систематической поддержки семей, воспитывающих детей с недостатками в речевом развитии.

5.Создание условий для своевременной диагностики детей с тяжелыми нарушениями речи.[4]

Задачи ознакомительно-адаптационного цикла:
познакомить детей с компьютером и правилами поведения при работе с ним;
знакомство детей с компьютерными программами;
развитие у детей начальных навыков работы на компьютере с использованием манипулятора «мышь».

Задачи коррекционно-образовательного цикла:
формирование и развитие навыков учебной деятельности:
о сознание цели, самостоятельное решение поставленных задач,
достижение поставленной цели, оценка результатов деятельности;
развитие знаковой функции сознания;
развитие психических функций.
развитие и формирование у детей речевых и языковых средств.

В использовании мультимедийных презентаций учителем-логопедом можно выделить такие преимущества, как информационная емкость, компактность, доступность, наглядность, эмоциональная привлекательность, мобильность, многофункциональность.

Благодаря последовательному появлению изображений на экране, дети имеют возможность выполнять упражнения более внимательно и в полном объеме. Использование анимации и

сюрпризных моментов делает коррекционный процесс интересным и выразительным.

Дети получают одобрение не только от педагога, но и со стороны компьютера в виде картинок-призов, сопровождающихся звуковым оформлением.

Общение детей дошкольного возраста с компьютером начинается с компьютерных игр, тщательно подобранных с учетом возраста и учебной направленности. [5]

Специально разработанные компьютерные программы, которые может в своей работе использовать педагог, несут обучающий и развивающий характер. При использовании компьютерных программ на занятиях логопеда необходимо знать правила безопасной работы с компьютером, кроме того, не использовать не апробированных и научно необоснованных программ, что может привести к замене живого речевого общения общением с машиной, нанести вред зрению и нервной системе ребенка.

Дошкольники с особыми образовательными потребностями часто имеют ослабленную нервную систему, чтобы ее не перегружать работа с компьютером на одном занятии не должна превышать 5-15 минут, в зависимости от возраста ребенка и степени истощаемости его нервной системы. До начала занятия для предупреждения переутомления глаз рекомендуется провести с ребенком зрительную гимнастику: движения глазами вправо-влево, вверх-вниз в течение 8-10 секунд, круговые движения глаз по часовой стрелке и против часовой стрелки по 8-10 раз. Педагог должен следить, чтобы при этом голова ребенка находилась в покое, а не поворачивалась. Во время работы с компьютером необходимо периодически переводить взгляд ребенка от компьютера в сторону каждые 2 минуты на несколько секунд. По окончании занятия зрительную гимнастику необходимо повторить. [4]

Недопустимо использовать в работе с детьми старые модели компьютеров, так как на экране старой модели невозможно достичь нормальной четкости, яркости и стабильности изображения, необходимого для нормальной работы зрительного анализатора. Несоблюдение гигиенических правил может привести к прогрессированию уже существующих нарушений зрения. К тому же это приводит к большему переутомлению. Важную роль в уменьшении физической нагрузки на ребенка при работе с компьютером играет правильно подобранная мебель,

соответствующая возрасту и росту ребенка. Компьютер должен устанавливаться в хорошо проветриваемом помещении, где регулярно проводится влажная уборка. Комната должна иметь хорошее, равномерное освещение, не допускающее бликов на экране монитора.

Необходимо учитывать недостатки, обусловленные самой природой компьютера как определенной технической системы, а также незнанием педагога основных принципов работы той или иной программы. [6]

Использование компьютерных программ может оказаться неэффективным вследствие имеющихся недостатков компьютера. Необходимо четко различать недостатки, обусловленные неопытностью разработчиков той или иной компьютерной обучающей системы, а также недостатки, возникающие ввиду неполной реализации потенциальных возможностей компьютера. Используя на своих занятиях компьютер с детьми с особыми образовательными потребностями, логопед должен помнить, что главная цель его работы – это коррекция речи для реализации полноценного общения ребенка с другими людьми. Поэтому основная часть занятия должна быть посвящена непосредственному общению педагога и ребенка. Поэтому компьютер рекомендуется использовать только как дополнительное средство работы в течение недлительного времени.

Для того чтобы ребенок стремился на занятие не только ради работы с компьютером, но и ради присутствия на традиционном занятии, полезно использовать компьютерную программу как часть общего сценария всей работы педагога с ребенком. [7] Для работы с дошкольниками с особыми образовательными потребностями прекрасно подойдут следующие компьютерные программы:

- компьютерная программа «Фабрика игр», где 10 логических игр на развитие речи, развитие пространственной ориентации, мелкой моторики, внимания, реакции, цветового восприятия и логического мышления;

- специально разработанная программа «Развивайка для малышей» из серии «Обучение с приключением», которая рассчитана на пополнение словарного запаса ребенка, развитие творческих способностей в непринужденной форме: пазлы с изображением животных, звуковые картинки-загадки, волшебные картинки-раскраски и др.;

- компьютерная программа «Маленький искатель» дает возможность создавать самостоятельно тексты, рисунки, задачи, строить музыкальные логические цепочки, отгадывать загадки и находить предметы-отгадки на рисунке, ненавязчиво научиться классифицировать под руководством веселого и внимательного «компьютерного героя» в игре «Обручи»;

- серия компьютерных программ «Гарфилд: малышам, дошкольникам, первоклассникам, второклассникам и т.д.», где ребенок вместе с мультяшным котом Гарфилдом учится читать, писать, познает лексику и орфографию, изучает алфавит, но все это обучение носит игровой характер, постоянно звучит похвала и подбадривание, а неудача не несет негатива;

- программа «Веселая азбука» представляет собой мультфильм-путешествие по волшебному лесу вместе с зайчиком, у которого пропала азбука, при этом необходимо выполнять интересные задания обучающего характера, а в награду получить различные неожиданные эффекты, которые очень нравятся детям;

Детские компьютерные игры составлены так, что ребенок может представить себе не только единичное понятие или конкретную ситуацию, но и получить обобщенное представление обо всех похожих предметах или ситуациях. Таким образом, у него развиваются такие важные операции мышления как обобщение и классификация. В процессе занятий детей с особыми образовательными потребностями на компьютере улучшаются память и внимание. [8]

Занятия детей на компьютере имеют большое значение не только для развития интеллекта, но и для развития мелкой моторики. В любых играх самых простых и сложных детям необходимо учиться нажимать пальцами на определенные клавиши, что развивает мелкую мускулатуру рук. Не зря бытует такое выражение «наша речь на кончиках наших пальцев». Существует даже простой мини-тест речевой готовности ребенка: его просят поочередно показать один, два, затем три пальца руки. Если ребенок делает это свободно, это говорит о том, что артикуляционная моторика практически сформирована. Ученые отмечают, что чем больше мы делаем мелких и сложных движений пальцами, тем больше участков мозга включается в работу, это относится и к работе зрительного анализатора.

Мозг ребенка одновременно выполняет несколько видов деятельности: следит за изображением, отдает команды пальцам

рук и при этом еще и думает над заданием. Вот почему так важно формирование моторной координации и координации совместной деятельности зрительного и моторного анализаторов, что с успехом достигается на занятиях детей на компьютере. [7]

Кроме всего перечисленного, компьютерные игры учат детей преодолевать трудности, контролировать выполнение действий, оценивать результаты.

Благодаря компьютеру становится более эффективным обучение целеполаганию, планированию, контролю и оценке результатов самостоятельной деятельности ребенка, через сочетание игровых и неигровых моментов. Ребенок входит в сюжет игр, усваивает их правила, подчиняя им свои действия, стремится к достижению результатов. Кроме того, практически во всех играх есть свои герои, которым нужно помочь выполнить задание. Компьютер помогает развить не только интеллектуальные способности ребенка, но и воспитывает волевые качества, такие как самостоятельность, собранность, сосредоточенность, усидчивость, а так же приобщает ребенка к сопереживанию, помощи героям игр, обогащая тем самым его отношение к окружающему миру. [7]

Таким образом, использование компьютера позволяет индивидуализировать процесс коррекции речи, способствует положительному эмоциональному состоянию детей с особыми образовательными потребностями в процессе занятий, значительно повышает эффективность работы педагога.

Новые информационные технологии стали перспективным средством коррекционно-развивающей работы с детьми, с особыми образовательными потребностями, имеющими нарушения речи. В современных условиях занятия уже не мыслимы без применения новых компьютерных технологий. Педагог сам может готовить задания в электронном виде, используя такие программы, как MS PowerPoint, Word, Excel, Krabtest и другие.

Использование интерактивных форм обучения в образовательном процессе повысит его эффективность, открывая для педагогов новые горизонты и обеспечивая возможность адаптации процесса образования к специфическим особенностям отдельных индивидуумов. Интерактивное образование на базе достижений в технологии телекоммуникаций и телевидения позволит существенно улучшить использование имеющихся источников учебного материала, значительно уменьшить расходы

на перестройку инфраструктуры и обеспечить ее эффективное использование в процессе обучения.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Постановление Верховного Совета Республики Казахстан о ратификации конвенции о правах ребенка – Алматы, 2000
- 2 Сулейменова Р. А. Хакимжанова Г. Д. Психофизическое здоровье и развитие детей в Республики Казахстан. Проблемы и перспективы. – Алматы 1997.
- 3 Добровольная Т. А. Шабалинская Н. Б. Компьютер – путь к реабилитации. Москва, 2001.
- 4 Исхакова А.П. «Дефектология» - 2009. № 3
- 5 Лынская М.И. Организация логопедической помощи с использованием компьютерных программ // Логопед в детском саду. – 2006. № 6.
- 6 Кутепова Е.Н. Оптимизация процесса школьного обучения с помощью программно-методических средств // Логопедия: методические традиции и новаторство. – М., 2003.
- 7 Степанова М. Ребенок и компьютер // Директор школы. – 2000. № 5.
- 8 Машбиц Е.И. Психолого-педагогические проблемы компьютеризации обучения. – М., 1988.

ЭФФЕКТИВНЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

СЕКСЕМБАЕВА Ж. С.

учитель русского языка и литературы, СОШ №31, г. Павлодар

На сегодняшний день в системе образования Казахстана наблюдаются положительные изменения. Переход на новый курс обучения - главный вопрос повестки дня. В результате развития современной науки и техники образование школьников предъявляет гораздо более высокие требования, чем сложившаяся ранее система. В связи с требованиями к результатам обучения новых образовательных стандартов в школе стало формирование универсальных учебных действий учащихся.

Чтобы сформировать данные умения у современных школьников, педагогу необходимо применять современные

педагогические технологии, способствующие повышению качества обучения. Повышению качества обучения русскому языку способствует использование технологии личностно-ориентированного развивающего обучения. Сегодня на уроках русского языка педагог должен научить детей учиться. Кроме этого важно, чтобы школьники умели думать, анализировать, критически относиться к информации разного рода, подходить к любому делу творчески, т.е. осуществляли творчески-продуктивную деятельность.

Эффективность личностно-ориентированного урока видна, если у школьников положительный настрой на работу, если дети формулируют тему и ставят цель, работают по плану, применяют свой жизненный опыт, умеют связать прошлый опыт с новым знанием. Для большего эффекта педагогу необходимо сотрудничать с детьми, сочетать фронтальную работу с групповыми формами деятельности. В своей работе учитель русского языка обязан применять личностно-ориентированный подход, используя технологии уровневой дифференциации, проблемное обучение. Языковед должен не увеличивать объем заданий, а стараться разнообразить их, быть консультантом при групповой работе по составлению детьми текстов диктантов, карточек-заданий по изученным орфограммам, обобщающих таблиц по темам и разделам русского языка, по написанию сочинений, индивидуальных заданий для детей, испытывающих трудности в изучении языка. [1, с.35.]

Одним из эффективных путей повышения грамотности школьников является формирование умения составлять алгоритм применения правил и таблиц обобщающего характера. Применяя алгоритмы, школьники приобретают навыки применения правил, что облегчает усвоение орфограмм. Новизна, удивление от открытия нового знания должны всегда присутствовать на уроке, потому что это приучает ребенка самостоятельно работать, решать поставленные на уроке задачи, находить нестандартные ответы на нестандартные задания.

Этому способствуют разнообразные проблемные ситуации на уроке. Технология проблемного обучения придает обучению поисковый, исследовательский и интерактивный характер. Такие уроки помогают ребенку быть исследователем, первооткрывателем в процессе своего труда. Благодаря этому формируются регулятивные, познавательные, коммуникативные действия. Школьники начинают с легкостью фиксировать затруднения в собственной деятельности,

выявлять причины этих затруднений, определять цель своей дальнейшей работы, выбирать средства и способы достижения поставленной цели, осуществлять поиск необходимой информации.

Эта технология эффективна при объяснении новой темы. Когда ставится проблема, появляется вопрос для исследования. Опыт учителей-языковедов показывает, что проблемное название урока устраняет однообразие, повышает интерес учащихся. Например, «После бала» - это рассказ о любви или жестокости?» или «Герасим победитель или покоренный?» Как результат такой работы - углубление уровня понимания, формирование информационной и учебно-познавательной компетентности.

Системно-деятельностный подход развивает личность, способствует формированию гражданской идентичности. Развитие следует за обучением.

В своей практической деятельности языковедам необходимо использовать элементы технологий деятельностного типа, таких, как информационно-коммуникативную технологию, технологию проектов, модульного обучения, мастерской педагога, технологии по здоровьесбережению.

Работа по методу проектов является сложным уровнем педагогической деятельности и предполагает высокий профессиональный уровень учителя. Проектная деятельность формирует и развивает у школьников поисковые (исследовательские), рефлексивные умения, работу в команде, навыки самостоятельности, а также умения грамотно представлять и защищать свою проектную работу. На уроках русского языка и литературы, во внеклассной работе по предметам нужно помогать учащимся как в групповой, так и в индивидуальной форме создавать интересные проекты. У ребенка сразу же повышается интерес к изучаемому предмету.

Считается, что проектная деятельность - лучший способ совместить самостоятельную работу школьников с применением современных информационных технологий и личностно-ориентированного обучения.

Метод проектов эффективен при проверке домашнего задания на уроке в форме сообщения или доклада, при изучении новой темы в форме защиты реферата, выполнения творческой работы в форме презентации, сочинения, создания сборников.

Мастерская педагога - технология проведения нестандартной формы урока. Принципы построения данной мастерской в том, что мастер в атмосфере доброжелательности, открытости, сотворчества

заставляет заработать эмоции школьника, чувства, проявить личную заинтересованность ребенка в изучении темы.

Оценивание работы ученика исключается, но представление работы перед одноклассниками дает возможность обучающемуся оценить ее достоинства, либо что-то изменить, исправить.

Особенностью мастерской является то, что учитель нужен ученикам лишь тогда, когда их самостоятельный поиск не завершается открытием. Когда ребенок начинает сравнивать свои имеющиеся знания по какому-то вопросу с новым знанием, которое он приобрел самостоятельно, то тогда он верит в свои возможности, раскрывается.

Русский язык и литература - серьезные и сложные предметы. Здесь учащийся много пишет, читает, и поэтому учитель должен уделять особое внимание сохранению здоровья ученика. Следовательно, применять здоровьесберегающие технологии.

Важно начать с главного момента - организации урока. Учитывая динамику внимания учащихся, необходимо строить урок так, чтобы при чередовании разных видов работ учитывалось время для каждого задания. Чтобы избежать усталости учащихся, нужно чередовать виды работ: работа с учебником, работа у доски, самостоятельная работа, работа в группе и т.д. Все это способствует развитию мыслительных операций памяти и одновременно отдыху.

Применение гибких вариативных форм построения учебного процесса способствует налаживанию индивидуального дозирования объема учебной нагрузки и рациональное её распределение. Разноуровневые задания также способствуют сохранению здоровья учащихся. Различные задания на перегруппировку, на распознавание и поиск ошибок, задания с выбором ответа позволяют избежать усталости. Чтобы избежать перегрузки учащихся, языковеду необходимо строго соблюдать объем всех видов работ: диктантов, изложений, а контрольные работы проводить строго по календарно-тематическому плану. На каждом уроке нужно устраивать игровые паузы, использовать зрительную гимнастику и эмоциональную разгрузку.

Актуальной проблемой современной методики преподавания филологических дисциплин является использование информационных технологий. Школьники уже не удовлетворены только материалами учебника и словом учителя. Интернет-ресурсы, представляющие обширные материалы, целесообразные для изучения литературного произведения, становятся источником накопления

литературных знаний, служат средством, позволяющим осуществить литературное развитие учащегося. Новые информационные технологии создают основу для организации самостоятельной аналитической деятельности учащихся и для умения обобщать материал при широком использовании индивидуальных и групповых форм организации учебного процесса. Образовательная медиатека позволяет представить самый разнообразный материал, выбрать нужную информацию, использовать извлеченный материал и применить его в самостоятельных работах учащихся, озвучить любой текст. [1, с.42.]

Информационные технологии применимы на всех типах уроков. На уроках русского языка и литературы можно использовать такой инструмент исследования, как презентации, тесты с использованием мультимедийного проектора.

Часто на уроках не хватает восприятия через визуальный и кинестетический каналы, а компьютер, мультимедиа аппаратура позволяют привлечь и удерживать внимание детей, т.к. воздействуют более чем на один орган чувств. Школьник сам выбирает вид деятельности (обучение, тренировка, контроль), темп работы. Созданные детьми презентации можно использовать на этапе постановки цели, формулирования темы урока, при организации словарной работы, при изучении нового материала, при закреплении, на этапе рефлексии.

Еще одна эффективная технология обучения русскому языку и литературе - интегрированные уроки. Ученику на таких уроках дается широкое и яркое представление о мире, в котором он живёт, о взаимопомощи, о существовании многообразного мира материальной и художественной культуры. Уроки литературы чаще всего интегрируются с предметами гуманитарной направленности, такими как история, иностранные языки, музыка, изобразительное искусство. Целесообразнее проводить в форме интегрированных уроков уроки внеклассного чтения, уроки знакомства с биографией писателя и его творчеством, обобщающие уроки, внеклассные мероприятия.

Так же эффективны на уроках русского языка и литературы игровые технологии. Игра - одно из наиболее мощных средств формирования культуры поведения. Игра является способом познания окружающего мира, дает ребенку в доступной и интересной форме представления о том, как принято себя вести в

той или иной ситуации, заставляет задуматься над своим поведением и манерами. Игра приучает ребенка к дисциплине.

Учителям русского языка особо рекомендуется применять инновационную технологию развития критического мышления для реализации поставленных образовательных задач. Инновационный подход к обучению позволяет так организовать учебный процесс, что ребёнку урок и в радость, и приносит пользу, не превращаясь просто в забаву или игру. При обучении русскому языку и литературе эффективными являются следующие приемы данной технологии: кластеры, групповая дискуссия, чтение с остановками и вопросы Блума, опорный конспект, ассоциативный ряд, мозговая атака, синквейн, «продвинутая лекция», нетрадиционные формы домашнего задания, ключевые термины, лингвистические карты, дидактическая игра, перепутанные логические цепочки, лингвистическая аллюзия (намек), работа с тестами, эссе. [1, с.48].

Наиболее приемлемым на уроках литературы считается такой прием, как дискуссия - одна из весьма сложных форм речи, для овладения которой необходима предварительная подготовка. Поэтому при проведении такого урока необходимо познакомить ребят с правилами ведения дискуссии, с речевыми штампами, помогающими выражать свои мысли. Данный прием особенно эффективен при обсуждении и анализе художественного произведения на уроках литературы. Групповая дискуссия может использоваться как на стадии вызова, так и на стадии рефлексии.

Прием «вопросы Блума» (условное название методического приема организации чтения с использованием разных типов вопросов) будет особенно эффективным. Данный прием хорош при подготовке учащихся к написанию сочинения-рассуждения, т.к. эта работа предполагает не только тщательный анализ текста, но и умение «идти» вслед за автором, «видеть», как он создает текст, что хочет «сказать» читателю на том или ином этапе. [2, с.36]. Поможет найти проблемы, поднятые в тексте задания из части «С», умение составлять кластер. Этот способ графической организации материала, позволяет сделать наглядными те мыслительные процессы, которые происходят при погружении в ту или иную тему. Кластер является отражением нелинейной формы мышления.

Умение писать эссе поможет школьнику проанализировать обсуждаемый вопрос, подумать, сделать самостоятельный выбор. Такая работа помогает учителю получить обратную связь. Поэтому учащимся можно предложить два пункта: написать, что они узнали

по новой теме и задать один вопрос, на который они так и не получили ответа. Повысить интерес ученика как к предмету, так и к обучению в целом, развить критическое мышление способствуют и нетрадиционные уроки.

Творчество на таких уроках не развлекает, а помогает подобрать такие задания, такой дидактический материал, который своей необычностью подачи вызывает удивление, активизирует внимание, мышление ученика. Нетрадиционные уроки русского языка и литературы развивают языковую наблюдательность, обеспечивают системный анализ лингвистических сведений.

Языковеды всегда мечтают об увлекательном, интересном, эмоциональном общении с учащимися, чувствующими слово и думающими над ним, умеющими ощущать и воспринимать современный мир, видящими мощь русского языка. [3,с.14]. Использование эффективных современных технологий на уроках русского языка и литературы помогает воспитать образованных, нравственных людей, которые способны к сотрудничеству, отличаются мобильностью, динамизмом, конструктивностью.

Несмотря на все преимущества современных технологий, при их использовании, безусловно, должно присутствовать чувство меры. Не перегрузить, не навредить - эти слова должны стать девизом современного учителя.

ЛИТЕРАТУРА

1 Руководство для учителя. Образовательная программа курсов повышения квалификации педагогических кадров по предмету «Русский язык и литература». ЦПМ, АОО «НИШ», Астана, 2016. – 56 с.

2 Б.А. Байжанова, Г.Е.Мырзасариева, У.П.Тлеубаева. Особенности обучения письму на уроках русского языка и литературы в современных условиях образования //методическое пособие // Кызылорда, 2021 год.– 80 стр.

3 Журнал «Русский язык в национальной школе» №1, 2002г. - 32

ЖАЗБА ЖҰМЫСТАРЫН ЖАЗҒЫЗУ МЕН КӨРКЕМ ШЫҒАРМАНЫ ТАЛДАУДЫҢ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІ

СЕРИКБОЛ С.

казак тілі мен әдебиеті мұғалімі, Үштерек ауылының орта мектебі, Ақсу к.

Бүгінгі күні ақпараттық технологияның дамуы, оқушылардың шығармашылығын дамытуға зор мүмкіндік беруде. Жаңартылған білім мазмұнында оқушы алған білімін шынайы өмірде қолдана білуі маңызды. Кез келген мәселеге өзі шешім қабылдай алатын тұлға мектеп қабырғасынан қалыптасып шығуы тиіс. Оқу мен оқытудағы жаңа әдістәсілдердің дені осы мақсатқа бағытталған. Сабак беру үдерісінде шәкірттерді шығармашылық жұмысқа баулу, көркем шығарманы талдай білу – оқушының шынайы өміріндегі қиындықтардан шыға алуға жол ашады. Ал жазба жұмыстары олардың танымдық белсенділіктерін, ойлау жүйесін арттыруға көмектеседі. Жазба жұмыстарынан әр баланың өзіндік көзқарасын, пікірін еркін жеткізуге, эстетикалық және рухани адамгершілігін, кез келген ақпаратты талдауға, қорытындылауға, салыстыра білу қабілеттерін көре аламыз. Қазіргі таңда ақпараттық технологияның дамуы, жалпы мәселені шешуге, кедергілерді тез анықтауға тиімді болса, оның тиімсіз жағы – оқушылардың көркем шығарманы оқуына кері ықпалын тигізуде. Керек мәліметті әлеуметтік желін арқылы тез табады. Көркем шығарманы оқып, кітап бетін парақтап отырып, ізденбейді. Бұл оқушылардың жазба жұмыстарының сапасына әсер етуде.

Баланың шығармашылығын дамытуда жазушы Жүсіпбек Аймауытов «Бала мейлі жақсы, мейлі жаман іс болсын, әйтеуір бірдеме істеуі керек. Ештеңемен айналыспаған адамның жан дүниесі жөнді жетілмейді» - дейді Автордың 1918 жылы «Абай» журналына жарияланған «Тәрбие» атты мақаласынан бастап, баланың тәрбиесіне үлкен мән береді. Адам баласының өзге жан иелерінен басты айырмасы оның рухани саналы тәрбие алуынан деген ойды киелі етіп ұстай отырып, мақалада баланың кей ұнамсыз қылықтарының болуы тәрбиенің кемшілігінен деген түйін жасайды. Жүсіпбек Аймауытов адам табиғатқа ғана тәуелді емес, тәрбиеге тәуелді деген ой айтады [1].

Қазақ ғалымдарының арасынан психология мен педагогика ғылымдарына орай еңбек жазған М.Жұмабаев тіл табиғатына зор баға береді. “Бала тілінің дұрыс өркендеуінің бірінші шарты балаға

ұқпайтын сөз үйретпеу керек. Екінші □ баланы өз тең балалармен бірге ойнату керек. Ал енді баланың тілін шын дұрыс жолға салатын, дұрыстайтын, байытатын-мектеп”, - дейді. Оқушының шығармашылығына бағыт-бағдар беруді ең алғаш білім мазмұнына енгізген Мағжан Жұмабаев болатын. «Ойлау жанның өте бір қиын терен ісі-деп атап көрсете келіп, тәрбиеші баланың ойлап, үйренуіне көп күш жұмсау керектігін ескертеді. Шығармашылыққа баулудың, өзіндік іс-әрекетін ұйымдастырудың төмендегідей түрлері бар

- Тақырыпты мазмұнына сай жинақтау.
- Арнайы бір тақырыпта пікірталас тудыру.
- Шығарма, шағын әңгіме құру.
- Сөзжұмбақ құру, шешу
- Қиялдау арқылы сурет салу, рөлдерге бөлу.
- Мазмұндама түрлерін жазу.

Сондай жұмыстарды үнемі жүргізу шығармашылыққа баулуға, шәкірт бойындағы талант көзін ашып, тілін байыту, қиялын ұштаумен өз бетінше ізденуге зор әсерін тигізеді [2].

Ахмет Байтұрсынов Әдіскер оқушыларға ереже жаттатудық тиімсіз екенін дәлелдеп, түсіндіру, талдау, қорыту тәсілдерін қолдануды ұсынды. Оқушыларға әдебиет сабағын оқытқанда әсерлендіру, талдау, бейнелеу, тұжырымдау тәсілдерін қолдану қажет екенін «Қай әдіс жақсы» (1928ж.) деген мақаласында баяндайды. Тілдік материалдарды жеңілден ауырға, оңайдан қиынға, жайдан күрделіге қарай оқыту. тілді оқытуда халық ауыз әдебиетінің материалдары мақал-мәтелдер, нақыл сөздер, мысалдар, өлең-жыр, қызық әңгімелердің маңызды орын алуы. оқушыларға арналған материалдар аса түсінікті болуы. мәтіндер, көрнекілік, иллюстративтік материалдар қазақ баласының халықтың ұғымына таныс, жақсы болуы. тілді оқытуда тул ұстартуға, көркемдеуге ден қою. Оқушылардың жазба тілін, сөйлесу тілін дамытуға баса назар аудару [3].

Оқушылардың шығарма, эссе жаза білу үшін көркем шығарманы жай ғана оқу жеткіліксіз. Оқыған көркем шығарманы мазмұндап, жан-жақты талдай білуі тиіс. Шығарма жазудың өзіндік біліктері: шығарманың ойын тану мен тақырыбын түсіну. Шығарма жазу үшін материал жинау, жиналған материалды жүйелеу, әр жанрда шығарма жазу, шығарманың жоспарын құру, әдеби-сыни материалмен жұмыс; тілдік категориялар ережесін білу (сауаттылық) шығармада өзіндік көзқарас, ұстаным көрінуі. Жазба жұмысы сапалы жазылу үшін тапсырмалар мен жаттығуларды

орындай алуы қажет. Кейде оқушыларға қызықты деп ұсынған тақырып нәтижелі бола қоймайды. Ол адамның көңілкүйі, ой-толғам, болмысына, сыртқы дүниені танып білу, әрекет ету мүмкіндігіне байланысты. Бұл жерде оқушының қызығушылығын ескерген жөн. Тақырып берілгенде, оқушыға міндетті бағыт-бағдар беруі керек. Шығармашылық жазба жұмыстарының мақсаты – логикалық ойлауды дамыту, шығармашылық қиялды, нақты нәрсені еркін, мағынасын ұластыру, іштей түсініп, мәнін өз қиялымен көркемдеп жазу. Шығарма міндеті – тақырыпты түсіну, жоспар құрып, негізгі ойды ұғыну қажет. Көркем шығарманы шеберлікпен үйлесімді түрде оқушыға жеткізу, таныстыру шығармаға жан-жақты талдауға мүмкіндік береді. Көркем шығармада сол дәуірдегі адамдардың басынан кешкен оқиғалар, кешегі мен бүгінгі өмір бейнелейді. Тарихтан сыр шертеді, біз өткеніміз туралы білеміз. Көркем шығарма – ақиқат өмірдің айнасы. Онда нақытылы өмірдің ізі, сәулесі, шындығы барынша көрсетіліп суреттеледі. Мұнда қайталанбас бейнесімен сомдалған кейіпкерлер әрекет етеді. Шығарманың мазмұны сол шығарманың бүкіл құрамында қалыптасып шыңдалады. Шығарманың құрылысы, сюжеті, тіл мәнері соған қызмет істейді. Көркем шығармадан үзінді оқи отырып, мазмұндау, түсініксіз сөздерге қатарынан сөздік құру, мағынасын түсіндіру керек. Шығармаларды талдауда елеулі орын алатын әдістің бірі- шығарманың жоспарын құру. Жоспар құруда мазмұнына сай оқиға желісі бөлімдеріне қарай жоспар құруға болады. Шығарма талдауда образ бойынша, тақырыптық, проблемалы, тұстау талдау әдістерін қолдануға болады. Образ бойынша талдауда ұтымды жағы: оқушылар назары адам образына аударылады да, ұнамды, ұнамсыз кейіпкерлер деп оларды екіге бөледі. Басты образ, қосалқы образ деп те бөліп шығармадағы адам орбазын кеңінен тануға мүмкіндік болмайды, олар бір-бірімен байланысып жатады. Проблемалы әдістің ұтымды жағы: шығармадағы шытырман алуан жәйттердің ақиқатына жету үшін жағдаят туғызу. Бұл әдіс оқушының ізденуіне, ойлануына өз пікірін толық жеткізуіне мүмкіндік жасайды. Жағдаяттың өзін шығарманың ішінен іздеп табу керек. Тұтас талдау әдәсі шығарманың сюжеттік желісіне орай құрылады., тарау-тарау бойынша, шығармадағы оқиғалардың өрбуі бойынша жүргізіледі. Тиімді жағы: шығармадағы кейіпкерлер тағдырына терендей барып үңілесін. Тақырыптық талдау тиімді әдістің бірі. Шығармалардағы басты кейіпкерлердің образын жеке-жеке алып талдау. Қанағаттанарлық нәтижеге жету үшін шығарманы бірнеше

рет оқу керек, оқу барысында оқиға желісімен қызығу, ләззат алуы тиіс. Көркем шығарманы оқып талдау барысында, шығарманың тақырыбын, идеясын, кейіпкерінен мінездемесінен, портретінен, композиция мен сюжетінен және құрамдас жүйелі білім беріледі. Оқушы неғұрлым көп сұрақ білсе, сұрақ-тапсырмалар қызықтырақ болса, соғұрлым оның көркем шығарманы қабылдауы арта түседі.

Мұғалімдер үшін тиімді жаңа тәсілдердің бірі – қалай оқу керектігін үйрену, сыныпта «оқуға үйрететін» білім ортасын құру. «Оқуды үйретудің» қозғаушы күші «метатану» болып табылады. «Метатану» индивид қалай ойлайтынын, оқитынын қадағалау, бағалау, бақылау, кейінгі оқу үдерісінде мұндай ойлаудың нәтижелерін саналы қолдану үдерісі ретінде сипаттауға болады. Бұл үдеріске мұғалім оқушыға:

- оқу міндеті қоятын талаптарды түсінуге;
- жеке зияткерлік үдерістерін және олардың қалай ықпал ететінін білуге;
- тапсырмаларды орындау стратегияларын әзірлеуге және ойластыруға;
- нақты тапсырма үшін барынша оңтайлы болып табылатын стратегияларды таңдауға көмектеседі.

Осы төрт тармақты іске асыру үшін оқушылардың оқуды үйрену талап етіледі. Мұғалімдер, өз кезегінде, өзінің сабақ беруіне емес, оқушылардың оқу ептілігін дамытуға назар аудары тиіс. Оқушылар ақпаратты енжар қабылдамай, оқу үдерісіне белсенді қатысатын болады. Әңгімеге арқау болған бөлімнің негізгі идеясы ақпарат беріледі. Білім мен түсінікті оқушы өзі қалыптасырады, ал мұғалім – бұл үдерісте көмек көрсетеді. Сыныпта оқу үдерісінің тиімділігін айқындайтын негізгі факторлар мыналар: мұғалімнің: (1) балалардың қлай оқитынын түсінуі; (2) нені оқыту керектігін түсінуі; (3) тізбектелген сабақтар топтамасын қалай құрылымдау туралы ұғым қалыптасуы; (4) сонымен қатар оқу нәтижелілігін бағалау мүмкіндігін игеруі.

Көркем шығарманы оқып, мазмұндап талдауда сұрақ қою маңызды дағдылардың бірі болып табылады. Себебі сұрақ дұрыс қойылған жағдайда оқытудың тиімді құралына айналады, оқушылардың оқуына қолдау көрсетіп, оны жақсартып, кеңейте алады. Оқушының білім алуын қолдау үшін сұрақ қоюдың түрткі болу, сынақтан өткізу және басқаға бағыттау сияқты тәсілдерін пайдалануға болады.

Түрткі болу: бірінші жауап алу үшін және оқушының жауабын түзетуге көмектесу үшін қажет, сұрақты қарапайым етіп қою, өткен материалға оралу, ойға салу, дұрысын қабылдау және толықрақ жауап беруге итермелеу.

Сынақтан өткізу: сұрақтар оқушыларға анағұрлым толық жауап беруге, өз ойларын анық білдіруге, өз идеяларын дамытуға көмектесетіндей құрылуы қажет, мысалдар кетіру, дәлелдеу.

Басқаға бағыттау: сұрақты басқа оқушыға қайта бағыттау, жауапты толықтыру, көмектесу. Оқуды дамытуда сұрақ қоюдың оқушыға маңызы:

- тақырып бойынша және сындарлы сөйлеуге ынталандырады;
- шынайы қызығушылығы мен сезімдерін анықтайды;
- білімге құштарлықты дамытады, зерттеуге ынталандырады;
- өз білімін басқа адамдарға сөзбен жеткізуге көмектеседі;
- сын тұрғысынан ойлауына ықпал етеді, көмектеседі;
- оқушылардың бір-бірінен үйренуіне, басқа оқушылардың идеяларын құрметтеуіне және бағалауына ықпал етеді;
- әңгіме және ой елегінен өткізу көмегімен ойын жинақтауға көмек береді, іс-әрекеттерін тереңдетеді және шоғырландырады;
- оқытуды қиындатып, кедергі келтіретін қиындықтар мен түсінбестіктерді анықтайды [4].

Халқымыздың ұлы перзенті, әлемге әйгілі ғалымы, көрнекті ағартушысы Шоқан Уәлиханов халық кемеліне келіп дамуы үшін екі-ақ нәрсе керек деп ерекшелеп көрсеткен: оның біріншісі - азаттық, екіншісі – білім деп айтқан екен. Бүгінгі күні осы қол жетпес байлықтың екеуі де біздің қолымызда бар. Кейде бір тақырыптың өзі шәкірттің өзіне беймәлім сырларын ашып береді. Өзі ісіне шебер ұстаз, кәсіби білімі жетік кез келген ұстаз алдындағы әрбір баланың дарындылығын анықтап, білімнің биік шыңына шыға алады. Бұл мақсатқа жету үшін ұстаз өз маманының қас шебері болуға тиіс. Сонда ғана әрбір баланың жүрегіне бол таба алады. Белгілі бір қызмет саласында ерекше табысқа жетуге мүмкіндік туғызады.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 З.Қабдолов «Сөз өнері»
- 2 Байтұрсынов А. Тіл тағылымы. – 1990. – [448 б.]
- 3 Жұбанов Қ. Қазақ тілі жөніндегі зерттеу. – Алматы, 1990. – [365 б].

4 Акшолоков Т. Көркем шығармаға талдау жасау. Алматы, 1982.

5 Мұғалімге арналған нұсқаулық Үшінші (базалық) деңгей, 2015 жыл ([29-38 беттер])

6 Қазақ тілі мен әдебиеті журналы, 2006 ж. № [1]

7 Қазақ тілі мен әдебиеті журналы, 2006 ж. № [6]

ӨЗІНДІК ТАНЫМДЫЛЫҚТЫ АРТТЫРУДАҒЫ МУЛЬТИМЕДИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯНЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ МҮМКІНДІКТЕРІ

СМАГУЛОВА Г. С.

магистрант, 2 курс, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

БИТКЕЕВА А. А.

PhD, қауымд. профессор, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

Танымдық іс-әрекет – шәкірттің ізденіп, білім алуына бағытталған белсенді ақыл-ой қызметі. Ол танымдық қажеттілік, мақсат, танымдық мотив және орындаудың тәсіл-амалдарынан тұрады.

Ғылымның әр саласында білім мазмұны мен көлемі қауырт өсіп отырған қазіргі ғылыми-техникалық прогресс кезеңінде бұл міндеттердің жүзеге асуы оқушылардың танымдық белсенділігінің артуына тікелей байланысты. Демек, оқыту барысындағы оқушылардың іс-әрекетінде танымдық белсенділікті арттыру көкейкесті мәселе. Осыдан қоғамның ақпараттану, жаһандану кезеңінде қажет ақпаратты алып, шапшаң өңдеп, пайдалана білетін, бәсекеге қабілетті, өзіндік танымдық әрекет ете алатын жан-жақты дамыған жеке тұлғаны тәрбиелеу басты мәселе екені айқындалады.

Компьютерлік техниканы үздіксіз білім беру жүйесінде пайдалану оқытудың педагогикалық технологиясы, оқытудың ақпараттық технологиясы оның ішінде оқытудың компьютерлік технологиясының туындауына себеп болды. Оқытудың компьютерлік технологиясы деп оқушының өз бетімен танымдық іс-әрекетін дамытуға, оқыту мен оқуды басқаруға, сондай-ақ оқу мен практикалық есептерді ойындық, адам-машиналы тұрғыдан шешуге бағытталған әдіснамалық, психологиялық-педагогикалық, бағдарламалық-техникалық және ұйымдастыру құралдарының кешенін айтады. Оқытудың компьютерлік технологиясы ақпараттық технологияның құрамды бөлігі болып табылады. Білім берудегі жаңа

ақпараттық технология деп оқу мен оқу-тәрбие материалдарының, үйретуге арналған есептегіш техника мен аспаптық құралдарының жиынтығын, есептегіш техника құралдарының оқу үрдісіндегі рөлі мен орнын, мұғалімдер мен оқушылардың еңбегін жетілдіруде оларды пайдаланудың түрі мен әдістері туралы ғылыми білімнің жүйесін айтады.

Мультимедиялық технология көмегімен оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру дегеніміз – оқушылардың компьютерді пайдалану арқылы танымдық қызмет істеу барысында өздігінен жоспарлау, бағдарлау, өздігінен атқару, тексеру, қорытынды жасау сияқты дағдыларын қалыптастыру арқылы танымдық белсенділіктің мотивациялық-тұлғалық, мазмұндық-амалдық және процессуалдық-еріктік компоненттерін дамытуды айтады.

Танымдық белсенділіктің көрсеткіштері:

- білімге қызығушылық;
- таным үрдісіндегі белсенділік;
- оқушының танымдық қызметке деген сұранысы;
- білімді өз бетінше алуға дайындығының болуы және оны түрлі нақты жағдайда қолдана білуі;
- жұмыстың мақсаты мен міндеттерін анықтау білігі;
- проблемалық танымдық міндеттерді шеше білуі;
- танымдық әрекеттердің айқын бағыттылығы;
- жаңа білім алуға оқушы тұлғасының қызығушылығы;
- әрекет тәсілдерін білуі;
- өзін-өзі бақылау, бағалау және әрекетке бейімділігі;
- танымдық тапсырмаларды шешу біліктілігі;
- білімді тасымалдау;
- іс-әрекетті қабылдау;
- жұмыс мазмұнын өздігінше тандау білігі;
- оқу-танымдық қызметтегі нәрсені ажырата білу біліктілігі;
- оқудағы қиындықтарды жеңуге ұмтылуы;
- жұмыстың тиімді тәсілдерін тандау білігі.

Ю.К.Бабанскийдің айтуынша оқыту үрдісіне мультимедиялық технологияларды енгізу оқушылардың оқу-танымдық белсенділігін қалыптастыруда жаңа мүмкіндіктерге қол жеткізеді.

Оқушылардың өзіндік танымдылықты дамытудағы мультимедиялық технологиялардың педагогикалық мүмкіндіктері:

Мультимедиялық технология хабарды шексіз көлемде игеруге және оны аналитикалық өңдеуге мүмкіндік береді, бұл ақпарат

статикада емес, динамикада неғұрлым жалпыланған, жүйеленген түрде беріледі. Хабар алудың жедел әдісі адамзатты қоғамның барлық саласындағы жаңалықтардан хабардар етіп отырады. Компьютердің жедел жадысының көлемі артқан сайын оның ақпаратты өңдеу жылдамдығы да арта түседі.

Мультимедиялық технология виртуальды кеңістіктегі жүйе құруға және өзіндік танымдылықты арттыратын компьютерлік ойындар түріндегі танымдық үрдісін ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Оқу үрдісіне компьютердің енгізілуі оңтайландыру есептері деп аталатын танымдық рөлі зор оқушылардың қызығушылығын тудыратын есептің жаңа түрлерін шешуге жақсы мүмкіндік береді.

Құрамына мәтіндік ақпарат, мультипликация, фото, бейне, модельдеу, дыбыстық сүйемел ететін, оқушылардың танымдық белсенділігін арттыратын жаңа сапалы бағдарламалар жасауға мүмкіндік береді.

Мультимедиялық технология, виртуальды лабораториялар оқулық материалының көрнекілігін және нақтылығын арттырады, оқушылардың шығармашылықпен жұмыс жасауына мүмкіндік береді.

Ілезде өтетін немесе жүру үрдісі ғасырларға созылатын үрдістерді, адам денсаулығына зиянды ортада өтетін үрдістерді макро және микроөлемде болып жатқан үрдістердің параметрлері мен сипаттамаларын өзгерте отырып, оларды оқушылардың зерттеуіне мүмкіндік жасайды.

Электрондық оқулықты қолдану оқушылардың жоғары белсенді дүниетанымын және өзіндік жұмыс аясын кеңейтеді, оқыту үрдісін саралауға, жан-жақты ақпараттандыруға, білім мазмұнын ізгілендіруге көмектеседі.

Мультимедия оқушылардың бойында іс-әрекет рефлексиясын қалыптастыруға септігін тигізеді. Ең алдымен компьютер оқушылардың өз іс-әрекеттерінің нәтижесін көрнекі түрде көрсетуге, өзін-өзі бақылау мен түзетуді іске асыруға мүмкіндік береді.

WWW интерфейстің көмегімен оқушыларды оқу үрдісіне белсенді түрде тартады, оқу үрдісін басқаруды да жүзеге асырады. Үлкен ақпараттық массивтердің сақталу қарапайымдылығы.

Мультимедиялық технология адамның танымдық-зерттеу қызметінің жан-жақты тәсілі, көпфункционалдық құралы (есептеу,

тексеру, музыкалық, графикалық, кең көлемді ақпаратты сақтау және өңдеу т.б.).

Мультимедиялық технологияның аталған мүмкіндіктері оны пайдаланудың педагогикалық мақсаттарын анықтайды.

Мультимедиялық технологияны пайдаланудың педагогикалық мақсаттары:

«Ақпараттық қоғамның» жеке тұлғасын дайындау;

Әр түрлі ақпараттық орталардан бір мезгілде әр түрлі ақпаратты қабылдау кездерінде оңтайлы шешім қабылдай алу не қиын жағдайда шешімдер варианттарын бере білу қабілетін дамыту.

Модельдеу, имитация жасау үрдістерін ұйымдастыру негіздерінде ақпараттық-ізденістік, тәжірибелік-зерттеу іс-әрекетін жүзеге асыра білуді дамыту.

Ақпаратпен жұмыс жасау іскерлігін қалыптастыру, коммуникативтік қабілетін дамыту, ақпараттық мәдениетін қалыптастыру.

Педагогикалық мақсатқа сай мультимедиялық технологияның мүмкіндіктерін жүзеге асыру арқылы білім беру үрдісінің тиімділігі мен сапасын арттыру.

Мультимедиялық технологияны қолдану арқылы танымдық іс-әрекеттің белсенді болуына жағдай жасайтын білім алуға жетелейтін стимулдарды қамтамасыз ету;

Мультимедиялық технологияны пайдалану негізінде ашық білім беру идеясын жүзеге асыру.

Ақпаратты жинау, өңдеу, беру, мұрағатқа еткізу жөніндегі ақпараттық іс-әрекетті жүзеге асыра алуды қалыптастыру және дамыту; тиімді білім беру және білім алу іс-әрекетін қалыптастыру.

Әр түрлі пәндер бойынша проблемаларды шешу кезінде ақпаратты өңдеудің қазіргі заманғы құралдарын қолдану арқылы пәнаралық байланысты тереңдету.

Оқушылардың шығармашылық потенциалын дамыту, оқушылардың оқу танымдық белсенділігін арттыру және іздену, зерттеу қызметін жетілдіру.

Берілген ақпаратты саналы түрде қабылдай және қолдана білу қабілетін дамыту.

Зерттеу іскерлігін, тиімді шешім қабылдай білу іскерлігін қалыптастыру. Игерілетін заңдылықтарды, соның ішінде нақты өтіп жатқан үрдістерді көрнектіліктер арқылы жеткізуі, оқушылардың өз бетінше мәліметтер алып, өзін-өзі бақылап, бағалауы.

Оқытудың ізгілендіру ұстанымына негізделген жаңа педагогикалық технологияларды тиімді пайдалануға жағдай жасауы.

Мультимедиялық технологияның мүмкіндігін жүзеге асыру арқылы білім беру үрдісінің тиімділігі мен сапасын арттыру.

Әлемнің атлас картасы, жекелеген қалалардың картасы сияқты әртүрлі электрондық картографиялық жүйелер, адамның ой-өрісін дамытуға бағытталған ойын түріндегі оқытушы бағдарламалар, қажетті дағдыны қалыптастыруға, жетілдіруге негізделген тренажерлік бағдарламалар оқыту процесінде қолданылуда.

Мультимедия интернет-технологияның да дамуына тікелей әсер етіп отыр. Интернетте бейнеконференциялар ұйымдастыруда дыбыстық және бейнелік хабардың сапасын төмендетпей ұсыну, байланысқа түскен адамның бет-бейнесін компьютер мониторынан көріп отыру мультимедияның жемісі. Мультимедиялық технологиялардың көмегімен бүгінгі таңда кез келген адам өзі жөніндегі мәліметтерді, фотосуреттерді, тілті, өз дауысын интернет желісіне шығаруға мүмкіндік алып отыр.

Оқыту процесінде мультимедияны пайдаланып білім берудің әртүрлі аспектілерін дамытуға болады. Олар: ақпаратты өндеудің когнитивті аспектілері, оқытудың мотивациялық аспектілері, оқытудың коммуникациялық аспектілері, оқытудың танымдық аспектілері.

Мультимедиялық технологияларды белгілі бір оқыту жүйесінің мазмұны мен әдістеріне негізделген жағдайда пайдалану тиімді. Мультимедиялық технологиялар мен оқыту әдістерінің өзара байланысы біркелкі болмайды, яғни, бір мультимедиялық құрал бірнеше оқыту әдістерін қамтыса, ал керісінше, бір оқыту әдісінде бірнеше мультимедиялық технологиялар кешені пайдаланылуы мүмкін. Қазіргі заманғы мультимедиялық технологиялар құбылыстардың дамуын, динамикасын көрсетуді және оқу ақпаратының көлемін белгілі бір реттілікпен беріп отыруды жүзеге асыратындықтан жаңаша оқыту әдістерін талап етеді.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Абыканова Б. Т. Компьютерлік технологияларды пайдалану арқылы оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру. – Алматы, 2005 – 27 б.

2 Косенко И. И. Социальная и отраслевые информатики в содержании профессиональной подготовки будущего учителя // Стандарты и мониторинг в образовании, – 2008, 34 –36 с.

3 Әбілқасымова А. Е. Оқушылардың танымдық ізденімпаздығын қалыптастыру. Монография – Алматы – Білім, 1994 – 190 б.

4 Выготский Л. С. Игра и ее роль в психическом развитии ребенка // Дошкольное образование, 2005 №5 – с. 7-18

5 Бабанский Ю.К. Методы обучения в современной общеобразовательной школе – М.: «Просвещение», 1985 – 208 с.

ТЕХНОЛОГИЯ САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ БЕЙІМДІЛІГІН ДАМУ

СМАТАЕВ К. А.

технология пәнінің мұғалімі, №4 Ертіс жалпы орта білім беру мектебі,
Ертіс ауданы, Павлодар облысы

Бүгінгі педагогикалық міндеттердің бірі-жасөспірімдерге белгілі бір қызмет саласында белгілі бір білімді, дағдыларды игеруге ғана емес, сонымен қатар олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға көмектесетін технология сабақтары маңызды рөл атқарады.

Өздеріңіз білетіндей, шығармашылық - бұл ғылым, өнер, техника, өндіріс және ұйымдастыру саласында жаңа, ерекше өнім жасауға бағытталған адамның қызметі.

Қабілеттер - бұл адамның психологиялық ерекшеліктері, олар білім - білік мен дағдыларды игерудің сәттілігіне байланысты.

Шығармашылық қызметтің белгілері мен критерийлері: өнімділік, стандартты емес, өзіндік ерекшелік, жаңа идеяларды қалыптастыру қабілеті, «жағдайдан шығу» мүмкіндігі, нормативтен тыс белсенділік. Қабілеттерді анықтау және дамыту үшін еңбек, жоғары шеберлік пен шығармашылықта айтарлықтай жетістіктерге жету мүмкіндігі шешуші рөл атқарады.

Осының негізінде оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытудың негізгі мақсатын тұжырымдауға болады.

1. Оқушыларды шығармашылық жұмысқа тарту;
2. Шығармашылыққа, ізденіске деген қызығушылықты ояту;
3. өзін - өзі жүзеге асыру дағдыларын дамыту.

Технология сабағында оқушылардың шығармашылық қабілетін дамыту, еңбекке шығармашылық тұрғыдан қарау, оның ерекшеліктерін білуге ұмтылу олардың табысқа жетуіне итермелейді. Еңбекке шығармашылықпен қарауда құнды қасиеттер қалыптаса бастайды: қызығушылық, мақсатты әрекет, табандылық

және бастама,өздігінен жұмыс істеу,ең ұтымды әдісті пайдалану яғни шығармашылыққа қажетті қасиеттер .[1,22б.]

Оқушылардың пән арқслы шығармашылық қабілетін дамыту көкейкесті мәселе болып табылады. Жеке тұлғаның шығармашылық белсенділігін арттыру қолданылатындар: оқушының шығармашылық қабілетін дамыту; оқушыларды шығармашылық әрекетке баулу; проблемалық оқыту әдістемелерін қолдану; ойлау қабілетін дамыту:өздігінен жұмыс істеуге; технология сабағында оқушының өз қолымен жасаған заты өзіндік эмоционалдық бояуы бар әдемі болуы мүмкін.

Оқушылар өз қолымен жасаған әр түрлі бұйымдарды зерттей отырып, баға берумен келешек кәсіби ісіне қажетті эстетикалық, ұлттық, этикалық және т. б. бағалы қасиеттерін өз бойларына қалыптастырады. Оқушылар отбасында да тұрмыстың әр түрлі өнімді еңбегіне қатысады. Баланың бойындағы сапалық қасиеттері, еңбекке қызығушылығы, табиғатты қорғауы, ұқыптылығы арқылы еңбек адамын көру. Қазіргі кезде білім беру кеңістігінде инновациялық үрдістердің бағыттарының бірі - мектепке бағдарлау болып табылады. Оқушылардың қызығушылықтары, қабілеттері толық ескеріліп, сол қажеттілікке сай тиімді жағдайлар жасалып, білім беріледі. Оқыту мәселелерін бастамас бұрын, жас ұрпақты ұлттық рухта тәрбиелеуге ерекше мән беру керек. Сабақ - оқыту мен тәрбиелеу үрдісінің негізгі формасы . Ендеше сабақтың мәнді өтуі мұғалімнің шеберлігіне байланысты. Инновация – оны жеке түсініп, оқу үрдісіне енгізу - оқушылардың саналы да сапалы білім алудың бірден бір шарты. Инновациялық әдіс - тәсілдерді енгізу жаңа білім берудің бірден бір шарты деп айттық. Саралап оқыту - оқушылардың туа біткен ақыл - ой қабілетінің жеке дамуының жан - жақтылығына негізделген білім беру жүйесі. оқытудың дәстүрлі емес сабақ түрлері мен жаңа әдіс - тәсілдерін қолдану, сабақтарда пайдаланатын негізгі әдістер оқушылардың көңіл күйіне, ынтасына, қабілетіне қарай, топпен, жеке оқушылармен жұмыс істеу, ойын элементтерін пайдалану т.б.

Оқушыларды кәсіптік бағдарлау ақпараттық үрдісі, ұдайы кәсіптік білім жөніндегі ақпараттарды талдауды және қорытындылауды қажет етеді. Бүгінгі еңбектің сипаты, мазмұны өзгеріп, жаңа талап пен міндеттерді қажет еткенімен, еңбекті құрмет тұту – халықтар дәстүрінде ежелден қалыптасқан.

Балаларды еңбекке тәрбиелеу - қол еңбегі сабағынан басталады. Адам баласы туа сала емес, көре - көре, жүре - жүре жетіледі. Бір адам еңбекке өте қабілетті болып өссе, енді бірі керісінше болады. Баланың жас шағында еңбек тәрбиесін дұрыс алуы немесе одан шет қалуы оның келешек өміріне үлкен әсер етеді. Баланың еңбек тәрбиесін меңгеруі, қоғам үшін ғана емес, оның жеке басы, өз тіршілігі үшін де қажет. ХХІ ғасыр – бұл ақпараттық қоғам дәуірі, технологиялық мәдениет дәуірі, айналадағы дүниеге, адамның денсаулығына, кәсіби мәдениеттілігіне мұқият қарайтын дәуір. Білім саласындағы кез келген пән-қандай ортада болмасын өзінің айтар ойы, өмірге деген көзқарасы, нақты жеке тұлғаны қалыптастыруға өзіндік үлес қосары анық. Технология пәнінің басты мақсаты - оқушылардың шығармашылықпен жұмыс жасауына ықпал ете отырып, қазіргі заманның технологиялық мәдениетіне, яғни бұйымдарды көркем жобалауға, өндеп, өндіруге бейімдеу болып табылады. Сондай-ақ оқушылардың техника мен технология әлемін зерттеп, зерделеуін, кәсіптік іс-әрекет элементтерінен практикалық тәжірибе алуын қарастырады. Технология атты жаңа интегративті білім саласын меңгеру оқушылардың жалпы білім мен дағдыны меңгеруіне мүмкіндік береді, интеллектуалдық, тұлғалық, этикалық дамуын, өзіндік, кәсіптік айқындалуын, қазіргі әлеуметтік-экономикалық жағдайларға бейімделуін қамтамасыз етеді. Сәнді қолданбалы қолөнері адамдардың көркемдік талғамының қалыптасуына ерекше әсер етеді, жас ұрпаққа эстетикалық тәрбие беруге қызмет етіп, оларды халқымыздың материалдық рухани мұраларын терең түсініп, оны бағалай білуге тәрбиелейді.[1,38б.] Орта мектептегі оқытудың негізгі міндеттері — білім беріп қана қою емес, білім мазмұны арқылы баланың өмірге, еңбекке, адамдарға, айналадағы ортаға, дұрыс қарым - қатынасын қалыптастыру. Оқыту мен тәрбие бір-бірімен байланысты процесс, бір нәрсенің екі жағы сияқты. Тәрбиелік сабақтың мазмұнын анықтай отырып, сабақ барысында оқу және тәрбие міндеттерін шешеді.Технология сабағында ұлттық тәрбие берудің міндеті жан-жақты дамыған жеке тұлғаны қалыптастыру болғандықтан, жаңа технология бойынша әдістемелік жүйенің басты бөлігі сәнді қолданбалы қолөнерді технология сабағында қолдана білу болып табылады.

Технология – кәсіптік білім беру жүйесі. Технология пәнінен білім беруде оқушы бұрынғыдай оқу бағдарламасын игеруші, мұғалім балаға жеке пән бойынша білім беріп қана қоймайды,

жеке мамандықты мегеретін жеке тұлғаны да қалыптастырушы. Білімнің негізгі және айқындаушы мәні сол тұлғаны дамыту болып табылады. Оны жүзеге асырудың негізгі жолдары: оқушылардың жеке қабілетін және белгілі бір кәсіпке бейімділігін айқындай отырып білім беру, сол негізде оқу бағдарламасын жетілдіру. Бағдарлы оқыту – оқушылардың орнықты мүддесі мен қабілет бейімділігі негізінде бағытталған білім жүйесі екені белгілі. [2,126.] Сондықтан жалпы білім берудің жоғарғы сатысында іс – әрекет тәсілдеріне оқу – кәсіби мамандыққа бағытталған білім беру үлкен мәнге ие.

Тұлғаның эстетикалық бейнесі өнер мен табиғатты қабылдауы және адамдар арасындағы қарым-қатынастағы қызметі арқылы көрінеді. Талантты және дарынды оқушылардың бойында даму және шығармашылық қабілеттер өнердің түрлі саласында өз ерекшелігіне қарай көрінеді. [2,166.] Шығармашылық жобаның технология пәнінде алатын орны өте зор. Шығармашылық жоба арқылы оқушының ұлттық дүниетанымы, эстетикалық талғамы дамиды. Оқушылар санасына жас кезінен бастап еңбек етуінің қажеттілігін, маңыздылығын сіңіру, пайдалы іс жасауға, қандай іс болса да шын ниетпен және ұқыпты орындауға дағдыландырады. Оқытудың осындай идеяларын ұстанған сабақтарда оқушылар өз ойларын еркін айтатын болғандықтан, оларда түрлі пікірлер пайда болады. Олардың қандай да болмасын мүмкін қате немесе шала ойларын шыдымдылықпен тыңдап, оқушыларды сенімділікке бастау мұғалімнің басты міндеті. Қолданбалы экономика мақсаттары: жеке меншік, баға белгілеу және бәсеке жүйесіне көп көңіл бөлу; экономикалық заңдардың іскерлік шешімдерге әсерін анықтау; нарықтық экономикадағы үкімет ролін көрсету; кәсіпкер мен тұтынушыларды этикалық нормалар мен ережелердің болу қажеттігін оқушылардың түсінісуіне көмектесу; мамандықты, сонымен қатар жеке экономика мәселелерін таңдауда оқушылардың өз мүмкіндіктерін ұсынады. Жаңашыл әдістер мен жаңа технологияның білім берудегі жолдары мен әдіс - тәсілдері дамудың жаңа сатысында бағыт алған мектептің ең негізі өзегі мұғалімнің жеке басының ізденімпаздығы мен білімділігіне көп жағдай тәуелді. Жалпы пәндер бойынша В. Ф. Шаталовтың ұсынған әдісі бойынша трек-конспект, диаграмма, график, логикалық тірек-сызба арқылы теориялық материалдарды блокпен оқытып, дамыта оқыту технологиясы бойынша оқушылардың әр түрлі кезеңдерінде үздіксіз білім алуға жағдай жасап, оқыта отырып дамытуға, екіншіден өз

бетінше білім жинақтауға шығармашылықпен жұмыс істеп өмірге бейімделуіне ықпал жасайды. [3,86]

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Байбородова Л.В. Серебрянников Л.Н. Обучение технологии в средней школе. 2013, - 132с.
- 2 Методическое пособие.- 2011, - 65б.
- 3 «Мектептегі технология», журнал, № 6, 2006 жыл, - 21б.

ФСТРАТЕГИЧЕСКИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ И ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДДЕРЖКИ СЕЛЬСКИХ ОРГАНИЗАЦИЙ ОБРАЗОВАНИЯ И СПЕЦИАЛИЗИРОВАННЫХ ШКОЛ ПАВЛОДАРСКОЙ ОБЛАСТИ

СУЛЕЙМАН Р. Т.

методист, Инновационный центр развития образования Павлодарской области, г. Павлодар

Андатпа: 2021-2022 оқу жылында «Қала-ауылға» инновациялық жобасының іске асырылуын талдау негізінде (өткен жылдардағы анықтамалық материалдарды пайдалана отырып) кәсіптік ынтымақтастықты дамыту үшін ауыл мұғалімдері мен оқушыларының сұранысы жоғары бағыттар білім беру ұйымдарының «Сапалы білім. Білімді ұлт»;

әдістемелік қызметтердің, мүдделі тұлғалардың педагогикалық ұжымдарының бар мәселелерді шешуде, тиімді екі жақты байланысты дамытуда бірлескен қызметінің тиімді тетіктері анықталды.

Аннотация: на основе анализа реализации инновационного проекта «Город-селу» в 2021-2022 учебном году (с использованием справочных материалов за предыдущие годы) выявлены наиболее востребованные сельскими педагогами и обучающимися направления развития профессионального сотрудничества образовательных организаций в контексте реализации Национального проекта «Качественное образование. Образованная нация»;

определены действенные механизмы совместной деятельности методических служб, педагогических коллективов заинтересованных сторон в решении существующих проблем, развития эффективной двусторонней связи.

Повышение качества среднего образования – один из приоритетов национального проекта «Качественное образование «Образованная нация» на 2021-2025 годы.

В Павлодарской области задача сокращения разрыва в качестве обучения между регионами, городскими и сельскими школами решается полномасштабно и началась задолго до принятия Нацпроекта.

Во исполнение приказа управления образования Павлодарской области от 11 сентября 2019 года за № 2-02/409 «О взаимодействии и профессиональной поддержке» 12 специализированных школ реализуют инновационный проект «Город-селу».

Цель: проецирование передового опыта специализированных школ организациям среднего образования села в комплексном решении задач по повышению качества в условиях обновлённого содержания образования.

Основные направления проекта:

Повышение профессионального мастерства педагогического работника: виртуальное посещение открытых уроков, обмен опытом, индивидуальные и групповые консультации для учителей по профессиональным потребностям

Педагогическая поддержка по вопросам качества преподавания, обучения, воспитания: индивидуальные и групповые консультации для учителей и учащихся в подготовке к МОДО, ЕНТ, олимпиадам, конкурсам

Совершенствование управленческой культуры: семинары, мастер-классы по менеджменту инновационным пространством, внутришкольному контролю для директоров, заместителей директора (ШМД, ШМЗ)

Трансляция передового опыта педагогических коллективов по выявлению и сопровождению развития детской одаренности.

В течение 3 учебных лет КГУ «Инновационный центр развития образования» управления образования Павлодарской области (далее ИЦРО) осуществляет методическое сопровождение, изучает практический опыт специализированных школ по взаимодействию и профессиональной поддержке. Методистами ИЦРО проведены «круглые столы» по вопросам планирования инновационного проекта «Город – селу», семинары по данному вопросу.

Целенаправленная работа по решению профессиональных потребностей педагогов, повышению профессионального мастерства разнообразна: мастер-классы, семинары, вебинары,

групповые и индивидуальные консультации, менти школы, а также специализированные экспериментальные лаборатории естественно-математической, лингвистической, творческой направленности.

Лицей № 8 для одарённых детей, гимназия № 3, гимназия-интернат имени Ы. Алтынсарина, гимназия имени К. Сатпаева г. Аксу, школа-лицей № 1 г. Экибастуз, областной многопрофильный лицей-интернат для одарённых детей, специализированная школа «Жас дарын» совместно с подшефными школами реализуют мероприятия по 3-м основным направлениям современного менеджмента.

В соответствии с планом работы в рамках Школ молодого руководителя, молодого завуча проведены оффлайн-погружение «Менеджмент современной школы в условиях обновления содержания образования», «Панорама успешных практик», «Стратегическое управление современной школой», вебинары «ВШК на современном этапе», на которых рассмотрены изменения в законодательстве по данному вопросу, определены общие подходы к составлению плана ВШК, даны практические рекомендации по управлению современной школой.

Одной из форм взаимодействия и профессиональной поддержке, которая приобретает популярность и востребованность, является работа над совместным созданием программ специальных и элективных курсов, предметных кружков, методико-дидактических пособий и т.д. Впервые организована работа над созданием совместных пособий с дальнейшим представлением на конкурсы учителями специализированной школой для одаренных детей «Жас Дарын» и Теренкольского и Павлодарского районов, лицея № 8 и Железинского района, района Аккулы и ОмЛИОД.

С 1 сентября 2020 года на базе специализированных школ для одаренных детей Павлодарской области созданы структурные подразделения - учебно-методические (тренировочные) центры 13 направлений.

Цель УМЦ - построение эффективной модели сетевого взаимодействия педагогов Павлодарской области с коллегами и обучающимися на основе современных технологий, обеспечивающего высокое качество образования и развитие ключевых компетенций, обучающихся и педагогов региона.

В своей деятельности учебно-методические центры руководствуются Законом РК «Об образовании», Государственной программой развития и функционирования языков в Республике

Казахстан, Концепцией государственной молодежной политики Республики Казахстан до 2020 года «Казахстан 2020: путь в будущее», Уставами своих организаций и другими документами в сфере образования. Администрацией специализированных школ разработаны локальные положения об организации учебно-методического (тренировочного) центра и планы деятельности на 2020-2023 учебные годы. Наиболее эффективно работают практико-ориентированные «Развитие индивидуальных, творческих, исследовательских способностей, учащихся через STEM-обучение», ОМЛИОД; Учебно-ресурсный «Фаблаб» естественно-математических дисциплин, 8 лицей; «Физика-математикалық білім беруді дамытудың ғылыми-әдістемелік орталығы», Жас дарын; «Лаборатория дистанционного обучения при преподавании языковых дисциплин» 3 гимназия; «Научно-методическая лаборатория уровневого обучения английскому языку», ГУ «Лицей-интернат «БІЛІМ-ИННОВАЦИЯ» для одаренных девочек.

Продолжают быть актуальными мастер-классы по вопросам формирования функциональной грамотности: «Письмо как вид речевой деятельности на уроках языковых дисциплин», «Стратегии смыслового чтения»; «Пути формирования функциональной грамотности учащихся через технологии критического мышления».

В центре внимания участников профессионального сотрудничества остаётся выявление и развитие детской одарённости. Взаимодействие по данному направлению создаёт открытое и многовекторное участие организаций образования, педагогов и самого обучающегося в процессе развития его личности. По запросам учителей подшефных районов все специализированные школы продолжают работу в направлении «Работа с одаренными детьми. С целью представления методов и способов организации написания НИР учёными павлодарских вузов и передовыми педагогами для учащихся и руководителей исследовательских проектов проведены семинары на тему «Научно-исследовательские работы – одно из направлений работы с одаренными детьми. На постоянной основе школой «Жас дарын» организована подготовка к республиканской олимпиаде «Мын бала», различных конкурсов художественного чтения для учащихся сельских районов. Еженедельно, по субботам продолжается совместная работа по подготовке к предметной олимпиаде, исследовательской работе коллективов Областного лицея-интерната для одаренных детей и Аккулинского района. Для масштабного вовлечения в

олимпиадное движение Научный совет лицея № 8 еженедельно по субботам проводит постоянно действующую Школу олимпиада по программированию, математике и физике, различные интенсив-семинары. Активные участники из Железинского, Павлодарского и района Теренколь в физико-математических олимпиадах улучшили результат от 16% в 2021 году до 25% в 2022 году.

«Мы не можем сделать творцом каждого ребёнка, но развивать его креативные способности наш профессиональный долг» стало девизом многих коллективов.

Опыт сотрудничества гимназии № 3 и лицея № 8 для одарённых детей представлен на международной конференции «Качество образования в сельской школе: реалии, проблемы, пути решения» (январь 2022 года).

Наиболее востребованной в равной степени педагогами и учащимися формой сотрудничества являются меры по устранению существующих пробелов в знаниях.

В целях внедрения новых подходов в обучении, повышения качества образования и восполнения пробелов в знаниях обучающихся Инновационным центром развития образования Павлодарской области с 1 сентября 2021 года реализуется проекты «Жаксы мектеп үшін жаңа мұғалім» и «Оқу үшін оқыту».

Выявляя потребности педагогов, обучающихся и их родителей, ИЦРО провел гугл-анкетирование, в котором приняли участие 165 школ области, по результатам опроса организована каникулярная школа. Методистами инновационного центра развития образования составляются задания для предметных тренажеров, которые обновляются систематически. На сегодняшний день число менти школ (с показателями ниже среднего уровня) уменьшилось на 120 школ, 45 школ продолжают работу по повышению качества в рамках данного проекта. Специализированными школами продолжается работа по организации методической помощи в подготовке к внешним исследованиям школьников: PISA, МОДО, ЕНТ. Особенно сельским школьникам понравилось направление «ученик-ученику», так как такой метод помогает ученику более органично работать и качество запоминания выше, тем более метод тьюторства уже показал свою эффективность в предыдущие годы.

Совместное научно-методическое сопровождение инновационных проектов в массовой образовательной практике и распространение передового педагогического опыта лучших педагогов области в открытом информационном пространстве

получило масштабный формат в условиях дистанционного профессионального общения. Так называемая, удаленная коллаборация стала вполне традиционной: конференции на платформе ZOOM, вебинары, онлайн-консультации, а также использование формата TEDx. За последние три года методическая активность выросла в четыре раза, открыто более 100 новых адресов передового педагогического опыта. Удовлетворение информационных, учебно-методических, профессиональных потребностей педагогических работников в организации и управлении учебно-воспитательным процессом осуществляется ИЦРО Павлодарской области в тесном сотрудничестве с ФАО Орлеу», Павлодарским педагогическим университетом и другими вузами.

9 сентября 2022 года состоялся круглый стол «Перспективы развития профессионального взаимодействия школ Павлодарской области в рамках реализации инновационного проекта «Город-селу».

В рамках делового обсуждения на основе анализа реализации инновационного проекта «Город-селу» в 2020-2022 годах выявлены наиболее востребованные сельскими педагогами и обучающимися направления развития профессионального сотрудничества образовательных организаций в контексте реализации Национального проекта «Качественное образование. Образованная нация». Проведенная коллегиальная рефлексия и обмен накопленным опытом вдохновил участников на новые формы совместной деятельности. В ходе профессионального диалога найдены действенные механизмы совместной деятельности методических служб, педагогических коллективов заинтересованных сторон в решении существующих проблем, развития эффективной двусторонней связи.

Направления профессионального взаимодействия, планируемые к развитию в ближайшей перспективе:

1. Разработка критериев мониторинга реализации проводимой работы по профессиональному взаимодействию организаций образования региона.

2. Активная пропаганда педагогического опыта по реализации инновационного проекта «Город-селу».

3. Расширение форм методического сопровождения для активного внедрения и реализации новых форм взаимовыгодного сотрудничества, в том числе осуществления обратной связи.

4. Создание условий выезда делегации специализированных школ в организации образования подшефных районов с целью изучения эффективности проведенных мероприятий и применимости полученного опыта.

Чтобы сохранить село, школьное образование должно соответствовать социальным ожиданиям людей, социально-ценностному заказу общества, каждой конкретной семьи, конкретного человека. Взаимодействие и профессиональная поддержка между школами региона полезна для всех!

ЛИТЕРАТУРА

1 Постановление Правительства Республики Казахстан от 12 октября 2021 года № 726 Об утверждении национального проекта «Качественное образование» «Образованная нация».

2 Концепция развития образования Республики Казахстан на 2022 – 2026 годы, утверждённая Постановлением Правительства Республики Казахстан от 24 ноября 2022 года № 941.

3 Инструктивно-методическое письмо «Об особенностях учебно-воспитательного процесса в организациях среднего образования Республики Казахстан в 2022-2023 учебном году», рекомендовано Научно-методическим советом Национальной академии образования им. И. Алтынсарина.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН ОҚЫТУДАҒЫ ЖҰМБАҚТАРДЫҢ ЕРЕКШЕЛІГІ

СУЛЕЙМЕНОВА З. З.

бастауыш сынып мұғалімі, Ә. Марғұлан атындағы жалпы орта білім беру мектебі, Баянауыл ауданы, Құндықол ауылы, Павлодар обл.

Бастауыш мектеп мұғалімі өсіп келе жатқан және өздігімен дамып келе жатқан оқушыларды тәрбиелеу мен тәрбиелеуде көптеген мәселелерді шешеді. Білім жүйесіндегі оқу тапсырмаларын дұрыс, әрі түсінікті жеткізу мақсатында түрлі әдістерді қолдануға тырысады. Соның бірі, жұмбақтарды ойын арқылы шешуге және тақырыпты түсінуге, талқылауға мүмкіндік береді.

Жалпы, жұмбақтың шығу тегі табиғат құбылыстары адам үшін сырлы құпия болған дәуірден басталады. Ғылымның дамуымен жұмбақ бұрынғы мағынасын жоғалтты. Жұмбақты адамдар ақыл-ойдың жаттығуы, даналықтың, байкампаздықтың, көркемдік

пайымдаудың үлгісі ретінде, дүниені танудың бір түрі ретінде қалыптасқан. Ал қазақ мәдениетінде, басқа фольклорлық мұралар сияқты жұмбақтың да өз пайда болу, қалыптасу, даму тарихы бар. Жұмбақтың арғы тегі көне дәуірлерден тамыр тартып, алғашқы қауымдық кезендерден бастау алады. Қазақ жұмбақтарының жинала бастаған уақыты – XIX ғасырдың аясы. Ш. Уалиханов хатқа түсірген 20 шумақ өлең-жұмбақ Санкт-Петербург мұрағатында сақталуда. Бұл жұмбақтар алғаш рет Әлкей Хақанұлы Марғұланның назарына ілінген. Кейін 1992 жылы «Ана тілі» газетіне жарияланды.

Жұмбақ – адамдардың бір заттың белгілерін екінші заттың белгілері арқылы жұмбақтап айту өнері. Жұмбақ мақал – мәтел сияқты тақпақтап, ұйқастырып айтылады. Жұмбақтар өте ертеден келе жатқанмен, әр уақытта халық оның жаңа түрлерін ойлап шығарып отырған. М. Әуезов «Жұмбақ адамның дүниетану жолындағы ойының, қиялының шамасын білдіреді» деген. Бұл тек жұмбақтың жауабы ғана емес, онымен қатар мәтіннің есте сақталуына әсер етеді. Жұмбақ болатын заттар: аспан әлемі, жыл мезгілдері, қоршаған табиғат, тұрмыстық заттар, мал, жан – жануарлар, адам, оның дене мүшелері, еңбек құралдары, т.б. әр түрлі заттар мен құбылыстар, білім-өнер ұғымдары [1]. Жұмбақтар соған байланысты тақырыбы жағынан да сан алуан.

Бұл мақалада төмендегідей міндеттер басшылыққа алынған:

- баланың сабаққа деген қызығушылығын арттыру;
- қиялдау, елестету және ойлау қабілетін дамыту;
- алған білімдерін күнделікті өмірде қолдана білуге үйрету және тәрбиелеу.

Ұсынылып отырған мәліметте қолайлығы жұмбақтар тақырыптар бойынша бөлінген. Заман талабына сай жұмбақтар шешімі үш тілде берілген.

Осындай материалдар бастауыш сынып мұғалімдеріне Қазақ тілі, Әдебиеттік оқу, Жаратылыстану, Дүниетану сабақтарында және сыныптан тыс жұмыстарда пайдалануға болады.

Бұл мақалада ұсынылған жұмбақтар табиғат ортасында мекендейтін және үй құстары туралы. Жұмбақтарды құрастыру барысында сөйлемдегі сөздер жеңіл, ұйқасты, тындап қабылдауға мақсатталған. Балаларға оқыған кезде құстың бейнесін елестетуге мүмкіндік береді.

Құстар

Мойны сұрақ белгісі

Бұл қандай көл құсы? (Аққу-лебедь-swan)

Су бетін сызып,
Ақ құлан жүр жүзіп. (Аққу)
Ай астында ақ мамық,
Жатыр суды жастанып. (Аққу)
Балықшы емес,
Балықты
Судан жиып алыпты,
Көрмесін деп оны ешкім,
Дорбасына салыпты. (Бірқазан-пеликан-pelikan)
Басында айдары, иекте сақалы бар. (Өтеш)
Бұрап қойған сағаттай,
Айқайлайды таң атпай. (Өтеш-петух-cock)
Айдарлы ағам
Таң атпай шақырады. (Өтеш)
Ерте тұрады,
Жар шақырады. (Қораз)
Суға түссе, балықтай
Жүре берер жалықпай.
Судан шықса, баладай
Тәй-тәй басып қалады-ай. (Қаз-гусь-geese)
Мойны ұзын, аяғы қысқа,
Бұл өзі аң ба, құс па? (Қаз)
Күндегі тамағы
Балықтың шабағы.
Теңізге барғандар,
Жағадан табады. (Шағала-чайка-gull)
Бір құс бар екі аяқты сегіз бармақ,
Түлкі, қасқыр, қоянның бәрін алмақ. (Бүркіт-golden)
Ұшқаны қызық жалпылдап,
Өзі сондай қарқылдақ. (Қарға-ворона-crow)
Үстіне ақ камзолын киіп алып,
Жүреді қанаттарын жиып алып.(Сауысқан)
Киімі ала, ісі бар шала,
Мекені – орман, дала.(Сауысқан-сорока-magpie)
Қос қанатын иіп алып,
Жарға келіп қонады.
Қара киім киіп алып,
Балшықтан үй соғады.(Қарлығаш-ласточка-swallow)
Екі айыр құйрығы,
Қияқ мұрт қанаты,

Ұшқырлардың жүйрігі. (Қарлығаш)
 Көкте жүріп тамағын аулайды. (Қарлығаш)
 Үп-үшкір таяғы,
 Жыланның көзін ояды. (Дәуіт-богомол-mantis)
 Аузында тісі жоқ,
 Тіспен ісі жоқ.
 Тістен де артық, расында,
 Қаруы бар басында. (Құс, оның тұмсығы)
 Қанаты бар талмаған,
 Аспанда ұшып самғаған.
 Жауы шыбын-шіркейден,
 Табиғатты ол қорғаған. (Құс-птица-bird)
 Тал басында ағаш үй,
 Терезесіз тамаша үй.
 Соны мекен етеді,
 Қыста алысқа кетеді. (Құс)
 Шөпшілердің шөбін шашты,
 Қалпағымды ала қашты. (Тоты құс-попугай-parrot)
 Күндіз тіпті ұшпайды,
 Түнде тышқан ұстайды,
 Көзі шамға ұқсайды. (Үкі-сова-owl)
 Ұнатпай жарық органы,
 Түнде ғана жортады. (Үкі)
 Күндіз соқыр не деген?!
 Түнде қандай көреген. (Үкі)
 Бір құс бар үлпілдеген жүні жұмсақ,
 Тұяғы бейне болат алмас пышақ.
 Тұмсығы имек, көрмейді күндіз көзі,
 Шарықтап көкті кезіп түнде ұшар. (Үкі)
 Қайталап атымды,
 Көктемде ән саламын.
 Кез келген ұяға
 Жұмыртқа табамын. (Көкек-кукушка-cuckoo)

Жұмбақты шешу үшін кейде бір белгі, интуитивті ассоциация, күтпеген параллель, кенет түсінік жеткілікті. Ал болжамның дұрыстығын дәлелдеу үшін егжей-тегжейлі, дәйекті түрде дамыған логикалық пайымдау, әрбір ұстанымның қатаң негізділігі, байланыстар мен тәуелділіктердің айқын көрінісі болуы керек [2]. Дәлелдеу әрқашан жұмбақ материалының дәл талдауына

негізделген және сондықтан болжамның жалпы үрдісінің соңғы сатысы болып табылады.

Мазмұнына, логикалық тапсырманың өзіндік ерекшелігіне қарай өз жұмысымда болжамды дәлелдеудің екі әдісін қолданамын: дедуктивті – дәлелдеу жұмбақты жариялаудан басталады, одан кейін дәлелдер, уәждер, дәлелдер арқылы бекіту; индуктивті – дәлелдеу белгілерді қарастырудан және олардың арасындағы байланыстарды орнатудан басталады, яғни, пайымдау, ал жорамал (қорытынды) осы пайымдаудың логикалық нәтижесі болып табылады.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Оразбекова М. Дидактикалық ойындардың маңызы // Бастауыш мектеп, 2000. – 47-54 бб.

2 Наурызбаева Ә., Мұхамедқызы С. Математикадан дидактикалық ойындар мен қызықты тапсырмалар. – Алматы: Рауан, 2004. – 194 б.

3 Абилямажинова Б. А., Кочемасова Е. Е., Петерсон Л. Г. Ойнайық та ойлайық. 5-6 жасар балаларға арналған. 3-бөлім. – Нұр-Сұлтан баспасы, 2022. – 76 б.

ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫНЫҢ ПОЛИЭТНИКАЛЫҚ ОРТАСЫНДА ОҚЫТУ ПРОЦЕСІНДЕ БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТАРДЫҢ КОММУНИКАТИВТІК- ЭТНОПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШАРТТАРЫ

ТЕМИРГАЛИНОВА А. К.
 докторант, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

Зерттеудің өзектілігі. Жоғары мектеп педагогикасын дамытудың қазіргі кезеңінде ең бастысы студенттердің алған білімі мен дағдыларының көлемі ғана емес, сонымен қатар жеке дамуы, ақпаратты синтездеу және талдау қабілеті, стандартты емес жағдайда дұрыс шешім қабылдау мүмкіндігі. Университеттің білім беру үрдісі студенттердің танымдық қызметін, болашақ мұғалімнің «коммуникативті-этнопедагогикалық құзыреттілігін» кеңейтуге көмектесуі керек.

Құзыретті оқыту идеялары ХХ ғасырдың 60-70 жылдарында құзыретті маман даярлау тәжірибесінің қажеттілігіне, сондай-ақ

«коммуникативті-этнопедагогикалық құзыреттілік», «құзыреттілік» ұғымдарының мазмұнын теориялық тұрғыдан түсіну үрдісіне байланысты пайда болды. 1990 жылы кітапта Н.В. Кузьмина «Оқытушы және өндірістік оқыту шебері тұлғасының кәсібилігі» педагогикалық қызмет материалында «коммуникативті-этнопедагогикалық құзыреттілік» ұғымы тұлғаның күрделі қасиеті ретінде ашылды және мұғалімнің құзыреттілігінің жіктелуі ұсынылды. Бұл оқытылатын пән саласындағы арнайы және кәсіби құзыреттілік; білім алушылардың білімін, іскерлігін қалыптастыру тәсілдері саласындағы әдістемелік құзыреттілік; қарым-қатынас процестері саласындағы әлеуметтік-психологиялық құзыреттілік [1].

А. К. Маркованың бірқатар зерттеулері «коммуникативті-этнопедагогикалық құзыреттіліктің» күрделі құрылымға ие екендігін көрсетті. А.К. Маркова мұғалімнің кәсіби құзыреттілігінде төрт блокты анықтайды: кәсіби (объективті қажетті) психологиялық және педагогикалық білім; кәсіби (объективті қажетті) педагогикалық дағдылар; кәсіби психологиялық позициялар, мұғалімнің өз кәсібіне қажетті көзқарастары; мұғалімнің кәсіби білім мен дағдыларды игеруін қамтамасыз ететін жеке ерекшеліктері [2].

Батыста «коммуникативті-этнопедагогикалық күзетшілік» ұғыма көпмәдениетті қоғамдағы «негізгі құзыреттілік» ұғымымен байланысты: әртүрлілікті түсіну, басқа көзқарастарды құрметтеу, басқа мәдениеттің, тілдердің, діндердің адамдарымен өмір сүру; саясат және әлеуметтік құзыреттіліктер: жауапкершілікті өз мойнына алу, жалпы шешімді қабылдауға қатысу, жанжалдарды зорлық-зомбылықсыз реттеу, демократиялық институттың жұмысына және оны жетілдіруге қатысу және т.б.

Ғалымдар жас мамандарға тиесілі негізгі құзыреттердің бес түрін ұсынады. Олар:

- жауапкершілікті қабылдау, топтық шешімдер қабылдауға қатысу, жанжалдарды зорлық-зомбылықсыз әдістермен шешу, демократиялық институттарды қолдау мен жақсартуға қатысу сияқты саяси және әлеуметтік құзыреттер;

- көпмәдениетті қоғамдағы өмірге байланысты құзыреттер. Нәсілшілдік пен ксенофобияның көрінісін және төзімсіздік климатының дамуын бақылау үшін білім беру жастарды «коммуникативті-этнопедагогикалық құзыреттіліктермен» жабдықтауы керек, мысалы, сәйкессіздіктерді қабылдау, басқаларды

құрметтеу және басқа мәдениеттер мен діндердің адамдарымен өмір сүру қабілеті;

- жұмыс пен әлеуметтік өмір үшін маңызды ауызша және жазбаша қарым-қатынасты иеленуге қатысты құзыреттер, оларға иелік етпейтін адамдарға әлеуметтік оқшаулану қаупі төніп тұрғанына назар аударады. Коммуникацияның дәл осы контекстінде бірнеше тілді меңгеру маңызды бола түсуде;

- қоғамды ақпараттандырудың өсуіне байланысты құзыреттер. Ақпараттық технологияларды меңгеру, олардың қолданылуын, әлсіз және күшті жақтарын және бұқаралық ақпарат құралдары мен жарнама тарататын ақпаратқа қатысты сыни пайымдау тәсілдерін түсіну;

- жеке кәсіби және әлеуметтік өмір контекстінде үздіксіз оқытудың негізі ретінде өмір бойы оқу қабілеті.

Қазіргі уақытта бұл тақырып ЮНЕСКО материалдарында да ұсынылған, онда білім берудің маңызды нәтижесі ретінде қарастырылуы керек құзыреттер шеңбері ерекшеленеді. ХХІ ғасырға арналған білім беру жөніндегі халықаралық Комиссияның «Білім: жасырын қазына» баяндамасында Жак Де-лор білім беретін «төрт тіректі» тұжырымдады: білуді үйрену, істеуді үйрену, бірге өмір сүруді үйрену, өмір сүруді үйрену. Бұл жаһандық құзыреттілік. Сонымен, Жак Де-лорға сәйкес, олардың бірі - тек кәсіби біліктілікке ғана емес, сонымен қатар әртүрлі көптеген жағдайларды шешуге және топта жұмыс істеуге мүмкіндік беретін «коммуникативті-этнопедагогикалық құзыреттілікке» ие болу үшін жасауды үйрену [1].

Қазіргі заманғы жоғары білім беру сапасын жетілдіруге құзыретті тәсілді әзірлеу И. А. Зимнейды зерттеу болып табылады, ол жоғары оқу орнында оқу үрдісіндегі негізгі құзыреттер жоғары білім беру сапасын жетілдірудің жаңа парадигмасы болып табылады деп санайды [3].

«Коммуникативті-этнопедагогикалық құзыреттілік» және «құзыреттілік» ұғымдарын нақтылау аясында бүгінгі күнге дейін ғылыми пікірталастар жүріп жатыр. Кейбіреулер, мысалы, В. М. Шепель, «коммуникативті-этнопедагогикалық құзыреттілік» анықтамасына білім, шеберлік, опгг және білімді қолдануға теориялық және қолданбалы дайындық кіреді [4].

Басқалары, мысалы, В.А. Демин, «коммуникативті-этнопедагогикалық құзыреттілік» - бұл белгілі бір құзыреттілікке сәйкестік дәрежесін көрсететін және өзгертін әлеуметтік

жағдайларда сындарлы әрекет етуге мүмкіндік беретін жеке тұлғаның шеберлік деңгейі деп санайды. Сонымен, В. А. Демин кәсіби құзыреттіліктің негізі ретінде «коммуникативті-этнопедагогикалық құзыреттілікті» ерекше атап көрсетеді, өйткені жеке тұлғаға бағытталған тәсілмен білім алушының «коммуникативті-этнопедагогикалық құзыреттілігінің» негізгі бағыттары жеке әлеуеттер болып табылады [5].

Бұл мәселені зерттеудің өзектілігі дәстүрлі педагогикалық мәдениетті жандандырудың нақты процестерінен туындайды, бұл халықтың мәдени жетістіктерін одан әрі тереңдетіп зерттеу, халықтың әдет-ғұрыптары мен дәстүрлеріне қызығушылықты сақтау қажеттілігін түсінуге әкеледі. Мұның бәрі болашақ маманның интеллектуалды, рухани әлеуетін жан-жақты жандандырусыз, сондай-ақ адамға жүгіну, оның нақты келбетіне, әлеуетті мүмкіндіктеріне, қажеттіліктеріне назар аудармай мүмкін емес.

А. В. Дистервег педагогикасының классиктері адамның кәсіби қалыптасуының, оның жеке қасиеттерінің дамуының әртүрлі аспектілеріне жүгінді, Я. А. Коменский, А. С. Макаренко, И. Г. Песталоцци, В. А. Сухомлинский. Алайда, бұл ойшылдардың зерттеулері маманның «коммуникативті-этнопедагогикалық құзыреттілігін» қалыптастыру мәселелерімен байланысты емес [6, 7].

Соңғы жылдары Ю. П. Азаров, Б.Г. Ананьев, Е. П. Белозерцев, Н. В. Бордовская студенттің жеке басының дамуын, оның кәсібилігі мен «коммуникативті-этнопедагогикалық құзыреттілігін» зерттеумен айналысты, В.И. Гинецинский,

В. А. Демин, В. И. Загвязинский, И. А. Зимняя, З. Қ. Қарғиева, Е. А. Климов,

Н. В. Кузьмина, В. В. Лаптев, А. Н. Леонтьев, А. А. Реан, А. В. Хуторская, В. М. Шепель, В. А. Якунин және т.б. ЖОО-да білім алушылардың коммуникативтік-этнопедагогикалық даярлығын жетілдіру мәселелерімен П. А. Апакаев, Г. Н. Волков, Е. П. Жирков, М. Б. Қожанова, ғалымдары айналысты. В. Кузнецова, В. Г. Крысько,

А. Б. Панкин, Т. Н. Петрова, М. Г. Харитонов, В. К. Шаповалов және т. б. [8, 9, 10].

Ғалымдардың мамандардың «коммуникативті-этнопедагогикалық құзыреттілігін», оның әртүрлі аспектілерін дамытуға назарын күшейткеніне қарамастан, университетте оқу үрдісінде болашақ мұғалімнің «коммуникативті-этнопедагогикалық

құзыреттілігін» қалыптастыру мәселесі әлі де дамымаған. Ол әлі де отандық және шетелдік ғылыми әдебиеттерде тиісті қамтуды таппады.

Осылайша, қазіргі уақытта келесі объективті қайшылықтар бар:

а) қоғамның коммуникативті-этнопедагогикалық білімі мен дағдыларын меңгерген, тиісті мәдени-адамгершілік құндылықтары бар және ЖОО-да оқу үрдісінде студенттерде «коммуникативті-этнопедагогикалық құзыреттілікті» қалыптастырудың теориялық негіздерінің жеткіліксіз әзірленуі бар педагог кадрларға деген өсіп келе жатқан қажеттіліктері арасында; б) көпмәдениетті қоғам жағдайында болашақ педагогты коммуникативті-этнопедагогикалық даярлау үрдісін жетілдіру қажеттілігі мен жоғары педагогикалық білімі бар коммуникативті-этнопедагогикалық құзыретті маманды қалыптастыруды қамтамасыз ететін педагогикалық жағдайлардың әзірленбеуі арасында.

Зерттеудің теориялық негіздері:

- тұлғаның кәсіби өзін-өзі тануының заманауи идеялары (А. А. Деркач, М. С. Каган, З. К. Каргиева, Е. А. Климов, Н. В. Кузьмина, А. В. Петровский, Н. Ф. Талызина және т.б.);

- пәнаралық интеграция және оқытуды даралау тұжырымдамалары (И. Д. Зверев, А. А. Кирсанов, В. Н. Максимова, И. Э. Унт және т.б.);

- білім берудің мәдени және ұлттық негіздері (С. И. Гессен, П. Ф. Каптерев, В. В. Розанов, К. Д. Ушинский және т.б.);

- «мәдениет диалогы» тұжырымдамасы (М. М. Бахтин, В. С. Библер, М. Н. Кузьмин).

- этнопедагогикалық білім беру тұжырымдамасы (Г. Н. Волков, В. Е. Давидович, М. Б. Кожанова, Э. И. Сокольникова, К. А. Строков, А. Б. Панькин, З. Б. Цаллагова және т.б.);

- болашақ педагогтарды коммуникативті-этнопедагогикалық даярлау тұжырымдамалары (П. А. Апакаев, Ш. М.-Х. Арсалиев, Г. Н. Волков, В. В. Николаев).

Қазіргі жоғары мектептің өзгерістері педагогикалық үрдістің фокусын білім берудің технократтық парадигмасынан гуманитарлық парадигмаға ауыстырады, мұнда болашақ мұғалімнің жеке сипаттамалары мен ұмтылыстарына сәйкес жеке-жеке дамуы басым болады.

Зерттеу тақырыбына байланысты біз «Болашақ педагогтардың коммуникативті-этнопедагогикалық құзыреттілігі» ұғымын нақтыладық, оны біз «болашақ педагогтарға өз халқының

педагогикалық мұрасын оған барынша мақсатты және дәйекті енгізуге қол жеткізу үшін оқу-тәрбие процесін жобалауға мүмкіндік беретін коммуникативтік, этнопедагогикалық білім мен дағдылардың жиынтығы» деп түсінеміз; болашақ педагогтарда осындай педагогтардың болуы патриотизм, толеранттылық, эмпатия, мәдениетаралық сезімталдық сияқты қасиеттер.

Болашақ педагогтардың коммуникативті-этнопедагогикалық құзыреттілігін қалыптастыру тиімділігінің педагогикалық шарттары:

- болашақ мұғалімдердің кәсіби өзін-өзі дамытуының негізі ретінде өзіндік коммуникативті-этнопедагогикалық жұмысын ұйымдастыру;

- болашақ педагогтардың коммуникативті-этнопедагогикалық құзыреттілігін қалыптастыруға ықпал ететін ғылыми-зерттеу қызметі;

- болашақ мұғалімдерге коммуникативті-этнопедагогикалық құзыреттілікті қалыптастыру үрдісінде жеке-сараланған көзқарас;

- болашақ педагогтардың коммуникативті-этнопедагогикалық құзыреттілігін қалыптастыру процесінде пәнаралық интеграцияны қамтамасыз ету;

Бірқатар зерттеушілердің еңбектеріне сүйене отырып, болашақ педагогтардың «коммуникативті-этнопедагогикалық құзыреттілігінің» келесі аспектілері анықталды:

- этнопедагогикалық шығармашылықты, этнопедагогикалық ойлауды, этнопедагогикалық білімді білдіретін интеллектуалды аспект. Этнопедагогикалық шығармашылық жаңа идеяларды құру және оларды белгілі бір этнопедагогикалық қызметке енгізу деп түсініледі. Этнопедагогикалық ойлау-бұл белгілі бір педагогикалық жағдайда этнопедагогикалық мәселелерді түсіну және шешу үшін этнопедагогикалық принциптерді, логикалық құрылымдарды, этнопедагогикалық категориялар мен заңдылықтарды білудің әдіснамалық және психологиялық негіздерін мақсатты қолданумен сипатталатын ақыл-ой әрекетінің ерекшелігі. Этнопедагогикалық білім болашақ мұғалімдерге халықтың жинақталған тәжірибесіне, оның идеалдарына қосылуға көмектеседі, бұл белсенді өмірлік ұстанымды қалыптастырады;

- коммуникативті-этнопедагогикалық дағдылармен ұсынылған коммуникативті-этнопедагогикалық құзыреттіліктің практикалық аспектісі. Коммуникативті-этнопедагогикалық дағдылар әр түрлі педагогикалық жағдайларда коммуникативті-

этнопедагогикалық қызметті тиімді жүзеге асыруға мүмкіндік беретін болашақ мұғалімдер игерген іс-әрекеттердің жиынтығы ретінде қарастырылады. Коммуникативті-этнопедагогикалық дағдылар тиісті қалыптасқан коммуникативті-этнопедагогикалық білімдерден, қарапайым және күрделі дағдылардан тұрады және болашақ мұғалімнің сабақтарды дайындау және өткізу кезеңінде де, бүкіл оқу процесінде де, педагогикалық практика кезеңінде де қалыптасқан жағдайларға сәйкес қолда бар коммуникативті-этнопедагогикалық білім мен дағдыларды дұрыс пайдалану қабілетінің дамығандығын көрсетеді;

- жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтарға негізделген құндылық-мотивациялық аспект. Коммуникативті-этнопедагогикалық құзыреттіліктің құндылық-мотивациялық аспектісі туралы айта отырып, қазіргі мұғалім тек жеке тұлға, жеке тұлға ғана емес, сонымен бірге белсенді, ашық, адамгершілік, толеранттылық, жанашырлық, коммуникативті, атқарушы, шығармашылық қызметкер, көшбасшы болуы керек екенін атап өткен жөн. өз халқының педагогикалық мұрасын иелену және пайдалану.

Болашақ мұғалімдердің болашақ қызметінің ерекшеліктерін, оның қарым-қатынасы мен қарым-қатынасының әртүрлілігін, өз халқының педагогикалық мұрасын шығармашылық пайдалану мүмкіндіктерін ескере отырып, коммуникативті-этнопедагогикалық құзыретті болашақ мұғалімнің келесі негізгі функциялары анықталды: мақсат қою, танымдық-эпистемологиялық, коммуникативті, этнопедагогикалық, рефлексивті, реттеуші, интегративті функциялар.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Кузьмина, П. В. Профессионализм деятельности преподавателя и мастера производственного обучения / Н. В. Кузьмина. М.: Высшая школа, 1990. - 117 с.

2 Маркова, А. К. Психологические критерии и ступени профессионализма учителя / А. К. Маркова // Педагогика. 1995. - №6. - С.55-63.

3 Зимняя, И. А. Педагогическая психология / И. А. Зимняя. Ростов н/Д. : Феникс, 1997.-480 с.

4 Шепель, В. М. Управленческая антропология : человековедческая компетентность менеджера / В. М. Шепель. М. : Владос, 2000. - 147 с.

5 Демин, В. А. Профессиональная компетентность специалиста: понятие и виды / В. А. Демин // Мониторинг образовательного процесса. № 4. - 2000. - С. 35-37.

6 Коменский, Я. А. Избранные педагогические сочинения. В 2 т. Т.2. / Я. А. Коменский. — М.: Педагогика, 1982. 324 с.

7 Макаренко, А. С. Педагогические сочинения: В 8 т. / А. С. Макаренко. -М., 1983-1986 гг.

8 Азаров, Ю. П. Тайны педагогического мастерства : Учебное пособие / Ю. П. Азаров. М.: Педагогика, 2004. - 259 с.

9 Климов, Е. А. Как выбрать профессию / Е. А. Климов. М. : Просвещение, 1984.

10 Волков, Г. Н. Этнопедагогические проблемы современного образования и воспитания: теория и практика / Г. Н. Волков // Вестник РГНФ. М., 1998. - С. 236245.

МОДЕЛЬ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ РАЗВИТИЯ КОММУНИКАЦИИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

ТІЛЕУБЕК Э. Б.

магистрант, Торайгыров университет, г. Павлодар
УШАКОВА Н. М.

к.п.н., профессор, Торайгыров университет, г. Павлодар

При анализе психолого-педагогической литературы и собственного психолого-педагогического опыта стало ясно, что дети испытывают трудности в общении. Причем, эти трудности бывают как в общении с взрослыми, так и со сверстниками и возникают из-за низкого уровня развития коммуникативных свойств личности, неумения общаться. В связи с этим определилась необходимость поиска условий влияющих на уровень развития коммуникативных свойств личности. Младший школьный возраст – это оптимальный период активного обучения социальному поведению, искусству общения между детьми разного пола, усвоение коммуникативных и речевых умений, способов различения социальных ситуаций. Под формированием умения В. А. Лабунской, Ю. А. Менджерицкой, понимается целенаправленное и более узкое по сравнению с развитием воздействие, связанное с созданием условий, которое предполагает способность личности к перспективному саморазвитию и самосовершенствованию по усвоению коммуникативных действий. Данные авторы выделили

комплекс необходимых психолого-педагогических условий для успешного формирования коммуникативных умений, которые представлены на рис.11 [1, с.27].

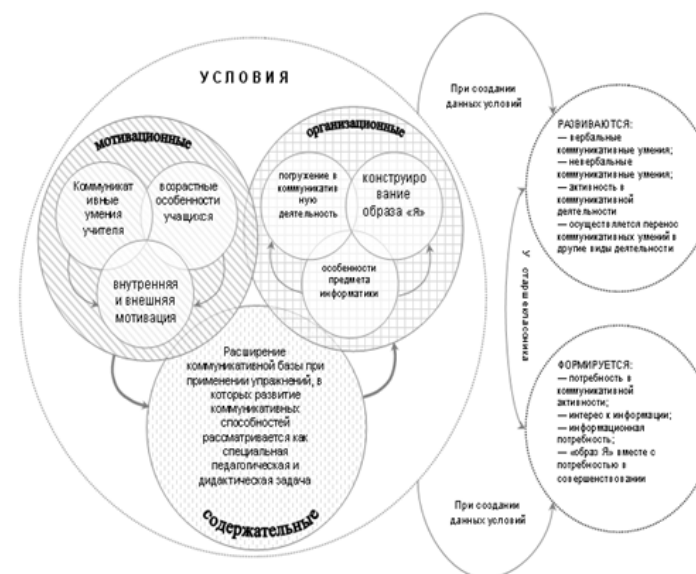

Рисунок 11 – Модель психолого-педагогические условия формирования коммуникативных умений школьников

Данные психолого-педагогические условия включают в себя:

- 1) создание положительной мотивации, на основе внутренних потребностей, предыдущего индивидуального опыта общения и коммуникативных способностей учащегося;
- 2) расширение коммуникативной базы в рамках урока, путем использования системы упражнений, в которых формирование коммуникативных умений будет рассматриваться как специальная педагогическая и дидактическая задача;
- 3) погружение в коммуникативную деятельность через организацию работы в диалоговых режимах с применением информационно-компьютерных технологий;
- 4) конструирование «образа Я» посредством рефлексивных заданий, рассматриваемое как условие формирования коммуникативных умений на продуктивном и творческом уровнях;
- 5) учет возрастных особенностей учащихся;

б) наличие высокого уровня сформированности коммуникативных умений учителя [2, с. 57].

В результате развиваются вербальные и невербальные коммуникативные умения, повышается активность в коммуникативной деятельности, осуществляется широкий перенос в другие виды деятельности; формируется интерес к информации; «образ Я» как субъект коммуникативной деятельности, вместе с потребностью в дальнейшем совершенствовании.

В последнее время все чаще и чаще отечественные школы заявляют о наличии серьезных недостатков в развитии коммуникативной компетентности детей, отмечает Р. А. Парошина. Это связывают со снижением уровня читательской культуры, отсутствием у учителей педагогических навыков в организации ситуаций, требующих от учеников речевой активности. Педагоги отмечают низкий уровень сформированности у школьников индивидуально-личностных оснований для коммуникативной компетентности, что негативно отражается на результатах и качестве их практических, грамматических и внешне-речевых умений, способностей к конструктивному диалогу, последующей социальной самореализации и продуктивности [3, с. 5].

О. М. Казарцева выделяет еще одну проблему коммуникации – невладение учащимися культурой коммуникации. Умение прислушиваться к другому мнению и тактично отстаивать свое, умение слышать другого человека и правильно понимать и принимать его доводы, возражать по существу, а не только потому, чтобы возразить, доказательность и компетентность – вот те качества, которые необходимы ученику в его взрослой жизни [2, с. 87].

Всеми этому молодых людей должна научить школа, которая, к сожалению, не имеет альтернативных целевых образовательных программ, гарантирующих высокий результат в формировании коммуникативных умений, а также не располагает методическими и научно-практическими исследованиями, решающими задачу анализа «отношений между мыслью и словом» (Л. С. Выготский) [4, с. 46], что так необходимо современному педагогу, обеспечивающему становление новых генетических уровней мышления и речи.

Многие ученые согласны с тем, что определяющим условием формирования коммуникативной компетентности школьников является организация во внеучебном процессе коммуникативных

ситуаций, при которых педагог-психолог создает коммуникативное взаимодействие с учениками и между учениками.

Таким образом, именно педагог-психолог, тщательно организуя коммуникативное общение школьников на специальных занятиях во внеучебное время, успешнее решает вопрос формирования тех компонентов, которые входят в структуру коммуникативной компетентности.

В качестве основных путей изменения отношений детей с окружающими можно выделить три:

1) Организация гуманистических отношений среди всех членов данного классного коллектива, создание атмосферы эмоционального сопереживания через систему коллективной деятельности, бесед.

2) Специальная работа, направленная на обеспечение благоприятной позиции каждого ребенка в системе внутриколлективных отношений.

3) Организация специальных занятий по овладению информацией об особенностях человеческого общения и способами общения. [5, с.134]

Развивающая работа с детьми, имеющие трудности коммуникативного характера ни в коем случае не должна сводиться лишь к формированию коммуникативно-речевых умений, диалогической речи. Это связано с тем, что диалог в детском возрасте никогда не сводится к простому обмену информацией, а возникает в связи с потребностями совместной практической деятельности и является органической частью коммуникативно-деятельностного взаимодействия.

Один из способов решения проблемы – создание определенной программы развития, с подключением психолога, проведение бесед, семинаров с родителями и педагогами, предполагающих большую совместную работу по развитию ребенка. Необходимо организовывать тренинговые занятия, так как последние - это средство скрасить одиночество, и в тоже время как средство общения с другими людьми, как средство познакомиться, войти в компанию или ее поддержать; формировать эмоциональную сферу ребенка, так как невозможно переоценить роль, которую в развитии личности это играет. Ребенок начинает понимать «язык» чувств, уместно и адекватно воплощать их и, наконец, у ребенка при правильном воспитании развиваются начала высших чувств: социальных (эмпатии, сочувствия, сопереживания), нравственных и эстетических чувств (чувство прекрасного, комического). Развитие

эмоциональной сферы является важнейшей предпосылкой развития умения ребенка строить свои отношения в коллективе, развития партнерских отношений со сверстниками [6, с. 33].

Таким образом, необходимо создание условий для реализации социальных потребностей детей, а именно: формирование положительных контактов, доброжелательных взаимоотношений, создающих ощущение у ребенка ценности своей личности; признание успехов ребенка значимыми взрослыми, что обеспечивает адекватную самооценку, проявления активности, инициативности; обеспечение реализации потребностей ребенка в познании, что стимулирует его интеллектуальную активность; реализация потребности в содержательном и разнообразном общении в социальном окружении; организация разнообразной деятельности, способствующей самоутверждению, самореализации, формированию уверенности в себе.

Для младшего школьного возраста характерны такие коммуникативные умения как умение слушать, умение излагать свои мысли и умение вести себя в конфликтной ситуации. Если эти коммуникативные умения у ребенка не сформированы или находятся на низком уровне развития, то необходимо использовать определенные средства их формирования, соответствующие данному возрасту.

Для развития коммуникативной деятельности требуется хорошо продуманная система работы в учебно-воспитательном процессе начальной школы. Организация оптимальных психолого-педагогических условий позволит не только расширить возможности проявления коммуникативной компетентности, но и способствует формированию всесторонне развитой и духовно богатой личности.

ЛИТЕРАТУРА

1 Буртовая Н. Б. Изучение коммуникативной компетентности педагогов-психологов // 8-я Всеросс. конф. студ., аспирантов и молод. ученых «Наука и образование». – Томск: Изд-во ТГПУ, 2004. – Т. 2, ч. 2. – С. 19–21.

2 Жуков Ю. П. Диагностика и развитие компетентности в общении / Ю. П. Жуков, Л. А. Петровская, П. В. Растянников. – М.: Изд-во МГУ, 1991. – 96 с.

3 Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании.

– М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 40 с.

4 Селевко, Г. К. Компетентности и их классификация // Народное образование. – 2004. – № 4 (№ 1337). – С. 138–142.

5 Хуторской А. В. Методика личностно-ориентированного обучения: пособие для учителя / А. В. Хуторской. – М.: Владос-Пресс, 2005. – 383 с.

6 Якиманская И. С. Личностно-ориентированное обучение в современной школе. – М., 1996. – 96 с.

ENGLISH AS A NECESSITY FOR THE DEVELOPMENT OF KAZAKHSTAN

TOLEUBAEVA A. Z.

Master of Pedagogical Sciences., English teacher of Innovative school named after A. Baitursynuly, Pavlodar

Education has a decisive impact on modern man. Significant changes are also taking place in Kazakhstan, where a fairly modern education system has developed and is being purposefully reformed. Private educational institutions have emerged, new types of educational institutions have gained strength: lyceums, gymnasiums, colleges. It is known that the education system is capable of exerting an indirect, distant in time, but powerful purposeful influence on the development of the whole society, including political and socio-cultural processes.

Education is a social subsystem that has its own structure. Progressive structural and functional changes have taken place in the education system of Kazakhstan in a number of areas over the past decade. Kazakhstan's education system over the years of independence has been aimed at the success course of the accelerated modernization strategy.

Education in modern countries is a very broad, highly differentiated, multilevel social systems of continuous improvement of knowledge and skills of members of society, which play an important role in the socialization of the individual, its preparation for obtaining a particular social status and performing appropriate roles, in the stabilization, integration and improvement of social systems.

«Today, almost all experts recognize the need to form a unified educational space of the CIS not only as a condition for the development of education and bringing it to a new level of quality, but also as a

guarantor of the expansion and deepening of all forms of relations between the Commonwealth states.

In Kazakhstan, as well as all over the world, English is becoming increasingly used, one of the languages of intercultural communication in the field of business communication. At the moment, knowledge of English in Kazakhstan is not only included in the list of mandatory conditions for studying abroad, but is also a determining element of the competitiveness of a young specialist in the labor market, both in the country and abroad. The command of English, along with Kazakh and Russian, which have the statuses of the state and official languages, respectively, according to the Constitution of the Republic of Kazakhstan, has now become a task of national importance. Recently, the English language has been designated as a condition for successful entry into the global economy and has become regarded as one of the main priorities of state policy.

According to the annual report of Education First (EF), Kazakhstan lags behind many countries in terms of English language proficiency. In 2020, it ranked 92nd in the index of English proficiency among 100 countries of the world. The situation looks somewhat contradictory, since multilingual education is one of the priorities of Kazakhstan's educational policy. English is one of the compulsory subjects of the national curriculum in all schools of the country. There are several universities in Kazakhstan where the main language of instruction is English. Moreover, the trilingual model of education in Kazakh, Russian and English was included in the educational policy agenda in 2004-05 and has been one of the priorities since then. For example, experiments on teaching in three languages were launched in 2007 and were conducted on the basis of 33 schools in different parts of the country. The government has developed a roadmap for 2015-2020, which included a set of measures that the government had to take to promote the formation of trilingual education at all levels of education [1]. However, these efforts are poorly reflected in various types of measurements, and Kazakhstan remains a country with a very low level of English proficiency.

The importance of learning English stems from the fact that it is currently the most common lingua franca used in international communication in the modern world. The total number of English speakers in the world is estimated at 1.5 billion people, and native speakers make up less than a third of this number. English is the main language used in international political relations, diplomacy, science, business and in almost any transnational organizations. Thus, the

general level of language proficiency can be considered as one of the variables influencing the success of the country in these areas and its development. It has been found that countries with a higher level of English proficiency are more likely to grow faster than others, and that investments in improving English proficiency significantly contribute to economic growth [1]. Moreover, knowledge of English is also considered as a significant competitive advantage in the labor market, which can determine individual success, especially in developing countries [2]. Thus, the promotion of English language learning, which turns it into a fundamental element of people's skills, acquires political and socio-economic significance. The fact that Kazakhstan is a very diverse country from the point of view of the ethnolinguistic landscape somewhat complicates the solution of the problem.

However, it should be recognized that there is a set of external factors that to some extent matter when it comes to the spread of the English language in the country. In general, the level of English proficiency in the former Soviet republics is usually lower than in Western countries. This may be due to the language policy of the USSR, which put the Russian language in the first place, and the attitude to multilingual language policy and school linguistic practice in the former Soviet republics. Autarky and alienation from Western culture was one of the main priorities of Soviet policy in all spheres, including language policy.

Another factor that is difficult to overcome when popularizing the English language is the genetic proximity (genealogical kinship or structural similarity) between English and the main languages spoken in a particular country. The general rule is that the greater the degree of genetic kinship between native and foreign languages, the easier it becomes to study them. English belongs to the group of Germanic languages, which makes it easier for native speakers of other Germanic languages spoken in the Nordic countries. Indeed, the Scandinavian countries, along with Germany and the Netherlands, have the highest level of English proficiency among countries where English is not the first language. It is not surprising that the level of English proficiency is usually very low in the countries of the Middle East and Southeast Asia. One of the main reasons is that Arabic and the languages of Southeast Asia are among the most genetically distant from English. This relationship is also evident in the case of Kazakhstan. According to the statistics of the IELTS examinees' academic performance for 2019, the test participants whose first language was Russian scored an average of 6.5 points in the general range, and those who indicated Kazakh as their first language scored 6.0

[2]. Although Russian-speaking statistics also include test takers from other countries, the fact that Kazakhstan as a country scored an average of 6.1 points indicates that Russian-speaking test takers in Kazakhstan received higher scores in the IELTS exam than their Kazakh-speaking peers. The main reason for this difference is the higher genetic proximity of the Russian and English languages.

There are also internal reasons explaining the low level of English proficiency in Kazakhstan. The tourism industry is considered an important institution influencing the tourist attractiveness of the country. It seems that the causal relationship between tourism and knowledge of English works in any case. On the one hand, the level of English proficiency is a factor that can influence the choice of the country among tourists, and countries with a significant proportion of the English-speaking population attract more tourists, because it facilitates communication. On the other hand, the workforce in tourism-related sectors tends to respond to the growth of tourism by improving their language and communication skills to increase their competitiveness in the labor market. Unfortunately, tourism is one of the least developed service sectors in the economy of Kazakhstan. According to official data, in the period before COVID-19b, namely in 2019, the number of tourists visiting Kazakhstan reached 6.4 million [3]. However, the vast majority of those who were listed as tourists who visited Kazakhstan were those who visited friends and relatives from neighboring and former Soviet republics. In 2019, Kazakhstan ranked 80th among 140 countries in the Tourism Competitiveness Index, which measures a set of factors contributing to the sustainable development of the tourism sector. Moreover, it should be noted that people in Kazakhstan are not very actively interested in tourism. According to a recent survey, 49.1% of residents of Kazakhstan have never traveled abroad [4], which may also be related to the language skills of the population.

REFERENCES

1 Education First (2020). English Proficiency Index 2021. Available at: <https://www.ef.com/wwen/epi/regions/asia/kazakhstan/>. Date of application: 20.06.2021.

2 Nazarbayev N. Strategy “Kazakhstan 2050”. Message of the President of the Republic of Kazakhstan to the People of Kazakhstan// Kazakhstanskaya Pravda. 2012., December 14.

3 Euromonitor (2010). Advantages of English for individuals and society; Quantitative indicators from Cameroon, Nigeria, Rwanda, Bangladesh and Pakistan. London: Euromonitor International.

4 Ielts.org (2019). Exam results 2019. Available at: <https://www.ielts.org/for-researchers/test-statistics/test-taker-performance>. Date of application: 20.06.2021.

ГЕОГРАФИЯ САБАҒЫНАДА МУЛЬТИМЕДИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ ОҚУШЫЛАРҒА ТИІМДІЛІГІ

ТОМБАЕВА А. Е.

магистрант, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

ОТТО О. В.

г.ғ.к., профессор, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

Еліміздің «Білім туралы» Заңының 8-ші бабында «Білім жүйесінің басты міндеті- оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық коммуникациялық желілерге шығу, ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке тұлғаны қалыптастыруға, дамытуға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайларын жасау» - деп көрсеткендей білім беру жүйесінде педагогтердің міндеттерінің тағы бірі болып мультимедиялық технологияларын пайдаланып білім сапасын көтеру.

Қазіргі таңдағы жаңа білім жүйесіндегі оқытудың тиімділігінің арттырудың бірден бір мүмкіндігі ол оқытуды ақпараттандыру, яғни оқу процесінде ақпараттық кеңістік құру болып табылады. Себебі заман талабы. Жаңа технологияларды қолдану қазіргі таңда бүкіл әлемде қолданып жатқан процесс деп айтуға болады. Білім берудегі ұстаздың ең негізгі алдына қоятын мақсаттарының бірі- қазіргі замандағы ұрпақтың білім деңгейін көтеру, жан-жақты дамыған жеке тұлғаны қалыптастыру. Бүгінгі уақытта мультимедиялық-технологиялар білім беру процесін ақпараттандырудың ең керекті бағыттарының бірі. Әсіресе заманымыз ақпараттық технологиялар болып саналғандықтан білім саласында қолданып, материалдық базаны толтыру , ұсаздардың квалификациясын көтеру болып саналады.

Бұл мақаламда ақпараттық технологиялар құралдарын қолданып, оның ішінде оқу процесін арттыру, мультимедиялық

технологияларды қолдану, әсіресе география сабағында 7-8 сынып оқушыларына арналған тапсырмаларды әзірлеп, қызықты өткізу мақсатында күтілетін нәтижелер баяндалады.

Еліміздің білім беру жүйесінде мультимедиялық технологиялар қолдану-мақсаттарының біріне айналып отыр. Бұнда тек техникалық құралдар ғана емес, сонымен қатар ақпараттық коммуникациялық технологиялар, сабақ беру кезіндегі әртүрлі әдіс-тәсілдер болып саналады. Қазіргі кезде технологиялардың түрлері өте көп дамып келеді, алайда мұғалімдер тек өзіне керегін таңдап алып, сабағында тиімді пайдаланып, оқушылардың білім деңгейін қалыптастыра отырып, қандайда бір нәтижеге бағыттай білу. Сабағымызда мультимедиялық технологияларды қолдана оқыту- бұл оқушының қызығушылығын оятып, өз бетімен орындауға, жаңа технологиялармен жұмыс жасауға үйретеді.

Мұғалімнің үнемі есінде ұстап жүру қажет қағидаттар бар. Олар:

- Оқушының бойындағы қызығушылығын жойып алмай, оны үнемі алға ұмтылу талап –тілектерін, шығармашылығын жетілдіру;
- Оқушы өз бетінше іздену үшін қолайлы жағдай жасау;
- Мұғалім оқушының бойындағы шығармашылық қабілетін мойындап, ары қарай дамуына көмектесу.

Оқыту процесіндегі ақпараттық технологиялар - ол ақпараттармен жұмыс істеу үшін арнайы әдіс-тәсілдер, техника құралдары, бағдарламалар болып саналады. Техникалық құралдарға: аудиожазба, бейнежазба техникалары, компьютерлер және т.б жатады. Негізінен ақпараттық технологиялардың мақсаты пайдаланушылардың қажеттілігіне сай ақпараттық ресурстарды сапалы қалаптастыру және пайдалану болып табылады. Соның ішінде мен ұсынып отырған технология мультимедиялық технология және бағдарламалар.

Мультимедия-бұл компьютерде мәтін, дыбыс, анимация, графика, бейне, қозғалмалы бейнелер, суреттер және т.б деректерді енгізуге, өңдеуге, сақтауға мүмкіндік беретін технологиялардың жиынтығы.

Мультимедиялық технологиялар қазіргі таңдағы оқу процесін ақпараттандырудың ең тиімді бағыттарының бірі. Мультимедия және гипермедиа-технологиялар өзіне қуатты бөлінген білім беру ресурстарын біріктіреді. Мультимедия және телекоммуникациялық технологиялар жалпы білім беру жүйесінде қағидатты жаңа әдістемелік тәсілдерді ашады. Әсіресе тоқталып

өтетін бағдарламалар: kahoot, activinspire, powerpoint қолдану өте тиімді. Бұл бағдарламалар география сабағыма қолданғанда көптеген мүмкіндіктер берді. Тек оқушыға ғана емес, сонымен бірге мұғалімге де пайдасы өте зор.

Kahoot-білім беру саласында тиімді қосымшалардың бірі.Бұл қосымшаның көмегімен тест сұрақтарын ойын түрінде жасауға болады. Мұнда оқушылармен тығыз қарым-қатынас жасауға, сабақтың материалдарын сабақтың соңында немесе үй тапсырмасын тексеру кезінде кең көлемді қолдануға болады.

Kahoot тек тест тапсырмасы жазбаша сұрақтар ғана емес сонымен бірге тапсырмаларға фотографиялық, бейнефрагменттерде қолдануға болады. Қосымшада сұрақтардың саны шектелмейді. Тестіңізді сақтаңыз және оны қайта іске қосуға болады. Тестті екі студенттер арасында да сайыс ретінде өтуге болады.

Қосымша жылдамдыққа есептелген, кім тез жауап берсе сол жеңімпаз болады. Оқытушы өз қалауымен қойылған сұрақтар үшін балл енгізе алады: дұрыс жауап бергендерге және жылдамдығы үшін. Табло оқытушы компьютерінің мониторында көрсетіледі. Тестілердің басқа түрлері қатысушылардың кез келген санын қосуға мүмкіндік береді

Kahoot қосымшасында жасалған тапсырмаларды оқушылар Интернетке қол жеткізе алатын кез келген құрылғыдан орындай алады: ноутбук, планшет, смартфон және т. б.

Бұл қосымшаның артықшылығы мен кемшілігі бойынша тоқталатын болсақ.

Артықшылықтары:

- Түсінікті интерфейс.
 - Әртүрлі тест түрлерін жасау мүмкіндігі.
 - Ойын механигі форматында тесттер жасау мүмкіндігі.
 - Тест немесе викторинаның әр нұсқасында күрделі ойын механиктері.
 - Тесттердің әртүрлілігі.
 - Интерактивті режим, нақты уақыт режимінде оқушылар ойын қалай өтіп жатқанын және кім жеңетінін көреді.
 - Тестілерді, сауалнамаларды, пікірталастарды жылдам құру мүмкіндіктері.
 - Сервистің тегін нұсқасында жақсы мүмкіндіктер бар.
- Кемшіліктері:
- Шекті сайтқа тест қою мүмкіндігі жоқ. Тек сілтеме арқылы.
 - Кейбір тесттерде жауаптарға тым аз таңбалар беріледі.

- Кіріспе бейнені айналдыру мүмкіндігі жоқ.

Келесі Wordwall қосымшасы- мұнда көптеген функциялары бар. Викториналық сұрақтар, тест, логикалық тапсырмалар және т.б дайындауға болады. Тағы ескере кететін жайт бір жасаған тапсырма сұрақтарыңызды басқа функцияларда ауыстырып қолдана бересіз. Бұл қосымшада сабақтың кез-келген кезеңінде тапсырма құрастыруға мүмкіндік береді. Әрі оқушылардың қызығушылығын, сабақтың тиімділігін, уақыт үнемділігін, есте сақтау қабілетін, топта бірігіп жұмыс жасауға, жылдамдылыққа үйретеді.

Мультимедиялық технологиялар мұғалімдер мен оқушыларға мынандай мүмкіндіктер береді.

Мұғалімдерге берер мүмкіншіліктер:

жаңа технологияларды меңгеруге, жаңа әдіс –тәсілдерді дамуына, жас мамандардың қызығушылығын тудырады;

мектепте басқа әріптестермен тәжірибе алмастыруға, пәнаралық байланыстар жасауға мүмкіндік береді;

жеке тұлға ретінде, деңгейін жоғарлатуға көмектеседі.

Оқушыларға берер мүмкіншіліктер:

оқу процесінде тақырыпты тез түсінуге, қайталауға мүмкіндік береді;

пәнге деген қызығушылын, сабаққа деген ынтасын арттырады, топтық және жеке жұмыс жасауға үйретеді;

әр түрлі ақпараттық , дыбыстық, бейнелік, суреттерді қолдану арқылы білімін жетілдіреді:

логикалық, есте сақтау, креативті ойлау қабілеттерін дамытады.

Сабақты қызықты өткізіп, балалардың қызығушылықтарын арттыру үшін мұғалім сабағын жиі түрлендіріп отыруы қажет. Ол үшін тек қана бір әдіс немесе бір технологиямен ғана шектеліп қалмай, бірнеше технологиялық қосымшаларын пайдалану қажет. Қорыта келгенде, сабақтарды осындай әдіс – тәсілдермен өткізу арқылы мен оқушылардың білімді өз бетімен оқып-үйрене алатынына, өзінің оқуы үшін өзі жауапты екендігін сезінетіндігін, қызығушылықтары оянып, белсенділіктері артатындығын, олардың ой еркіндігі дамитындығына көзім жетті. Сондықтан да мен, бұл бағдарламаны барлық ұстаздар меңгеріп, барлық мектептерде қолдау тауып, тиімді қолданылуы керек деп ойлаймын. Өзімнің пәнім география сабағында осы аталған бағдарламаларды қолдану ерекшелігі көбінесе сабағымыз картамен, табиғат компанеттерінің ерекшелігін, әр елдің орналауын, табиғи құбылыстарды көрсетуде оқушының көзбен көру және есте сақтау қабілетін ұзаққа дейін

арттырады. Сонымен қатар оқу үлгерімі төмен, инклюзивті оқушыларға деңгейлеріне қарай тапсырма әзірлеуге, сабақта пайдаланатын көрнекіліктердің саны мен сапасы артады, оқушылардың есте сақтау, ойлау, сөйлеу, пікірталас, талдау, анализ жасау, өз ойын еркін айтуға мүмкіндіктер береді.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Материал из ЭС «ACTUALIS: Образование» <https://vip-edu.mcfr.kz>

2 Кушнер Ю.З. Методология и методы педагогического исследования. Могилев: МГУ им. А.А. Кулешова, 2001.

3 География сабағында технологиялар арқылы оқушылардың ғылыми жаратылыстану сауаттылығын арттыру. (infourok.ru) <https://yandex.kz/video/preview/1116384365545091706>

4 <https://www.youtube.com/watch?v=ywn8dAeWeWo>

5 Мультимедиялық технологиялар көмегімен география пәні бойынша оқушылардың танымдық белсенділіктерін арттыру - Оқушылардың өзге жұмыстары - (bilim-all.kz)

ТЕОРИЯ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ТРУДАХ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ И ЗАРУБЕЖНЫХ ИССЛЕДОВАТЕЛЕЙ

ТРОФИМОВА К. В.

магистрант, Торайгыров университет, г. Павлодар
УШАКОВА Н. М.

профессор, Торайгыров университет, г. Павлодар

Согласно мнению сторонников рассматриваемой теории, психическое развитие человека имеет социальную природу. Прогресс человечества определяется социальными законами, а не биологическими.

Классическая теория современной педагогической науки опирается на фундаментальные психологические труды основоположников отечественной психологии Д.Б.Эльконина и В.В. Давыдова сформулировавших понятие учебной деятельности младшего школьника и раскрывших его психологическое содержание. Именно как ведущего периода деятельности ребенка на данном возрастном этапе его личностного развития. Основу учебной деятельности учащегося младшего школьного возраста в этот период формируют множественные процессы овладения

общественными способами совершения учебных действий внутри образовательного процесса.

Так в своем труде «Деятельность. Сознание. Личность» ученый А.Н. Леонтьев рассматривает понятие деятельности и дает следующую характеристику. Деятельностью является форма взаимоотношения с миром. По его мнению, деятельность делится на три вида: предметная, индивидуальная, преподавательская. Все представленные выше виды, приводят к таким процессам как: усвоение новых знаний, рефлексии, индивидуальной активности обучаемого, умению проектировать дальнейший путь совершенства. Таким образом по мнению А.Н. Леонтьева личность - это взаимосвязь, между разными ступенями деятельности, а не психическими процессами.

Американский исследователь Дж. Дьюи осуществил внедрение в образование теории «учение через деятельность».

Основными принципами предложенной им системы являются:

- Учет интересов обучающихся;
- Учение через обучение мыслям и действию;
- Познание и знание как следствие преодоления трудностей;
- Свободная творческая работа и сотрудничество.

А.Дистерверг утверждал что, «процессы обучения и воспитания человека протекают внутри его собственной деятельности». Его по праву считают основоположником деятельностного подхода.

Деятельностная теория или если сказать по другому деятельностный подход в обучении, данное понятие было введено в 1985 г. В отечественной педагогике и психологии данная теория формировалась благодаря исследованиям Л.С.Выготского П.Я.Гальперина, А.Н.Леонтьева, Д.Б.Эльконина, В.В.Давыдова, основывается на ведущем принципе – деятельностном подходе к психике. Идеи Л.С. Выготского и его последователей являются одними из основополагающих в современной отечественной психологии.

Теорию формирования личности под воздействием процессов обучения и воспитания, которые обязательно должны включать в себя деятельностные формы и обладать соответствующим содержанием. Сумел доказать Л.С. Выготский, а так же его последователи. Они отмечали, что генерирование определенной мотивации потребностей в учебной деятельности содействуют укреплению стремления к обучению.

Ученый А.В. Хуторской считает, что ядром деятельностного подхода в образовании является такой: от деятельности обучаемого к внутренним личностным приращениям и от них – к освоению культурно-исторических достижений [7]. Он рассматривает деятельность как содержание образования и выделяет три источника деятельностного подхода в обучении:

- Репродуктивный способ усвоения учебного материала;
- Знания, добытые самостоятельно;
- Знания, побудившие к созданию собственного продукта.

При этом на всех этапах получения знаний очень важным компонентом является рефлексивная образовательная деятельность, цель которой – вспомнить, обнаружить и осознать ключевые составляющие деятельности, ее содержание, виды, способы, проблемы, пути их решений, полученные результаты и т.д. Рефлексия может помочь обучающимся проанализировать результаты, скорректировать цели своей последующей деятельности, выбрать свой образовательный курс.

В деятельности, по убеждению А.В. Купавцева, развивается психика человека, формируются его способности и индивидуальные профессиональные навыки, позволяющие ему избирать наилучшие стратегии жизненного пути, проявлять инициативу и ответственность. Деятельностный подход в образовании осуществляется в направлении реализации первостепенной задачи прогрессивной педагогики о необходимости преобразования обучаемого из объекта образовательного процесса в субъект.

Деятельностный подход в обучении содержит учебно-исследовательский, поисково-конструктивный и творческий виды деятельности. В данном случае содержание обучения рассматривается как деятельность, связанная с решением поставленной проблемы и деятельность коммуникации, влияющая на овладение социальной нормой. Иначе говоря, учебный процесс состоит из: – взаимодействия деятельностей; – решения коммуникативных (проблемных) задач. Согласно теории Д.Б. Эльконина, при реализации деятельностного подхода в образовательном процессе, обязательным условием является постановка перед обучаемым такого рода задач, в которых он самостоятельно: – формулирует проблему; – находит ее решение; – решает; – контролирует правильность найденного решения.

Исследователь Г.А. Атанов в своих работах отмечает, что каждому педагогу, желающему реализовать на практике

деятельностный подход, необходимо принять некоторые методологические положения, основанные прежде всего на принятии необходимости перехода от «знаниевого» подхода в обучении к психологическому: – обучение – передача практического опыта предшествующих поколений и своего собственного; – конечная цель обучения – формирование способа действий, которые смогут обеспечить реализацию будущей профессиональной деятельности; – знания не самостоятельны, они представляют собой только средство реализации неких действий и обучения им; – знать – значит с помощью знаний реализовывать определенную деятельность; – обучение представляет собой совокупность деятельности обучающего и обучаемого; – деятельность обучающего состоит в конструировании, организации и управлении учебной деятельностью [2].

Реализуя в обучении деятельностный подход, можно выделить составляющие овладения знаниями:

- Восприятие информации;
- Анализ информации (обнаружение специфических признаков, сопоставление, осмысление, преобразование знаний, модификация информации);
- Запоминание (формирование образа);
- Самооценка.

Ученый М.И. Махмутов подчеркивает, что такого рода подход к обучению формирует самостоятельную поисковую активность, а самообучение преобразуется в проблемно-развивающее. Именно в нем деятельностное начало сопоставляется с направленностью данной деятельности на личность, которая и должна сформироваться вследствие реализации ею этой деятельности.

Таким образом, реализуя в своей педагогической практике деятельностный подход к обучению, следует помнить о том, что для обучаемых главное место должны занимать не сами знания, а знание о том, где и каким образом их можно применить. Образовательный процесс должен быть организован с предельной степенью самостоятельности обучаемого, и содержать различные виды деятельности, влияющие на формирование личности, ее социальных норм и профессиональных качеств.

ЛИТЕРАТУРА

1 Асмолов А.Г. Недеятельностная парадигма в мышлении XXI века: деятельность как существование / А.Г. Асмолов //

Мир психологии. – 2003. – № 2(32). Атанов Г.А. Обучение и искусственный интеллект, или Основы современной дидактики высшей школы / Г.А. Атанов, И.Н. Пустынникова. – Донецк: Изд-во ДООУ, 2002. – 504 с.

3 Вергасов В.М. Активизация познавательной деятельности студентов в высшей школе / В.М. Вергасов. – К.: Высш. шк., 1985. – 176 с.

4 Дистерверг Ф.В.А. Избранные педагогические сочинения / Ф.В.А. Дистерверг. – М.: Учпедгиз, 1956. – 378 с.

5 Дьюи Дж. Школа будущего / Дж. Дьюи. – М.: Госиздат, 1926. – 208 с.

6 Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. / А.Н. Леонтьев. – М.: Смысл, Академия, 2005. – 352 с.

7 Хуторской А.В. Современная дидактика: учеб. пособие. / А.В. Хуторской. — Изд. 2-е, перераб. — М.: Высшая школа, 2007. — 639 с. 4). – С. 155-158.

8 Давыдов, В.В. Теория развивающего обучения / В.В. Давыдов. – М.: Академия, 2004.

9 Колеченко А.К. Энциклопедия педагогических технологий: пособие для преподавателей – Спб, КАРО, 2001

THE ESSENCE OF THE DEVELOPMENT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE IN MODERN SOCIETY

UAIS B.

2-year master student, Korkyt Ata Kyzylorda University, Kuzulorda
AKESHOVA M. M.

Supervisor, Doctor of Philosophy, Senior Lecturer at the Department of
Pedagogical Foreign Languages in International University of Tourism and
Hospitality in Turkestan, Kazakhstan

Recently, the competence of understanding and expressing emotions are becoming more and more relevant. Many researchers have noted that this is an integral part of society that emphasizes the social meaning of emotions and is the basis for improving intelligence. Human feelings and relationships with other people can become the basis for forming a person.

It is conspicuous that the prohibition of emotions will lead to their withdrawal from consciousness. Furthermore, one's psychosomatic lack of psychological processing of emotional disorders and deviant and delinquent behaviour might cause various negative consequences

that manifest as emotional problems in people with low levels of self-control [2].

Solving the above issues «emotionally» can be facilitated by focused work to develop «wisdom.» The study of the phenomenon of «emotional intelligence» attracts the attention of scientists in both fundamental science and various fields of psychology, pedagogy, and management.

The study of this new concept analyzes the developing prospects of a certain age period, the manifestation of professional activity, and the impact on the success and growth of the individual.

Let us analyze the meaning of the original word «intelligence» to understand the essence of «emotional intelligence» and its structure and various features. Even though the concept is «ancient» (ancient philosophers considered it), it does not currently lose its relevance. Analyzing this phenomenon, scientists have yet to come to a consensus, so it is challenging to create a complete model of intelligence; thus, the definition itself is complex. There are several ways in foreign psychology to understand the term «emotional intelligence»: as abilities; as features; as a combination of consistent personality qualities, social, emotional-cognitive skills, and motivation. Emotional intelligence has many definitions.

Emotional intelligence is the ability to broadly recognize positive and negative feelings for oneself and others, distinguish personal feelings from bare facts, and feel the mood, temperament, intonations, and intentions in communicating with others, regardless of their age. An essential part of emotional intelligence is recognizing and describing emotions, countering excitement, and abandoning «bad emotions» (anger, jealousy, irritation).

It is assumed that emotional intelligence is an individual and stable set of self-awareness and emotional tendencies related to emotions, directly related to the possibilities of adapting the personality and not being a set of cognitive abilities. According to research, people with high emotional intelligence are optimistic and adaptive, have high empathy, are very competent in the interpersonal and intra-personal spheres, and are satisfied with life. Moreover, they experience unpleasant events little, often using strategies that are prone to overcoming stress.

R. Bar-On provides a broad understanding of emotional intelligence, including cognition, education, and all other abilities, except competencies that help solve life situations. Seeing emotional intelligence as a social part, he first coined the term «E.Q.» (emotional

intelligence) as part of his research. R. Bar-On identified five directions of emotional intelligence [3]:

1. Self-awareness: knowledge about emotions, understanding, confidence, self-esteem, self-actualization, and independence.
2. Interpersonal skills: empathy, interpersonal communication, social responsibility.
3. Ability to adapt: problem-solving, connection with reality, flexibility.
4. Managing stress situations: counteracting stress, controlling impulsivity.
5. Priority mood: happiness, optimism.

Emotional intelligence based on analysis of scientific literature sources is necessary to explain and predict a person's response to an emotional state. It is a complex phenomenon that is an effective tool for analyzing the emotional sphere of a person.

The concept of emotional intelligence was first used by G. Garskova, who defines emotional intelligence as the ability to control the emotional sphere represented in emotions and based on intellectual synthesis and analysis [7].

One of the modern ways of connecting emotions and thinking is the concept of practical intelligence, characterizing balanced people who effectively struggle with negative feelings. The distinctive qualities of such people are calmness and tranquillity.

Emotional intelligence is the ability to process information contained in emotions, determine the meaning of emotions, and their connection to each other, and use dynamic information as a basis for thinking and making decisions.

P. Salovey and J. Meyer identified four components that are in a hierarchy where each member touches both a person's own emotions and other people's emotions [8]:

- identify emotions. Includes several related abilities, for example, the perception of emotions (that is the ability to observe the fact of the presence of emotions), their identification, the expression of adequate, sincere emotions;
- apply emotions to increase the efficiency of thinking and actions. Orientation of emotions to essential events, an awakening of emotions that contribute to solving problems (for example, applying increased moods to form creative ideas), the ability to use mood deviations as a tool for analyzing different views on a problem;

- understand emotions. The ability to understand the complexity of emotions, the connection between emotions, and the transition from one emotion;

- manage emotions. The ability to manage emotions, reduce the intensity of negative emotions, awareness of their emotions, including negative sensations, solving emotionally assigned questions without reflecting the negative emotions associated with them: Promotes personal growth and improvement of interpersonal relationships [1].

Manoylova, M.A. defines emotional intelligence as a collection of communicative and regulatory personality qualities that ensure the knowledge, perception, and ordering of the states and feelings of other people.

The level of development of emotional intelligence depends on the productivity and success of the interaction of personality and personal development [5].

Komarova A.R. defines the biological and social prerequisites for developing emotional intelligence.

Biological prerequisites include the hereditary propensity for emotional ability. Sociology includes:

- The formation of rationalization in a certain age period.
- The degree of development of the child's self-awareness.
- Emotionally safe relations between parents.
- The level of education of parents and family income.
- Gender characteristics of upbringing.
- Control locus.
- Religion.

One of the great ways to develop emotional intelligence is to reduce negative emotions, noticeable in the scale of «levels of consciousness» [6].

Any negative emotions are a mistake in portraying a person about the world. The picture of the world symbolizes the many beliefs of a man about our world. When any two trusts contradict each other, it causes negative emotions. For example, being afraid to make decisions and make mistakes, blaming either of the two decisions, depression, getting angry for oneself, getting angry with people, etcetera.

Developed emotional intelligence allows one to see the causes of negative emotions (collision of several beliefs) and then calmly assess the situation and act wisely. In other words, emotional intelligence allows us to solve them quickly and not feel the causes of negative emotions for a long time [4].

As a result of understanding emotions:

- can determine emotions, that is, determine what emotions he or another person experiences, and find his verbal expression;
- understands the causes of these emotions and what the consequences will be.

The ability to manage emotions is a person:

- can control the intensity of emotions, especially by suppressing extreme emotions;
- control the external manifestation of emotions;
- if necessary, it can arbitrarily cause certain emotions.

Both understanding and the ability to manage emotions depend on one's potential. Thus, we can talk about interpersonal and interpersonal emotional intelligence. These two options involve actualizing different cognitive processes and skills but must be related [5].

Lysin DV, the ability to understand and manage emotions is very closely related to the overall orientation of the personality to the emotional sphere, that is, with interest in the inner world of people (including oneself) and a penchant for psychological analysis of behaviour. Therefore, «emotional intelligence» has a dual character, and, on the one hand, one can imagine a structure associated with cognitive abilities and, on the other hand, personal characteristics. Hence, «emotional intelligence» is a mental property formed by several factors that determine its level and specific individual features in human life [3].

In conclusion, interest in the issue of emotional intelligence has persisted for a long time, but a unified understanding of what emotional intelligence is still needed to be enhanced. Moreover, thanks to the scientific school, the range of emotional intelligence connections are expanding in human conduct and interaction with the environment.

Analysis of foreign literature showed ambiguity in the effect of the level of emotional intelligence on social interaction. Results of the study showed that low emotional intelligence is associated with aggression, and high emotional intelligence is associated with prosocial etiquette. Therefore, it is a priority opinion. Nevertheless, there is the opposite: if we consider individual features, such as individualism, machiavellianism, and consent, then it can be assumed that this is a high level of emotional intelligence that will mediate a deviant manner.

As I.N. Andreeva noted, highly developed in-utero emotional intelligence contributes to the naturalness of emotional manifestations and authentic relationships that allow us to establish deep and close communication with other people [1]. Emotional intelligence is the

possibility of interaction of a person's feelings and desires with the internal environment; understanding personal relationships, and being able to manage the emotional sphere through mining and synthesis; a combination of emotional, individual, and social abilities affecting the overall ability to withstand environmental demands and pressures.

Further development of the concept of emotional intelligence should contribute to the understanding and detailed consideration of scientific and practical issues such as the prevention, correction, and restoration of deviant behaviour, emotional exhaustion, the development of creative abilities, personality socialization, stress resistance, and the standard of living of the individual as a whole.

Emotional intelligence can keep a person on their own, but it produces career-best results combined with deep knowledge and strong motivation. High intelligence indeed helps to enter a university or get a long-awaited job. In contrast, it does not develop emotional intelligence that affects stress and adapts to establishing relationships in a new place, which contributes to overcoming difficulties in this area. The skills of self-regulation, hearing and putting oneself on someone else's side, and mood management complement practical skills in all communication areas.

REFERENCES

- 1 Andreeva I.N. Conceptual field of the population «emotional intelligence» //I.N. Andreeva//Psychologists. 2009. No 4. Page 131
- 2 Garskova G.G., Introduction of emotional intelligence in psychological education/Ananyev features: Conference of thesis practice - St. Petersburg, 1999. p. 212-119.
- 3 Goulman D. "Emotional leadership": Art encouraged by people based on emotional intelligence/Danielle Goulman, Richard Boyacic, Annie McKee; Translation in English - 5 editions. - M.: Alpina Pubs, 2011. p. 301
- 4 Goulman D. Emotional intelligence. D. Goulman. - M.: Publishing House of AST, 2009. p.480
- 5 Leontiev D.A. Psychology of meaning/D. A. Leontiev. - M., 2003. p. 216
- 6 Lyusin D.V. New technique for applying emotional intelligence D.V. Lyusin - Psychological diagnostics. 2006. No 4. p. 3-22.
- 7 Manoilova MA, Emotional intelligence is an acmeological diagnosis and development technique. (Educational and methodological

message). - Moscow: POLEOGRAFF PRESS, 2008. p.128. ISBN 5-89526-019

8 Social intelligence: theory, measurement, research/Ed. D.V. Lyusina, D.V. Ushakova. - M.: Publishing House of IP RAS, 2004. p. 213.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН ОҚЫТУДА БІЛІМ БЕРУ ПЛАТФОРМАЛАРЫН ПАЙДАЛАНУ ТИІМДІЛІГІ

УМАРОВА А. Т.

магистрант, Ә. Марғұлан атындағы

Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар қ.

КЕНЕНБАЕВА М. А.

к.п.н., Ә. Марғұлан атындағы

Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар қ.

ХАМЗИНА Ш. Ш.

профессор, Ә. Марғұлан атындағы

Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар қ.

Соңғы жылдары білім беру платформалары барлық жастағы оқушылар арасында үлкен танымалдылыққа ие болды. Технологияның дамуымен бұл платформалар оқушыларға бейне сабақтардан бастап интерактивті викториналар мен ойындарға дейін көптеген ресурстарға қол жеткізуге мүмкіндік беретін оқу процесінің ажырамас бөлігіне айналды. Бұл платформалардан тек жоғары сынып оқушылары ғана пайда көре алмайды. Бастауыш сынып оқушылары да оқу процесінде білім беру платформаларын пайдаланудың пайдасын көре алады [1, с. 12].

Бастауыш сынып оқушыларымен білім беру платформаларын пайдаланудың маңызды артықшылықтарының бірі – бұл оқуды қызықты әрі қызықты етуге көмектеседі. Кішкентай балалар табиғи түрде қызығушылық танытады және білімге құштар. Білім беру платформаларын пайдалана отырып, мұғалімдер балаларға жаңа нәрселерді үйренудің қызықты және интерактивті әдісін ұсына отырып, осы табиғи қызығушылықты пайдалана алады. Бұл платформалар оқушыларды қызықтыру және оқу процесін жағымды ету үшін жиі көңілді және түрлі-түсті графиканы, анимацияларды және кейіпкерлерді пайдаланады.

Білім беру платформалары бастауыш сынып оқушыларына өз қарқынымен оқуға мүмкіндік бере алады. Барлық балалар бірдей жылдамдықпен оқымайды, ал кейбіреулері басқаларға қарағанда жаңа ұғымдарды түсінуге көп уақыт алуы мүмкін. Сыныптағы

дәстүрлі орта артта қалуға тырысатын балалар үшін қиын болуы мүмкін, өйткені олар көмек сұрауға ұялуы немесе ұялуы мүмкін. Алайда, білім беру платформаларын қолдана отырып, балалар сыныптың қалған бөлігін ұстап тұрғандай сезінбестен ақпаратты қабылдауға уақыт бөлуі мүмкін.

Бастауыш сынып оқушыларымен білім беру платформаларын пайдаланудың тағы бір артықшылығы – олар оқу процесін жекелендіруге көмектеседі. Әр түрлі балалардың оқу стилі мен қалауы әр түрлі, ал білім беру платформалары осы жеке қажеттіліктерді қанағаттандыра алады. Мысалы, кейбір балалар көрнекі оқушылар болуы мүмкін, ал басқалары интерактивті сабақтар немесе ойындар арқылы оқуды таңдауы мүмкін. Әртүрлі платформаларды пайдалана отырып, мұғалімдер барлық оқушылар үшін оқуды қолжетімді және жағымды ету арқылы осы жеке қалауларды қанағаттандыруға көмектесе алады [2, с. 56].

Сонымен қатар, білім беру платформалары мұғалімдерге әр оқушының үлгерімі туралы құнды ақпарат бере алады. Бұл платформалар көбінесе мұғалімдерге әр оқушының үлгерімін бақылауға және қосымша қолдау қажет болуы мүмкін бағыттарды анықтауға мүмкіндік беретін бақылау және есеп беру мүмкіндіктерін қамтиды. Осы деректерді пайдалана отырып, мұғалімдер әр оқушының жеке қажеттіліктеріне сәйкес сабақтарын бейімдей алады, бұл әркімнің жетістікке жетуіне және өз қарқынымен үйренуіне кепілдік береді.

Әл-Джайхани мен Әл-Кандаридің (2020) зерттеуі балабақша оқушыларының үлгеріміне қатысты білім беру платформаларын пайдаланудың тиімділігін зерттеді. Зерттеу көрсеткендей, білім беру платформаларын пайдалану оқушылардың оқу үлгерімін, сондай-ақ олардың мотивациясы мен оқу процесіне қатысуын жақсартты.

Табатабай, Фарханга және Шамс Эсфандабадтың (2019) тағы бір зерттеуі білім беру платформаларын пайдаланудың бастауыш сынып оқушыларының оқу үлгеріміне әсерін зерттеді. Зерттеу көрсеткендей, білім беру платформаларын пайдалану математика, жаратылыстану және ағылшын тілдерін қоса алғанда, әртүрлі пәндер бойынша оқушылардың үлгерімін айтарлықтай жақсартты.

Anwar and Sun (2020) жүргізген әдебиеттерге шолу бастауыш мектептерде білім беру платформаларын пайдаланудың артықшылықтары мен қиындықтарын қарастырды. Шолу білім беру платформалары оқушылардың оқуын, қатысуын және мотивациясын жақсарта алатынын және мұғалімдерге оқушылардың үлгерімін

сараланған оқыту және бақылау құралдарын ұсына алатынын көрсетті. Дегенмен, шолу сонымен қатар техникалық қолдаудың қажеттілігі және оқушылардың оқу үдерісінен алшақтау немесе алшақтау ықтималдығы сияқты кейбір мәселелерді анықтады.

Ю, Чен және Хуанг (2019) жүргізген мета-талдау білім беру платформаларының оқушылардың оқу нәтижелеріне әсерін зерттеді. Талдау көрсеткендей, білім беру платформаларын пайдалану студенттердің оқу үлгеріміне, сондай-ақ олардың оқуға деген көзқарасы мен мотивациясына оң әсер етті.

Жалпы, әдебиеттер білім беру платформалары бастауыш сынып оқушыларының оқу тәжірибесін жақсартудың тиімді құралы бола алады деп болжайды. Дегенмен, мұғалімдер үшін платформаларды мұқият таңдау, енгізу және оқушыларға тиісті қолдау көрсету маңызды.

Қорытындылай келе, білім беру платформалары бастауыш сынып оқушыларымен жұмыс істейтін мұғалімдер үшін баға жетпес ресурс деп айтуға болады. Бұл платформалар балаларға қызықты, тартымды және жекелендірілген оқу тәжірибесін ұсына алады, бұл олардың білімі мен сабаққа деген сенімділігін арттыруға көмектеседі. Әр түрлі білім беру платформаларын қолдана отырып, мұғалімдер әр оқушының жеке қажеттіліктерін қанағаттандыра алады, бұл әркімнің алға жылжып, өз әлеуетіне жетуін қамтамасыз етеді.

Бастауыш сынып оқушыларын оқыту процесінде қолдануға болатын көптеген білім беру платформалары бар:

Khan Academy Kids: бұл білім беру платформасы 2-7 жас аралығындағы балаларға арналған және математика, оқу және әлеуметтік-эмоционалды оқытуды қоса алғанда, әртүрлі пәндер бойынша бірқатар интерактивті сабақтар, ойындар мен сабақтар ұсынады.

BrainPOP Jr.: BrainPOP Jr. - бұл 5 пен 9 жас аралығындағы балаларға жаратылыстану, әлеуметтік ғылымдар, математика және оқуды қоса алғанда, әртүрлі пәндерді үйренуге көмектесетін анимациялық бейнелер, ойындар мен викториналарды ұсынатын онлайн оқыту платформасы.

ABCmouse: ABCmouse - бұл математика, оқу, жаратылыстану және өнерді қоса алғанда, әртүрлі пәндер бойынша 2-8 жас аралығындағы балаларға арналған кешенді оқу бағдарламасын ұсынатын білім беру платформасы. Платформа ойындарды,

бейнелерді және викториналарды қоса алғанда, 9000-нан астам интерактивті оқыту әрекеттерін ұсынады.

Duolingo Kids: Duolingo Kids - бұл 4 пен 7 жас аралығындағы балаларға арналған тіл үйренуге арналған платформа. Ол балаларға испан, француз және неміс сияқты тілдердің негіздерін үйрететін көңілді және интерактивті сабақтарды ұсынады.

Scratch Jr.: Scratch Jr. - бұл 5-7 жас аралығындағы балаларға интерактивті ойындар мен әрекеттер арқылы бағдарламалау негіздерін үйренуге мүмкіндік беретін бағдарламалау платформасы. Балалар қарапайым апарып тастау интерфейсін қолдана отырып, өздерінің әңгімелерін, анимацияларын және ойындарын жасай алады.

iMekter.kz - бастауыш сынып оқушыларына арналған ресурс. Білім беру сайты әзірлеушілер заманауи технологиялар мен білім беруді үйлестіре отырып, мұғалім үшін де, бала үшін де тиімді құрал жасау мақсатын көздеді. Сайтта сабақтар анимациялық форматта ұсынылған. Алынған білімді бекітуге көмектесетін ойын түріндегі тапсырмалар бар. Бейнелер бастауыш мектептің бүкіл оқу бағдарламасын қамтиды.

iMekter.kz бастауыш мектеп бағдарламасына енгізілген 8 негізгі пән бойынша анимациялық сабақтар ұсынады: математика, дүниетану, жаратылыстану, ана тілі, қазақ тілі, әдебиеттік оқу, музыка, көркем еңбек. Әр сабақ қысқа анимациялық фильмнен, интерактивті тапсырмалардан және тақырыпты жан-жақты ашатын ойын түріндегі сынақтардан тұрады. Анимациялық бейне сабақтар мемлекеттік тілде оқытылады.

Бұл бастауыш сынып оқушылары үшін қол жетімді көптеген білім беру платформаларының бірнеше мысалдары. Әрбір платформа бірегей мүмкіндіктер мен артықшылықтар жиынтығын ұсынады, бірақ олардың барлығы балаларды оқу процесіне тартуға және қызықты және интерактивті оқыту әдісін қамтамасыз етуге арналған. Осы платформаларды қолдана отырып, мұғалімдер әр баланың жеке қажеттіліктері мен оқу стиліне сәйкес келетін, олардың толық әлеуетіне жетуге көмектесетін жеке оқу процесін құра алады [3, с. 45].

Сабақта білім беру платформаларын пайдалану оқушыларды оқу процесіне тартудың, жекелендірілген оқытуды қамтамасыз етудің және жаңа білім мен дағдыларды үйренуді жеңілдетудің тиімді жолы болуы мүмкін. Сабақта білім беру платформаларын пайдаланудың бірнеше қадамдары:

оқу мақсаттарыңызға сәйкес келетін білім беру платформаларын анықтаңыз: әртүрлі білім беру платформаларын зерттеп, оқу мақсаттарыңызға және оқушыларыңыздың қажеттіліктеріне сәйкес келетін платформаларды таңдаңыз.

оқушыларды білім беру платформасымен таныстырыңыз және оның қалай жұмыс істейтінін түсіндіріңіз, соның ішінде жүйеге кіру, платформада шарлау және әртүрлі мүмкіндіктерді пайдалану.

платформаны қалай пайдалану керектігін модельденіз және тапсырмалар мен сабақтарды қалай орындау керектігі туралы мысалдар келтіріңіз.

күрделі тапсырмаларды кішігірім қадамдарға бөліп, қажет болған жағдайда ұсыныстар беру арқылы қолдау көрсетіңіз.

оқушылардың платформадағы жетістіктерін қадағалаңыз және олардың үлгерімі туралы пікірлер қалдырыңыз. Оқушылар қиналатын аймақтарды анықтау үшін платформаны бақылау мүмкіндіктерін пайдаланыңыз және қажет болған жағдайда қосымша қолдау көрсетіңіз.

оқуды саралау, сабақтар мен сабақтарды әр оқушының жеке қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін бейімдеу үшін платформа деректерін пайдаланыңыз.

оқушыларды бірге жұмыс істеуге және мазмұн туралы бір-бірімен сөйлесуге ынталандыру үшін платформаның бірлескен мүмкіндіктерін пайдаланыңыз.

оқу мақсаттарыңызға жету үшін білім беру платформасының тиімділігін бағалаңыз және қажет болған жағдайда түзетулер енгізіңіз [4, с. 43].

Осы қадамдарды орындау арқылы сіз оқушыларыңыз үшін қызықты және жекелендірілген оқу процесін құра отырып, сыныптағы оқытуға білім беру платформаларын тиімді енгізе аласыз.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Популярные сайты, сервисы и приложения для учителей, дошкольных педагогов, родителей школьников [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://infoselection.ru/infokatalog/obuchenie-i-znaniya/uchebnye-zavedeniya/item/611-poleznye-sajty-dlya-uchitelej-i-roditelej>.

2 Рязанова Э.Р. Использование образовательных платформ в процессе обучения младших школьников [Электронный ресурс].

– Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/ispolzovanie-obrazovatelnyh-platform-v-protssesse-obucheniya-mladshih-shkolnikov>.

3 Морозов А.В., Самборская Л.Н. Профессионализм учителя как важнейший ресурс и детерминанта качества педагогической деятельности в условиях цифровой образовательной среды // Казанский педагогический журнал. 2018. № 6 (131). С. 43–48. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/professionalizm-uchitelya-kak-vazhneyshiyresurs-i-determinanta-kachestva-pedagogicheskoy-deyatelnosti-v-usloviyahtsifrovoy>.

4 Маниковская М.А. Цифровизация образования: вызовы традиционным нормам и принципам морали // Власть и управление на Востоке России. 2019. № 2 (87). С. 100–106. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/tsifrovizatsiya-obrazovaniya-vyzovytraditsionnym-normam-i-printsipam-morali>.

РАЗВИТИЕ ПОЗНАВАТЕЛЬНЫХ ПРОЦЕССОВ У ДЕТЕЙ С НАРУШЕНИЕМ ИНТЕЛЛЕКТА ЧЕРЕЗ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТЕХНИКИ «АЙРИС-ФОЛДИНГ»

ХАБИБУЛЛИНА М. В.

учитель – дефектолог, специальный детский сад №13, г. Экибастуз

РОМАНЕНКО О. Н.

учитель – дефектолог, специальный детский сад №13, г. Экибастуз

МЕЦЛЕР И. Ю.

воспитатель, специальный детский сад №13, г. Экибастуз

Одним из важнейших показателей социально-экономического благополучия общества является состояние познавательного развития детей, поскольку дети составляют важнейший резерв страны, который будет определять уровень ее экономического и духовного развития, состояние науки и культуры. Поэтому проблема познания занимает особое место в психологической науке. С каждым годом жизнь предъявляет все более высокие требования к детям: неуклонно растет объем знаний, которые им нужно передать; педагоги хотят, чтобы усвоение этих знаний было не механическим, а осмысленным.

Проблема воспитания и обучения детей с нарушением интеллекта, является одной из наиболее важных и актуальных в коррекционной педагогике. К сожалению, количество детей дошкольного возраста с проблемами в развитии постоянно

увеличивается. Чем раньше происходит включение «особых» детей в систему коррекционно – развивающего обучения, тем эффективнее воздействие на ребенка и больше шансов на успешное преодоление ребёнком тех трудностей, с которыми он сталкивается, приходя в детский сад, а потом в школу.

Дети с интеллектуальной недостаточностью – это дети, у которых в результате органических поражений головного мозга наблюдается нарушение развития психических, особенно высших познавательных процессов: активного восприятия, внимания, произвольной памяти, словесно-логического мышления, речи, а также слабая любознательность, ориентация в окружающем, и замедленная обучаемость, то есть его плохая восприимчивость к новому.

Вопрос о том, как помочь ребёнку, имеющему проблемы в развитии, всегда волновал педагогов дошкольного учреждения. Тем более, тяжелее и сложнее открыть глаза на краски окружающей действительности ребёнку с нарушением интеллекта, помочь видеть этот мир на равных, чувствовать себя таким же, как все. Дошкольный возраст является особым периодом в жизни человека. Такие виды деятельности как общение, предметная, игровая, изобразительная, конструктивная и трудовая, лежат в основе становления личности ребёнка в целом. [1, с-10]

Исследования, отражённые в педагогической литературе, внесли огромный вклад в развитие теории познавательной активности: в них содержатся оригинальные идеи, теоретические обобщения, практические рекомендации. Из них мы видим, что активность играет важную роль в любом познавательном процессе, она всегда является решающим условием успешной деятельности ребёнка и его развития в целом. Известно, что познание - главная деятельность дошкольников, это процесс открытия ребёнком скрытых связей и отношений, это «новый процесс проникновения ума в объективную действительность». [2, с-25]

Ученые, исследующие особенности развития детей с нарушением интеллекта, в первую очередь отмечают у них патологическую инертность, отсутствие интереса к окружающему. Значительно позже своих сверстников начинают различать цвета. Особую трудность представляет для них различение оттенков цвета. У данной категории детей выражены недостатки внимания: малая устойчивость, трудности распределения внимания, замедленная переключаемость.

Дети с нарушением интеллекта пассивны и не проявляют желания активно действовать с предметами и игрушками. Педагогу необходимо постоянно создавать у детей положительное эмоциональное отношение к предлагаемой деятельности. Развитие познавательной активности зависит от правильного выбора методов обучения. [3, с-181]

Перед педагогами стоит задача в поиске эффективных средств, методов и приёмов развития, обучения детей с интеллектуальной недостаточностью.

Работая в группе коррекционной направленности, появилась необходимость заняться поисками новых методов обучения, которые способствуют выявлению и реализации познавательных возможностей каждого ребенка. В повседневной жизни, в совместной деятельности, в подгруппах, парах, индивидуально, в качестве одного из средств закрепления тех или иных представлений у детей с нарушением интеллекта мы используем художественную технику «Айрис – фолдинг». [4, с-207]

Дословно название техники Iris Folding можно перевести с английского, как «радужное складывание». Техника «Айрис фолдинг» возникла в Голландии (Нидерланды). Суть техники довольно проста и доступна каждому. На основе из цветного картона или плотной бумаги вырезается контур какой-либо фигуры – айрис - шаблон и с оборотной стороны заполняется полосками цветной бумаги. Их укладывают в строго определенном порядке по заранее составленной схеме. Каждая цветная полоска при укладке аккуратно приклеивается на концах карандашом-клеем (или скотчем) к изнанке основы. После того как рисунок полностью выложен, оборотная сторона изделия подклеивается плотной бумагой. Эффект композиции зависит от сочетания подобранных по цвету полос, от выполненной схемы в геометрической фигуре, от ритма вычерченных на схеме линий, обозначенных цифрами. [7, с-25]

Использование техники «Айрис – фолдингом» решает целый ряд образовательных и коррекционных задач: значительно влияет на формирование таких познавательных процессов как: восприятие, внимание, память, логическое мышление. У детей с нарушением интеллекта формируются обобщенные способы анализа и синтеза, сравнения и сопоставления, развивается чувство цвета, ритма. Данная техника помогает развивать уверенность в своих силах и способностях. Развивает и закрепляет математические

представления: образ цифр, количественный счет, порядковый счет, ориентировка на листе бумаги, длина, отрезок, цвет, умение читать схемы, работать по шаблону; развивается речь : дети овладевают правильными словесными обозначениями. У детей совершенствуются и координируются движения рук, формируются такие качества, как точность, быстрота, плавность. Воспитывает у них трудолюбие, аккуратность в работе, самостоятельность, усидчивость. [8, с-272]

Параллельно с этим происходит сенсорное развитие детей в процессе знакомства с цветом, формой и величиной предмета. Одним из главных достоинств «Айрис-фолдинга» является то, что оно укрепляет у детей способность работать руками под контролем сознания, у них совершенствуется мелкая моторика рук, происходит тренировка глазомера.

У значительного большинства детей с нарушением интеллекта наблюдается общее недоразвитие речи. Отсюда пальцы малоподвижны, движения их отличаются неточностью или несогласованностью. [5, с-26]

Кроме этого, у детей с нарушением интеллекта, техника «Айрис-фолдинг» прекрасно стимулирует развитие памяти и внимания: чтобы сделать поделку, ребенок должен запомнить последовательность ее изготовления, приемы и способы складывания. Дошкольник учится сравнивать и находить отличия между двумя и более объектами, восстанавливает по памяти ранее увиденное (схему, чертеж, модель), а также позволяет детям создавать необычные зрительные образы для запоминания нужной операции.

Айрис-фолдинг имеет огромное значение в развитие конструктивного мышления и их художественного вкуса, позволяет развивать у детей с интеллектуальной недостаточностью, умение логически мыслить, находить сходства и различия, выделять существенное, устанавливать причинно – следственные связи. Активизируются вся мыслительная деятельность, совершенствуются трудовые умения ребенка, формирует его культуру труда и речи. [7, с-18]

Данная техника, в настоящее время, имеет своё описание преимущественно только на интернет-ресурсах, поэтому её использование в образовательном процессе открывает много возможностей для творческой реализации педагога. В процессе выполнения композиции в технике айрис фолдинг, происходит

самовыражение детей без слов, развитие моторики рук, мастерства. [6, с-21]

Для работы необходимо иметь достаточное количество наглядных пособий различного вида. Это - образцы работ, изготовленные педагогом, образцы работ, изготовленные детьми, фотографии готовых работ, базовые айрис- шаблоны, образцы готовых айрис-шаблонов.

Таким образом, систематические занятия с ребенком айрис-фолдингом – гарантия его всестороннего развития и успешное формирование коммуникативных способностей, эмпатии, умения взаимодействовать в коллективе, внимания, зрительной, слухоречевой памяти; активизации воображения, пространственного мышления, умения классифицировать, сравнивать, выстраивать последовательность действий и событий; словарного запаса, развитие речи, саморегуляции, умения соблюдать правила, подчиняться требованиям, работать самостоятельно и по образцу. [9, с-23]

Использование разнообразных материалов в работе положительно скажется на активизации мелкой моторики рук, развитию мелких мышц руки, развитию воображения, фантазии, памяти, способности организовать свою деятельность (усидчивость, длительность внимания). Это в свою очередь благоприятно скажется на успешной адаптации к школьному обучению.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Алексеевская Н. Волшебные ножницы. — М.: Лист, 1998. с.10
- 2 Баряева Л. Б., Бгажнокова И. М., Дмитрий Игоревич Бойков, Обучение детей с выраженным недоразвитием интеллекта, 2010. с. 25
- 3 Бгажнокова И.М., Обучение детей с выраженным недоразвитием интеллекта: программно-методические материалы. — М.: Гуманитар, изд. центр ВЛАДОС, 2007. с.181
- 4 Брунев, Дж. Исследование развития познавательной деятельности: книга для практического психолога / Дж. Брунев. – М.: Просвещение, 1981. с. 207
- 5 Гусакова М. А. Аппликация. – М.: Просвещение, 1987. с. 26
- 6 Джексон Д. Поделки из бумаги- М.: Росмэн, 1996. с. 21
- 7 Лисина, М.И. Развитие познавательной активности детей в ходе общения со взрослыми / М.И. Лисина // Вопросы психологии. - №4. - 1982. с. 18, с. 25

8 Пузанов Б.П. Обучение детей с нарушениями интеллектуального развития: Олигофренопедагогика.-М.: Академия, 2001. с. 272

9. Черныш, И.В.Забавные поделки к праздникам / И.В. Черныш. Москва: ОООИзд-во «Айрис-пресс», 2004. с. 23

РАЗВИВАЮЩЕЕ ОБУЧЕНИЕ В КОНТЕКСТЕ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

ШАДРИНА Д. А.

магистрант, Торайгыров университет, г. Павлодар
УШАКОВА Н. М.

к.п.н., профессор, Торайгыров университет, г. Павлодар

В данной статье произведен теоретический обзор понятия «развивающее обучение», рассматриваются два системно разработанных направления развивающего обучения с позиции психолого-педагогической мысли.

Цель статьи заключается в уточнении понятия «развивающее обучение», рассмотрении основных направлений развивающего обучения: В. В. Давыдова и Л. В. Занкова, как способа поднять уровень образованности человека, способствовать формированию всесторонне развитой личности школьника, способной реализовать творческий потенциал и стать конкурентноспособной личностью, достойно представляющей интересы государства.

В контексте современных вызовов определилась новая траектория развития образования с ориентиром на обучающегося. Концепция развития образования Республики Казахстан на 2022-2026 годы также выделяет развитие человеческого капитала. Ориентиром системы образования на ближайшие три года должно стать создание в организациях образования условий для поднятия уровня образованности человека. Также целью системы образование является формирование и развитие высоконравственной и всесторонне развитой личности, обладающей ключевыми компетенциями выпускника, способного реализовать творческий потенциал в условиях, продиктованных временем и обществом [8].

Обучение, как процесс развития капитала личности, включает в себя сознательное присвоение научных знаний по предметам, формирование умений в процессе деятельности, тренировку навыков, и развитие познавательных способностей, личности и творческих

сил учащихся, которые будут являться продуктом обучения. Под развивающим обучением понимается активно-деятельностный способ обучения, который учитывает закономерности и особенности развития ученика, ориентируя процесс обучения на реализацию потенциальных возможностей учащихся, так как учитывает зону ближайшего развития. Развивающее обучение смещает образовательные акценты на учебную деятельность, «развивая психические процессы обучающегося» [7].

Причина теоретического обзора развивающего обучения в наличие в его содержании сущностной возможности для реализации современной политики образования в школе. Где ориентир – образованная, высоконравственная и всесторонне развитая личность. Достижение цели формируется в правильно выбранной системе обучения. Возможно ли достижение качественного результата в парадигме развивающего обучения, если «развивающее обучение направлено на формирование личности учащегося, а его цель – развитие познавательных способностей ученика» [6].

Развивающее обучение представляет активно-деятельностный способ обучения, который учитывает закономерности и особенности развития ученика, ориентируя процесс обучения на реализацию потенциальных возможностей учащихся, так как учитывает зону ближайшего развития (формирование еще отсутствующих у ребенка психических особенностей). Понятие развивающее обучение вводит В. В. Давыдов. Суть развивающего обучения ученый представляет в новом деятельностном способе обучения, который сменяет объяснительно-иллюстративный, являющийся основным принципом дидактики. Развивающее обучение формирует мышление учащихся, когда, выполняя одни операции, ученик усваивает систему, для дальнейшего использования ее в других операциях [2]. Основы для становления теории развивающего обучения можно найти в трудах ученых И. Г. Песталоцци, Ф. А. Дистервега, К. Д. Ушинского. В 30-е г. XX в немецкий психолог О. Зельц впервые проводит эксперимент, в котором демонстрирует влияние обучения на развитие. Параллельно с экспериментом О. Зельца, в России Л. С. Выготский закладывает основу теории развивающего обучения, рассматривая в этом соотношении процессов развития и обучения. Ученый не соглашается ни с одно из трех имеющихся на тот момент теорий о связи процессов обучения и развития. Провозглашая, что развитие и обучение не совпадают. Процессы обучения и развития не происходят параллельно, но они они устанавливают сложные

динамические зависимости. Так обучение ведет за собой развитие, и психические функции человека возникают, развиваются в процессе обучения и во многом определяются культурно-историческим социумом человека. Исследования Л. С. Выготского заложили психологические основы разработки целостной отечественной концепции развивающего обучения. В настоящее время системно разработаны два основных направления развивающего обучения: В. В. Давыдова и Л.В. Занкова [1].

Обучение является внутренне необходимым и всеобщим моментом в развитии культурно-исторической особенности личности. Для собственной теории развивающего обучения В. В. Давыдов рассмотрел важнейшие положения и понятия теории Л. С. Выготского в соотношении обучения и развития. Ученый справедливо утверждал: «Не всякое обучение имеет подлинно развивающее значение» [2]. Так как не всякие усвоенные знания и сформированные умения развивают ум, приводят к количественному и качественному накоплению, воспитывают творчески мыслящего человека и развивают его личность в целом. В. В. Давыдов разворачивает эту идею, утверждает, что, научившись действовать – ученик приобретает понятие, потому что практическая деятельность создает это понятие. Деятельность человека у В. В. Давыдова имеет социальную основу как специфически человеческую форму отношения к миру и заключается в его преобразовании в соответствии с замыслом, произвольно и сознательно поставленной целью. Так ученый продолжает идею С. Л. Рубинштейна и А. Н. Леонтьева. В процессе обучения главной деятельностью, возникшей в онтогенезе, является учебная деятельность». Которая вместе с соотношением обучения и развития, как не тождественных процессов, легла в основу теории развивающего обучения В. В. Давыдова [2]. Ученый характеризует суть развивающего обучения в организации и усвоения знаний в форме учебной деятельности, формируемой в течении всей жизни, которая направлена на развитие необходимого уровня психологических новообразований у учащихся в соответствующем возрасте, через содержание, по средствам методов и определённой формы работы. Задачей развивающего обучения является развитие учащихся как субъектов учебной деятельности, что соответствует современной концепции субъект-субъектных отношении в образовательном процессе, также формирование умений анализировать и планировать. Содержанием развивающего обучения являются теоретические знания. Изложение

и усвоение знаний должно строиться целенаправленно и по принципу от абстрактного к конкретному, развивая мышление теоретическое и эмпирическое. Развивающее обучение В. В. Давыдова и не соответствует изложению и усвоению знаний в традиционном обучении. Усвоение знаний в теории развивающего обучения призвано не только выяснять условия происхождения содержания усваемых понятий через определённый набор действий и средств, но и сформировать отношение к собственной проделанной работе. Именно осмысление своих действий, является задачей и условием развивающего обучения. Образование должно быть развивающим не только в отношении познания, мышления и сознания учащегося. Его главной целью В.В. Давыдов считает развитие личности. Приобретения в процессе обучения в виде теоретического знания, системы действий, рефлексии сознания, способности коммуницировать являются основаниями и условиями развития и становления личности школьника. Развивающее обучение по системе В. В. Давыдова получило продолжение и всестороннее развитие в работах Л. И. Айдаровой, Г. Г. Граник, А. З. Зака, А. К. Марковой, М. М. Разумовской, В. В. Репкина, В. В. Рубцова [4].

Система развивающего обучения Л. В. Занкова противопоставляется существующей и реализуемой в тот момент системе обучения. Л. В. Занков задачей развивающего обучения ставит интенсивное развитие ученика, выделяя препятствия в достижении цели, в виде неправильно подобранного учебного материала, медленный темп в его изучении, однообразность повторения. Учебный материал Л. В. Занков характеризует «скудостью теоретических знаний, их поверхностным характером, подчинением привитию навыков». Развивающее обучение направлено на преодоление этих недостатков обучения. Осмысление ученым опыта известных к тому моменту психологический и педагогический достижений, помогли верно подобрать способы обучения, воздействующие на процесс развития. Ученый, рассматривая развивающее обучение, в его основу закладывает развитие разнообразных качеств и навыков личности, умения планировать, находить информацию, анализировать, формулировать выводы, рефлексировать. В разработанной экспериментальной системе развивающего обучения заложены следующие принципы [3].

Принцип обучения на высоком уровне трудности, предполагает соблюдение меры трудности, осмысление и систематизацию изучаемых явлений.

Принцип ведущей роли теоретических знаний, подразумевает отработку понятий и понимание межпредметной связи, отработка навыков.

Принцип осознания школьниками собственного учения, один из важнейших принципов в развитии личности, связан с рефлексией и осознанием ученика как субъекта учения.

Принцип работы над развитием всех учащихся, направлен на учет индивидуальных особенностей каждого ученика, так как «развитие есть следствие обучения».

Развивающее обучение Л. В. Занкова и не соответствует изложению и усвоению знаний в традиционном обучении. Направленность обучения на высокое общее развитие учеников является основообразующей характеристикой системы развивающего обучения Л. В. Занкова. Также особенностью развивающего обучения ученого, отличающей его от развивающего обучения В.В. Давыдова является обязательный высокий уровень трудности, увеличение объема теоретических знаний, быстрый темп прохождения материала на котором ведется обучение. Данная система обучения, учит понимать и выявлять общий смысл, основное содержание, однако также развивает мышление. И. И. Аргинская, Н. Я. Дмитриева, А. В. Полякова, З. И. Романовская в своей работе приводят целостную систему обучения, основой которой послужили принципы разработанные Л. В. Занковым.

Самая идея развивающего обучения воплотилась в экспериментальных системах обучения Д. Н. Богоявленского, С. Ф. Жуйкова, И. Я. Каплуновича, М. Ф. Косиловой, Б. Е. Хаева, а также в опыте работы Г. Н. Некрасовой, Г. Н. Кудиной, Р. П. Мильруда [4].

Модернизация в сфере образования Республики Казахстан затрагивает общеобразовательные учебные заведения. Развитие человеческого капитала является основным направлением в осуществлении педагогического процесса, где ученик осознанно выступает равноправным его субъектом. Современный учитель, учитывая содержание программы собственного предмета, свободен в выборе методов, форм и средств осуществления учебного процесса. Поэтому перспектива использования развивающего обучения в школе является возможностью реализации направления,

заложенного в Концепция развития образования Республики Казахстан на 2022-2026 годы.

Исходя из вышесказанного, приведем уточненное понятие «развивающее обучение». Это обучение направлено на формирование личности учащегося, его цель - развитие познавательных способностей через активно-деятельностный способ обучения, который учитывает закономерности и особенности развития ученика, ориентируя процесс обучения на реализацию потенциальных возможностей учащихся. Анализ работ позволил установить особенности развивающего обучения в двух системных подходах, где основной целью является развитие ученика, приобретения в процессе обучения в виде теоретического знания, системы действий, рефлексиирующего сознания, способности коммуницировать являются основаниями и условиями развития и становления личности школьника. Таким образом, для реализации государственного заказа, ориентирующего образование на развитие капитала личности, можно использовать систему развивающего обучения, так как особенности системы развивающего обучения помогут сформировать образованную, высоко нравственную и всесторонне развитую личность, что станет результатом реализации современной политики школьного образования.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Выготский, Л.С., Вопросы теории и истории психологии / Л.С. Выготский // Собр.соч.: в 6 т. – М., 1982. – Т.1. – 286
- 2 Давыдов, В.В., Теория развивающего обучения. – М.: 1996.
- 3 Занков, Л.В. Обучение и развитие., М., 1975.
- 4 Зимняя, И.А., Педагогическая психология: учеб.для вузов / И.А. Зимняя. – 3-е изд., пересмотр. – М.: МПСИ; Воронеж: МОДЭК, 2010. – 133 -139.
- 5 Новиков, А.М., Педагогический словарь основных понятий. – М.: ИЭТ, 2013. – 182.
- 6 Нурумжанова, К. А., Ахметова, Г. К., Инновационно-стратегическая модернизация современной сельской школы Казахстана: монография. – Павлодар.: Кереку, 2015. – 206.
- 7 Петровский, А.В., Новое педагогическое мышление. – М., 1989.
- 8 Концепции развития образования Республики Казахстан на 2022 – 2026 годы от 24 ноября 2022 года № 941.

АДАМИ КАПИТАЛ ТЕОРИЯСЫНЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ МӘНІ

ШАЙМЕРДЕНОВА А. К.
доктрант, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

Адами капитал теориясын американдық зерттеушілер Т.Шульц, Г. Беккер және XX ғасырдың ортасында Чикаго экономикалық мектебінің басқа өкілдері жасаған. Бұл авторлар білім, Дағдылар мен дағдылар, сондай-ақ өнімді еңбек ету қабілеті қазіргі нарықтық экономикадағы әлеуметтік байлықтың негізгі формаларының бірі екенін дәлелдеді. Бүгінгі таңда адами капитал теориясының негізгі идеялары батыс елдерінің көші-қон саясатында, дамушы елдердің экономикасын қолдауда, ұйымдарды басқаруда және т.б. жүзеге асырылуда.

Г. Беккердің адами капиталды зерттеуі халықтың әртүрлі топтарына білім берудің ақшалай кірістілігін бағалаудан басталды. Кейінірек адами капиталды талдау еңбек нарығындағы және жалпы экономикадағы көптеген заңдылықтарды түсінуге көмектесетіні белгілі болды. Адами капиталды талдаудың негізінде адамдар өздері туралы шешім қабылдаған кезде ықтимал пайда мен шығындарды салыстырады деген алғышарт жатыр

Артықшылықтардың қатарына жоғары табыс пен кәсіби өсу, сондай-ақ мәдени және басқа да материалдық емес тауарлар кіреді. Шығындар, ең алдымен, адами капиталға инвестициялауға жұмсалған уақыттың жоғалған құнымен анықталады. Бізге Г.Беккердің бұл тұжырымдарын тек ғылыми-зерттеу жұмыстарында ғана емес, сонымен қатар білім берудің әртүрлі кезеңдеріндегі оқушылардың мотивациясымен байланысты практикалық психологиялық-педагогикалық жұмыста да қолдануға болады. Беккер өзінің Нобель дәрісінде (1992): «Адами капитал ұғымы соншалықты үйреншікті болды, сондықтан 1950-1960 жылдары қандай дұшпандықпен осы терминді қолданған тәсіл қабылданғанын елестету қиын. Адами капитал тұжырымдамасының өзі қорлау деп жарияланды, өйткені ол адамдарды машина ретінде қарастырды. Білім беруді мәдени тәжірибемен таныстыру емес, инвестиция ретінде қарау жүрексіз және үмітсіз шектеулі деп саналды «. Бірте-бірте ғылыми қоғам адами капитал ұғымын әртүрлі экономикалық және әлеуметтік мәселелерді зерттеуде пайдалы құрал ретінде таныды. Батыс ғылымындағы адамның мінез-құлқын модельдеудің

экономикалық тәсілі ұзақ уақыт бойы экономика теориясынан асып, бірқатар басқа ғылымдарға таралды. «Рационалды таңдау моделіне сүйенетін теоретиктер мен эмпирикалық зерттеушілердің ықпалды мектептері әлеуметтану, Құқықтану, саясаттану, тарих және антропология мен психологияда аз дәрежеде белсенді жұмыс істейді. Рационалды таңдау моделі әлеуметтік ғылымдар өкілдерінің әлеуметтік әлемді зерттеуге біртұтас көзқарасы үшін біздің қолымызда бар барлық перспективалық негізді қамтамасыз етеді».

Отандық ғылымда адами капитал теориясы, ең алдымен, экономикалық мамандықтардың өкілдері арасында танымал бола бастады. Бұған 150-ден астам кандидаттық және докторлық диссертациялар (2010 жылдың басындағы АӘБ каталогы бойынша) дәлел бола алады, олардың көпшілігі адами капиталды қалыптастыру мәселесіне арналған. Сонымен қатар, бұл мәселе пәнаралық сипатта екені анық. Шульц Т. Мен Беккер г. адами капиталдың мазмұнын білім, шеберлік және дағдылар, сондай-ақ өнімді еңбек ету қабілеті ретінде ұсынды. Оқыту (білім, білік және дағдыларды қалыптастыру - ЗУНов) және тәрбиелеу (тұлғаны қалыптастыру) процестерін зерттеу педагогика, дидактика, педагогикалық психология және бірқатар сабақтас ғылымдардың пәні болып табылады. Сонымен қатар, бұл білім-бұл өскелең ұрпақтың адами капиталын құру үшін жұмыс істейтін қоғамдық институт.

Бүгінгі таңда адами капитал теориясының экономикалық компоненті негізінен дамыды. Психологиялық-педагогикалық білімді қамтитын осы проблемалық өрістің тағы бір бөлігі әлдеқайда аз зерттелген. Бірақ дәл осы бағыттағы зерттеу ұсынылған теорияның өміршендігін растай алады. Біз білім беру жүйелерінде енгізілетін дайындықты айтамыз және бұл жоғары білім берудің жалғасып жатқан реформасына байланысты өте маңызды. Бұл мәселе бойынша, әсіресе жоғары білім саласындағы зерттеулер ерекше алаңдаушылық туғызады. Қазіргі уақытта адами капиталды әртүрлі салалардағы әртүрлі ғылымдар зерттейді: экономика және экономикалық психология, Психология және саяси психология, әлеуметтану және әлеуметтік гигиена және философия. Бір жағынан, бұл бүгінде адами капиталдың дәйекті және сенімді тұжырымдамасы жоқ екенін көрсетеді. Екінші жағынан, білім мен педагогика ғылымы әзірге шетте қалғаны анық және білім беру тұрғысынан адами капиталды байыпты зерттеу әлі жоқ.

Айта кету керек, адами капиталды дамыту - бұл мамандандырылған өндіріске қажетті қабілеттер мен дағдыларды

игеру арқылы базалық капиталды қалыптастыру және кәсіби дайындыққа негізделген кезеңдері бар ұзақ мерзімді процесс. Біздің зерттеуіміздің негізгі тұжырымдамасы ғылыми білім беру нәтижесінде жоғары білім беру арқылы студенттердің адами капиталын қалыптастырудың теориялық және әдіснамалық негіздемесі, білім беру сапасын арттыру және студенттердің тиімді өзіндік жұмысы болып табылады. Біз компьютерлік бағдарламаларды, студенттің жеке адами капиталының интегралды көрсеткішін анықтауға арналған бағдарламаны және студенттің жеке адами капиталының мәліметтер базасын қолдана отырып, практикалық базаны жасадық. Жоғары білім арқылы адами капиталды дамыту мәселесіне арналған зерттеудің негізгі мәселесі адами капиталдың біліммен оң байланысын және оның адам әлеуетін қалыптастыруға әсерін, сондай-ақ жоғары кәсіптік білім беру жүйесіндегі адами капитал теориясының білім беру мәні мен жетілдірілуін анықтау болды. Үздіксіз зерттеу барысында біз адами капиталдың білім беру мәні мен формалары туралы әлемдік және отандық ғылыми түсініктерді қорытындылаймыз. Теориялық деңгейде біз ғылыми негіздердің адами капиталдың экономикалық және білім беру теориясымен байланысын және олардың жоғары білім саласындағы «адами капитал» тұжырымдамасын жасаудағы рөлін негіздейміз. Бұл тұжырымдама әлемнің көптеген елдерінде білім беру саясатын қалыптастыру құралы ретінде кеңінен қолданылады.

Адами капитал ұғымын педагогикалық теория мен практикаға енгізу іргелі педагогикалық мәселелердің бірі - білім беру мақсаты туралы шешуге мүмкіндік береді. Білім берудің мақсаты мен міндеттері тарихи түрде өзгеріп, белгілі бір қоғамның қажеттіліктерімен анықталатыны белгілі. Нарықтық экономика жағдайында мұндай мақсат адами капиталды қалыптастыру және дамыту болып табылады.

Білім беру мақсаты туралы мәселенің өзекті жай-күйін түсіну үшін мектепке дейінгі мекемелердің тәрбиешілері, жалпы орта білім беретін оқу орындарының басшылары мен мұғалімдері қатысқан Мәскеу ашық білім беру институтының (ЖАО) білім беру қызметкерлерінің біліктілігін арттыру факультетінің тыңдаушылары арасында жүргізілген әлеуметтік сауалнаманың деректерін қарастырыңыз. Мұғалімдердің білім беру мақсаты туралы сұраққа негізгі жауаптары келесідей бөлінді. Сауалнамаға қатысқандардың 36,2% - ы жеке тұлғаны жан-жақты дамыту деп атады; 25,2 % -

білім, білік және дағды (Зун); 24,0% білім берудегі ең бастысы - жастарды ойлауға, ойлауға үйрету; 23,4 % - жастарды қазіргі әлемде өмір сүруге дайындау деп санайды. Осылайша, тәжірибелік педагогтардың білім беру мақсатын түсінуде (демек, оған қол жеткізуде) бірлігі жоқ. Педагогикада адами капитал теориясын қолдану бұл мәселені тиімді шеше алады.

Осылайша, экономикалық ғылымда пайда болған адами капитал теориясы айқын педагогикалық мағынаға ие. Біріншіден, экономикалық тәсіл зерттеу әдісі ретінде білім беру саласын, оның ішінде педагогикалық және психологиялық зерттеулерді зерттеу үшін қолданыла алады. Екіншіден, Г.Беккер және адами капитал теориясының басқа авторлары алған тұжырымдар теория үшін ғана емес, білім беру практикасы үшін де құнды. Үшіншіден, адами капитал ұғымының мазмұнын нақтылау білім беру сапасын бағалаудың қазіргі мақсаттарын, міндеттері мен өлшемдерін анықтауға мүмкіндік береді.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Беккер Г. адамның мінез-құлқы: экономикалық көзқарас. Экономикалық теория бойынша тандалған еңбектер: транс. / Құрамы., ғылыми. ред., кейін. Р. и. Капелюшников; алғы сөз. М. И. Левин. - М.: ЕЖМ ММ, 2003.

2 Зыков М.Б. ұлттық білім беру жүйесінің мақсаты ретінде жан-жақты дамыған тұлғаны (адами және әлеуметтік капиталды) қалыптастыру және дамыту // жоғары мектептегі тәрбие жүйесі: Жоғары білім беруді дамытудың негізгі бағыттары бойынша аналитикалық шолулар. - М.: ФИРО, 2008.

3 Ильинский И.В. болашаққа инвестициялар: инновациялық өндірістегі білім. - Санкт-Петербург.: Басылым. Spbuef, 1996.

4 Локтюшин Н. Н., Басова Л.Н. әлеуметтану айнасындағы Мәскеу мұғалімі (социологиялық зерттеу нәтижелері бойынша) / Мәскеу қаласының білім бөлімі. Мәскеу ашық білім беру институты. - М., 2007. - Жок. 2.

ЛИЦЕЙ МЕКТЕБІНІҢ ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚАБЛЕТІН ДАМУДЫҢ МҮМКІНДІКТЕРІ

ШАЙМЕРДЕНОВА А. К.

доктарант, Торайғыров университет, Павлодар қ.

ШАХАНОВА А. М.

магистрант, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

КАЖИКЕНОВА Г. М.

PhD, асоц. профессор, Торайғыров университет, Павлодар қ.

Лицей мектебінің оқушыларының танымдық қабілетін дамытудың мүмкіндіктері ілімдерін жандандыру мәселелері қазіргі педагогика ғылымы мен практикасындағы ең өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Оқытудағы белсенділік принципін жүзеге асыру өте маңызды, өйткені оқыту мен дамыту іс-әрекетке негізделген және оқушыларды оқытудың, дамытудың және тәрбиелеудің болашақ нәтижесі осы іс-әрекеттің қаншалықты сапалы ұйымдастырылатынына байланысты. Дайын түрде алынған білім, әдетте, студенттерге оларды қолдануда да, байқалған құбылыстарды түсіндіруде және нақты мәселелерді шешуде қиындықтар туғызады. Қазіргі білім берудің маңызды кемшіліктерінің бірі формализм болып қала береді, ол оқушылардың үйренген теориялық ережелерін оларды практикада қолдану қабілетінен алшақтатудан көрінеді.

Оқу процесінің тиімділігі мен сапасын арттыру мәселесін шешудегі басты мәселе-лицей мектебінің оқушыларының танымдық қабілетін дамытудың мүмкіндіктері танымдық қабілеттерін дамыту. Лицей мектебінің оқушыларының танымдық қабілетін дамытудың мүмкіндіктері ерекше маңыздылығы мынада: ілім рефлексиялық-трансформациялық қызмет оқу материалын қабылдауға ғана емес, сонымен бірге оқушының танымдық іс-әрекеттің өзіне деген көзқарасын қалыптастыруға бағытталған. Оның трансформациялық сипаты әрқашан субъектінің қабілеттерімен байланысты.

Оқушылардың танымдық қызығушылығын қалыптастыру және дамыту үшін мұғалімдерді даярлаудың психологиялық-педагогикалық аспектісі мәселесін қарастырды, онда мұғалім шешуші рөл атқарады, ол өзінің кәсіби білімі мен дағдыларын жетілдіруге ұмтыла отырып, тұтас педагогикалық процесс жағдайында оқушылардың оқу мотивациясы мен танымдық қызығушылықтарын дамытуға ықпал етеді. Осыған байланысты авторлар қазіргі жағдайда табысты кәсіби қызмет үшін танымдық

қызығушылықты дамытудың бірнеше жолдары мен әдістерін атап өтті. Сондай-ақ, мақалада оқушылардың мотивациясын қалыптастыру тәсілдерінің бірі ретінде оқу іс-әрекетін зерттеу және ұйымдастыру кезеңдері қарастырылды. Сондай-ақ оқушылардың танымдық қызығушылықтарын қалыптастыру және дамыту бойынша ұсыныстар ұсынылады. Шығармашылық ойлауды, сөйлеуді, ойлау әрекетінің икемділігі мен тәуелсіздігін дамыту, проблемалық жағдайларды шешу және өз пікірін дәлелдеу студенттердің бастамасын қалыптастырудың негізі болып табылады. Мұндай ұмтылыс сабақтардың логикасында, дидактикалық материалдарды таңдауда, презентацияны, Оқытудың техникалық құралдарын қолдануда көрінеді. Кәсіби педагогикалық білім өскелең ұрпақты үздіксіз білім беру жағдайында өмірге дайындаумен тығыз байланысты сала ретінде қоғам дамуындағы қазіргі білім беру үрдістерін іске асырудың маңызды мәселелерін шешуге сәйкес жауапкершілікті өз мойнына алуы керек. Бұл саладағы басты тұлға мұғалім - оқушыларды оқыту мен тәрбиелеу құралдарының барлық арсеналына ие құзыретті кәсіби педагог, тұтас педагогикалық процесс жағдайында оқушылардың оқыту мотивациясын және танымдық қызығушылықтарын дамыта алатын, олардың кәсіби білімі мен дағдыларын жетілдіруге ұмтылатын шығармашылық тұлға болды және болып қала береді.

Шығармашылық – негізгі білім болғандықтан, оқушының білім деңгейіне сүйене отырып, оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға байланысты жұмыстарды жоспарлы түрде ұйымдастыру қажет. Шығармашылық сөзінің төркіні шығару, іздену, ойлап табу деген мағынаны білдіреді. Шығармашылық ұғымын жалпы интеллектуалдық қабілет деп те қарастыруға болады. Қазіргі уақытта білім берудің негізгі талаптардың бірі – оқушыны әлемнің бүтіндей бейнесін қабылдай алатын, шығармашылық таныммен тікелей қатынас жасайтын жаңаша, тәуелсіз ойлай алатын шығармашыл адамға айналдыру. Шығармашылық сапа – бұл адамның бүкіл әлемді тануға ұмтылысы, оны тек бейнелеп, қана қоймай, әрі қарай жетілдіріп, дамытуға тырысуы. Жалпы қандай да болмасын адам кішкентай кезінен өмірдің заңдылықтарына үлес қосам, өзгертсем десе, барлық өмірін соған сарп етері сөзсіз. Себебі, адам белсенділігі, еркіндігі, қажеттігі, қызығушылығы арқылы шығармашылыққа енген де ғана өмір сүру мәнін аша алады. Шығармашылық қабілет таным процестері қабылдау, ойлау, зейін, ес, қиял және тіл арқылы жүзеге асады.

Танымдық шығармашылық қабілеттерін дамыту әсіресе мектеп жылдарында, ең алдымен бастауыш мектеп жасында өте маңызды, өйткені дәл осы кезеңде жеке тұлғаны қалыптастырудың негізі қаланады. Жоғарыда аталған факторлар бастауыш сынып оқушыларының танымдық шығармашылық қабілеттерін дамыту мәселесін теориялық және әдістемелік-практикалық дамыту қажеттілігін анықтайды. Балаларды оқыту мен тәрбиелеудің неғұрлым жетілдірілген тәсілдерін іздеу білім беру процесін әр адамның шығармашылық бейімділігі толық жүзеге асырылуы үшін бірде-бір талантты тұлға жоғалып кетпейтіндей етіп құру қажеттілігін күшейтеді. Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытудың маңызды шарттарының бірі-танымдық белсенділік пен тәуелсіздік. Дәстүрлі білім беру жүйесін талдау нәтижесінде ең маңызды кемшіліктер анықталды, атап айтқанда танымдық міндеттерді шешуде тәуелсіз мақсат қоюдың, белсенділіктің және Тәуелсіздіктің болмауы; жеке қабілеттердің көрінісін тежейтін жағымсыз жағдайлар, ең алдымен білім алушы мен білім алушы арасындағы қатынастардың Объектілік-субъективті сипаты және т. б. дамытушылық оқыту арқылы біз білім беру процесінің адамның әлеуетті мүмкіндіктеріне бағдарлануын түсінеміз және оларды іске асыруға; танымдық шығармашылық қабілеттерінің астында - оқушының оқу іс-әрекеті дағдыларын игерудің жылдамдығы мен жеңілдігін анықтайтын жеке психологиялық ерекшеліктері;

Сонымен, оқушылардың танымдық шығармашылық қабілеттерін дамыту үлкен маңызға ие болды және республиканың әлеуметтік-экономикалық, зияткерлік және рухани әлеуетін дамыту қажеттілігіне айналды, өйткені «елдің даму перспективасы мектепте қоғамның болашақ мүшелерінің шығармашылық Тәуелсіздігінің қаншалықты тиімді қалыптасуына байланысты». Танымдық шығармашылық қабілеттердің дамуын жеке тұлғаның басты қасиеттерінің бірі — шығармашылық тәуелсіздіктің қалыптасуы мен дамуы ретінде қарастырған жөн. Мектептерде бастауыш сыныптар оқу процесіне, әр пәнге арнайы шаралар мен шарттарды енгізуден басталуы керек, бұл балаға мектепте болу мақсатын, әр оқу пәнінің мақсаты мен қажеттілігін түсінуге және түсінуге мүмкіндік береді. Дамудың негізгі принципін сақтау керек: диагностика-жаттығу-дамуды бақылау, өйткені бұл жағдайда ғана дамуға деген көзқарас қалыптасады.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Бабанский Ю.К. оқу процесін оңтайландыру. — М., 1982.
- 2 Оқушыны тәрбиелеу. Бағдарламалық-әдістемелік материалдар жинағы / Құраст. В.М. Коротов, Н. А. Лошкарева, В. Н. Зайцев. — М., 1990.
- 3 Выготский Л.С.. ойлау және сөйлеу. — М., 1974.
- 4 Давыдов В. В. дамытушылық оқыту теориясы. — М., 1986.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ МЕКТЕПКЕ БЕЙІМДЕЛУІНЕ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ҚОЛДАУЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ

ШАЙМЕРДЕНОВА А. К.

доктрант, Торайғыров университет, Павлодар қ.

НҰРЖАН Д. Б.

магистрант, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

КАЖИКЕНОВА Г. М.

PhD, асоц. профессор, Торайғыров университет, Павлодар қ.

Бастауыш сынып оқушыларының мектепке бейімделуіне психологиялық қолдауы ұйымдастыру жолдары маңызды жеке ісіктің пайда болуымен байланысты-баланың оқуға бағытталуын, оның мектепке эмоционалды оң көзқарасын, «жақсы оқушының» үлгісіне сәйкес келуге деген ұмтылысын қамтамасыз ететін мотивациялық орталықты білдіретін оқушының ішкі ұстанымы. Оқушының позициясын көрсететін баланың маңызды қажеттіліктері қанағаттандырылмаған жағдайларда, ол мектепте үнемі сәтсіздікке ұшырауды, мұғалімдер мен сыныптастарының өзіне деген нашар қарым-қатынасын, мектептен қорқып, оған барғысы келмейтіндіктен көрінетін тұрақты эмоционалды қолайсыздықты сезінуі мүмкін. Дамудың теріс нұсқаларының нәтижесінде бастауыш сынып оқушысы невротикалық жағдайларды көрсете алады немесе тіпті невроздар пайда болуы мүмкін. Көптеген жағдайларда олар эмоционалды немесе әлеуметтік депривацияның салдары болуы мүмкін, яғни жүйелі қысым, өмірлік қажеттіліктерді қанағаттандырмау.

Тұлғалық-дамытушылық білім беру идеяларына көшу мектеп пен мұғалімнің жаңа міндеттерін анықтады. Баланың жеке басының дамуы, мүмкін болатын жеке және интеллектуалды ауытқулардың алдын алу және жеңу, оның психикасына ұқыпты қарау болды. Бұл

мұғалімнен психологиялық құзыреттіліктің жоғары деңгейін талап етеді: оқушының жанын, оның ерекшеліктерін түсініп қана қоймай, балаға қажетті психологиялық көмек пен қолдауды уақтылы және сауатты көрсете білу. Баланы психологиялық қолдау мәселесі қазіргі уақытта ең өзекті ғылыми мәселелердің бірі болып табылады. Оның психологиялық және педагогикалық практикаға деген қажеттілігі қазіргі кезеңдегі тұлғаның даму жағдайына, сондай-ақ Мектепке дейінгі білім беру ұйымдарында, мектептерде, университеттерде және отбасында білім беру және тәрбие процесстерін ізгілендіруге байланысты

Бастауыш сынып оқушыларының мектепке бейімделуіне психологиялық қолдауы ұйымдастыру жолдары кезеңінде барлық білім беру және тәрбие процесінің субъектілері балаға психологиялық қолдау көрсету тұжырымдамасын әзірлеу, оның мазмұндық және аспаптық аспектілерін құрылымдау қажет. Балаға психологиялық қолдау көрсету мәселелерінде мұғалімдер мен ата-аналардың психологиялық құзыреттілігін арттыру өзекті болып табылады.

Бірінші сынып оқушысының эмоционалды дамуының психологиялық мәселесін шешуге арналған Заманауи психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді ғылыми-теориялық талдау, мектепке бейімделу кезеңінде бастауыш сынып оқушысын оқыту мен дамытудағы негізгі қиындықтарды бөліп көрсету, бала үшін маңызды ересек ата - аналардың, мұғалімдердің, сондай-ақ оның сыныптастарының рөлінің ерекшелігін түсіну бірінші сынып оқушысының сәтті бейімделуінде психологиялық және психологиялық арнайы бағдарламалардың қажеттілігі туралы айтуға мүмкіндік береді. бұрынғы мектеп жасына дейінгі баланың мектепке бейімделу кезеңіндегі қолдауы.

Жүргізілген зерттеу және бастауыш сынып оқушыларының мектепке бейімделуіне психологиялық қолдауы ұйымдастыру жолдары психопедагогикалық жұмыс тәжірибесін жалпылау негізінде біз осындай бағдарламалардың бірін-мектепке бейімделу кезеңінде бірінші сынып оқушыларының эмоционалды дамуын психологиялық қолдаудың блоктық-модульдік бағдарламасын ұсынамыз. Бірінші сынып оқушыларының эмоционалды дамуын психологиялық қолдау-бұл бірінші сынып оқушыларының мұғалімдермен, ата-аналармен, құрдастарымен тұлғааралық қарым-қатынас пен өзара әрекеттесу ерекшеліктерінен туындаған эмоционалды шиеленісті жеңілдетуге және балалардың эмоционалды

өл-ауқатына, олардың жеке басының үйлесімді дамуына жағдай жасауға мүмкіндік беретін әсер ету тәсілдерінің жүйесі.білім беру процесінде және одан тыс.

Бұл бағдарлама бірінші сынып оқушыларының қолайлы эмоционалды дамуын қамтамасыз ететін психологиялық жағдайлар жасауды көздейді: олармен сенімді, қолдау көрсететін қарым-қатынас орнату; баланың жеке басына деген баға жетпес көзқарас және оны сөзсіз қабылдау; балаға эмпатиялық, оптимистік көзқарас, оның болашақ жетістіктері мен жетістіктеріне аванс беру; баланың жеке басының мықты жақтарын ескере отырып, оған кепілдік берілген сәттілік жағдайларын жасау және оны өзін-өзі бағалау; оқушылар ұжымында қолайлы психологиялық ахуал, ізгі ниет пен толеранттылық атмосферасын құру; оқу ұжымында және отбасында балалардың тұлғааралық қарым-қатынастарын түзету, коммуникативтік дағдыларды дамыту; балаларда психоэмоционалды реттеу дағдыларын қалыптастыру және пысықтау; бастауыш сынып мұғалімдері мен оқушылардың ата-аналарының психологиялық мәдениетін арттыру, сондай-ақ бірінші сынып оқушыларының психологиялық сауаттылығын дамыту арқылы оған мұқтаж балаларға психологиялық қолдау көрсетуге маңызды ересектер мен сыныптастардың дайындығын қалыптастыру.

Бастауыш сынып оқушыларының мектепке бейімделуіне психологиялық қолдауы ұйымдастыру жолдары келесі міндеттер шешіледі:

1) мектепке бейімделу кезеңінде бірінші сынып оқушысына психологиялық қолдау көрсетуге бастауыш сынып мұғалімдерінің уәждемесін өзектендіру;

2) кәсіби психо-лого-педагогикалық ком-ны жетілдіру- аталған аспект бойынша мұғалімдердің петенттілігі;

3) ата-аналардың баланың жас және жеке ерекшеліктерін, мектепте оқудағы бірінші сынып оқушысының мүмкін болатын қиындықтарын, бейімделу процесінің ерекшеліктерін, сондай-ақ психологиялық қолдаудың тәсілдері, тетіктері мен шарттары туралы түсініктерін түсіну арқылы өз баласына психологиялық қолдау көрсетуге дайындығын арттыру;

4) бірінші сынып оқушыларының эмоционалды саласын дамыту, олардың сыныптастарына психологиялық қолдау көрсету қабілетін қалыптастыру;

5) бірінші сынып оқушысының мектепке бейімделу ерекшеліктерін диагностикалау, оның эмоционалды және коммуникативтік саласын дамыту; бірінші сынып оқушысының оқу жағдайына, мұғалімге, сыныптастарына қатынасы, психологтың, мұғалімдердің, ата-аналардың баланың ықтимал психологиялық қиындықтарын, сондай-ақ оларды шешу жолдарын бірлесіп болжауы;

6) мектепке бейімделу кезеңінде ерекше қиындықтарға тап болған жекелеген бірінші сынып оқушыларының эмоционалды саласын психокоррекциялау;

7) мұғалімдерді, ата-аналарды, бірінші сынып оқушыларын қайта диагностикалау арқылы бірінші сынып оқушыларының эмоционалды дамуын психологиялық қолдау бағдарламасының тиімділігін бағалау.

Бастауыш сынып оқушыларының мектепке бейімделуіне психологиялық қолдауы ұйымдастыру жолдары бағдарламасын іске асыру тиімділігінің маңызды шарты Бірінші сынып оқушыларының бейімделу мүмкіндіктерін дамытуға қатысатын барлық субъектілердің ынтымақтастығы мен іс-әрекеттерінің келісімділігі болып табылады. Мектепке бейімделу кезеңінде бірінші сынып оқушыларының эмоционалды дамуын психологиялық қолдау бағдарламасының блоктары мектеп психологы қызметінің негізгі бағыттарына сәйкес келеді: психопрофилактикалық, диагностикалық, түзету-дамыту, Бақылау-диагностикалық. Осы блоктардың әрқайсысы бойынша педагог-психологтың міндеттері, мазмұны мен қызмет формалары бірінші сынып оқушысын психологиялық қолдауға және оның бейімделу мүмкіндіктерін дамытуға қатысатын білім беру және тәрбие іс-әрекетінің субъектілеріне байланысты өзгереді. Бұл пәндер бағдарлама модульдерімен белгіленеді. Тиісінше, педагог-психологтың жұмысы келесі модульдер бойынша құрылады:

I модуль-» Педагог-психолог « бірінші сынып оқушысына психологиялық қолдау көрсететін әртүрлі субъектілердің жетекшісі, ұйымдастырушысы, қызметін үйлестірушісі және психопрофилактикалық, психодиагностикалық, түзету-дамыту және бақылау-диагностикалық блоктарды іске асырушы ретінде;

II модуль - «мұғалімдер» бірінші сынып оқушысына психологиялық қолдауды аудармашылар, ұйымдастырушылар және жүзеге асырушылар ретінде;

III модуль - отбасындағы балаға психологиялық қолдау көрсететін «ата-аналар»;

IV модуль - бірінші сынып оқушысына арнайы ұйымдастырылған белсенділік арқылы психологиялық қолдау көрсететін «Одноклассники».

Мектепке бейімделу кезеңінде бірінші сынып оқушыларының эмоционалды дамуын психологиялық қолдаудың блоктық-модульдік бағдарламасын сынақтан өткізу нәтижелері мыналарды көрсетті: мұғалімдер мен ата-аналардың психологиялық кұзыреттілігін арттыру; ересектер мен балалар арасында сенімді, қолдаушы қарым-қатынас орнату; бірінші сынып оқушыларының бейімделу мүмкіндіктерінің өсуі; эмоционалды орталықтандыруды дамыту, бастауыш сынып оқушыларының мінез-құлқының эмоционалды реттелуін қалыптастыру; оқушылардың өзіне деген сенімділігін арттыру және олардың позитивті өзін-өзі қабылдауын дамыту; бастауыш сынып оқушыларының басқалармен эмпатиялық, толерантты қарым-қатынасын қалыптастыру.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Александровская Э.М. Социально-психологические критерии адаптации к школе / Э.М. Александровская.- М., 2008.- 153с.
- 2 Артемов С.Д. Социальные проблемы адаптации / С.Д. Артемов. - М., 2000.- 180с.
- 3 Артюхова И.С. В первом классе - без проблем / И.С. Артюхова. - М.: Чистые пруды, 2008. - 32с.
- 4 Битянова М.Р. Адаптация ребенка к школе: диагностика, коррекция, педагогическая поддержка / М.Р. Битянова.- Мн., 2007. - 145с.
- 5 Божович Л.М. Личность и ее формирование в детском возрасте / Л.М. Божович. - М., 2008. - 267с.
- 6 Бурменская Т.В. Возрастно-психологическая консультация / Т.В. Бурменская, О.А. Карбанова, А.Г. Лидерс.- М.,2000.- 193с.
- 7 Гуткина И.И. Психологическая готовность к школе / И.И. Гуткина.- М.: Академический проект, 2000.- 184с.
- 8 Диагностика психологической готовности ребенка к школе / под ред. Н.Я. Кушнир. - Мн., 2001.- 281с.
- 9 Дорожевец Т.В. Изучение школьной дезадаптации / Т.В. Дорожевец. Витебск, 2005. - 182с.

МОТИВАЦИЯ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ И СОЗДАНИЕ УСЛОВИЙ ДЛЯ ЕЕ РЕАЛИЗАЦИИ.

ШАРЫМБАЕВА Ж. Ж.
СОШ имени К. Макпалеева, г. Павлодар

Эта работа сосредоточена на мотивации учащихся в школе и создании условий для успешной реализации с целью повышения мотивации учащихся. Автор рассматривает различные примеры успешных практик, включая внедрение системы поощрений, поощрение самостоятельности учеников и их участия в принятии решений, предоставление возможностей для творчества и самовыражения, а также поощрение установки на рост. Кроме того, автор исследует способы, с помощью которых школьная среда может быть структурирована таким образом, чтобы создать оптимальные условия для мотивации, такие как формирование позитивной и поддерживающей культуры в классе, обеспечение того, чтобы учащиеся чувствовали себя ценными и уважаемыми, и предоставление возможностей для значимого опыта обучения.

Актуальность проблемы повышения учебной мотивации обусловлена задачами повышения успешности обучения учащихся общеобразовательных школ. Проблемы мотивации обучения характерны для работы средней школы. Слабая ориентировка при обучении на личностные особенности ученика (единые учебные планы, единообразие заданий, ориентация обучения на высокий уровень усвоения изучаемых предметов) выражается в слабой сформированности мотивов в учения.

Педагогами и психологами все чаще отмечается значительный рост числа учащихся, имеющих или приобретающих “Мотивационный вакуум”. Это явление часто обусловлено тем, что для значительной части учащихся предъявляемый школой уровень требований оказывается недостижимым как вследствие индивидуальных способностей, так и ввиду отсутствия интереса к его достижению.

Проблема формирования мотивации в школьном возрасте определяется тем, что именно в период обучения, когда учебная деятельность не является в статусе ведущей деятельности, важно создать предпосылки формирования мотивации учения, и придать мотивации определенную форму, то есть сделать ее устойчивым личностным образованием ученика.

Цели:

Изучить концепцию мотивации в контексте обучения учеников и академической успеваемости.

Выявить факторы, способствующие низкой мотивации у учеников, и влияние низкой мотивации на успеваемость.

Проанализировать примеры успешных стратегий повышения мотивации учащихся в школе.

Изучить роль учебной среды в создании условий для успешной реализации стратегий повышения мотивации учащихся.

Предоставить практические рекомендации преподавателям по созданию мотивирующей учебной среды для учащихся.

Задачи:

Провести обзор литературы по мотивации в обучении учеников и академической успеваемости.

Выявить и проанализировать факторы, способствующие низкой мотивации у учеников, такие как отсутствие вовлеченности, релевантности или самоэффективности.

Изучить примеры успешных стратегий повышения мотивации учащихся в школе, таких как постановка целей, обратная связь и стимулы.

Проанализировать роль учебной среды, включая дизайн классной комнаты, отношения между учителем и учеником и школьную культуру, в создании условий для успешной реализации мотивационных стратегий.

Предоставить практические рекомендации преподавателям по созданию мотивирующей учебной среды для учащихся, такие как предоставление возможностей для выбора и автономии учащихся, создание позитивной культуры в классе и использование технологий для улучшения опыта обучения.

Мотивация учащихся в школах является важнейшим аспектом образования, который может повлиять на успеваемость, вовлеченность и общий успех в жизни. Однако многие учащиеся испытывают трудности с мотивацией, что может привести к плохим оценкам, отсутствию интереса к учебе и отрыву от школьной среды. В этом эссе мы кратко рассмотрим проблему мотивации учащихся в школах, включая причины, по которым учащиеся испытывают трудности с мотивацией, и некоторые стратегии, которые учителя и школы могут использовать для повышения мотивации и вовлеченности учащихся.

Одна из главных причин, по которой учащиеся испытывают трудности с мотивацией в школах, заключается в том, что они не видят значимости того, чему они учатся, для своей жизни вне школы. Многие ученики могут не понимать практического применения концепций, которые они изучают, что может вызвать у них чувство скуки или отстраненности. Кроме того, некоторые ученики могут не видеть связи между своими академическими достижениями и будущими целями, что может заставить их чувствовать, что их усилия не стоят того.

Еще одна причина, по которой учащимся может не хватать мотивации в школах, заключается в том, что они могут не чувствовать поддержки или ценности со стороны своих учителей или сверстников. Если учащиеся чувствуют, что они не получают того внимания или признания, которого заслуживают, они могут с меньшей вероятностью прилагать усилия к своей работе. Более того, если они не получают положительной обратной связи или поощрения, они могут чувствовать себя обескураженными и со временем терять мотивацию.

Недостаток уверенности также может играть значительную роль в мотивации учащихся. Учащиеся, которые борются с неуверенностью в себе или тревогой, могут не решаться рисковать или пробовать что-то новое, что может ограничить их способность учиться и расти. Они также могут с большей вероятностью сдаваться, столкнувшись с трудностями, поскольку им может казаться, что они не способны их преодолеть.

Чтобы решить эти проблемы, учителя и школы могут использовать различные стратегии для повышения мотивации и вовлеченности учащихся. Одна из эффективных стратегий заключается в том, чтобы сделать обучение более актуальным и значимым для учащихся. Это может включать в себя сопоставление уроков с реальными жизненными ситуациями и примерами, подчеркивание практического применения того, чему они учатся, и демонстрацию того, как это может быть полезно в их будущей карьере и личной жизни.

Еще одной эффективной стратегией является создание благоприятной и позитивной обстановки в классе. Учителя могут показать учащимся, что их ценят и уважают, уделяя индивидуальное внимание, хваля и признавая их усилия. Кроме того, учителя могут побуждать учащихся поддерживать и ободрять друг друга, создавая культуру позитива и сотрудничества в классе.

Чтобы повысить уверенность учащихся и самооценку, учителя также могут предоставить учащимся возможность рисковать и пробовать что-то новое. Это может включать в себя предложение сложных заданий, предоставление ученикам возможности работать над проектами, которые их интересуют, и предоставление им свободы для проявления своего творчества и любознательности. Предоставляя эти возможности, учителя могут помочь учащимся обрести уверенность в себе и развить установку на рост, что может побудить их настойчиво преодолевать трудности и продолжать учиться и расти.

Наконец, технологии также могут быть мощным инструментом для повышения мотивации учащихся и вовлеченности в работу школ. Цифровые средства обучения могут сделать обучение более интерактивным и увлекательным, позволяя учащимся учиться в своем собственном темпе и способом, соответствующим их индивидуальному стилю обучения. Кроме того, технологии могут предоставить учащимся доступ к широкому спектру ресурсов и материалов, позволяя им исследовать и узнавать о темах, которые их интересуют.

Цель работы автора в этой авторской работе - кратко рассмотреть проблему мотивации учащихся в школах, включая причины, по которым учащиеся испытывают трудности с мотивацией, и некоторые стратегии, которые учителя и школы могут использовать для повышения мотивации и вовлеченности учащихся. Автор стремится дать представление о лежащих в основе факторах, способствующих мотивации учащихся, и предложить практические решения, которые могут быть реализованы в классе.

Другой известной теорией мотивации является теория самоопределения, которая предполагает, что у людей есть врожденная потребность в автономии, компетентности и связанности. Согласно этой теории, когда люди чувствуют, что они контролируют свое окружение, компетентны в выполнении задачи и имеют чувство связи с другими, они с большей вероятностью будут мотивированы к тому, чтобы участвовать в поведении. Эта теория была подтверждена исследованиями, показывающими, что предоставление индивидам выбора, возможностей для роста и социальной поддержки может повысить мотивацию [2].

Мотивация является решающим фактором, определяющим успех учащихся в школах. Ученики, которые мотивированы учиться, с большей вероятностью достигнут своих целей и будут лучше успевать в своих академических занятиях. Напротив, учащиеся,

которым не хватает мотивации, могут с трудом успевать за учебной и не раскрывать свой потенциал в полной мере. В этом эссе будут проанализированы факторы, влияющие на мотивацию учащихся в школах, и обсуждена роль, которую учителя, родители и школьная среда играют в повышении мотивации учащихся.

Есть несколько факторов, которые могут повлиять на мотивацию учащихся в школах. Эти факторы можно в широком смысле разделить на три основные области: индивидуальные факторы, социальные факторы и факторы окружающей среды.

Индивидуальные факторы: Индивидуальные факторы относятся к характеристикам ученика, которые могут повлиять на его мотивацию. Эти факторы включают личностные черты, когнитивные способности и самоэффективность. Ученики, обладающие высокой самоэффективностью, с большей вероятностью будут мотивированы учиться, потому что они верят в свою способность добиться успеха. Напротив, учащимся с низкой самоэффективностью может не хватать мотивации, потому что они не верят, что способны достичь своих целей.

Ниже предоставлены 15 примеров повышения мотивации учащихся в школе:

Включение интересов и увлечений учащихся в учебную программу.

Предоставление учащимся возможности взять на себя руководящие роли в школьном сообществе.

Предлагая разнообразные внеклассные мероприятия, отвечающие различным интересам и талантам.

Использование положительного подкрепления, такого как похвала и вознаграждения, для признания достижений учащихся.

Предоставление ученикам возможностей для сотрудничества и работы в группах.

Предоставление ученикам автономии и выбора в их обучении, например, позволяя им самим выбирать темы для исследований.

Предоставление регулярной и своевременной обратной связи об успеваемости учащихся.

Используйте игры и симуляции, чтобы сделать обучение увлекательным.

Предлагая возможности для обучения на собственном опыте, такие как экскурсии на места и практические проекты.

Использование технологий для улучшения процесса обучения и вовлечения учеников.

Празднование ученических достижений посредством общественного признания и церемоний награждения.

Создание благоприятной и инклюзивной учебной среды, в которой учащиеся чувствуют себя в безопасности и их ценят.

Предоставление учащимся возможностей учиться и исследовать мир за пределами классной комнаты, таких как проекты общественных работ или стажировки.

Использование рассказывания историй и нарративов для того, чтобы сделать обучение более понятным и увлекательным.

Поощрение и облегчение взаимного обучения и поддержки.

А также 15 примеров создания условий для успешной реализации для повышения мотивация учащихся в школе:

Обеспечение постоянного профессионального развития и подготовки преподавателей для реализации эффективных стратегий повышения мотивации учащихся.

Создание благоприятной и инклюзивной школьной культуры, в которой учащиеся чувствуют себя в безопасности, их ценят и уважают.

Разработка и внедрение четких и последовательных ожиданий в отношении поведения учащихся и академической успеваемости.

Установление прочных партнерских отношений между учителями, учащимися и родителями для поддержки обучения и успеха учащихся.

Предлагая широкий спектр ресурсов и вспомогательных услуг, таких как репетиторство и консультирование, для удовлетворения разнообразных потребностей учеников.

Создание позитивной и привлекательной среды для физического обучения с хорошо оборудованными классами и современным оборудованием.

Регулярная оценка и мониторинг успеваемости учащихся и предоставление своевременной обратной связи учащимся и родителям.

Предоставление учащимся регулярных возможностей поразмыслить над своим обучением и поставить личные цели для совершенствования.

Использование технологий и цифровых ресурсов для поддержки и улучшения процесса обучения.

Поощрение и облегчение сотрудничества и командной работы среди учеников.

Предоставление учащимся возможности заниматься реальными проблемами посредством общественных работ и обучения на собственном опыте.

Создание культуры академического превосходства, где высокие стандарты и достижения отмечаются и вознаграждаются.

Воспитание у учеников настроения на рост, побуждение их принимать вызовы и рассматривать неудачи как возможности для обучения.

Предлагая широкий спектр внеклассных мероприятий и возможностей для учеников заниматься своими интересами и увлечениями за пределами класса.

Постоянный поиск и учет обратной связи от учащихся, родителей и других заинтересованных сторон для улучшения процесса обучения и повышения мотивации учащихся.

Проект включает в себя комплексный план подготовки учителей, разработку учебных материалов, а также мониторинг и оценку эффективности подхода.

Ключевыми моментами работы автора являются:

Мотивация учеников имеет важное значение для их академического успеха и общего благополучия.

Традиционные методы обучения часто не в состоянии вовлечь учащихся и повысить мотивацию.

Личностно ориентированный подход к обучению, который фокусируется на интересах, потребностях и способностях учащихся, может быть эффективным в мотивации учащихся и улучшении академических результатов.

План реализации проекта включает в себя подготовку учителей, разработку учебных материалов, а также мониторинг и оценку эффективности подхода.

Измеримые результаты проекта включают увеличение участия учеников, вовлеченности и достижений.

В работе автора подчеркивается важность мотивации учащихся в школах и представлен конкретный план внедрения личностно-ориентированного подхода к обучению. Сосредоточив внимание на интересах, потребностях и способностях учеников, проект направлен на улучшение академических результатов и общего благополучия. Успех проекта может оказать положительное влияние на учащихся, учителей и школу в целом.

Рекомендации для будущих исследований и действий включают:

Проведение лонгитюдных исследований для оценки долгосрочного влияния подхода, ориентированного на учащихся, на мотивацию и достижения учащихся.

Изучение роли технологий в мотивации учеников и улучшении их опыта обучения.

Поощрение сотрудничества между преподавателями, администраторами и учащимися для разработки и внедрения эффективных стратегий мотивации учащихся.

Обеспечение постоянного обучения и поддержки учителей для обеспечения устойчивости подхода, ориентированного на учащихся.

ЛИТЕРАТУРА

1 Варламова Е. Ю. Организационно-педагогические условия обеспечения социальной успешности школьников : дис. – Кострома : [Костром. гос. ун-т им. НА Некрасова], 2004.

2 Спивак Т. Ю. Создание условий, способностей успешной реализации концепции математического образования в лицее с углубленным изучением предметов математического цикла. – 2017.

3 Илюшин Л. С. Методология и методика кросс-культурного исследования образовательной мотивации современных школьников : дис. – СПб. : [Рос. гос. пед. ун-т им. АИ Герцена], 2004.

4 Hetherington M. M., Rolls B. J. Sensory-specific satiety: Theoretical frameworks and central characteristics. – 1996.

5 Deci E. L., Ryan R. M. The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior //Psychological inquiry. – 2000. – Т. 11. – №. 4. – С. 227-268.

ТРЭШ-АРТ КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ УЧАЩИХСЯ

ЮСУПОВА З. К.

магистрант, Павлодарский педагогический университет
имени Алкей Маргулана, г. Павлодар

БУРДИНА Е. И.

д.п.н., профессор, Павлодарский педагогический университет
имени Алкей Маргулана, г. Павлодар

В системе образования Республики Казахстан особое место уделяется позитивному отношению к окружающему миру и сохранению экологического равновесия [1].

В послании Главы государства Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана охрана окружающей среды и экологическое развитие выходят на первый план казахстанской повестки дня. По словам Президента, правительству необходимо активизировать работу по улучшению экологии, культивированию бережного отношения к природе. Нужно уделить должное внимание формированию экологической культуры подрастающего поколения в школах и высших учебных заведениях [2].

В связи с этим процесс формирования экологической культуры остается одним из актуальных направлений педагогической теории и практики. Основным вектором решения данной проблемы является вторичное применение произведенных человеком продуктов.

Таким образом, целью исследования является определение места трэш - арта в процессе развития экологической культуры учащихся.

Экологическая культура – это органическая, неотъемлемая часть культуры, охватывающая те стороны мышления и деятельности человека, которые соотносятся с природной средой. По мнению Б.Т. Лихачева, сущность экологической культуры может рассматриваться как единство экологически развитого сознания, эмоционально-психических состояний и практической деятельности [3].

В.А. Ситаров и В.В. Пустовойтов определяют экологическую культуру как нравственно-духовную сферу жизнедеятельности человека, характеризующую своеобразие его взаимодействия с природой и включающую в себя систему взаимосвязанных элементов: экологическое сознание, экологическое отношение и экологическую деятельность [4].

По мнению Н.В. Андреевой и В.П. Соломина, экологическая культура - это часть культуры, которая обуславливает соответствие социальной деятельности требованиям жизненной пригодности природной среды и приобщение к экологической культуре сугубо обязательно не только для граждан каждой страны, но и для человечества в целом. Развитая экологическая культура предполагает умение по достоинству оценить каждый компонент природы и становится необходимым условием сохранения и развития современной цивилизации [5].

Главной задачей формирования экологической культуры является необходимость внимательного отношения к образованию подрастающего поколения. В данном процессе необходимо уделить внимание развитию экологической культуры через практическую

работу и деятельность учащихся, а плотной основой для данной задачи будут экологические знания, ценности и отношения к окружающему миру.

Таким образом, исходя из анализа определений, сформулированных различными авторами, была разработана структура экологической культуры, состоящая из взаимосвязи экологических знаний, экологического сознания и экологической деятельности. При этом можно сделать вывод, что наиболее эффективным и продуктивным компонентом является включение учащихся в экологическую деятельность. При этом существуют разные возможности для формирования опыта экологической деятельности, как в рамках урочных занятий, так и внеурочных, внеклассных.

Одним из видов деятельности, которая наиболее эффективна для развития экологической культуры подрастающего поколения, по мнению А.Н. Захлебного и И.Т.Суравегиной является внеклассная работа. Внеклассная работа, как считают авторы, создает условия для приобретения опыта принятия экологических решений на основе полученных знаний и в соответствии со сформированными ценностными подходами и ориентациями, а также во внеклассной работе учитель имеет большие возможности для организации дискуссий и обсуждений экологических проблем, которые выполняют интегрирующую роль в обучении [6].

Как отмечает, Е.А. Зыкова особое место в развитии личности принадлежит этапу обучения в школе, в этот период ребенка легче убедить, объяснить ему существующие экологические понятия и проблемы и научить ставить перед собой сложные задачи и находить пути их решения. По мнению автора, работа над экологической тематикой позволяет продемонстрировать школьникам, их родителям и другим учителям реальную возможность сократить количество мусора, выбрасываемого в природу. Помогает научить использовать вторичные материалы в различных видах декоративного творчества и рукоделия, способствует формированию эстетического вкуса и экологической грамотности школьников [7].

Современное общество привыкло к потреблению, не отдавая себе отчет в том, что ресурсы планеты не безграничны. Множество предметов быта довольно быстро отправляются на утилизацию. Однако эти вещи могут служить и дальше, если из них создать новые арт-объекты. Творческая деятельность с вторичным использованием материалов помогает развитию потребности в

бережном отношении к природе, уважению к труду других людей, формируется позиция по отношению к экологическим проблемам. Одним из направлений искусства, который поможет решить данный вопрос является трэш-арт.

Трэш-арт - направление современного искусства, в котором для создания арт-объектов используются отходы промышленного производства, сломанные детали каких-либо механизмов и другой бытовой мусор. Целью трэш-арта является защита окружающей среды, наравне с требованиями красоты, удобства и цены, уделяет особое внимание: использованию вторичных ресурсов при изготовлении, использовании и утилизации с учетом возможности повторного использования материалов с минимальным экологическим ущербом. Еще в далеком 1918 году немец Курт Швиттерс из Ганновера начал экспериментировать в области абстрактного искусства. Он наклеивал на поверхность обертки от папирос, обрывки билетов и другие клочки бумаги с текстом, заменявшие обычные краски. Так что его можно назвать основателем данного стиля. Еще одним переопределением мусора являются портреты, созданные Заком Фриманом. «Мусорные» портреты художника подобны мозаике, собранной из разнообразных бытовых отходов, среди которых есть оторванные пуговицы и обломки расчесок и т. д. Его деятельность началась с обычного подбирания мусора, далее за этим последовало создание первых портретов. Таким образом, художник старался передать, что весь этот мусор можно не просто выкидывать или утилизировать, но и создавать что-то новое и оригинальное. Своим творчеством Зак Фриман старается доказать необходимость борьбы с загрязнением окружающей среды по средствам искусства [8].

В основе трэш-арта лежит вторичное использование, которое в отличие от вторичной переработки, не требует дополнительных производственных затрат на переработку. Как правило, вещь, созданная из мусора и не нужных предметов, в конечном итоге превосходит своим функционалом и эстетическими качествами первоначальный материал, а также позволяет создавать произведения искусства с минимальными затратами. Главной идеей данного направления является привлечение внимания общественности к вопросам экологии, уменьшение количества мусора и выражение своих эмоций через произведения искусства.

Главным отличием трэш-арта как нового жанра, является разнообразие материалов и форм. Ведь в искусстве нет строгих

рамок, учащиеся могут создавать все, что придёт им в голову, руководствуясь своей безграничной фантазией. Эта свобода исполнения проявится в созданных ими произведениях в наиболее яркой форме. Дело в том, что школьники могут использовать в своих работах абсолютно любые материалы и техники, потому что в данном направлении они ничем не ограничены. Следующая особенность данного вида искусства - гибкость направления. Это значит, что работы могут быть созданы без всяких рамок, без определенных правил, они могут быть результатом синтеза нескольких направлений.

Иначе говоря, трэш-арт — это развитие творческих способностей и привитие навыков ручного труда через выполнение художественных объектов, которые можно считать «полноправными» произведениями искусства. С другой стороны, это также воспитание бережного отношения к окружающей среде и к материалам, которые в руках учащихся становятся частью арт-объектов. Пустые пластиковые бутылки, из которых составлены декоративные светильники или непригодные пакеты, из которых можно создать целую картину; картонный стаканчик, к которому приделываются вырезанные из картона рога или крылья — все это результаты сознательного отношения к тому, что принято определять как мусор. Не менее важным здесь является навык отбора, выборке и систематизации материалов. Так что можно сделать вывод, что искусство трэш - арта так же может поддержать и подтолкнуть к лозунгу «Сортируй мусор правильно», т.е. научит учащихся различать виды материалов, сортировать их в группы, правильно складывать мусор для компактного хранения и т. д.

ЛИТЕРАТУРА

1 Государственный общеобязательный стандарт основного среднего образования. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 31 октября 2018 года № 604. [Электронный ресурс]. Режим доступа: [www. URL: http://adilet.zan.kz/rus/docs/V1800017669](http://adilet.zan.kz/rus/docs/V1800017669)

2 Официальный сайт Президента Республики Казахстан - Послание Главы государства Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана от 1 сентября 2020 г. [Электронный ресурс]. Режим доступа: [www. URL: https://www.akorda.kz/](https://www.akorda.kz/)

3 Лихачев Б.Т. Педагогика. Курс лекций: учеб.пособие - М.:Прометей, Юрайт, 1998. - 464 с.

4 Ситаров В.А., Пустовойтов В.В. Социальная экология - М.:Юрайт, 2000. - 280 с.

5 Андреева Н.Д., Соломин В.П. Теория и методика обучения экологии - М., 2009. - 208 с.

6 Захлебный А.Н., Суравегина И.Т. Экологическое образование школьников во внеклассной работе: Пособие для учителя. - М.: Просвещение, 1984 – 160 с.

7 Зыкова, Е.А. Экологическая составляющая обучения на уроке технологии //Технология в школе. - 2014. - №12. - С. 41 – 42

8 Кожаринова, А. Л. Мусор как продукт культуры: от утилизации к эстетизации / А. Л. Кожаринова. - Текст : непосредственный // Горизонты гуманитарного знания. – 2017. - № 3. – С. 99 – 104.

МАЗМҰНЫ

Гуманитарлық және әлеуметтік ғылымдары
Гуманитарные и социальные науки

Секция 35

Заманауи білім беру және әлеуметтік жұмыс
Современное образование и социальная работа

Абдразакова А. О. Шет тілдерін оқыту кезінде инновациялық технологияларды пайдаланудың артықшылықтары мен кемшіліктері	3
Абильдинова Ж. К. Салауатты өмір салтын қалыптастыруда экологиялық білімнің маңызы..8	
Азнабаева Г. К., Нурумова А. Б., Самархан Е. Сабақты зерттеу (LessonStudy): бірлескен оқу тәжірибесі.....	14
Айдарова М. О. Роль методической службы в организациях образования в условиях обновления содержания образования.....	20
Айтимова М. К. Бастауыш мектепте геометриялық материалды оқытудың әдістемелік ерекшеліктері	28
Алғазина А. Қ., Сейітқазы П. Б. Ересектерге шет тілін оқытудың маңыздылығы туралы	34
Амангелді Ә. А., Нургалиева М. Е. Роль преподавания предпринимательства в современное время.....	39
Амиханова Г. М., Каримова А. Ш., Тусупова Г. М., Азатхан Т. Психикалық дамуы тежелген балалардың есте сақтау қабілетін түзету үшін мнемотехниканы қолдану	43
Амиханова Ф. Н. Оқушылардың танымдық әрекетін қалыптастыру.....	49
Амренова К. Ж. Ыбырай Алтынсариннің әңгімелерінің тәрбиелік мәні.....	53
Арғынбай Ш. С., Сарсенбаева Б. Ф., Кошкимбаева Р. Х. Қазіргі мектепке дейінгі білім беруде балалардың сыни ойлау дағдыларын дамыту жолдары.....	58
Арынов С. А. Алғашқы әскери дайындық сабағында жеке тұлғаның патриоттық қасиеттерін қалыптастыру	64
Асылханова Н. Ж., Аубакирова Р. Ж. Развитие эмоционального интеллекта на уроках английского языка.....	69

Аубакирова А. С. Формирование инклюзивной компетентности педагогов в условиях общеобразовательного учреждения	75
Байбусунова Н. М., Фаурат А. А. «Халыққа қызмет көрсету географиясы» курсы мысалында факультативтік курс бойынша қашықтықтан оқытудың ерекшеліктері..82	
Барановская В. А. Использование метода кроссенса при развитии речи детей с особыми образовательными потребностями.....	89
Бармина Е. Ю., Ушакова Н. М. Развитие самостоятельной познавательной деятельности младших школьников	95
Батыргужинова А. К. Развитие практических навыков на уроке русского языка и литературы.....	100
Бегимжанова И. М., Нургалиева М. Е. Мектеп білім алушыларының функционалды сауаттылығын дамытуда сыни ойлаудың әсері.....	106
Бекниязова К. Е., Аубакирова Р. Ж. Мектеп жасына дейінгі балалардың бастауыш мектепте оқуға дайындығын оңтайландыру жолдары	111
Бимагамбетова З. Д., Бурдина Е. И. Возможности арт-методов на уроках изобразительного искусства в школе.....	118
Быкова Э. Г., Пиговаева Н. Ю. Развитие эмоционального интеллекта обучающихся вуза в условиях психолого-педагогического сопровождения	125
Даулбаева К. М., Кулахметова М. С. Образовательные и методические возможности анимационных учебных пособий на уроках английского языка	130
Джарасова Б. С. Қазақ халық музыкасының тәрбие дағдысын қалыптастырудағы орны	136
Diner E., Baitemirova M., Kapenova Zh. To the question of the english-speaking countries' modern culture (on the sample of the United States, the United Kindom and Canada)	141
Дутбаева Н. К. Использование приемов сенсорной интеграции в коррекционной работе с детьми с осыбыми образовательными потребностями	146
Екидина Ю. С., Ушакова Н. М. Особенности развития творческой личности в процессе изучения английского языка.....	152

Ерсаинова Н. С. Дарынды балалар – заманауи білім жүйесінің қуатты ресурсы ретінде.....	160	Karabekova A. A., Pigovaeva N. Y. The effectiveness of the program of psychological support of career self-determination of students in dual training	248
Ещанова А. Т., Еликбаева А. С., Газизова А. Р. Оқушылардың сыни ойлауын дамыту үшін оқытуда инновациялық технологияларды қолдану	164	Кожаметова Л. Ж. Қашықтықтан оқыту технологиясын тиімді пайдаланудың маңызды жолдары	253
Ещанова А. Т. Мұғалімнің кәсіби күзінеттілігі нәтижеге бағытталған білім беру негізі.....	170	Козыбаева А. С. Бастауыш сыныпта сабақта сыни тұрғысынан ойлау әдістерін қолдану	260
Жаксыбаев Е. С., Титков А. А. Особенности региональной образовательной системы	175	Кошумбекова А. А., Айтимова Ж. Қ. Психикалық дамуы тежелген балалардың театр-ойын қызметі арқылы коммуникативтік және танымдық қабілеттерін дамыту.....	266
Жаксыбаев Е. С., Титков А. А. Региональная система образования: проблемы и инструменты развития	181	Куракбаева А. С. Технологии и образование	274
Жумагулова Д. Х., Даулбаева К. М. The case of lesson study at zhas daryn school-lyceum in the 8th grade.....	186	Левадная М. А., Ушакова Н. М. Психологические основы развития интеллектуального потенциала	278
Жуманова Н. К., Кулахметова М. С. Критериалды бағалаудың оқу нәтижелерін бағалау	190	Мейрамғалиева А. Б., Земан Н. С., Мұхамбетова З. К. Нейропсихологические игры и упражнения в коррекции интеллектуальных способностей детей с задержкой психического развития	285
Жуманова Н. К. Ағылшын тілін оқытуда оқушылардың ынталарын арттыру құралы ретінде театр жобасының қолданылуы.....	196	Мендығалиева З. В. Методические особенности формирования приемов читательской грамотности у обучающихся на уроках географии.	291
Жунұспаева К. Х. Мектептегі өзін-өзі басқару мен білім беруді демократияландыруда дебаттың рөлі	200	Мищенко И. С., Жакаева А. С., Михайленко Е. П. Lesson study: «как через использование ментальных карт развивать навыки критического мышления учащихся 6 класса»	296
Исабекова Б. Б., Маратова И. М., Матаева Г. К. Методы скорочтения для детей начальной школы.....	205	Молдабекова А. М. Орыс тілі сабағында оқушылардың ауызекі тілде сөйлеу дағдыларын қалыптастыру	302
Исабекова Б. Б., Аманжолова А. Е. Использование геймификации в обучении в вузе	209	Муканова М. Ю., Олексюк З. Я. Причины возникновения синдрома эмоционального выгорания у специалистов, работающих с детьми с особыми образовательными потребностями и методы его диагностики	307
Исабекова Б. Б., Аманжолова А. Е. Основные понятия геймификации в онлайн обучении	213	Мұратбай Б. Қ., Нажмиденова З. Ж. Развитие сенсорной интеграции у детей младшего школьного возраста с синдромом дефицита внимания и гиперактивности с помощью игр и упражнений	313
Исагулов Д. Е., Ксембаева С. К. Психорегуляция тэквондо секциясындағы сабақтарда стресске төзімділікті арттыру факторы ретінде	217	Мұхамедияр Н. Е., Майлыбаева А. Д. Білім беру жүйесіндегі цифрлық технологиялардың алатын орны	320
Искакова К. С., Серачитдинова Г. Т. Бастауыш сынып оқушыларының зерттеу қызметі олардың интеллектуалды дамуының құралы ретінде.....	222	Омарханова Г. К. Бастауыш сыныпта математика пәнін оқытудың әдіс-тәсілдері	325
Кайдаулова Д. Қ., Аубакирова Р. Ж. Кәсіптердің өзгермелі әлемі жағдайында мектепте кәсіби бағдарлаудың заманауи тәсілдері	229	Попандопуло А. С., Кудышева А. А. К вопросу о результативности обучения метапознанию в школе	330
Какеша М., Матей Х., Хуанқызы А. Физика, математика, информатика пәндерінен оқушылардың шығармашылық белсенділігін дамыту жолдары.....	237		
Канакаева А. А. Орыс тілі сабағында оқушылардың сөздік қорын байыту тәсілдері.....	243		

Раушанбекова С. М., Байболат Д. Б.	
М.Монтессори педагогикалық жүйесін зияты бұзылыстары бар балаларға қолдану.....	336
Рахимбаева А. К.	
Жобалау әдісі - мектептегі инновацияларды басқарудың тиімді моделі.....	341
Рсаева А. Д.	
Бастауыш сыныптардағы математика сабақтарында саралап оқытудың ерекшеліктері.....	346
Сайботалова Т. А., Касенова З. З., Усенова К. Т.	
Информационно-коммуникативные технологии в специальной коррекционной учебной деятельности с дошкольниками с особыми образовательными потребностями.....	353
Сексембаева Ж. С.	
Эффективные педагогические технологии на уроках русского языка и литературы.....	360
Серикбол С.	
Жазба жұмыстарын жазғызу мен көркем шығарманы талдаудың әдіс-тәсілдері.....	367
Смагулова Г. С., Биткеева А. А.	
Өзіндік танымдылықты арттырудағы мультимедиялық технологияның педагогикалық мүмкіндіктері.....	372
Сматаев К. А.	
Технология сабағында оқушылардың бейімділігін дамыту.....	377
Сулейман Р. Т.	
Фстратегический менеджмент взаимодействия и профессиональной поддержки сельских организаций образования и специализированных школ Павлодарской области.....	381
Сулейменова З. З.	
Бастауыш сынып оқушыларын оқытудағы жұмбақтардың ерекшелігі	387
Темиргалинова А. К.	
Жоғары оқу орнының полиэтникалық ортасында оқыту процесінде болашақ педагогтардың коммуникативтік-этнопедагогикалық құзыреттілігін қалыптастырудың педагогикалық шарттары.....	391
Тілеубек Э. Б., Ушакова Н. М.	
Модель психолого-педагогические условия развития коммуникации младших школьников.....	398
Toleubaeva A. Z.	
English as a necessity for the development of Kazakhstan.....	403
Томбаева А. Е., Отто О. В.	
География сабағына мультимедиялық технологиялардың оқушыларға тиімділігі.....	407

Трофимова К. В., Ушакова Н. М.	
Теория учебной деятельности в трудах отечественных и зарубежных исследователей.....	411
Uais B., Akeshova M. M.	
The essence of the development of emotional intelligence in modern society.....	415
Умарова А. Т., Кененбаева М. А., Хамзина Ш. Ш.	
Бастауыш сынып оқушыларын оқытуда білім беру платформаларын пайдалану тиімділігі.....	421
Хабибуллина М. В., Романенко О. Н., Мецлер И. Ю.	
Развитие познавательных процессов у детей с нарушением интеллекта через использование техники «АЙРИС-ФОЛДИНГ».....	426
Шадрина Д. А., Ушакова Н. М.	
Развивающее обучение в контексте современного образования.....	431
Шаймерденова А. К.	
Адами капитал теориясының педагогикалық мәні.....	437
Шаймерденова А. К., Шаханова А. М., Кажикенова Г. М.	
Лицей мектебінің оқушыларының танымдық қаблетін дамытудың мүмкіндіктері.....	441
Шаймерденова А. К., Нұржан Д. Б., Кажикенова Г. М.	
Бастауыш сынып оқушыларының мектепке бейімделуіне психологиялық қолдауы ұйымдастыру жолдары.....	444
Шарымбаева Ж. Ж.	
Мотивация учебной деятельности учащихся и создание условий для ее реализации.....	449
Юсупова З. К., Бурдина Е. И.	
ТРЭШ-АРТ как средство развития экологической культуры учащихся.....	456

**«XXIII СӘТБАЕВ ОҚУЛАРЫ» АТТЫ
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ КОНФЕРЕНЦИЯСЫНЫҢ
МАТЕРИАЛДАРЫ**

ТОМ 15

Техникалық редактор: А. Р. Омарова
Корректор: Д. А. Кожас
Компьютерде беттеген: З. Ж. Шокубаева
Басуға 12.04.2023 ж.
Әріп түрі Times.
Пішім $29,7 \times 42 \frac{1}{4}$, Офсеттік қағаз.
Шартты баспа табағы 26,9. Таралымы 500 дана.
Тапсырыс № 4056

«Toraighyrov University» баспасы
«Торайғыров университеті» КЕ АҚ
140008, Павлодар қ., Ломов к., 64.